

प्रश्न १५]

संवत् १९७७ पौष कृष्ण ०४

[अंक ३]

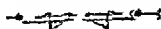
॥ शान्ति ॥

निशाम रोदिमि तस्ये त्वयि सर्वशक्ति
 कामग्रयस्य भगवन् भगवद् स्वरूपम् ।
 व्यंग्यमेतद्विज्ञेयं तव पादमूले ।
 सात्मेन हि प्रमज्जते न जह्य कदाचित् ॥

साधार्थ—अधुना माटे तु रडे छे । ताराणां स्वरशक्ति रडेनी छे ।
 भगवन् । ता । अने शक्ति न प । सारणी तु व्यक्त कर अने आ अभिप विधे तारा
 पत्रमां पडो जातमा न (सारणी) नि त्व पात्रे छे नर नदि

Printed at the J. Shri Press in Bani Kales Lane Paroda by Mr
 A. G. Patel & published by M. I. in the Pr. Mahant's Pandit Bhaddi
 Zamra on 5-3-22 PARODA.

વિષયાનુક્રમણિકા

વિષય

૧ પદ્યસંગ્રહ

જે માનુષ્યને જન્મજીતો પામે પોતાનું મન્ય અમાન્ય જાય છે તે પોતાની
મ તાને ઉત્તર ન્યૂન કરે છે ।

૨ વઢાત

માઠી વીણા

૩ સામાનિક વિષયો

૧ 11 omam 9 taaadr ૯૭

૨ મ સારસુધારો

૩ આપણા ડના સુધારવાના અને પા તાત્ય સુધારો

૪ માનસશાસ્ત્ર

૧ પોતાની ઝિંધનિ સત્વર સુધારવાનો સર્વોત્તમ ઉપાય

૨ માઈ જાત

આરોગ્ય

સુદૃઢ આગેમ અને દીધામુડુ

શ્રીકૃષ્ણ

૧ પતીએ પરિધાન કરવા થા ય દિ ય વસ્ત્રાન દાર

૨ ૫૪ પી નીરો આત્મત્યાગ

૩ મમત્તુ બાન મુડુ

પુસ્તક ૧૧] સત્ ૧૯૭૭ પૌષ કૃષ્ણ ૦ ૧૪ [અક ૩

॥ ૐ શ્રી ॥

જે સાધુજન જગજ્જનો પાસે પોતાનું મૂલ્ય અકાવવા જાય છે
તે પોતાની મહત્તાને હલકા ન્યૂન કરે છે x

૫૬ રાગ ગરબી

એક દિવસ મુવણું ઉરે એવી ઇચ્છા થઈ આવી છે,
ગણુ ઉ જગમા સઉથી મોટું, મારી પરીક્ષા કરાવી,
પછી શું બાકી છે

વિચાર એવો કરીને ચાલ્યું, આઠી પાસે પ્રીતે છે,
જઈને કહેવા લાગ્યું આકો મૂલ્ય મોખ્ય રીતે,
છો સકે જ્ઞાતા છે —

પોતાનાથી મોટું બોલિને, ગાલી વેલું જુઝ્યાતે છે,
મે રૂંધ્યા તોલાથી બોલું, મૂલ્ય ન કોઈએ ધારે,
છો તમે મોટા છે --

ત્યાથી ચાલ્યું ત્રાણા પાસે, નિજ પરીક્ષા દાગે છે,
ત્રાણા પાસે જઈને ઇચ્છે, કેટલું મૂલ્ય અકારો,
કહો તમે પ્રીતે છે —

ત્રાણ કહે બે પૈસે તોલો, મૂલ્ય તમારૂં ન ઓછું જ,
 શા માટે તમ જેવા મોટા, -તું મૂલ્ય ઓછું આકું,
 ઠહું છું સાચું જ —
 ત્યાથી લોહા પાસે જઈને, નિજ કિંમત તે કરાવે જ,
 લોહું પૈસે તોલો તેતું, મૂલ્ય સહુપ' જણાવે,
 સ્વર્ણને જોતાજી —
 નિરાશ થઈ ગીચારૂં પાછું, નિજ ઘર સ્વર્ણ તે આંચું જ,
 ખારી ઇચ્છા જર ન આવી, તે કંઈ ઉર નવ ભાંચું,
 પણ શું કરવું જ —
 એ રીતે જે સાધુજન આ જગજનપાસે જતાજી,
 ઉલટા કુદ્ર જનીને પાછળથી તે ઉર ખસતાતા,
 ઠહું અનુભવથીજી —

૨-

દંપતીએ પરિધાન કરવાયોગ્ય દિવ્ય વસ્ત્રાલંકાર.

(અનુગ્રંથાન ગત વર્ષના પૃષ્ઠ ૩૮૮ થી)

એક વૈષ્ણવ, મહાધર્મચાગિણી સ્ત્રી જેને પ્રાપ્ત થઈ છે તેના સબધમાં હરે છે કે તેને વૈકુંઠસોઠ મળવો સહજ છે તેને માટે તેને અન્ય કઈ પ્રયત્ન કરવાની જરૂર નથી પતિ અને પત્ની એમ ન થાય ત્યાં સુધી જે ઉત્તમ ભોજન વા જે સુખની તેમજ ઈચ્છા હોય છે તે સુખ મળતું નથી આ ઉપરથી અત્ર એવી પણ ચંકા થશે કે ત્યારે જે કુવારા સ્ત્રીને મોક્ષને માટે પ્રયત્ન કરે છે તેમને તે નથી મળતો શું ? નથી મળતો એમ નહિ તે પણ મળે છે, પરંતુ તેને માટે તેને કઠિન તપશ્ચરણ કરવું પડે છે જ્યારે પત્ની સાથે પ્રયત્ન કરે છે તો તે રમતાં રમતા અર્થાત્ આનંદની સાથે આ પદને પ્રાપ્ત કરે છે ।

આને એમ જાણી કલમ ખીલ આઠ ઉપર ચળાવનામા આવે છે અને જેના ઉપર તે કલમ ચલાવનામા આવે છે તે આઠ જૂદી જૂદી જાતના મુદર ફળ તથા ફલ આપે છે આ જૂદી જૂદી જાતના ફળ કે ફલ આપનાર આઠ મનોહર લાગે છે ? તે જ પ્રમાણે સ્ત્રીપુરુષ જ્યારે પતિપત્ની બાંધી સાથે જોડાય છે ત્યારે તે દંપતીરૂપી વૃક્ષ અત્યંત મનોહર લાગે છે, અને તે મુદર ફળફલને પ્રકટાવે છે પરંતુ આ દંપતીએ એમ થતું જોઈએ, એકરસ થતું જોઈએ, સલગન થતું જોઈએ અને જે આ પ્રમાણે એક થાય છે, જે સંતોગન થાય છે તે મીઠુંજીના અરજારખિને સહજ પ્રાપ્ત થાય છે શું ત્યારે પરજોના દંપતીને જ આ પદ મળતું હશે અને અન્યને નહિ ? ના જાનેને તે મળી શકે છે પરંતુ દંપતીનો માર્ગ શુભામના પુષ્પોથી પથરાએલો હોય છે અને અન્યનો માર્ગ કાઠાથી પથરાએલો હોય છે ।

અત્ર વાચકને ચંકા થશે કે દંપતીએ શી રીતે એક, એકરસ, કે સલગન થવું ? જે દંપતીમાં શુદ્ધ સ્નેહ છે, જેમનામા સ્વાર્થની ઝાંખા નથી, જે પોતાના સુખનો વિચાર નહિ કરતાં અન્યના સુખનો વિચાર કરે છે, જે અન્યના વિના રહી શકતા નથી, જેમની વચ્ચે સ્વાભાવિકપણે જ એટલો શુદ્ધ સ્નેહ પ્રવર્તે છે કે તે તે સ્નેહની ધૂનમા પોતાને તદન જૂની નામ છે, આવાં દંપતીએ એક થઈ શકે છે અને તે જ આ દુસ્તર ગણાતા સંસાર સાગરને તરી નામ છે

આ પ્રકારનો પ્રેમ કવિ ચંડી ।સ અને રાખી ધોનજીવચ્ચે હતો, તથા જમદેવ કવિ અને પદાવતી વચ્ચે હતો આવા સાચા સ્નેહીઓવચ્ચે કેવા પ્રકારનો સ્નેહ રહે છે તેવું હૃદયમાં વણેન કરવું કઠિન છે તેમના સ્નેહથી ઉપજતું સુખ તે દંપતી જ જાણે છે, અન્યની કલ્પનામા તે આવી શકે તેમ નથી ।

પરંતુ આજે તો ગૃહસ્થાશ્રમ ઉન્નતિને બદલે કિયટો વિનિપાત પ્રનાર થઈ રહ્યો છે તેનું કારણ શુદ્ધ સ્નેહનો દપતીમા અભાવ અને ગૃહસ્થાશ્રમના ઉદ્દેશનું અવલક્ષ્ય એ જ છે. આજે ગૃહસ્થાશ્રમનો ઉદ્દેશ તદ્દન નીચ અને પાશવ થઈ રહ્યો છે. આજનો ગૃહસ્થાશ્રમ પશુ વૃત્તિવાળો પ્રધાનપણે હોય છે અને આ પ્રમાણે હોવાથી જ પ્રાણની ઉત્તરાત્તર અવનતિના કારણરૂપ તે થઈ રહ્યો છે. આ પાશવ વૃત્તિનો જ્યારે ગૃહસ્થાશ્રમમાંથી ત્યાગ થશે, અને તેનો ઉચ્ચ આશય સમજવામાં આવશે ત્યારે જ પ્રાણની ઊર્ધ્વગતિ થશે અને ત્યારે જ તે સુખી થશે.

શ્રીએ માનવ કે આરો પતિ સાક્ષાત્ ઈશ્વર સ્વરૂપ છે અને પતિએ માનવ કે મારી શ્રી સાક્ષાત્ મહામાયા શક્તિસ્વરૂપ છે. પાશવવૃત્તિનો અને નિષ્ઠ આશયનો ગૃહસ્થાશ્રમમાંથી ત્યાગ કરવો, અને પરસ્પર શુદ્ધ દેવી સ્નેહની વધારનો એ ગૃહસ્થાશ્રમના શ્રૂયણરૂપ છે.

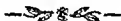
જ્યાં સાચો સ્નેહ છે, જ્યાં શુદ્ધ સ્નેહ છે ત્યાં સર્વવ્ય છે, એમ સમજવું તર્કસાત્, સપત્તિ સુખ શાંતિ, તૃપ્તિ વગેરે વાસો મરીને રહે છે અને તેમને પ્રાણી ન્યૂનતા જણાતી નથી જે પરમાત્માની પ્રાપ્તિ અત્યંત મઠિન બનાવે છે તે પરમાત્મા આવા પતિની નિકટ રહે છે. આથી અન્ય કયો ઉત્કૃષ્ટ સામ હોઈ શકે ?

(અપૂર્ણ)

‘પંજાવી વીરનો આત્મત્યાગ.’

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્તના પૂજ્ય પાંડેય)

આવા આપણા દેશના અનેક નરવીરોએ ગયા મહા યુદ્ધમાં અસાધારણ પરાક્રમ કર્યા હોય પણ તે સબધમાં આપણને ‘જાણ જણાવે છે ? આ વાર્તા જેમ જાણવામાં આવી છે તેમ ક્રમેક્રમે થોડા ઘણા એવી મેરે જણાય તે ખરું બાવી હજારો હોદ્દાઓએ આ યુદ્ધમાં પોતાના પ્રાણનો ભોગ આપ્યો છે પરંતુ તેના ન હોય આપણને જે વખતે સમગ્ર તરફથી અપાયા હતા તેને મધ્યે પગપાળા રમખાણ જેવા પ્રસંગોથી તેના જન્મો દાવ તો આપણમાં આવેલો છે પરંતુ જ તો આપનાર કદ સરખા નથી પણ સરખાનીએ મગમર શ્વિર છે મર્યાદા જ તો વા રૂળ ઈશ્વરના રાજ્યમાં મન્યાવિના રહેતું નથી એ એક અનાધિન સત્ય નિયમ છે તે નિયમે જે હોદ્દા વીરોએ આ યુદ્ધમાં પોતાના ધર્મ જાળવ્યો છે તેનું રૂળ તેમને થોડા સમયે મન્યાવિના નહિ જ રહે

આ વીર નરતુ વર્ણન વાચીને આપણને રોમાંચ યથાવિના નથી રહેતાં આવા જ નર મુખ્ય સમયે પ્રાપ્ત છે જેના વર્ણનના અગ્રણી અન્યને રોમાંચ ન થાય તેવી કૃતિના વા તેવા પ્રેમ દામને કદ જ અર્થ નથી પણ જેના વર્ણનથી અન્યને રોમાંચ થાય તેવું જ અર્થ કરનારને ધન્ય છે તે વિવા તે વિવા નથી તે દાન તે દાન નથી, તે પરાક્રમ તે પરાક્રમ નથી, તે આત્મભોગ તે આત્મભોગ નથી, તે કાર્ય તે કાર્ય નથી, તે જેના વર્ણનથી અન્યને રોમાંચ થતા નથી આપણે જાણુ જ કરીએ છીએ, પણ તેમાં કદ મદદતા કે અધિકતા નથી આ નરવીરની પેઢે આપણી કૃતિના વર્ણનથી ન્યારે અન્યને રોમાંચ ન થાય તો તે કૃતિનું કદ મદદ નથી આપણા પ્રત્યે-કાર્યમાં પ્રયત્નમાં પુરુષાર્થમાં, દાનમાં, જપ, તપ ધ્યાન વગેરે સબ માં એવી વિશેષતા લાવવી જોઈએ તેનું વર્ણન સામંજસ અન્યને આશ્ચર્ય થાય, અને અન્યને રોમાંચ થાય જે મદદ કામ કરવું જોઈએ તે આવું જ કરવું જોઈએ આવા પુરોની પ્રીતિ ચિત્તચાહ રહે છે અને દલી પણ વિનાશને પામતી નથી તથા તે મનુષ્યોના જીવનમાં આ અનુભૂત પ્રેમસાહ વીર અને નવચેતનરૂપી રસને રેડે છે અને તેમને વિદ્યુત્પ્રેરણા ઉ નન દરે છે

ખીને બોધ આ બાલુસિંગના જીવન ઉપરથી આપણે એ સેવાનો છે, કે જીવનના ગમે તેના પ્રસંગમાં પણ આપણે પ્રસન્નતામાં રહેવું તેના ઉપર ગોળીઓના વરસાદ થતો હોય, તેને ગોળીઓ વાગી હોય અને જાળમે થયા હોય છતાં તે જેમ પોતાનું સંગીત બજાવતો ન હતો પણ તેને હ મેલા સવચારી જ કરતો હતો, તેનું સંગીત જેમ તેના કદમાં આસતું જ હતું તે પ્રમાણે આપણે જીવનના કઠિન કુખ, વિપરીત, અને કષ્ટપ્રદ પ્રસ

ગોઝે કરવાનું છે આપણું કોઈ નિમિત્ત સ્વ મરી જાય આપણે માંદા પડીએ, આપણને ભારે હાનિ થાય, આપણા ઉપર હું ખના હુમલો નુકી પડે, વિપત્તિ આવીને આપણને ઘેરી લે અને મૃત્યુ નિમિત્ત જણાતું હોય, ખાવાને ઘરમાં અન્નનો દાણો ન હોય અને આવા અને આવા અનેક દૃઢિન પ્રસંગો આપણા સંબંધમાં અને તો પણ તેની જરા પણ સ્મર ન કરતાં, તેની તદ્દન ઉપેક્ષા કરતાં, જાણે તે સર્વનો આપણને સ્પર્શજ થતો નથી એમ દર્શાવતાં હું બ્રહ્મ છું, કે હું ઈશ્વર છું, એ પ્રકારનું આપણું મધુર સંગીત ચાલવું જોઈએ જેને હું ખતી સ્પૃહા નથી જેને તેનો કર નથી, જેને મૃત્યુનો ભય નથી, તેને હું ખ શુ કરી શકે તેમ છે ? તેવા વીર પુરુષનું આત્મપ્રસાદરૂપ સંગીત તો હંમેશાં ચાલતું જ હોય છે

આનંદ મદ્ધણો વિદ્વાન્ નવિભોત કુતથન-બ્રહ્મના જ્ઞાનદને પ્રાપ્ત થએલો કથાથી પણ ભય પામતો નથી આ આમુસિગ વેદાત શીખવા ગયો ન હતો, પરંતુ તે વેદાતવિદ્ જ હતો તેનું સર્વ આચરણ વેદાતના તાત્પર્યનો અનુભવ કરનાર જેનું જ હતું એના યુદ્ધક્ષેત્રમાં જ આવી વીરતાનો ઉપયોગ હોય છે, અને તેનો ખપ પડે છે, એમ નથી પણ તેનો ઉપયોગ અને તેનો ખપ આપણા વહારમાં પણ નિત્ય પડે છે આપણો વ્યવહાર વા આપણું જીવન એ એક જીવનસંગ્રામ નથી તો બીજું શું છે ? એણે ના મ્હી શકે તેમ છે કે તે એમ જાગ્રમ નથી ? છે જ તો આ જીવનસંગ્રામમાં આમુસિગની પેઠે નિત્ય નિર્ભય રહીને એનું વિપત્તિ અને હુ ખના પ્રસંગોમાં પણ તેમને માત્રે પગ મૂકીને નાચવું અને તેને ન લેખવવા, અને જે કાર્ય ધાર્યું હોય તે અર્થ સધાય કે દેહ પડે એવા દૃ નિશ્ચયથી કરવું અને ઈક્ષિત વિજયને પ્રાપ્ત કરવો એ જ નરવીરનું કર્તવ્ય છે જે આ જ મમા પોતાના ઈક્ષિત અર્થને પ્રાપ્ત કે સિદ્ધ કરતા નથી તે બધા માપુરપ અર્થાત્ બાયલા છે જે આ સંસારના વિવિધ હુ ખોથી દની જાય છે, અને શોખોહને વશ વર્તે છે, તે પણ માપુર જ છે, પરંતુ તે જ નરવીર છે તેજ શરીર છે, કે જે આ જ જ મમા પોતે ધારેલા અર્થને સિદ્ધ કરીને કૃતકૃત્ય થઈ રહે છે

Woman's Undress

A SOCIAL SCANDAL

*"Modern Dress—Women's Dress—the Modern Dance
Modern Music, and Modern Manners—the Women's Manners
—are Responsible for our Economic Difficulties*

Pessimism about social conditions is rampant to day Is it justified? Prof Hibben in a recent lecture on the subject to some university students, certainly came to the conclusion that it is

"About us," he said, "is a world of confusion and turmoil, and under the spell of a general moral laxity we are groping in the dark for the ray of light which we have not yet discovered

"In the industrial world there is underproduction, restless discontent and unscrupulous profiteering In matters of finance there is inflation As regards our philosophy of life the splendid idealism of yesterday has given place to the crude materialism of to-day Self interest and self indulgence have suddenly asserted themselves The personal problem of life is put by many in the following terms How can I get the most for myself out of the present disturbed circumstances of the world?

"In our social relations we are weakly allowing ourselves to be ruled by the Goddess of Folly slaves in her domain to the fashion of the hour The modern dress the modern dance, the modern music and modern manners of to-day are symptoms that indicate that somehow in this age we have lost our bearings and that the old values of life once so highly prized have been forgotten There is danger of a lessening if not a loss of the old time reverence for womanhood There is no longer an aura of mystery about the young woman of to-day, a mystery

at once her defence and her glory, and whenever in the history of the race this divine prerogative of womanhood is lightly regarded or recklessly scorned it has always proved a symptom of decadence far reaching and disastrous.

'Every age of moral and spiritual progress in the history of any people has always been an age of chivalry in which womanhood has been not only repeated but revered. To day our illusions seem to be gone everything is obvious, no word is left unseid and no veil undrawn.'

That is surely a dark picture to draw for young men about to have their first real taste of the struggle of life. One wonders criticises Mr F B Pitney, whom we quote, why Dr Hibben used quite such sombre colours. He is neither bilious nor choleric. He is a pleasant mannered agreeable gentleman habitually temperate in speech firm when firmness is needed, but always with an undimmed polish. Why then this gloomy outlook?

Dr Hibben tells us he found himself in an extremely difficult position when it came to delivering his lecture. "It was more than a difficult position. It was embarrassing. Ninety per cent of the young men to whom I was to talk had served in the army or navy during the war. They had been through the most vital and trying experiences a man can have. Ordinarily, in speaking to young men about to make their first essay in the world one gives them some good advice to start them on their way. But here was a class of young men who had seen more than I had ever seen or could ever see. What was there for me to say?"

The Cause of Strikes and Profiteers

I looked about me at conditions as I observed them, and in those conditions it seemed to me, that I saw the subject of my lecture. I could not speak to these young men from a fuller and riper experience than theirs but I could warn them of what I saw. For years they had been under the influence of a great moral exhilaration. But that period had ended

That great moral impulse had apparently spent its force. The attention was over. The reaction had come and it was proceeding with dangerous swiftness and violence. I could warn them of that danger and that was what I sought to do.

Dr. Hibben's theory is that the problem of to-day is a sex problem. He says "It rests on the relations between men and women. When the relations between men and women are lax the moral fibre is loosed. When lax relations between men and women are a characteristic of a nation the whole moral tone of the nation suffers and the nation degenerates in every way. You can go through the course of history and you will find that the fall of every great people has been due to moral decadence and has begun in the relation of the sex."

"Everywhere you see the same barbaric licence in women's dress, the familiarity in the manners and the barbaric licence in the dancing. The music of course is incidental. The barbaric dance requires barbaric music. But the modern dance is an orgy, and the women expose themselves shamelessly and invite a familiarity that is shocking and repulsive."

"You know what the modern dance is," says Dr. Hibben. "You know how the women press themselves against the men and cling to them. You know how they put their faces right against the men's faces. Young men have told me that they have to hold their heads back at a painful angle to keep their faces away from their partners. You know how habitually women put as little on as they can."

"Whose fault is it?" Mr. Pitney asked. The men or the women's? Dr. Hibben is full of surprise. "The women's," he replies. "They undress themselves and throw themselves at the men's heads."

"A good many of the mothers undress considerably," Mr. Pitney suggested. Yes, said Dr. Hibben. "They force the girls to do it and then they do it themselves. But their mothers didn't do it. Their mothers would have been horrified at the sights of to-day. And the young men would like it better in the

old way At a dance the other night there was one young girl simply and modestly dressed and they tell me she was the belle of the ball The atmosphere that surrounds a young girl the mystery of her is a wonderful thing It is enchanting to men But to-day there is no mystery There is no mystery in her person or in her thoughts There is looseness in dress in manners, and in talk, and when the mystery goes the reverence goes and the moral restraint disappears and the whole moral character disintegrates

What is need is a general moral tightening up and the place for it to begin is with the relation of the sexes It is for the woman to set the example They must become again modest and sincere as their mothers mothers were and teach the men the chivalry that is fast disappearing When man regains his chivalry the unrest that exists to-day will disappear and we will return to the conditions of ten years ago }

Our problem concluded Dr Hibben is a moral problem All our troubles come down to a loosening of the moral fibre of the nation That is the reason for the general unrest It is the cause of strikes and the workman's failure to give full work full pay It is what makes the profiteers It is what makes Bolsheviks And at the bottom of it all the loss of reverence for womanhood When that goes everything else goes with it Something is gone from men that nothing can replace The woman holds the cure

મારી વીણા.

મારી વીણામાં કેટલું સામર્થ્ય છે તેની કલ્પના ખીજને માગ્યે જ આવી રાકો તે જડસરખી જણાતી છતાં મને તો તે ચૈતન્યની બરેલી જણાય છે. ધ્રુવ છે તેના શોધકો જે કામ મારી વીણા કરે છે તે કામ ખીજે માંથી બને તેમ મને જણાતું નથી જ્યારે મારા અતરમા બાનિ જણાય છે જ્યાર મને ચિંતા થતી હોય છે, જ્યારે શોકથી મારું હૃદય ધ્રુવરૂપ હોય છે જ્યારે મોહથી હું આકૃત થયેલો હોઉં છું, અને જ્યારે મને ભયની પ્રતીતિ થતી હોય છે, તેના પ્રમંથે મારી વીણા, અને જે અમલકારિતે શાંતિ આપે છે તે હું જ જાણુ છું. ખીજ અનેક ઉપાયોથી પારે પારે શોધ મોહ બે ભય, ચિંતા વગેરેને દૂર કરીને હું સમર્થ થતો નથી ત્યારે મારી વીણાનાં હું આશ્રય લઉં છું અને તે વખતે તે મારા શોક મોહઆદિ સર્વ વિગરોને દૂર કરે છે. આ તેની અમ કૃતિ જોઈને હું મૂઠકું આશ્રય પામું છું અને વિચાર કરું છું, કે આહા, આ જડસરખી પ્રતીતિ થતી વીણાનું કેટલું સામર્થ્ય! જાણે તેના તારો એ ચૈતન્યના તારો કેમ ન હોય તેમ મને જણાય છે જે શાંતિને હું અનેક યત્ને પશુ મેળવી શકતો નથી તે શાંતિ મને મારી વીણા સહજ આપી શકે છે. શાંતિ પ્રસન્નતા નિર્ભયતા નિશ્ચિંતા વગેરે જાણે તેના પ્રત્યેક તારમાં બરેનાં કેમ ન હોય તેમ મને જણાય છે. જ્યાં હું તેને છું છું ત્યાં તેમાંથી શાંતિનાં, પ્રસન્નતાનાં, અને નિર્ભયતાનાં અદ્ભુત યજ્ઞવાન આલેખો નીકળવા માંડે છે અને મને કોઈ જૂના પ્રદેશમાં તે લેઈ જાય છે. સુખથી અને પ્રસન્નતાથી મને તે પ્રદેશમાં તે લેઈ જાય છે કે જ્યાં શોક મોહ ભય આદિ કંઈ પણ મને જણાતું નથી પરંતુ જ્યાં માં સુખ, શાંતિ પ્રસન્નતા, નિર્ભયતા વગેરે જ જણાય છે અને મને તેના જ અનુભવ થાય છે. મનના પ્રધાનથી પણ ખાત્યા ન ખાણી શમન તેવા વેગે પણ આ વીણાના તારોને છેડતાં સહજ અટકી જાય છે, અને મન કોઈ જુદા જ ભાવોને ધારણ કરે છે તથા તે જુદું જ સ્વરૂપ દર્શાવે છે મને એમ થાય છે કે આ વીણા જાણેથી જણાતી છતાં તે જડ નથી પણ ખરી રીતે ચૈતન્ય મંથ જ છે કારણ કે તે જો જડ હોય તો તેનામાં આવું અદ્ભુત સામર્થ્ય હોઈ શકે જ નહિ. મારા ચૈતન્યઆત્મા સાથે આ મારી વીણા માં એકદમ એક કરાવી આપે છે, અને આ મિથ્યા જગતના મેમધને તે મને યદ વા સહજ જુનારી દે છે. જ્યાં તેના તારોનાં મધુર રણધાર નીકળે છે ત્યાં આ જગત તેના અવાજમાં જોગળી જતું પીગળી જતું મને જણાય છે અને તેને દેહાણે મને સમસર્વત્ર એક જ ચૈતન્ય સમર બરેતું છે એવું તે ભાન કરાવે છે તે એમ સુધી કે, આ વીણાને પણ હું સુવી જઉં છું, મને પણ હું સુવી જઉં છું અને માત્ર સર્વત્ર આપેના એ ચૈતન્ય પ્રસન્નતા જ હું ત મધ યદારહું છું. પોતાનું શરીર માનસ કે ખીજનું દુઃખ ટાળવાને મનુષ્યો કંઈ કંઈ પ્રયત્નો કરે છે અને તે પ્રયત્નથી તેમને સુખ મળતું હશે વા તેમનું દુઃખ ટળતું હશે તેની હું ના મ્હી શકતો નથી પરંતુ મને તો દુઃખમાત્રને ટાળવાનો મારી વીણા એ જ મને હંતમ ઉપાય જણાય છે. જ્યાં તેને હું હાથમાં લેઉં છું, ત્યાં

હે થોડા જ વખતમા થોગ જ વિસોમ ક મને પૂર્ણ તીરાગ અને પૂર્ણ સુદ ધમેલો
અનુમતિ છુ હુ સતત ૧૫ છુ કે મારી વીણાના તારના રોગહર આદેવનો સાક્ષાત્ ધનવતરો
ની રામના માતા જેવું મમ કરે છે તેની અમર મેઘના શરીરના અણુએ અણુમા થાય છે
મેમ નહિ પરંતુ મનતા હેંડાણપર્યંત તેની અમર પહેને છે અને મારા અતસ્તમ પ્રદેશમા,
અમાના પ્રેશમા રડના આગેમ તો બહાર ખેલી લાવે છે, અને મારા શરીરમાં વ્યાપક
કરી મૂકે છે હાનતા હુ જ કુદન રહ્યાના રોગ અને કનરોતો મારી વીણા આગળ કઈ જ
હિસામ ફરી એ હુ ત ન સારુ કહુ કે મારી વીણા હુ મૂલ અકકુ અકાપ તેમ નથી
તે એમ અરેખર અમૂલ્ય વસ્તુ છે

વળી હુ આ મારી વીણા મા રોગને હરવના તથા આરોગ્ય અને મહત્વ સાતિ આપ
વાર્તા પ્રમાણ સામગ્રી દો રોગી ક ખથી બહુ જ પીડાતો હોય છે અને પોતાના હુ ખથી તેને
હવ પાપ આવતી નથી, અને તે પોતાના ગેમથી કાચર કાચર થઈ રહ્યો હોય છે, તેવા પ્રસંગે જો
હુ મારી વીણા માગ હાયમા શેખી તેના મામર્થને જામત કર છુ અને ઘાઈ ઈશ્વરની સ્તુતિનુ
સુમનોહ પ સાનિથી ગાઈ હુ તો હુ થાન છે તે પદ ગાતાની સાથે જ પેના રોગીને
અહલુન અપૂર્ણ જાનિ બામે છે તેને પોતાના અમલ કઈનુ અમાન થાય છે અને તે ખીચારા
સાંતિથી થોડા જ વખતમા નિાનત થઈ જાય છે કહો આ મારી વીણાનો સામા પ
પ્રમાણ છે નુ ?

હવે મારી વીણામાથી મને પેસા શી રીતે મળે છે તે તમારે જાણુ છે ? જ્યારે મને
પ્રમગે ધમી લીડ હોય છે અને મસાની ઘાલી જરૂર હોય છે ત્યારે આ ક પદ્યજેની મારી
આ વીણા ૭ આ પાડે હુ તે જગત મેળુ છુ, અને પછી એમ તાનથી મેગા હિચ
સ્વરે અનિ જોમઅનાથી હથરના મનપર્થ ત પગેયે તેવી રીતે બે આર સ્તુતિના પદો ને
સની નખને ગાઈ નાખુ છુ તો સમજાતુ નથી કે ઈશ્વર તા હરમાગમા મારો તે અવાજ શી
રીતે પગેયે છે, કાંચે છે ખગે મે નવી સારી છે કારણ કે ખીજે જ દિવસે મારા
અર્થને સિદ્ધ થગેતો હુ જોડ છુ મારા સ ના અદિ-નોને આ મારી વીણા પોતાના તારના
આંતરના ઉપ પ્રેસાગીને તેમ જોઈ ઈશ્વરના નવપથ ત પહોંચાડી છે બહો! એક જડ
જેની સામાન્ય મારી વીણા તારે સામથ્ય ડેલુ અમાપ છે તાગ મામર્થને આ જગતમાં
બહુ જ જોડા મનુષ્યા સમજતા હો મને તો મારા વ્યવહાર અરે પરમાર્થ હિતમ
પ્રમારે સિદ્ધ દગથી આપ હા હુ સાચી ની જણાય છે નારી મગનિ મનુષ્યને મોક્ષપર્થ ત
શેષ જતા છે, અને તેને કુતકૂલ મનગ છે નુ ૧૧૦ જગત ન હોય તો મારા જેવાની શી
દા ૧ થાન ? તાગ તે મારી દરી અવન ના અને કાલી નિ વિપતા રહે છે તુ એ જાણુનિ
હમેશા પરમનિવિત રુ છુ મારા માગ મહુ ક ખ માટે ફેડલુ હમે ત્યારે, અથવા તો
જ્યારે મારા મહા ઈશ્વરનાય પ્રારે સિદ્ધ દગે હમે લારે હુ તારો આશ્રય લેશુ અને માર
દાર્દ ક મિદ્દ મરી શી તાગથી હુ વર્ત મપતિરાણો છુ અરે એ તારા વિના હુ
સ પતિમાત્રથી રહિન મનુષ્યને અર્થમા ની સિદ્ધિ દગથી આપનાર હુ અમોઘ
થ ૧૫ છે

સંસાર સુધારો.

(અનુસંધાન તર્જમાન વર્ણના પૃષ્ઠ ૩૮ થી)

— — — — —

આ બીયારી પોતાના દિવસો દુ ખર્માં નિર્મિત કરે છે તેના કરતાં જો કાઠની સાથે તેને પરણાવવામાં આવે તો તે સુખી થાય એ વાત સુખી કરે, અને પ્રભુ ઉત્પન્ન થાય તો આ દેશમાં વસતિ વધે આપણા દેશમાં સ્ત્રી સંકી કે બસ થઈ રહ્યું, તેના ભોગ જ મળ્યા આપણુ છનન તેણે દુ ખર્માં અને સતાપમાં જ ગાળવું જોઈએ ન તેનાથી બહાર જઈ શકાય ન તેનાથી મારૂ વસ્ત્ર પહેરી શકાય ન તેનાથી વાગ શાખી શકાય કે ન તેનાથી મારૂ ખાદ્ય રાખાય તેણે આપણુ છનન પરન ત્રતામાં જ ગાળવું જોઈએ તે બીયારીના સોડો વાગ પછુ રહેના તેના નથી અને તેને મદરથી મનાથી ચૂં છે આ દેશમાં સ્ત્રી સંકી કે તેના સુખસર્વસ્વનો નાશ થાય છે અને દેશના પછુ કશા ઉપયોગની તે મેળી નથી ત્યારે બીજા દેશમાં આવી જૂની સ્થિતિ છે ત્યાં સ્ત્રીને આ પ્રમાણે ઇધન હોતુ થી અને તેથી સ્વન ન અને સુખી હોય છે તથા સમાજની સેવા પછુ મી શકે છે

આ બાધ પોતાના મનમાં આ પ્રમાણે વિચાર મે છે અને તે પ્રમાણે વિચાર કરીને તે સંસાર સુધારાનો ખુડો ઉઠાવે છે તે વિધવાવિવાહના લાભના અને નિધવાઓના વિવાહ નહિ કરવાથી થતી હાનિઓના ન્યા ત્યા લાપણ કરે છે તે કહે છે કે નિધવાઓના વિવાહ નહિ કરવાથી તે અનીનિને માર્ગે આવે છે વળી એમ પુરુષ જેની સાથે જો તેનું લગ્ન કરવામાં આવે છે તો તે પણ અનીનિ મોતો મરે છે અને આ પ્રમાણે વિધવા-વિવાહથી સમાજમાં અનીનિ થતી આવે છે આવાં આવાં દારણો દેશની આ બાધ વિધવાવિવાહની આપણા દેશમાં જુ જુ મરે છે તેના વિના આપણા દેશની પડતી છે અને તેના વિના આપણા દેશનો મી ઉદય થવાનો નથી એમ તે માને છે અને જો તેને તે પ્રમાણે મનાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે, તેમ મરના મરના બાધ એકા ગમે તે શક્તિની રખ તી, વિધવા હાય લાગી નય છે તો તેની સારે તે લ ન કરે છે અને યોતે તેમ કરીને એમ મોટુ જાહેર હિ મનુ કામ થયું છે એમ દુનિયાને શાંતિ છે અને મે છે કે ત્યાં સુધી આ દેશના લોકો મારી પેડે જાહેર હિ મન દખાડીને સંસારસુધારો નહિ મે ત્યાં સુધી આ દેશનું કલ્યાણ કે આ દેશનો ઉદય મી થયો નથી અને પોતે જે પગલુ બધું છે તેથી પોતે એમ માને છે અને અન્યને એમ મનાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે, કે મારા જેવાં કાર્યથી જ આ દેશનો ઉદાર છે

આ બાધના મગજમાં જે જે વિચાર આવે છે તેમાંનો એક પણ વિચાર પેની વિધવા લાધના મનમાં હોતો નથી તે બીયારી પોતાના પ્રારબ્ધ યોગે વૈધન્ય પ્રાપ્ત થવાથી યમ નિયમને માગતી નતાદિવડે ચરીર અને હૃદયોનું દમન કરતી, પોતાના પતિનું અતરમા દમરણ કરતી અને આ જમતો મિથ્યા ગણતી શક્તિથી દિવસો નિર્જનન કરતી હોય છે.

તેને પુનર્વિવાહનો સ્વપ્નમા પણ વિચાર હોતો નથી છતાં આ બાધ પોતાના મગજમાં જે વિચાર આવે છે, તેને જ જ રના સમજે છે, અને તે જ જગતનું કલ્યાણ કરનાર છે એમ માને છે

કા તો પોતાને ઝીલી જરૂર હોય છે તેથી અથવા તો કા તો ગેતે ઇન્દ્રિયનિયંત્રણને પાળી શકતા નથી તેથી વિધવાવિવાહની સર્વને જરૂર છે એમ મતિ છે પણ ખીજના અત પ્રજ્વળી સ્થિતિ કેવી છે તેનું તેમને જ્ઞાન નથી તે પોતાના જેવા જ સર્વને કહો કે આખા જગતને મમજે છે, અને મોતે માને છે તે રસ્તે જગતનું હિત થશે, એમ ધારે છે

આ એક દૃષ્ટાંત કહો. હવે ખીજે એક દૃષ્ટાંત કહીને સુધારવાળાની સ્થિતિનું વર્ણન કરીએ

એક અંગ્રેજ અથવા વિલાયત જઈ આવેલો એક હિંદુ આપણા દેશમાં ચોમાસામાં દેહાણે દેમણે ઉગના કુવાડીઆના ઝાડ નીચે છે તે જોઈને તે ધારે છે કે આ કુવાડીઆના ઝાડના ખીની જે કાંઈ બનાવી હોય તો લાખો ડામ દર વર્ષે ખર્ચે અને જે લાખો છોડ દર વર્ષે નકામા જતા રહે છે તે નકામા ન જાય આ દેશના સૌકે સાળા નિરુદ્ધમાં અને આજસુ છે તે નશીબ ઉપર હાથ દેઈને બેસી રહે છે અને હારે મીને લિખારી મ ગરીબ સ્થિતિમાં રહે છે પૂરેપૂરું અને અમેરિકાની પ્રજા કેટલી શ્રીમાન છે, કેટલી ઉદ્યોગી છે અને તે કેવી મોટા મોટા કાર્ય કરે છે આ દેશની પ્રજા છેક જ દરિદ્ર અને નિરુદ્ધમાં છે

સત્ય વાત એ છે કે આ બાધને પેમા ખાવા છે, અને તેથી તે ખીજને દરિદ્રી ધારે છે શા કારણથી આ દેશની પ્રજા મતોથી—કે જેને આ બાધ આજસુ અને નિરુદ્ધમાં ગણે છે—છે તેનું કંઈ જ જ્ઞાન બાધને નથી પણ પોતાના વિચાર ઉપરથી તે એમ નકબી કરે છે કે આ દેશ દરિદ્રી અને નિરુદ્ધમાં છે

મહેવાનું તોત્પર્ય કે પોતાના અત કરજીની સ્થિતિ ઉપરથી જ આ સુધારાવાળા સ્વરૂપ બાંધે છે પોતાને જેની જરૂર છે તેની આખા જગતને જરૂર છે, એમ તે માને છે, અને પોતે જે નહિ મળવાથી દુઃખી છે, તે પ્રમાણે આખું જગત પણ દુઃખી છે, એમ તે માને છે વળી તે જે માર્ગ જગતના કલ્યાણને ધારે છે તે જ બસ તેના કલ્યાણને માર્ગ છે એમ તે માને છે અને તે પ્રમાણે અ યને મનાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે

આ બે દૃષ્ટાંતવડે આપણે આ સ સારનો સુધારો કરનારના સુધારાનું સ્વરૂપ કેવું હોય છે તે સ્વ પમા શીઝ્ય છે પુન અધિન સ્પષ્ટ કરવાને માટે મ્હીએ છીએ, કે બે કારકે અમુક મનુષ્યોના મગજમાં ઉઠતી અધુન મ પના એ સુધારાનું સ્વરૂપ છે અને બધકાંશ રહેતો હોય અને તેથી હું માદો પડતો હોઈ તો હું ધાર કે બસ આખું જગત એક બધકાંશને લીધે જ વિવિધ વ્યાધિથી પીડાય છે, અને જે આ બધકાંશ દૂર કરવામાં આવે તો જગતમાંથી બધાધિ માત્ર નીચળી જાય અને તમામ દવાખાના બધ ચક્ર જાય, તથા પ્રત્યેક ઉત્તમ આરોગ્ય પ્રાપ્ત થાય. હવે મને જે સોનામુખી ઉમળાને પીવાથી લાભ થતો હોય તો હું ધાર છું કે જે સોનામુખીના દેગડા અને દેગડા ઉમળાને મનુષ્યોને પાવામાં આવે તો સર્વને લાભ થાય અને તમામ મનુષ્યોના બધકાંશમાત્ર ટળી જાય આ પ્રમાણે માનીને હું જેને તેને સોનામુખી ઉમળાને પીવાની ભલામણ કરૂં છું અને જેને તેને તેનો જ બોધ કરૂં છું

આવુ જ કંઈ સુધારાવાળાનું સ્વરૂપ છે આ બે ૧૭ દૃષ્ટાંતો પરથી સુધિમાન મનુષ્યો સહજ કલ્પના કરી શકશે કે સુધારાવાળાનો આગમ શું હોય છે

અથવા હું એમ ધારતો હોઉં, કે ગમે તેની સામે ખાસી તથા ગમે તે જ્ઞાતિની કન્યા સાથે લગ્ન કરવાથી—માત્ર લગ્ન પ્રત્યાર દમતીવન્યે રીં દોરો નોંધએ—પ્રગતિ થયો લાભ છે આપણા દેશની અવનતિ આ જ પ્રશ્ન છે, તેથી વર્ણવ્યમાનો નોં ઉ છે થાય અને સર્વને ઇચ્છાનુકૂલ નાતિમાથી નગ્ન પ્રવાતી છું મને તો આ નોં ઝટ દેહાર થાય, આ પ્રમાણે માનીને હું જોને તેને તે પ્રમાણે વર્તવાનો મોવ કરું છું

અથવા તો એમ પણ બને છે, કે મને સ્ત્રી પ્રાપ્ત હોય, આ મારે સ્ત્રીની જરૂર ન હોય પરંતુ હું એમ માનતો હોઉં, કે જો પુનર્વિવાહ પ્રવામાં આવે તો આ દેશમા પ્રગતિ થઈ અને દેશની પ્રગતિ થાય તો હું પુનર્વિવાહનો બોધ જ્યાં ત્યાં પ્રતો કરું છું આ મારાથી બને તો બાહ્યજાતી કન્યા લેકને અને જડી ન્યા બાહ્યજાતી પર પુત્રી આપુ છું

આ બે પ્રકારના દૃષ્ટાંતો ઉપરથી આપણે એમ સમજવાનું છે કે એમ તો બને જોતી જરૂર હોય છે અને જોતા વિના હું કુખી છું એમ માનતો હોઉં તેની સામે જરૂર છે અને તેના વિના જગત કુખી છે તથા તેના વિના જગતનો ઉદ્ધાર થતાર નથી, એમ હું માનુ છું અને તે પ્રકારનો સુધારો પ્રવાને હું નીચું છું અથવા તો માર અમુક વસ્તુની જરૂર ન હોય છતાં હું એમ માનતો હોઉં કે અમુક વસ્તુ સામા મનુષ્યની પાસે નહિ હોવાથી તે કુખી છે, તો મારા વિચાર પ્રમાણે હું તેના વિના જગતને કુખી ધારું છું આ તો વસ્તુ મનુષ્યોએ મેળવી નોંધએ તો જ તે સુખી થઈ શકશે અને ત્યારે જ તેમની જીવનગતિ થશે એ પ્રકારનો બોધ હું જોને તો કરું છું

આ દૃષ્ટાંતો ઉપરથી સુધારાનું સ્વરૂપ શું હોય છે તે વાચકો ॥ ૬૬મા આવશે જ હવે આ સબધમાં આપણે આગળ ચિચાર કરીએ છીએ

મરુરણ ૨

સુધારાની આપણા દેશમા અગત્ય છે કે કેમ ?

સત્ય કહીએ તો આપણા દેશમા જે પ્રકારનો સુધારો પ્રવાતો પ્રિવિવ મનુષ્યો વા સુધારાવાળા તરફથી પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે તે પ્રકારના સુધારાની જરૂર ન હતી આ પ્રકારનો સુધારાનો પવન પાશ્વત્ય દેશમાંથી આપણા દેશમા વાયો છે અને તેનો પરિણામ આપણા દેશમાં હિતકર નથી આવે. આ દેહવાના સુધારાની આપણી પ્રગતિ હાનિ થઈ છે એક તો ઉત્તરી પ્રગતિ સુધારાના નામે ગમડી છે સનિત્યરો આ સદ્વત્ત નથી જાણ થઈ છે અને તેની સાથે જ સુધારો પ્રત્યાર છે તે પણ સમર્થવ્યથી બુદ્ધ થયા છે આ સુધારો કરનારાઓએ પોતાનો આટલો સમય પોતાની જ ઉન્નતિ પ્રવામાં ગાળ્યો હોત તથા તેટલો પરિશ્રમ તેને માટે લીધો હોત તો તેમની કેટલી બધી ઉન્નતિ થઈ હોત આ તો તે નેટના સુખી થયા હોત તથા વસ્તુસ્થિતિ શું છે, તે અધિમ અત્તમાં સ જગતને ચિન્તિમાન થયા હોત

અંગ્રેજ કોળવણીએ પણ આપણી પ્રગતિને સામાન્ય હાનિઓ નથી કરી આપણે આ કોળવણીને આર્થિકથી બુદ્ધ થયા છીએ આ ૧૭ કોળવણી અને પા તત્ત્વ પ્રગતિનો સમર્થ તથા આપણી પોતાની વસ્તુસ્થિતિનું અગાન, એ ૧૭ કારણો સુધારાને ઉત્પ ન કરનાર તથા આપણી

વાઓ વધી હોત તો તેની મ્હ અડચણ ન હતી પરંતુ મળીયુગના પ્રભાવે જે પ્રકારનું જીવન પૂર્વેની વિધવાઓ ગાળતી હતી તે પ્રમાણે — વન આ હાનના જતાનાની વિધવાઓ ગાળી ન શક્યા સાગી અને તેથી સુધારાવાળા મહેવા લાગ્યા, જે વિધવાઓનો પુનર્વિવાહ કરવો એ વધારે ચોક્કસ છે તાનના જેટલી વિધવાઓ પૂર્વે ન હતી અને જે હતી તે પણ ધિક્કરનું સ્મરણ કરતા તથા મતકિપવાસાદિ કરના ચાતિથી પોતાનું તે પ્રમાણે કુટ પ્રારબ્ધ સમજીને ઇદ્રિયનિમ્મલને કરતી અને નીતિનિયમથી પોતાનું જીવન ગાળતી હતી તો પુનર્વિવાહ કરવાનું કોઈ દેહે પણ નહિ અને કોઈ દેહે તો તે સમયની વિધવા તે પ્રમાણે વ્યવહારમાં ગમે તેટલું કષ્ટ પડતું હોય છતાં તે પ્રમાણે મર પણ નહિ અને તે સમયની રાગ પણ તેને તે પ્રમાણે પુનર્વિવાહ કરવાનું મહેતી નહીં મળતું કે તે જાણતી હતી કે પુનર્વિવાહની છૂટ આપવાથી પ્રજાનો વિનિષાત જ થશે તે સમયની પ્રજાને આત્મ નિમ્મલ એ અચક્ક વસ્તુ ન હતી પરંતુ આજે પ્રજાને આત્મનિમ્મલ છુટી ગયો છે અને તેથી પુનર્વિવાહની જ ર જાણી છે આ આત્મનિમ્મલ છુટી જવાથી જ પ્રજાનું આરોગ્ય તથા આયુષ્ય ઘટ્યું છે અને મનુષ્યો અમોગે મરણશયન થાય છે અને અમોગે મનુષ્યો મરના હોવાથી આ દેશમાં વિધવા અને વિધૂરની સંખ્યા વધી છે અને ૮૭ પ્રતિવર્ષ વધતી જાય છે અને આ વિધવા તથા વિધૂરની સંખ્યાના આધારે આજે આગળ પ્રજાની સુવાસનાના જાણાવે છે કે જુઓ આ દેશમાં આજેની બધી વિધવાઓ તથા આજના બધા વિધૂર અર્થાત્ રહેલા છે, અને વિધવાવિવાહની છૂટ આપવાની જરૂર છે આ મતલબમાં શું ઇલાનિષ્ટ છે તેનો આપણે આગળ ઉપર વિચાર કરીશ

હવે આ પ્રમાણે કાગ એવો આજો છે અને પ્રજાની ચારીર માનસ આધ્યાત્મ તથા આર્થિક સ્થિતિ પૂર્વના મત્ત એટલી બધી વિપરીત થઈ ગઈ છે એ પ્રજાની અધોગતિ એટલી થઈ છે કે વર્તમાન સમયમાં કઈ કઈ સુવાગની જરૂર પ્રાપ્ત થઈ છે પરંતુ જે રીતે સુધારાવાળા વાર છે તે રીતે સુવારો કરવાથી પ્રજાની વધારે અવનતિ થવાનો સંભવ છે તેમજ કૃત્યાક સુધારા જે આ લોકે કરવા ધારે છે તેથી પણ વધારે નિષાત થવાનો સંભવ છે તોપણ જ્યારે પ્રજાની સ્થિતિ બગડે છે અને વિભવ થાય છે ત્યાર પછી વિભવ આધિમત્સ્ય કરીને પેઠે તેની ધણી મળજીથી સલામ રાખવાની જરૂર છે, અને ઉન્નતિના માર્ગો બહુ જ દાળજીથી ચોજવાની જરૂર છે આ સંબંધમાં જે પૂર્ણવિચાર નથી કરવામાં આવતો અથવા તો કોઈ અતિ રાજ વૈદની પેઠે જેમનું નાન અનિ જલિને પામ્યું છે એવા પ્રજાની સ્થિતિને તથા ઉપાયોને હાતમ મારે જાણનાર સાચા વિદ્વાન અને પ્રજા પુરોહાર સમાજના ઉદ્ધામો પ્રયત્ન ન કરવામાં આવે અથવા તેના પગપોહાર ચોક્કસ માર્ગનું અવનવન ન કરવામાં આવે તો જેમ વિભવ નાશિવારો રી મરણ પામે છે તેમ આ પ્રજા પણ વિનિષાત અને પરિણામે વિનાશને જ પામે છે જેથી સુવારો કરવાનો કોને દમ છે, વા કોની ચોક્કસતા છે તે સંબંધમાં વિચાર કરવાની જરૂર છે અને તે સંબંધમાં આગળના પ્રશ્નમાં આપણે વિચાર કરીશ (અપૂર્ણ)

આપણા દેશના સુધારા આપણા દેશને અને રાંતિ સુધારા કરવાની વાતો અને વાઢા અને પાશ્ચાત્ય સુધારો પ્રયત્ન સુધારાવાળા તરફથી ચાલી રહ્યા છે જેમ કે ગમે તને આડ વુ અને ભે તેની માથે ખાલુ, ગન તે ખાલુ ગમે તે જ્ઞાનિ તી મ્યા પરલુવી અને ગમે તે જ્ઞાનિમાં મ્યા આપવી ગમે તેવો પોષા પહેરવો તરી સ્ત્રીઓને સુધારવી વગેરે સ્ત્રીઓને પ્રવણી આપવી તેમને પુરુષાની સામે ટળવા મળવાની છુટ આપવી તથા નેમને બીજી અને પ્રમગની સ્વતંત્રતા આપવી આ રીતે પ્રધાનપણે પાશ્ચાત્ય દેશો અને પાશ્ચાત્ય પ્રજાનુ જ આ સમજમાં અતુક લુ કરે છે અને પાશ્ચાત્ય વહિતે ધોરણને સ્ત્રીઓને છે

પરંતુ અમારું દેશુ છે કે તેમને આ પ્રમરનો પાશ્ચાત્ય દેશોના જેવો સુધારો આપણા દેશમાં ખખ મરતા પૂર્વે ઘણો વિચાર મરવાનો છે ધોણુ જેટલુ દુધ માની લેવાનુ નથી પાશ્ચાત્ય મોહમાં પડતા પહેલાં તથાના પડતા ઘણો વિચાર મરવાનો છે

સ્ત્રીઓને નવી નવી દેવતાના કપડા પહેરાવવા છુટ મેળવ પહેરાવવા તેમને હાથમાં હાથ મેળવીને જોતાની માથે ફરવી એ સુધારો છે શુ ? અને સુધારો દહેવો તેના નિર્ણય સુધારાવાળાએ સુધારાની હઝમ્તાન મના પૂર્વે નોંધો દોન તો સાડ હવુ જેથી સ્ત્રીઓના શરીર સુધરે જેથી તેમનુ મન સુધરે જેથી તેમનો આત્મવિશ્વાસ માય, જેથી તેમની નૈનિક મિતિ સુધરે, એ વગેરે આ સાચો સુધારો છે કઈ પહેરવેશમાં સુધારા કરવો ટાપટીપ ખખ કરવી કે અથેલ મણિ પુરોની રે સમાજમાં ગમે ત્યાં અખલુ એ મઈ વાસ્તવ સુધારા નથી હાનતા સુધારાને પશ્ચિમ સામે આનો નથી, એ સ્પષ્ટ જ છે જો સુધારાવાળા તે પશ્ચિમ જોઈ શકતા હોય અને પોતાની બૂલ કમુલ કરી શકતા હોય તો અત્ર આ સમજમાં અમારે વિસ્તારથી ચર્ચા કરવાની નથી પરંતુ આ અકમા *Womans Undre* એ નામના એક અંગ્રેજી લેખ હાથે છે તે જ્ઞાનિ વિચારવાનુ ધ્યાન ખેંચવાનો છે ને દેશના બુદ્ધિમાન અને વિચારશીલ મણાના પુરો હવે જોઈ શક્યા છે કે તે દેશની સ્ત્રીઓની સ્થિતિ ઘણી નિકટ થઈ છે અને હવે વધારે નિકટ થતી જાય છે તેમનો વર્તમાન પોષા વિનય રહિત છે તેમનુ વલ્ય એ એક મિતસ વલ્યેવુ જ છે તથા તેમની નૈનિક મિતિ ઘણી નિકટ થઈ રહી છે આ સમજમાં આ અંગ્રેજી વિષયમાં સ્પષ્ટપણે ચિતાર આપે છે કે ત્યાંના સમાજની સ્ત્રી સ્થિતિ છે આપણી ન ગમે આ લોખની સ્થિતિ ઉપરની ઘણો દીર્ઘ વિચાર કરવાનો છે નહિ તો પરિણામ એ આવશે કે જો ભણે સ્થિતિને તે પ્રાપ્ત છે તે ભણે સ્થિતિને આપણે પામીશુ અને સુધારાને નામે આપણે વિનાશ આપણે હાથે મરીશુ

બદલાય છે અને તે જ પ્રમાણે જ્યારે મનુષ્ય મદિટા ટોચ છે ત્યારે તેના મનની જે સ્થિતિ ન થાય તે નીરાગ થાય છે ત્યારે જ નાશ જાય છે

હવે મનુષ્યો શું કરે છે ? પોતાની સ્થિતિ સુધારવાનું શું કરે છે ? જેને પાંચ રૂપોના મગના હોય છે તે પચીસ મેળવવાને પ્રયત્ન કરે છે આ જ્યારે તેના પ્રયત્નથી તેનું પચીસ રૂપોના મગ છે ત્યારે તેના મનની સ્થિતિ બદલાય છે મદિટા મનુષ્ય દ્વારા ખાધને સાંભળે થાય છે ત્યારે તેના મનની સ્થિતિ બદલાય છે

હવે આપને આ ઉપરથી શું યોગ્ય લેવાનો છે કે શું નિર્ધન-સાર કાર્યવાહી છે ? આપને આ ઉપરથી એ માર કાર્યવાહી છે કે જે નિર્ધન મનુષ્ય સંધન વા ધનવાન મનુષ્યના જેવી પોતાના મનની સ્થિતિ કરી શકે તો તે સત્વર શ્રીમાન થઈ રહે અથવા તો મદિટા મનુષ્ય જે નીરાગ અને મુન મનુષ્યના રતના જેવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી શકે તો તે સત્વર નીરાગ નો સુખ થઈ રહે

નિર્ધન વસ્તુ પ્રદેવ મદિટા મનુષ્ય પોતાના મનની સ્થિતિ બદલી શકે છે, પરંતુ તેના મનમાં પ્રજ્ઞા જાય છે અને તેની સાથે તેને પગલુ તાણી વેડી પડે છે જેમકે એ મનુષ્ય નિર્ધન ટોચ અને તે શ્રીમાન થવાનું પ્રયત્ન કરતા હોય છે હવે તેને ત્યારે પૈસા મળે છે અને ત્યારે તે શ્રીમાન થાય છે ત્યારે તેના મનની સ્થિતિ પદ્માય છે તે જ પ્રમાણે રાગીના સંબંધમાં પણ સમજવું

હવે જો આ મનુષ્યો પોતાના મનની સ્થિતિ બદલી નાખે તો તે શ્રીમાન અને નીરાગ થઈ રહે છે જે મનની સ્થિતિમાં તે શ્રીમાન થયા પછી અને નીરાગ થયા પછી મુકાય છે, તે વખતે જેવી તેમના મનની સ્થિતિ થાય છે, તે સ્થિતિ જો તે હમણા કરી શકે તો તે સત્વર શ્રીમાન અને નીરાગ થઈ શકે મનુષ્યો જો આટલું મરી શકે તો તેમની નિર્ધન સત્વર દુઃખમાં દુઃખ સમયમાં થાય કાળજી કે આપણે ઉપર જણાવી ગયા છીએ કે મનુષ્યના મનની જેવી સ્થિતિ હોય છે તેની તેની જાણ સ્થિતિ થાય છે, વા હોય છે તો આપણે એ કરવાનું છે, જેવી સ્થિતિ આપણે ધનના હોઈએ તેવી આપણા મનની સ્થિતિ આપણે પ્રથમ કરવી જોઈએ

બીજારી શ્રીમાન થવા છતાં હોય તો તેણે મનથી માનવું જોઈએ કે હું શ્રીમાન છું મારો મનુષ્ય સામે થવા છતાં હોય તો તેણે મનથી માનવું જોઈએ કે હું સાંભળે છું હવે બીજારી બીજારીની સ્થિતિમાં હોય, અને મારો મદિટાની સ્થિતિમાં હોય, પણ મનથી તેમણે બીજારીની અને ના મનુષ્યની સ્થિતિમાં ન રમવું જોઈએ તેની સાથે મનુષ્ય ન રાખવો જોઈએ પરંતુ શ્રીમાન મનુષ્યના રતના જેવી અને નીરાગ મનુષ્યના મનના જેવી શ્રીમાન અને નીરાગ મનની સ્થિતિમાં સાંભળવા રાખવો જોઈએ અને તેમાં જ અખંડ રમવું જોઈએ તેની કે પતા પાતાની મનોવૃત્તિમાં રમવું તેમાં અખંડ રમવું જોઈએ તથા તેના જ વિચાર અખંડ રહેના જોઈએ

નિર્ધન મનુષ્યે શ્રીમાન થવું હોય તો તેણે મનથી માનવું કે હું શ્રીમાન જ છું, રાગીએ નીરાગ થવું હોય તો તેણે મનથી માનવું કે હું નીરાગ છું અને આ પ્રમાણે જેને જેને જે જે

સ્થિતિ જોઈતી હોય તેમજો તેમજો મનથી ત તે સ્થિતિ પોતાન પ્રાપ્ત હોય તે પ્રમાણે મનથી માનવું ૬૬ માનવું ચઢા પૂર્વે માનવું

આ એક માનસશાસ્ત્રનો નિયમ છે અને તે મુખ્ય છે, અને તેની સાથે તેટલો જ બળવાન છે બીજા પ્રયત્ન કે વાને કોઈ ના નથી કરવું, પણ માનવું વનસુ માનવું ચિત્તન અને મનની સ્થિતિ બદલી જોઈએ આરમ્ભ ન સંપૂર્ણ અવસ્થા દરમિયાન માનવુંથી આ પ્રમાણે મનને પનગી રાખવું નથી મનની સ્થિતિ બદલી રાખતી નથી પણ કરવું સમય જાય છે પ્રથમ એક દમ જોડો ફેરવવી પ્રથમ છે પછી ચાર દમ જોડો અને આ પ્રમાણે ક્રમે ક્રમે ચર્તા ચર્તા એક દમ જોડવી મનની સ્થિતિ ની રાખાય છે અને ત્યાર જ સંપૂર્ણ અવસ્થા તે બદલાય છે આ દમ જોડે હસ્તગત થાય છે તેને છું હા મન પ્રાપ્ત કરવું કે જગતમાં કોઈપણ સ્થિતિ નાપત મની હકિત નથી જે નિયમથી તે પાંચના પચીસ રૂપેયા મેળવી શકે છે તે જ નિયમનો ઉપયોગ કરીને તે પચીસના પાંચમો કે પાંચ દરેક રૂપેયા મેળવી શકે છે માત્ર નિયમને હસ્તગત મને જોઈએ

આ દમ જોડે સમજાય અન જે તેની ગેડ જેમી જાય તેન અત્યંત સુલભ છે જેન ન સમજાય અને ન ગેડ ન મેસે તેને માટે કહિન છે તોપણ સમજવાના પ્રયત્ન કરી તે સમજાય છે અન તેને આચાર્ય કિનારવાનો પ્રયત્ન કરતા તેની ગેડ પણ મની ના જે જ અમુક મામ કરી શકે, અને તમે ન કરી શકો તેમ હોતુ નથી પરંતુ આપણે મન તે કરી શકીએ તેમ છીએ મનુષ્ય માટે કેવે વચવાના અધિકારી છે અને તે ઉપર ચર્ચા શકે છે માટે કોઈએ શક્ય અને અચકા ધરવાન પ્રયોજન નથી

(અપૂર્ણ)

સમયનુ બાન યતુ

ધડીઆળ એવા ખીન સાધનવિના સમયનુ બાન
યતુ શકવાનો સમય છે કે કેમ તે સમજાયા આપણે

જરા વિચાર કરીએ

જ્યારે આપણા દેશમાં ધડીઆળો નિનાયતથી ચારી નહતી ત્યારે ભોળા સૂર્ય, ચંદ્ર અને તારાઓ જોઈને કહી શકતા કે આટલે સમય થયો છે નિશચય આ અનુમાન એવું ચોક્કસ નહતું કે તેમાં એક મિનિટનો પણ ટેકર ન પડે પરંતુ મોટે ભાગે ટેકવા વાગ્યા છે તેનો આતરશ તેની અટકાવ પ્રજા મરી શકતી હતી આજે ધડીઆળોનો પ્રવેશ થવાથી પ્રજાની આ અવરોધનશક્તિનો નાશ થયો છે તોપણ હજી ગામગામોમાં ગ્રામ્ય લોકો ચંદ્ર કે તારાઓ ઉપરની કેટલો સમય થયો છે તે પડી કે છે પડીઆળો ખસ થવાથી આપણી પ્રજાનું દ્રવ્ય પરદેશ ગયું છે એટલું જ નહિ, પરંતુ પ્રજાની આ નસર્ગિય-કુદરતી શક્તિનો નાશ થયો છે હજી ગામગામો મનુષ્યો સમયને અનુમાન અને અવલોકનથી જાણી શકે છે પરંતુ શહેરોમાં વસતા મનુષ્યોની આ શક્તિ હોવાથી થયો છે માલ સાધન ઉપર જેટલો મનુષ્ય આધાર રાખે છે તેટલી તેની શક્તિ ઓછી થાય છે જેમકે મનુષ્ય મોટાર, સાયકલ અને રેલગાડીમાં ફરે છે અને પગે ચાલતો નથી તો તેની પગે ચાલવાની શક્તિ જતી રહે છે અને તે પગ ન ચાલે રહે છે તેમ જ જે મનુષ્ય માન પ્રસન્નતા જ આવાર રાખ રાખ ફરે છે તેની મુક્તિશક્તિ પણ ઓછી થાય છે કે પ્રમદા ઘેર ઘેર ધડીઆળ દાખલ થવાથી પ્રજાની આ શક્તિ જતી રહી છે આ ઉપરાંત પરન નતા વધી છે

હવે એ પ્રશ્ન છે કે ધડીઆળ આ ચંદ્ર કે તારાઓની આકાશવિના મનુષ્ય સમય જાણી શકે છે કે હા તે પણ તે જાણી શકે છે તેનામ. મર્ડ પણ માલ સાધનવિના સમયને જાણી શકવાની શક્તિ રહેતી હોય. વખતથી મે વહેના ઉઠવાનો અભ્યાસ ગણ્યો છે કોઈ વખતે હું ત્રણ વાગે મોઢ વખતે ચાર વાગે અને કોઈ વખતે પાંચ વાગે જાણ હું તેવે વખતે ધડીઆળ કે કઈ ન જોતા ટેકવા વાગ્યા હો, જેટલો સમય થયો હશે તેવું હું અનુમાન કરું છું ખરું તો અનુમાન કરું તો નથી પણ માલ ટેકવા વાગ્યા હશે તે જાણવાની ઇચ્છામાત્ર હું છું તો તેવે વખતે જેટલા વાગ્યા હોય છે અથવા જેટલો વખત થયો હોય છે તે સમયનુ મને બાન થાય છે સમયનુ બાન યતુ એ શબ્દો મે 10 દિવસ 11 માસ-એ અગ્રેજી શબ્દોના અર્થમાં વાપર્યા છે મન અનુભવ થયો છે કે મનુષ્ય સમયનુ બાન કરી શકે છે વા તેને તેવું બાન થાય છે જે તેને જ્ઞાન નિ. આવી દોષ છે અને તેની વૃત્તિ સુરિથર હોય છે તેને સમયનુ બાન થઈ શકે છે આ વાતના નામે પણ અનુભવ મરી જોજો અને અતિ આનંદ થશે રાત્રે ગમે ત્યાં જાગીએ ત્યાં જ જાગે તે વખતનું વાતાવરણ જ આપણને ટેકવા વાગ્યા છે તેવું બાન મારવે છે અને તે વખતે જો આપણે ઉઠવાનો, સમય થયો હોય તો આપણે ઉઠી જતું અને સમય ત થયો હોય તો સૂઈ જતું

વળા એ પણ મારો અનુભવ છે કે જેટલા વાગે સવારે ઉઠવાનો આપણે નિર્ણય કર્યો હોય છે તેના વાગે ૫ માર આપણે ૮ મી સળાએ છીએ ઘણી વખત તો મે એમ જાનતું જોયું છે કે આમાં એક મીનીટનું પણ અંતર પડતું નથી જેમ કે આપણે પાંચ વાગે ઉઠવાનો સંકલ્પ કરીને સૂઈ જઈએ છીએ તો બરાબર પાંચન ટકોરે એક જાણતું પાંચ વાગવા સર થાય

અન આપણી આંખ ઉઘડી જાય છે તમારામાના ઘણાન પશુ આવો અનુભવ થયો હશે જ ને લોકો ઘડીઆગને કુચી આપાને પોતા । જેટલે વાગે ઉઠા નાં છે તેટલે વાગે નટડી વગાડીને ઉઠવાનો અભ્યાસ રાખે છે, તેમનામા આ શક્તિ નવમ્ વધી નથી અથવા તો ખૂબ કે તે શક્તિ જતી રહે છે જેટલો મનુષ્ય બાબ સાધનોનો આવાર રાખે છે તેમને તે પગ ન થતો જાય છે અન તેટલા અશમા તેના મનની મજબૂતી અને આ માં શક્તિઓ જોડી થતી જાય છે ઉપર જણાયા તેના અનુભવ ને વ્યવસ્થાની જાગીર્મા મતલબ થાય છે ॥ રહે છે જે શક્તિથી જીવન ગાળતા નથી, જે સતોષી નથી અને જે રાત્રે વધારે પાથ છે તેના મનુષ્યોને થતા નથી, પરંતુ જે સતોષી છે જે પ્રશાન જીવન ગાળનાર છે જે આ વત્સલ પ્રેમશા પ્રગતિ કરવાન વત્સલ છે ન્હા મનુષ્યોને આવા અંત આથી ઉદ્દેશ્ય વિનંદાણ અનુભવો થાય છે

મારુ જગત્ આપણે સર એ જગત્માં રહીએ છીએ જા તમારુ જગત્ જુએ છે અને મારુ જગત્ જુએ છે જેમ આપણે બધા એક જ જગતમાં રહેનારો જા જેમ એ રાજ એ બીજારી એક પેઢ અને એ તમારુ હોય છે તેમ આપણું જગત્ પશુ જુદુ જુદુ હોય છે અન તેમાં જ આપણે મનિવિસ મ્મીએ છીએ, અને તેમાં જ અનુભવ મ્મીએ છીએ આ જગત્ તે આપણી મનોમતિ છે આપણી મનોમતિ જેની હોય છે તેવા આપણે માલ જગત્માં હોઈએ છીએ આપણે વધા જૂની જૂની ગિચિનિમા છીએ તેનુ મરણ એ જ છે આપણા બધાની મોટી મુશ્કિત જૂની જૂની છે તમારી અંતે મારી સ્થિતિમાં ભેદ છે તેનુ મરણ એ છે તમારી અને મારી મોટામુશ્કિત જુની છે એ વાળી છે જે આપણે સુધગુ હોય છે એ રૂપ હોય જમાને ફર મ્મી હોય અન અન મુક્તિ નોંધતી હોય તો આપણા જગત્માં આપણી મનો મુશ્કિત મિચાર રો નોંધએ નીએ ઉતરવાની અને ઉંચે ચઢવાની સર્વ કળા મુક્તિ પાથ તેમા જ હેના છે

એક મનુષ્યે મને પૂછ્યું મનુષ્ય લાંબો સમય કન્યર્થ પાળી શકતો હશે એમ હું માનતો નથી અન્યે મને કહ્યું કે પ્રવલથી મનુષ્ય મહુ જ એણુ મ્મી રહે છે તેના પ્રાપ્તિ હોય છે તેમ જ થાય છે અને તેની ઉ નતિ ધીમે ધીમે જ થાય છે નીત્તે મને મ્મી છે કે આજે કાંઈ સાચા યોગી કે સિદ્ધ પુરુષ હોય એમ હું માનતો નથી એવો કો છે આ કાળમાં કાંઈ સત્ય જોવાનાર હશે એમ માની શકતો નથી

આ લોકોનું માનનુ કોના જેનુ કે ? એક વેદનાના જેનુ છે વેદના માને છે આ જગત્માં પતિવ્રતા સ્ત્રી હોઈ શકે નહિ વા સ્ત્રીઓથી એમ્પનિત પાળી પાથ જ નહિ આ સ્ત્રી આ પ્રમાણે માને છે તેનુ મરણ એ છે કે તે કોનાના અન મ્મી પ્રમાણે જ જગત્ને જુએ છે અન પોતાના કિયમ્થી જ જગત્ મુલ્ય આપે છે અને આ જ પ્રમાણે ઉપર જણાવેના મનુષ્યોનું મતલબ હોય છે જેનાથી એ વિમનુ નિમિત્ત પાળી શકે નથી તે એમ માને છે કે જગત્માં ક્ષમ્યર્થ લાંબો સમય પ્રાપ્તિ પાળી શકતુ જ નહિ હોય પશુ જમાર તે ક્ષમ્યર્થ પાળે છે, અને જરા અવલોકન કરે છે તેને જણાય છે અને મનુષ્યો આ જગત્માં ઇચ્છાનુકૂળ સમય ક્ષમ્યર્થ પાળી શકે છે

ખીજો મનુષ્ય કહે છે ' મોટે ભાગે પ્રારબ્ધપ્રમાણે જન્મ મનુષ્ય કરી શકે છે આ પ્રમાણે આ ભાષ માને છે તેનું કારણ એ કે તે ભાષ સ્વતંત્ર નથી ઇચ્છિત સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવાને અસમ્મત છે પણ જ્યાં તે પ્રાપ્ત કરે છે તે માટે છે અને પુરુષાર્થમાં આગળ વધે છે ત્યાં તેને જણાય છે કે લાભો વીગતર આ જગતમાં છે કે જે પ્રારબ્ધને વશ નહિ ચર્તાતાં ઇચ્છાનુકૂલ સ્થિતિ આ જગત્મ પુરુષાર્થથી પ્રાપ્ત કરી શકે છે

ત્રીજો મનુષ્ય ધારે છે કે આજે કોઈ યોગી ' સિદ્ધિ નથા પરંતુ જેમનો યોગવિદ્યામાં યત્નક્રિયિત પણ પ્રવેશ થયા છે તે જોઈ શકે છે કે આ જાતમાં અનેક સમય યોગીઓ અને સિદ્ધો પડેલા છે, કે જેમના સામર્થ્યનું સ્વરૂપ જાણીતા સ્વતંત્ર બની જવાય

આ જ પ્રમાણે સહ કોઈ પોતાની ગિયન ઉપરની મીઠાની સ્થિતિનું અનુમાન કરે છે, પરંતુ તે યોગ્ય નથી. આપણા પોતાનાથી ઘણું આગળ વધેલી અનેક વ્યક્તિઓ હોય છે જેવાનું તાત્પર્ય કે આ જગતમાં જે આપણે આગળ વધુ હોય તો આપણ જગત આપણી મનોસૃષ્ટિ બદલાવી નેહએ અને જે આપણી મનોસૃષ્ટિ બદલાય છે તો આપણી બાહ્ય સ્થિતિ બદલાય છે આ મનોસૃષ્ટિને કેવી રીતે બદલી તે નબળામાં આપણે અથવા પ્રસંગે વિસ્તારથી ચર્ચા કરીશું હાલ માત્ર એટલી જ મુશ્કેલી હશે કે, હિંમત આપણ, અને તદનુસાર વિચાર અથવા મેલવા એ મને મદદિતે બધાના ઉત્તમ સાધન છે

તાવાળી વૃત્તિવાળા હોય છે અને જે લોનુપતાવાળી વૃત્તિવાળા હોય છે તે સ્વભાવથી જ પોતાના શરારના અને મનના મગતો સુચ કરનાર હોય છે, વા તેમની તેના પ્રકારની વૃત્તિવડે સ્વાભાવિક રીતે જ તેમનો અચ્ચત્તો દેખાતો નથી અને તેથી તેમના આત્મબળનો ક્ષય થાય છે વળી આના મનુષ્યો પ થઈ શકે છે ઉપયોગ અથવા વિપયોયભોગ કરવાની પણ અધિક વૃત્તિવાળા હોય છે કારણ કે તમને વગર પ્રયત્નો બીજાના પ થઈ જાય છે તેનો તેઓ ઉપભોગ કરી પ્રસન્ન થાય છે અને તે પદાર્થો યદ્ય રહેતાં વળી બીજાના પદાર્થપ્રતિ તે વૃત્તિ કરે છે, અર્થે પુનઃ તે તે જ પદાર્થો સ્તેયવૃત્તિથી અર્થાત્તે ચેરીથી બીજાના પદાર્થો મેળવે છે અને ઉપભોગ કરીને રાજી થાય છે આ પ્રમાણે સમમરદિન ઉપભોગ એ પણ જીવનમગતો ક્ષય જ કરનાર છે કારણ પ્રત્યેક ઉપભોગ જીવનના ક્ષયમા જ વસ્તુતઃ પરિણામ પામે છે

આજે પાશ્વત્ય વિચારોના પ્રભાવે એક સિદ્ધાંત એવો પણ કેટલાક માનતા જણાય છે કે, જેમ ખાનપાનાદિનો ઉપયોગ અધિક તેમ શરીર વધારે સારું રહે છે અને જીવન પણ સારું છે પણ આ સિદ્ધાંત દેખવામાત્રનો જ દિનકર જણાય છે બાકી વસ્તુતઃ તે અદિત્ય અને ખોટો જ છે થોડો કાળ તો બહુ ખાનપાનાદિથી પ્રસન્ન રહેનારનું આરોગ્ય વગેરે ઠીક જણાય છે પરંતુ પરિણામે તે અનેક રોગોનો ભોગ જ થાય છે ભોમ એટલા રોગ એ જે આપણામા કહેવત છે તે બોગી નથી જેથી સપમ એ જ આરોગ્ય અને આયુષ્ય વધારનાર છે, અને વાસ્તવ વા સાચું દિત કરનાર છે

ગમે તેમ કહો, પરંતુ અન્યાય કે ચેરીથી બીજાના પદાર્થની ઇચ્છા કરવી એ એક મનુષ્યની દુષ્ણતા તો છે જ સખા મનુષ્યો, - કહો કે મનના કે આત્માના સમજ મનુષ્યો આ પ્રમાણે બીજાના પદાર્થોની કદી પણ અવિદિતપણે ઇચ્છા કરતા નથી

સ્તેયવૃત્તિ એટલે બીજાના પદાર્થોનું ચિંતન અને તે પ્રતિ વૃત્તિનું ધાવન અસ્તેય વૃત્તિ એટલે આત્મવૃત્તિ જે આત્મવૃત્તિ છે જે સતુષ્ઠ છે તે સ્વાભાવિક રીતે જ આરોગ્ય અને આયુષ્ય મનુષ્ય કરે છે આ સખધર્મા અધિક વિસ્તાર ન કરતાં હવે આપણે આત્મજ્ઞના અગ્ર સખધર્મા વિચાર કરીશું

x

x

x

x

x

અહમ્યર્થથી આરોગ્ય આયુષ્યની વૃદ્ધિ થાય છે, એ સખધર્મા અધિક અર્થા કરવા જેવું નથી. કારણ સહ કોઈ આજે સમજે છે કે અહમ્યર્થના પાલનથી સગીર સુદૃઢ થાય છે અને આયુષ્ય પણ દીર્ઘ થાય છે

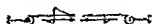
એ દૃષ્ટાંત આપીને આ વાતનિ આપણે જરા વૈધારે સ્પષ્ટ કરીશું એક મનુષ્ય મદિ છે તેને આ ખાઉં તે ખાઉં એમ થયા કરે છે હવે તેની પાને જો ગમે તેવા ખાવાના પ ર્થો કે જે તે ખાય તો તો મદવાડ વધે તેમ છે પકયા હોય તો તે માણસનો પોતાના મન અને હ દાઉપર જરા પણ કાણ ન હાનાથી ખાઈ લેનાનો અને તે વધારે મદિ પકાના તેથી પ્રથમ તો તેની પાસેથી જે પ ર્થો ખાવાથી તેને હાનિ થાય તેમ છે, તથા જે પદાર્થોને જોઈને તેની જ્ઞતિ લોભુપતાવાળી થાય તેમ છે તેવા પદાર્થોને તેની પાસેથી ખસેડવા જોઈએ દૂર કરવા જોઈએ અને તેટલેયા પણ આપણું કાર્ય પૂરું થવું નથી, પણ તેની પાને એવા બીજા પદાર્થો મૂકવા જોઈએ કે તે ખાય તો તેને લાભ જ થાય અને તદ્વિપરિત તેને ઔષધ વગેરે પણ આપવું જોઈએ કે જેથી તેનો અતરના રોગ દૂર થાય અને તેને આરોગ્યની પ્રાપ્તિ થાય

આની જ આ માંદા માણસ જેવી જ આપણા પ્રજ્ઞની સ્થિતિ છે તેથી આપણી પ્રજ્ઞના ઉદારતા ત્રયાઓ બહુ જ સલામતી કરવા જેવા છે અને આ સબધમાં પૂરું સલામ લેવામાં આવતી નથી તો પ્રજ્ઞનો ઉવરો નિષાત અને અધોગતિ જ થાય છે

આજે સહ દોષ જેને હાલે તે પ્રજ્ઞના ઉદારની વાર્તા કરી રહ્યા છે અને તે પરાપકારથી વધાર્યા તિ ત્રયાસ પણ કરે છે પરંતુ તેમનો આશય વધાર્ય જલે સારો હશે, પણ તે વસ્તુસ્થિતિ સમજતા ન હોવાથી અથવા તેને સમજવાના અનધિમારી હોવાથી તે પ્રજ્ઞનું કલ્યાણને બદલે ઉંડું અકલ્યાણ જ સાધે છે અને આવા દેશના કે પ્રજ્ઞના કલ્યાણને નામે પ્રવૃત્તિ કરતા પુરોગાથી પ્રજ્ઞને વસ્તુત લાભ છે કે હાનિ છે તે પ્રજ્ઞસમૂહ જોઈ શકતો નથી તે તો નિચારો એમ જ માને છે કે અચુક મનુષ્ય વા મનુષ્યો પરાપકારી છે તેમને કઈ જ રાચ નથી અને તે પ્રજ્ઞના કલ્યાણમાટે જ બીચારા પ્રયત્ન કરે છે આના મનુષ્યોનો સ્વાયત્ત્યાગ અને પ્રયત્ન અવશ્ય પ્રશસ્ય છે તેની ના નથી પરંતુ તે બીચારા અલ્પજ્ઞ હોવાથી પ્રજ્ઞની સ્થિતિ સ પૂરું અરમાં ન સમજતા હોવાથી પ્રજ્ઞના કલ્યાણને નામે પણ તેનું ઘણું અકલ્યાણ કરે છે આના મનુષ્યો બહારથી રમણીય બણાતા છતાં તે ખરી રતિ મણિભરિત સર્પના જેવા લાયક જ હોય છે અને પ્રજ્ઞના જીવ નો કારે હાનિ મગાર દાય છે પરંતુ આજે એવો વાયુ વાય છે કે આવા મનુષ્યોના સ મધમાં સત્ય વાર્તા જણાવનાર મૂખ ગણાય છે અસ્તુ આ પ્રસંગ કંઈ આ સબધમાં વિસ્તારથી ચર્ચા કરવા જેવો નથી જેથી આગળે તેને છાડી દઈએ છીએ પરંતુ આ સબધમાં વિગતા થી ચર્ચા આપણે સ સારસુધારો એ વિષયમાં કરીશું

જે મનુષ્ય બહુ સ્વર્ગ પામે છે તેને આ જગત્માં કંઈ જ વસ્તુ અપ્રાપ્ય નથી તેને આ વિશ્વના ગમે તે જ મમાં રહે ની કોઈપણ વસ્તુ મેળવી શકાય છે તેને કોઈપણ સિદ્ધિ મેળવી શકાય છે તે પોતા કે પ તુ મદપણ દુખ ૨ મરુ સદજ છે તેને ધૈર્યનો સક્ષાત્કાર કે વે પણ મિલિ નથી અને તેને ગોક્ષ મેળવેલો, કે ધનપદન પ્રાપ્ત કરવું તે પણ મિલિ નથી સામર્થ્યથી આ જગતમાં સર્વ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે જે દીન દયામાં રહે છે, અને જે સામર્થ્યરહિત હોય છે તેથી જ તે તેમાં પડી રહે છે જેનામાં સામર્થ્ય છે તેને દીન

શ્રી શંકરાચાર્યનો સિદ્ધાંત અને તે સવધી આપણુ કર્તવ્ય

માલમ્

શંકર શંકરાચાર્ય કૈશવ વાદરાયણ
સૂનમાપ્યહતો વદે ભગવતા પુન પુનઃ
શાસ્ત્ર શારીરમીમાસા દેવસ્તુ પરમેશ્વર
આચાર્યો શંકરાચાર્યો સત્તુ મ જમજમી

x x x x x

યદા યદાહિ ધમસ્ય ગ્લાનિભવતિ મારત
ચમ્યુત્થાનમધમસ્ય તદાત્માન ક્ષાન્ત્યહમ્

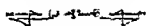
x x x x x

એ સ્મૃતિવચનની યથાર્થતાભાટે કોણ જ સદેહલુકન હરો ધર્મજ્ઞાનિનો ભયકર આ કાળ કલ્પોમાં અનેકનાર જા ની જા ડે અને તે તે પ્રસંગે ઈશ્વર ધર્મનું રક્ષણ નાના નકારે કર છે એમ અખત એવો તનો કે તે ખતે શુદ્ધિવાદ પ્રવળ થઈ ગયો હતો અને શુદ્ધિમગથી કેટલાક ભોટો વેદના અર્થ સ્વેચ્છે પ્રતા લાગ્યા કેટલાક તેને પોતાનાં ઐદિક સુખો પ્રાપ્ત કરવામાં જ ઉપયોગી નવા ભાગ્યા કેટલાક વેદમત્રના અર્થનો વિપર્યાસ કરીને અનાત્મ્ય પ્રવર્તાવ લાગ્યા, અને આમ વેદ ભગવાનની દુર્દશા જોઈને કેટલાક તેનાથી નિર્મુખ થઈ ૧૫૩ વેદ બદિંચ નવી ઉત્પત્તિ તે કાળે થઈ આવી અને સનાનન વેદધર્મ લુપ્તપ્રાય થઈ ૧૫૪ જા રિયનિના શ્રી શંકર ભગવાને મતુષ્યદેહ ધારણ કરી યથાર્થ વેદ ધર્મનું રક્ષણ કર્યું છે એ જાન સુવર્ણિત છે આજ ને ચારીર ભાષ્યને મોટા મોટા પતિતો પ્રાન્ત મનાર એ દિવસથી વળાજે છે તથા જોઈ લેખ જોઈને ચાિન થયેલા વાયરપતિ મિશ્ર જેના પડિને તેમને આજ્ઞામ પ્રણામ કરે છે તે ભાષ્ય તેમજો સોળ વર્ષની ઉમ્મ પૂરી થતા પડે ની લખ્યુ હતુ ની નિર્ગત વર્ષન વચ થતાં સુધીમાં તેમજો જુદા જુદા નવા પ્રથો લખી નયા મેતુથી હિમાલયપર્વત દિગ્વિજય કરીને તેમ જ ભારતવર્ષની ચાર દિશામાં ચાર મહત્તુ સ્થાપન કરીને રણ્ધ્રિય ધર્મને સુદૃઢ કર્યો આ કાર્ય શુ અલોકિક નથી ? અસ્તુ તેમના જેવી ઈશ્વર શ્રુતિપ્રતિ આપણે સનાતન ધર્માવલખી આએ કૃતચતા શુ વ્યકત ન કરવી જોઈએ ?

હા પણ તે થી રીતે ? તેમનો જયત્યુક્ત સા ર પ્રીતે ? જયતીપ્રસંગે શુ કરવુ તે કાંઈ મારા જેવાએ શીખવવા જેવુ નથી પણ હા આ પ્રસંગે નારે અહીં કહેવુ એ તો ખરેખર વિચારણીય થઈ પડ્યુ છે આ પ્રાચીન નગરના સભ્યોની મક્કા ક્યાં અને હું અનભિય ક્યાં ? તો પણ મને એમ સૂઝી આવે છે કે જેથી શ્રી શંકર ભગવાન પ્રસન્ન થાય અને આપણુ દિત થાય તેજ કાંઈક બોલણુ જયતીપ્રસંગે તો જેની જયતી હોય તેના

ગુણાનુવાદ ગાવા એજ મુખ્ય છે અને શ્રી શ કરના ગુણાનુવાદ એટલા છે કે તે ગાવા બેસતા ખૂટે એમ નથી તેમજો સનાતન વેદ ધર્મનો ઉદ્ધાર કરીને માત્ર જાતિઉપર એટલા ઉપકાર કર્યા છે તથા તેમનું પરમ ફિત જે મોક્ષ, તત્ત્વાર્થ એટલા પ્રવાસ કર્યા છે કે તે મજાવવાને નિદાન દુ તે સમય નથી જ ખરેખર તેમ । ગુણકીર્તન અને તેમનાં ગ્રંથોનું વ્યાખ્યાન એજ આજનું કર્તવ્ય હોવું જુદાંજે આ બેમાંથી એક પછી આજ ને આજ પૂર્ણ થાય એમ નથી એટલું જ નહિ પણ તેમના તે તે ગ્રંથોનું યથાવત્ વ્યાખ્યાન કરવાની દુ શક્તિ ધરાવું છું એમ કહું તો મારા જેવો મિથ્યાભાષી બીજો દુનિયામાં નથી એમ પણ મારે તે સાથે જ સ્પષ્ટપણે કહેવું જોઈએ છું જે માત્ર કહી શકું તે એટલું જ કે ‘ શકર શકરાચાર્ય ’ ના વાદરાજયમ સુકરાચાર્યરૂપે અવતરેલા શ્રી શ કરને અને બારાવજુરૂપે અવતરેલા શ્રી વિષ્ણુ ભગવાનને દુ પ્રણામ કરું છું- શ્રી સત્ય નારાયણરૂપે અવતરેલા શ્રી વિષ્ણુ ભગવાને જ બ્રહ્મસૂત્ર લખ્યાં છે અને શ્રી રાકરરૂપે અવતરેલા શ્રી શ કરાચાર્યે જ તેના ઉપર ભાષ્ય રચ્યું છે સૂત્રનો મહિમા એટલો છે કે તેને યથાર્થ રૂપમાં સમજાવવાને પણ ઇશ્વરને જ અવતાર ધારણ કરવો પડે । અને ખરે જ એ સૂત્રા એવાં જ છે મોટે ભાગે પ્રવૃત્તિકારોએ અને વાર્તિકકારોએ સૂત્રાનું મિતરણ કરવાને શ્રી ભાષ્યકાર ઉપર જ આધાર રાખેલો જેવામા આવે છે હરિહર બ નેએ મળીને મહાવિદ્યાનું ખરૂં સ્વરૂપ આપણને સમજાવ્યું છે અને તેમ કરીને આ સસાર દાવાગ્નિમાંથી બળતા આપણને ઉગાર્યા છે આ કળિકાળ રૂપી અંધમનુના તાપના જ્વાળામાં સળગી ઉઠેલા આપણા માનસ શરીરને શીતળ કયું છે આપણને અબ્યુદય અને મોક્ષનાં યથાય લક્ષણો સમજાવીને મોક્ષ રૂપી અમૃતના સ્વરૂપતરફ વાળ્યા છે શ્રેયસને નયસ્માંથી આપણે ખરૂં દિત થું છે તે આપણને જણાવ્યું છે વર્ણશ્રમ નિમોક્ષને મારે કેટલી બધી આસપડયા છે તે તેમજે આપણી દષ્ટિપાસે સ્પષ્ટ કયું છે વેદના પૂર્વાધવડે પ્રતિપાદન કરેલી ‘ અપાતા ધમજિજ્ઞાસા ’ પ્રેમસુ આપનારી છે અને કદાચ અબ્યુદય સાધનારી છે ત્યારે તેના ઉત્તરાદ વડે પ્રતિપાદન કરેલી ‘ અપાતોમહાજિજ્ઞાસા ’ આત્મ તિક મોક્ષ સાધનારી છે, એ વાત આપણને નાજવામાં મૂકીને તે ભગવાને તોળી બતાવી છે । શા તેમના ઉપકાર ? અને મારે જ એ ઉપકાર કરનાર જગતના પિતાવિના બીજો કોણ હોય ? પિતામિ ‘ નેકસ્ય ચરાચરસ્ય ’ કોણ ? હરિ અને હર પણ તે દિવ્ય શરીરધારી કહો કે સવ વ્યાપક કહો આપણને નત્યક્ષ સ્ત્રી રીતે થઈ શકે ? મહાવિદ્યા કહે છે કે ‘ ન તે રૂપ ન તાકારના ગુણાનિ વાસ્પદમ્ । તથાપિ પુરુષાકારા મજાતા ત્વ પ્રકાશઘ ’ આપણી ઉપર તેમની કેટલી બધી કૃપા કે આપણા દિત મારે હરિ બદરાયણ થયા અને હર ભાષ્યકાર થયા અને મારે તો દુ આ લેખના પ્રારંભમાં તેમને પ્રણામ કરું કે ‘ શકર શકરાચાર્ય જગત વાદરાજયમ સુગ્રામ્યકૃતૌ મંદે મગધતૌ પુત્ર ૫૧

શતવાર નમસ્કાર.

ઠહી છે, ખાલક વીર મહાન,
 ઠરે જે ભારતનુ ઠયાણ;
 પ્રજાના સાચા ખાલક હો,
 દેશમા એવા બાળક હો,
 સહઆભુ'નનો કરી સહાર,
 હિતાયો માતૃભૂમિનો ભાર,
 ધન્ય છે પરશુરામ અવવાર
 તેમને નમસ્કાર શતવાર —
 સભ્યો'તો રાજતિલકનો સાજ,
 પધાર્યો વનમા શ્રી રઘુરાજ
 રાખી'તી રઘુવ શાની ટેક,
 જગમા રહ્યો ન નિશિચર એક,
 દુષ્ટ રાવણનો ઠગી સહાર,
 હિતાયો માતૃભૂમિનો ભાર,
 કૃષ્ણનું ભુવનમોજક તાન,
 બનાબા અજોને સજાન,
 શુણી પાથે ગીતાસ દેગ,
 કચારા ન રાખી રણમાં લેથ,
 દુષ્ટ કૌરવનો કરી સહાર,
 હિતાયો માતૃભૂમિનો ભાર,
 ધન્ય તે કૃષ્ણચંદ્ર અવવાર,
 તેમને નમસ્કાર શતવાર —

શ્રી શકરાચાર્યનો સિદ્ધાંત અને તે સળધી આપણુ કર્તવ્ય

(અનુસધાન વત્ત માન વર્ષના પૃષ્ઠ ૯૬ થી ચાલુ)

શ્રી શકરાચાર્ય એ મહાદેવનો જ અવતાર છે એમ જો મે તેમના મહત્કાવ્ય ઉપરથી દિગ્દર્શન કરાવું છે તેને પ્રમાણેવડે સુદૃઢ કરવાની અપેક્ષા છે. જો તેમ હોય તો શ્રીમાધવાચાર્ય કૃત શકરદિગ્વિજયાદિ ગ્રંથો જોઈ લેવાની હું બલામણ કરૂં છું તે ચિવાય જનવિજય નામે ગ્રંથમા લખ્યું છે કે —

‘વિશ્વજિત્ત્વ પિતાયસ્ય ધિર્યાત્તશ્ચ ચિદવરે
તસ્ય માર્યોવિકા દેવી શકર લોકશકર ।
મસૂતા સર્વલોકસ્ય તારણાય જગદગુરુમ્ ।’

બીજે એક સ્થળે (આત્માન દ્વૃત ગુરુતોત્રમા) લખ્યું છે કે —

શકર શકર સાક્ષાદધ્યાસો નારાયણ સ્વયમ્ ।
અત્ર પ્રમાણે સાગાનિ છદાસ્યેવ ન સશય ।

અથવા જહુ શા માટે? બલિષ્ઠોત્તર પુરાણુ તેમ બીજા પશુ પુરાણુએ એનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરેલો છે ખરૂં જોતાં આવા ઉત્તાર ઘણા આપવાનું પ્રયોજન નથી કેમકે જોઓ અશ્વદાવત છે તેઓને તો એવા પ્રમાણુ કામનાં નથી અને જોઓ અશ્વદાવત છે તેઓ તો પ્રથમથી જ શ્લિષ્ટ પરપરાદારા આ ઉકિતને માનનારા છે

શ્રી શકરાચાર્ય ઉંઝ આટલું ગુણકોર્તન અવકાશના પ્રમાણુમાં ઓછુ નથી, એમ માનીને દ્વે તેમના ગ્રંથોના સળધમા કષ્ટિન કહેવું પ્રાપ્ત યાન છે. પશુ તેમના ગ્રંથોએ શાસ્ત્રી ક્રમમાં સાથી છેલ્લા છે ન્યાય, વેશેષિક સાંખ્ય પાતજલ અને પૂર્વોત્તર મીમાંસા આ છ દર્શનોમાંથી ઉત્તરમીમાંસા કે વેદાંતને અનુનક્ષીને તેમના તમામ લેખ લખાવવા છે શકરાચાર્યે લખેના ગ્રંથોમાંથી જણાવવાં આવ્યા તેમજ ગ્રંથોની એક યાદી શકરદિગ્વિજય બાષાન્તર પ્રકટ કરનારાએ કરી છે તેમાં ૧૧૯ ગ્રંથોના નામ આપેલાં છે એ ગ્રંથો સમજવાને તેની પૂર્વે અણુબાંધે તે ચાલો અને સર્ગવેદાધ્યયન ઉપન્યસ છે કેવળ સામા પ સંસ્કૃત બાષાના જ્ઞાનથી વેદાદિન અથવા શાસ્ત્રીય ગ્રંથોનું જ્ઞાન થઈશનું નથી કેમકે વખત તો પુરાણુવાક્યનો અર્થ સમજવા માટે પશુ સંસ્કૃત બાષાના સારા જ્ઞાનની જરૂર પડે છે આપ સવને લખાર રચુજ થવાને એકાદ જે દૃષ્ટાંત આપુ છું

થોડાંક વર્ષ પર અમારી ગુજરાતી અંગ્રેજી ભાષાઓમાં સરકૂત માર્ગોપદેશિકાનું અધ્યયન કરી, તે પછી ક્રમાગત નવતર હાંતુદગ્ગિશત્ર, શકિતવાદિ નાટક, કાદબરી અને પછી વળી વીરમિત્રો વાદિ ધમ સાઅ, નગવેદના કેટલાંક અષ્ટક, બ્રહ્મસૂત્રનું તર્કપાદ પત્યાદિ ઉત્તમ પ્રકારે અધ્યયન કરીને એક અમારા મિત્ર પદવીધર થયા હતા તેમનું કહેવું એમ હતું કે જુની શિક્ષણતંત્રિમાં બ્યાકરણ પાછળ ધણો વખત માળવામાં આવે છે તે નિરર્થક છે માત્ર શબ્દોના ાધાતુના રૂપ યથાકથયિત જાણી લઈને ભાષા જ શીખવાની અમત્ય છે, અને તે નાખ્યા પછી અભ્યાસમનાત્ ગમે તે અથ સમજી શકાય છે આ તેમનું કહેવું જોડું હતું કે ખરે તેજા ઉદાપોત અહીં મને જરૂરનો લાગતો નથી પણ એક વખત એક વિદ્વાન સાથે તેમને થોડીક વાતચીત થઈ તે માત્ર કહી દેવાની મને ઇચ્છા થઈ આવે છે હવે તે કહી જ દેઉં છું

કેટલીક બીજી ત્રીજી વાત થયા પછી વિદ્વાને તેમને પૂછ્યું કે— ‘ભાષા વેદના આ વાક્યનો અર્થ કરો જોઈએ ? પુનતુ વ્રહ્મણસ્પતિ એમાં શું ? વ્રહ્મણસ્પતિ-બ્રહ્મા પવિત્ર કરો.’

પણ પુનતુ ક્રિયાપદ તો બહુવચનમાં છે અને તેનો કર્તા વ્રહ્મણસ્પતિ, તો એક વચનમાં દેખાય છે !

‘હા એ વાંધો ખરો મારે ખરે શું ?’

‘ખરે એ છે કે વ્રહ્મણસ્પતિઃ એનો અર્થ ‘વ્રહ્મણસ્પતિમ્’ કરવાનો છે એટલે એક ફર અર્થ એવો થશે કે મો પૂનકા વ્રહ્મણસ્પતિ (વ્રહ્મણસ્પતિમ્), પુનતુ (વ્રહ્મણસ્પતિ) છે પૂજકો નહાતું નિહાસન કરો.’

એવો પ્રયોગ વેદમાં થતો હશે કેમકે વેદની ભાષા જૂની છે અને તેમાં એવા પ્રયોગ ધણા જોવામાં આવે છે શાસ્ત્રાદિ ગ્રંથોમાં એવું કાંઈ છે ?

‘હા, ‘વદ્માણુહોતિ (દહી ડે હામે છે) એ વાક્યમાં દહી વડે શું હોમે છે, એવી આકાંક્ષા ઉત્પન્ન થયે તેનું સાધન થતું નથી, પણ વદ્મા એ ત્રીજી વિભક્તિનો અર્થ દ્વિતીયા કરીએ તો વદ્માણુહોતિ (દહી હોમે છે એમ ચરાચી આકાંક્ષા રહેતી નથી ત્રીમદ્ ભાગવતમાં નદાલય સવલયો વ્રજતીર્વિરહુ બેટસામગ્રી લેખને નદને ઘેર જતી ગોપીઓ શોકમાં લાગી) એમાં વ્રજતી એ દ્વિતીયાનું બહુવચન છે એમ છતાં અહીં પ્રથમાનું બહુવચન માનવું પડે છે

આવાત સાધી સમન્વય ?

‘બ્યાકરણ શાસ્ત્ર ભણવાથી “હૃદસિ સ્યાદિ, સગ્ગ” એવું બકરણનું સૂત્ર છે અને એ સૂત્ર સમન્વયા પછી ઉપર કહે ॥ ઉદાહરણોમાં એ ॥ અથ સા મારે કરવામાં આવે છે તે વિરે સશય રહેતો નથી

તાત્પર્ય એ છે કે વેદશાસ્ત્રના અર્થ સમજવાને બ્યાકરણશાસ્ત્ર એક બળવાન સાધન છે અને એ વાત એટલા સ્પષ્ટ છે કે ને મારે વિશેષ નિયમની જરૂર નથી તો પણ

માર્ગોપદેશિકા વગેરે વ્યાકરણના સામાન્ય અભ્યાસ કરતાં જેમાં કાંઈક વ્યાકરણના વિશેષ અભ્યાસની જરૂર છે, એમ હિં ના ઉલ્લેખરૂપથી સમજાશે

અસ્તુ શ્રી શકરાચાર્યનાં પ્રયોગોમાં પ્રથમાનંત ઉપર ભાષ્ય મુખ્ય છે અને તે સમજવાને પૂર્વે મીમાંસાનું અધ્યયન આવશ્યક છે પૂર્વે મીમાંસાનાં સૂત્રા શ્રી જૈમિનિ આચાર્યે રચ્યાં છે અને તે ઉપર શંકર સ્વામીનું ભાષ્ય છે ધર્મનું મથાર્થ સ્વરૂપ સમજવાને આ સાત્ર ઉપયોગી છે, એટલે જ નહિ પણ વાક્યાર્થ નિર્ણય છે કે કેમ તેની પરીક્ષા માટે તથા ખરે સામાન્ય રીતે કરવે તે માટે પણ આ સાત્ર અત્યંત ઉપયોગી છે એવો એ અશક્ય જ એ સાત્ર અનુદારમાં પણ ધણું વિપત્કારક થાય એમ લાગે છે તે વેદને સ્વતંત્ર પ્રમાણુ નિત્ય માને છે, એ તો આપ પણ સનાતન ધર્મના સરકારવાળા હોવાથી માન્ય ગણશે એ સાત્રનો સિદ્ધાંત દુકામાં આ પ્રમાણુ છે — વેદોત્ત કર્મ વિધિ દ્વારક કરવાથી તેના મનઉપર જે સરકાર પડે છે તેને અપૂર્વ કે અદૃષ્ટ કહે છે આ અપૂર્વ કરેલાં કર્મનું ફળ સર્ગાદિ લોકમાં આપે છે ન જ એજ દેવતાઓ છે, તે શિવાય કોઈ શરીરધારી દેવતાએ તથા અતીન્દ્રિય સુખનો અભાવ છે સધળા વેદનું તાત્પર્ય ક્રિયાકાંડ કહેવામાં જ છે સંસાર અનાદિ છે સર્ગ સુખપ્રાપ્તિ એ જ મોક્ષ છે સ્થૂલ શરીરથી આત્મા કિન્ન છે અને નિત્ય છે આ સિદ્ધાંતમાં કેટલીક વાતો એવી છે કે જે જૈમિનિના શુરુ વ્યાસને મથાર્થ લાગી નહિ જેથી તેમણે ઘણાં સૂત્રો રચીને વેદનો સિદ્ધાંત એમ પ્રતિપાદન કર્યો છે કે જૈમિનિએ જે ધર્મનું પ્રતિપાદન કર્યું છે અને ધર્મશાસ્ત્રોએ જેનું ઉપનિષદ્ધુ કર્યું છે તે ધર્મનું નિષ્કામ ભુદ્ધિથી આચરવાનું અત કરવાની શુદ્ધિ થાય છે એવી મીને શુદ્ધ થયેલા અત સુખા આત્માચેતન અને બ્રહ્મચેતનની એકતાનો અનુભવ થાય છે એનું નામ કૈવલ્યમુક્તિ શ્રી શકરાચાર્ય આ સિદ્ધાંત પ્રસ્થાનત્રયીઉપર ભાષ્યો લખીને તથા મીમાંસા અને પ્રકરણ નયો લખાને સ્પષ્ટ તથા દર્શ કર્યો છે

કોઈને એમ થશે કે મીમાંસાના સિદ્ધાંતથી શ્રી શકરાચાર્યનો સિદ્ધાંત કિન્ન છે, તે એમાં સાચો કયો અને તે શી રીતે મનુષ્ય આ અમનના ખુલાસો લગાર વિસ્તારથી સમજાવવા જેવો છે અને ને કહતા પહેલાં એટલું પણ ફની ફેલું જોઈએ કે, એકત્રી મીમાંસાશાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત જ ભુદો પડે નથી પણ સાંખ્ય ગત જત ન્યાય વૈશેષિક વગેરેના સિદ્ધાંતો પણ ચિન્ન કિ ન છે આપણા પૂર્વાચાર્યો એમ માનતા હોવા જોઈએ કે જીવિતનું પરમ સાધ્ય અમુદય અને નિ ત્વસ દાણુ જોઈએ અને કોઈપણ શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત તેને લગતો ન હોય તો તે સાત્રમાં પ્રવૃત્તિ મેળવી થાય નાં એટલા માટે વૈયાકરણો શબ્દ બ્રહ્મ કહીને શબ્દશાસ્ત્રના અધ્યયનથી જ મૂર્તાયે થવાનું કહ્યું છે, જ્યારે શબ્દના જ્ઞાન એ તેનો મુખ્ય વિષય છે એ જ પ્રમાણે ન્યાય અને વૈશેષિક પદાર્થ જ્ઞાનથી જ મોક્ષ થવાનું સમજાવે છે જ્યારે તેનો ખરો પ્રતિપાદ વિષય પ્રમાણો સમજાવવા એ છે એ જ પ્રમાણે પતંજલિ સમાધિદ્વારા દૈવસ્વપ્રાપ્તિ કહે છે પરંતુ ચિત્તની એમગતતા શી રીતે સાધવી એ તેનો મુખ્ય વિષય છે સાંખ્ય પણ પ્રકૃતિના બંધનમાંથી જનતુ છુટા થવું એ મોક્ષનું સ્વરૂપ કહે છે, પણ તત્ત્વોનું પરિસંખ્યાન એ તેમાં મુખ્ય પ્રતિપાદ વિષય છે આ પ્રમાણે ભુદાં ભુદાં દ્યોનો ભુદાં ભુદાં સિદ્ધાંત કરે છે કેમ કે જે જે વિષયનું તેમને પ્રતિપાદન કરવું છે અને

એમ પ્રતિપાદન કરીને જે વિષય સમજાવેલા છે તેના ઉપસંહાર આમ બિન બિન્ન કયાં શિવાય આવે નહિ તેમજ તે વિષયની પ્રક્રિયા પણ તેની જ રચની પડે એક દુકા દૃષ્ટાંતથી આ વાત વધારે ચોખ્ખો થશે જેઓ જગત્તે મિથ્યા માને છે તેઓ પણ જગત્ સત્ય હોય એમ અનુપગમ કરીને જ શાસ્ત્ર રચના કરે છે નહિ તો નર ન ત્વ નામ લોક 'ત્યા કાંઈ પણ કથન કે શ્રવણ થાતુ હોય ? એને જ આપણે અધારોવાપવાદ રોની કહીએ છીએ એ જ રીતે બિન્ન બિન્ન શાસ્ત્રોના સિદ્ધાંત ગમે તે હોય તથાપિ ખરો સિદ્ધાંત સમજવાને શાસ્ત્રા ઉપકારક હોય તો પછી તેમનો તેટલો ભાગ ત્યાં માટે ન મહણ કરવો ? વૈયાકરણ ચબ્દને અલ્પ લેને માને તેની સાથે આમણે કામ નથી, પણ તેની પ્રક્રિયાઓનું પઠન કર્યાં વિના સંસ્કૃત ભાષા આવડા શકે નહિ માટે તે અસમા એ શાસ્ત્ર અપરમ ઉપકારક છે એ જ રીતે વૈશેષિક આત્માને લેને જડ કહે તથાપિ અનુમાનાદિ પ્રમાણોરૂઢે વિષયની પરીક્ષા કરનાર આપણને તે જેવું શાખવે છે તેવું બીજું કાંઈ શીખવતું નથી માટે તેટલા અસમા તે શાસ્ત્ર ગ્રાહ્ય છે મીમાંસાશાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત ગમે તે હોય તથાપિ વેદવાક્યોના અર્થ કરવામાં જે અનેક ન્યાયોની જરૂર પડે છે તેના લગભગ એ દ્વગર ન્યાય એ શાસ્ત્રો આપણા આગળ મૂકી દીધા છે જેના આધારે વેદમાં તાત્પર્ય અ પળે સમજી શકીએ છીએ પાત જલ શાસ્ત્ર યોમની કળા માણસને સમજાવે છે જેના આધારે મનઉપર આપણે કાણુ મેળવી શકીએ છીએ

અર્થાત્ પ્રત્યેક શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત સિદ્ધ કરવામાં ઉપયોગ છે અને એ ઉપયોગમાંટે જ તે તે શાસ્ત્રની રચના થઈ હોય એમ દીસે, છે એ જ પ્રમાણે વેદમાં કહેતાં અલ્પાં પ્રતિપાદન વાક્યોનો સમન્વય અલ્પસૂત્રોમાં કરી બતાવ્યો છે આપણને સામાય જુદીયો પણ એ તો સમન્વય એવું છે કે જીવની દુઃખથી મુક્તિ થાય અને પરમાત્મની પ્રાપ્તિ થાય એ જ વિષયનું પ્રતિપાદન કરનાર શાસ્ત્ર મુખ્ય અને જે વિષયનું પ્રતિપાદન કરવામાં ઉપકારક ન્યાય વ્યાકરણ મીમાંસા એ શાસ્ત્રો ગાણુ હોવાં જોઈએ અને તેથી જ ન્યાય વગેરે શાસ્ત્રોના સિદ્ધાંત પણ ગાણુ અને વેદાંતશાસ્ત્રપ્રતિપાદન સિદ્ધાંત મુખ્ય હોવાં જોઈએ આ મુખ્ય સિદ્ધાંત તે એ જ કે જે ઉપનિષદોમાં પ્રતિપાદન કરેલો છે ઉપનિષદોમાં ઉપાસના અને જ્ઞાન એ વિષયો મુખ્ય છે જુદાં જુદાં અને ઉપનિષદોમાં ઉપાસનાઓ બિન્ન બિન્ન પ્રકારની કહ્યા છે માટે તે સમજાવી એવાકરના કરવાનું કામ અલ્પસૂત્રો એ કરેલું છે તે સિવાય વેદાંતસિદ્ધાંતને ધગો મૂળતઃ આવે એવો તાત્પર્યનો સિદ્ધાંત હોવા જતાં કેટલીક આગતો તેમાં બિન્ન રીતે સમજાવેલી દોષથી તે અસમા તેનું ખડન અલ્પ સૂત્રોમાં કરેલું જેમાંમાં આવે છે ત્રીજા કેટલાક તર્કપ્રધાન મનોનું પણ અલ્પસૂત્રમાં ખડન કરેલું છે આ અલ્પસૂત્રો પણ ચોધારા ખડન કર્યાં દોષોના ઉપનિષદસાથે તેની એકવાક્યતા થાય એવું જાણી શ્રી શંકર રચ્યું છે શ્રી શંકરાચાર્યની પછી બીજા પણ આઠ જાણ્ય અલ્પસૂત્રઉપર થરાતું સામજ્યુ છે તેમાં શ્રી ભાર્ય અલ્પ જાણ્ય અને પૂર્ણ પ્રવૃત્તિ જાણ્ય એ તો અસિદ્ધ છે આ જાણ્યકારા પોતપોતાના સમ પ્રાયપ્રમાણે અલ્પસૂત્રોનો અર્થ કરવાના હેતુથી શ્રી શંકરાચાર્ય થી દરવિત્ત બિન બિન્ન અર્થ પણ કરે છે એમ જ્ઞાતાં ઉપનિષદપ્રતિપાદન જે અદ્વૈત સિદ્ધાંત તેને તો માત્ર શ્રી શંકરાચાર્ય જ વળગી રહ્યા છે અને તેથી શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાનું જાણ્ય પણ તેમણે તદનુસાર કર્યું છે

(અપૂર્ણ)

જગતના મિથ્યાત્વ સવધમાં અધિકાવચાર

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના પૃષ્ઠ ૪૬ થી)

(૨)

તુ સ્વપ્ન અને મોટું સ્વપ્ન, ખરું સ્વપ્ન અને ખોટું સ્વપ્ન - એ વિષયમાં આપણે એ વિનાશી અથા તથા એ વાર્તા નિશ્ચિત કરી ગયા, કે આ સંસાર એક સ્વપ્ન છે, મિથ્યા છે, અને તેથી તેના સુખ દુઃખ પણ મિથ્યા છે અને આ પ્રમાણે આ મિથ્યા જગતનાં સુખ દુઃખ મિથ્યા દેખાઈ, તે મિથ્યા સુખ પ્રાપ્ત થતાં હવે પામવાનો નથી અને દુઃખ પામના શોક કરવાનો નથી કારણ કે જે મિથ્યા છે, જે અસત્ય છે, જે ખોટું છે તે પ્રાપ્ત થાય તો તેનો હર્ષ શું અને તે જ પ્રમાણે તેવી અસત્ય કોઈ વસ્તુ પ્રાપ્ત ન થાય અથવા પ્રાપ્ત થએલી હોય અને તેનો વિશેષ થાય તો તેમાં શોક પણ શાનો ?

જે રમકડાં ઘડી પછી ભાગી જનાર છે, જેનું કંઈ વસ્તુત મૂલ્ય નથી, જે હાથ-લાગુર માટીનાં બનેલાં છે તેનાં રમકડાં પ્રાપ્ત થતાં બાળકોને જ હર્ષ થાય છે અને તેમથી કોઈ ભાગી પુત્રી જા્ય અથવા ખોવાઈ જાય તો તેમાં બાળકોને જ શોક થાય છે આ પ્રમાણે બાળકોને હર્ષશોક પામતાં જોઈને મોટાં મનુષ્યો આશ્ચર્ય પામે છે, અને બાળકોનું આ પ્રકારનું અજ્ઞાન છે એમ સમજે છે પરંતુ આ જ પ્રમાણે મોટાં મનુષ્યો પણ પોતાને જ્ઞાનવાન અને ગણા અથવા શુદ્ધિશાળી માનતા છતાં બાળકોના જેવા અજ્ઞાન જ છે તે, પણ આ જગતના મિથ્યા પદાર્થોની પ્રાપ્તિથી હર્ષ પામે છે અને નથી મળતા અથવા તેમનો વિશેષ થાય છે તો તે શોક પામે છે આ પ્રમાણે અજ્ઞાન બાળકોની જેમ આ પ્રાપ્તિયિક પદાર્થોથી હર્ષરોગને વશ મનુષ્ય એ મિથ્યા છે અવાસ્તવિક છે તથા અર્થવશનું છે એ સંબંધમાં આમળના અકર્મા પ્રસિદ્ધ થએલા ઉપર જણાવેલા વિષયમાં આપણે વિસ્તારથી ચર્ચા કરી ગયા છીએ

પરંતુ આ સંબંધમાં હજી આપણે આશ્ચર્ય જાણવાની જરૂર છે વસ્તુનો સત્યાસત્ય સંબંધમાં નિર્ણય થવાની ધણી અમત્ય છે કારણ કે તેનો નિર્ણય ન કરવામાં આવે અથવા

તેવો નિષ્ક્રિય ન થાય તો એમ યાચ છે કે જ્ઞાનિયો જે જોડુ છે તેને આપણે ખરૂં માનીએ છીએ અને જે ખરૂં છે તેને જોડુ માનીએ છીએ અને આ પ્રમાણે થવાથી જે જોડુ છે અને જેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ તેનો ત્યાગ નહિ કરે. તેને આપણે પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરીએ છીએ, જેથી પશુભાષા એ આવે છે કે આપણે દુષ્ટી યજ્ઞને છોડો અને આપણો પ્રયત્ન અને પરિશ્રમ વ્યર્થ બન્યો છે અથવા તો એમ અને છે કે જે સત્ય વા જે ખરૂં છે, અને જે પ્રાપ્ત કરવાથી આપણે સુખી થઈએ છીએ તેને વારિયા અસ. અને જોડુ માનીને તેને આપણે પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરતા રહી, અને તેની ઉપેક્ષા કરીએ છીએ, જેથી પણ આપણે સુખને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી અને દુખનો દૂર કરી શકતા નથી અને આ પ્રમાણે થવાથી આપણને સ્વાભાવિક રીતે જે સુખની ઇચ્છા હોય છે, તે સુખ આપણને મળતું નથી, તમા પ્રાપ્ત દુખને આપણે દૂર કરવા ઇચ્છીએ છીએ તે આપણુ દુખ દૂર થઈ શકતું નથી જેથી આ વિશ્વમાં શું સત્ય છે, શું અસત્ય છે, તેનો નિષ્ક્રિય દરવાની જરૂર છે કારણ કે તેવા નિષ્ક્રિયઉપર જ આપણા સુખદુખનો અને ઉ નતિનો આધાર રહેલો છે.

જે નિશ્ચયોને, કે જે નિષ્ક્રિયોને અનુવર્તવાથી અથવા જે નિશ્ચયો અથવા નિષ્ક્રિયોને આચારમાં ઉતારવાથી આપણા ઇષ્ટિસત અર્થ સિદ્ધ થાય તેમ છે, તે નિશ્ચયોના સ્વરૂપને આપણે યથાર્થ રીતે મતિમાં દેવ કરવા ની જરૂર છે કારણ કે નાકપણુ નિશ્ચયને આચારમાં ઉતરતા પૂર્વે તેનું સ્વરૂપ અત્યંત કરબુમા પ્રથમ સુદૃઢ નતુ વ્તેષ્ટિએ આચારમાં ઉતારવાથી તો પૂર્ણ અર્થમાં અર્થસિદ્ધિ થાય છે, અને ઇષ્ટિસત સુખ પમાગ છે એ વાર્તા મત્ય છે, તો પશુ તે આચારશીલ સિદ્ધાંતનું સ્વરૂપ બરાબર સમજવાથી પણ ધણી નિમિત્તના થાય છે.

શાસ્ત્ર અને અનુભવ પુરો માનના બે પ્રકાર પાડે છે એક અલ્પ અને યીજી દેવ અથવા એક પરોક્ષાનુભવ જ્ઞાન અને યીજી અપરોક્ષાનુભવ જ્ઞાન તેમાં આ સમાર મિથ્યા છે તેનાં સુખદુખ પણ મિથ્યા છે અને તેથી તેનાથી દર્શનગાદી પામતુ એ પણ મિથ્યા જ છે, આ પ્રકારનો મતિમાં યથાર્થ નિર્ણય થયે તે પ્રથમ જીવ પ્રકારનું જ્ઞાન છે આ પ્રકારનું જ્ઞાન જ્યારે દેવ થાય છે જ્યારે તેમાં પરોક્ષાનુભવ થાય છે ત્યારે તે જીવ પ્રકારનું જ્ઞાન થાય છે જ્યારે પ્રથમ પ્રકારનું જ્ઞાન જીવ પ્રકારનું જ્ઞાન થાય છે ત્યારે જ તે સંપૂર્ણ અર્થમાં દુખનો જન્મ કરાવે છે અને સુખની પ્રાપ્તિ કરાવે છે એમ છતાં પણ પ્રથમ પ્રકારનું જ્ઞાન પણ ધણા મુખતુ જનમ થાય જ, અને તે ધણા દુખને દૂર કરે છે એમણે આ સમારના સ્વરૂપને જાણ્યું જ નથી, આ સમાર જાણ્યું છે તેવો સત્ય છે કે મિથ્યા છે, એવો જેણે નિષ્ક્રિય થઈ નથી તેવા મનુષ્યોને આ જગતમાં પ્રધાનપણે દુખ જ પામવાનું હોય છે તે નિગમર આ સમારના કોગ્રાથી તપ્ત જ રહેતા હોય છે પરંતુ જેણે આ સમાર મિથ્યા છે એવો નિષ્ક્રિય થઈ છે તેના ધણા દુખ ઓછા થઈ જાય છે તેના સંપૂર્ણ દુખની નિવૃત્તિ તો ત્યારે જ થાય છે કે જ્યારે તેનું આ પ્રકારનું જ્ઞાન દેવ અર્થમાં અપરોક્ષ થાય છે તો પણ અદેવ અથવા પરોક્ષ જ્ઞાનથી પણ તેને ઓછો લાભ થતો નથી.

અપરોક્ષ અથવા દૃઢ જ્ઞાન એ શિખર કે જે જ્યાં સ્થિતિ કરતાગી, મમાત્રની નિવૃત્તિ અને સુખમાત્રની અથવા સ પૂર્ણ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે આ શિખરે વેષ જનાર પરોક્ષ અથવા અદ્ જ્ઞાન એ પગથીયાં છે પગથીયાં ચઢવા વિના એકદમ કોઈ શિખરે ચડી શકતું નથી તે પ્રમાણે પ્રથમ આ પરોક્ષ અથવા અદ્ જ્ઞાનને મેળવ્યા વિના આ શિખરરૂપ દૃઢ જ્ઞાનને પણ પ્રાપ્ત કરી શકાતું નથી તેથી આ પ્રથમ પ્રકારના જ્ઞાનની પણ ન્યૂન અમત્ય છે એમ નથી, પણ તેની પણ અનિવાર્ય અમત્ય છે શિખરે ચડ્યા છત્તનારને માટે તે નિસરણી છે

અજ્ઞાન એ જ દુ ખદાતા છે અને જ્ઞાન એ સુખદાતા છે જે લોકો અજ્ઞાન છે તે નિરતર દુ ખનો અનુભવ કરે છે, અને જે જ્ઞાનવાન છે તે નિરતર સુખનો અનુભવ કરે છે

પરંતુ આ ઠેકાણે જ્ઞાન એ આજની યાજ્ઞાઓ અને પાઠશાળાઓમાં અપાત્ર જ્ઞાન સમજવાતું નથી હાલની યાજ્ઞાઓ અને પાઠશાળાઓના યા ત્રી મનુષ્યોતું દુ ખ ટળતું હોય અથવા તેમના કલેશ ઓછા થતા હોય તેમ જોનામાં આવતું નથી દુ ખ અને કોશની નિવૃત્તિ આ લૌકિક જ્ઞાનથી થઈ શકે તેમ નથી જેથી આપણે જ્ઞાન શબ્દ અહીં જે વાપર્યો છે તે આ લૌકિક જ્ઞાનના સબધમાં વાપર્યો નથી પરંતુ આ સંસારનાં સ્વરૂપતું જ્ઞાન તેના સબધમાં વાપર્યો છે આ જગત્તુ છે તે જણાય છે તેવું સત્ય છે કે મિથ્યા છે તેનો આપણી સાથે જે પ્રકારનો સંબધ છે આ જગતને જગત્તુ પ્રવર્તાવનાર સત્તા કોઈ છે કે કેમ અને હોય તો તેનું શુ સ્વરૂપ છે, આપણે માણુ છએ, ક્યાંથી આવ્યા છીએ, હવે પછી ક્યાં જનાર છીએ એ વગેરે સબધી જ્ઞાન એ જ સાચું જ્ઞાન છે અને તે જ્ઞાન જ મનુષ્યના કલેશને હરનાર છે અને તેને સર્વ સુખ આપનાર છે આ જ્ઞાન વિનાના બીજા જ્ઞાન તે મનુષ્યના કલેશને હરતા નથી તેને દુ ખથી મુક્તિ આપના નથી તથા તેને સ પૂર્ણ સુખને પ્રાપ્તિ કરાવતાં નથી

હા નની જાણ અને પાઠશાળાઓમાં મળતું જ્ઞાન માત્ર મનુષ્ય મેળવે પણ જો તે આ પ્રકારના જ્ઞાનને યા મેળવતો તો તેનાં દુ ખ ટળતાં નથી પરંતુ તેને બદલ જો મનુષ્ય આપણે ઉપર જણાવ્યા તે પ્રકારના જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરે છે, અને હા નની જાણ અને પાઠશાળાઓમાં મળતા જ્ઞાનથી કદાચ બને અજ્ઞાન રહે છે, તો પણ તેના કલેશ સમે છે અને તે સ પૂર્ણ સુખને પ્રાપ્તિ કરે છે

જેથી એ નિષ્કૃંપ આપણે સહજ કરી શકીએ છીએ કે આ જ્ઞાન જ મનુષ્યે પ્રાપ્તવ્ય છે કારણ કે તે જ તેના દુ ખમાત્રને હરનાર છે તથા તે જ તેને સુખમાત્ર આપનાર છે જેમણે જેમણે આ જ્ઞાન સ પાદન કર્યું છે, તે સર્વ પોતાના દુ ખમાત્રની નિવૃત્તિ પૂર્વક સુખની પ્રાપ્તિ કરી શક્યા છે બાકી તે વિનાના બ્યન્ધ સર્વ મનુષ્યો આ જગતમાં અજ્ઞાનમાં અથડાય છે અને નિરતર દુ ખને સહન કરે છે અને જન્મમરણરૂપી ઘટમાળમાં વચ્ચા કરે છે જ્યાં સુધી મનુષ્ય આ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરતો નથી ત્યાં સુધી તેનું જન્મમરણ ટળતું નથી અને તેનાં દુ ખ વિષાતાં નથી તેથી જેમને પોતાનાં દુ ખમાત્ર તથા કોશમાત્ર

હરના હોય અને સુખશાંતિ જોઈતી હોય તેમણે આ જ્ઞાનને જ પ્રાપ્ત કરવું ઘટે છે બીજી જગે તે મેળવેા પણ આ એક જ્ઞાનવિના તે મર્નકામુ છે, અને આના આગળ તે સર્વ દુઃખ છે

આ માસઝ મિથ્યા છે, દુઃખ છે વિનાશી છે અસત્ય છે, તથા તે સ્વપ્નવૃત્ત્ય છે, એમ આપણે આગળ જણાવી ગયા છીએ, અને એ પણ જણાવ્યું છે કે તે અસત્ય છે તેથી તેનાં સુખ અને દુઃખ બંને અસત્ય છે અને તેથી તેનો દર્શક વૃથા છે પરંતુ અત્ર આપણે એ સબધમાં વિચાર કરવાનો છે કે શા માટે આ સસાર-મિથ્યા છે, કયાં કારણોથી તે અસત્ય છે, તે સત્યસમો જાણાય છે છતાં તેને મિથ્યા શા માટે, કહેવામાં આવે છે

આપણે કામને કહીએ કે ભાષા આ જગત્તો મિથ્યા છે અને સ્વપ્નવૃત્ત્ય છે તો તેટલાથી તેના મનનું સમાધાન ચતુ નથી આ વાર્તા, તેના અતરમાં તરત દઢ થતી નથી અને તે વાર્તાને તેનું મન શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્વિકારતું નથી અથવા કદાચ આ સસાર મિથ્યા છે એમ કામને મુખેથી સાંભળીને માની લે છે તો તેના તેને કંઈ વિશેષ લાભ પણ થતો નથી તેથી શા માટે અથવા કયા કયાં કારણોથી આ જગત્તને મિથ્યા કહેવામાં આવે છે, તેનો નિર્ણય વિચારપૂર્વક કરવો ઘટે છે અને જ્યારે આ પ્રમણે આ સસારના મિથ્યાત્વવિશે મનુષ્ય સ્વપ્નવૃત્ત્યને વિચાર કરીને નિર્ણય કરે છે ત્યારે જ તેને તેથી લાભ થાય છે અને તેનાં વનશ ઓછા થાય છે

જો કે આપણે અત્ર આ સસાર-શા માટે મિથ્યા છે અથવા કયાં કારણોથી તેનું અસત્ય કહેવામાં આવે છે તે જણાવીશું તોપણ જોઈએ તેટલા વિસ્તારથી તે પ્રમાણે જણાવી નકામ નહિ કારણ કે તેની વિસ્તારથી ચર્ચા કરીએ તો એક સ્વપ્ન પ્રથમ થઈ રહે જેથી સ્વરૂપમાં જ આપણે આ સબધમાં અત્ર ચર્ચા કરી શકીશું

જોગને વાસ્તવ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા છે જે પોતાનાં દુઃખમાનો દૂર કરવાને હિત છે તથા આ જગત્તમાં જે કંઈ સત્સુખ હોય તેને જે પ્રાપ્ત કરવાને ઇચ્છે છે, તેમણે માત્ર પુસ્તકો વાંચવાય કરવાનાં નથી અથવા તો માત્ર સત્પુરોને મુખેથી બોધ સ્વણ કરવાનો નથી પણ એથી વિશેષ મતવ્ય તેમને પ્રાપ્ત થાય છે તે એ કે તેમણે શાસ્ત્ર અને સત્પુરોને જે કહે છે તે સબધમાં સ્વતંત્રપણે વિચાર કરવો ઘટે છે અને આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં શકા ઉઠે તો તેનો નિર્ણય પુનઃ શસ્ત્ર અને સત્પુરોદ્વારા કરવો ઘટે છે આ પ્રમાણે વારંવાર કરીને પરિણામી નિશ્ચયને પોતાના અતરમાં દૃઢ કરવો ઘટે છે જ્યાં સુધી આ પ્રમાણે કરનામાં આનંદ નથી વાગુધી મનુષ્યની વાસ્તવ ઉત્તિ થતી નથી

મનુષ્યનો પ્રધાનપણે આજે માત્ર ખાખા કરનાનો જ સ્વભાવ પાી ગયેતો જોનામાં આવે છે પરંતુ જે ખાણું હોય તેને પચાવવાનું તે જાણતા નથી અથવા પચાવવાનું કામ તે કરના નથી માત્ર વાંચવું અને સાંભળવું એવું જ આજે મનુષ્યો રે છે પરંતુ વાંચેલાનું મનન કરીને તેને દઢ કરીને તેનું પાતાનું કરી લેવું એ મનુષ્યના સમજનાં નથી

અને આ પ્રમાણે હોવાથી તેમની ઉન્નતિ જોઈલા વેગથી થતી જોઈએ તે થતી નથી, તથા તેમના દુષ્ટો દા.દૂર થવા જોઈએ તેમનાં ચર્તાં નથી જ મપવત આનાં મનુષ્યો માત્ર વાંચન ચક્રે સાંભળ સાંભળ કર છે છતાં તે તેનાને તેવા જ પ્રધાનપણે રહ છે વાંચવાની અને સહનગાની ધણી જોઈ અગત્ય છે, એમ અમાર કહેવાનું નથી પરંતુ તેથી પણ મનુષ્યે આગળ વધવાની જરૂર છે હમણા મનુષ્યે સ્વતંત્રપણે વિચાર કરવાનો અભ્યાસ પાડવો ઘટે છે આપણે જે જગતુ હોય તેને જ કરવાઅર્થ જનારે જ્યારે નિવૃત્તિ મળે ત્યારે ત્યારે રાત્રત્રપણે વિચાર કરવો ઘટે છે અને તે જ્ઞાતને દૃઢ કરી લેવું ઘટે છે જેથી અમે જે જે મે વિચારો અન જણાવાંએ ને ગ્રંથધમા પ્રત્યેક વાંચકે સ્વતંત્રપણે વિચર કરીને તેને પોતાના અંતરમાં દૃઢ કરવા ઘટે છે આ પ્રમાણે મનુષ્ય જ્યાંસુધી કરતો નથી ત્યાંસુધી તેને વિરોધ સાધ થતો નથી

ધરનાર, વસ્ત્રાનકાર, પુત્રદારાદિ એ વગેરે મળીને આ સસાર ધામ છે આપણે આ પદાર્થોમા મમત્વશુદ્ધિ ધરીએ છીએ અને તેમની પ્રાપ્તિમા સુખ માનીએ છીએ પરંતુ આપણે એ સારી રીતે જાણીએ છીએ કે આ પદાર્થો જેમને વિપુલ પ્રમાણમાં અર્થાત્ ધણા પ્રમાણમા મળેલા છે એવા શ્રીમાન્ મનુષ્યો અથવા તો રાજાઓ જેટલા સુખી હોવા જોઈએ, તેમજા સુખી જણાતા નથી. કદાચ જો આપણને તે અધિ અથવા સપૂણ સુની જણાતા હોય તો તેમાં આપણો જ્ઞાનિ જ માત્ર વારણ છે આપણને પણ આપણા પ્રપાણમાં આ પદાર્થો યનાધિ પ્રમાણમાં મળેલા હોય છે છતાં તેનાથી જે સુખની આપણે ઇચ્છોશ માંએ છ મ તે સુખ આપણને મળતું જણાતું નથી, એ આપણુ પોતાનો સ્વાતુભવ પ્રમાણરૂપ છે હવે આ ઉપરથી આપણે સદગ એ નિર્ણય કરી શકીએ કે આપણે આજે જે કંઈ ન્યૂનાધિક અસમાં આ પાર્થો મળ્યા છે તેથી આપણે સુખી નથી તો તે જ પ્રમાણે અન્ય નીમાન્ મનુષ્યો અથવા રાજાઓ પણ સુખી હોના વડતા નથી આ ઉપરાંત આ શ્રીમાન્ મનુષ્યો અને રાજાઓનાં જીવન જોઈને પણ આપણે જાણી શકીએ છીએ કે તે આપણે ધારીએ છીએ તેવા સુખી નથી અથવા તો તેમના પોતાના ઉદ્વેગારો ઉપરથી પણ આપણને જણવાતું મળે છે કે જેવા સુખી તે જગતની દૃષ્ટિથી જ જુના છે તેવા સુખી તે નથી

આ પ્રમાણે યનાતું કારણ શુ હશે કારણ એ જ છે કે આ પદાર્થો વિનાશી છે આ પદાર્થો ચિરસ્થાયી નથી જેથી તેમાથી કોઈ જોઈએ થતા આપણને સ્વાભાવિક રીતે જ દુષ્ટ થાય છે અને આ પદાર્થોને આપણી ઇચ્છાનુસાર ચિરસ્થાયી રાખવા એ આપણી સત્તાની મહારત્વી વસ્તુ છે અને જો આ પ્રમાણે થતું હોય તો પછાં મનુષ્યોને દુષ્ટ અજેવી વસ્તુ રહે જ નહિ પરંતુ આ પદાર્થોને પોતાની ઇચ્છાનુસાર વશ વર્તવિવા અથવા તેમને ઇચ્છાનુસાર દહાવવા એ મનુષ્યધર્મા કંઈ અને નેમ નથી અથવા ધરો, કે તેમ બે તોપણ મનુષ્યને જે સુખની ઇચ્છા છે, જે તૃપ્તિની નેને ઇચ્છા છે તે સુખ અને તે તૃપ્તિ પણ તેને તેનાથી મળી શકે તેમ નથી *

ઉપર જણાવેલા પદાર્થો આપણી ઇન્દ્રિયપ્રમાણે ટકતા નથી, જેની જગતે તેમનો વિયોગ અથવા વિનાશ થાય છે ત્યારે આપણને દુઃખ થાય છે અને આ પદાર્થોનો વિયોગ અથવા વિનાશ થયા વિના રહે તો નથી, જેથી આપણને દુઃખ પણ થયાવિના રહેતું નથી અને આ પદાર્થોનો વિનાશ થવો, કે તેમાં નિહાર થવો એ આ જગતનું સ્વરૂપ છે.

જે પદાર્થ નિરતર ટકતો નથી, વા રહેતો નથી તે અસત્ય વા મિથ્યા છે, તે પ્રમાણે આ જગતના પદાર્થમાત્ર નિરતર ટકતા નથી જેથી તે અસત્ય અથવા મિથ્યા છે અને આ જગત આવા વિનાશી પદાર્થોનું બનેલું હોવાથી આ જગત પણ મિથ્યા અથવા અસત્ય જ છે.

જે જગત કાને હાથ તે આજે નથી આજે છે કાને નહિ રહે અને કાને હાથે પરમ દિવસે નાહ રહે આવું આ જગતનું સ્વરૂપ છે અને આ પ્રમાણે હોવાથી જ તે મિથ્યા છે, અસત્ય છે.

નદીઉપર આપણે જઈને મેસીએ તો નદીનો પ્રવાહ વહેતો જણાય છે આપણે દૃષ્ટિથી આ પ્રવાહ જાણે એક જ હોય તેમ જણાય છે પરંતુ વસ્તુતઃ આ પ્રવાહ તે એક જ નથી પણ કણે કણે મળતાતો હોય છે તે પ્રમાણે આ જગત પણ કાલે કાલે તે આજે નથી અને આજે છે તે કાને રહેવાનું નથી અને આ પ્રમાણે હોવાથી જ આપણે તેને મિથ્યા કહીએ છીએ અસત્ય કહીએ છીએ.

વળી આપણે પોતાનું શરીર પણ તે જ પ્રમાણે વિનાશી છે કદાચ ધારો કે આ જગતના પદાર્થો ટક્યા અને આપણે જ તેમને છોડીને જવાનો યોગ આવે તો પણ તે વિનાશી જ સમજવાના છે અને આ પ્રમાણે કાના સમઘર્મા બનતું નથી સંતે દોષના સંબંધમાં બને છે ધરત્તાર, વસ્ત્રાલંકાર તથા પુત્રદારમિત્રી કેટલાક તે આપણી વિચ્છિન્નતામાં જ આપણે સંબંધ છોડી ચાલ્યા જાય છે, અર્થાત્ તેમને વિયોગ થાય છે અને બાકીના રહે છે તો આપણે તેમને મૂકીને જવાનું આવે છે આ પ્રમાણે આ જગતના સર્વ પદાર્થો આપણા ચરીરોસહ વિનાશી છે અને તેથી જ આ જગતને મિથ્યા અથવા અસત્ય કહેવામાં આવે છે.

પરંતુ આપણે સર્વ શું કરીએ છીએ ? આણે આ જગતને સત્ય ગણીને છીએ અને તે પ્રમાણે ગઈને આપણા સર્વ વ્યવહાર કરીએ છીએ પરિણામ તો આવે છે પરિણામ એ આવે છે કે આપણે અખડ નાના પ્રકારના કનેશને જ સહન કરીએ છીએ.

પણ મનુષ્યો કે જે આ જગતને સત્યરૂપે માનતા હોય છે તે કહે છે, કે આપણું દેહની અવનતિ આ પ્રકારના બોધથી જ અને આ પ્રકારના મતબધથી જ થઈ છે સર્વે સંધાસીઓએ આ જગત મિથ્યા છે એ પ્રકારનો બોધ આપી આપીને આપણું પ્રજ્ઞતા જીવનને મંજારીયું કે બીજા દેશો જેવા કે યુરોપ અમેરિકા જાણે, અને તે પ્રજ્ઞા આગળ વધેલા છે ! તેથી જગતને આ માટે મિથ્યા માનવું જોઈએ ? તે પ્રમાણે જ.

છે, જે અશકન છે, જે પ્રમાદી છે તે જ માને છે જેથી આ પ્રકારનો બાધ દેશને અને મનુષ્યને હિતકર નથી ।

આ પ્રકારનો આક્ષેપ કરનાર ખીચારા જગતના યથાર્થસ્વરૂપથી તબ્બ અચાન જ હાય છે આ જગતનું યથાર્થસ્વરૂપ શું છે તે સબંધમાં તે કંઈ જ જાણતા નથી છતાં મૂખ મનુષ્ય જેમ પોતાને સમર્થ વિદ્વાનો કરતાં પણ કાણા સમજે, તેમ આ મનુષ્યો પોતાને બહુ જાણી અથવા સર્વજ્ઞજેવા સમજે છે પોતે જે જાણે છે તથા માને છે તે જ પરિણામા જ્ઞાન છે અને એમાં વિશેષ આ વિશ્વમાં કંઈ જ જાણવાજેવું નથી, એમ તે અસ્પષ્ટદિશી માનીને જેને તેને ઉપર કલા તેવો મોઢા કરતા રહે છે

પરંતુ જે તત્ત્વનિદ્ધ છે જેમણે આ જગતના સ્વરૂપને યથાર્થ રીતે જાણ્યું છે તથા અનુભવ્યું છે જે જ્ઞાનમાત્રના અવધિને પામ્યા છે અને જે સર્વ જાણ્યા છે, વા જાણ્યાના અધિકારી છે, જેમણે આ પ્રપચના યથાર્થ સ્વરૂપને જાણીને કૃતકૃત્યતા પ્રાપ્ત કરી છે, અને જે આ વિશ્વમાં શિખરરૂપ જાણાતી રિથિતિએ જમ્મ ક્યાં છે, અને જેમણે પોતાના કોણ માનને દહન રીતે પરમાન દહી પ્રાપ્ત કરી છે, એવા સત્પુરુષોનો સ્વાનુભવપૂર્વક એ નિર્ણય છે કે આ જગત મિથ્યા છે નિનાશી છે, અશાશ્વત્ છે તથા અસત્ય છે અને આ પ્રકારના જ્ઞાનવડે જ તે આ જગતનાં દુષ્ક્રિયામાત્રનો લય કરીને પૂર્ણ સુખને પામ્યા છે

જ્યાંસુધી મનુષ્ય આ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરતો નથી ત્યાંસુધી તેના દુષ્ક્રિયા અથવા તેના કોણ યુન થતા નથી, તથા તેને ઈષ્ટિત સુખ મળતું નથી અમેરિકા અને યુરોપ ગમે તેટલા ઐતિહાસિક (material) વિકાસ કે ઐતિહાસિક ઉન્નતિને પ્રાપ્ત થયાં હશે, તેની ના નથી પરંતુ તેમના કલેસમાત્ર દુઃખ છે, અથવા તો તે પૂર્ણ સુખને પામ્યા છે એમ કાંઈ કહી શકે તેમ નથી તેમનાં હૃદયો દુઃખ અને હૃદયો કંઈક દુઃખ જેમના તેમ જોવામાં આવે છે અને સુખની શોધ દુઃખ તેવાને તેવી જ છે આજે આટલો તેમનો વિકાસ થયેનો છતાં તે અમે સુખી છીએ, એ પ્રકારના ઉદ્ધારને કાઢતા નથી અને સુખઅર્થે તે અહીંતહીં દિનરોઢાવન ક્યાં જ કરે છે આ શું દર્શાવે છે ? તે એ જ દર્શાવે છે, કે ઉપર આપણે જણાવી ગયા તે પ્રકારના જ્ઞાનને મનુષ્ય પ્રાપ્ત ન કરે ત્યાપર્યેત તેનાં દુષ્ક્રિયા દૂર થતાં નથી, પછી સનને તે ધરતુ પદ મેળવે

હવે ઉપર જણાવી ગયા તે પ્રમાણે આ જગતને મિથ્યા માનેવાથી આપણી અવનતિ થઈ છે એમ જે કેટલાક અથવા ઘણા મનુષ્યો જણાવે છે તે પણ વગરસમજે જ જણાવે છે કારણ કે જે સત્ય જ્ઞાન છે, તેના જ્ઞાનથી ઉન્નતિ યામ કે અવનતિ યામ ? જે તે પ્રમાણે આપણી પ્રજાએ સત્ય જ્ઞાનનો આશ્રય લીધો દોત તો તેની અવનતિ ન થતાં ઉન્નતિ જ થવી જોઈતી હતી સત્ય વસ્તુથી કામની અવનતિ થવી આ જગતમાં સભવે અરી ? ક્યો ક્ષુદ્રમાન મનુષ્ય કહી શકે તેમ છે, કે સત્ય વસ્તુના જ્ઞાનથી મનુષ્યની અવનતિ યામ છે ?

જે અસત્ય છે તેને અસત્યરૂપે જાણવું, અને જે સત્ય છે, તે સત્યરૂપે જાણવું એ સત્ય નાનું છે અને જે અસત્ય છે તેને સત્યરૂપે જાણવું તથા જે સાચું છે તેને અસત્ય રૂપે જાણવું એ ભ્રમ્યા અથવા વિચીરિત જ્ઞાન છે પ્રથમ પ્રકારના સત્યજ્ઞાનથી મનુષ્યની ઉત્તર જ થાય છે તથા તેને સુખ જ મળે છે જ્યારે બીજા પ્રકારના વિપરીત જ્ઞાનથી મનુષ્યની અવનતિ થાય છે અને તે દુઃખ જ થાય છે આ સીધી અને સાદી વાતની વધારે સ્પષ્ટ કરીને સમજાવવાની જરૂર પડે તેમ નથી

આપણી પ્રજાની અવનતિ યસાનું કારણ આ લોકો જાણાવે છે તે નથી પણ બીજું છે જો આ પ્રકારના જ્ઞાનનો આપણા પ્રજાએ આશ્રય કર્યો હોત તો તેની આજે આ દશા ન હોત, પણ તે ઉન્નાતના શિખરે જ વિરોજતી હોત કારણ કે પૂર્વે જ્યારે આ પ્રકારના જ્ઞાનનો પ્રજાએ આશ્રય લીધો હતો ત્યારે તે શિખરે વિરોજતી હતી તે જ્ઞાનથી જેમ જેમ તેની મ્યુતિ થતી આવી તેમ તેમ તેનો વિનિષાદ થતો ગયો અસ્ત અને ઉદય એ આ સૃષ્ટિનો ક્રમ છે તે પ્રમાણે ધણે સમય આપણા પ્રજાનો ઉદય રહેતો હતો હતો તો આ સૃષ્ટિના ક્રમે તેનો અસ્ત થવાની જરૂર હતી તે પ્રમાણે તેનો અસ્તનો વારો આજે અને તે પ્રમાણે અજ્ઞાન આદિને વશ થઈ અને તેનો ઉત્તરાત્તર વિનિષાદ થતો આજે અને આજે આપણે તેની જે સ્થિતિ આજે જોઈએ છીએ તે સ્થિતિમાં આવીને તે ફરી છે

જે સત્ય છે તેને મનુષ્ય અસત્યરૂપે જુએ છે, અથવા તો જે અસત્ય છે તેને મનુષ્ય સત્યરૂપે જુએ છે ત્યારે જ તેની અવનતિ થાય છે સત્ય વસ્તુથી મ્યુતિ એ જ અવનતિ અને દુઃખનું કારણ છે સત્ય વસ્તુથી સાધ એ જ ઉન્નતિ અને સુખનું કારણ છે આ જ સત્ય સિદ્ધાંત છે અને જો આ સત્ય સિદ્ધાંત છે તો પછી આ જગતને ગિથ્યા માનવાથી આપણા દેશની અવનતિ થઈ છે એમ શી રીતે કહી શકાય ? પ્રકાશનો કોઈ આશ્રય લે અને તેને અધકાર રહે ખરો ? પરંતુ જ્યારે મનુષ્યને અધકારરૂપે દુઃખમય સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે જાણવું કે તેણે પ્રકાશનો આશ્રય લીધો નથી પણ અધકારનો જ આશ્રય લીધો છે આ પ્રમાણે વિપરીત જ્ઞાનરૂપે જે અધકાર તો જ આપણી પ્રજાએ આશ્રય લીધાથી તે વિનિષાદને પામી છે અને જે આ અધકારનો આશ્રય લે છે તે અવનત્ય વિનિષાદને જ પામે છે સત્ય પ્રકાશ એ જ ઉન્નતિ અને સુખનું સર્વ દેશમાં અને સર્વ કાલમાં સર્વ મનુષ્યોને માટે કારણ છે, એમ નહીં સમજવું

ચોરી અસત્ય, ખુન પાપ એ વગેરે દોષમાત્ર આ એક જ અજ્ઞાનને સ્વરૂપે જ થાય છે જ્યારે મનુષ્ય જે ભ્રમ્યા છે તેને સત્ય પે જાણે છે ત્યારે તે ચોરી, અન્યાય અધર્મ પાપ વગેરે સર્વ દોષ કરે છે પાપમાત્રનું મૂળ આ જ અજ્ઞાન છે જગત્પ્રાચી પાપમાત્ર દાળવા હોય તો જગતને સત્ય જ્ઞાન આપવાની જરૂર છે

મનુષ્યો આ જગતનું ગિથ્યા જાણતા હોય તો તે જૂઠું પાપ ચોરી અધર્મ તથા અન્યાય વગેરે પાપનું શાગાટે કરે ? પરંતુ તે આ જગતને સત્યરૂપે જુએ જાણે તે તેથી જ તે વિવિધ પાપ કે વિવિધ દોષ કરે છે જગત્સુધારણાનો માગ આ એક જ

છે કે, પ્રગતને જે સત્ય છે તેને સત્ય રૂપે જણાવવું એમ જે અસત્ય છે, તેન તે રૂપે જણાવવું તમે બીજા અનેક પ્રયત્ન કરા પણ જગતમાર્ગી પાપ, દુરાચાર વગેરે જ્ઞાતિ નિમૂળ થનાર નથી તે સર્વને દૂર કરનાર આ એક જ અમોઘ ઉપાય છે.

પરંતુ પ્રગતમાં વિપરીત જ્ઞાનનો અર્થાત્ સત્યને અસત્યરૂપે જોનાનો અને અસત્યને સત્યરૂપે જોનાનો અભ્યાસ વધતો જાય છે, મ્હો કે તેમનું અજ્ઞાન વધતું જાય છે અને તેના પરિણામે જ આજે અધર્મ, અન્યાય વગેરે પાપોની પર પરા વધતી જાય છે જગત દુષ્ટી છે તેનું આ જ કારણ છે જેણે સુખી થવું હોય તેણે આ પ્રકારના વિપરીત જ્ઞાનનો ત્યાગ કરીને સત્ય જ્ઞાનનો જ આશ્રય કરવો છે.

આટલું વાંચ્યા પછી વાચકને એ શંકા આ ઠેકાણે અવસ્ય કરીને યતી સહવે છે કે આ જગત મિથ્યા છે, એમ આપણે જાણીએ તો પછી આપણે શા માટે વિવિધ પ્રવૃત્તિ કરીએ ? અથવા જે મનુષ્ય આ જગતને મિથ્યા જાણે છે તે પછાં શામાટે વિવિધ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ સેવે ?

આ શંકા મર્યાદિત છે તેનું સ્વરૂપમા સમાધાન આ છે મનુષ્ય આ જગતને મિથ્યા માને છતાં તે પ્રવૃત્તિ સેવે છે હાલમા આપણને એમ સાગે છે કે તે પ્રમાણે શી રીતે મને છતાં તે પ્રમાણે જતી રહે છે આ જગતને મિથ્યા જાણનારા મનુષ્ય દરીદી જાળીને એમ ઠેકાણે પડા રહતો નથી, પણ તે પણ સ્વકર્તવ્યને ઉત્તમ પ્રમાણે કરે છે તેની પ્રવૃત્તિ અને અન્યની પ્રવૃત્તિમાં અતર હોય છે તે એકે તે વ્યામોહરહિત રહે બાતિથી રહિત અને સ્વકર્તવ્યને કર છે જ્યારે અન્ય વ્યામોહને અને જ્ઞાતિને વસતીને પ્રવૃત્તિ કરે છે આ પ્રમાણે યથાર્થ પ્રયત્નને વિવિધ પ્રસંગે મિથ્યા હર્ષશોક થના નથી, જ્યારે અન્યને વારવાર હર્ષશોક માય છે.

જે મનુષ્ય આ જગતને સત્યરૂપે જાણીને તેને સેવે છે તે કામ છે અને તેના દુષ્ટી નિવૃત્તિ યતી નથી જ્યારે મનુષ્ય આ જગતને જેણે છે તેવા રૂપમાં જાણે છે ત્યારે તે કામો નથી અને પરિણામે તે સદ્ વસ્તુને પ્રાપ્ત થઈ રહે છે.

મનુષ્યને સુખની ઇચ્છા છે, તથા તેને દુષ્ટ દૂર કરવાની ઇચ્છા છે અને આ ઇચ્છા આ જગતને સત્યરૂપે જાણવાથી સિદ્ધ થતી નથી પરંતુ તેને મિથ્યારૂપે જાણવાથી જ સિદ્ધ થાય છે મારણ કે જે સત્ય છે તે જ સુખમ્મ છે અને જે અસત્ય છે તે જ દુષ્ટમ્મ છે વસ્તુતઃ આ જગતમાં શુ સુખરૂપ છે તેનું જ્ઞાન જ્યારે મનુષ્યને થાય છે ત્યારે તે વસ્તુને મેળવવાને ઇચ્છે છે, અને તેને મેળવીને તે કૃતકૃત્ય થઈ રહે છે જે મનુષ્યો આ જગતને અસત્ય માને છે તે આ જગતમાં શુ સત્ય છે અથવા આ મિથ્યા જાણતા જગતના આધારરૂપ કોઈ વસ્તુ સત્યરૂપે છે કે કેમ તેની શંકા કરે છે, અને તેને જ તે મેળવવા ઇચ્છે છે જ્યારે આ જગતને સત્ય માનનાર જગતના જ વિનાશી પાત્રોને પ્રાપ્ત કરે છે પ્રવૃત્તિ તો જાને કરે છે જેમ આપણે માનીએ છીએ તેમ આ જગતને મિથ્યા જોનાર પ્રવૃત્તિ નથી કરતો એમ નિર્દિ સુખની તો જ તેને ઇચ્છા હોય છે પણ

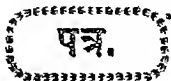
એક સુખાર્થ મિથ્યા વા અસત્ય વસ્તુને ધનગે છે અને અન્ય સુખાર્થે વારતવા સત્ય વસ્તુને શોધે છે પ્રવૃત્તિ તો બન્ને કરે છે, અને બન્ને સુખને ઇચ્છે છે, અને બંને દુખને દૂર કરવાને ઇચ્છે છે, પરંતુ બન્નેની દિશા ભૂલે છે, બંનેના ક્ષેપ ભૂલ છે એક અસત્ય ની પાછળ ધાવન કરે છે જ્યારે અન્ય સત્યની પાછળ ધાવન કરે છે અસત્યની પાછળ ધાવન કરનાર પોતાનાં દુખને દૂર કરીને ઈષ્ટિત સુખને વરતો નથી જ્યારે સત્યની પાછળ ધાવન કરનાર પોતાનાં દુખમાત્રને દૂર કરીને સુખમાત્રને વરે છે કારણ કે જે મિથ્યા છે તેનાથી કોઈને સત્સુખ મળતુ નથી, પરંતુ જે સત્ય છે તેનાથી જ મનુષ્યને સત્સુખ મળે છે

આ જગત્ એક સ્વપ્ન છે, મિથ્યા છે એ આપણે પ્રથમ કાર્તિક મામંશીર્ષના અકર્મા જણાવી ચલા છીએ આ અકર્મા આપણે આ જગત્ કયા કારણોથી મિથ્યા છે, તે સ્વરૂપમાં જણાવ્યું છે

હવે આ જગત્ મિથ્યા છે તો પછી આ જગત્માં કોઈ સત્ય વસ્તુ છે કે કેમ, આ સત્યસમા જણાતા જગત્માં આધારરૂપ કોઈ સત્ય વસ્તુ છે કે કેમ, એ વહેરે સમ્બધમાં વિચાર કરવાની આટલો વિચાર કર્યા પછી અગત્ય પ્રાપ્ત થાય છે જેથી આગળના અકર્મા આપણે આ સબધમાં અધિક વિચાર કરીશું આ જગત્ને મિથ્યારૂ ૬૬ માનવાથી મનુષ્યના ધર્મો દુખો દૂર થઈ રહે છે તો પણ હજી તેને આ સમ્બધમાં અધિક જાણવાની અગત્ય છે કારણ કે તેને આટલું જાણવાથી પરમાનંદની પ્રાપ્તિ થતી નથી આ જ્ઞાનથી તો એટલું થાય છે, કે જે મિથ્યા સુખ દુખને વશ થઈને બાંધાયેલો તે હવે શોધને અતુલ્ય છે, તેવા મિથ્યા સુખ દુખ તેનાં કોઈ ધર્મ જાય છે પણ આ વિશ્વના આધારરૂપ જે સદૃશ્ય છે તેને જાણવાની તેને જરૂર છે કારણ કે તેને જાણવાથી જ તેને પરમાનંદની પ્રાપ્તિ થાય તેમ છે અને આ પ્રમાણે થાય છે ત્યારે જ તે કૃતકૃત્ય થઈ રહે છે, અને તે પૂણ્ય પદે વિરામે છે

(અપૂર્ણ)

(૧૧)

(અનુસંધાન ગત વર્ષના મૃષ્ટ ૪૪૬ થી)

૬

૬

૬

હુવાના એક સંગ્રહન પૂરે છે કે ' આપણે ઈશ્વરનું ધ્યાન ધરીએ છીએ તે વખતે જ આમુક આમુક ગુણ ધર્મવાળા છે એ પ્રમાણે આપણે કલ્પના કરીએ છીએ તો આ પ્રમાણની આપણા મનની આવી કલ્પનાથી શુ થાય ? તે એક કલ્પના તો ખરી કે નહિ ?

અને તેની કલ્પનામાત્રથી શુ વાલ થઈ શકે ?

હા તમારે કહેવું સત્ય છે તે એક કલ્પના જ છે આ કલ્પનાને શાસ્ત્રીય શબ્દમા ધારણા કહે છે અને ધારણા એ ધ્યાનનું પ્રથમ પગથીયું છે ધ્યાન સિદ્ધ કરવા કઠિનારને અને સમાધિપરત પહોંચવા કઠિનારને અને આ ધરશાળે નિદ્રા કરવી જ રહે છે જે ધારણાને નિદ્રા કરતા નથી તે ધ્યાન બીજા માર્ગિને સાધી શકતા નથી

કલ્પના અથવા ધારણામા કેટલું સામર્થ્ય છે તેનું જ્ઞાન આપણને નથી જ તમે અને હું આજે જે સિદ્ધિનિર્મા છીએ તે સિદ્ધિનિર્મા અપણે આપણી મનની કલ્પનાવડે જ અને તે જ પ્રમાણે આ આપણું જગત્ જે સિદ્ધિનિર્મા છે તે સિદ્ધિનિર્મા તેની કલ્પનાવડે જ તે આવ્યું છે પના અથવા ધારણામાં અદ્વૈત ઉત્પાદ (Creative) સામર્થ્ય રહેલું છે આપણને એમ જણાય છે, કે આપણી કલ્પના માન્યો શુ થાય પણ કલ્પનાથી તો બધું થાય છે કલ્પનાથી મનુષ્ય ઈચ્છે તે રચાઈ શકે છે આદિનિર્મા સૃષ્ટિ કેવી રીતે ઈશ્વરે રચી તે સમ્બધનું વર્ણન કરતાં કહેવું છે કે The Lord God said let there be light and there was light—ઈશ્વરે મ્હુ કે પ્રકાશ થાઓ અને પ્રકાશ થયો The Lord God said let there be water and there was water—ઈશ્વરે મ્હુ, કે જલ થાઓ અને જલ થયું આ ઈશ્વરની કલ્પના જ છે, અને તેમની કલ્પનાના પરિણામે આ સૃષ્ટિ રચાઈ છે ઈશ્વરની પેઠે આપણે પણ જે ધારીએ, જેની કલ્પના કરીએ તે રચી શકીએ છીએ પરંતુ આપણી કલ્પના ઈશ્વરની કલ્પનાની પેઠે સિદ્ધ કલ્પના હોવી જોઈએ આપણી કલ્પના તે સિદ્ધ કલ્પના નથી નહિ તો આપણે ધારીએ તે શણે ધારીએ ને વરતુને રચી શકીએ અથવા ઉપજાવી શકીએ.

મનુષ્ય ઈશ્વરનો અશ છે એ વાતી હવે નવી નયા અર્થાત આજે સહી કોઈ સ્વીકારે છે કે મનુષ્ય ઈશ્વરનો અશ છે હવે જો મનુષ્ય ઈશ્વરનો અશ છે તો તેનામાં પણ ઈશ્વરની પેઠે ઉત્પાદક સામર્થ્ય અથવા શક્તિ હોવી ઘટે છે અને તે પ્રમાણે તેનામાં પણ આ શક્તિ છે પરંતુ આપણને આજના મનુષ્યમાં આ શક્તિ જણાતી નથી તેનું કારણ એ છે, કે તે

શક્તિનો તેણે આનિર્માવ કર્યો નથી તેથી તે શક્તિ તેનામાં ગુપ્ત સુપ્ત પડેલી છે. પૂર્વે વિશ્વામિત્રે નવી સૃષ્ટિ રચી હતી આ સામર્થ્ય તે વ્યક્તિમાં છે નથી એમ નહિ પરંતુ તે શક્તિને જાગ્રત કરવી જોઈએ આ શક્તિને જાગ્રત કરનાર સાધન તે ધારણા અને ધ્યાન છે. ધારણા ધ્યાનવડે મનુષ્યમાં રહેલી આ શક્તિ જાગ્રત થાય છે, અને તે ઈશ્વરસદૃશ થતો જાય છે. ધ્યાનની પારિપાકાવસ્થાએ તો તે જોને સિદ્ધ કરી શકે છે જેથી કલ્પના અથવા જેને યોગશાસ્ત્રમાં ધ્યાન કહે છે તે નિઃશ્ચય કલ્પ નથી, પણ તે અદ્ભુત સામર્થ્યવાળી છે તેના સામર્થ્યને આપણે અજે જાણતા નથી પણ જે ધ્યાનમાં આગળ વધે તો તે જ જાણી શકે છે આ ધારણાનું સામર્થ્ય અગાધ છે, જે તેને સિદ્ધ કરે છે, તે જ જાણી શકે છે જેથી શુદ્ધિમાને મારી આવી કલ્પનાભાવથી શુદ્ધ થાય તેમ છે એ પ્રમાણે વ્યથ શકા કરીને ધારણાને ત્યજી દેવી ધનની નથી, પરંતુ તેનું શ્રદ્ધાથી નિત્ય અનુષ્ઠાન કરતોય છે.

મનુષ્ય જેનું ચિત્તન કરે છે જેનું ધ્યાન કરે છે તેવો તે થાય છે અથવા તદ્રૂપ તે થઈ રહે છે મનુષ્ય જે વસ્તુનું ચિત્તન કરે છે તે વસ્તુ તેને આવીને પ્રાપ્ત થાય છે અને તે જ પ્રમાણે મનુષ્ય જેનું ધ્યાન કરે છે તેને તે પ્રકટ કરે છે વળી જે પોતાને પોતાના શ્રેયસ્કાંડે જુએ છે તે પરિણામે તદ્રૂપ થઈ રહે છે કલ્પના ધારણા અને ધ્યાનનું આ સામાન્ય સામર્થ્ય નથી શાસ્ત્ર અને સંપુરણોએ દર્શાવેલ માર્ગે વહી જોવાથી જ આ વાતાનું જ્ઞાન આપણને થાય છે તે માર્ગમાં શ્રદ્ધાપૂર્વક વહેતું જાઉંએ કલ્પનાથી અથવા ધારણાથી શુદ્ધ થતું હશે એવી ખોટી શકા કરીને તે માર્ગમાં વહેતાં અટકી જવાનું નથી પરંતુ શ્રદ્ધાપૂર્વક તે માર્ગમાં વહેવાની જરૂર છે અને ત્યારે આપણે શ્રદ્ધાપૂર્વક તે માર્ગમાં વહીએ છીએ ત્યારે જ તેનું અદ્ભુત સામર્થ્ય આપણા અનુભવમાં આવે છે.

વળી આપણે જેને કલ્પના કહીએ છીએ તેવી તે અમડાનગડા કે કપોલકલ્પિત કલ્પના નથી પરંતુ તે સત્ય કલ્પના છે આપણી પૂર્વે થયેલા મહાપુરુષોએ ધારણા ધ્યાન વડે ઈશ્વરનો સાક્ષાત્કાર કર્યો હતો અને તેમણે ઈશ્વરમાં જે જે ગુણધર્મો જોયા છે તે તે ગુણધર્મોની આપણને તે કલ્પના અથવા ધારણા કરવાનું કહે છે અથવા તો તે ગુણધર્મોનું આપણને તે ઈશ્વરમાં આરોપણ કરવાનું કહે છે જેથી આ કલ્પના કપોલકલ્પિત નથી પણ સત્ય છે, સત્ય વસ્તુના આધારવાળી છે જેથી તે ખોટી નથી અને આ પ્રમાણે તે કલ્પના સત્ય અથવા સત્ય વસ્તુના આધારવાળી હોવાથી તે પરિણામે સત્ય કરે છે, અને આપણને તે સત્ય વસ્તુનો સાક્ષાત્કાર કરાવે છે.

વળી આપણે કદાચ દોષવાળું તેમનું ધ્યાન ધરીએ છીએ તો પણ તે દયાળું અને સર્વજ્ઞ હોવાથી આપણા ભક્તિભાવને જુએ છે અને આપણી ઈચ્છા તે સિદ્ધ કરે છે.

શ્રીમાન નૃસિંહાચાર્યજીએ પોતાના એક પદમાં કહ્યું છે કે,

‘વિધિવિધિ રૂપ ઉપાસ્યસ્વરૂપે થાતા સાક્ષાત્માર’

• તે પ્રમાણે જે જે રૂપે ઉપાસક અથવા સાધક ઈશ્વરની ઉપાસના કરે છે તે રૂપે તે પકટ થાય છે અને ભક્તના સર્વર્થ સાધી છે.

તેમ છતાં ધારણ કે મનુષ્યની કલ્પના મહિ દોષવાળી કે તોપણ તેથી પણ શુદ્ધ અપૂર્ણ પૂર્ણની કલ્પના કરી શકે નહિ. અતઃ જો અપૂર્ણ છે તે પૂર્ણનો કલ્પના સર્વાંગે કેવી રીતે કરી શકે ? તે પ્રમાણે મનનું તેનારી અમલવિન છે તેથી કદાચ આપણાથી જેના પૂર્ણરૂપમાં ઈશ્વર છે, તેના પૂર્ણરૂપમાં તેમની ધારણા ન થાય તો પણ શી અકલ્પ કે શી હાનિ છે ? આ કલ્પના અથવા ધારણા જ આપણને પૂણ્ણ કરનાર છે પૂર્ણની આપણાથી બની શકે તેટલી ઉત્તમ કલ્પના અથવા ધારણા આપણે કરવી એ જ હિતકર છે.

ધારણા એ ધ્યાનનું ઉપર જણાવ્યાપ્રમાણિ પગથીયું છે જેને ધ્યાન સિદ્ધ કરવું હોય તેણે ધારણાને સેવવી જ જોઈએ. ધ્યાન સિદ્ધ થતાં ધ્યેયનો સાક્ષાત્કાર થાય છે અને ધ્યેયનો સાક્ષાત્કાર થયો એને મનુષ્યને ઈષ્ટિત અથવા પ્રાપ્તિ થાય છે. જેથી તેને આ મ તુષ્ટિ થાય છે.

ધારણા અને ધ્યાનનું સામર્થ્ય અહ્યુત કે એમ વળી વળીને કલ્પાવિના ધ્યાનનું નથી. ધારણા ધ્યાનરૂઝે શામાન મિદુર પરમહસે કાળી, હનુમાન, રામ વગેરે અનેક ઉપારાનો સાક્ષાત્કાર કર્યો હતો. પણ જે યુગ જોઈએ તે અખડ યુગ જોઈએ, દુઃખદાપ્ વંક યુગ જોઈએ, અત્યંત આતુરતાપૂર્વક યુગ જોઈએ, અને કલ્પના સાચા ભાવપૂર્વક યુગ જોઈએ.

અને પાકનાક ધારણા કરી, કાલે અર્થે કનાક કરી પરમ દિવસે જરા પણ ન કરી આ પ્રમાણે નિયમચિનનાની ધારણા આપુ જીવન વીતે છે તો પણ અધસાધક થતી નથી જે કદાચ જોઈએ તે અધિક સમય અને નિરતર યત્ન જોઈએ ધારણા ધ્યાનમાં પરિણામ પામવી જોઈએ અને જ્યાંસુધી તે પ્રમાણે ન થાય ત્યાંસુધી તેથી પૂર્ણતા થતી તથા ધ્યાનની પણ તે જ પ્રમાણે પૂણ્ણતા અથવા પરિપાકાવસ્થા થવી જોઈએ. ધ્યેયનો સાક્ષાત્કાર એ ધ્યાનની પૂર્ણતા છે.

મનની સકલ્પવિકલ્પવાળી સ્થિતિ એ જ દુઃખ છે. એવું અને ઈષ્ટિમન અથવા નિશ્ચિદ્ધ કરાવનાર નથી તથા જ મ મત્તજને તે આપનાર છે ધારણા અને ધ્યાન એ મનને સ્થિર કરનાર છે મન ચચળ છે અને તેથી તે આપણને નિ સકલ્પ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થવા દેતું નથી. ધારણાથી મન સ્વાભાવિક રીતે જ નિ સકલ્પ અને સ્થિર થતું જતું છે, એ જ ધારણા ધ્યાનને તાલે છે તેને જ સમગ્રપણે પરિણામે આ મન ધારણા ધ્યાનની નિશ્ચિદ્ધ થતા આત્મ ત સ્થિર થઈ રહે છે, અને સમાધિની દશામાં તો તેનો સ પૂણ્ણ તથા ધર્મ રહે છે. આ મધ્યમ દુઃખ જન્મ મરણ વગેરેનું કારણ જે મન તેનો લલ્પ થતા મનુષ્યને સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેનું બંધન છુટે છે, તેનાં દુઃખમાત્ર વિતાપ છે અને તેનું આનામન ટળી રહે છે અને તે પરમાત્માથી એકરૂપ થઈ રહે છે. ધ્યાનની નિશ્ચિદ્ધ દુઃખમાત્રો આત્મ નિઃલલ્પ કરનાર અને સર્વોત્કૃષ્ટ સ્વરૂપમુખને આપનાર સમાધિ સિદ્ધિ થાય છે અને ધારણાની નિશ્ચિદ્ધ ધ્યાન સિદ્ધિ થાય છે જેથી ધારણાનો મહિમા અથવા તેનું સામર્થ્ય ન્યૂન નથી, પણ અપાર છે. તેથી શુદ્ધિમાને ધારણાને શ્રદ્ધાપૂર્વક નિત્ય સેવ્ય છે.

મનુષ્યેક સંજ્ઞાન પૂછે છે, કે મારો પત્નીનો દેહ વિવચ થયો છે મારે જે પણ નાનાં છોકરાં છે હવે મારે પુન લગ્ન કરવું કે નહિ ? એ હુ પુ. લગ્ન નથી કરતો તો આ છોકરાંને સલાહો કેાણુ ? મને ખાવાનું મરી આપે માણુ ? અંતે જો હુ પુન પરણુનાનો વિચાર કરે છુ તો મારી પ્રથમ પત્નીના સ્નેહ યાદ આવે છે તો મારે આ પ્રસંગે શુ કરવું તે સમજતુ નથી તો આ સળધર્મા મને ગોઝ સનાહ આપશો ”

જ્યારે આવો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે સર્ગા વહાલાં તથા મિનાદિ પુન મળુ વાની સલાહ આપે છે, અને આ સનાહનો સીકાર કરીને સહ કોઇ પુન લગ્ન કરે છે એક વખતે આવો પ્રસંગ મને તો તે પુન પરણુવાની તે સનાહ આપે છે અને બીજી વખતે તેવો પ્રસંગ મને તો ત્રીજી વખત પરણુવાની સલાહ આપે છે જે પોતાની અધિક હિતે ચક્ર માને છે તેઓ કન્યા વગેરેની રોધ કરીને પણ શુ. લગ્ન કરાવે છે

પરંતુ પરણુનારે પોતે જ આ સળધર્મા કર્તવ્યાકર્તવ્યનો અથવા દિનાદિનો વિચાર કર્તવ્ય છે જે કંઈ કરવું તે આયુષ્યનો પ્રથમ વિચાર કરીને કરવું, એ જ હિતકર છે પણ આ વિચાર ભાગે જ કોઈ કરે છે સહ કોઈ પોતે જાણે હજાર મે દાન વર્ષ જીવનાર હોય તેમ આ વ્યવહારની જાગરને પાથરે છે પણ તે બીચારા જાણતા નથી કે તે તેમનું કેટલી બધનકારક થઈ રહે છે !

પ્રથમ સ્ત્રીની એક એ કે અધિક પ્રજા જેને હોય છે તે બીજી વખત પરણે છે તો તેની વળી પ્રજા થાય છે હવે આ સર્વ લક્ષી ગણી પોતાને ઉઘમે લાગે તથા તેમને પરણુવી કરીને ઠેકાણે પાડી સમાય તેણુ પોતાનું આયુષ્ય ટકરો કે પ્રમ તેનો વિચાર પુન પરણુનાર કરે છે ખરા ? અને આ વિચાર તે નથી કરતા તો તેનો પરિણામ એ આવે છે કે આયુષ્ય કંઈ તેમનું વધતુ નથી પણ કેટલાંક કારણોથી ઉનડું ઘટવાનું સભર હોય છે અંતે તે પોતાની સ્ત્રી અને નાનાં છોકરાંને મૂકીને આ મા જાય છે પરિણામ એ આવે છે સ્ત્રી હુ ખી થાય છે અને નાનાં છોકરાં પણ રખડી જાય છે જેથી પોતાના આયુષ્યનો વિચાર કરતાં પુન પરણુવાજેનું ન જણાય તો યોડાં વર્ષ દુખ ભોગવી લેવું એ જ હિતકર છે

મનુષ્યજન્મ પશુની પેઠે જીવનપર્યંત ખાઈપીને વિષયભોગ ભોગવીને મરવાને માગ જ છે શુ ? એથી અધિક તેમાં કંઈ કર્તવ્ય છે કે નહિ તેનો સુદ્ધિમાને વિચાર કર્તવ્ય છે અને આ પ્રકારનો વિચાર જેમને હેતો નથી તે જીવનપર્યંત આ વ્યવહારધૂરાને વચ્ચે રકધે વહીને દેવને દુર્નલ ગણાતું માનવ જીવન પૂર કરે છે ખાઈપીને છોકરાં ઉત્પન્ન કરવા એ વિના જો મનુષ્યનું બીનુ આ જ ગર્ભા કર્તવ્ય હોય તો શામાટે તે કર્તવ્યને તેણે ન સાધવું અને શામાટે વર્તમાન સમયમાં મજેલી ઉત્તમ તક જોઈ નાખવી ?

હિ પરણુવામાં દુખ છે તેની ના નથી પણ તેના કરતાં પણ પરણુવામાં અધિક દુખ અને અધિક બધન છે એમ મને મારા વિચારથી જણાય છે પછી કદાચ એમ પણ થવું હોય કે જેને હુ મારા વિચારથી બધન માનુ છુ તેને તમે અથવા તમારો

સ્થિતિના મનુષ્યો સુખનું સાધન ગણના હશે મારા વિચારપ્રમાણે જ તમારે અનુભવે એમ તું કહેતો નથી પરંતુ હું જો કહું છું તે એ છે કે જે જે કરે તે લોકોના કહવાથી અથવા મનુષ્ય જગત્ તેમ કરે છે તેથી ન કરતા પણ જે કરે તે પરમ શાંતિથી વિચાર કરીને કરજો અને જ્યારે તમે સ્વતંત્રપણે વિચારપ્રમાણે ત્યારે મારા અત્ર જણાવેના વિચારોને પણ ધ્યાનમાં લેજો, અને પછી જે ઉચિત જણાય તે ક જો તેમાં હું અટકું તો આશ્ચર્ય પૂર્વક કહી શકું છું, કે મધ્યમાવસ્થા સીત્તા પછી ઉત્તરાવસ્થામાં તો મનુષ્યે લગ્ન ન જ કરવું જોઈએ ઉત્તરાવસ્થા તો મનુષ્યે જેથી આ મનુષ્ય જન્મ મર્યાદા થાય તેવા માર્ગમાં જ વીતીવરી ઘટે છે

લગ્નનો આશય પ્રજાની ઉત્પત્તિમાટે પરતુત છે જો કે આજ આ આશય પ્રજામાંથી હુપન થયો છે તોપણ વસ્તુતઃ તેનો તેવો આશય હતો અને તેથી જેને પગલ યજ્ઞમણ છે, તેણે શા માટે પુન પુન લગ્ન કરીને આ પ્રપચમળમાં અધિક સુખાવું તે સ્પષ્ટ થતું નથી જેને પ્રજા છે તે પન લગ્ન કરે છે તે તેથી તે પોતાનું અને પ્રજાનું જ તેનું અહિત કરે છે તેમ છતાં પણ તમને પ્રજા છતાં લગ્ન ન કરવું એમ હું આશ્ચર્યપૂર્વક કહી શકું છું નથી જો મારો આ વિચાર યોગ્ય જણાય તો તે સખધમાં સ્વતંત્રપણે વિચાર કરીને યથામતિ નિશ્ચયને કરજો, અને પછી તે પ્રમાણે આચરજો આ સ સાર ખરેખર ! એક અદ્ભુત મોહભ્રમ છે અને મનુષ્ય પોતાના માથા ધણો ઠગાય છે જેથી આ મોહભ્રમમાં આપણે અધિકાધિક ન ફસાઈએ અને આપણા મનથી આપણે ન ઠગાઈએ તેનો શાંતિથી વિવેકીએ વિચાર કરવો છે

આ સન' મરતાં મને એક વિચાર બહુ મહત્વનો લાગે છે, અને તે વિચારે તો હું કોઈ પણ મનુષ્યને પ્રેર લગ્ન કરવાની સલાહ ન આપી શકું આ વિચાર તે એ છે, કે લગ્નસખધથી જોડાએતાં સ્ત્રી પુરુષ-દ્વંપતીવચ્ચે જો સાચો રનેહ હોય તથા જો સ્ત્રી એકપતિવ્રત, પાળનાર હોય અને પુરુષ એકપત્નીવ્રત પાળનાર હોય તો એક બીજાનો વિયોગ થતાં તેમને પુન પરણવાનો શી રીતે વિચાર પણ આવે જોઈએ તે મને સમજાતું નથી અને જ્યાં પુન પરણવાનો વિચાર આવે છે તથા જ્યાં પુન પરણવામાં પણ આવે છે ત્યાં પતિપત્નીવચ્ચે યથાર્થ શુદ્ધ રનેહ નથી તથા ત્યાં એકપતિવ્રત અને એકપત્નીવ્રતનો અભાવ છે એમ હું સ્પષ્ટ જોઈ શકું છું યથાર્થ રનેહથી જોડાએતાં દ્વંપતીનો મારા વિચારપ્રમાણે વિયોગ ન થવો જોઈએ અને જ્યાં આવો વિયોગ થાય છે ત્યાં મને જણાય છે કે યથાર્થ શુદ્ધ રનેહનો અભાવ છે મારા વિચારપ્રમાણે શુદ્ધ રનેહથી જોડાએતાં દ્વંપતીનો વિયોગ આ જગતમાં યજ્ઞ શક્યો નથી અને કદાચ તેવો વિયોગ થવાનો સભવ આવે છે તો એક બીજાના આયુષ્યમાંથી એક બીજાને આયુષ્ય પણ પામી શકે છે મારા આ વિચારને કદાચ તમે હસી કાઢો પણ હું તેનું મહાપૂર્વક માનું છું પૂર્વે જ્યારે દ્વંપતીમાં આવો યથાર્થ રનેહ હતો તથા જ્યારે દ્વંપતીમાં એકપતિવ્રત અને એકપત્નીવ્રતનો સદ્ભાવ હતો ત્યારે સ્ત્રી વિધવા થતી ન હતી લગ્ન એટલે જોડાએતું હવે જો જોડાએતું છે તે શી રીતે છુટ પડે, અથવા છુટ થઈ શકે, તે હું મનતો નથી અને જ્યાં છુટ પડવાપણું છે અથવા જ્યાં વિયોગ છે ત્યાં લગ્ન જ થયું નથી, ત્યાં જોડાએતું જ થયું નથી, એમ હું માનું છું

અથવા કદાચ નળવાનું પ્રારબ્ધયોગે અથવા અન્ય કોઈ કારણથી વિયોગ થાય તો પણ શુ યુ ઈ પતિનો વિયોગ થતાં પતિનું જ ધ્યાન ધરીને આયુષ્યને વિનાશ અને પુરુષ સ્ત્રીનો વિયોગાત્યતા એકપત્નિવ્રતને પાળીને જીવનને પૂર્ણ કરે તો અન્ય જ મર્મા પુનઃ જન્મેનો સયોગ થાય છે અને પુનઃ જન્મારે તેમનો સયોગ થાય છે ત્યારે તેમનો વિયોગ પછી થઈ શકતો નથી પછીથી તો તે જન્મે મિરતરને માટે જ એક બીજાની સાથે જોડાય છે, અને સ્વરૂપમાં જ ને સાથે રહે છે

જ્યાં સ્ત્રીઓને વિધવા થયા પછી પુનઃ પતિ કરવાની છુટ છે, અને જ્યાં ત્રિધૂર થયા પછી પુરુષને પુનઃ પરણવાની છુટ છે તે માત્રિને કુ પોતે ઉત્કૃષ્ટ ગણતો નથી તેમ પરણે માત્રિજનથી એક બીજાને પુનઃ છુટા હોય તો ન પરણવા દેવા એવા વિચારને પણ, કુ સ્વીકારતો નથી એકપત્નિવ્રત અને એકપત્નિવ્રતનો મર્મિમા અપાર છે અને સ્ત્રી પુરુષો અન્ય કઈ ન કરે, પણ માત્ર એકપત્નિવ્રત અને એકપત્નિવ્રતને જ જો પાળે તો તે પોતાના કુ અમાત્રને ૨ થયેલાં જુએ છે અને તે આ દુસ્તર સમારસિધુના પારને પામી રહે છે

સ્ત્રી મરી જાય તો પુરુષનો સ્ત્રીપતિનો અને પુરુષ મરી જાય તો સ્ત્રીનો પુરુષપતિનો રોદ શી રીતે ઓછો થઈ જાય તે મને સમજાતું નથી અને જ્યાં આ રોદ ઓછો થઈ જાય છે ત્યાં યથાર્થ શુદ્ધરોદ નથી એમ કુ માનું છું

આ સજ્જનમાં અધિક ચર્ચા કરવાનો આ પ્રસંગ નથી જેથી આ સજ્જનમાં મને યોગ્ય જણાયા તે બે ચાર વિચારો તમારે યાદે વિચાર કરવાને મેં જણાવ્યા છે તો આ સજ્જનમાં સ્થિર ચિત્તે વિચાર કરજો અને પછી જે યોગ્ય અને દિતકર લાગે તે પ્રમાણે સુખથી વર્તજો જેથી આપણું માનવ જીવન સાર્યક થાય તેવા વર્તનને સેવવું અને તેથી જુદા પ્રકારના વતનમાંથી વિરામ પામવું, એ જુદા માનવ કર્તવ્ય છે ધણી બાબતો એવી હોય છે કે તે આરબમાં સુખરૂપ બાસે છે, પણ પરિણામે તે કુ અપ્રદ થાય છે અને ધણી બાબતો એવી હોય છે કે જે આરબમાં કદિન અને કષ્ટપ્રદ જણાતા છતાં પરિણામે વાસ્તવ દિતજનક અને સુખજનક થઈ રહે છે જેમાં આરબમાં કદાચ આપણને થોડો કાલ કષ્ટ સહન કરવું પડતું હોય પણ પરિણામે જો આપણું કલ્યાણ થતું હોય તો આરબનાં થોડાં કષ્ટ સહન કરી લેનાં ઘટે છે કે જેથી આપણું કલિધ્વર્મા નિરતરને માટે કલ્યાણ થઈ રહે આરબના થોડાં સુખને માટે બાવિ જીવન ન જમડે તેની અવરજ કરીને સારધાનતા રાખવી

મહાત્માની ઝોળખ.

એક મહાત્મા—આવો આવો રૂપાળી બા ! બહુ દિવસથી તમારી શકાતુ સમાધાન થયું નથી તેથી તેમને અસતોષ થયો હતો પરંતુ આ વાર્તા એવી છે કે નિવૃત્તિવિના તમારી શકાતુ સમાધાન થઈ શકે તેમ નથી તમે જુઓ છો કે એક ગર્ખ છે, અને બીજા આવે છે, અને એક ઉપર એક શકા લોકો પૂછ્યા જ કરે છે જેથી નિવૃત્તિ મળતી નથી. અને તમારું સમાધાન આવી અરજમાં નિવૃત્તિવિના ઝટ થઈ શકે તેમ ન હોવાથી મેં તમને ઉત્તર આપ્યું નથી આજે નિવૃત્તિ છે અને નમને સતોષ ઉપજે તેવી રીતે શકાતુ સમાધાન થઈ શકશે એમ લાગે છે

તમે મહાત્માને શી રીતે ઝોળખવા તે સંબંધમાં પૂછો છો, નહિ વાર ? તો જુઓ આ કામ સહેલું નથી કોઈ એક માણસ આવીને એક ઝવેરીને કહે છે કે, મને ઝવેરાતની પરીક્ષા શી રીતે કરવી પધના હીરા માણસ મોતી, વગેરે સાચા છે, કે ખોટા તે શી રીતે ઝોળખવા તે બતાવે તો તે ઝવેરી એકદમ કંઈ તેને તે પ્રમાણે બતાવી શકે નહિ તે સામાન્ય સૂચના માત્ર આપી શકે પરંતુ ઝવેરાતની બરાબર પરીક્ષા કરવી હોય તો તેણે ઝવેરી થયું જોઈએ

તે પ્રમાણે જેણે મહાત્માની પરીક્ષા બરાબર કરવી હોય, જેણે મહાત્માને બરાબર ઝોળખવા હોય તેણે જાતે મહાત્મા થયું જોઈએ જેટલા અંશમાં મનુષ્ય પોતે મહાત્મા થાય છે તેટલા અંશમાં તે મહાત્માની પરીક્ષા કરી શકે છે ઝવેરાતની પરીક્ષા કરવા ઇચ્છનારે જેમ ઝવેરી થતી જરૂર છે તેમ મહાત્માની પરીક્ષા કરવા ઇચ્છનારે મહાત્મા થયું જોઈએ જેટલા અંશમાં એક મનુષ્ય મહાત્મા થઈ શકે છે તેટલા અંશમાં તે અન્યની પરીક્ષા કરી શકે છે તો પણ ટેકરી ઉપર ચઢનારની દૃષ્ટિમર્યાદા જેમ દૂરના પ્રદેશ પર્યટ પહોંચે છે, તેમ થોડા અંશમાં પણ મહાત્મા થનાર અધિક અંશમાં મહાત્માના સ્વરૂપને પીછાણી શકે છે બાકી જે મનુષ્યો ઉચ્ચ ચતુર્તા પ્રધાન જ કરતા નથી, તે મહાત્માની પરીક્ષા કરવાના અનધિકારી છે અને તે બીજાના વારવાર કંથાય છે

ખાદીની ટોપી અને ખાદીનું પહેરણું પહેરનાર કોઈ મહાત્મા હોય છે તો જનસમાજ માની લે છે કે ખાદીની ટોપીમાં જ મહાત્માપણું રહ્યું છે અને જે બીજા જાતનાં સારાં કપડાં પહેરનાર મનુષ્ય સામાન્ય છે, એમ તે માને છે, અથવા કદાચ તેમણે કોઈ મહાત્માને વિલવમાં રહેતા જોયા હોય છે અને અન્યને સાત વેષમાં જુઓ છે તો તે સાચા મહાત્મા હોય છે, છતાં તેને બીજાની અણી કાઢે છે

જો બાજી અને રોટલો ખાનાર મહાત્મા ગણાય છે તો એથી સારો ખોરાક ખાનાર હોય છે તે સામાન્ય મનુષ્ય છે, એમ ગણાય છે

ભગવાં પહેરનાર કે એવી ત્યાગના વેષને સૂચવનાર મહાત્મા ગણાતા હોય છે, અને તેમને મહાત્મા ગણનાર મનુષ્યો ગૃહસ્થનાં કપડાં પહેરનારને તે મહાત્મા હોય તો પણ સામાન્ય મનુષ્ય ગણે છે અથવા આવા કોઈ ગૃહસ્થને સાચા મહાત્માતરીકે તે માને છે તો પછી ભગવાં કે ત્યાગીનાં વસ્ત્ર પહેરનારને તે ટોંચી ગણી કાઢે છે

સાચા મહાત્મા કેવા હોય છે, તેનું સ્વરૂપ પ્રજાને ખબર નહિ નેવાથી આ પ્રમાણે મહાત્માના સબધર્મા ધણી શ્રાંતિ-ગેરસમજ પ્રજામાં પ્રવર્તે છે આ પ્રમણે હોવાની કુગ્લિ મનુષ્યો મહાત્માના વેષે પ્રજાને ઠગે છે આદીની ટોપી અને ખાંતી પટ્ટરણુ પહેરનાર મહાત્મા ગણાતા હોય છે તો ખીજા મનુષ્યો આ વેષ ધારણ કરી લે છે, અને પ્રજાને તે ખાતે ઠગે છે, અને પોતાનો સ્વાથ સાધી લે છે જો ભગવાં કે ત્યાગીના કપડાં પહેરનાર મહાત્મા ગણાતા હોય છે, તો કુટિન મનુષ્યો તેવાં વસ્ત્ર પહેરોને પોતે મહાત્મા છે એમ જગતને દર્શાવે છે, અને તેને ઠગે છે શુરુ અથવા આચાર્ય કે ગાની ચલાવનાર કેમ રહે છે અને કેમ વર્તે છે, તે જોઈને ધણા મનુષ્યો આજે પોતે તેવા શુરુ કે આચાર્ય બનીને બેસે છે, અને તેમની પેઠે વર્તન કરે છે, જેથી પ્રજા ઠગાય છે

આદીની ટોપી ખાંતી પહેરણુ, ભગવાં વસ્ત્ર કે એવો બહારનો વેષ એ કંઈ મહાત્માપણું નથી, કે તે કંઈ મહાત્માનું લક્ષણ નથી છતાં જો તેમાં માદા મન અને છે ને જ્યાં જ્યાં તેવો વેષ જુએ છે ત્યાં ત્યાં મહાત્માપણુંનો સ્વીકાર કરે છે પણ ખાલ વેષ એ કંઈ મહાત્માપણું નથી એ રૂપાળી ખાંતી તમારે અવશ્ય કરોને સ્મરણુમાં ગણવ મહાત્માપણું અતરૂમાં રહેલું છે જેથી જો આ અતરૂમાં ગહેના મહાત્માપણુંને જોઈ શકે છે તે જ મહાત્માની યથાર્થ પરીક્ષા કરી શકે છે અને આ અતરૂમાં રહેના માહાત્મ્યને જોના ના સૂક્ષ્મભાવને જોવાને સમય હોય છે તે જ જોઈ શકે છે તોપણુ માહાત્માનાં કેટલાંક અસામાન્ય લક્ષણો હોય છે આ લક્ષણોમાં કેટલાંક લક્ષણો હું તમને આજે જણાવીશ તો પણ પ્રસંગે આથી વિપરીત વર્તન જોવામાં આવે છે છતાં તે તો વિચારી વતનવાળા પણ મહાત્મા હોય છે આ બધી સૂક્ષ્મ ખાંતી છે મહાત્માનું જીવન જનમમ જ અને તેની રીઠીથી નિયંત્રિત થયેલું હોય નથી તે સતત હોય છે વગી તેમનાં ભૂમિક પણ જાતના મનુષ્યોથી ઉચ્ચ હોય છે જેથી પણ તેમનું વર્તન જુલ પ્રકારનું હોય છે તેમ છતાં પણ તેમનું અત કરણુ સાવધાન હોય છે, અને તે પોતાના મનને અને ઉદ્વેગને સવ સમયમાં વચ વર્તાવતા હોય છે પ્રસંગે તે નિસહજ જણાતી ક્રિયાઓ કરે છે પરંતુ તેમ કરવામાં તેમનો કોઈ ઉદ્દેશ હોય છે

લીલા કરે છે " શા કરને તો કામકુ લગ્ન કર લીલા તે ઔર, કુચ્છુક તો કુમ્મલિ સ્થગ
હોતા નહિ હે, ' એમ કહીને પોતે દુરાચારમાં પ્રવૃત્ત થાય છે અને અન્યને પણ પોતાની
પાછળ દોરે છે

રૂપાળી બા—તમારે કહેવું સાચું છે પણ તમારા કહેવા ઉપરથી મહાત્માને શી
રીતે જોળખવા, આ તે હજી છે કે સાચો મહાત્મા છે તે શી રીતે જાણવું તે તો કંઈ તમે
જાણવું નહિ આ તો ઉલટો મને ચુસ્તવાડો થય તેવું તમે કહ્યું

મહાત્મા—મે તમને આરભમાં જ નથી કહ્યું કે મહાત્માની ધર્માર્થ પરોક્ષ કરવા
કષ્ટજનકારે તો મહાત્મા જ થવું જોઈએ તોપણ મહાત્મા ના પેટનાં સામાન્ય લક્ષણો હું
તમને જણાવું છું તેવાં લક્ષણો તમારા જીવનમાં જ્યાં આવે ત્યાં તમારે મહાત્મા સ્વી
કારવું અને તેવું કોઈ સ્થાન ન જોવામાં આવે તો આ લક્ષણોને તમારે ધારણ કરવાનો
અર્થતન કરવો કે જોથી તમે પોતે મહાત્મા થઈ રહેશો અને તમે મહાત્મા થયાં એટલે પછી
તમારે બીજા મહાત્માની શી જરૂર છે ? અથવા જરૂર હશે તોપણ તમે તેમને પછી બેઠ
જોળખી શકશો

પ્રથમ મહાત્માનું લક્ષણ મને એમ જણાય છે, કે જે બીજાની પાસે કંઈ પણ લેતો
નથી પણ અન્યને આપ આપ જ કરે છે અથવા તે બે પૈસા જેટલી કોઈ વસ્તુ કદાચ
બીજાની પાસે લે છે તો તે બે રૂપિયા જેટલી કિંમતનું તેને કંઈ પણ બદલામાં આપે છે
તમારી માથે કોઈ મહાત્માનો સબંધ થયો હોય અને તમે તેમને મહાત્મા ગણતા હો
તો જો જો કે તમારા જોના સબંધમાં કોણ વધારે લાભ મેળવી જાય છે તે જ મહાત્મા છે
અને તેના જ આત્મા મહાન-મેટો છે કે જે બીજાને વધારે આપે છે હાલના મહાત્મા
મણીતા પુરો તો બીજાની પાસે દ્રવ્ય લે ને તેમને વેશ્યાની પેઠે ચૂસી ખાવામાં જ
પોતાનું મહાત્મા અને શિષ્યનું કલ્યાણ સમજે છે !

જે સુકિતપ્રસુકિતનો આશ્રય લીધાવિના હમેશા સત્ય મોરે છે, જે પ્રમાણે બોલે છે
તે પ્રમાણે ચાલે છે, જેમનું અત કરણ નજીકતાવાળું છે જે કોઈને પણ દુઃખ ઉપજે તેની
પ્રવૃત્તિ કરતા નથી જે પ્રથમ, અધમ અનીતિ, જાણ વગેરેને કદી પણ આચરતા
નથી, જેનું જીવન શુદ્ધ રહિતકવત નિર્મલ છે, જેના રત્નમ દોરો દુઝાએલા છે જે પોતાની
ઈર્ષ્યા અને મનને વશ નહિ વસતી તેમને વશ નતાવે છે, જે આપણા લાભથી હર્ષ
પામતા નથી અને હાનિથી શોકને ધરતા નથી જેના હૃદયમાંથી પ્રાણીમાત્રપ્રતિ સાચા
પ્રેમનો પ્રવાહ વહે છે પોતાનો સ્વાર્થ સંધાય તેના પ્રતિ રાગવાળા અને ન સંધાય તેના
પ્રતિ રાગરહિત તે હોતા નથી પણ સર્વદેશનાં તેમનામાં અખડ જાત્ર હોય છે,
જેમની વૃત્તિનો પ્રવાહ અખડ આ જગતના પ્રતિ જાણ ન વહેતા અતરતાપ્રતિજ વહે છે
જે અતજ્યોતિ છે, જેના અતરમાં જ્ઞાનમૃતિ અખડ પ્રકાશે છે જેનામાં વિષયવાસનાનો
અસાવ છે અને કયન કામનીનો જેણે ધર્માર્થ ત્યાગ કર્યો છે નહિ કે લોકોને
કથાને માટે એમ કયન કામનીનો ત્યાગ કર્યો છે એમ પ્રપચથી દર્શાવતા
નથી પણ સાચા ત્યાગવાળા છે, જેમને આ સસારના કોઈ પણ પદાર્થમાં મોહ હોતો
નથી પણ જેમની વૃત્તિ નિર્મોહપણને ખાતરી છે કોઈને લોભતો તથા મદ માસર આદિના

જેમણે જન્મ કર્યો છે, જે જન્મ દેના કોઈ પણ પાત્રો યુક્તિપ્રયુક્તિથી સેવાને ધરાવતા નથી, જેમણે પુનઃદારેપણા વિતેપણા તથા લોકેપણા એ ત્રણે એવણાનો જન્મ કર્યો છે, જેમનો વૃત્તિ અપક સમત ને ધારણ કરે છે, અર્થાત્ જે અનુકૂળ વસ્તુ પ્રાપ્ત થવાથી તેમાં રાગ ધરતા નથી અને જે પ્રતિકૂળ વસ્તુ પ્રાપ્ત થવાથી તેમાં દ્વેષ કરતા નથી અર્થાત્ જે રાગદ્વેષયો રહિત છે, જે સાચા વિરાગને લીધે નિત્ય નિર્લેશતામાં રહે છે આ અને આવા બાળ ઉત્કૃષ્ટ લક્ષણોને ધારણ કરનાર જ સાચા મહાત્મા છે પણા નેશધારા મહાત્માઓ પોતામાં જાણે આ લક્ષણો છે, એમ જગતને યુક્તિપ્રયુક્તિદ્વારા દર્શાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે, પણ તે કંઈ ઠાકણ રહેતું નથી સાચો રૂપેઓ અને ખોટો રૂપેઓ જેમ જાણ્યાપાવિના ગમેતો નથી તેમ કાળે કરીને કોણ ટોમી છે અને કેણુ સાચા છે તે જાણ્યાપાવિના નથી જ રહેતું તો પણ થે કોઈ વખત આવા ટોમી મહાત્માઓ જગતને દર્શાવે પોતાનો તુલ્ય સ્વાર્થ સાધે છે જેથી આપણે તેમની જાળમાં ન ફસાવું એ જ સવધાનતા રાખવાની છે અને જ્યાં આપણને યાત્રુ માહાત્મ્ય જણાય ત્યાં તામન આદિ સર્વસ્વનો ભોગ આપતાં પણ ન સકે યાત્રુ ધારણ કે મહાત્માઓની કરેલી સેવા પચ જતી નથી પણ તે આપણુ સાચુ કે ધણુ સાધે છે તથા પરિણામે આપણને તેમના જેવા કરે છે

આ સબધમાં જેટલો વિચાર કરીએ તેટલો યત્ન શકે જે, તોપણ તમે આત્મા ઉપરથી સદ્ગુણ સમગ્ર શકો તેમ છે જે મહાત્માનું રસરસ કેવું તેમ છે જેથી અતિ વિદ્યા રત્ન વૃદ્ધ પ્રયોજન જોતો નથી તોપણ અતમાં વળી કુણુ કે જેમણે કામદોષાદિ પાપિ પ્રયોગો જન્મ કર્યો છે, જેમણે પોતાના મનો જન્મ કર્યો છે જેમણે ન જગતના સ્વરૂપને વધારત જાણ્યું છે જેમણે કથિર રા સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કર્યો, જેમણે પોતાના અત કરણો નિમલ મરિને તેને જ્ઞાનપ્રમદાસક ઉત્તમુ છે જેમાં આત્મજ્ઞાન અધ્યાત્મના સર્વની પેઠે જગદગો રહ્યું છે જે પોતાની સમગ્રમાં સમગ્ર ન સમાવે ન પ્રજાળી છે, અને હાલ પ્રજારિમ પ જ્ઞાનના જેમણે સ્વરૂપનો અપરોક્ષાનુભવ કર્યો છે તે જ સાચા મહાત્મા છે બીજા મહાત્માઓ પૃથ્વી અતમાં મહાત્મા નથી પણ મહાત્માના કોઈ એકાદ અંશને તે ધાતુ કરનાર હોનાથી તેમના અતમાં મહાત્મા છે બીજા પૃથ્વી અથવા તો ધ્યાય મહાત્મા તો મે આ જે ઉચરે બદલો કર્યા તે લક્ષણોને ધારણ કરતા કુલમુખ્ય બોલા પુરુષવરો જ છે

સુદ આરોગ્ય અને દીર્ઘાયુષ્

(અનુસંધાન વર્તમાન વાના પૃષ્ઠ ૪ થી)

મનુ છેતુ અગ અપરિમદ છે અપરિમદ એને દેહના નિર્વાહમા જેટલા પદાર્થોની અનિવાય જરૂર હોય તેથી અધિ-પ યોગે અથવા ભોગોને વિદિતમાગે થયુ નહિ મેળવવાની વૃત્તિ તે તેમજ પ્રાપ્ત પદાર્થોના વિદિતમા । થયુ સ્થાપુમા થયુ વૃત્તિ ન થવી તે અથવા ભોગના પ ધોનો ન હવાય તોપણ તેમના સમઘમા વૃત્તિની અપૂરકા અથવા ઉપેક્ષા શુદ્ધિ થતી તે થયુ અપરિમદ છે

નાનાની ગતિ પાશ્વત્ય કેળવણી અને પાશ્વત્ય પ્રગતિ સસંગ કરીને મનુષ્યોનું એક માનુ થયુ છે કે જેમ પદાર્થોના ઉભોગ અધિક તેમ આરોગ્ય આયુષ્યની પ્રાપ્તિ અધિક સમજની જેમ હયા હયા વિચરભોગો મળે તેમ આરોગ્ય અને આયુષ્ય વધારે સાર રહે એમ સાધાણુ ગીતે માનવુ જણાય છે એકા કાળ કલાય જાતિથી આ સિદ્ધાંત અથવા આ નિયતિ સત્ય હોય તેમ જણાય છે પરંતુ વસ્તુતઃ આ વાર્તા સત્ય નથી આપણામાં હવત છે કે 'ભોગ એવા રાગ' એ કહેવન યથાયજ છે ભોગથી જીવન ખગોરો હાય થાય કે એ મિહાંત જ સાચો છે અને જે મનુષ્યો અધિક ભોગવિવાસને ઇચ્છે છે અને અધિક ભોગો ભોગવે છે તેમનુ આરોગ્ય અને આયુષ્ય ધમ્માવિના રહેતુ નથી આ નિર્દાંત અથવા આ વાર્તા સાચી છે કે કેમ તેની ખાત્રી જેમને કરવી હોય તેમણે જનસમાજનું અવલોકન કરી એવુ એટલે સ્પષ્ટ થયે પૂરી પાવેતો ૩ શ્રીમાન મનુષ્યોને વાર્તા એમ જણાય છે કે તેમને ઇચ્છાવૃક્કન ભોગો મળે છે, તેથી તેમનુ આરોગ્ય આયુષ્ય માત્ર ગ્રહે છે પરંતુ તેમનાં ગરીબો વધારે મારાં હોનામા અથવા રહેવામાં તે ઇચ્છાવૃક્કન અધિ-ભોગો ભોગવે છે તે નથી, પરંતુ તેમનુ નિશ્ચિતપણુ, સ્વતંત્રતા મજબૂત હોય જ રતો અસાર પ્રસન્નતા વગેરે છે જે તેઓ સમયે પાગતા હોય તો દરેક પડ તેમનુ આરોગ્ય આયુષ્ય વધારે સાર રહે જ્યારે ગરીબ મનુષ્યોનુ આરોગ્ય આયુષ્ય સાર જણાવુ નથી તેનુ કારણ એ છે કે એક તો પૂર પેટ ભરીને તેમને ખાવાને મળતુ નથી જીવનમાં જેની જરૂર છે તેવા પોષક પદાર્થો પણ તેમને ખાવાને મળતા નથી હમેશા કપૂને કપ્પ ચિતામા તે રહે છે, તેમને પરત રતામા જીવન વીતાવણુ પડે છે, જેથી હમેશાં સકાયને જ તે અખડ સેવતા હોય છે જયમા પણ તે ધણે વખત રહેતા હોય છે તથા અનેક કારણોથી તેમનુ જીવન પ્રમ નતારહિત હાય છ શ્રીમાન મનુષ્યોને ગેરવાતુ સ્થાન પણ ઉત્તમ

પ્રકારની હવા તથા પ્રમાણવાળુ હોય છે જ્યારે ગરીબ મનુષ્યોને તેવા ઉત્તમ સ્થાનનો પશુ અભાવ હોય છે આ વગેરે અનેક કારણો ગરીબ મનુષ્યોનુ આરોગ્ય આયુષ્ ઘટવામાં હોય છે વળી મર્યામ મનુષ્યો પશુ વિષયોપભોગની લોહુપતાવાળા હોય છે જેથી પશુ તેમને સતોષ અને સમયવાળા જીવનથી જે હાશ મળે લોહુએ, ને થતો નથી

પૂર્વના ઋષિમુનિઓ દીર્ઘ આયુષ્ને પ્રાપ્ત હતા તેનુ કારણ એ હતુ કે ને તેમ મૌન્યને અપ્પહ અથવા ધરો સમય સમયમાં જાળના હતા જે કષ્ટ કદ્દળ મળે તેથી તે સતોષ માનતા હતા અને સાધારણ રીતે તાપ, ઠાંડ અને વર્ષાદયી રક્ષણ થવા માટે જુ પડી બાંધીને તેથી નિર્વાદ કરી લેતા હતા તે આપણી પેઠે મોટેર સાષ્કલ, આગમ્મી આગ ખોટ, એરોપ્તેન વગેરેનો ઉપયોગ કરીને અહીંનહીં દોડાદોડ કરતા નહતા જીવનમાં નિર્વાદક પદાર્થો તેમને મળતા તે તેથી સતોષ માનીને તે રહેતા, અને જેની પોતાના જીવનમાં જરૂર નથી એવા નિર્વાદથી વધારાના પદાર્થો મેળવવાનો તે પ્રયત્ન કરતા નહતા તેમ જ જે ઉપભોગ જીવનબળનો અને આરોગ્ય આયુષ્નો ક્ષય કરનાર છે તેવા ભોગોને માટે પશુ તે પ્રયત્ન કરતા ન હતા તથા તે પદાર્થોને મેળવીને ને ભોગો ભોગવતા નહતા આ કારણોથી તે ઉત્તમોત્તમ આરોગ્યનો અનુભવ કરતા હતા તથા હજારો વર્ષનુ દીર્ઘ આયુષ્ ભોગવતા હતા

જે પદાર્થોના આપણા જીવનનિર્વાદમાં સાક્ષાત્ ઉપયોગ નથી, અને જે આપણી ક્ષાયે આવવાના નથી તેવા અનેક પદાર્થોને આપણે મેળવવાને નિરત પ્રયત્નશીલ રહીએ છીએ તે જ પ્રમાણે જે ની જરૂર આપણી ભારિ પ્રજાને નથી તે પશુ આપણી પેઠે અનેક પદાર્થોને મેળવે છે, અને વ્યર્થ જીવનને ખોષ નાખે છે

જેમ અધિક પદાર્થો અથવા અધિક દ્રવ્ય મેળવવાની ઇચ્છા તેમ વૃત્તિની ચચળતા અધિક અને તેમ સમયનો અભાવ વધારે સમજવો સમય આરોગ્ય આયુષ્ને વધારનાર છે, કેમ કે જીવનબળનો તેથી સચર ચાય છે, એ વગેરે આપણે આરભમાં વિસ્તારથી ચર્ચા કરી ગયા છીએ જેથી અત્ર પિષ્ટપેષણ કરતા નથી મુખ્ય વગેરે ઠેકાણે રહેતા એ ચાર મીતોના માનીને જોશો તોજ્યારે કે તેમનીવૃત્તિ કેટલી બધી ચચળ અને સચરચિત હોય છે જેમ ઉપાધિ વિશેષ તેમ વૃત્તિની ચચળતા અધિક સમજરી કારણ કે અધિક ઉપાધિવાળાને પોતાની વૃત્તિને ને ઉપાધિપ્રતિ અધિક પ્રમાણમાં રાખવી પડે છે અને જેમ બાલ પદાર્થો અથવા ઉપાધિપ્રતિ વૃત્તિની અભિમુખની વધારે તેમ વૃત્તિ ચચળતા વધારે સમજરી અને તેમ સમયનો અભાવ સમજવો

વળી જે મનુષ્યો અધિક ભોગોને ભોગવનાર હોય છે અથવા તેવી વૃત્તિવાળા હોય છે તેમની વૃત્તિ પશુ અધિક અશમાં ચચળ અર્થાત્ સ્થિરતારહિત હોય છે, અને તેથી પશુ તેમના આરોગ્યઆયુષ્નો ક્ષય થતો રહે છે વૃત્તિની અસ્થિરતાએ આરોગ્યઆયુષ્નો ક્ષય કરનાર છે અને વૃત્તિની સ્થિરતા એ તેને વધારનાર છે પ્રત્યેક ભોગ મનુષ્યને સુખ આપતો જણાય છે પરંતુ તે પ્રત્યે ભોગ પ્રત્યેક ભોગ પ્રસંગે મનુષ્યના જીવનબળનો ક્ષય જ

કરે છે જેથી વિષયોપભોગ એ જીવનનગનો ક્ષય કરનાર હોવાથી, આરોગ્ય અને આયુષ્ની ક્ષતિ થનાર છે એ સદુચ નમન્ય તેમ છે

જ્યાંમુઘી મનુષ્યમાં જીવનમગતો સમય અધિક હોય છે ત્યાંમુઘી તેનામાં વિવિધ રોગના ભીજકોને શરીરથી બહાર હાકી કાઢનાતુ સામર્થ્ય હોય છે હવે જેના શરીરમાંથી ન ત્રણ ઓછુ થાય છે તે વિવિધ રોગના ભોગ સહજ થઈ રહે છે, કેમ કે તેમના શરીર માંથી ઉપર જણાવ્યુ તે વ્યાધિનો અભિકલપ થવાનું સામર્થ્ય ક્ષીણ થએલુ હોય છે જેમ નામાં ભોગની અધિક લોભુપતા હોય છે તે એમ અથવા અનેક રોગના ભોગ થઈ મરે છે, એ સમાજપ્રતિ દષ્ટિ કરીએ તો આ જણને જણાયાવિના નથી રહેતુ

પદાથેતિ અથવા ભોગોને પ્રાપ્ત કરવા જતાં પશુ તેમનુ ચિત્તન કરવુ પડે છે, અને આ પ્રકારનુ ચિત્તન એ પશુ આયુષ્યજીની ક્ષતિ કરનાર છે તે પદાર્થો ઇચ્છાનુકૂલ ન પ્રાપ્ત થાય તોપશુ ચિત્તા અને અસતોષ ઉપજે છે જેથી પશુ આરોગ્ય આયુષ્ની ન્યૂનતા થાય છે તે પદાર્થોનુ રક્ષણ કરી તાપ્તવાનિમિત્તે પશુ ભોક્તાને ચિતા અથવા પરિશ્રમ કરવો પડે છે, જેથી પશુ આરોગ્ય અને આયુષ્ની ક્ષતિ થાય છે વળી આ ભોગો વિષયો કે પાર્થો ભોક્તાને કષ્ટ અધાન વર્તતા નથી કે તેની ઇચ્છા હોય તેટલો સમય તે દમી રહે અને તેને ભોગજન્ય સુખને આપ્યા કરે. આ પાર્થો કષ્ટ ક્ષણે વિનાશકારને પામશે અથવા કષ્ટ ક્ષણે તેમનાં વિયોગ થશે તેનો કષ્ટનિવ્રત્ય નથી જેથી આ પદાથેતિ ભોક્તાથી વિયોગ પશુ થઈ રહે છે જેથી આવો પ્રસંગ આવે છે, ત્યારે ભોખતા ચિતા દુષ્ક વગેરેને વશ થાય છે આરોગ્ય ચિતા, કનેશ વગેરે પશુ આરોગ્ય આયુષ્ની ક્ષતિ કરનાર છે

અથવા કદાચ કારો કે ભોગ્ય વસ્તુઓ અથવા વિષયો ભોક્તાની ઇચ્છાપ્રમાણે ટકે તોપશુ તેથી ભોક્તાને લાભ નયો, પશુ તે પદાર્થોના ભેગરડે તેના આરોગ્યઆયુષ્ની ક્ષતિ થ કરે છે, એ વાર્તા આપણે આરભમાં જ કહી ગયા છીએ જેથી જેને સુદઢ આરોગ્ય અને દીર્ઘાયુષ્ની જરૂર છે તેમણે આ પરમ દિનકર અપરિમદ નામના યમવ્રતના ઉદના અમનુ પાલન કર્તાવ્ય છે

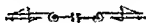
જનતપ્રતિ દષ્ટિ કરીએ છીએ તો જણાય છે કે જે મનુષ્યો સતોષો જીવન ગાળવા વાળા છે, તે શરીરે સુખી જણાય છે તથા તે જીવે છે પશુ અધિક સહેરમા રહેનાર અને ગામડાંમાં રહનાર મનુષ્યોને ભોક્ષે તો જણાય છે કે સહેરમાં રહેનાર મનુષ્યોને હજાર વસ્તુની જીવનમા જરૂર પડે છે જ્યારે ગામડાંમાં રહેનાર મીચારા થોડી જ વસ્તુઓથી ચલાવી લે છે ગામડાંમાં રહેનારને જીવન નિર્વાહમાં જરૂરની એવી થોડી વસ્તુઓ મળે છે તો તે પોતાનુ આયુ જીવન તેજાથી આનંદમા પૂર કરે છે જ્યારે સહેરમાં રહેનારને હજારો વસ્તુઓ પોતાના નિર્વાહમાટે ભોક્ષે છીએ આ બન્નેના આરોગ્ય આયુષ્માં અતરુ હોય છે કે નહિ અથવા કેટલુ હોય છે તે જણાવવાની જરૂર નથી કારણ કે તે, આપણા નિત્યના જીવનની વાર્તા જે ગામડાંનો અસખ અને પ્રામ્ય મજાતો મનુષ્ય જે કાનિયાં રાત્રે સુઈ રહે છે તે જેટલુ પચાવી રહે છે, તેના શરીરમાં વ્યાધિનો જેટલો

અભાવ હોય છે, તેમાંનું આ શહેરમાં રહેનાર નાગરિક જીવનવાળા નાગરિકને કષ્ટ જ હોતું નથી પરંતુ તેનું જીવન એમાં ઉલટું હોય છે તે સુખથી સુધ શકતો નથી, તેને ખુશાસાથી દસ્ત પથ્થુ થતો નથી, આંધેનું પૂરું પથ્થુ નથી વેદ અને ડાકટરનું ઘર નિત્ય સભાજનું પડે છે, તથા તેનું જીવન એક ઉપાધિ વ્યાધિ અને વ્યાધિમા પૂર થાય છે આ પરિણામ અપરિમિતતા સદ્ભાવ અને અભાવનો છે જો કે ગામડામાં રહેનાર મનુષ્યો જ્ઞાનપૂર્વક કદાચ એમ અપરિમિતને પાળીએ છીએ, એમ નહિ જાણતા હોય પરંતુ તે સતોષપૂર્વક રહેતા હોનાથી સ્વાભાવિક રીતે જ કેટલાક અશમાં તેમનાથી અજાણતાં પથ્થુ આ અગત્ય પાત્ર થાય છે, અને તેનો તેમને લાભ મળે છે અપરિમિત આરોગ્ય અને આયુષ્યને આપે છે એટલું જ નહિ પરંતુ તેનું ખીજ પથ્થુ લાભ છે પરંતુ તેનાથી થતા ખીજ લાભ વિશે જણાવવાનો આ પ્રસંગ નથી, જેથી આપણે તે પ્રતિ દષ્ટિ કરતા નથી પરંતુ પ્રસ્તુત પ્રસંગપૂરતો જ આપણે અત્ર વિચાર કર્યો છે

અપરિમિત એટલે નિહિત અથવા ન્યાયમાર્ગે પથ્થુ પદાર્થોને નહિ મેળવના તથા ન્યાયમાર્ગે પથ્થુ તેમને નહિ ભોગવના તે બધા મનુષ્યોને શકા રશે કે ન્યાયમાર્ગે પદાર્થોને પ્રાપ્ત કરીને તેનો ઉપયોગ કરનાર શી અચ્ચુ કે ? પરંતુ જેને માત્ર વિરિન ભોગો ભાગવીને મરણ્યુદરણ્ય થવું હોય તેનું માટે તેને ઉત્તમ છે પરંતુ આરોગ્ય અને આયુષ્યને તેથી કોઈ અધિક ઉપયોગી વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી શકાતી હોય તો શુદ્ધિમાન મનુષ્યો તેવી પ્રાપ્તિને જ પ્રધાનતા આપે છે

અથવા અને અવિહિત માર્ગે મેળવેલા પદાર્થ અને ભોગો આરોગ્ય અને આયુષ્યની ક્ષતિ કરે છે એવું જ નહિ પરંતુ વિવિધ રોગને ઉત્પન્ન કરીને જીવનની અધોગતિ જ સાધે છે જ્યાં શુદ્ધિમાને પ્રાણુતિ પદ અનિહિત માર્ગે તો પરિમિત સેવનથી જે આરોગ્ય અને આયુષ્યને મનુષ્ય દેવી સપત્તિમા મેળવના ગે છે જેને તે ઉત્કૃષ્ટમાં ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપસુખને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, જેને તે રાક્ષસ અને અવિનાશી સુખને મેળવે છે તેવા ઉત્તમ સર્વાર્થ સિદ્ધ કરી આપનાર આરોગ્ય આયુષ્યનો સામાન્ય વિષયોપભોગમાં ક્ષય કરી નાંખવો એ શુદ્ધિમાન અને વિવેકી મનુષ્યો યોગ્ય ગણી શકતા નથી પરિમિતથી અર્થાત્ વિષયોના સેવનથી જે સુખ મળે છે તેના રતા હજારગુણ ઉત્કૃષ્ટ સુખ અપરિમિતથી પ્રાપ્ત થાય છે કેવું ઉત્કૃષ્ટ સુખ મળે છે તેનું વધુન કરવું કઠિન છે એ તો જે આ અગત્યસિદ્ધિ કરે છે તેને જ અનુભવથી સમગ્ર છે આપણા વર્તમાન જીવનમાં આપણાથી અપરિમિત પૃથ્થુ અશમાન સંધાય તો એટલા અમા સંધાય નેમલા અશમાં સાવધાનતાપૂર્વક તેનું પાત્રન કરતીએ છે પછી આપણને તેનું સ્વરૂપ અશમાં પથ્થુ પાત્રન થતાં તેના દેવી લાભ આપણા અનુભવમાં આવશે અને પછીથી સ્વતઃ જ તે અમનું અધિક અશમાં પાત્રન કરવાનો આપણને ઉત્સાહ પ્રકટે

સસારનું મિથ્યાત્વ.

૫ . રાગ ધનાશ્રી

આ સસાર અસાર, બાણો, આ મસાર અસાર
 અઘટિતઘટનાપટીયસી માયા-નો આ સડો પ્રસ્તાર —
 સત્યસમો હીસે પલુ તેમા, સત્યાશ ન લગાર —
 બ્રાતિધી સુખરૂપ જણાતો, પચુ હુ ખનો આગાર —
 સ્વારૂપ જણતા પહેલાં, કરી, જે જે હીર્ષ વિચાર —
 ગોહ ધરીને મિથ્યામાહી, વહેશે નવ હુ ખલાર —
 સદ્વસ્તુના પ્રકાશવડે ઠર, ભાસે તેમા સ્વાર —
 પાર ગએલા પુરુષા અનુ-ભવથી ઠહે કરી પુકાર —
 શુ મિથ્યા શુ સાચુ જાણ્યે, મન ધર્તો ઉદ્ધાર —
 સદ્વસ્તુમા સ્નેહ ધય જન, પામે આ ભવ પાર

મુવર્ડના ગ્રાહકોન સૂચના,

મુવર્ડના ગ્રાહકોનું લવાજમ અમને મળ્યું નથી દેટલાકને અમે
 ભો વી પી થી મોઠલી નથી, અને જેમને મોઠલી હતી તેમના વી પી
 ટપાલ ખાતાની અવ્યવસ્થાને લીધે પાછા આવ્યા છે ફરોપી વી પી
 મોઠલતા ચાર પાચ આના ખરચ આવે છે કેમ કે ટપાલના દરમા વધારો
 થયો છે જેથી મુવર્ડના ગ્રાહકો પોતાનું લવાજમ મોઠલી આપવા કૃપા
 કરશે મ યો ફરે તેમણે મ યો મોઠલવો મ યો મોઠલવાનો
 અવકાશ ન હોય તો એક એક રૂ વાળી નોટો અથવા પોસ્ટની ટીકોટો
 મોઠલી આપશે તો પણ ચાલશે

વ્યવસ્થાપક, પ્રાત કાલ

પ્રકીર્ણ સદ્વિચાર સંગ્રહ.

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના પૃષ્ઠ ૨૭ થી)

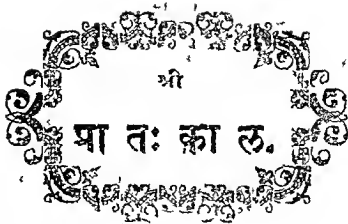
× × × એક દિવસે તાપમાં હું છત્રાં ઝોડાને અપોરના વખતે બહાર જતો હતો તાપ ધણે હતો છત્રાં મારી પાસે છત્રી હોવાથી મને તે ઝોડો જાણતો હતો આ મારાં છત્રી જોઈને મને એ વિચાર આવ્યો કે અહો ! કયાં સૂર્યની નિશાલતા અને કયા મારાં છત્રીની લક્ષુતા ! કયા સૂર્ય અને કયા છત્રી ! તે છત્રાં પશુ આટલા ગાટે સૂર્યના તાપથી તે મારે રક્ષણ કરી રહતી હતી. સૂર્યના તાપને રોકવાને માટે સૂર્ય જેટલું મોટું કોઈ સાધન જોઈએ છીએ, એમ નથી એમ મને આ વિચાર આવતા જણાયું તે જ પ્રમાણે મનુષ્યનાં હું ઝોડાંથી સૂર્ય ધણે મોટો હોય છત્રાં જો તે જનરથી લણુ જણતી છત્રી, આશ્રય તે છે તો તેનાં હું ખતો તાપ તેને લાગતો નથી મનુષ્યના આરબ્ધ અને કર્મ કાષ્ઠો જો વિચાર કરીએ તો તે લાખો જન્મ લે તો પશુ તેનો અત આવે નહિ પરંતુ તે જાનનો અશ્રા લે છે નો આ લાખો જ મેં પશુ ન ખુટે તેવાં મોં એક જ જ મમા નાદને પામે છે અને તેટલા માટે જ શ્રી ભગવદ્ગીતામાં કયું છે, કે જ્ઞાનાગ્નિ સર્વં કર્માણિ મદમમાત્, તુર્યતેઽનુ-દ અનુનં । જ્ઞાનાગ્નિ સર્વ કર્મને બરખીભૂત કરો નાંખે છે એક ધાસનો ગણ મૂળી મોની હોય છે છત્રાં તે માત્ર એક નાનાં ચરખાં લંબામળી ચાપતા બરખીભૂત ધણ રહે છે તેમ મનુષ્યનાં કુષ્ટ કર્મો, અથવા તેનાયો તેને મળતાં અથવા મળનાર અનેક હું ખો જ્ઞાનાગ્નિરૂપો નાની સરખી ચાણુમારીથી બરખીભૂત ધણ રહે છે જ્ઞાનનો મહિમા અશ્રા છે અને ન વર્ણી શકાય તેવો છે પે તાના હું ખો સત્તર દૂર કરવા ઇચ્છનારે આ જ્ઞાનનો જ આશ્રય કતવ્ય છે આ જ્ઞાનને લાલનો શાળાઓમા મળવું જ્ઞાન નથી પરંતુ આ જગત્તુ છે તે કાલો હત્ય ન થયું છે, તે સત્ય છે કે અસત્ય છે આપણે પ્રાણીઓએ કર્યાંથી આન્યા છીએ કે જનાનુભે આપણાસદ આ જગત્તા આધારરૂપ મદવસ્તુ નહિ છે એ વગેરે તત્ત્વવિનાશના પરિણામ પ્રમુખ જ્ઞાન એ જ વાસ્તવ જ્ઞાન છે આ । તે જ મનુષ્યનાં હું ખાતરવાને સમર્થ છે

ચાલુ માસગા અમને મળેલી સાહાય્ય

૨૧ શેઠ પરમાનંદદાસ—મુ બધ ---
 ૨૨ શેઠ દરિદાસ ચણીદાસ—મુ બધ ---
 બેન નમદા સેવાનભિષે—મુ બધ ---

૩ ૭૫- -૦
 ૩ ૬૦-૦-૦
 --- ૩ ૫-૦-૦

વ્ય પ્રાતાવાલ

પુસ્તક ૧૨] સવત્ ૧૯૭૭ ફાલ્ગુન કૃષ્ણ ૦ ૧૪ [અક ૧

॥ ઐ શ્રી ॥

પોતાના દોષો જર્ણવાને તેને જીતાવવામાટે પરમાત્માપતિ પ્રાર્થના *

, પદ (તતુ આ મદિર વિશ્વનાથનુ રે, હા હા હા, એ લય)

દોષો મારામા પ્રથુ ' જહુ ર ના રે ' હા હા હા,
 ગણનાં ન જે ગણી રકાય - કહુ શુ પ્રભો
 અતુ પાને પાત્ર છુ ખરે રે, હા હા હા —
 દામ દોષ લોભ ભયાં મુજમા રે હા હા હા
 દોષ્યા ન જે હુ થી ટળાય, —
 છળ કપટ પ્રમાદથી વળી પૂરો રે, હા હા હા
 કુચ્છતા ન માપી મુજ જાય —
 તેમ ઉતા દોષરહિત માતુ ક, રે હા હા હા
 જાણુ ન દોષ છે જરાય, —
 ખોટા ખરાથી જાને કુ કચ રે હા હા હા,
 બની મોગે મહાત્મા સદાય —
 અન્યને સુધારવાને કુ રે રે હા, હા હા,
 હા હા હા આ જગતમાલ, —
 પોતાને પણ જરી સુધારવાનો રે, હા હા હા
 પ્રયત્ન કુ થી નવ યાય —
 ગતિ પ્રભો કાંઈતે મારી થી વરો રે, હા હા હા
 જાણુ આપ અગદધિરાય —
 દોષો જર્ણવી મારા મુજને રે હા હા હા,
 છતાંવો નરહરિરાય । —

શ્રી શકરાચાર્યનો સિદ્ધાંત અને તે સંબંધી આપણું કર્તવ્ય.

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના ૫૪૬ ૧૦૨ થી)

હમણાં લોકમાન્ય તિલક મહારાજે ભગવદ્ગીતાઉપર નિસ્તૃત પુસ્તક પ્રમટ્ કયુ છે એનો કેટલોક ભાગ મેં વાંચ્યો છે અને તે ઉપરથી તેઓનો અભિપ્રાય એવો જણાય છે કે કેવળ નિમ્મન કર્મનો ઉપદેશ કરવાના હેતુથી જ ગીતાની રચના થઈ છે અર્થાત્ સાક્ષાત્કાર થયા પછી પણ વર્ણાશ્રમવિહિત નિમ્મન કર્મ કરવાં એ જ શ્રી ગીતાનો આશય છે શ્રીમદ્દશાસ્ત્રી મોક્ષને માટે સંન્યાસને પ્રાધાન્ય આપે છે અને શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાંથી પણ એ જ નિષ્કર્ષ દાની બતાવે છે, તે તેમને માં નથી ઘણી યુક્તિથી અને ઘણી વિદ્વાતથી આ વાત શ્રીમાન તિલક મહારાજે પ્રતિપાદન કરી બતાવી છે એવા મેં પ્રા અર્વાચિન પંડિતના અભિપ્રાય વિરુદ્ધ દાઈ બોલવું, એ દ્વાર્ય હમવાજે પુ ગણાશે, તેમ શ્રી શકર ભગવાનના સિદ્ધાંતનું કોઈ અર્વાચિન પંડિત લોકાસ્થિતિ બોધને અનુસરવા તત્પર થાય તે સામળીને આવે પ્રમોગે પણ પોતાનો અભિપ્રાય પ્રમટ્ ન કરવો તે પણ કીમ્ નહિ ગણાય આ દાર યુધી એ મંમધમા મારો અભિપ્રાય અહીં પ્રસંગોપાત જણાવવાનું ઈચ્છિત ધાઈ છું તે માત્રુ છું, કે ધર્મ અને મોક્ષનો વિષય પ્રતિપાદન કરનારાં શાસ્ત્રા મહારાજનાં દિધિદાસ પુરાણો વગેરેમાં જે કોઈ આખ્યાયિમંત્રો આપેલી હોય છે તે દહેવામાં સંક્રાન્ત તાત્પર્ય હોતુ નથી પણ સિદ્ધાંતમાં જ હોય છે અને તેથી જ તે આખ્યાયિમંત્રો અર્થવાદ્ય ગણાય છે, એ શાસ્ત્રન પંડિતોને નવુ દહેવું પડે એમ નથી વેદમાં ઈ અને ઇતી રચનાો નિશ્ચિતાનુસાર જેઓ અર્ધમરી જાણતા હશે તે જાણતા હશે કે અરેખર છે અને ઇતી લડાઈ વર્ણવવાનો તેમાં આશય નથી તેમ જ અદ્વૈતવાદો ઈ અને વિરોચન ઉપદેશ લેવા ગયાની આખ્યાયિમ છે તેમાં પ મ જુનિનું તાત્પર્ય ઈ વિરોચન નવુ વર્ણન કરવામાં નથી બૃહદારણ્યકમાં જનમ્ની સમાગા યાચ્યત મ્ય અને આશ્વન-આરોચ્ય-હોત-ગાર્ગી-સાકલ્ય વગેરેના સવાદ છે, તે જમણે ધ્યાનપૂર્વક યાંચ્યો હશે તેમને જાણાયુ હશે કે તે અન્યરચિત કમવગરના પ્રજોત્તર નથી પણ ઉપક્રમઉપસંહારપૂર્વક કથન કરેલ અલ્પવિધાન પ્રકરણ છે ગુરુશિષ્યના સંવાદરૂપે અથવા વિશ્વાસુ અને પ્રભાસુના સંવાદરૂપે દાવ્યાદિમાં જે જે પ્રમોગ વર્ણ્યા છે તેમાંના પ્રભાસુ વિશ્વાસુ તો પ્રમોગ વર્ણવવાના સાધનરૂપ છે એ જ ન્યાય શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનના સવાદરૂપે વર્ણવેલી શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાને કેમ લાગુ ન પડે ? માઈ કહેવું એમ નથી કે શ્રીકૃષ્ણ અર્જુન મંથિત વ્યક્તિઓ છે બૃતાર્થ વાદરૂપે તે વાસ્તવિક વ્યક્તિઓ ટોઈ શર, પરંતુ અર્જુન પાસે યુદ્ધ દરાવવું એ જ ગીતાનો મુખ્ય વિષય હોય એમ કોઈ શાસ્ત્રના સરહાગવાળો પુરુષ દ્વી શરો નહિ, એ એમ જ હોય તો શાગીનો શાગ મગાડવા માટે નહિ, પણ પક્ષ મેળવવા માટે ચેવચાસ્ત્રો રચાયા છે દધિર ભમ્મિ મોક્ષમાટે નહિ પણ નિર્વાહ ચલાવવાના સાધનરૂપે છે ભાગવત મથન પાંન ભમ્મિ ઉત્પન્ન થવા માટે નહિ પણ પુરાણ દ્વી શ્ચિ ચલાવવા માટે છે એના જેવું જ એ કહેવાય ! ક્ષત્રિયને સ્વભાવથી જ પ્રાપ્ત જે યુદ્ધ તેના ઉપદેશ કરવાને આટલો બધો આકબર

હોય નહિ રીસાયલી બાહ્યીને ખારાનો ઉપદેશ કરવા માટે આખા મથની રચના અથવા સ્વભાવત વિવિધ મનુષ્યોને વિષયભોગના ક્રમેથી માટે તત્ત્વવિચાર (ફિલસૂફી) ના મથો લખવા જેવું એ મહેવાય ખરૂં જેના ગીતાના મોક્ષમાર્ગનો ઉપદેશ કરવાને અર્થુનના યુદ્ધ પ્રતિ આદાસિન્ધને નિમિત્તરૂપે આગળ ધર્યું છે

અથવા એ ગમે તે હો ઉપનિષદ્વચ ગીતામાં ઉપનિષદ્ધી વિરુદ્ધ અર્થનું પ્રતિપાદન હોય નહિ અને ઉપનિષદ્ધ જેમ ૧ કમળા ૨ પ્રજયા ધ્રોન ત્યાગોત્તેકે અમૂતત્વ માનશુ ૩ એમ ત્રાગનો ઉપદેશ કરે છે તેમ ભગવદ્ગીતા પણ મોક્ષને અર્થે ' અનિકેત' દિષ્ટરવતિ મક્ષેમાન્ મે પ્રિયો નર " અનિકેતયશુના ઉપદેશ કરે છે એમ સમજવું એ જ વધારે યુક્તિયુક્ત છે

અર્થુન સંન્યાસનો અનધિકારી હોવાથી ભગવાને તેને બલે યુદ્ધમાં જ કૃતકૃત્યના ખનારી હોય તોપણ તેથી નાલજુદિનો પણ સંન્યાસઉપરથી હક કઢાવી દેવાનો કોઈને અધિકાર હોય એમ મનાર નહિ

શ્રીશ કરાચાર્યના એ જ સિદ્ધાંત છે કે ત્યાગાનંતર મોક્ષપ્રાપ્તિ થાય છે અને તેથી 'તો ઘેવો નિત્યમધીયતા તદુદેત કમસ્વનુક્રીયતા ઇત્યાદિ ઉપદેશને અતે નિજગૃહાત્ તૂર્ણ ચિનિર્ગમ્યતામ એમ કહેવું છે

નાનાઓને શ્રીશ કરાચાર્યની આ આત્મા કહ્યું લાગશે ખરી પ્રથમ તો ઇવ બ્રહ્મની એમતા અને જગત્પતી સ્વનસમાન માયામયતા એ જ નગજમા હોને એવું નથી તે પછી આ જ્ઞાને યોગ્ય થવાને વિવેક, વૈરાગ્ય, શમ દર્માદિ સાધન ભોધ્યાં આ પછુ ધરમા રગિતે સ્ત્રીના કોડ પૂરવામાં બાળકોને રમણવાગ્ય અને સંપત્તિ મેળવવામાં મન્યા રહેનારને દુષ્પ્રાપ્ત જેવા જ છે અર્થાત્ સસારમાં રહી અને વાસનાવાળા મનને તેમાંથી યુક્ત ન કરતા નથી નથી વાસનાઓના થર ચળવીને દૈવ વાસનામાંથી કરવાના જ જેમાં સાહિત્યો ભરેલા છે ત્યા રહીને જનમની પેઠે જેઓ ' મિથિતાયા પ્રદગ્ધાયા ન મે દ્રશ્યતિ કિંચન' માનના હોય તેમને હજાર વાર ધન છે પરંતુ મનુ યાળા સ્વચ્છવુકાશ્ચત્ યતોતિ સિદ્ધયે । યતતામપિ સિદ્ધાના કાશ્ચિન્મા ઘેષ્ઠિતત્ત્વત । " એ રીતે ધણા જથ્થો જો સસારના વેલવ ન છુવાથી જ ' સસારમાં સરસો રહે ને મન ખારી પાસ ' માનના હોય તો તેમાં તેઓ પોતાને જ ઠગે છે

સસારનો રાગ ન છુવાથી જ અનેક મન મારો પેદા થયા છે ધણા જથ્થો કૌલ તરો જ ઉપાસના કરીને ' શ્રી સુર્યોસાચત ત્વત્તા મોગશ્ચમોક્ષશ્ચકરસ્થપય એમ કહીને અને કરી પોતાના મનને પરાને કે પણ ' રહા તો સર્વાઈ ધામધૂમદો મચાઈ પર રહા તો નહિ હૈ કહ્યું રાજ્ય પોપાવાઈકો

ત્યારે તું બધાએ હવે મોક્ષમાટે સંન્યાસી જ થઈ જવું ? આ પ્રશ્ન જ અરથાને છે શ્રીશ કરાચાર્યના નિદાન અને તે મનની આપણુ યુક્તિ પ છે તે આ રીતે કહેવામાં આવ્યું છે અને તે એવું મહેપમાં કહ્યું છે કે હજુ ધણી ધણી વાતો જાણવાની રહી જાય છે શ્રીશ કરાચાર્ય વચાનમના મ્યાપક મહેવાય છે ખરૂં જેના વર્ણનમ તે પૂર્વ પણ હતો પરંતુ બેકાદિના પ્રાજ્ઞયનો તે શિશિર થયો હતો તેને શ્રીગ કરે દના આણી હતી અર્થાત્

દરેક વર્ષે મનુષ્યવસ્તુકાદિએ કલા પ્રમાણે પોત પોતાના વર્ણાશ્રમને પાળવાથી ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ એ ચારે પુરુષાર્થ સિદ્ધ થયે શ્રીવેદવ્યાસ પશુ ભારત સાવિત્રીમાં લખે છે કે

ઠાઘં બાહુવિરૌમ્યેષ નચ કશ્ચિત્કૃણોતમે ।

ધર્મોદયઃ વામઃ સ કિમર્થ ન મેયતે ।

આ સ્મૃત્યુક્ત એટલે સ્માર્ત ધર્મ આચરવાથી આપણા પ્રિય વિષયભોગને અડચણ આવવાની નથી, અને સમય આવે ત્યાંજ વિષય ભોગવવાને શક્તિઓ ક્ષીણ થાય અને મૃત્યુના દૂતના પગલા સમજાય ત્યારે તો સસારથી દૂરસ થઈને એમંત વાસ કરવો, એ કાંઈ અતુચિત કહેવારી નહિ શ્રીશકરાચાર્ય, નાગોળને જ સન્યાસી થવાનું ક્યારે કહે છે ? પણ કોઈએ સંયોસી થવું જ નહિ એવો નિબંધ કરવો એ સગાર મારે મતે સાદસ લાગે છે

હું આપને વેરામ્યનો ઉપદેશ કરવાનો મુદ્દાનો રાખતો નથી, કેમકે હું જ્યાં સુધી વિચિત્ર થયો નથી ત્યાં સુધી મારો તૈયારી કપરદેય પશુ અરથાને કહેવાઈ એમ છતાં એક છેવટની વાત આપને વિદિત કરવાની રહે છે તે એ છે કે, - પશુનાં માણુઓ જાણે આ લોભનું જીવન એ જ મુખ્ય હોય - તેના પછી કોઈ રિયતિ જ ન હોય તેમ આ લોભની સપત્તિ મેળવવા ઉપરાંત બીજી વિચાર કરતા જ નથી તેઓ સાદ કે એશી વર્ષના જીવનમાં જ મુખ્યભોગ ભોગવી લેવાને વલખા મારે છે અજો મહે છે તેમ ખાનાં ખાંડને આવર્તાશત એવો તેમનો ભોગ હોય છે પોતાની હેડીના ધણાને આલ્યા જતા તેઓ જુએ છે એમ છતાં પરબોક સજધી પોતાના કર્તવ્યમાં તેઓ પ્રમત રહે એ આના મારા બધુઓને મારી વિનંતિ છે કે તેમજો બધે સસારના કાપમાં તેવા જ મર્યા રહેવું તથાપિ એકાદ ધાર્મિક (દનન) સમાચારપત્ર કરી તેમાં થોડો વખત જવું અને ત્યાં થકા મગવાનું પ્રસ્થાનત્રય શ્રીમદ્ભાગવત મનુસ્મૃતિ, અથવા કોઈપણ પસંદ કરેલા ધાર્મિક મથન પ્રવચન કરવું યોગ્ય છે આ સમાગમ અત્યંત લાભકારી નીવડશે અને આપણા ગાદાધ મનકપર યાનનો પ્રમથ પાડશે

ખીજા મારા એમ જાતના મિત્રો છે કે જેઓ તત્ત્વપ્રધાન વાતો કરે છે ચાત્રવચન ઉપર તેમને શ્રદ્ધા નથી તેઓ ચાત્ર છનિરાસ પુરાણ સિદ્ધાંત, અર્થવાદ વગેરેનો જીજ્ઞાસુ વાનો શ્રમ કરતા નથી તેઓ માનજુદિવડે કે (સાપન્સ) વિગાનવડે જે સિદ્ધ થાય તે ઉપરાંત ખીજી કાંઈ સ્વીકારવાની ના પાડે છે આ મારા મિત્રોને પણ મારી વિનંતિ છે કે, આ લોક સજધી તમામ જાનનોમા તેમજો એ જ નિયમને બધે વગળી રહેવું પણ આપણા આત્માને દેહથી જુદો અને અમર માનવો આ જાનન તેમની ખાત્રી ન થાય તો તેમજો શ્રદ્ધાવગર પણ ચાત્ર મયો વાંચી જોવા અને આ માનુ અમર વ તાખીન થાય તો તેમજો પછી એ અધૌકિક જાનનમાં પુવાચાર્યો જે કાંઈ કહેતા હોય તે સાંનગરુ અને યુક્તિથી તેનું સમર્થન કરવું કેમકે જો એમ નહિ કરવામાં આવે તો અસ્તિત્વચન્નાસ્તિત્વો દ્વન્ત - વાળી વાત થાય

હવે 'વૃદ્ધત સ્વરૂપ ધૃ' એ ન્યાયથી આપના જેવા વિદ્વાનો પામે મારા મોક્ષવામાં પણ જે કાંઈ સ્મરતવ થયું હોય તેને પુષાગી લેવાની વિનંતિ છે એ જ -

આ રીતે નીચે કાચાર્યનો મિદ્વાન અને તત્ત્વ ખાત્રી આપણું કર્તવ્ય એ આપને અધ્યામનિ નિવેદન થયું છે તે વડે મીઠા કર મગવાનું પ્રસન્ન થવું

પ્રકીર્ણ સદ્વિચારસંગ્રહ

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના પૃષ્ઠ ૧૨૮ થી)

એક દિવસ સાળે ત્રણ મિત્રો ની મિત્રો રસ્તા જતા હતા નદીને કિનારે અલત રમ્ય હતો નિર્મળ પાણી ધીમે ધીમે અવાજ કરતું મનોહર રીતે વહી રહ્યું હતું 'મદ મદ શાંતિપ્રદ તથા ખજાપ્રદ વાતુ વાતો હતો સૂરનારાયણને અસ્ત થવાનો સમય થયો હતો નેથી આસપાસની ટેકરીઓને દેખાવ બહુ સુંદર થઈ રહ્યા હતા આલસ્યા આલસ્યા તેમની દૃષ્ટિ આ નદીના કિનારા ઉપર આવેના એ નાના સરખા પથ્થર સુંદર ધગમગિત પડી આ ધરને એક નાનાસરખો રમણીય ગુણ હતો જે નદીના કિનારા ઉપર જ આવેલો હતો આ ખાગમા એસનારને કે કરનારને નદી ઉપરના મનોહર અવાજનો તથા ત્યાં આવતા અનંત પવનનો સહજ લાભ મળે તેમ હતું આ રમણીય દ્રશ્યે સર્વની દૃષ્ટિ ખેંચી અને 'કેવું મનોહર સ્થાન એ પ્રમાણે આ ત્રણ મિત્રોના મુખમાંથી ઉદ્ગાર નીકળી ગયા તે ત્રણમાંથી લલિતાચ કરે નમ દાચ કર નામના પોતાના મિત્રને ઉદ્દેશીને હતું, નમ દાચ કર આ સ્થાનમાં રહેવાનું મને તો કેટલો આનંદ થાય નમ દાચ કરે હતું આનંદુ પૂઠવુ બ શુ અજવાળી શરી હોય અને ગરેશર ધીના ઉત્તમ લાડુ હાર્યા હોય અને ગરમ ગરમ દાળભાત તથા શાક પીરસાતા હોય તો જમવાની શુ મગ પડે ઉપરથી કેવો પથ્થર આ રસોઈ જમવાને ઉતરી આવે કહો બલિતાચ કરેલાં તમારો આ સખધર્મા શુ અભિપ્રાય છે લલિતાચ કરે હતું સુધારનું મન બાવળીએ એ કહેવત પ્રમાણે સાચાણુ ધ્યાન લાડુમાં પથ્થર બના માણસ આવાં સ્થાન તે એવો સ્થળ આનંદ સેવાને માટે ઈશ્વર સંખ્યા હશે આ સ્થાનમાં તો હવે પ્રમરનો જ આનંદ શોભે સમજ્યા નર્મદાચ કરે હતું, ભલે મારા લાડુ રહ્યા પથ્થર તમારો હવે પ્રમરનો આનંદ એવો હોય તે તો બરા જથ્થાવે લલિતાચ કરે હતું, ધારો કે પૂર્વમાની મનોહર રાગ છે આખું જમવ રૂપેરી પ્રકાશથી છવાઈ રહ્યું છે એટલી શીતલ રસિમઓનો પ્રપાત આ ભૂમિઉપર ચઈ રચો છે મદમદ સુગંધિત શીતલ પવન વાઈ રચા છે અને આ પેલા બાગની મધ્યમાં ક પના દેરા કે એક રસમ અગિનવ પુવા મુખલ વિહારાયે જરી રહ્યું છે એહો શુ આ વીપુરુષનો આનંદ કેાઈ સમર્થ કવિ બ આ આનંદુ વર્ણન કરી શકે બહી આપણા જેવાનુ શુ મળુ ઉપરથી મન્દને પથ્થર આ મુગલને આ સમયનો આવો અનુપમ આનંદ લેતા નેધને ઈર્ષ્યા થાય, એમ મને લાગે છે નર્મદાચ કરે આ સાબળી હતું વાહ પ્રુષ્ઠ દરી લલિતાચ કરેલાં પથ્થર આ તમાર મુખલ મે હતું તે પ્રમાણે પ્રથમ શેરેશર ધીના લાડુ જળીને પડી આ સ્થાનમાં તમારી કલ્પનો પ્રમાણે આનંદ લે તો તેમાં વધારો થાય કે નહિ લલિતાચ કર આ પ્રમરનો કષ્ટ જવાબ ન આવ્યો શરૂ કે તે તો પોતે કરેલી કલ્પનાના આનંદમાં ધીન થઈ ગયા હતા અને તેમની મનોચંદિમાં તે રમતા હતા લલિતાચ કર તરફથી કષ્ટ ઉત્તર ન મળતા નર્મદાચ કરે હરિહર તરફ જરીન હતું કેમ હનિદરમાં તમારી ધ્યાનમાં શુ આવે છે અને, ખન્નેએ જે કલ્પના કરી તે સખધર્મા તમારો શુ અભિપ્રાય છે તમારે આ સ્થાનમાં રહેવાનું હોય તે શુ કહો

(અપૂર્ણ)

હરિહરે કહ્યું મારું અભિપ્રાય શા કામનો ? તમારા જેવા રસિકને મારો અભિપ્રાય નીરસ લાગશે છતાં તમારી ઇચ્છા છે તો જણાવું છું જે મને આવું ઉત્તમ મનોહર એકાંત અને સ્વભાવથી જ પ્રચીત સ્થાન પ્રાપ્ત થાય તો હું તે આસન વાળીને શાંતિથી અને એકાગ્રતાથી પરમાત્માનું ધ્યાન કરતો આખી રાત્રી વીતાવું મને પણ આ સ્થાન ભેળવે વિચાર આવેલો નહિ આવેલો એમ નહિ અને મને જે વિચાર આવ્યો હતો તે મેં તમને જણાવ્યો છે મને તો એમ થાય છે કે જલજે આખી રાત્રી આ સ્થાનમાં પરમાત્માનું ધ્યાન કરતા બેસી રહીએ તો કેવો અલૌકિક આનંદ આવે ?

સાર — જૂદા જૂદા અધિકારના મનુષ્યો એક જ વસ્તુને જુદો જુદો ઉપયોગ પોતાના અધિકારપ્રમાણે કરે છે

આ વૃત્તાંત અમે તા ૧૧ જાન્યુઆરી ૧૯૨૧ ના સીમલ્તાના કેમ્પમાં સમત્કાર દાક્ષિણ્ય એક દહીયા નામના પત્રમા પ્રસિદ્ધ થયેલો વાંચ્યો હતો

આ માણસ ૭૧ વર્ષની ઉપરે હમણા જ સુખપ્રિય મરી ગયો છે તેનું નામ મણુ અંગ્રેજો જલજે છે અને અંગ્રજ અમલદારો અને વ્યાપારીઓમાં તે સુપ્રસિદ્ધ છે તે સીમલામાં ૪૯૫ વર્ષથી રહેતો હતો અને તેને રહેવાનો બગલો અનેક મહત્વવાળું વસ્તુઓથી શયુગારેલો હતો તેને ઘેર પણ મોટા અમલદારો તથા વર્નર અને વાઇસરોય પણ જતા હતા એમ કહેવાય છે

એક વખતે આ જેકબે કેટલા અંગ્રેજોને ખાણ માટે (ડીનર પાર્ટી) પોતાને ત્યાં નોતર્યા હતા આ ખાણ વખતે કેટલાક લશ્કરી અમલદારો પણ હાજર હતા જમી રહ્યા પછી જેકબને કઈ અમલદાર કરવાને કહેવામાં આવ્યું તેણે કહ્યું મીક પછી તેણે સીપાઇને એક લાકડી લાવવાનું કહ્યું સીપાઇ એક સાહેબની ચાદીના મુઠ્ઠા વાળી લાકડી લાવ્યો જેકબે પછી એક પાણીનું ટાંચનું ખાણ મગાવીને ટેબલ ઉપર મકાને તેમાં થોડું પાણી રેડીને તે લાકડીનો છેડો તે ખાણમાં ધરી રાખ્યો થોડીવારમાં તેમાંથી જલજા જલજા મૂળાયા કુટર્તા જલજા જેતજેતમાં તે લાકડીમાંથી ડાળીઓ કુટી પાન થયાં અને કુલ પણ આવી ગયા દશ મિનીટમાં તો તે કુલને રેકલે સુદર તાજાં દાક્ષિણ્ય લુમખા થકને ઉભા રહ્યા તે લુમખાને બધાને ખતાવવામાં આવ્યા તો સહજે કબૂલ કયું કે તે ખરેખરી તાજાં દાક્ષિણ્ય લુમખા છે જેણે આ વૃત્તાંત જણાવ્યો છે તે બી (B) નામના એક અમલદારે તેમાંથી એક લુમખા લેધને પોતાના ગળવામાં મક્યું પછી તે દાક્ષિ ઉપર એક ચાદર લીધી દેવામાં આવી અને થોડી જ પળમાં તે પૂર્વના જેવી લાકડી થઈ ગઈ

પછીથી જેકબ હીને બગલાના એટલા ઉપર બહાર આવ્યો તેણે મને (જનરલ બી) ને કહ્યું કે તમે જાણો મીચો અને ધારો કે તમે તમારા પોતાના બગલામાં તમારા પલખાં છો મેં તે પ્રમાણે નેત્ર મીચને ધાણું થોડી જ પળમાં જેકબે મને નેત્ર ઉઘાડીને જોવાનું કહ્યું મેં મારી આંખો ઉઘાડીને જોયું તો ત્યાંથી બે માઈલ ઉપર આવેલા કુ મારા પોતાના બગલામાં મારા પલખાં હતાં મેં કહ્યું કે તમે મારા ઉપર

હીપ્નોગીઝમ કરીને આ પ્રમાણે મને બાન કરાવ્યું હતું. જોતો હતું ઠીક જોમ કરીને તેણે હતું, કે ત્યારે તમે મારી સાથે આવતા નથી તો હું એકલો જ છું છું આ જાણે મોલ્યા પછી તે તરત અદસ્ત થઈ ગયો આ બધો બનાવ બનવાને માત્ર બે જ મિનીટ લાગી હતી હું મારા મુવાના ઝોરડામાંથી જમવાના ઝોરડામાં ગયો તો ત્યાં મારા બે મિત્રો બેઠા હતા તેમને મને જોઈને આશ્ચર્ય થયું અને તે કહેવા લાગ્યા, કે તમે મુવાના ઝોરડામાં શી રીતે ગયા તે અમારા જોવામાં કંઈ આવ્યું નહિ હું તેમની પાસે બેઠો અને જે વર્તણૂક બન્યો હતો તે મેં કહી ગઈ બધાએ મારા મિત્રોમાંના એકે (ડૉ. એમ.) દ્રાક્ષ જોવાને મારી પાસે માગી મેં મારા ગળવામાંથી તે કાઢી આપી અને તેણે તેને જોઈને નહિ પણ ખાઈને ખાત્રી કરી કે તે સાચી દ્રાક્ષ જ હતી પણ આ દ્રાક્ષ ખાઈ રહ્યા પછી મને વિચાર આવ્યો કે મારી ઘોડામાંડીનું શું ? તે તો જેકમને બગલે જ બે માઈલ દૂર હતી મેં મારા નોમરને જોઈને બગલે જઈને તે શેષ આવવાનું હતું પરંતુ તે નોકરે આવીને તરત જ બહુવિધ કે ગાડી ઘોડો તો તેના પોતાના તમેલામાં જ હતો !

આ જોડખના ચમત્કારોની સાથે હું કામાં તેનું જીવનચરિત્ર પણ આપેલું છે, જે આપણે અહીં આપતા નથી તાત્પર્ય, કે આ જોડખના ચમત્કાર કંઈ સામાન્ય નથી યોગ બક્ષિત, અને વેદાંતો મિથ્યા ક્રિકેટ રાખનાર આપણી પ્રજાએ હવે ધણ સાવધ થવાનું છે આ માર્ગમાં આલોચના હજી પ્રવેશ થયો નથી, ત્યાં સુધી જ ઠીક છે અને ત્યાં સુધી જ આપણી મિથ્યા મહત્તા કંઈક ટકી રહી છે પણ જ્યારે આ લોકો આ માર્ગમાં પ્રવેશ કરશે ત્યારે તે હું નહિ કરે એ ચક્ર છે તે વખતે આ માર્ગના પણ આપણે તેમને ગુરુ ગણવા પડશે, અને આપણી સર્વ પ્રમાણની અથો યતા ત્યારે સિદ્ધ થશે

આપણે માત્ર મોટેથી મોગી મોગી વાતો કરી જાણીએ છીએ એટલું જ પરંતુ આપણે જે કંઈ જાણીએ છીએ તેમાંથી થોડું પણ આચારમાં ઉતારવાનો અને તેને આચાર સિદ્ધ કરવાનો આપણે પ્રયત્ન કરતા નથી 'ભારતના લોકો' ઉઠો, જામત્ શાઓ દર્શવ્યના પથે પડો, અને પ્રાપ્તવ્યને પ્રાપ્ત કરો ત્યારે જ વિરમો

તનુમદિરમાહાત્મ્ય.

(અનુસંધાન મેત વર્ષના પૃષ્ઠ ૧૫૭ થી ૧૬૦)

તમાન વિદ્યાનવિદ્યા કહે છે કે સત્ય જ્ઞાનના બધા મીઠા મનુષ્યના શરીર પ્રતિ જાય છે મનુષ્યનું શરીર એ આ મંદ હૃદય વિષયનું એક નાનું પ્રતીક છે, અથવા તે એક નાનું વિશ્વ છે અને ચાર મનુષ્ય આ શરીરને શોધે છે ત્યારે તેને તેમાં સ્વર્ગનું સુખ રહેલું જણાય છે

શ્રીમાન નૃસિંહાચાર્ય કહે છે કે—

“ગગન ચડાને ઘાઘ નાણો રે તનુમો તો,

બ્રહ્મસદનથી અધિક સુખ મારો રે”

તે પ્રમાણે આ માનવ શરીરમાં બ્રહ્મસદનના સુખ પ્રાપ્ત થાય છે

રુધિરમાથી માસ બને છે પરંતુ તે પ્રમાણે ખોરાકમાથી લોહી થાય છે, એ મા યતા થોડાં નથી ખોરાકમાં જે અકરણ દ્વારનાં પરમાણુઓ (material cell—bait) હોય છે તે પાચનક્રિયા અથવા જ્વનનક્રિયાથી છૂટા પડે છે અને જઠર તથા આંતરકાની ચૂસી લેનાર સૂક્ષ્મ શિરાઓવડે રુધિરનું જે અભિસરણ ચાલતું હોય છે તેમાં લેધ જવાય છે ફક્તમાં જે હવા લેવામાં આવે છે તે રુધિરને લેધ જનાર નસોમાં દાખવ થાય છે અને ત્યાં ખનિજ તત્ત્વો સાથે તે મળે છે અને આશ્વર્થદાર પરિણામ પામવાની પદ્ધતિથી તેમાંથી માસ અસ્થિ, વાગ, નખ તથા શરીરમાં રહેના તમામ પ્રવાહી પદાર્થો બને છે શરીરમાં રહેલા આ ખનિજના પરમાણુઓ મનુષ્ય મરણ પામે છે તો પણ તેનું કાલાણુ યદને તેમાં વિદ્યાર થતો નથી

ચરખી, એસ્પ્રુમેન તથા કાષ્ઠાદીન વગેરે કે જે ખોરાકના સકરણ પદાર્થમાં રહેલાં હોય છે તે પાચનક્રિયામાં બળી જાય છે અને તેમાંથી અથવા તેના પરિણામમાં જે શક્તિવડે આ શરીરનું ચાલે છે તે શક્તિ પે. થાય છે રુધિર હવામાંથી બને છે આ પ્રમાણે હોવાથી જે જે પ્રજાઓ પૃથ્વીઉપર વસે છે તે સર્વ એક જ લોહીની પ્રજા છે એમ કહીએ તો ખોટું નથી, કારણ કે સર્વે એક જ હવાને શ્વાસમાં લે છે વિદ્યાનની દૃષ્ટિથી તે જ ખોરાક ઉત્તમ છે કે જે સહીથી જલગી બળી જાય છે અથવા જે બળવામાં સહી સહેલો છે આવો ખોરાક મનુષ્યના શરીરરૂપ ભદ્રીમાં ઓછા પરિશ્રમે વધારે લાભને પ્રદાતે છે

હોદ્દ પ્રજામાં ધીને ઉત્તમ ખોરાક માન્ય છે તેનું કારણ એ છે કે તે જલગી બળે છે, તથા ખીળ ખોરાકને પણ પચવવામાં મદદ કરે છે અગ્નિમાં ધી નાખતાં જેમ તે પ્રજ્વલિત થાય છે તેમ ધી જઠરમાં જતાં જઠરાગ્નિને પ્રજ્વલિત કરે છે પણ જઠરાગ્નિને ઓલવી નહિ નાખતાં પ્રજ્વલિત કરે તેટલું તેનું પ્રમાણ હોય એક એ ચોડા અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરવો

હોય તો તેના ઉપર ધીમે ધીમે થોડું થોડું ઘી નાખવું જોઈએ • જે એમ્દમ તેના ઉપર વધારે
 ઘી નાખવામાં આવે છે તો તે પ્રત્યક્ષ ન થતાં એકવધ જાય છે તે પ્રમાણે જઠરાગ્નિનું
 પણ સમજવું જે પ્રાક્ષણો પ્રમાણથી વધારે ધી ધીમે છે તે પોતાના જઠરાગ્નિને યુક્તી
 નાખે છે અને માટના માટે જ નિત્ય લાડુ જમનાર પાણીને જે લાલ થયો જોઈએ તે
 થતો નથી માંદા પડીને હોલા મનુષ્યોએ આ રીતે અવરમ કરી લગભગ રાખવાની છે
 તેમજ ધી આરભમાં ઘણાં એક પ્રમાણમાં ખાવું જોઈએ અને રૂઝી જેમ જેમ જઠરાગ્નિ
 પ્રાપ્ત થાય તેમ તેમ તેનું પ્રમાણ પચી નાં દના પ્રમાણમાં વધારવું જોઈએ

ઘરિમાથી પુરુષના શરીરમાં ર્ષિ થાય છે આ રીતના શરીરમાં રજસ્ થાય છે
 આ ન તેના સયોગથી ગર્ભ થાય , જો તે સ્ત્રીના પ્રત્યક્ષ ન થાય છે આ કેરી રીતે
 થાય છે તેનાનું નિર્માન મળી શકે નથી અર્થાત્ આ પેલી દાર્ષિક અને તે જણો
 હંધરના હારે થતું હોય તેમ જાય છે મનુષ્યને વિચારૂં નહીં માત્ર પ્રતોત્પત્તિના જ
 વિચાર કરે તો તે આસ્તિક થયા નિર્માન રા જેમજે આ સળમાં માધ્ય વિચાર કરે
 છે અને જેમ જેમ તે સંલગ્ન થાય છે તેમ તેમ આ આચારમાં ખુલ્લો
 જાય છે આ માનવ શરીરમાં જે નિતિ પણ મેંડો માત્રો એવી છે કે જેનો
 નિચાર કરતા મનુષ્ય નો નિર્માન થાય છે આના કારણે મધ્યમાં માંદા દર્તા હોયો જ
 જોઈએ અને તે અમાધારણ ગાવાત્ અવના સર્વમ હોયો જોઈએ એમ નિચારશી નને
 વાગ્યાવિના શકે નથી

दुनियांनी घासेल

અ મોઝિમમા ગતા વરે વૃત્તિની ગણતરી કરવામાં આવી છે. આપ, ત્યાં જા વરે ગણતરી કરવામાં આવી છે હમણાના છેલ્લા વસ્તિપત્ર પૂર્વના વસ્તિપત્રથીમાણે

દુનિયાની વસ્તિ નીચેપ્રમાણે હતી

અમેરિકાની વસતિ છેલ્લા વસતિપત્ર પ્રમાણે દશ કરોડ મનુ મેની છે રશીઆની નીચ કરોડની છે હાઈલુન્ડાનની નીચ કરોડની છે ચીનની વસતિ આઠાઈ કરોડની છે જાપાનની પોણા આઠ કરોડની છે અને આખી દુનીઆની વસતિ ૧૬૫૦૦૦૦૦૦૦ મનુષ્યોની છે એવું અનુમાન કરવામા આવ્યું છે કે આપણી પૃથ્વી ઉપર ૬૦૦૦૦૦૦૦૦ મનુષ્યો રહી શકે અને આટલી વસતિએ આપણી દુનિઆ જે હિસાબે તેની વસતિ વધે છે તે હિસાબે ધ સ ૨૧૦૦ ની સાતમા પહોંચી રહેશે આ પ્રમાણે વસતિ વધતી રહેશે તો જીવનનિર્વાહનો પ્રશ્ન હજી પણ વધારે દક્ષિન પાસેડેતર થયો જશે

આ જ્ઞાન તા ૨૨ મી ઓગસ્ટ ૧૯૨૧ ના
 એક સાધુજી બદનામી લેખેલી ઈન્સ્ટિટ્યુશન નામના એક દિનિક અંગ્રેજી પાત્ર પ્રગટ થયો.
 બાગલાઈ હતો આ જ્ઞાન મી એવ. મ. હિન્દુક સાહેબ કે જે
 ગયાગ કામર્ચ નામના નમર્મના સંપાદક છે તેમણે
 પોતે નતે ગયો હતો અને તેમણે તે પત્રમાં સમ્યે હતો તેઓ તે પત્રમાં નીચેપ્રમાણે
 લખે છે

જલ્લેક મંત્રીના ઉપર હું મદ્રાસ મંત્રીના કંચરે સંકેતથી નાનીનોપરી કે મેગાડીમાં જતો હતો. મારી સાથે તે વખતે એ-આખે શરીરે ભસ્મ પોતો એ સાધુ એકો હતો તેણે શરીર ઉપર માન એક વગોળી જ પહેરી તી તેની આખો ગોળી અને તેજની હતી માથા ઉપર મોળી જટા હતી તે મસ્તીમાં મેલો હતો તેને જોઈને મને એ વિચાર આવ્યો કે તેને ગાડીમાં ફાંસે ચડાવી દીધો હોય મેં ધાર્મિક કે વખતે કાઠિએ તો ખીજ વર્ગની મીઠા સેઈ આપી હતી થોડી વારમાં એ-જલ્લેકને ગાળી ઉભી મળી એ-મોગ સાત્તજી આસીને દીગટ તપાસવા માંડી મેં ધાર્મિક કે જો આની પાસે મીઠા નહિ હોય તો ઠીક મન આવશે અને ધણુ પછુ તેમ જ તેની પાસે દીગટ નીમળા નહિ તેની પાસે દીગટ માગવામાં આવી પછુ તેણે દઈ જવાનું આપ્યો નહિ સારજટ નીડાયા, પછુ તેની દઈ તેણે દાર દરી નહિ આખરે સારજટ ખુમ ચીડાઈ તેને ખેચીને ગાડીની મદાર દાની ચૂપો તે જઈને એક સામેની દિવાલને ખેંચીને ઉભા રહ્યા ગાડીને ઉપડવાનો વખત થયો એમને રોશનમાનરે ગાડી ચનાવવાની રમ આપી ગાડે પછુ ધીરી જતી ખનારી ગાડી ચનાવવા જવા તુ પ્લાઠવર ઇજન ઉપર ચડી ગયો અને તેને ચનાવવા માગ્યો. પછુ ગાડી એ તમ પછુ બમે જ નહિ તેણે બધા સાંચા તપાસ્યા તો તે બગતર દગા તેને તેન પછુ તુ પછુ ને ઇજન ચાલે જ નહિ થોડીવારે એવો નિર્જુન-ચો-ખીજુ ઇજન નેડુ પડુ નુ ઇજન જગા પડુ હો જ નહિ જાણે તેમ પગ પાડાની સારે એવી મળાં હોય તેમ જાય નું હજુ તેના આમ તેમ દોઝ દોઝ કરવા સાચા કોઈના નમ તવામાં ન આવે કે આ નમ ચું શાયી થુ છે પેના સાધુની હિંમત ઉપર મોડેરી હતી અને તેમનાં એક તેજની ખ્યાલિતી નીમળા રહી હતી શેક્ષન

આ અગમ્ય અને વિનંત્ય પ્રયત્નોની રીતે ઉત્પન્ન થતા અથવા કવી ગીત કહે તે નામે જાણવું છે. આ કોયડાનો ઉક્ત નીચેની વાર્તા જાણ્યાથી સત્વર થાય છે

જણો કે આ જગતને 'શ્વરે રચ્યું છે' શ્વર તેના ચાનક પાનક છે તે તેનો નિર્વાહ કર છે, અને પરિણામે તેમનામાં-જ્યાંથી તે ઉત્પન્ન થયું છે તેમાં-તે શમા રહે છે

જણો, કે આ જગતના ચાનક પાનક એવા કૃષ્ણને ચાણે જવું અને તેમની ભક્તિ કરી, એ તેમને પામવાનો સ્વત્ત્વ માર્ગ છે આ પ્રમાણે તેમની ઉપાસના કરવાથી આ જગતનું, 'વસ્તુ' અને આપણ વારાન સ્વરૂપ તથા આ જગતો પરસ્પરનો સબધ આપણને જ્ઞેમ છે તેમ સત્ય રૂપમાં મળજાય છે

જણો, કે આ જગત વસ્તુના ભથ્થા છે અને એ જગતસ્વજ વસ્તુના ત્રિકાલ સત્ય છે

જણો કે હું આ મિથ્યા જગતથી ન્યાય હું તેનો સાક્ષી છું તેનાથી અખંડ નિષ્પાદ છું આ સચ્ચિદાનંદ રૂપ પ્રમાણ મુખ્ય છે એમ માનવું એ પરમ હિતકર છે

આ પ્રમાણે જ નદાથી માનવું, સમાવયયરવિતપણે માનવું એ આ જગતરૂપી અગમ્ય કોયડાનો ઉકેલ કરનાર છે વિનમ તર્ક અને નિચાર કરીને આ વાર્તાનો જ શ્રદ્ધાથી સ્વીકાર કરવો એ મનુષ્યતા થઈ જાય અને ધણો ભય દૂર કરનાર છે અને આ વાર્તા અચૂત જ થઈ જાય તેનો સ્વાનુભવ થાય છે ત્યારે આપણે હું પ્રમાણનો જ્ઞેમ મરીએ છીએ અથવા આપણાં હું પ્રમાણનો જ્ઞેમ થાય છે અને આપણે પરમાનંદ જેથી ઉભો કેઈ આનંદ નથી અથવા તો ઉત્કૃષ્ટમા ઉત્કૃષ્ટ આનંદને પ્રાપ્ત થઈએ છીએ આ જ એક આ વિશ્વમાં પગ મૂકવું છે

આ મતન્યથી રીતે દૃઢ થાય તથા આ અનુભવ વસ્તુનો અનુભવ થી રીતે થાય, તેના સરજ માર્ગોનું પ્રાપ્તિદાન હમેશાં દર્શન કરાવે છે અધિકારીએ તે માર્ગોને જાણીને તે પરમ સત્યનો અનુભવ કરવો એ જ પરમ હિતકર છે

પાનુ ગામમાં આ ને મળે આનંદ

રા. ગ. સરસ્વતી ગોપાલરાય શર્મા, પં. સાથા ૩ ૫-૦૦

૦ વરદાપક પાત દાન

પચ્ચ દ્રિયોત્તમા વિષયોમા અલ્પ રમનાર વ્યક્તિનો 'અનુભવ.

પચ્ચ (તત્તુ આ મહિર વિષનાથતુ રે હા હા હા એ સપ)

પાથ પ નીનો પતિ દુ જગે રે હા હા હા,
 સુખની શી ખામી પછી હોય - પ્રિયાસ ગમા,
 માણુ હું મોજ પૂગ પ્રેમથી રે, હા હા હા,
 ગાધર્વી સુમનોહર કંઠથી રે, હા હા હા,
 મનોહારિ ગીત નિત્ય ગાય,- પ્રિયાસ ગમા
 આલિ ગી ક્રોમવાગી હેતથી રે, હા હા હા,
 હુણાવે સ્પર્શસુખમાદ્ય,- પ્રિયા૦
 સુરૂપા આ રૂપ ધરી અવનવારે, હા હા હા,
 સુગંધ કરે સુજને સદાય,- પ્રિયા૦
 સુરસાના મિષ્ટ મિષ્ટ લોજનો રે, હા હા હા
 તૃપ્તપય ત આરોગાય - પ્રિયા૦
 દિવ્યગધાની દિવ્યગધથી રે હા હા હા
 શિતલ મસ્તિષક નિત્ય થાય,- પ્રિયા૦
 પ્રક્ષાનક આ આનંદનિષ્ઠે રે, હા હા હા,
 તુરંગ હાલ સુજને જણાય,- પ્રિયા૦
 ટકશે અખંડ કે નહિ ટકે રે, હા હા હા,
 સુખ આ ન કંઈ તે કળાય,- પ્રિયા૦
 અતુલવો કહે, સુખ તુરંગ આ રે, હા હા હા,
 અત્ય અને અનિત્ય ગણાય,- પ્રિયા૦
 તુલ્ય સ્વરૂપાનંદની ન છે કંઈ રે, હા હા હા,
 સિંધુ તે આ ગિ હુ કહી ગકાય,- પ્રિયા૦
 વૃત્તિમા ન પણ તે કંઈ ઉતરે રે, હા હા હા,
 પૂજા પુણ ગા દુ ની લા - પ્રિયા૦
 લ વિમા નિનિ સુ - ૩ વગેરે, ૮ ૯ ૯,
 લાણુ એક નાન રાત - પ્રિયા૦

પ્રસંગાનુરૂપમ્.

—લીમડીથી એક સત્ત્વન લખે છે કે, “ આપે લખેના વિષયો જ્યારે જ્યારે વસિ હુ ત્યારે અનવધિ ખુમારી પ્રાપ્ત થયાવિના રહેતી નથી ત્રીમાનુ વિધવ વ પત્રી ને કાષ્ઠ લેખ મને પસંદ પડ્યા હોય તો તે આપના જ છે કારણુ બન્નેની લખવાની પેલી એક જ પ્રકારની દષ્ટિગોચર થાય છે આ લખણુ અતિશયોક્તિ નથી પણ કેવળ પ્રસંગોપાત્ત ઉદ્ભવતા અત કરણના ઉદ્ગાર છે

આપ મારા કરતાં એક છો જેથી આપને કદાચ પણ લખવા અર્થાત્ બે વચનો કહેવા ક સમર્થ નથી, પણ પ્રકૃતિ સાચીને કામ દરશે પ્રાત કાનના અંકો મોડા મળે તેમાં કદાચ પણ કંરકત નથી પણ પ્રકૃતિ સાચવતા રહેશે

—રાસથી એક સત્ત્વન લખે છે કે ‘ આપના પ્રત મનમાં હાનની અસહકારની અને રાજકીય ચળવળમંજરમાં કદાચ આવતું નથી, માટે હુ તેનો નહિમાર કડું છું તે નાથુને ને તમે આ સંમંધમાં લેખ લખો તો હુ તેનો પ્રાહક થઈ ’

—ખધા મનુષ્યો એક જ વાર્તા ચચે એમ બનણુ અર્થમંચિન છે વળા સ્વરેશી ચળવળ અને રાજકીય ચળવળથી જ આપમી પ્ર નના હુ ખમા ૧૨ યનાર છે અને સુખમાત્ર મળનાર છે, એમ જાનવુ એ પણ એમ ગોળી જાતિ જ છે આ વિના હુ ખને દૂર કરવાના અને સુખને પ્રાપ્ત કરાના અન્ય વાસ્તવ માથો પણ છે અને આ માર્ગોંડુ જ પ્રત કાલ દર્શન કરાવે છે અને કરાવશે તમારે પ્રાહમ રહેવુ એ તમારી સ્વન નનાનો વિષય છે પરંતુ ને તમે એમ કહેતા હો કે હાનના રાજકીય અને સ્વતંત્રી ચળવળમંજરી વિષયોની પ્રધાનપણે તમારા માસિકમાં ચર્ચા થતી નથી અને તે સી તે નમસુ છે તો અમને કહેવા દો, કે તમે અને તમારા જેવા વિચારના મનુષ્યો ખીયારા આ રમનાના સ્વરૂપને, તેની મૂંઝાને અને તેની મહત્તાને સમજી શકે તેમ નહી પ્રાત મનની મહત્તા સમજવાને માટે તમારે અને તમારા જેવા વિચારના મનુષ્યોને હજી ઘણુ ઉત્તર થવાનુ છે

—આ મંત્રધર્મ અને અન્ય અધિક ઉ લેખ મરતા નથી, પણ આમગ ઉપર આ સંબંધમાં વિસ્તારથી ચર્ચા કરીશુ ગનાલુગનિં યોગ્ય મને માટે કે આ વિના જગત્તમા હુ ખને દૂર કરવાના ખીલ માથો નહી તેમ છતાં પણ અમે એમ પણ નથી ખેડેના કે— અને એમ નથી માનતા કે હાલની રાજકીય અને સ્વતંત્રી ચળવળની પ્રગતે જરૂર નથી અધિક હવે પછી

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના પૃષ્ઠ ૧૧૮ થી ૧૧૯)

પ્રિય ભાઈ ! આ વિચાર મ્હી તમો આ પા છે ? કયો વિચાર ? આ જગતમાં સાર રૂપ હમ પ્રવૃત્તિ છે અને હમ પ્રવૃત્તિ હુ કરે તો તે સારરૂપ ગણાય ને પ્રવૃત્તિથી બીજી પ્રાણ પ્રવૃત્તિ ઉત્કૃષ્ટ હોય નહિ તેથી પ્રવૃત્તિ કરવા તમે કહી વિચાર કર્યો છે ? આપણે સર્વ આપણે છીએ, પીએ છીએ નોકરી કે વ્યાપાર કમીએ છીએ અને આપણા વિવિધ વ્યવહારો કરીએ છીએ તરત આ વર્ષમાં ૧૧ માં ૭મ માસ સારરૂપ છે તેમ જ માસરૂપ પ્રવૃત્તિ હમ છે તેનો તમે કહી વિચાર કર્યો છે એ પ્રશ્ન હુ તમને પૂછુ છું ? ને પ્રવૃત્તિથી આ જગતમાં સચેથી ઉત્કૃષ્ટ સુખ ને હોય તે મને મો જાણી અપણા સુખ સચેથી વધારે પ્રમાણમાં અને અત્યંત ટુકા સમયમાં મન એવી માંડ નહાતીને અથવા એવી પ્રવૃત્તિ કરવા નિ । તમે કહી વિચાર કર્યો છે ખરો ? આપણે જગત છે તેવી પ્રવૃત્તિ કરે કે તેવી પ્રવૃત્તિ આપણે પણ કરીએ તો પછી તેમની ને સ્થિતિ છે તે આ જાણી થતા ને મથતા તેમાં આપણને પણ રહવાનો મહાવ છે ને પ્રવૃત્તિથી જગત ને સ્થિતિમાં મળુ છે ને પ્રવૃત્તિથી આપણે પણ તેજ સ્થિતિમાં રહેવાના અથવા ને પ્રવૃત્તિથી જગત પરિણમે ને સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરે છે તે જ સ્થિતિને તે જ પ્રવૃત્તિથી આપણે પ્રાપ્ત થવાના તેથી, આપણે આથી પર સત્વર જવું હોય આપણા હોય । આપણે અત્યંત અપ સમયમાં પર કરવા હોય અને આપણે ઉત્કૃષ્ટ સુખને અત્યંત અપ સમયમાં પ્રાપ્ત કરવા હોય તો ને ધરેકમાં આપણે જગત રહે છે તે ધરેકમાં । હાત તો મનુ નેમ્ને આપણે આપણને પેતાને, પૂછવું જાણએ કે ને પ્રવૃત્તિ હુ મરે છું તેથી ઉત્કૃષ્ટ પ્રવૃત્તિ આ જગતમાં છે કે કેમ ? અને આ પ્રમાણે વિચાર ક તો ને પ્રવૃત્તિ ઉત્કૃષ્ટ જાણ તેથી પણ ઉત્કૃષ્ટ પ્રવૃત્તિ જગતમાં છે કે કેમ તેનો ધ્યાનેથી ચિંતરિત વિચાર કરવો જોઈએ આ પ્રમાણે સ્થિર ચિંતન વિચાર કરતા ને પ્રવૃત્તિ સાર પ જગતમાં ને જ રવી પરમ કિર્તિ છે જગતમાં આ પ્રમાણે સ્થિર ચિંતન વિચાર મ્હીને બાંધે જ નહિ પ્રવૃત્તિ મરે ને સર્વ કાંઈ જગત ને ધરેકમાં વહે છે તેમાં જ વહી રહ્યું છે એક એવી ક્ષેત્ર છે ને જ કમિયારા પ્રવૃત્તિ સત્તત નીચે પત્તક નગરિ-ને ૭ દિગ્દર્શક-દિગ્દર્શક મરવામાં આવી છે તે સર્વ વિચાર વધારે બળવાન થાય છે આ કે વન પ્રમાણે ને પ્રમાણ મરે મરીએ તે મરે વજ્રાપૂર્વક, વિચાર પૂર્વક થયું જોઈએ સત્તત મરીએ તે જ જગતમાં મરે ને પેતાની મરે પ્રવૃત્તિ વિચાર પૂર્વક કરે છે મનુષ્ય શક્તિ વ્યવસ્થિતિ એ જ છે કે જેને મન છે અને ને પેતાની પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિ વિચાર પૂર્વક મરે છે

આપણે ખાતા હોઈએ તો તેમાં આપણે ૫ મો નમારે ઉત્કૃષ્ટ છે તેને જ આપણે ખાતા જોઈએ બીજા આપણા પ્રત્યેક વ્યવહારમાં પણ આ જ પ્રમાણે વિવેક કરવો જોઈએ ને

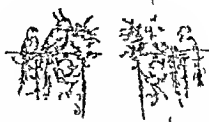
ઉત્કૃષ્ટતર પ્રવૃત્તિ હોય તેને જ આપણે કરવી જોઈએ જેનું રળ સહીયી વધારે ઉત્કૃષ્ટ હોય તેવી જ પ્રવૃત્તિ આપણે કરવી જોઈએ

પણા પ્રસંગે એમ પણ બને છે કે આ જગત્તમા કરવા જેવા કામ નથી થતાં અને ન કરવા જેવા કામો કરીએ છીએ અને તેમા આપણુ આયુષ વ્યતીત થાય છે પણ આ આપણી એક પ્રકારની દુર્બલતા જ છે ધીમે ધીમે આ આપણી દુર્બલતાનો આપણે જય કરવો ઘટે છે અભ્યાસથી સર્વક્રમ મની થકે છે માટે આપણી દુર્બલતાથી જે કરવા જેવા કામ ન થતાં હોય તેવાં કામ ધીમે ધીમે કરવાનો અભ્યાસ પાડવો જોઈએ આ પ્રમાણે કરવાથી આપણુ આંતર બળ વધે છે અને આપણે આપણી દુર્બલતાનો જય કરી શકીએ છીએ

આ સબધમાં વિચાર કરતાં એ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ મને આ જગત્તમા સર્વોત્કૃષ્ટ જણાય છે, જે હું તમને આજે જણાવુ છુ આ જે એ પ્રકારની પ્રવૃત્તિસબધમા ઉત્કૃષ્ટતાનો મેં જે નિર્ણય કર્યો છે તે તમને યોગ્ય જણાય છે ? અને જો યોગ્ય જણાય તો તેનો સ્વિકાર કરી અધિક સમય તે પ્રવૃત્તિને કરજો અને આ જગત્તમા સર્વોત્કૃષ્ટ કળને લખુએ

આ જગત્તજેમણે સંભ્ય છે જે આ જગત્તના ચાલકપાલક છે તે ઈશ્વરનું રમરણુ ચિત્રન જ્ઞાન આદિ કરણુ એને હું અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ પ્રવૃત્તિ ગણુ છુ બીજી આ જગત્ત મિથ્યા છે અને ભ્રમ સત્ય છે, અને હું આ જગત્તથી ન્યારો બ્રહ્મસ્વરૂપ છુ એ પ્રકારનો સદ્વિચાર વા તત્ત્વવિચાર કરવો તેને હું સર્વોત્કૃષ્ટ પ્રવૃત્તિ ગણુ છુ આ એ પ્રવૃત્તિ વા વિચારથી આ જગત્તમા કદાં પણ ઉત્કૃષ્ટ નથી એમ માઝ માનવુ છે અને તેથી તે એ પ્રકારની પ્રવૃત્તિને અધિક સમય સેવવી તેને હું સર્વોત્કૃષ્ટ ગણુ છુ મારો આ વિચાર તમને યોગ્ય જણાય છે ? જણાવો હોય તો તેનો સ્વીકાર કરશો અને તદનુસાર પ્રવૃત્તિ કરી સુખી થશો

(અપૂર્ણ)

અથ પક્ષપાતરહિત અનુભવપ્રકાશ

(અનુસંધાન વનમાન વપના પૃષ્ઠ ૮૫૧)

મેત્રેય — પહેલાં મેં આપને પ્રશ્ન કર્યો હતો કે મોક્ષનો ઉપાય કયો ત્યારે આપે કયું કે તુ આપ સ્વયં પ્રકાશસ્વરૂપ છે બધા મોક્ષરૂપ અધિકારની નિશ્ચિત પ્રાપ્તિ વાસ્તે તારે કયું પણ કર્તવ્ય નથી હવે કહો છો કે કયું કરે જેથી કયું થાય

પરાશર — એ જ કર કે ન હું છું ન જગત છે, ન જીવ છે, ન બ્રહ્મ છે એક અદ્વિતીય નારાયણ છે,

મેત્રેય — જો પરિચિન્ન અદ્વિતીય જીવ નથી તો નારાયણથી શું પ્રયોજન છે પરંતુ હું તો જીવત્વના અદ્વિતીય બધાઓના હું શી રીતે કહું કે 'જીવ બ્રહ્મ છે.'

પરાશર — જીવ બ્રહ્મતુ રૂપ શું છે ?

મેત્રેય — મેં જીવ બ્રહ્મનું રૂપ જોયું નથી

પરાશર — જો રૂપ જોયું નથી તો નામ શી રીતે પડ્યું ?

મેત્રેય — સામળીને કહું છું

પરાશર — જેનાથી તે સામળી છે તેને જ નામ આપ્યું રૂપ પૂરું

મેત્રેય — તથા પણ સામળીને જ કહું છે

પરાશર — બધા સામળીને જ કહે છે પરંતુ મૂનને ગોવતા નથી મૂન ! જેવી રીતે સામળીને જીવ બ્રહ્મનો નિશ્ચય કર્યો છે તેવી જ રીતે મારી પાસેથી પણ સામળીને જ નિશ્ચય કરે જીવ બ્રહ્મરૂપ છે અને જો તને જેનાની જ છાંડા હોય તો અતીત થા

મેત્રેય — મને વૈરાગ્ય થયો છે એમ થાય છે કે ગૃહસ્થ મની ઉદાસીન થાઉ

પરાશર — જે જૂત મૂળ વનચર આદિ અનેક જીવ વનમાં ફરે છે, તેની પ કિંતમાં તુ પણ પ્રવેશ કરે છે મેત્રેય ! લોખ ને સ્ત્રી પુત્ર પુત્ર ગૃહ આદિમાં રહે છે તેને ગૃહસ્થ કહે છે તે જીવ છે ગૃહ સરીરને કહે છે જે સરીરના અદ્વિતીય અધિકારમાં મધાએતો છે તે જ ગૃહસ્થ છે અને જે તે અદ્વિતીય મુક્ત છે તે વરાગી છે તે મેત્રેય ! એક આશ્રમને ત્યાગવો, બીજાને પ્રવેશ કરવો, તેવી જ રીતે એક નામનો ત્યાગ કરી બીજું નામ રાખતું તથા સંકેદ રગના વસ્ત્ર છોડી બીજા રગના વસ્ત્ર પહેરનાં યજ્ઞોપવિત તોડી કાઢી આદિ બીજા કોઈ પદાર્થ આધવા, શાસ્ત્રપ્રતિપાદ સંબંધીઓની પ્રીતિ ત્યાગી અશાસ્ત્રીક મનથી ગનાવી તેમની સાથે પ્રીતિ કરવી સર્વને પોતાના આત્મારૂપ બાળી પ્રીતિ ન થતી પરંતુ રાગપૂર્વક પ્રીતિ કરવી, એ મુશી વ્યવહાર વિદ્વાનેને અનિર્વાચ્ય છે તે મેત્રેય ! તો તે જ છે કે જે 'નારસાંહિત મવને આત્મારૂપ જાણ્યું છે' જે સરીરના અદ્વિતીય અધિકારમાં મધાએતો છે, અને આત્માથી

અચ્છાદ થયો નથી તે મારા વચન સાતની પ્રસ ન થતો નથી પરંતુ જે નામરૂપ બધનથી છુટો થયો છે તે પોતે સુખસ્વરૂપ છે

જ્યારે નામરૂપનો ભેદ મટે છે ત્યાર ઝવડુ ચરતુ બમરૂપ જ્યાં છે કારણ કે નામરૂપ સ્વપ્રકાશ નથી પરંતુ પરપ્રકાશ છે તા ૧થી જ તે પ્રકાશ પામે છે માટે આ નામરૂપા ભક્ત દેહાદિદેના અહ કારને ત્યાગ કરે આ અહ કાર જ મોરાલી યોગિમાર્ગ બમણુ કરાવે છે હે મૈત્રેય ! આદિ મધ્ય, અત આપસહિત મર્યાદા નારાયણ જોયું જે અસ્તિ ભાતિ ત્રિપ રૂપ અધિધાન સ્વર્વ નારાયણ છે તે કલ્પિત અહ માર જ્યારે મ્યા રહે છે તેથી અહ કાર પણ નારાયણ છે એવું જાન એ જ અહ કારને ત્યાગ કરે નામરૂપ કલ્પિત ભૂષણુ સુવર્ણરૂપ છે અથવા તો સુવર્ણમા ભૂષણુ છે જ નહિ 'વસ સુનહુ' જ છે અને તે પોતાના મહિમામાં સ્થિત છે એ પ્રમાણે જાણુ એ જ ભૂષણુનો ત્યાગ છે હે મૈત્રેય ! ઘટપટાદિ પદાર્થ મૃત્તિકાદિરૂપ છે એમ જાણુ અથવા મૃત્તિકાદિની ધર્મપટાદિનો અત્યંત અભાવ જાણુવો એ જ ઘટપટાદિનો ત્યાગ છે સ્વપ્ન ધ્યામાં કલ્પિત સ્વપ્ન યથા સ્વપ્નપટારૂપ છે અથવા સ્વપ્નપટામાં સ્વપ્ન યથા છે જ નહિ મારણુ કે અધિધાનમાં કલ્પિતપદાર્થ માત્ર પ્રતીત રૂપ જ હોય છે પરંતુ સ્વરૂપે યથા મત્તાવાળા ટોળા નથી મારણુ કે જગવાથી સ્વપ્નપદાર્થોની પ્રતીતિનો અત્તાવાળા યથા છે જે પદાર્થ હોય તો જગતા હતાં પણ તેનો અભાવ ન થાય

હે મૈત્રેય ! કલ્પિત પદાર્થોના ત્યાગમાં શારીરિક કે માનસિક કર્તવ્યની જરૂર નથી નિર્મલમ અધિધાનના જાણુવા માત્રથી જ કલ્પિતની નિરૂપિત યથા જાય છે આથી કરીને અધ્યોક્ષની નિરૂપિત પ્રાપ્તિવાસ્તે શારીરિક કતવ્ય કાં જ નથી કેવલ મોક્ષરૂપ આત્માને જાણુવો એ જ કર્તવ્ય છે હે મૈત્રેય ! એમ પણ ન મમજશ કે કલ્પિત પદાર્થ અને વતીતિ મા જ ન આવે અથવા કલ્પિત પદાર્થનો નાશ ચરે ત્યારે જ હુ જાની યથા કલ્પિત પદાર્થની પ્રતીતિ થતાં છતાં પણ તેને અધિધાનરૂપ જાણુવા અથવા તો તેના મિથ્યાત્વને અભાવને જાણુવો એ જ કલ્પિત પદાર્થોનો નાશ કે ત્યાગ છે અને એ જ જ્ઞાનીપણુ છે

હે મૈત્રેય ! '૧૪ કાઈ એમ માને છે કે જે ખાય છે પીએ છે આપે છે, લે છે, સર્વ વ્યવહાર કરે છે, મારા પોતાને સાદુ જોડુ જાણુ છે સ્ત્રીને સ્ત્રી જાણુ છે પુરુષને પુરુષ જાણુ છે તે જાની નથી અથવા તો જેને શીતોષ્ણ જાણુ છે જેને ધૂમ્રમની પ્રતીતિ યાય છે જેને ખાનપાનાદિની ધિ જા યાય છે, તે જાની નથી જેને જ્ઞાન થયું હોય તે તો જ જનમાં જ રહે છે તેને '૧૫ની સાન જોનનાનુ પણ શુ પ્રયોજન હોય એમને સુગંધ ગુર્ધ જાણુતા નથી તાત્પર્ય કે મન ચતુ આદિ દ્રવ્યોના દગ્ધનાદિ વ્યવહાર પણ તેઓ કરતા નથી આવા અનેક વિમ્બવાળા ત હાવે છે આવા ન હોના અનુમાન મરનારો અથવા તો તે પ્રમાણે કરનારો શાસ્ત્રના સિદ્ધાંતને જ જાણુતા નથી જ્ઞાન તો એ લોકો એ પ્રમાણે એક જાતનો રોગ સમજે છે ! જેમ મહારોગી મનુષ્ય મેદારહિત જડજેવો થત જાય છે તેવી રીતે જ્ઞાનરૂપ રોગથી પણ મનુષ્ય જડ જેવો થાય છે અજ્ઞાનીઓનું આ પ્રમાણ સમજવું જાણુ અનુભવથી વિરુદ્ધ છે હે મૈત્રેય ! સર્વ પ્રકારના કાષ્ટિક વાચિક, માનસિક સર્વ દેહ અધુરાદિ

ઇન્દ્રિયોના દર્શનાદિ વ્યવહાર શાનીઅશાનીના સરખા જ હોય છે તેમાં કેવળ દૃષ્ટિમાત્ર બેઠ હોય છે, ખીજે ભેદ હોતો નથી જેમ ધર્માત્મા અધર્માત્માના દેહ ચમુ આદિ ઇન્દ્રિયોના દર્શનાદિ વ્યવહારમાં ભેદ હોતો નથી પરંતુ દૃષ્ટિનો ભેદ હોય છે જેમ ધર્માત્મા રૂપને ધર્મ પૂર્વક ચક્ષુ ઇન્દ્રિયથી જુએ છે અને અધર્માત્મા અધર્મપૂર્વક જુએ છે, તેમાં રૂપને જોવાનું બનેલું સરખું છે, માત્ર દ્રષ્ટિનો ભેદ છે, જેમ લીલપીતલવૃક્ષવાળાં હીરા રત્નાદિ ઝવેરી અને જે ઝવેરી નથી તે પણ જુએ છે છતાં બંનેની દૃષ્ટિમાં ભેદ છે જેમ ભ્રમવાળા સ્થાનમાં રજ્જુને જોવામાં ચમુને સખ ધ સરખો છતાં સદોષ ચક્ષુવાળાને તેમાં સર્પ જણાય છે અને નિર્દોષ ચક્ષુવાળાને રજ્જુ જ જણાય છે તેવી જ રીતે શાની અશાનીની દૃષ્ટિમાં વિવેકનો જ ભેદ હોય છે દેહ ચમુરાદિ ઇન્દ્રિયોના દર્શન વ્યવહારનો ભેદ હોતો નથી અથવા તો શાનીના માયા હપર કંઈ શીગડા ઉગતા નથી જેથી વિલક્ષણતા પ્રકટતી નથી દર્શનાદિ વ્યવહારમાં તો દેહ ઇન્દ્રિયાદિના રાગવિના કંઈ અતરાય પડતો નથી હે મૈત્રેય ! જે ઇન્દ્રિયાદિના વ્યવહારમાં અતરાય માનવામાં આવે તો પછી પૂર્વે દત્તાત્રય, વામદેવાદિક જે પરમહંસ ચર્ચિયા તેમના વસિષ્ઠાદિક બ્રહ્મ સપિઓના, જનકાદિ રાજર્ષિઓના, દેહ ચક્ષુરાદિ ઇન્દ્રિયોના વ્યવહાર, વર્તમાન વિદ્વાન્ પુરુષોના સમાન જ સાબળવામાં આવે છે એટલું જ નહિ પરંતુ બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવાદિના પણ દર્શનાદિ વ્યવહાર, આપણા જીવોના સમાન જ સાબળવામાં આવે છે અને વિવેકથી નથી આવતા, તેમ ન થાત પરંતુ આદિ ધર્મરત્ની નિપતિ જ એવી ચક્ર છે કે જે ઇન્દ્રિયોના દર્શનાદિ વ્યવહાર બ્રહ્માથી લઈને કીડીપર્વતના અને શાનીઅશાની સર્વ જીવોના સમાન જ યશે આ ધર્મર સંકેતનું ઉલ્લેખન આજપર્યંત કોઇ કરી શકતું નથી

(અપૂર્ણ)

સુદઢ આરોગ્ય અને દીર્ઘાયુષ

(અનુસંધાન વતમાન વય ના ૫૫ ૧૨૧ થી)

ૐ યા અઠમાં આપણે આરોગ્ય આયુષને સુદઢ અને દીર્ઘ કરવામા યમના અગોની કેટલી જરૂર છે તે પ્રતિપાદન કરી ગયા હવે ક્રમબાધત નિયમનાં અગોની તેને માટે કેવી રીતે જરૂર છે તે સમયમાં આપણે સ્વપ્નમાં વિચાર કરીશુ

નિયમનુ પહેલુ અગ રોગ છે શરીરની તથા મનની આંતર બાહ્ય નિમંસતા અથવા શુદ્ધિ તે શોચ છે

સામાન્ય રીતે આપણે સવ જાગીએ છીએ કે જે મનુષ્યો રવ ૭ રહેતા નથી તેમને ખમ ગુમમ વગેરે વ્યાધિઓ સંકળ થાય છે અને જે મનુષ્યો સ્વચ્છ રહે છે, સ્વચ્છનાથી રનાન કરે છે તથા સ્વચ્છ કપડા પહેરે છે, તેમને આના વ્યાધિ થવાનો પ્રસંગ આવતો નથી અશોચથી અથવા અશુદ્ધિથી તાના વ્યાધિ થાય છે અને તેથી આરોગ્યનો ખમ થાય છે અને તદુપરાત આ વ્યાધિને મગાવાને માટે રુધિરને કામ કરવુ પડે છે અને તેટલો તેની શક્તિનો નકમો બ્યય થાય છે આ શક્તિનો આ બ્યય થવાથી આયુષની તેટલી ક્ષીણતા થાય છે કારણ કે આ શક્તિનો આ કાર્યમાં ઉપયોગ ન થયો હોત તો એરીરતુ આરોગ્ય અને આયુષ સુદઢ કરવામાં તેનો ઉપયોગ થાત

એક પાચાત્મ શોધક દાકરે એવી શોધ કરી છે કે મનુષ્યના શરીરની અંદર રહેલી નસોમાં કયરો એકમ થાય છે અને તે બહાર નીકળી શકે નથી જેથી મનુષ્યને વૃદ્ધાવસ્થા આવે છે અને પરિણામે તેનુ મરણ થાય છે આ શોધક જાણમાં તેણે ઉપયોગી પુસ્તકો પણ લખ્યા છે આ સિદ્ધાંત ખોટો નથી

મનુષ્યની યુવાવસ્થા હોય છે ત્યાંપર્યંત તો તેના શરીરનાં યત્રો અથવા તેના શરીરના અણુઓ બરાબર કામ કરે છે અને તેથી શરીરમા નકામા કચરાને એકત્ર ન થવા દેતાં તેને બહાર કાઢી નાખે છે આ કાર્ય સારી રીતે થાય છે ત્યાંસુધી મનુષ્યના શરીરમા કયરો એકત્ર થતો નથી અને તેથી તેને વૃદ્ધાવસ્થા આવતી નથી પણ બ્યાગે આ કચરો તેના શરીરમાં એકત્ર થવા માટે છે ત્યારે તેને વ્યાધિ જન્મવસ્થા અને પરિણામે મરણ આવે છે

આ પ્રમાણે હોવાથી મનુષ્ય આંતર અને બાહ્ય શોચ પાળવાની ધણી અગત્ય છે જે આ પ્રમાણે આંતરનાશ શોચનુ પાલન જેટલા અંશમાં કરે છે તેટલા અશમાં તેમનુ આરોગ્ય વધારે સુદઢ હોય છે અને તેના અશમાં તેમનુ આયુષ દીર્ઘ હોય છે

જીવન એ આ જગતમાં સડેલી મૂલ્યવાન વસ્તુ છે આ જીવન જેટલુ વધારે ટકે છે તેટલુ મનુષ્યને અધિક સુખ મળે છે તેટલો તેનો જ્ઞાનઅધકાર ઝાઝો થાય છે તેટલો તેનો

વિકાસ વધારે થાય છે અને તેમજ તે પ્રાપ્તવ્ય પદપ્રતિ વધારે નિષ્ઠ જાય છે જે દ્વારા આ જગતમાં મેળવવા જેવું છે તે મનુષ્ય જીવન હોય છે તે જ મેળવી રાખાય છે જેવી મનુષ્યના જીવનસંબધમાં આર્થિક સુવિધાઓએ ધણા સુખ વિચારો કર્યા છે તથા તે વધારે સમયથી રીતે ટકે તે મંત્રમાં અપૂર્વ શોધો કરેલી છે

શૈશ્યશૈશ્ય અથવા શુદ્ધિઅશુદ્ધિ પશુ જીવનમાં સંબધ છે જેટલા અંશમાં મનુષ્ય શુદ્ધિ પાછો છે તેટલા અંશમાં તેનું જીવન વધારે ટકે છે આ મનુષ્યમાં આપણે આત્મતત્ત્વ પદમાં વિચાર કરીશું, કામજીવે વિસ્તારથી અર્થાત્ પ્રવાજીવે તો એક એક બાબત સંબંધમાં એક એક પુસ્તક લખાય તેમ છે

હવે આહાર પેચિત્ર છે ગુદ છે આ દેહમાં આહાર અશુદ્ધ છે તેનો શુદ્ધિમાને વિવેક કર્તવ્ય છે શરીરની શુદ્ધિનો આધાર આહાર ઉપર છે અને તેથી ગુદમાં જાડા પ્રભુ કરવો તિતકર છે જે આહાર શરીરને અશુદ્ધ કરનાર છે તેવા આહારને સુવિધાઓએ અશુદ્ધ વા અપવિત્ર ગણેલો છે દાહના પાત્રમાં અપવિત્રવાળા મનુષ્યો અથવા જેમને આ સંબંધમાં દશી જ ખગર નથી તેવા મનુષ્યો એમ કહેતા નવામાં આવે છે પ્રજામાં શુભો ને ખાવામાંથી દાનિ છે ? પશુ આ ખીચારા આ સંબંધમાં કેવળ અજ્ઞાન જ છે આનાથી મનુષ્યના શરીરઉપર અને મનઉપર વી અમર થાય તે સંબંધમાં આ સોમ કહી જ જાણના નથી

ધારો કે મનુષ્ય જન્મને બદલે અનાગાથી સારીને મળી ખાય છે તો તેને જરૂર પોતાનું મળશે ખરું કે ? તે જ નમો આહારના પદાર્થોમાં પશુ દેહ નિષ્કૃષ્ટ પદાર્થો રહેલા છે જેટલાક પદાર્થોમાં પાપક તરત જ પ્રવેશી રહેલા છે અને તે જ પ્રમાણે જેટલાક પદાર્થો સ્વભાવથી જ અપવિત્ર શુદ્ધ આવા પદાર્થો ખાવાનો આગમ્ય અને આપ્યું છે બે નેની શુદ્ધિ થાય છે

જે રોડો એમ કહે છે કે આહારના સંબંધમાં આવો વિવેક કરવાના કદ જ જરૂર નથી, તેમને જ્યારે પૂછીએ છીએ કે મનુષ્ય દારૂ પીએ છે મદ્યમાં તો ખરેખરે પદાર્થો અપ છે તો તેની અમર ના શરીર ઉપર મનુષ્ય ઉપર અને મનઉપર થાય છે કે નહિ ? આ જ પ્રમાણે પદાર્થોમાંની અમર મનુષ્યના શરીર અને મનમાં અપ નહિ પર થાય છે પરંતુ આ પાપમાં દાહ જેટલા જલદ કે નોમલ ખાઈને પદાર્થો જેટલા લીધે મનુષ્યને ના પાડી તેની અમર તરફ સમજાતી નથી પણ જે જા જ પાપમાં નિત્ય પાપનાં છતેની જ મળતર તેમને વી રીતે મળવા જે નિત્ય મળી જતામાં રીગમળ રમતર છે તેને જ ના સુખ નિમિત્ત જાન અને બાન મળી રીતે થઈ શકે ? આ પ્રમાણે જ જાન તો જે જા પાપમાં અમર થાય છે અને જે શુદ્ધિના નિમિત્ત પાપના દેહના છે તેમજ જ જા છે નિ આ આગે જે જા આ રોડો કહે છે કે મને ને ખાવાને વી નાનિ છે તો તેમનું મનુષ્ય વિશેની જો શુદ્ધિમાને રીક ગવા જેવું નથી

આહારની અસર જેમ શરીરકે પર થાય છે તેમ મગજકે પર પણ થાય છે અને તેથી શુદ્ધ આહારની મનુષ્યને અગત્ય છે અને તે જ પ્રમાણે તેની અસર મનકે પર પણ થાય છે જે આહાર આરોગ્યની તથા આયુષ્યની ક્ષીણતા કરનાર છે જે શરીરમાં જડતા આણનાર છે, જે મગજને જડ કરનાર છે જે મનમતિને અશુદ્ધ કરનાર છે જે શરીરમાં નકામો ધ્યાન કરનાર છે, જે નકામી અચળતા પ્રકાશનાર છે જે મનકે પર અચળતાથી આવરણના પાત્રને વધારી આત્માના ઝાનરૂપી સૂર્યના પ્રકાશને પ્રકટતો અગ્રહવાન છે તેવા આહારને નાશ ત્રિપિમ્બિકોએ અશુદ્ધ ગણ્યો છે જે પ્રભુએ આપણુ રૂપમાં ખીજી શોભાથી આવી છે જે માંસાહારી હોવાથી બદ્ધસાબદ્યનો જેને ત્રિવેદ વિચાર નથી તેથી પ્રભુએ આ સમ્બધમાં કઈ સમજ સુધે તેમ નથી પરંતુ શુદ્ધિ માને તેથી આયોહને વરા થવાનું નથી જેમનામાંથી આર્થત્વના સસ્ત્રો નાશ પામ્યા છે તેવા અનાર્થ મનુષ્યો જ આ મેકિનું કહેવું સાબળે છે અને તેને સત્ય માને છે

જેમ આરોગ્ય આયુષ્યની વૃદ્ધિમાં શરીરની અંતર બાહ્યશુદ્ધિની જરૂર છે તેમ મનની પણ શુદ્ધિની જરૂર છે સત્ય મ્હીએ તો આ માનસશુદ્ધિની વધારે જરૂર છે કેમ કે બાહ્યશુદ્ધિ કરતા આંતરશુદ્ધિ અથવા શરીરની શુદ્ધિ કરતા મનની શુદ્ધિ વધારે બળવાન છે તો પણ આ ઉપરથી મ્હીએ એમ સમજવાનું નથી કે માત્ર અથવા શરીરની શુદ્ધિની જરૂર નથી તેની પણ જરૂર છે

મા ! અને માન્ય મનુષ્યના જન્મેના શરીરમાં આત્મા રહેલો છે તે છતાં જે કામ સાગ્રો મનુષ્ય કરે છે તે માલથી નથી થઈ શકતું એ આપણે જાણીએ જીએ આત્માને જે મા, અને રાગી ગરી મત્ત હોય છે તો તે જેમ કામ મ્હી શમ્ભો નથી તેમ મનને પણ જે અશુદ્ધ પ્રકારના જડ મગજનાથી અને જડ આત્મોનાથી મર્યાદા મર્યાદા હોય તો તે પણ કામ કરી શકતું નથી આહારની અસર શરીર, મગજ અને મનપર તથા થાય છે

સત્ય અહિંસા અસ્તેય બીજાનું અસ્થાણુ ન ઈચ્છતા કસ્થાણુ ઇચ્છતું, તપ ઈન્દ્રિય નિગ્રહ શાંતિ ક્ષમા સદ્વિચાર વગેરે મનની શુદ્ધિ કરનાર છે અને મનની શુદ્ધિ થતા આત્માનો પ્રકાશ તેમાં પડે છે અને જ્ઞાન એકર્ષ, સુખ શાંતિ, આરોગ્ય આયુષ્ય વગેરેની પ્રતીતિ ઉપાત્માને થાય છે

જેમ દીવાની આત્મપાસને ગોળા વધારે સ્વચ્છ તેમ તે દીવાનો પ્રકાશ વધારે પડે છે, અને તેમ તે વધારે પ્રકાશ છે તેમ શરીર અને મન જેમ વધારે સ્વચ્છ, શુચિ અને નિર્મલ હોય છે તેમ આત્મપ્રીતિ અધિક પ્રકાશ છે, તેમ આત્મપ્રીતિના શુદ્ધધર્મો વધારે તેજસ્વીપણું પ્રકટ છે આ પ્રમાણે હોવાથી આપ ત્રિપિમ્બિકોએ રાચને, પવિત્રતાને શુચિને અથવા શુદ્ધિને વધારે અગત્ય આપી છે

શરીરના અણુઓ જેમ શુદ્ધ સાત્વિક આહારથી શુદ્ધ થાય છે, તેમ આત્મા આદિ પવિત્રતાના નિયમોથી પણ શુદ્ધ થાય છે તદ્દપરાત આસન નાપાપામ આદિ યોગના અંગોથી પણ શરીરના પરમાણુઓની શુદ્ધિ થાય છે યોગીનું ઉપનકે પર સ્વામીત્વ સ્થપાય છે તેનું આ પણ એક કારણ છે કે તેના શરીરના અણુઓની અવસ્થા અત્યંત શુદ્ધ થયેલી હોય છે

વિચારથી પણ આ શરીરની શુદ્ધિ સધાય છે સહવિચાર એ પણ શુદ્ધિનું બળવાન સાધન વા અંગ છે

હાલના કેટલાક અથવા કહો કે ઘણા મનુષ્યો કહે છે કે ગમેતેનું ગમે તે ખાવાથી શી હાનિ છે? આપ પ્રજા અથવા હોંદુઓ આ નિયમનું પાનન કરે છે છતાં તેમની કેમ અવનતિ થએલી છે, તથા તેમની આરોગ્ય અને આયુષ્યના સંબંધમાં આટલી નિકળતા શા માટે થય છે?

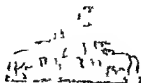
પરંતુ આ લોકોનું કહેવું યથાર્થ નથી હોંદુ પ્રજાની પડતીનાં ખીર્ત અનેક કારણો છે જેના પ્રતિ અલક્ષ કરીને એમ કહેવું કે તે જે સાફ કરે છે તેથી તેની પડતી યથ છે, એ યોગ્ય કેમ કહી શકાય? અને શુદ્ધિના અથવા પૌષ્ટ્યના આતર બાહ્ય નિર્ભોગું પણ તે કયા યથાય રીતે પાલન કરે છે? જો તેનું યથાર્થ પાલન હોય તો તેના લાભ તે પ્રજામાં પ્રમ્ત થવા જ જોઈએ

શ્રીમાન્ ગાંધીજી જેવા પણ કહી રહ્યા છે, કે “હું મુસલમાનોના હાથની કમલરોળી ખાઉં છું અને તેમાં હું કંઈ ખાધ જોતો નથી તથા તેમાં કંઈ ધર્મને ખાધ આવતો હોય એમ હું માનતો નથી, વગેરે”

શ્રીમાન્ ગાંધીજી જેવા અમુક ખાવું અને અમુક ન ખાવું તે સંબંધના તો વિવેક હરી રહ્યા છે જ તેમને માંસ ખાવાનું કહે તો તે નહિ જ ખાય જે સાત્ત્વિક આહાર છે તેને પ્રધાનપણે તેઓ ગ્રહણ કરતા જણાય છે આથી એટલું તો તેમના જ વિચારપ્રભાણે શિદ્ધ થાય છે કે અમુક ખાવું અને અમુક ન ખાવું એનો વિવેક વિચાર કરનાની જરૂર છે

હવે અમુકના હાથનું ન ખાવું અને અમુકના હાથનું ખાવું, એ સંબંધમાં તેમને કંઈ ખાધ જણાતો નથી પરંતુ અમુક અમકના અડખવાથી આહારકેપર તેની કંઈ સૂક્ષ્મ અસર થાય છે કે કેમ તથા તેથી અમુક પ્રકારના આચારવિચાર સેવનારને ન્યૂનાધિક અંશમાં પ્રતિમિ થાય છે કે કેમ અને અમુક પ્રાપ્તિ પ્રાપ્ત કરવાને માટે અમુક આહાર વિહારની જરૂર છે કે કેમ તથા સમાજના અમુક પ્રકારના બધારણને નલાવવું હોય અને તેવા બધારણ અથવા વ્યવસ્થાથી સમાજને લાભ થતો હોય કે જે લાભ જે પરિણામી પ્રાપ્તિ આપ પ્રજાએ માન્યું હોય તેને ઉપમર હોય, આ વગેરે અત્યંત મહેત્વની બાબ તોનો આ સંબંધમાં વિચાર કરવાની જરૂર રહે છે અને આ પ્રકારનો વિદાર ક્યાંવિના આ પ્રશ્નનું યથાર્થ સમાધાન આપણે મરી શકીએ તદિ અને આટલી લાંબી ચર્ચા કરવી અત્ર અસ્થાને છે. જેથી આતર બાહ્ય શુદ્ધિની આરોગ્ય આયુષ્યમાં જરૂર છે તથા તેથી તેની શુદ્ધિ થાય છે એટલું જ અત્ર જણાવીને આપણે આ સંબંધમાં આગળ વિચાર કરીએ છીએ

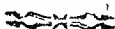
(અપૂર્ણ)

સંસારસુધારો

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના ૫૫૬ ૮૨ થી)

મકરણ ૩
સુધારો કરવાના અધિકારી કોણ છે ?

જેની અતરૂં સાચી લાગણી ગમનાર મુદ્દિ એ પ્રસંગે એક મિત્ર સાથે વાતચિત થઇ હતી તેમનું કહેવું હતું કે એક મનુષ્યની ખીખરું કિતું કરવાની દૃષ્ટિ હોય છે તો તેની તે ખીખર મનુષ્યને હાનિ થતી નથી પણ લાભ જ થાય છે, કારણ કે તેનો આશય સારો છે એ હલું, કે તેની ખીખરુ કદ્યાણુ કરવાની દૃષ્ટિ છે એ વાત, પણ સાચી, તથા તેનો આશય સારો છે એ વાત પણ ગાચી, પરંતુ તે છતાં પણ ખીખરને હાનિ થવાનો સંભવ હોય છે અને મક કાષ્ટ દેશનું કદ્યાણુ કરવાને નીચળી પડ્યા છે અને મક કાષ્ટ પ્રજનું કિતું ધડે છે, એ વાર્તા સાચી જાણ પણ પ્રજાને લાભને બદલે હાનિ થવાનો, સંભવ રહે છે, અથવા તો ન્યૂન લાભ અને અધિક હાનિ થવાનો સંભવ રહે છે અને જાણે આપણે હાનિ દેવીએ છીએ જેમાં લાભ કરનાં હાનિના પ્રમંગે વિશેષ હોય તેને હાનિ કહેવામાં આવે છે લાભ કરવામાં આવતો નથી અથવા કદાચ આ મનુષ્યોથી પ્રજાને લાભ થાય છે તો તે કાષ્ટતાથીય ન્યાયે લાભ થયો સમજવાનો છે વખતે તેમની પ્રવૃત્તિથી લાભ પણ થાય તો પણ તેમના ઉપર વિશ્વાસ રાખી રાખાય નહિ, એકે તેની પ્રવૃત્તિથી વખતે લાભ પણ થાય અને હાનિ પણ થાય અને આ પ્રમાણે હોનાથી આવા મનુષ્યો અથવા આવા મનુષ્યોની પ્રવૃત્તિ હુંટ વેધની પેઠે જાય કર હોય છે કાષ્ટ, રોગી, ધણે મારી છે, અને તેને સાચું કરવાને કાષ્ટ હુંટ વેધ સારી લાગણીથી અને સારા આદ્યથી કામ કરે છે પરંતુ તેને વેધકવિદ્વાનો થોડા અભ્યાસ ન હોવાથી તે જ દવા આપે છે તેથી કાષ્ટતાથીય ન્યાયે કદાચ તેને સાર થાય છે અને કદાચ તેનો રોગ વધે છે તેની વે ના પ્રવૃત્તિને પામે છે, અને તેને મરણ પણ પ્રાપ્ત થાય છે વળી, ધારો કે આવા કાષ્ટ રોગીને કાષ્ટતાથીય ન્યાયે લાભ થાય છે તોપણ તેથી તે વેધનો કમ વિશ્વાસ રાખી રાખાય નહિ કેમકે જેટલા રોગી તેને હાથે સારા થવાનો સંભવ છે તેના કરતાં તેને હાથે વધારે રોગીઓ વધારે જ ખી થવાનો અને મરવાનો સંભવ છે આ લેખકે પોતે એવા કાષ્ટ કાષ્ટ વેધને રચ્યશુભુ જોયા છે, કે તે ખીયારા અણુધક વેધના હાથમાં પડવાથી વધારે રીનાયા છે અને પરિણમે, મરણને પ્રાપ્ત છે, તે મરી, નાથ તેના કરતાં પણ તેમની વેધના હું પ વધે એ આ લેખકને વધારે માસજનક અણુધક છે કારણ કે મરી તો રોગી ખીયારો પોતાના રોગનો વેધનાથી હું પી હોય છે તેમા વળી તેની વેધના વધે છે તો તેને કમ વધવાથી તે અસહ્ય અને અધિક પીડાજનક થઈ રહે છે

આ જ પ્રમાણે સમાજની સુધારો મરનાગઝોના સમયમા પણ સમજવાનું છે આ લોકોની લાગણી સાચી હોય છે, અને આશય પણ સારો છે પણ તે જા તેમની અરોગ્યતાને લીધે તથા તેમના અનધિકારપણાને લીધે તેમની પ્રવૃત્તિ પ્રજાને લાભ જ થાય છે, એમ સમજવાનું નથી પણ પ્રસંગે તેમનો અનધિકાર હોવાથી પ્રજાને તેમની પ્રવૃત્તિથી હાનિ થવાનો જ સંભવ હોય છે અને દુઃસ્વલભ થાય છે તો તે ઉપર જણાવા પ્રમાણે કાકતાલીય ન્યાયે જ માત્ર થાય છે જેથી આવા મનુષ્યો નોટલા દિતકર છે તેથી વધારે પ્રમાણમાં બચાવ છે, અને તેમના વડે પ્રજાનાં સુખો નોટલા અશર્મા વધવાનો સંભવ છે તેના કરતાં અધિક અંશમાં જુ ખો વધવાનો સંભવ હોય છે

વસ્તુસ્થિતિ આ પ્રમાણે જાના પણ આવા મનુષ્યો પ્રજામાં પ્રજાના સાચા હિતસ્વી મણાય છે અને પ્રજામા તે સમાજને પામે છે અને તેથી આવા મનુષ્યો વિરદ્દ કદ પણ બોલવું એ સામાન્ય સાદસ નથી તોપણ જે સત્ય છે, જેની મનિ સત્ય રૂપમાં સંગળે છે તેને પ્રદેશ કરવાને કદ જ બાધ નથી અથવા તો તેમ જો બચ છે? પ્રજા જશે આ વાર્તાને સાંભળો, વા ન સાંભળો, સ્ત્રીમરો વા ન સ્ત્રીમરો પરવુ તે સત્ય છે અને તે જણવાથી પ્રજાને અતિ લાભ થવાનો સંભવ છે

ઉપર જણાવ્યાપ્રમાણે એક ઉદ વેવ રોગ મટાકવાને કે જુધીને સમાજમા નીકળી પડે છે તે કહે છે કે મારે તો માત્ર મનુષ્યોના રોગ દૂર કરવા છે એટલું જ મારે એક પાઈ પણ નોંધતી નથી તે અખડ પ્રવૃત્તિ બીજાનું દુઃખાણ કરવાને માટે પરિશ્રમ વેળીને કરે છે પરવુ તેથી શુ? શુ તેથી મનુષ્યોને લાભ જ થાય તેમ છે? અને હાનિ થવાનો સંભવ નથી? તેની લાગણી ગમે તેટલી સાચી હોય, અને ગમે તેટલો તેનો આશય શુદ્ધ હોય તો પણ તેથી શુ? કારણ કે જે તેની વૈભવતરીકેની ચોખ્ખતા નથી તો પછી તેનાથી મનુષ્યોને શી રીતે લાભ થાય અને આપણે હાનિ ન થાય તે સ્પષ્ટ થતું નથી? અને આવા એકને ઠેકણે અનેક ઉદ વેવા પ્રજાનું દુઃખાણ કરવા સાચી લાગણી અને સાચા આશયથી નીકળી પડે તો તેથી પ્રજાને લાભ થાય કે હાનિ થાય એ સ્પષ્ટ-હિંમતુ જ છે

પરવુ સંખેદ જણાવવું પડે છે કે આજે આપણા દેશની અથવા આપણી પ્રજાની તેવી જ દુર્ઘનજનક સ્થિતિ છે આજે આપણી પ્રજાનું દુઃખાણ કરનાર સહઆવધિ મનુષ્યો રણસગ્રામમાં ઉતરી પડ્યા છે અને અમે અમારો પાછળ જાનતો સ્વાર્થ રાખ્યા વિના માત્ર પ્રજાનું દુઃખાણ જ કરીએ છીએ, એ પ્રમાણે પ્રજાને જણાવે છે પ્રજા પણ આવા મનુષ્યોને ઉપરથી ઉતરી આવેલા શીરખતા પ્રમાણે વધાવી લે છે, અને કોઈ કોઈને તો તે મહાત્મા અથવા તો સાક્ષાત્ ઈશ્વરના નવનારતરીકે પણ ગણે છે પણ આ સર્વ દેશનું હિત દુર્ઘનજનક પરાધિકારી સંતાવિશ્રુતિઓ દેશનું અને પ્રજાનું કેટલું હિત કરે છે, વાસ્તવ હિત તેમનીથી થાય છે કે કેમ અથવા હિતને બદલે અહિત તો નથી થતું, તે કોણ જુએ છે, અને કોણ વિચારે છે?

સામાન્ય રીતે જે મનુષ્ય શીમાન લેાય તે જ રહ્યું દારિદ્ર્ય ટાળી શકે છે પરંતુ જે નિર્ધન છે, જે નિઃશ્ચયન છે તેનાથી રમ્બુ દુખ શી રીતે ટળવાનું છે? કારણ કે પ્રથમ તો તેની પામે પમો જ નહીં કે તેને તે થોડોપણો આપીને પણ તેનું દુખ ઓછું કરે અથવા તો તેણે પસો મેળ રો નહીં જેની કેરી રીતે પમો પ્રાપ્ત થાય છે તેનો માર્ગ તે તેને મતાવી શકે અને આ પ્રમાણે તેવાની તે જેમ તેનું દુખ ટાળવાને અનધિકારી છે, તેમ હાનની જાનુ કલ્યાણ કરવાનિમિત્તે બહાર પડેના સર્વ મનુષ્યો પ્રજાનુ કલ્યાણ કરવાના અધિ હારી હોવાથી તેમનાથી પ્રજાનુ કલ્યાણ થવાનો સંભવ ઓછો હોય છે એટલું જ નહિ પણ ધણે પ્રસંગે અથવા મોટે ભાગે પ્રજાનુ અકલ્યાણ થવાનો જ સંભવ હોય છે

ત્યારે પ્રશ્ન એ થાય છે કે પ્રજાનુ કલ્યાણ કરવાનો અધિમાર કોને છે? આ પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવા માટે જ આ પ્રશ્નનો પ્રાગ જ છે

એ વાર્તા એવી છે કે એ વખતે એક વેલ પામે એક વિદ્યાર્થી વેલક શીખવા ગયો તે બેચાર દિવસ જ તે વેલ પસે રહ્યા હવનચાત્ર એવું બન્યું, કે આ વેલ પાસે બ્યારે બ્યારે આ બેચાર દિવસમાં આ વિદ્યાર્થી હાજર હતો ત્યારે યારે બધોડાચના દરદીઓ તેની પામે આન્યા હતા અને તેમને મોનામુખી ઉદાગીને પીવાનો આ વેલે ઉપદેશ આપ્યો હતો તે ઉપરથી આ વિદ્યાર્થીએ જાણ્યું કે રાત્ર માત્રને ગળવાનો અને ચરીરને સુવર્ણજેવું વિશુદ્ધ અને નીરોગ કરવાનો આ જગતમાં એ જ ઉપાય છે, અને તે જોને તેને મોનામુખી આપવી એ જ છે તેણે ધાર્યું, કે મારા યુરુ આથી વિશેષ મજબૂત નથી, અને તેથી તેમની પાસે હવે વધારે રહીને મિથ્યા દાનરૂપ કરવાની જરૂર નથી જેથી એક રાત્રે જાનોમાનો તે સદાગી ગયો અને ઘેર જતો રહ્યા અને ઘેર જઈને વધમનો ધધો કરવા લાગ્યો, તથા જોને તેને મોનામુખી પીવાનું કહેવા લાગ્યો

આ પ્રમાણે હાનના સુચારક ગા, અથવા તો પ્રજાનુ કલ્યાણ કરવા નિમિત્તે બહાર પડેલા મનુષ્યને આવો કોઈ એ 16 ઉપાય જાન હોય છે તો તેનો જોને તેને બોધ કરે છે અને તેથી જ પ્રજાના દુખમાત્ર દૂર કરે એમ તે માને છે અને છાતી ઢોળીને તે ઉપાયોને પ્રજાને જણાવે છે, અને તે માને છે કે આથી ખીળ ઉપાયો જગતમાં મનુષ્યોનું દુખ દૂર કરવાના છે જ નહિ પણ સત્ય વાર્તા એ છે, કે આ મનુષ્યોનું જાન મૂખમ કુન્ન જેટલું અત્યંત હોય છે, અને તેથી તે અન્ય માર્ગથી અજાન હોય છે તે જે ઉપાય બનાવે છે તેથી વખતે પ્રજાને હાનિ થાય છે તો વળી તે યથામતિ તેનું અમુક કારણ જણાવીને ખીળે માર્ગ દર્શાવે છે આ પ્રમાણે કરતાં તેમનું આયુ પૂર થાય છે, અને પ્રજાનું દુખ ઉત્તુ રહે છે અથવા તો વધે છે

એ સં જન કે જે હાનની પ્રવૃત્તિનો અભ્યાસ કરતા હતા તેમણે એક વખતે આ લેખ દેને મો? કહ્યું હતું કે જો આવા મનુષ્યો દિન મરવા નીચી પડનાર હોય તો ખરેખર આ દેશનું મનુદુર્લોપ જ મહેવાર મરનું કે આમાના કેટલાકને હું જાણ છું અને તેમના કોઈ બાબતચારી છે કોઈ કોઈના પસા વીરા હોય તો પાછા આપવાની જરૂર સમજતા નથી, અને કોઈ તો પોતાના ગામમાં જેમનું ચારિત્ર અત્યંત નિષ્ઠ ગણાય છે તેવા છે આવા મનુષ્યો આ દેશનું શું દિવ થવાનું છે? અને તે આ વાર્તા સેવ્ય જણાવી નથી

આ પ્રમાણે આ સજ્જને એક પ્રમોદી મીઠા કરી હતી આ તેની મીઠાનાં વચનો
 અત્ર પ્રકટ કરીને અમારો આશય આ લોકોની નિદા કરવાનો કે તેમને હલમાં પાડવાનો
 નથી કારણ કે અમારે તેમની સાથે માનવત્વ વર નથી કોઇ જાતનો ક્ષય નથી, કે ક્ષય
 નથી વળી તેમને નીદીને અમારી પોતાની મહત્તા વધારવાનો પણ અમારો આશય નથી
 પણ જે વાર્તા અમારે પ્રતિપાદન કરવી છે જે વાર્તા અમારે જાણનારી છે તે જણાવવાને
 માટે જે પ્રમાણોની જરૂર છે તે પ્રમાણો આપવા જોઈએ જાણી આ વિચારો અત્ર
 પ્રસિદ્ધ થાય છે

હવે આપણે જગતનો સુધારો કરવાના કોણ અધિકારી છે તે સમજાવવા સ્વસ્થતા
 વિચાર કરીએ છીએ જેણે આ જગત જેમાંથી ઉપજ્ય છે, જેના વડે તે અસ્તિત્વને ધારણ
 કરી રહે છે તથા પરિણામે જેમાં તે થયે છે તેવા આપણા સહ આ સચરાચર જગતના આધાર
 રમૂવ ઇશ્વરનો જેમણે સાક્ષાત્કાર કર્યો છે, અથવા તો જેમણે આત્મતત્ત્વનો કે બ્રહ્મતત્ત્વનો
 અપરોક્ષાનુભવ કર્યો છે અથવા જગણે આ પ્રમાણે અનુભવ કરીને પોતાના અંતરમાં રહેલા
 અજ્ઞાનને સમૂહ નિવાય છે અને તેથી તે સર્વ દષ્ટિને પ્રાપ્ત થયા છે, જેમના રાગદ્વેષ
 સમૂહ શૂન્ય છે અને જે પોતાના ક્ષેત્ર માત્રને પ્રવળીને પરમાનંદને પ્રાપ્ત થયેને આ
 જગતમાં જે શિખરની સ્થિતિ છે તેને પ્રાપ્ત થયા હોવાથી જેમને કેષપણુ કર્તવ્ય પ્રાપ્ત
 શાંતિ અવશ્ય રહ્યું નથી તેવા પુરુષો જ અમલુ કલ્યાણ કરવાના અથવા આ જગતનો
 સુધારો કરવાના અધિકારી છે

હાલના સુધારાવાળા એમ કહે છે, કે થી નામચક્ર શ્રી કૃષ્ણચક્ર, શ્રી રામચક્ર, શ્રી
 શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ શ્રી નૃસિંહાચાર્યજી વગેરે પણ સુધારો કરનાર હતા. હા તે
 સુધારો કરનાર હતા એ વાતનો સ્વીકાર તો અમે પૂર થી જ કરી ગયા છીએ પરંતુ
 તેમનામાં અને હાલના સુધારો કરનારમાં મહદ્ અતર છે, આમશાપાતાળ જેટલું અતર
 છે તે પૂર્ણ હતા આ અપૂર્ણ છે તે જીવદશાથી પર હતા આ જીવદશાપન્ન છે તે સર્વ
 હતા આ, અસ્થિત છે તેમનામાં જ્ઞાનપ્રકાશ મોહાદના સૂર્યની પેઠે અખટ જગદગતો
 હતો આપનામાં અજ્ઞાનાધાર આધેસો છે તે આ જગતનો સ્વરૂપને યથાવત્—જેમ જે
 તેમ જાણતા હતા, આ લોકો જગતના સ્વરૂપને યથાવત્ જાણતા નથી આ પ્રમાણે હોવાથી
 તે સુધારો કરવાના અધિકારી હતા, અને આ તેના અધિકારી છે તે જે જે કંઈકેટલી ગયા
 છે તથા કરી ગયા છે તે જોવાનું ચિન્ત્યાથી નાસ્તવ કલ્યાણ કરનાર હવે અને આ
 લોકો જે કંઈકેટલું છે તથા જે છે તેથી જગતનું અપમાનન હિત થાય છે અથવા
 તો અહિત પણ થાય છે વાસ્તવ કલ્યાણના તેમાં આ તો દોષ નથી જેથી આ લોકો
 જો પોતાને આ મહાપુરુષો સાથે સરખાવતા દોષ તો તેમની તે ગભીર જ છે અને તે
 તેમના અજ્ઞાનનો જ પરિણામ છે એમ મહાપુરુષોએ કહ્યું છે કે કલ્યાણ કલ્યાણ, કે સર્વ
 કલ્યાણ પ્રદારનો અનુભવ મેં હતાં જમાર આજના આ મહાપુરુષોને આનો કંઈજ
 અનુભવ થતો નથી પરંતુ તે અજ્ઞાનાધારના અજ્ઞાનના હોય છે, અને નાના કંઈકેટલો
 અનુભવ કરતા હોય છે

જેમણે પોતાનાં દુઃખ અને કલેષને છુટા નથી, જેમણે પોતાનું અચાનક ઘણું નથી
 'તે બીજાનું દુઃખ શી રીતે ટાળી શકે અને બીજાના દુઃખને દૂર કરવાના માર્ગો શી રીતે જાણી
 શકે ? તે મહાપુરુષો શિખરની સ્થિતિએ વિરાજતા હોય છે 'જ્યારે આ પુરુષો તળેટીમાં
 અટવાતા હોય છે આ પુરુષો પોતે જ દુઃખી હશે છે કે અમે આગળ વધીએ છીએ અને
 અમારી ખૂલ હોય તો અમે દુઃખી હરીને સુધારવાને તત્પર છીએ. અને આ પ્રમાણે તેમને
 પોતાની કોઈ બૂત સમજાય કે તો તે દૂર ને સુધારે છે, અને બીજાને પણ તે પ્રમાણે સુધારે.
 કર્ણનાં જીવિ છે આંધા જીવશાપનન અંધપણ મનુષ્યોથી પ્રજાનું કેટલું કલ્યાણ થાય છે
 રૂપરત્ન છે જેથી સાગણી હોય અને આશય સારો હોય તો તેણે આવા મનુષ્યોએ ખીજાનું
 કલ્યાણ કરવાને ત્યુમ્હાં કુદી પડવું એ મહા ભય કર છે તેમને સાગણી હોય તો તેમણે અંતરથી
 અન્યનું કલ્યાણ ધન્યવત્, તથા પરમેશ્વરને સાચાં હૃદયથી પ્રાર્થના કરવી કે 'પરમાત્મન,
 મોરારી માનવ બધુંએનું વાસ્તવ કલ્યાણ આપ કરો પરંતુ આ પ્રમાણે કરવાને બદલે અમુક
 અમુક પ્રવૃત્તિથી તેમનું કલ્યાણ સનાર છે એમ માનીને તેમને તેના બોધ કરવો અને તેમની
 પામે તે પ્રવૃત્તિ કરાવવી એ 'પા' પણ રીતે તેમના અધિકારથી રચિત નથી કારણ કે કષ્ટ
 પ્રવૃત્તિથી કોનું કલ્યાણ થશે અથવા કલ્યાણ થશે કે ન કલ્યાણ થશે, તે આ મનુષ્યોના
 જાણવામાં હોતું નથી જેથી કલ્યાણ કરવા બતાવ્યાં અકલ્યાણ થઈ બેસે છે

વળી આ જમતને સુધારવાના પ્રયત્ન કરવાને સંપ્રામાણ્ય હોવાનું એ પ્રત્યેક મનુષ્યને માટે
 હિચિત નથી જ તેને માટે તો એ જ હિચિત છે કે તેણે આત્મકલ્યાણને સાધી શકે આ પ્રમાણે
 આત્મકલ્યાણને સાધતા જ અંતરમાં જાન પ્રકાશ થઈ દુઃખ, કારણ, વાસ્તવ હોય છે તે
 સમજાય છે અને સ્વતઃ કૃતકૃત્ય થવા પડી જ બીજાના વાસ્તવ કલ્યાણને પોતે માર્ગ
 દષ્ટિએ આવે છે મહાત્મા ભનુંહરિએ કહ્યું છે કે યદા કિંચિત્ શોદ હીય દ્યવ મદાદ્યો
 સમમત્તમ-નું જ્યારે કિંચિત્ જાણતો હું જ્યારે અસ્થય હતો ત્યારે તો હું એમ માનતો
 હતો કે હું સર્વવં હું, પરંતુ જ્યારે જ્યારે પ્રયુક્ત પુરુષો પાસેથી કંઈ કંઈ જાણવામાં આવ્યું
 ત્યારે મને અનુભવ થયો કે હું અત્યગ અને અર્થ હું, અને મારે જાણવાનું આ જમતનાં
 ધણું અવશિષ્ટ છે

આ જ પ્રમાણે હાલના સુધારાવાળાઓની સ્થિતિ છે, તે પોતાને સર્વવં જેવા માને
 છે, અને ખાતરીપૂર્વક પોતે માને છે કે ખસ અમુક માર્ગે અથવા અમુક પ્રવૃત્તિથી જ સમા-
 જન અથવા જગતનું કલ્યાણ થશે પણ જે અધિક વિચાર કરી શકે તેમ છે તે સમજી શકે
 છે કે આવા મનુષ્યો સમાજમાં ભય કર છે અને પ્રજાનું બારે અહિત કરનાર છે તે અસ્થ
 સમયમાં કાળનો કાળોએ થઈ શકે છે, અને તેમની પટવાડે જ તેમનો સુધારો, જાય છે
 દશ વર્ષ કે બહુ તો પચીસ વર્ષ તેમનો સુધારો તેમની પ્રાજ્ઞા ટકે છે અને તે તેટલી
 વયમાં જ મરણને, પામે છે તેમના મરણ પડી તેમની પ્રાજ્ઞા આનંદાઓની
 અધે, ગીયમાના અઘા પ્રમાણે તેમની દુઃખ થાય છે અને હવે, તેમને, કુશલ હો
 પ્રમુખ થાય છે, આ પ્રમાણે નિશક પડે તે મધ્યમાં લટકે છે, અને કષ્ટ જ વાસ્તવ સ્વભાવને
 મરી શકે નથી

આને અન્યતું કહ્યાણ કરવાના આશયથી નીચ્છા પડેલા મનુષ્યોની સખ્યા ધણી મોગી જોવામાં આવે છે આ લોકોને દુ પૃતુ છુ કે ભાઈ તમે તમારા કામકોમલિ સવુએને છુતા છે ? તમે તમારા અતરંગ પ્રવર્તતા અગ્નિ અધમારને દૂર કર્યો છે ? તમે તમારા નાના ક્ષેત્રોનો પરાજય કર્યો છે ? તમે પરત્રપણને છુતીને સ્વત્ર ચલા છો ? તમારી દુવદશાનો તમે જય કર્યો છે ? આ આમાં તમે, કષ્ટ જો નથી થયું તો પછી તમે શુ જોધને અન્યતુ કહ્યાણ કરવાને નીચ્છા પડ્યા છો ? તમે બીજાનુ મધ્યાણ કરવાને જેટલો પ્રયત્ન કરો છો તેટલો પ્રયત્ન જો તમે તમાર કહ્યાણ કરવાને કરો તો તમે હૃદયી જાઓ અને તમારી સાથે આ જગતને પણ ઉદારો પણ આ તો તમે પોતે ખાડામાં પડો છો, અને અન્યને સાથે પાડો છો તમે હૃદયો એટલે આખુ જગત હૃદયું સમજાને આને તમે ભગીરથ પ્રયત્નથી પણ જો નથી કરી ચકતા તે તે વખતે તમારા સકલ માત્રથી કરી ચમશે બીજુ બધુ તમે રહેના દો પ્રથમ તમે તમારા પોતાના પ્રતિજ્ઞ દષ્ટિ કરો, અને પોતાની અપૂર્ણતા તથા ગેભો જોધને તેને સુધારો અને એક વખત તમે પોતે સિખરની સ્થિતિએ પહેચો પછી તમારે શુ કરવાનુ છે તે તમો સ્પષ્ટ થશે અને તે વખતે જ તમને જગતના કહ્યાણના સાચા માર્ગો જણાશે હાલમાં તમે અન્યના કહ્યાણના જો માર્ગો જાણો છો તે સાચા નથી, પણ બાનિથી અને તમારા અગ્નિથી જ તમે તેમને સાચા માની લીધા છે માટે એક વખત તો તમે સર્વ છોડીને ઈશ્વરને જાણો, પોતાને જાણો, અને પછી જ જો કંઈ કરવુ હોય તે કરજો

શુ તમે એમ માનો છે, કે માત્ર બીજાને તમાગી પેઠે જોધ દેવાથી જ જગતનુ કહ્યાણ થાય છે ? તમારા જેવા કરોડ મનુષ્યો એકત્ર થાય તો આ હીંદુસ્થાનનુ કહ્યાણ અને તેનો ઉદાર ચલાનો નથી એ નક્કી સમજાને જો પોતાના સ્વરૂપને જાણવાનો પ્રયત્ન કરે છે જો પોતાના દોષોને છુતવાનો પ્રયત્ન કરે છે, જો ઈશ્વરને ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરે છે, તે પણ જગતનું જોધ કહ્યાણ કરે છે એમ ન સમજતા. અને જગત જાણે કે ન જાણે કે આવા મનુષ્યોના મંબધમાં હાલનાં વર્તમાનપત્રોમાં તેમની સ્તુતિનાં ચણચોંગા કુકાય કે ન કુકાય, પણ તે જ જગતનુ સાચુ કહ્યાણ કરનાર છે સ્વભાવત જ તેમના અસ્તિત્વ માત્રથી જગતનુ જો કહ્યાણ થાય છે તે દાલના સાખો મનુષ્યોથી પણ નથી થતું એ નિશ્ચય સમજવુ

હકનાર છે ? લાખ કે દસ લાખ હીજાઓ એમા કરો તેથી રજુમાં જય મળનાર છે શું ? એક સાચો વીર પુરુષ જ જયથી પ્રાપ્ત કરવાને માટે મૃત છે તે પ્રમાણે દબરો અલ્પત અને જીવદશાપન્ન મનુષ્યો જગતનું કલ્યાણ કરવાને નીમ્ણી પડે તેથી જગતનું શું કલ્યાણ થવાનું છે ? એ તો એક તત્વજ્ઞ નરસેસરીનું જ કામ છે, અને તે જ જગતનું સાચું કલ્યાણ કરી શકે છે

(અપૂર્વ)

પુસ્તાનના સબધમા એક સંજ્ઞાનનો જાગ્રિપ્રાપ — મેમદાવાદથી મોક્ષપિતામહ એક સંજ્ઞાન આ પુસ્તાનના સબધમા નીચેપ્રમાણે લખે છે

“ આ પુસ્તાક સર્વ પ્રકારના રસથી રસમસ છે બાપજીથી (શ્રીમાન્સિદ્ધાચાર્યજી) કરતાં તે લેખન બીજું ૧ બરે આતી તરે તેમ છે એમા હાસ્યરસ પણ ખરેખર છે વીરરસ પણ પુષ્કળ જ છે સાચે ગાધારી માતા છતાં પોતાના યુગ્મને પણ રાખ્ય હોડી કેવા આગ્રહ કરે છે એ તેની ન્યાયપરાયણતા તથા એ પક્ષે વીગત્વ બતાવે છે લીંગમનો નિરવાર્ત પ્રેમ તથા સેવા અપરમાનાના પણ પ્રાણુ બી મનુ પણ સામળતાં છોડાવે છે, એ દેટલુ અદ્ભુત છે એ મનુષ્ય કેવો ઉત્તમ ! એ અદ્વિતીય જ હતો ગંગાજીમાં પાપ સોવાના તથા દયાના કેવા ઉત્તમ શુણો છે એ પણ લેખન ઉત્તમ રતે હસાવે છે સ્વસ્થમાં બધા જ રસો આ નાગદમા દર્તાએ અદ્વિતીય રીતે ઓળંગેલ ક્યાં છે લેખકની વાણી ખરેખર ! પ્રાસાદિક છે આવાં રનો લાગે સમય ટકતા નથી એ રોચનીય છે તા ૧૦-૪-૨૧

કસાઈની દયા

૧૧૦

પશુ—દયાળિય ! દયા આજ દિવસાહી ધારા,
કરુણા કરી આજ મુજને ઉગારા
મવુ છવને દુઃખ જગમાંહી જેવુ,
થરીરી મને પણ થતુ દુઃખ તવુ
મરી આત્મદષ્ટિ ન છવ મુજ હરજે,
દયા લાવો ઉરે મને મુક્ત કરજે ॥

કસાઈ—શુભી વિનંતિ આ પશુની કસાઈ,

કહે લેશ ચિ તાર ન મર ઉદમાહી,
કરી એક ધા વેગથી ચિર કાપું,
તને ના બીજ ધાતણુ કપટાઆધુ
દયા દુષ્ટની જે જનો આમ માગે,
કરી તેને શાંતિતણુ સુખ પામે.

રજ્જુને રજ્જુરૂં ઓઢાવનાર સાવકની ઉદ્ગાર

—૧૮—

૫ (સા. ભેરની)

—૧૮—

એ જાણુ | મને શુ હરાવે ?

તારૂં ન મુજ સાગળ ઠકાવે

તુજને મેં હવે જોળખી લીધું, નાચ ન જોયી હને તું નથાવે —

બાતિ ભાગી ભાગી સઘળી, ગજાનનિગા લીલી છે હાવે —

તેવું છે તેવું મેં જાણ્યું, જોયી ન આ આવે તુજ દાને —

નિશક નિભાય અર્થો દુ હાને, બાતિ ભય ભ વડન જણાવે, —

મદૂવસ્તુને જાણી લોવાયી, ચમત્ ન અતર કલેશયી તાવે, —

નિરૂપને મેં જાણી લીધું, દષ્ટિએ ભય દુ ખ નેઆવે, —

મુખમય સ મય થઈ દુ વિચરૂં, પામી અભયપદ આ જગમાહે —

અમતોત્પત્તિ આરોગ્ય આપુ. ધરે છે, આ મતોત્પત્તિ વૃદ્ધ છે એ સ્પષ્ટ છે જે મનુષ્ય બાળે. ૧૦૬ મેં છે તેના સ્ત્રી મળતો. ૧૫૫ પાસે વાપ થાય છે અને તે જ પ્રમાણે મગજનું વધારે ભાગ કરનાર, સ્વચ્છાગ્રમ મધી રાગા વિચાર કરનાર અને મગજની ચિંતા રાખનારનો પણ મગજના મળતો. વય વર્તર થાય છે નજીકેન રૂડાં મમ મગજના હોય છે, તેને સ્વાભાવિક રીતે જ મનની ચિંતા નરે રહે છે અને આ પ્રકારની ચિંતા એ બળતો વય કરનાર છે વર્તેને વ્યવસ્થાના પ્રમાણના અવિર થાય છે તેવતા પ્રમાણમા આરોગ્ય આધુનિકી ક્ષીણતા થાય છે એ ન કી છે વયની આગમ્ય આ આધુનિકી ક્ષીણતા થાય છે, એ વાની આપણે આગમ્ય આ જ વિષયમા પ્રાપ્તમા જ સિદ્ધ કરી ગયા છીએ.

શ્રીમાન્મનુષ્યોમા અને ગરીમ મનુષ્યો. ૧૨૦ સતોતી છે જે સતોતી જીવન ગાળનાર છે તે સ્ત્રીએ વધારે સુખી હોય છે. ૧૨૧ અનુભવ મરતાં જણાઈ આવે છે મનુષ્યો પણ અવા મનુષ્યો વધારે સુખી હોય છે અને આ પ્રમાણે હોવાની તેનું આધુનિક સ્વાભાવિક રીતે વધારે દીર્ઘ કાલ છે. ૧૨૨ મરુદે તેમના સ્વર્ગમાથી બળતો વય એકા પ્રમાણમા થતો હોય છે.

શાસ્ત્ર તો મ્હે છે કે જે પદાર્થોની જીવનનિર્વાહમા અનિવાર્ય બગદાર છે તેથી વધારે પદાર્થો મેળવવાની જરૂર નથી.

આ શાસ્ત્રનો ઉપદેશ મનુષ્યને તે જે ઇચ્છિત છે તે જ સ્થિતિમા રાખવા માટે નથી, પણ તેને પ્રાપ્ત ઇચ્છિતથી સુખી કરીને તેનો રોગ વિમુક્ત કરવા માટે તેને વ્યવસ્થાસુબધી મળતા સુખ કરવા માટે જણાઈ નુખ આપવા માટે છે. આ સમયમા પ્રમગ પ્રાપ્ત થયો છે તો આપણે સ્વ પમા વિચાર કરીશું કે શાસ્ત્રકારોનો મનુષ્યોને સતોતરનો ઉપદેશ મરવામા રો આશય છે.

જે મનુષ્યો અમતોત્પત્તિ નિત્ય જીવન ગાળે છે અને અવધાગમા ન ન થર તથા અનકાર અને ખેતર કે એવા જ પદાર્થોવડે શ્રીમાન્મનુષ્યોને પ્રયત્ન કરે છે તેમના જીવન જોઈએ તો જણાય છે તેમને જે પાપો પ્રાપ્ત છે તે પાપોનું પ્રાપ્ત કુખ પણ તે સેધ શક્તા નથી કારણ કે તેમની રૂતિ જે પાપો પ્રાપ્ત છે તેમને પ્રાપ્ત મરવાપ્રતિ વાની રહે છે અને તે અપ્રાપ્ત પાપો પ્રાપ્ત મરવાને તે સ્વનતીન રહે છે વળી જે પાપો પ્રાપ્ત છે તેમને પ્રાપ્ત છે તેમને તે ઉપમેળ મરે છે તોપણ તેમનું ચિત્ત એ પુંચક અને અપ્રાપ્ત પદાર્થોપ્રતિ એવું વગેરું હોય છે તે શાંતિથી પ્રાપ્ત મનુષ્યોનો ઉપમેળ કરી શકા નથી જેથી તે પ્રાપ્ત સુખની હમેશા જીવનપર્યંત બ્રષ્ટ જ રહે છે વળી તેને પાપો પ્રાપ્ત કરે છે, તેનો પગ પુરુષપાગ છે? એમ મ્હિ મ્હે છે, કે

અત્તાદરા સુવતથ સ્વમનોડ્ઠુ કુલા

રાદ્ધાધવા રૂપાતિવધ્નિરમ્મ મૃત્યા.

મર્વેતિ દ્વતિતિયહાસ્તરગ સ્તુરમા

મર્વેતિ નયત્વોત્તિ દ્વચિન્મિત્ત ॥

અર્થ — મર્માદર ઓઝો ચિત્તને અનુદૂન એવા બાંધવો, પ્રચૂત અને નમ્ર વાલી વાળા ચાકરો, ગમના કરનાર દાથીઓ અને મયય એવા અમે મનુષ્યને પ્રાપ્ત હોય

નિયમ મતલુ ત્રીજી અગત્ય છે તપથી બિલ આજી પ આયુષની દિધ થાય છે આપણે જે નનિરમતા, મગોનુ અન નર્જન મરીએ છીએ તે અગોનુ પાલન કરવાથી માત્ર આરોગ્ય આપુલી જી થાય છે, એટલુ જ તેનુ રાજ નથી પણ તેનુ આયી ધણ કિય રાજ છે જે મન વમા આપણે અન ચમા મના નથી અત્ર તો પ્રસંગ પરત્વે માત્ર આ અગોના પાનનથી આરોગ્ય અને આત્મની પણ વૃદ્ધિ થાય છે અને તેથી તેમની પ્રદિ જિજ્ઞાસે તે અગોનુ પાનન મન્ય છે એ અમારા કહેવાનો ભાવ છે જેમણે સંપૂર્ણ અશમ આરોગ્ય આપુલી પ્રાપ્તિ કરી હોય તેમણે અમે જે જે નિયમો અન પાળવાના જાગ્રતીએ છીએ તે નિયમોનુ પાલન કરનારી જરૂર છે પૂર્વે દીર્ઘાયુષ્વાણી અને નીરાગ શરીરવાળી મનુષી તેનુ મરણ એ હવે એ ત આ નિયમોનુ પાલન કરતી હતી વળી જેમણે યથેચ આરોગ્ય આપુલે પ્રાપ્ત થુ હતુ તે તો આ નિયમોનુ યથાયરીતે પાનન કરતા હતા જેની જેમને વરે ઇ આરોગ્ય આપુલુ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા છે તેમણે આ નિયમોનુ આપ્રહની અધિમ અશમા પાલન મન્ય છે

હિતમ આરોગ્ય અને દીર્ઘાયુષ્ મનુષ્યને પ્રાપ્ત થાય છે તો તેની મનુષ્યને ધણુ સુખ જીજ્ઞાસ છે અને તત્કપગત આ મેવ અર્થાત્ આ ની પ્રાપ્તિ થવાથી તે યથે ઇ પદ્ધતિ રિથિ આ જગતમા મેગરી શકે છે જેથી જેની સાહાયથી મર્વ કર્મ મેગવી શકાય છે તેના આ એ પદ્ધતિની પ્રાપ્તિ મનુષ્યન નામાત્મ અમત્ય નથી પણ અસત અમત્ય છે, એ સુમ્પષ્ટ જ છે

તપ થમ જ મને ન- અસર મરે / મા તેનુ માહાત્મ્ય મહુ જ જાણાય છે તેનો મહિમા જો હુ નર્જવરા મેસુ તો પાઠ ન આવે એમ મને લાગે છે

તપ એટલે તપવુ, એ તેનો માધારા અર્થ છે તપથી જેમ એટલુ શુદ્ધ થાય છે જેમ તપથી બીજી ધાતુઓ શુદ્ધ થાય છે તેમ તપની રીતર આ મન શુદ્ધ થાય છે અશુદ્ધિ એ દુષ્ણ આપનાર છે, આ શુદ્ધિ એ સુષ્ણ આપનાર છે

ધધા મનુષ્યોનાં સગીર નોંધએ તો તપથી નીરાગ અને જગા જાણાય છે પરતુ અતરથી-મનથી તે કચરાથી ભરના હોય છે આમા મનુષ્યો પ્રદિ ક્રામ મેગના બોગ જાવદી થઈ પડે છે અને મરણ પણ સતત પડે છે આવા મનુષ્યને તપથી જરૂર છે ઉપવાસ, વિવિધ નત એ તપની ગજા મારે છે અથવા કહો કે તે પણ તપ જ છે પરતુ આજે પાપાલ નારિનમતાના વિચારગતો પ્રચાર આપણા દેશમા થવાથી મતને વિસારી મૂકનામાં આ યા કે અને તેને વિસારી મુઘવાથી પરિણામ એ આપણા છે કે તેથી હોમનાં શરીર અને મન બે બે અપ્રિય જડ મગમુમ્મ અને પતિત થયા છે આપણી પ્રજાના સગીરા વધારે નિર્બળ ગમનસ્ત, અ અલ્પાયુષી હોવામા આ નોંધનુ ઉપનમાથી વિમરણ એ પણ એક કારણ છે

જોઈને પ્રાપ્ત શકા થશે કે ત્યારે બીજી પાંચત્ય પ્રજાઓ નતાલિને પાળતી નથી છતાં તે આપણા કરતા કેમ વધાર નીરાગ અને વધાર આયુષ્વાણી જોવામા આવે છે ? પરતુ આ શકાનુ કિતર એ છે કે આપણા કરતાં પાંચત્ય પ્રજાઓ વધારે નીરાગ અને વધારે આયુષ્વાણી હોવામા કે તે મતાદિનુ પાલન મરતી નથી, એ કારણ નથી પરતુ તે

આરોગ્યના બીજા નિયમો શામેલ છે તેને જો આ જ પ્રત્યક્ષો જે આરોગ્યના બીજા નિયમોના પાનન કરે છે તેની સાથે પ્રતાદિ પાનન ની હોત તો તેમની સ્થિતિ વધારે સારી આગે હોત આ રીતે તેમનું આરોગ્ય હજી પણ વધારે સારું હોત અને હજી પણ તે વધારે આનુસૂચી હોત

તપથી આરોગ્ય આપુ વગે છે, એ નિસસર, વાર્તા છે શરીરમાં જેટલો શ્વેદ હોય છે, તેટલા અંશના મનુષ્યનું આરોગ્ય અને આયુષ્ય જોડે, એ સ્વાભાવિક છે આ કચરા તપથી બળી જતો હોવાથી તપથી મનુષ્યનું આરોગ્ય અને આયુષ્ય વગે છે, એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ કે અસત્ય નથી

જ્યારે મનુષ્ય પ્રતાદિ કે જે તપના માધ્યમ છે તે મગા માટે છે ત્યારે સ્વનાવથી જ નતો સયમ નધાય છે અને સયમ એટલે મનુષ્યના વિરોધ મળતો સયમ મયમાં જાતો અન્ય અ + વ્યય, વ્યય નહિ તે અને નથી મયમથી મનુષ્યનું આરામ આનુષ્ય વગે છે, એ આપણે આ વિચારના પ્રારંભમાં જ વિસ્તારથી જણાવી ગયા છીએ જેથી તપ તપ પ્રત્યક્ષ આરોગ્ય આપુ આ નિયમથી વધારે મુગ્ધ થાય છે, એ સાચક સહજ સમજી શકે તેમ છે

તપ શબ્દની વ્યાખ્યા શ્રીમદ્ અને તેને તપ કહેવામાં આવે છે વળી શરીર તપ કોને કહે છે, અને માનસ તપ અને કહે છે તે સમયમાં વિસ્તારથી ચર્ચા કરવાનો આ પ્રસંગ નથી જેથી તે પ્રમાણે વિસ્તારની આપો ચર્ચા કરતા નથી

પરંતુ એટલું તો સહ કાંઈ આપણા દેશમાં જાણે છે, કે પૂર્વે મનુષ્યોને જે કંઈ જોઈતું હતું તેને તે તપ કરીને મેળવતા હતા અર્થાત્ તપથી મનુષ્ય મેળવે છે એ આપ પ્રજા મત ય છે અને પૂર્વે આર્ચ પ્રજાએ આ સિદ્ધાંતો સિદ્ધ કરી મના થો છે પૂર્વે આર્ચ પ્રજામાંથી નાંધે તપની સ્ત્રી નાંધે ૬ ય નાંધે પ્રજા, ૧૬ જે યથેચ્ચ આરોગ્ય, કોઈએ યથેચ્ચ આયુષ્ય, આ નાંધે ઇષ્ટ પત્ની સાથે મગા માટે છે તે વખતે પ્રજા પોતાને જે નેધએ તેને માટે તપ કરતી હતી આ નિયમે આ ૭ યજુ આપણને જેની જ રહોય તેને માટે તપ કરીને તો તે જોડું નથી તપની જે સર્વ ઇષ્ટ મેળવે છે તો આપણી જગતના પદાર્થો આપણે જા માટે તપથી ન મેળવી, શનીએ ? તેથી જે આપણને યથેચ્ચ મુ આરોગ્ય આ યથેચ્ચ દીર્ઘાયુની જગર હોય તો આપણે તપને કરવું નેધએ આ તે વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવી નેધએ તપનો મહિમા અપાવે છે એ આપણે પ્રથમ જ જાણી ગયા છીએ જે તપપગયજુ છે તે આ જિ ઉપર રખ છે અને ૧ પુણવાન છે તરથી આપણા તનમનની શુદ્ધિ થશે આપણા ઇષ્ટિસાધ્ય નાખ થાય છે એમો નપનો મહિમા છે તપ કરનારને આ વિશ્વમાં કઈ જ અસાધ્ય નથી

આ તપમગધમાં અવિષ્કાર્ય ન કહ્યા આપણે આગળના અંગમગધમાં વિચાર કરીએ છીએ નિયમનું ચોટું અંગ તે સ્વધાય છે સ્વાધ્યાયનો અર્થ શાસ્ત્ર વેદાધ્યયન તથા ઇષ્ટમ તો જપ એવો કર છે

જે એટલે જ્ઞાનનો રશ્મિ વેલ્લા અધ્યયનથી મનુષ્યને જ્ઞાનમાન મળે છે, અને તે સર્વજ્ઞ થાય છે વેદાધ્યયનથી મનુષ્યનું જ્ઞાન એકાદુ થતું જાય છે અને તેનું નાન વૃદ્ધિને પામતું જાય છે દુષ્ણ એ અજ્ઞાનનું ફળ છે અને સુષ્ણ એ જ્ઞાનનું ફળ છે તે નિયમે રોગ અને અપાપુ એ અજ્ઞાનનો જ પરિણામ છે મનુષ્યનો આત્મા અજ્ઞાન અમર છે મનુષ્યને જ્યારે પોતાના આત્માનું વિસ્મર થાય છે જ્યારે તે આત્માના ધર્મોનું વિસ્મરણ કરે છે અને જડ દેહના ધર્મોનો સ્વીકાર કરે છે, અર્થાત્ જ અજ્ઞાનમર આત્મા નથી પણ જડ અને વિદ્યારી દેહ છુ એ પ્રમાણે તેનો દેહાવ્યાસ વધે છે ત્યારે જ તેની અવનતિ થાય છે, અને ત્યારે જ તેને નાના પ્રકારના દુષ્ણ પ્રાપ્ત થાય છે વેદ કહે છે, કે નરજમસિન્ધુ તે (સ્થિર વક્ત્ર) છે અને પ્રજ્વલત્વ નિત્ય છે અને નિર્વિકાર છે જેથી આ તત્ત્વનું ચિત્તન કરનાર, પોતાનો તેનાથી અમે જેનારનામા પણ તેના શુભધર્મોનો પ્રમાણ થાય છે અને પરિણામે તે તે રૂપ જ યજ્ઞ મહે છે જેથી વેદાધ્યયન કરનાર પરિણામે જ મમરણનો જય મેળવે છે એ અક્ષય પદમા મળે છે

મનુષ્યને મરણ પ્રાપ્ત થતું છે, તેને નાના યજ્ઞ પ્રાપ્ત થવા છે તેનું વાસ્તવ અને સમજ મરણ એ છે કે તેણે પોતાના અપાપુ ચિત્તન ઠોડતું છે તે અરૂપથી વિમુક્ત થયો છે આ જડ સંગીતનું ચિત્તન છોડીને અરૂપ મનુષ્યનું અત્માનું નિત્ય આત્મા છુ એ પ્રમાણે પોતાના શરીરથી ન્યારો જોઈને તેનું ચિત્તન મગ્ન થાય છે ત્યારથી સ્વામાવિષ્ક્રમિત જ તેનો અધિ વિમગ્ન થાય છે જ અન વિદ્યારી હતી સાથે અપાપમ આવી જ મનુષ્ય વિમરી રોગી આ મરણુલીન થયો છે અને આ અધ્યાસ છોડીને જેનારે તે આત્માના શુભધર્મોનું ચિત્તન કરવા મારે છે ત્યારથી તેનામા ફેરફાર થવા માટે છે, અને તે અજ્ઞાન અને અમર્ત્ય થતો જાય છે

વેદાધ્યયન કરનારનું મન શાત્રુ ચિત્તન કરે છે તથા તેના મનમા ચિત્તનએ ક્ષ્ણ સદ્વસ્તુ રમી રહે છે અને તેના યાચા લાભ છે એ જે વેદાધ્યયન કરતા હશે, તે જ તથા જે વિચારથી ન અને મુર્ચ્છિમાન થતો તે જ સમગ્ર રાત્રી દરેક અવસ્થા મહેતાનું એટલું જ આ વેદાધ્યયન પણ આપણા આ ઈષ્ટિનાર્થની સિદ્ધિમા ઉપમાર છે

હવે આધ્યાયનો અથ છાંદમનો જય એરો પણ વાંચ્યો કરે છે રોગ અને અપાપુ એ અનિષ્ટ છે, છાંદ નથી છાંદમનો જય એરો અથ જ એ કે છાંદ વસ્તુની પ્રાપ્તિ દરાવનાર, આ જગતમા જે જે કંઈ છે તેની પ્રાપ્તિ મગ્નનાર મન તે છાંદ મત્ર છે જેથી આ છાંદમ નથી મનુષ્યને છાંદ એવા આરોગ્ય અને આયુષ પ્રાપ્ત થાય છે

અથવા છાંદમત્ર એરો પોતાના છાંદે આપેલી મત્ર છાંદ એરો સર્વ શુભ વસ્તુના આગાર આવા શુભમાત્રના આગાર અથવા નિષેધન જે મત્ર આપે તે છાંદ જ, શુભ જ આપનાર હોય એમા યજ્ઞ ન હોય જેથી છાંદમનો જય છાંદ વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરાવે છે એ સ્વામાવિષ્ક્રમ છે

રોગ, અને મરણ અથવા અધિ વૃદ્ધાવસ્થા અને મરણ એ આ જગતમા કાંઈ છાંદ નથી જેથી તે અનિષ્ટ છે અને નીરોગારથા અને દીર્ઘાયુષ એ પ્રાણીમાત્રનો

પ્રભુની પ્રભુતા દર્શાવતા હોય અને જગતનું તેના અરપતુ વ અસ્તિત્વ ઉજ્જ્વલ કરે—
એ તત્ત્વવિજ્ઞાનો (philosophy) પ્રેરણા નથી પરંતુ ધર્મશાસ્ત્ર (theology) નો વિષય
છે “ હૂંમ્ આચાર્ય ધર્મ શાસ્ત્ર પ્રતિષ્ઠા છે તો પેનાના મહિમામાં —એવું ઉપનિષદ
જણાવે છે તે હોય અને જગત્પતિ પર પતુનો પ્રભોધ મેરે, અને તે પર નહીં જ અપર
અક્ષરે પ્રતીત થાય છે પરંતુ જેય છે એ અરપતુ ઉપાસ્ય છે અને જે ઉપાસ્ય છે
તે જ પરતુ ઉપાધિનો શુભોનો, એ આત્મિકા યાદ્ય મર્યામાં આવે તો જેય છે આથી
મીમાંસાકર ન તત્ત્વજ્ઞાન એ લક્ષિત અર્થમાં ઉપાસના દમી શરે જ્ઞાન અને ઉપાસનાનો
અવિરોધ ત્રિપુટીના સમાન તત્ત્વ રૂપે દમી શરે નહિ

ઈશ્વર અદ્વૈત અથવા શુદ્ધ અદ્વૈત જે યાત્રુ અરપિતો નિષ્ક્રિય છે તેમાં ‘ સર્વ’
વિરોધ મળી જાય છે એ મોના હોય છે એ મગ્ધુ રૂપે ધાય છે, ” એ નિર્ણય
યોગપક્ષપાત્રી ચિંતનો પ્રમાણ છે, પણ તત્ત્વજ્ઞાનની ચિંતનો દહી શકાય નહિ

આથી યોગ ચિંતી અને અરપતુના મના નથી યોગ ચિંત તત્ત્વચિંતને ઉપાસનામાં
અભોધ સાધન છે યોગ જ તત્ત્વ રૂપે બનાવે જુભિમનુ જગ છે તત્ત્વ ચિંતના
યોગિજ્ઞનો જેટલું જગત્પતિ મરી શકે તે હું કેવળ યોગિજ્ઞો મરી શકના નથી તેમ
કેવળ જ્ઞાનીઓ મરી શકના નથી આથી આત્મનિમિત્તના માધ્યમમાં યોગને બાણુ અરવિદ
જે ઉચ્ચ સ્થાન આવે છે તે પ્રયેગ દર્શાવે ની રસ યોગ્ય છે તેમના અભિપ્રાય પ્રમાણે
શાસ્ત્ર ઉત્સાહ, ગુરુ અને દાણ—એ ચાર યોગના સારો છે યાત્રુ અરપિ દના કેટલાક
વિચારો થયા તત્ત્વ ચિંતના મરોઈથી લેવા છે, એનેનનો યોગપ્રમાણ તેમની વાણીના
સમુદ્ધના ઉદા તળમાંની રૂપે મીમની માનિ । એથી લાગે છે નીચેના ઉદાહરણો અમારા
આ નિશ્ચયને વ્યક્ત કરના સમર્થ છે —

(૧) “ સમષ્ટિદષ્ટિએ જોતાં જગત્-જનમય-એતનમય પ્રભુનું જ શરીર છે ”

(૨) “ મન પ્રાણ અને શરીરમાંના મનુષ્ય હોયના જ મનની ઉપર વિજ્ઞાન
અને સત્ચિત્ આદિ (આત્મા) રહેલ હોવાની મનની ઉપરના ક્ષેત્રમાં
મનુષ્ય ચરે ત્યારે જ તેનું હોયના પ્રભુમય થઈ શકે—ત્યારે જ પુરુષ
પુરુષોત્તમ થઈ શકે ”

(૩) સમ્વિદ્યાનંદ ઈશ્વરના સ્વસારમાં જ એક સ્વરૂપમાંથી અનેકરૂપે થવાનો
લાવ નિત્ય રહે છે એક સ્વરૂપે અને અનેકરૂપે બને રૂપે સાચે આનંદ
લેવાનું તેની ચિત્તચક્તિમાં નિત્ય રહે છે

(૪) “ યજ્ઞ નરસિ અને નિરસિ ની જાણ છે બીજો સરખો જ આત્મય આવે
છે, પણ મને સારે દરીએ તેનું જ તેનું સ્વરૂપ છે એમ જાણવું નહિ
અને એક એકને પૂર્ણ દર્શાવતી છે એ માટે રહેલ છે. ”

(૫) “ શરીર એ આત્મ ચિત્તચક્તિની આ છે. ”

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના પૃષ્ઠ ૬૫- થી)

ત્યાં કે તમે કહેશો કે તમે ઈશ્રીમાન ઈશ્રીમાર્ગ જેવા કે શ્રીમાન નૃસિંહાચાર્યજીવા ધિરના અવતાર નથી કે જેની તમે સર્વેશ હોઈ શકો ? અને જો તમે તેવા ધિરના અવતાર નથી તો પછી તમને પોતાને પણ ખીજ સુવારકોની પેઠે આ મનઘમા ચલાવવાનો શુ હક છે ? તમે જે કહી કહેશો તે પણ તેમની પેઠે પ્રજાની હ નિતિને બંને અવર્તન મરનાર કેમ નહિ હોય ? સ્વસ્થમ તમે જે આક્ષેપ થી નડખ મૂકો છો તે આક્ષેપ તમારા પોતાના ઉપર શુ નથી આવતો ? અને જો તેવો આક્ષેપ તમારા પોતાના ઉપર આવતો હોય તો પછી તમને પણ તેમની પેઠે આ, સખ વમા કદ પણ ગીકા કે ચચાં મરવાનો હક નથી

સત્ય છે આ વાર્તા સત્ય છે અને શ્રીમાન ઈશ્રીમાર્ગ જેવા કે શ્રીમાન નૃસિંહાચાર્યજી જેવા ઈશ્રીવરના અવતાર નથી એ વાર્તા સત્ય છે અને તેના અને પોતે પણ સ્વીકાર કરીએ છીએ પરંતુ તેમ છતાં પણ અમને આ સમઘમા મચામતિ કદ પણ બે શબ્દો કહેવાનો હક છે

આ લોકો અર્થાત્ હાવના સુધારાવાળા જે સુવાગ કરવા છાંડે છે તે મનસીપણે જ કરવા છાંડે છે તેમને પોતાને વર્ણાશ્રમની જરૂર જણાતી નથી તો તે કહે છે કે તેની જરૂર નથી તેમને પોતાને વિધવાવિવાહની જરૂર જણાય છે તો તે કહે છે કે તેમ કરવાની જરૂર છે અને તેમ કરવાથી પ્રજાને લાભ છે

આ પ્રમાણે કરવામાં તેમની બે મરજી હોય છે એમ તો તેમનો અર્થન સ્વાર્થ અને શ્રીમાન તેમની આ પગતિથી બમુદ્ધમક માનવુ કે જેને તેઓ ચચાર્થ છે સત્ય છે એમ સ્વીકારી લે છે

આમજના પ્રમુખવાં જણાયાપમાએ કદા ઈશ્રીવરના અવતારો અથવા મહાપુરુષા અને તેવા મહાપુરુષોનાં રચેનાં શાસ્ત્રા શુ કહે છે, તે પ્રતિ તેમને જોવાની જરૂર નથી અને

કદ પશુ જાણાયવાને આજે અમે તત્પર થયા. હીએ નહિ કે લેભાગુસુધારોની પેઠે, કે ગમે તેવું આચારગદિત પુણવત્તુ હવેન ગાળીને ઉત્ત થયા હીએ આ લો તા અનાયજેવા શુવન રો જીએ. તેમા ન મળે કઈ આચર ન મળે કઈ વર્ણાશ્રમતુ મર્તિ-મ, કે ન મળે કદ શાસ્ત્રાનુસાર વર્તન' તે હતા અમે બધુ જ જર્ણએ હીએ અને આજે પશુ પૂર્વના કપિમુનીએ હોત તો તે પશુ અમારી પેઠે સુધારા મરત, એમ કહેનાવું આ કપિમુનિએની પૂજીએનું સાહસ તો જીએ.

ખેરખર' દાગ, બળવાન છે આજે જે પ્રવૃત્તિ ચાતે છે તેમા પ્રધાનપણે કાળ જ હેતુરેષ છે પ્રતિફળ વાણ જલો જરા પશુ પ્રતિબદ્ધ વિના વાણ રહો છે તો તેમા કાળબળ કારણ નહિ તો બીજુ શું સમજવું ? અરત

આ સર છતાં અમે જે વિચારો જણાવીએ તે 'જામા વાક્યમ પ્રમાણમ્' કરીને અમે દોષને માની લેવાનું મહેના નથી મગતુ તે સજબમાં રિયર ચિત્તે વિચાર કરીને પછી જ તે યોગ્ય જણાય તો તેો સ્વીકાર મરવાનું હદીએ હીએ

આજે અમે જે વિચારો જણાવીએ છીએ તેમા પ્રજનો મોગે જામ તામાળ સ્વીકાર કરે કે ન કરે અથવા તો તે પ્રજા અગિમુખતા જણાવે ન જણાવે, પશુ થોડા વખતમા જ હવે એવો સમય આવનાર છે. અમે જે જે વિચારો જણાવીએ છીએ તે તે વિચારોને સત્યરૂપે બખિયની પ્રજા સ્વીકારશે અને બિદાન આ પ્રજના તેવા ગણના શિષ્ટ પુરો આ વિચારોને પોતાના મુખેથી ચર્ચરો, અને પ્રજ તેમને વગારી લેશે બખિયમાં આ વિચારરૂપી જમનો જે મહા પ્રમાર યદનો છે, જે તેવું કુલુખાનવું થનાર છે તેના બીજા રૂપે જ આ અમારા વિચારો છે, એમ સમજવું જે તે દાગ પવન વિષમાન રહેશે તે અમારું કહેવું મથાર્થ છે એમ જાણી શમશે હવે અમે આ લેખમા કયા કયા વિચારો સજબમા ચર્ચા કરનાર છીએ તે જણાવીએ છીએ

૧ સુધારા ઇટક મુ

૨ રાજસંય પ્રવૃત્તિ

૩ ધમ

૪ વાકામ

૫ વિધવાવિવાહ

૬ વળબ્યવત્વા

૭ મૂર્તપૂજા

૮ શાક વગેર

(અપૂર્ણ)

પુછડી જતી રી, તે સીધાં ટાર ઉભાં રહેવા લાગ્યા અને તેમના શરીરના વાળ પણ ખરી પડ્યા તે બોલના પણ લાગ્યા હુકામાં તે મનુષ્ય થયા કે જેની 'પ્રજ્ઞ તીમેટના લોકો ગણાય છે દમાઇ લાતા, એ આ ઝીનઝીંગિનો અવતાર કહેવાય છે

એમ જણાવે છે કે જે શિખર આજે જગતનું છાપર (the roof of the world) મોટાય છે તે આટલું ઉંચું ન હતું, પણ પીચું હતું તેની હવા ઉપ્પી હતી, અને તેના ઉપર વાનરો ગંઢેના હતા આ લાગ્યા ધ વૃક્ષો પણ ઉગ્યાં હતાં હિમાનયની ઉત્તરે મનુષ્યના જેવા આમરના વાનરોના શરીરના અંગભવ-પૃથ્થરના રૂપમાં થઇ ગયેલાં હાડકાં પણ મળ્યાં આવે છે પૃથ્વી ઉપર કોઈ મહત્ત્વકેરનાર ચનાથી આ વિભાગ આજે છે તેવા ધણી ઉચો થઈ ગયો હશે અને હવામાં ફેર પડનાથી ઝડો મરી ગયાં-હશે, છાડ મરી જવાથી વાનરો પણ તે ભાગ છોડીને નીચે ઉતરી આવ્યા હશે આ પ્રમાણે પાશ્ચાત્ય લોકો, આ સબધમાં અનુમાન કરે છે

ન્યારે તીમેટના લામા નામથી જાળખાતા રાજા 'મરણ પામે' છે ત્યારે નવા જન્મેલા બાળકની શોધ મવામાં આવે છે અને ઝીનઝીંગિનો આત્મા કાનામાં છે તે જોઈને તેને ગાળીએ બેમા નામા આવે છે એ તેની નિદાનીતરીકે જે બાળકના કામા પગની ધુટી ઉપરની દામણી ન હોય તેમા તેનો આત્મા છે એમ માનવામાં આવે છે

પરંતુ કહેવાય છે કે આવા માગે એકથી વધારે મળી આવે છે અને તેમની મૃત્યુ બારે મુઘીની પણ હોય છે પછી તે ધાં માળેને એક 'મુવર્જના પા'માં મૂકવામાં આવે છે અને રેમ્ના નામની સાથે હા આ ના ની ચીઠ્ઠીઓ મૂકવામાં આવે છે પછીથી જેના નામની ચીઠ્ઠી રેણુ વખત રાની આવે છે તેને ગાળના અવિદારી ગણવામાં આવે છે આ બાળકને પછી તીમેટની અધાનીનું શહેર જે લ્હાન્વા (Lhasa) છે તેમાં લેઈ જવામાં આવે છે અને ત્યાં તેને ગજમાળમ્તરીઃ ઉતરવામાં આવે છે તેની યુવાવસ્થા મનયાગાદિક દિવામાં લીતે છે અને ત્યાં સુધી તેના રા યની રેણ મની કે પ્રવાન રાખે છે

આ લોકો અર્થાત્ત તીટના લોકો પગેશીને પોતાના ગજમા એસવા હતા નથી તેમા ખામ મગીને અંગેનેને તો તે રેમના દેના જ નહિ અંગેનેને તે એક રાક્ષસના વશને સમજે છે કે જે રામતોએ વેળા ઉપર કુમના કર્યા હતા તેમના રેશમા અને ખામ કરીને દહાસા શહેરમાં તો બીજા દેના મનુષ્યો પેસવાની ખાસ મનાઈ હોય છે સન ૧૮૫૪ માં એક અંગ્રેજ તીમેટમાં ગયો હતો ત્યાર પછી માત્ર ૧૮૦૪ માં જ ફરી જવાનો યોગ આવ્યો હતો

શરત્ત્વ દાસ કરીને એક માત્ર એક વખતે એક મોટા અમનદારસાથે તીમેટમાં ગયો હતો અને શીગાન્ત શહેરમાં તે પપલ્યો હતો પછીથી ખપપટ કરીને પોતાના અમનદારને તેણે પાસા જેવાની મન મેળવી અને પોતે તે અમનદારની સ્ત્રીના નામર તરીકે તેની સાથે ગયો પરંતુ ટવામ વ લ પછી તેમના ગયા પછી આ વાર્તા લામાના ગણનામાં આવી, અને તે જ તીમેટના અમનદારે આ લોકોને પાસા શહેરમાં આવવા ખટપટ કરી હતી તેને મા માને મારી પાખ્યો

આ રેશમાં મીઠાં આ રેગેરે માપી રે માં આવે છે અને તેનાથી બચવા કસાય છે તો પણ દવે આ લોકો જલની સુધરના જાય છે, એમ આ દાકર જણાવે છે છાપખાના

પણ હવે આ દેશમાં થયા છે અને ગિરધાર પણ દાખન વધા છે, ઘાઘ મનુષ્યને ઘાઘ ઠેનરી લે છે તો છેતરાનાર એમ માને છે કે પૂવ જન્મમાં તેણે તેને ઠગ્યા હશે

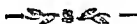
ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે હાનના વામાએ આ પાર્વતી જનમ તથા ગોપન જ્યો આશ્રમ સોસાઈતી હિમાનયની શોધ કરવાની પરવાનગી આપી છે આ સોગએ જર્નલ મન ફ્રી સીસ ય ગહસન ૬ નામના સરદારનીને એમ દારલો તૈયાર થ્યો છે અને તે આ ગોધ કરવા જનાર છે બે આશ્રમરની શોધ થાય તો ઉત્તર અને દક્ષિણ બન્ની ગોધ જેની જ તે મહત્વની ગણાશે અને આ ગોવ નથી એ મધ મહેનુ નથી તે કાર્ય પણ તેટલ જ કહિત છે આ પર્વત ૨૬૦૦૦ ફુટ ઉચો છે અર્થાત્ તે લગભગ છ માઈન ઉંચો છે તેની તળેલીકિપર ચડવું એ પણ ઘણું ક્ષિત છે મગલુ મીધી મરીઓ આનરી છે અને વચમાં તથા બાજુ ઉપર મેલીમોગી ખાઈઓ છે મોટા મોટા નરના થરોવિના બીજી ભાગે જ ત્યાં જોવામાં આવે છે વળી જેમ જેમ ઉપર ચડવામાં આવે તેમ તેમ તેની પવા પણ એરી હોય છે કે તે મનુષ્યથી મહત્ત થઈ શક નહિ અને મનુષ્યો મરણુ જ પામે આ પર્વત ઉપર એવો ભય મર પવન વાય છે કે કદા કહેવાના વાત નહિ આ પર્વતની નામે ટમ્બુ એ પણ એ સામાન્ય કાર્ય નથી

આને માટે ખાસ મગવડવાળું એગપ્તેન લ લખા તૈયાર કરવામાં આવે છે અને તેની મ ક્ષી આ ગોવ પૂરી કરવાનું વારવામાં આવે છે આ એગપ્તેનની એટલું મરવામાં આવશે, કે રસ્તે થાને ચડતાંને જડગ્તા નર્વ પદાયો તેમાં રાખવામાં આવશે અને જરૂર પડતા તે પૂરા પાડવામાં આવશે ઉપર એગપ્તેન રી થ તેની સગવર આ લોગ માને છે કે તેના ઉપર નથી ફેરગાને માથે ગખીને તેને જાનીને આ લોકો પગપડે તેના ઉપર ચડશે જોયની તળે લોખ જાશે અને ગ્તો માફ મવાને મન માલિ તે સાથે ગખો આ લોકો ધાર છે કે જે એ પ્તેન છે પગ જતો તે માગે જ પાટુ ફગે પગ અને ઉપર એગપ્તેને રી રીને ચડવું તેની ગોવ પણ તે માટે ગ્તો જશે અને જેમ જેમ ઉપર જતા જશે તેમ તેમ તે તેના શિખરની ઠગીઓ લેતા જશે અને નમ્શાઓ લથાટ મવામાં આવશે આ માપડો ધાર છે અને મનુષ્યોનો ભોગ અતો લારે આ ગોધ મી શખગે કારણ કે ઉપર ચડવું એનો અથ એ જ છે કે મરણ પામવું આ માપડો ૧૮૦૨ મા પોતાની મુસાફરી થઈ મરે

આ લોકોનો પુરુષ પ્રયત્ન તો નુઓ

‘સો વર્ષે લગ્ન.

અમેરીકાના ડૉ. એ. યુ. માલકમ મેરીસનની ઉમર સો વર્ષની છે તેણે હમણા જ લગ્ન કર્યું છે તેણે જેની સાથે લગ્ન કર્યું છે તે સ્ત્રીનું નામ મેરી આગન્ટસ બાર્ની કરીને છે તેણે લગ્ન વખતે પોતાની ઉમર બેતેર વર્ષની જણાવી છે તોપણ તેણે પોતાની ઉમર જણાવ્યા પછી કહ્યું, કે ખરું કહું તો મારી ઉમર કેટલી છે તેની મને ચોક્કસ ખબર નથી કારણ કે મારી ઉમરના સબધમાં વિચાર કરવાનો અભ્યાસ મેં છોડી દીધો છે, તેથી હું ચોક્કસ ક્લી સ્મૃતી નથી કે મારી ઉમર આટલી જ છે પરંતુ આશર બેતેરેક વર્ષની હશે એમ મને લાગે છે જેમ લગ્ન વખતે તેની ઉમરના સબધમાં પૂછવામાં આવ્યું તેમ તેને એ પણ પૂછવામાં આવ્યું હતું, કે આટલા વર્ષે લગ્ન કરવાથી તેને લગ્નનું સુખ મળ્યું અને તે સુખી યશો આ પ્રશ્નના જવાબમાં તેણે નીચેપ્રમાણે કહ્યું હતું

“અરે! બાળવનની હું હમેશા વિરોધી છું અને બાળવનથી સુખ થાય છે, એમ હું માનતી નહીં હોઉં છું કે નાની રૂબે લગ્ન કરવાથી એક પ્રકારનું વિશેષ સુખ મળે છે પરંતુ આ મરી મૂખાહમતની વાર્તાને હું માનતી નથી હું લગ્ન માટે દેવળમાં એટલા માટે આવી છું કે મારા અને દાજ્જરના ધણા આશયો અને વિચારો તથા પસંદગીઓ મળતા છે અને અમે પરસ્પર ઉપયોગી થઈશું, તેમાં જરા પણ શંકા નથી અમારા લગ્નનું આ સમજ કાઢવું છે જે હો. હું મમત અને મુખ્ય લાભ તો માને છે કે યુવાવસ્થામાં જ લગ્ન કરવાથી સુખ મળે છે પણ તેને હું ગાંડપણ સમજું છું”

આ સ્ત્રી આરોગ્ય અને આયુરના સબધમાં સૂક્ષ્મપણે વિચાર કરનાર છે આ આ સબધમાં પોતાના વિચારો નીચેપ્રમાણે જણાવે છે -

‘હાનના પોતામાંથી નીતિને ભય દર હાનિ છે એટલું જ નહિ પણ તેથી આરોગ્યને પણ તેટલી જ હાનિ છે ક્રિસ્ટ્ય ફેશનના કાચી એડીના જોડા પહેરવાથી સ્ત્રીની પોતાની તદુરસ્તી ધણી નગડે છે અને તેની સાથે પોતાના નાજીનો પણ તદુરસ્તી નગડે છે આ પ્રકરના જોડા પહેરવાથી જે અસ્વાભાવિક રીતે તેને આવડે પડે તેથી તેના અવયવોની સ્થિતિ અસ્વાભાવિક અથવા કુદરતથી વિરુદ્ધ થાય છે અને તેથી થા. જ વખતમાં તે મામ કરવાથી ન જહાર કરવાથી થા. જ મળે છે હાલની સ્ત્રીઓ દુર્વની સ્ત્રીઓ જે નજી ખુણાવાળી ચાત પહેરતી હતી તેને આજે દરતી દાટે છે પણ તેથી તેમના જીવન ઉપર બહુ સારી અસર થતી હતી અને તે દીર્ઘ આયુષ્યને પ્રાપ્ત થતી હતી પૂર્વના તે પાતકથી એ યુગ કે હડીમાં પાડતો મરદનનો ભાગ ઉઘાડો ન રહેવાથી તેમને યશ થતી ન હતી અને તેમના પૃષ્ઠકંઠમાં આવેલા યુગનું એ. રમણ યુગ હતું જેથી હાલની સ્ત્રીઓની પેઠે તેમને વારંવાર આઠ પકવાનો થોમ આવતો ન હતો’

આ સ્ત્રી કહે છે કે “ મને પોતાને હું યુવાન ધારું છું અને હું યુવાન હોઉં તેવું મને જાન થાય છે હું કંટાળી મોગી છું અથવા મારી ઉંમર કેટલી છે તેનો હું કંઈ મજા વિચાર કરતી નથી, અને તેને જેમ અને તેમ જૂની જવાનો હું પ્રયત્ન કરું છું જ્યારે મનુષ્યની ઉંમર વીશ વર્ષની થાય છે ત્યારથી તે ચાળીસ, પચાસ કે સાઠ વર્ષના મનુષ્યની જેટલી ગંભીરતાથી તે વર્તવા માંડે છે ગંભીરતાથી વર્તવાને હું ના મંહેલી નથી, પણ તે પોતે તેમના વર્ષના હોય તેમ માનીને તેવું ગંભીરપણું જગતને જતાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે, અને તેનો પરિણામ એ આવે છે કે, તેમનો આ વિચાર તેમના આંતર મનમાં દબાય છે અને તેનો પરિણામ તેવો જ આવે છે અર્થાત યુવાવસ્થામાં તે જુદા થાય છે હાનની સ્ત્રીઓ કેશનની પાછળ પોતાના જીવનમગ્નો ધણો વ્યય કરી નાખે છે અને તેને લીધે તે અંધ આયુરુવાળી અને અનેક રાગને પાત્ર થઈ રહે છે હજી મારું જગતમાં ધણું કરવાનું છે, અને હું હજી ધણું જીતીશ એમ મને લાગે છે હું જ્યારે વીશ વર્ષની હતી ત્યાર બેટલી મોગી મને પોતાને લાગતી તેથી વધારે મોગી હું મને લાગતી નથી પૂર્વે મારું જીવન ચંદુ નથી તોપણ હો મોરીસન એ કહ્યું મારા મેમના પ્રથમ પાત્ર નથી મારા જીવનમાં ખીજા પુત્રોની સાથે મારો સ્નેહ હતો પરંતુ તે સર્વ હો મોરીસનના જેવા જ વિચારના આ આગમના હતા હો મોરીસન અને મોરી વચ્ચે એટલું વિદુરમય આશ્ચર્ય છે કે, રાત્રે ધણી વખતે મને તેમના ડાયાચિત્રો પ્રત્યક્ષ જણાયા છે એક વખતે મને એમ જણાતું કે તે મારા છે અને મારી સારારાત્રી તેમને જ રહે તે ઉપરથી હું તેમની પામે ગઈ અને જોયું તો ખરેખર તે મારા હતા આ જીવનમાં મેં જે જે કંઈ ધારવા ધાર્યું છે તે પૂરું ન થઈ રહે ત્યાંથી હું ખીજી સ્થિતિમાં જઈ નહિ એવી મને ખાતી છે હાનમાં મારા સ્વામી જે પુસ્તક લખે છે તેને તેમના કાર્યમાં માહાત્મ્ય હું કરું છું, જે પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થયું હવાના સંબંધમાં મોડો દરજ્જો જગતમાં કરશે અને અને એ હવાને લગતી જુની જૂની શાખાઓનો અભ્યાસ મેં છે, અને તે તે શાખાનું શું શું તત્ત્વ છે તે અને જાણ્યું છે આ મંજલમાં અને ન ન નવિન પ્રકાર પાડનાર છીએ

આ પછી હો મોરીસન જોડે વાતચિત થઈ, તો તેમણે આપું આરોગ્યના સંબંધમાં નીચે પ્રમાણે પોતાના વિચારો દર્શાવ્યા હતા -

“ ધમા નીચે પ્રમાણે પોતાના વિચારો દર્શાવ્યા હતા -

“ જગતમાં મરણ એવી ઈર્ષ વસ્તુ જ નથી મનુષ્યો પોતાના મનકિંપર કાંઈ ચંદવા દે છે અને તેના પરિણામમાં જ તેમના શરીરના સાચાઓકિંપર કાટ થઈ છે જેને આપણે દેહસા પિત્તાશય અને હૃદય કહીએ છીએ તે રૂપી ચક્રો અથવા પૈડા જ્યારે મરને લીધે કામ કરતા અમ્મી જાય છે ત્યારે મનુષ્યનું શરીર કામ કરવાને નકામું થાય છે આ પ્રમાણે થવાથી મન તે શરીરને ડોડી છે અને ખીજા શરીરમાં જાય છે તે આ વતમાન શરીર ડોડીને ખીજા શરીરમાં જાય છે, કે પુનઃ તે આ લોકમાં મનુષ્યના શરીરમાં આવે છે એ હું કહેવાને હમણા તત્કર નથી પરંતુ હું એટલું તો કહી શકું છું, કે મનુષ્ય ધાર તો જીવનમણ (energy) કે જે જીવનનિર્વાહમાં અત્યંત ઉપયોગી છે તેનો યથેચ્છ સચય કરી રહે તેમ છે અને તેનો સચય કરીને તે

ધર્મો સમય વર્તમાન શરીરને ટકાવી રાખે છે મારા મનને હું હમેશાં અપ્રમાદી રાખું છું, અને તેના કપર મદી માટ ચડવા ન્હોતો નથી મેં મસ્કૂન ગ્રીક લેગીન, હી યુ, તથા ફ્રેન્ચ, દેટીયન અને રેનીશ એવી બાકીનો અભ્યાસ કર્યો છે અને મારા મનને હું લડવંઠવાની તગવાગેવું ચળવું રાખું છું ૧૭૫૩ આ લાખાઓનો હું અભ્યાસ કરું છું મારા ધર્મો દાકતરનો છે પણ તે ગાંડ બીજો અભ્યાસ કરવામાંથી અટક્યો નથી મેં મગીનવિદાનો અભ્યાસ કર્યો છે અધ્યાત્મવિદાને મગતા પુસ્તકોનો પણ મેં અભ્યાસ કર્યો છે અને જ્યોતિર્તાત્ત્વ તથા માનસગાત્રનો પણ હું અભ્યાસી છું

“ આ માઠ ચોથું લખ્યું છે, અને મારી મો વર્ષની ઉંમર મેં સુખપૂર્વક પસાર કરી છે મારી પ્રથમ સ્ત્રી મેં વર્ષ ૪૮ની હતી અને બીજી સ્ત્રી એક વર્ષમાં જ મરી ગઈ હતી મારી ત્રીજી સ્ત્રી રબો ખાગ મેં મુખાદરીમાં ગાંઠો છે અને મને ઘણું પ્રજા જીવતી છે કે નહિ તે ન જાણતો નથી મારા જીવનમાં ૧૮ દહીં શુભે થતો નથી માનવ જીવનપ્રજા હું હમેશા પ્રેમ રાખું છું હું હમેશાં સાંતો ખોરાખ ખાઉં છું મારા વિચારપ્રમાણે જગતમાં ધણું મનુષ્યો પ્રમાણથી વધારે ખાધ છે અને વધારે ઉંચે છે મોડી રાત્રીસુધી હું વાંચતો નથી છું આ તે છતાં સવારમાં હમેશાં વહેલા ઉઠું છું ને મને ઉઘની જરૂર નથી પોતા પોર પડી શો ઉઘી લઉં છું પૂર્વે જેવો કે જળાનું હતો તેવો જ જળવાન આજે પેલો મને પોતાનો લાગુ છે અને ૫ બીજા પચાસ વર્ષ સાંખા નહિ જીવું તે મને અસંભવ લાગતું નથી આ સ્ત્રીને ધણું વર્ષથી હું જોળું છું અમારું આ લગ્ન માનસ લગ્ન છે અમારા આશય અને વિચાર પરસ્પર ધણું મળતા છે આ સ્ત્રી સગીનતું વધુ સારું જાત છે અને તે મગીતાની સિગ્ન છે દવાનો પણ તેને સારો અભ્યાસ છે તેણે ધણું વાંચ્યું છે અને તેણે અધ્યાત્મવિદાનો પણ સારો અભ્યાસ કર્યો છે આવાં કારણોથી અમારી વચ્ચે આકર્ષણ થયું છે અને અમે લગ્નસંગમથી નેકાયા છે, તે સોકો બીચારા શુ મમજી રાજ

આપણા દેશની પ્રજા કરતાં યુરોપ અને અમેરિકાની પ્રજા આલુષ વધારે છે, એ અને એમથી વધારે વખત દહીં ગયા ડીએ અને આ પ્રમાણે દોનાં કારણ તેમની આયુષ્યાર્ધિ અત્યંત ઓછી છે આપણા દેશ કરતાં તે પ્રજાના જીવનનિર્માણનો પ્રથમ વધારે વિકાસ થયો છે તેમને આપણી પેઠે આયુષ્યાર્ધિ મળતો ન હોવાથી તે આગળ વધી શકે છે મુજબની સસાગનું સુખ પણ લેઈ શકે છે અને વધારે જીવી શકે છે આપણા કરતાં રમાખાં તે દામ ધણું છે જ્યાં તે વધાર નીરાગ શરીર વધારે જાગરા અને દીવાંધુની નામ છે આપણી પ્રજા રીએડી રીએડી રીએડી રીએડી છે આતના ખરેખર જે દરજ્જાવાતપણે વળ અને મરગમગે કરવા પડે તેથી પ્રજાના જીવન ગોનાં જાય છે ન્યાં મનુષ્ય મમજી થઈને મારા માં છે ત્યારથી આ ગિતા તેને ઉત્પન્ન થાય છે લગ્ન વખતે ખરેખર પ્રજાની ખરેખર સીમત આ જીવન પ્રસંગ ખરેખર આખ પ્રત્યેક પ્રસંગે આપણી જાતે ધણું ખરેખર દરજ્જાનાવળ કરવા પડે છે અને એ પછી પછી બીચારા મનુષ્યો પરમાત્માની આર્થશક્તિ તેવાને ન્યાત પ્રસંગે ઉઠી રીએડી કરી પડે છે ધણીને દેવાં કરવા પડે છે આ પ્રજાની પ્રજાના નિવાસ પ્રમાણે છે લગ્ન પ્રજા પડે છે ન્યા

મેળવવાને માટે ઘણાને પૈસા આપવા પડે છે અને આવા ન્યાયહારિક અનેક બધનોથી આપણી પ્રજા હવે ક્યારાઈ ગઈ છે તેમા રાજનીય બધનોએ તેની જ રૂઢિ કઠી છે પણ રાજનીય બધનો ઓર્ગ કરવા ધારો કે ખીજના હાથમા કે પણ આપણાં વ્યાવહારિક બધનો ઓળ કરવા એ તો આપણા હાથની વાત છે આવા બધનોમા જઠડાવાથી જ આપણી પ્રજાનું આરોગ્ય અને આયુષ્ય ઓછું થયું છે અને હજી ઓછું થતું જાય છે હવે પ્રજાને ઘણી રૂવત ત્રતાની જરૂર છે, નહિ તો હવે આ પ્રજાનો વિનાશ અધિક વેગથી થશે પ્રત્યેક મનુષ્યે આ મંમઘમાં શાંતિથી વિચાર કરવો જોઈએ છે અને ગોતાનાથી જે દર્દી બને તે કરીને આ મંમઘમાં સુવારો કરીને બાવિ પ્રજાને સુખશાંતિ તથા આરોગ્ય આયુષ્ય મળે તેવો માર્ગ વિલુવિલંબે પ્રમાદ ત્યજીને મેલણ કરવો ઘટે છે

જીવનરસાયન દવાઓના સમઘમ્મા એક સજ્જનનો અભિપ્રાય—બીલાસપુર (C P) થી W Y Kohher કરીને એમ વ જન અગ્રમા લખે છે કે "I have tried your medicines in a chronic case and have been surprised at the magical effect Will you therefore kindly let me know the price of all your books and guides dealing with the System so that I may be able to grasp the theory and practice of the System completely 6-4-21

આમત્રણ

૫૬ (આવો આવો આવો હે વિશ્વવંદ ' આવો , એ રાગ)

આવો આવો આવો શિવાજી વીર ' આવો
 આવો આવો ભારત ભૂમિ જોલાવે
 અભયઆણુ આજ આર્યભૂમિમા રેલાવે,
 આવો આવો શિવાજી વીર ' આવો
 હૃદયા આજામિની તમારાવિણુ યાતી
 ભરતભૂમિ નિત્ય નીચે નીચે જુઓ જાતી
 હે શબ્દ હવે તો છે વીર્યની પજાતી આવો
 સાચુ વીર્યત્વ આર્થ માહીના જણાએ,
 શ્રદ્ધયુવાળાજમાલી દૃષ્ટિએ ન આવે
 નવ મહાવતણી નિત્ય શ્રદ્ધ માત્ર થાએ, આવો
 અહિ સાસિદ્ધાંત સમજી શકતી ના પ્રજા આ,
 વધે કાપુરુષ ? વણુ થતો ઉધો અર્થજ્યા
 મર્મ શાસ્ત્રજ્ઞા સમજી શકે થી રીતે ત્યાં ? આવો
 કાંતી રેદીયા થયા આંખો છતાં હજાએ,
 મુખ સ્વરાજનુ ન દીડું હજા અમે જરીએ,
 જળણીએ ન કેમ કરીને અમે ઉદ્ધરીએ આવો
 થયા અતિ નીચ ખાઈ દેહલગીઆતણ
 હર્ષ મૈત્ર્ય એકદુ આલાએલુ પણુ '
 તે છતાં પણ વીરવિજય ' ન લેશ અમાર વત્સુ , આવો
 કરો કોટિ બેગાં લેશ જકરાં (પણ) તેડી શુ
 રાજ્ય તેમનાથી લેશ વનનું શુ પમાતુ ?
 આવા ઉપાયથી ન દેન્ય કદી વિલાતુ આવો
 કરી કૃપા હે રુ ' નમે ઉતરી પુન આવો
 અથવા તમજેવા કાષ્ટ વીરને પ્રકટાવે,
 પારત્ર્યપાથથી આ ભૂમિને મૂખવો આવો

પક્ષપાતરહિત અનુભવપ્રકાશ

સ્વસ્ત્ય

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના પૃષ્ઠ ૧૪૮ થી)

એવેય ! હું પણ શાસ્ત્રમાં તથા કોઈ પણ વિદ્યાને સર્વ જીવોના પોતાપોતાના વર્ણાશ્રમનાના દેહચતુરાદિ ઇન્દ્રિયોના ધર્મપૂર્વક થતા દર્શનાદિ વ્યવહારનો નિરોધ કરેતો નથી તેમ જ અનુભવસિદ્ધ વસ્તુનો નિરોધ થઈ પણ શકેતો નથી અધર્મપૂર્વક થતા દેહચતુરાદિ ઇન્દ્રિયોના દર્શનાદિ વ્યવહારનો નિરોધ છે તેથી કરીને પોતાના અવરૂપને માગી ગીતે જાણીને પણ તે સાતત્ય સ્વર્થ કરે તેમ જ ગદ્ય સુધ, ગ્રંથો ત્યાગ કરે મોન ચાલ તાત્પર્ય કામિય, વાનિય માનસિય મર્વ વ્યવહાર કરે અને આમગની માફક હું પણ નિર્લેપ ગીત અને તેનો તને બાધ થશે નહિ

હે મૈત્રેય ! અમનિદ્ધ જે બધોભાષા છે તે વાસ્તવ રીતે તાગ આત્માનાં છે જ નહિ તેથી કરીને અધરૂપ દુષ્કર્મની નિવૃત્તિઓ તેમ જ મોક્ષ પ મુખની પ્રાપ્તિઓ તારે મધ્ય પણ મન્ય જ નથી નિર્લેપથી સ્વપ્નકાલે જાગતા થતા બધોભાષાદિ અનેક પદાર્થ હોય છે તેની નિવૃત્તિ પ્રાપ્તિને માટે સ્વપ્ન જાગે તેમ કદાચ જ મરવાનું નથી તેવી જ રીતે તારે પણ કદાચ મરવાનું નથી સ્વપ્ન જાગે તે જ બધોભાષાથી રહિત છે પણ જીવમરડે અધોભાષાનો પોતાને માને છે માટે હે મૈત્રેય ! તું સમ્યક્દર્શી (સારી રીતે જાણનારો-સ્વરૂપને જાણનારો) થા અસુખ્યદર્શી ન થા કારણ કે સમ્યક્દર્શી પદાર્થ જોયો છે તેવો જ તેને જાણે છે અને અમમ્યદર્શી છે કદાચ ને જાણે છે કદાચ

હું

મૈત્રેય — ધર્મપૂર્વક મર્વ વિષયોની પ્રાપ્તિ થતા છતાં પૂરે તેમ જ હાવમા પણ તેનો મહાભાષા ત્યાગ કેમ કરે છે ?

પરાચર — જ્ઞાનના વિરોધી વિરોધો ત્યાગ પૂર્વના પુરો કરતા તેમ જ જ્ઞાનના પ્રભુ કરે છે અને તે થોડા પણ છે પણ ચતુરાદિ ઇન્દ્રિયોના દર્શનાદિ વ્યવહારનો તો ત્યાગ થઈ શકેતો જ નથી કારણ કે જ્યાં ઇન્દ્રિયાદિ ધર્મો છે ત્યાં ચતુરાદિ ઇન્દ્રિયોના દર્શનાદિ ધર્મ પણ ટોવાના જ ધર્મો છતાં ધર્મનો અભાવ હોતો નથી તેમ જ એવડ ધર્મપૂર્વક ચતુરાદિ ઇન્દ્રિયોના દર્શનાદિ વ્યવહાર જ્ઞાનના વિરોધી પણ નથી માત્ર અધર્મ જ વિરોધી છે જિહ્વા ધર્મપૂર્વક થતા દર્શનાદિ વ્યવહાર તો જ્ઞાનના સાધક છે જે ધર્મ

પૂર્વે અધુનાદિ ધર્મિણાના બાવકાર દરવાચી અમારી દુર્ગતિ થતી હોય તો યવા દે દારણુ તેની નિષ્ફળિ કાઢે જ નથી કમ્પ શરીરના નાશથી જ તે નાશ પામે છે

હે મેત્રેય ! એક ગુપ્ત વાત હું તારા આગળ પ્રકટ કરું છું કે નથી તું મેત્રેય નથી હું પરાશર ? નથી કાઢ કેવળ એક નારાયણ જ છે એવો જોને નિમ્મય થયો છે તે જ અતીત છે તેથી તું અતીત થા

મેત્રેય—આપ એવી વાત મારા છે જેમ્મ અતીત પણ નથી અને ગૃહસ્થ પણ નથી, પુનઃ વળી અતીત થવાની વાત કયો છે

પરાશર—તે જ અતીત છે કે જે જાણે છે કે પોતાના સદ્ સર્વ ગોવિંદ છે પોતાના સદ્ સર્વને ગોવિંદ જાણવામાં પશુ મનનું ચિતન છે તેનાથી પશુ તું અતીત અર્થાત્ નિર્વિમ્બ છે / અો જ્યાર તું એ જાણીશ તો પછી અતીત કે ગૃહસ્થ કયા છે ? ગોવિંદ જ છે

મેત્રેય—જો ' જ નથી તો પછી નારાયણને કાણ જાણે કે સર્વ ગોવિંદ નિર્વિમ્બ નારાયણ છે દારણુ કે તજનું તે નાના, મેય અને જ્ઞાનાદિ ત્રિપુટીવિના જનતું નથી અને સ્વરૂપમાં ત્રિપુટી છે જ નહિ તો જાણતું શી રીતે મને ?

પરાશર—જે મર્વ તું જ છે તો ત્રિપુટિ પણ તું જ છે અમ્મમા નાના, જ્ઞાન, મેય ત્રિપુટી જ્ઞાન સ્વરૂપ તથા પાવોની પ્રતીતિ થાય છે પરંતુ સ્વમદ્દષ્ટા જ સત્ ત્રિપુટીરૂપ નિર્ગુણી જ અતીત થાય છે વાસ્તવમાં તે ત્રિપુટીરૂપ થયો જ નથી પરંતુ પોતે પોતાના મીમામા જ રિયત છે તે જ અમારો તું જિયત છે માટે ' મેત્રેય ! જેમ સ્વપ્નમાં જણાતા પદ્મોદયી અમ્મ પદ્મ અતીત અર્થાત્ દુદો છે તેવી રીતે જ્ઞાના જ્ઞાન મેયરૂપ ત્રિપુટી તથા આ મહાશક્તિમયધાનથી અતીત અર્થાત્ મિન્ન તું પોતાને સામી દૃષ્ટા જાણે એ જ અતીત થતું છે જો તું અતીત નહિ થાય તો કાલ તને દુઃખ મે

ગર્ભજીવન

મિત્ત એક વેલ્સ ડી સર્જન ઠાકરે પાસ કરેલી ત્રીય વરસના અનુભવની સલાત થવાની એકસ ખાત્રીની હવા દુનિયામાં આ એક જ છે સ્ત્રીઓના શુદ્ધ કરદો, સ્ત્રી વધારે તેવું પુરુષોથી અને નહીં આ હવાથી હજારો ઘેર ઘોડીયાં બધામાં છે, સ્વપ્ન આશા નહોં તેવી ખેડેના બાળક રમાડે છે આશા સુકેલી મોગી ઉમ્મરની સ્ત્રીઓનાં મોઢાં આ ચમત્કારી હવામાં હરવા કીધા છે જુના પ્રકર, લોહીવા, સોજે, હુખાનો રતવા મટી જઈ નોરોગી બાળક, જન્મે છે,

નવસારીના ઠાકરે ડી બી પઠ્યા એલ. એમ. એન. એસ. ઇ. બી. વી. સી લખે છે કે ગર્ભજીવન એ એક અતિ ઉત્તમ ઔષધી છે એમ માટે કબુલ કરવું પડશે તેના ઉપયોગથી માતા બે દરદી સુધારા ઉપર છે, દરદીઓ પણ પેલે કબુલ કરે છે કે અમોને પ્રદુષ્ક મારો કાયદો છે આવી ઉત્તમ ઔષધી બનાવવામાં આવે જે અધાગ શ્રમ લીધેલો છે અને અબળાઓના આશીર્વાદ લીધેલો છે તે બહલ પરમોત્તમા સ્ત્રીને લીધેલું પ્રમેય વધારતું આવા હજારો સર્વોચ્ચિટ ગૂંથા છે-પ્રાઇસવીસ માગો

ખાવાની હવા, દીદનાનની વાને પોટલીઓ આપી સ્ત્રીઓનાં ગર્ભાશયના હડીલા કરદો દુઃસ્વપ્નતમા મટાડીએ છીએ' નવા વી. બી. થી મોઢનીએ છીએ કરદની હડીકત લખવી ગર્ભજીવન હવાની કીમત રૂ ૩-૦-૦

ગર્ભરક્ષક હવાની કીમત રૂ ૪-૦-૦ પાછળથી ધનામ જુદુ

શિરનામુ—ગ ગાખાઇ પ્રાણસકર
હે મી. વીક્ટોરીયા સ્કુલ મુ માણસા-શુદ્ધરાત

વૈદક શાસ્ત્રનું ખરેખરું રહસ્ય.

પ્રાચીન સ રક્ત વૈદકશાસ્ત્રમાં એક રોગને માટે અનેક ઉપાયો લખેલા છે તે ઉપરથી અનુષ્ઠાની ભિન્ન ભિન્ન પ્રકૃતિઓ હોવાનું સાબિત થાય છે વળી આયુર્વેદમાં વળેલું છે કે “પાચન્નય ગાઠ્યપડતાવત્ય પ્રકૃતયો મચન્તિ” એટલે કે આ જગતમાં જેટલી આકૃતિઓ છે તેટલી જ પ્રકૃતિઓ છે માટે કોઈ પણ રોગ લાગુ પડતા પોતાના રોગની ખરેખરી કિંમત કોઈપણ પ્રકૃતિ વર્ગોને જાણનાર વૈદને લખી જણાવવી અને તેમની જ સૂચનાનુસાર ઔષધોપચાર કરવો એ વધારે મહત્ત્વની શરત છે

ઔષધોપચાર કરતાં પણ રોગ ન મટવાના ઘણાંએક કારણો વૈદકશાસ્ત્રમાં લખેલા છે, તેમાં પણ પ્રકૃતિનો નિર્ણય ન થઈ શકેલો એ મુખ્ય કારણ છે પોતાના કોઈપણ રોગને માટે પૂછનારને વૈદકશાસ્ત્રાનુસાર યોગ્ય સલાહ આપવોમાં આવે છે એક વખત સલાહ પૂછાવી ખાત્રી કરી લેવા વિનંતિ છે જ્યાંબે માટે અર્ધ આનાના ટીનટ બીડની

વૈદ કાલીદાસ વિ પોપટભાઈ શાસ્ત્રી.

આરોમાકર ઔષધાલય

૦૨ મનમડ-કર્ણીયાનાદ.

TOBACCO (for Chng)

Or Ague Pills Price, Re 1

Batliwallas Balamrut, the Tonic for Children and
Persons Price Re 1

Other famous preparations are —BATLIW
Genuine Quinine Tablets Grs I and II each, in Bottles of
each AGUE MIXTURE small 8 As CHOLERA
Cholera and Diarrhoea and Vomitting Re 1 TO
POWDER 4 As TONIC PILLS Embiral Brandi for
People and Nervous Breakdown Re 1-8 RINGWORM
OINTMENT for Ringworm Dhobies, Itch etc, Price, Re

Sold EVERYWHERE in INDIA and also by

Dr H L BATLIWALLA SONS & CO Ltd

Warh, Laboratory Bombay

Telegraphic Address —BATLIWALLA WARLI, BOMBAY

हरिकीचूर्ण

(दरउत शुद्ध)

अतीत यत्तु छ यत्तु नित्य लेवायां वात, पित्त तथा कृद् अ, नखे दोष ॥
भेनय — हातनो भय छ, उत्तम आरोग्य प्राप्त धान छ तथा आरोग्य,
हस्तिन छ तेरा हातमा गतानयी छैथि यत्तु नामरूप स्वेदा, मृदा गोणसाथे, वर्षा
अधिष्ठानने हु भ आपी सके तेम नयी छरटा अधिष्ठानवडे नामरूप शिशिरमा पोष
अर्थात् नामरूप हातनी हु अधिष्ठानवडे न सिद्धि थाय छ जेम क्वाथ छे नखे
सर्पादि रज्जुने भ आपी यत्तु नयी तेम न हस्तिन सर्पादिना शुभ्र शुभ्र वेतु
स्पर्श करता नयी, परतु छनगी रज्जुवडे न सर्पादिनी सिद्धि थाय छे नखे
हस्तिन हात हु अधिष्ठान भेनन्यने श्री रीते हु भ आपने? नहि न आप
नामरूप नारायण छे तो हात यत्तु नामरूप स्वरूप छ अने ते हात यत्तु ना कि मत् स्वरूप
तो नारायण नारायणने हु भ? न नहि जेवी रीते नामरूप सव आभु
अने सुवर्ण सुवर्णने हु भ? तेनु न नयी

पना-पदो

આશાના નવા અંકર હીસ્ટીરીયા-વાયુમુકતા.

કા. રૂ. ૫-૦-૦

ઉપાદ, ચિત્તભ્રમ, દેહરૂ, વાંકા આકડી, વાંકા છાતી તેમ જ
ધુણુ વગેરે તોડાન કરવા, અને સરીરે ઠંડા પડવું, જડ થવું, શ્વાસ રૂધિર તથા
દાત બાધાજની વગેરે લક્ષણો ધાળવા માટે ઉત્તમ દવા છે તેનો ઉપયોગ કરનાર
સંશુભવાળા ડૉક્ટરો સુધે આજે, દેવાકાઠાના આશિ પોલિ એ સાહેબ ન જ મહેતા
વડોદરા શાસ્ત્રના ટિપ્પણ્યુ. આહેમ છ ઠા નોટીંગ પાટણના પ્રસિદ્ધ વકીલ વિહારા
કરભાઈ અને તમ્બુભાઈ નાદોદ દેવમિસ્ત્રેલ બહેન જ ના, અને ડૉક્ટર કાજીર
શાકરભાઈ, વગેરે ગુરુઓ છે સ્ટીરીયોટાઈઝેશન અર્થાત્ કહે છે, ટિપ્પણ્યુ ખુલાસો મળતો
કે જે ન જ મહેતા ન જ રૂઢીચળવવાલ લક્ષણોના ગાહુ દેશીના માવાળા.

તદન મફત

પ્રાત કાવના માલિકા કહે તે પ્રાત કાલ તદન મફત મેળવી શકે છે

કેવી રીતે

જો પ્રાત કાલના માલિકા છે તે માત્ર નહીં તેના માલિકા મેળવી શકાય તેમજ અને
પ્રાત કાલ એક વર્ષ ઉપવાસ સાથે મફત આપીશું અથવા તેમને પ્રતિ દરેક દિવસે તેના માલિકાની
માલિકા એક વર્ષના પૂરા બાર અઠવા માત્ર પોરતો ખર્ચ નેમને મફત આપીશું

અથવા

પ્રત્યેક એક નવા માલિકા પ્રાત કાવના પાછલા વર્ષના પચ્ચરણ બાર અઠવા
અથવા પ્રાત કાલ-મ દિર તરફથી પ્રસિદ્ધ સ્વેતા પુસ્તકોમાંથી જ આનાની કિંમતના
પુસ્તકો મફત આપીશું

અવસ્યાપક પ્રાતકાલ

વડોદરા

સુચર્મી

અનુક્રમે ૨ ૮-૫-૪

કે. જે પી પદિત એ ૩ ૬ ૫ની

વડોદરા

શુદ્ધ મેલસેલવિનાની ડી હીંગ

પા સલી, તથા અર્ધા રૂબી ડીની કિંમત ૩ ૦-૦-૦ નથા ૩ ૧-૦

ને ૫૩ પડે તો પાલી તેમજ લોએ

૫ પી પદિત ૫૪ ૫ની - વડોદરા

શુદ્ધ કાથો.

શુદ્ધ કાથો કેવો હોય છે તે જાણિયું જ્ઞાનસુધા જોયો પણ તથા જાને તેનો સ્વાદ પણ જાણ્યો નથી અભરમનિ જે કાથો આપણે ખાઈએ છીએ તે સહી ગળસજવાબો હોય છે એટલું જ નહિ પણ તેને વાપરવામાં ધમશબ્દતા પણ રહેતો હોય છે તથા ઉપરાંત તે શુષ્કને બદલે જવશુષ્ક પણ કરે છે જેને શુદ્ધ કાથો જોવાની તથા વાપરવાની ધ્યાન હોય તેમણે અમારે ત્યાંથી મગાવી ખાત્રી કરી જોવી એટલે સમજાએ એકે પરીક્ષાની કિંમત રૂ ૧૦-૪-૦ એકેથી સાત મટીકોનું યોરડેજ વી ૧૫૦ ખરચ પાંચ જ્ઞાના જાણે છે આ કાથો ખાવાથી ઉધરસ થતી નથી અને ઘણું હોય છે તેા મટીકોનું જ એ જવા ઉપર સર્મા મધની સાથે ખાવાથી તે મટે છે

જે પી. લિમિટેડ એન્ડ કંપની—વડોદરા.

પ્રાક્ષાસવ

સ્વલ દોહના રૂપીઆ જે

અકસીર દવા !

ચરતી મટાકનાર,
શુખ લગાડનાર,
દસ્ત ચાકે લાવનાર,
ઉપ લાવનાર,
તાકાત ખાપનાર,
તાઝી બહનાર,

લાહેજતદાર પીણું

અંકુશ શર્માસ્યુટીકલ વર્કસ, લીમિટેડ

પ્રાચીન આયુર્વેદને આધારે, ઉચી શુદ્ધ વનસ્પતિ અને તેની જ બીજી ચીજોમાંથી અર્વાચીન માધનેશી ઉત્તમ અને અકસીર દવા બનાવનાર

વડોદરાનાં એન્ડ

ગ્રેમર પાર્સીઆની ક્લો
મીકાલ

—કારખાનું—

એલિનરેટન રોડ,

મુબમ્બઈ ૧૩

एक स्वदेशी साहस.

सुगंधीदार अंगरबत्ति

આ અંગરબત્તીઓ આખા દિ દુસ્માનમાં વપરાય છે અને સુવાસમાં તેની બરોબરી કાંઈપણ બીજી બત્ત કરી શકે તેમ નથી. બરીય તેમ જ પતાદાર બંને વાપરી શકે છે નીચેના ભાવ ની શેરના એટલે ૧૦ તોલાના સમજવાના છે

ચદામીરગની અંગરબત્તી

૧ ગુલાબ-કસ્તૂરી—હિતમ કસ્તૂરીની સુવાસ આવે છે દરેક અઢી કલાક બળે છે પાશેરના ૨ ૪

૨ ગુલાબ-અબર—આનાં પણ કસ્તૂરીની સુવાસ રહેતી છે પાશેરના ૩ ૪)

૩ ગુલાબ—આખા પણ કસ્તૂરીની સુવાસ આવે છે પાશેરના ૩ ૨)

૪ કેસરી—દરેક શેઠથી એ કાઠક આવે છે અને પાશેરમાં ૨૫૦ આવે છે (ન ૧) પાશેરના ૩ ૧ (ન ૨) પાશેરના ૩ ૧

૫ અગર—વજન વગેરે ઉપર પ્રમાણે—પાશેરના ૩ ૧

૬ ચંદન—નાળી દરેક એકથી શેઠ કટાક બળે છે ૧૦૦ નગ પડીકાના ૨ ૦-૬-૦

કાઠારગની અંગરબત્તી

૧ અમર—૧૦ ૧૦૦ ૩ ૧-૪-૦

૨ જવાહ—પાશેરના ૩ ૨૧

૩ મતાળ—અમરગરિકરીતે બળે છે—પાશેરના ૩ ૧૧

૪ દરબાર—રેક આઠથી દસ મલાક આવે છે ૧૨ નગના ૩ ૪૧

૫ મસ્ક—પાશેરના ૩ ૧

૬ અર્ગન—દરેક અઢીથી ત્રણ કલાક બળે છે અને શેરમાં બસોથી બગસો નગ આવે છે પાશેરના ૩ ૧

૭ પન્ના—એક શેરમાં ૪૦૦ નગ આવે છે—પાશેરના ૩ ૦-૧૨-૦

૮ અગર—પાતળી એક શેરમાં ૨૦૦૦ નગ આવે છે પાશેરના ૦-૧૨-૦

૯ અમર—પાતળી ઉપર પ્રમાણે પાશેરના ૩ ૦-૬-૦

૧૦ સાધારણ—પાતળી ઉપર પ્રમાણે—પાશેરના ૩ ૦-૬-૦

અંગરબત્તી ટીકડીઓ—અમર તથા રેસમાં કપડાંનું જણવી રસણ કરે છે અને બલે રખત આવે છે નગ ૧૨ ના ૩ ૪

સ્વદેશી સાબુ—આ એક જાતનો સુગંધીતર એકઠો કરેલો મસાના છે એક બનીના ૩ ૦-૪-૦

સુગંધીદાર દર્યાગ મુખ—ત્રણ બત્તની ઠળી આવે છે મૂલ્ય ૩ ૧-૧૨-૦ ૧-૦-૦ અને ૦ ૧૦ ૦

સ્વદેશી કેશર-કેશ, મધ્યમ, કનિષ્ઠ-દરેક તોલાના ૧-૬-૦, ૧-૪-૦ ૧-૦-૦ અંગરબત્તી લેનારને આ ૩ કમીશન મળે છે

જે પો યદિત પન્દ કંપની
કે મુતરી કાપે—પરોવવા

પ્રાતઃકાલમંદિરતરફથી પ્રસિદ્ધ ચંદ્રલા પુસ્તકો

પ્રગતિ	૦-૧૨-
મહાત્માકાન્હા અને તેની ધિરિ	૦ ૧૨-
આરણ્ય આસ્વાસનક ઉન્નતિ પ્રથમ પગથાળું	૦-૪-
નુકર દા વૌશિશ્વન	૦-૪-
મધ અને તેના ઉપયોગ	૦-૨-
વાસ્મિકીના ખર્ચ	૦-૪-
વ્યવહારોચિત ગૌતમધર્મપિણા	૧-૬-
લખવા	૧-૬-
દરેક મનુષ્ય જાતે થેલ (ગુજરાતી)	૫-૧૦-
„ (મરાઠી)	૫-૧૦-
Bio-chemistry (અંગ્રેજી)	૧૨-૧૦-
શાસ્ત્રમુજ્જન અથવા શાસ્ત્રોને કેવી રીતે ઉછરેલો	૧-
વદાનમાળોપદેશિકા	- ૬
ચાહા કોફી, તમાકુ, દારૂ વગરે	૦-૨-
આપણી અવનત સ્થિતિ અને તેમાંથી ઉદ્ધરણના માર્ગ	૦-૨-
„ „ હોદી	૦-૨-
મર્મ	૦-૨-
શીશ્યાશ્રમવિદ્યાપાઠેકમુદલ્લો પ્રથમ ઉપાસનક્રમ	૦-૨-
પ્રકા કોલેરા જેવા વ્યાધિના સામસ્ય કારણો તેમા મુદ્દ	૦-૨-
આરોગ્ય અને દાર્પિ અણુ પ્રાપ્ત કરવાના અભિર્ભાવો	૦-૨-
ફેશન અસ્થિસ્થ શા જગતમાં છે કે નહિ	૦-૨-
પ્રદુષ્યાશ્રમ અને પ્રદુષ્ય	૦-૨-
ગરીર, મા અને આરમા	૦-૨-
મવાલપત	૦-૨-
માત્ર શાસ્ત્રો પાછા થયે	૦-૨-
પ્રત્યેક વસ્તુ	૦-૨-
પ્રાતઃકાળ ૧ થી ૧૮ વર્ષનો સદ	૦-૨-
પ્રાતઃકાળ-મંદિરમા મહી શક્તિ ગોજા પુસ્તક	૦-૨-
પ્રાતઃકાળ યોગમુદ્ર (ગુજરાતી આધારિત)	૦-૨-
શીશ્યાશ્રમ	૦-૨-

રાણ મહારાજાઓ

નવાળ સહિષ્ણુ, નામદાર મરહુમના ધારાસભાના ઓનરેમન
એમ્બરો, શેશન્ય જલજો, કનલો, મેજરો, ફેજનો નામદાર લેટ
વૉઈમરાયના લેટ ઓનરરી એંગ્લો ગ્રી પેન્ડાટીકલ એજટ, સનકારી
સીનીલીયન એક્સિસરો, યુરોપીયન સીનીલ સરવ્યને, એમ હી ની
હીઆ ધરામનારા મોટા હાકટરો તથા દેશી અને યુરોપીયન આપ
રાજ્યને ગૃહસ્થોમા બાદશાહી યાકુતી નામની જ બહેરવા ગી
દેવા બહુ વપરાય છે એજ તેની ઉપયોગીતાની નિહ ની છે— (વન-
મેન્ટ લેબોરેટરીમા આ રજવાડી દવા એનેલાઇઝ રએલી છે

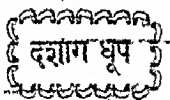
બાદશાહી યાકુતી

‘મે તે ઠારલુધી’ ગુમેલેલી તામવ પાછી લાવે છે પુરુષાતન
કાયમ કોએ છે આ સંસ્કૃત સી યાકુતી વીર્ધવિકા તા તમામ બાપિ
મગડે છે ગને વીધ વદ્ધ બનુ ને ખરૂ પુરુષાતન આપે છે પ્રાણ
મગાઈ આપનાર અને નખળા માલુમને પશુ સ્તુતીની માફક
જોતવર જનાવનાર આ દવાનો લાભ એવા અ રારી ખામ વાકામલુ
છે આ દવા સુખ-વાના કોઈ પશુ જાનની પરેશની કર ન શી
જોળીના રૂપી એકના રૂપીયા દર

બાદશાહી યુનાની લેપ

ઉમદા દવાઓમાવી આ લેપ જનાવેવ છે ઠારૂ પુરુષાતન
લાવવા માટે આ લેપ રોહમદ છગા છે આઉમ એકની ડીના
રૂપીઆ આઠ

હાકટર કાવીદાસ મોતારાન-રાજકોટ કાઠીઆવાડે

બાઈઓ ને જોઈને તમોને કે વચારા બાળકોને, હુ જોઈ છે ? હોય તો આ
 દવાઓનો ઉપયોગ કરા ન મટે પેસા પાછા ખાત્રી આપતા હો
 પાછા મળશે દવા સ્ત્રીની પ્રમાદી છે

હીસ્ટીરીયા (મૂગીનાયુ) ની દવા
ચમતકારી ગોળીઓ

હીસ્ટીરીયા ત્રીજી સીજી-રોજ ક તે
 મહિના વખતમાં આવતા વાયુત ચાર રોજ
 દનાતુ સેવન આહી ની સુચના પ્રમાણે ઉપ
 યોગ કરતાં તરત જ મટે છે દવા ખાવાના
 ઉત્તમ છે હુ ખીજો જરૂર ઉપયોગ કરવો
 ગોળી એકની કિ મત રૂ ૦-૧-૬

તાવની દવા

ગમે તે પ્રકારના તાવ ઉપર અકસીર
 વનસ્પતિની કકરી, તીખી, ખારી, મો
 બગાડતાં નથી ચાર દિવસ ખાવાથી તાવ
 જાય છે કિ મત રૂ ૦ ૧૨ ૦

ખરાની દવા

વાપરી ખાત્રી કરો ધણી સારો છે
 ખાવામાં કકરી તીખી, ખારી મોબગાડની
 નથી-ચોપડતા ફેફસા-મળવુ-હુમડાં બમ
 ડતા નથી ચાર દિવસ ખાવાથી નટે છે
 એ, પાણી, જરૂર, જળાશુષ્ક, તો, અપામ, મે ચાર
 દિવસના દવાના ફકત રૂ ૧-૦-૦

ખરજીયુ તેની દવા વાસ્પતિની

વાપરા ચોક્કસ કરી જોતુ ગમે તેટલા
 વખતનુ જાય છે દવા ત્રણ દિવસ ચોપડવાની
 છે-તે બમની ફેફસા ઈમ કરતી નથી
 દવાની કિ મત રૂ ૧-૫-૦ એક પડકારની
 આ ખીજો ત્રણ હમ ખરજીયુ મટશે

દમની દવા

ઉત્તમ પ્રકારે કરી છે દમના રોજમાં
 ખાતા માણુઓ દવા લેઈ સુખી અ શુ
 દવા-વધારે વખત સેવરી પડશે લખી તે
 મારે પુછુ

દાદરની દવા } ગમે તે જાતની
વનસ્પતિની } દાદર પર

જે અગર ત્રણ દિવસ ચોપડે જાય છે
 દવા ચોપડતાં બળવુ, ફેફસા, ઈમ કે
 હુમડાં મળડાં બગાડતી નથી પડકારની
 કિ મત ૦-૪-૦

મગ્ડા ૩ ઝાડા ની દવા

વનસ્પતિની

તત્કાલ મે રોજમાં બવ કરે છે ત્રણ
 દિવસ લેવાની છે તેની કિ મત રૂ ૦-૭-૬
 દવા-અસ કે-લોહી પડતા મગ્ડાન
 ઝાડાને મટાડે છે

ઝી પ્રદરની દવા

દવાના યોગ વખાના સેવનથી મદ
 જાય છે અકિ દિવસના ૦-૧-૦

શુભદા નો મનમ ધજો ઉત્તમ છે બે પટી
 લેવાના મટે છે કિ મત રૂ ૦-૩-૦

બીજી દવા-કમળો-અમ્બપીત-પ્રમેહ-
સ પરની-હરન-મરેજ-રતવા-

મણીલાલ નારણજી

દવા કરી દેનાર

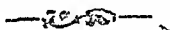
નડિયાદ-૩ કાર યોજા થર ન જરૂર

पुस्तक १९] सप्त १९७७ वैशाख कृष्ण० १४ [अंक ७

॥ ॐ श्री ॥

मनने अतर्मुख यवा प्रबोध

प० शम परम

— २२ —

मन अतर उत्तरी वातु
 इत्यथि तन त्यलु निजइप ध्या तु
 आद्य अमय्य तु ताइ छोडी,
 निरोधमुणअरितामा न्हा तु —
 गृह धन सीतुं थि तन त्यलुने,
 निजइपने प्रिय न तत या तु, —
 आद्य दष्टि धरी क्क्यातगी लाध !,
 अमीश कडे लवगि धुमा तु, —
 सुणभूण तुण कोरबुमा सत्तर,
 इत्यभोह त्यलु पीर ! शमा तु, —
 नमा नमी विनवु हे मन ! भारा,
 निजइथ थि ती तन्मय था तु, —

તનુમંદિરમાહાત્મ્ય

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના પૃષ્ઠ ૧૩૮ થી)

કાન એ પણ એક અદ્ભુત યન છે તેના દ્વારા અવાજ સંભળાય છે એ પણ એક અગમ્ય રચના છે જેમ જેમ આ શરીરની રચનાનો આપણે વિચાર કરીએ છીએ તેમ તેમ તેનો મહિમા અધિક અને અધિક આપણને સમજતો જાય છે આ શરીરચત્રનો ઉડો અભ્યાસ કરનાર આસ્તિક યથાવિના રહેતો નથી અને જે આસ્તિક છે તેમને તો પદે પદે પરમાત્માનો મહિમા દૃષ્ટિએ આવે છે અને તે વારંવાર આશ્ચર્યવત્ પદ્યવતિ—આશ્ચર્યથી તે મહિમાને જોઈ રહે છે આ શરીરચત્રની યતી વિવિધ ક્રિયાઓ પરમાત્માના મહિમાને સૂચવે છે, અને પ્રત્યેક ક્રિયાના પૃષ્ઠભાગમાં પરમાત્મા રહેના જણાય છે

શારીરિક શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરનાર કહે છે કે મન એ શી વસ્તુ છે તે રપષ્ટે થતુ નથી તો પણ કોઈ કોઈ તેને સૂક્ષ્મ પરમાણુઓનું કાર્ય માને છે શરીરમા રહેલા ઇલેક્ટ્રોન—એ અત્યંત સૂક્ષ્મ પરમાણુઓ છે અને તેમને પોતાના કર્તવ્યનું જ્ઞાન હોય છે, એમ આ લોકો કહે છે અને આ ઉપરથી જ તે માને છે કે મન એ સૂક્ષ્મ પરમાણુઓનું બનેલું છે અથવા સૂક્ષ્મ પરમાણુઓના સંયોગથી બનેલું કાર્ય છે કોઈ કહે છે કે Universal mind સર્વવ્યાપી મનનો આપણું મન એક વિભાગ છે પણ સર્વ વ્યાપી મન જ્ઞાનું બનેલું છે તે તે કહી શકતા નથી

વાગ્મી એ પણ એ- મનુષ્યશરીરમાં સામાન્ય વસ્તુ નથી વાણીનો પ્રભાવ અને મહિમા અપાર છે આ વિશ્વ ઈશ્વરના સદૃશ્યથી જ સંબંધિત છે, એટલે વાણીનો, વિચારનો અદ્ભુત પ્રભાવ છે એક વિદ્વાન કહે છે કે મનુષ્યને વાણી આપીને ઈશ્વરે પોતાનું સર્વ સામર્થ્ય તેને આપી દીધું છે વાણીનું સામર્થ્ય અને તે અને દૃષ્ટનામાં ૧ આવે તેવું છે

હૃદય એ અવયવનો મહિમા પણ અસાધારણ અથવા અનાદિ છે કયા અવયવનો મહિમા ગાંડો અને મ્યાનો ન ગાંડો એ ? આ સ્થાનમાં રુધિર ગમે છે શુદ્ધ થાય છે અને અશુદ્ધ થયેલા નકામા અણુઓ ત્યાંથી મહાર નીકળી જાય છે શરીરરૂપી દેવી ધ્યાનને પોષનાર અમૃતરસ આ જ હૃદયે તૈયાર થાય છે અંતુ તેનું પ્રસારણ ત્યાંથી જ થાય છે

મગજનો મહિમા પણ અપાર છે આત્માનું તે નિવાસસ્થાન છે આ સ્થાનમાં અખડ ગતિ કરતાં અણુઓને કોઈ ગણી શકે છે ? જે દરિઆકિનારા ઉપરની રેતાના મણે કોઈ ગણી શકે તો જ આ અણુઓની સંખ્યાને ગણી શકાય ? આ મેનધનુષના રગના અણુઓ એ શરીરરચના આત્માને વગાડવાના વાહની યોગીઓ અથવા પડતા છે, કે જેનાવડે આત્મદેવ વિદ્યક્ષણ રાગોને અખડ વગાડે છે

આત્મદેવ આ શરીરમાં રહ્યા રહ્યા અદ્ભુત ચમત્કારો નિભ કરે છે જેમને પરમાત્માના ચમત્કાર જોવા છે, જેમને પરમાત્માનો જ્ઞાનપ્રવા છે જેમને પરમાત્માને દર્શન અર્થાત્ નજરોનજર જોવા છે, તેમજે દિમાનયકર્ષર, ગિરિગર્વરમાં કે જગતમાં કાષ્ટ, મહાત્માને ખોળતા જવાની શી જગ છે? આ પરમાત્મવે આ મનુષ્યના શરીરમાં સર્વ વ્યાપ છે અથવા તો તે અધિક ક્યાંકો લે યમુર્ધાદિ સ્થાનમાં અખડ પ્રકાશે છે જોતારા મ્યા છે? તેમનું અસ્તિત્વ તે અનેક ચમત્કારોવડે અખડ દર્શાવી રહ્યા છે, સિદ્ધ કરી રહ્યા છે

Know thyself—તને પોતાને જાણ The Kingdom of God is within—ઈશ્વરનું સામ્રાજ્ય અથવા સ્વર્ગ અદર છે એ વગેરે અનેક વચનો પામ્યાત્ તત્ત્વશોધકો દ્વી રહ્યા છે આવા વાક્યોનો આપણામાં તો યોગ નથી તાત્પર્ય, કે અંતરમાં ઉતરીને શોધતા જ ને જાણવાનું છે તે જાણ્યું છે ને પરમાત્માનાં દક્ષન કરવાનાં છે, તેમનાં દર્શન થાય છે બાલ જગતમાં દર્ષ જ સાર નથી સાર માત્ર અંતરમાં છે અને તે અત્યુર્ધતાવડે જ હાય હાજે છે

જે ચમત્, જે અનેક તારાઓને અને જે અનેક સૂર્યને પણ પ્રમાણે છે, તે સૂર્યના પણ સૂર્ય આત્મવે મનુષ્યના શરીરની મદિરમાં વિગાડે રહ્યા છે તે સ્વયં પ્રમાણ છે તેને પ્રકાશવતે સૂર્યચંદ્રની જરૂર પડતી નથી પણ તે પોતે પોતાની મેજે જ પ્રકાશે છે અને પ્રમાણમાનતા પ્રમાણ તે જ છે શોધો, આ તતુમદિરમાં આ દેવનદેવ આત્મ વને શોધો, અને કન્યાના શિખરે જઈ રહે

જે અજ્ઞાન—અધકાર કુખમાનનું કારણ છે અને જે જન્મમરણનું કારણ છે, તે અજ્ઞાન—અધકાર આ આત્મવેના શન યના વિવર્ધિ ગય છે, અને જ્ઞાનપ્રકાશ વિસ્તરી રહે છે કે જે પ્રમાણથી કુખમાન ટળે છે, સુખસર્વસ્વ મળે છે અને જન્મમરણ ટળી રહે છે

મનુષ્યે પોતે એમણુ તો જાણુ જોઈએ, ૫ પોતાના તતુમદિરનો અધ્યા, બાધનારો, રચનારો તે પોતે જ છે તેના ઉપર જ પ્રત્યે પડે તેને બાધવાની જવાબદારી રહેલી છે આ વિશ્વના દ્રવ્યોમાથી તેને તેજે બાધવાનું છે જેથી કેવાં દ્રવ્યો પસંદ કરવા એ વિચાર તેજે કરવાનો છે

શુ એ આ ભૂ નથી કે મનુષ્ય સૂર્યમડોલુ માપ માટે છે, મળે દૂર રહેલા તારા જોતી મધ્યનું અંતર તે શોધી માટે છે સૂર્ય ચંદ્ર તથા તારાઓ મ્યા દયા દ્રવ્યના બનેલા છે તેની શોધ કરી શકે છે જતા તે આદારનું એવું ધોગણુ પોતાને માટે નક્કી નથી કરી શક્તો કે જેથી તે મિ. જ ન પડે. શુ એ આત્મ નથી કે સેક્ટો વર્ષ પછી યનાર મહાજી વગેરેનું બલિષ્ઠ તે પૂર્વથી કહી શકે છે પણ તે પોતાના આધિ વ્યાધિ અને મરણને જાણી શક્તો નથી

આ બધું જ મનુષ્ય જાણી શકે છે પરંતુ તેજે આ દિશામાં દષ્ટિ કરી નથી દિશામાં દષ્ટિ કરી નથી અર્થાત્ એમ કહેવાનો ભાવ નથી કે માત્ર જ તે દિશામાં ગયું નથી તે

દિશાના પારને પણ પામ્યા છે પણ કહેરાતુ તાત્પર્ય કે કે અતે મનુષ્યો હજી અજ્ઞાન દશામાં છે મનુષ્યનો મોટો ભાગ હજી અધમરમાં અથગમ છે અને, તેમને ઉદ્દેશીને જ આ કથન છે

જ્યાંમુઘી મનુષ્ય પોતાનાં દુષ્ટો ટાળવાને બહાર બટખો ફરે છે, જ્યાંમુઘી તે અતર્કુષ્ઠ થઈને પોતાને, મોઘતો નથી અને પોતાને જાણતો નથી, ત્યાંમુઘી તે અજ્ઞાનમાં અને દુષ્ટમાં જ અથડાય છે પણ જ્યાં તે બાલ દષ્ટિ ત્યજીને અતર્કુષ્ઠ ઉતરવા માટે છે ત્યાં તેનાં દુષ્ટો અગપાય છે અને તે પરતવ મળીને સ્વતંત્ર થઈ રહે છે મનુષ્યના વિમસના અને ઉન્નતિના ખીળ બધા માર્ગો નિરર્થક છે આ એ જ માર્ગ સાત્ય છે, અને તે જ વાસ્તવ હિતકર છે આ માર્ગે વહેનાગ્ની જ વાસ્તવ ઉન્નતિ થાય છે, અને તેનાં જ દુષ્ટ, અજ્ઞાનનો નાશ થઈને ટળે છે

હાનના ચારીરિક વિગતોનાં માને છે, કે મનુષ્યનું શરીર પ્રત્યેક વર્ષે નવું થાય છે તેના ચરીરના તમામ છાત્ર અણુઓ મહાર નીમળી ગય છે, અને તેનું ચરીર નવું રચાય છે આ કાર્ય હંમેશાં પ્રત્યેક પળે ચાલ્યા મરે છે પરંતુ કેટલાક જ્ઞાનની મનુષ્યને જરૂર છે, કે જેથી આ કાર્યમાં તે પ્રકૃતિને-કુદરતને સાહાય કરી શકે

(અપૂર્ણ)

પદ્મપાતરહિત અનુભવપ્રકાશ

(અનુસંધાન વનમાન વનના પૃષ્ઠ ૧૯૨ થી)

પરાય — હવે તું કુવ થયો કુવની કથા સાંભળ

મેત્રેય — હું અતીત યાજી છું આપનો બેખ મને કૃપા મરીને આપો

પરાયર — અતીતમાં બેખ અમેખ છે નહિ માયામાં બેખઅબેખ છે જે માયામાં બેખથી અતીત છે તે જ અતીત

મેત્રેય — સાહે, કથા કહો

પરાયર — તને નિમગ્ન નથી નેથી તને બરમ કરવા યોગ્ય છે

મેત્રેય — હું તો હું જ નહિ ઈશ્વર જ છે નિશ્ચયે બરમ કરો

પરાયર — આ પરિસ્થિતિમાં આગ આ દાર પી જે દાટ છે તેને જ બરમ કરવું હવે કદ દેહાદિક સંધાને બરમ કરવાનું માટે તાત્પર્ય નથી સાહે યજુ કે તું બસીભૂત થયો છે મેત્રેય ! આપતકામ અચાનક, સ્વન મસ્તીમાં દેનાર, સત્ત્વ સ્વાભાવિક વિચરણ ધ્રુવને મળી ગયા. કદ નિયુત્ર કુવને મગવાની મામનાથી ત્યાં નડેલા આ નિષ્કામના અવધર્મ એક હિતદાસ સાંભળ

જડભગતનું ઉપાખ્યાન.

એક મમયે મહાત્મા જડ ભગતે દેવરાજ હંદની શાન્તોત્ત તપન્યા કરી તથા માસ પીત્યા એટલે જો નર્શન દીધા અને કહ્યું કે જ્યાં હાથ તે વર નામ જડભગત સાનળીને હમ્યા અને કહ્યું — તે હ્રદા તમે ને યાગુ થયા હો તો હોહો - હું વર લેવાવાગાનું સ્વરૂપ શું છે ? તેમ જ તમે વર આપવાવાગાનું સ્વરૂપ શું છે ? વગર મ્યાથી આપશો ? કોના બાથી વર આપ ? નમારી અને અમારી આકૃતિ તો સમાન જ છે તો પછી વર આપનાર તમે ઉપાખ્ય, વર લનાર હો ઉપાખ્ય, એ વિનમ્રતા શાથી છે ?

જડ — હે જડભગ ! મારા નિમિત્ત તે મહિન તપ મ્યુ છે હરે તું પૂછે છે કે તું પ્રાણ છે ? મેં તો સાબલ્ય હવે જ જડભગત પમમમ છે પણ નોડે હું તો પમમહસ પણ નથી અને હારત પણ નથી તે જાનેને એકી એકના જ છે હા ! જડ પામી નથી પાનાને બાણતો કે નથી પરને બાણતો " જડભગ " હું વર લેવાવાગા કોણ છું તું વર આપવાવાગા કોણ છે ? એ સ્ફુર્તિ અંત ના જેવડે મિદ્ધ થય છે તે જ તાડ અને માઈ સ્વરૂપ છે તે સ્વરૂપ જેવું બાણતુ નેલએ " જડ " બાણતુ તું તું બાણતો નથી તેથી હમીને તું ઉપાસક વગ લેવાવાગા છે, હું વગ આપવા વાગા " પામ્ય છું હું જડભગત ! તાઈ પૂછવું એવું છે જેમ ધગમકને ધગમક પડે જેમ નમ ના નગને તગમ પૂછે સ્વખનન સ્વખન નરને પૂછે તેથી એ સર્વ અયોગ્ય છે કારણ મગ પ્રમાણ પૂજનાર તું તેમ જ નેને પૂજવામા આવે છે તેવું સ્વરૂપ એમ જ છે " પધિની " પિથી પલ એમ જ છે તેમ જ ઉપહિત વસ્તુ અર્થાત ઉપાધિનાળા આદમાની પિથી પણ એ જ છે તું મગ છે ? હું કોણ છું એ પ્રકારે પૂછવાનું બધા વિલક્ષણતા દાખ છે ત્યાં જ મને કે વિનમ્રતાવિના આ પ્રકારનો પ્રથમ પૂછવો એ મૂર્ખતા છે તે તને પોતાનું શું પચ્છતરૂપ બધ્યા પેતન્યરૂપ બધ્યો દત્ત્ય અથવા દષ્ટાક્રમ બધ્યો, તત્ત્વ જ અમત્યરૂપ માર અથવા તત્ત્વરૂપ કે મરિપત અથવા અધિભાનરૂપ બધ્યો ? અથવા જી નને તે પમ જાનિનાનો બધ્યો, કે અત્યવિનાનો બધ્યો છે ? અથવા તો દત્ત્ય દષ્ટાવિનાના મરિપત અથવા અધિભાનવિનાનો બધ્યો છે ? અથવા દાર્પકારણવિનાનો અથવા સંયનનકારણવિ નેનો છે નેથી પૂછે છે કે હું કોણ છું ? તું કોણ છે ? શુદ્ધિરતિન જડ, બાણત મર્વે હું જડ મર્વે રીતે સર્વ અધિ માર જ સ્વરૂપ છે અન્યથા છે જ નહિ પૂવ હિત જતનરગર્ભી મામ જ છે હું જડભગત ! સતોનો સમ મર જેથી પોતાના સ્વરૂપને વાણીય

જડભગત — ઉપદેશ મો.

જડ — ઉપદેશ એ જ કે દષિપ નામ રૂપનો ત્યાં ! કરી પોતાના સંદ મર્વ નારાયણ બાણ સમુદ્રના તરંગોનો ઉપદેશ એ જ છે મર્વ નામ રૂપનો ત્યાં કર. આપસહિત મર્વ તરંગોને જળરૂપ બાણી પાડના બતાવેના જડ ભગતને જ પપ્રાપ્તિ માટે એ જ ઉપદેશ છે કે પોતાના મહિત સવ આ ન બનેના મમમ મામ રૂપ બાણી

નિર્મયાનંદ

—૧૯૭૧—

(અનુસંધાન ગત વર્ષના પૃષ્ઠ ૩૮૪ થી)

મકરણ ૨

૨ દુડુ પોતાના મામાને ઘેર ગયું

— — — — —

ઈંદુના મામા શિવચ પોતાના ગામથી આજ ન ગાઉ દૂર રહેતા હતા તેમની ગિયતિ સારી હતી, અને જો તે ધારે તો ઈન્દુને તેની મા સાથે પોતાને ત્યાં રાખી કે તેમ હવે પરતુ ઈંદુની માગી એટલી ત્યાજ્ય-ચમત્કાર હતી કે તેના આગળ શિવચદ્રતુ કંઈ ને ચાનતુ નહિ જોમને આવી જીવા પ્રાપ્ત થઈ ને તેમને સ્વાભાવ હરો ને તેમનાથી પુત્રને મૃતુ સુખ મળે ને આજે દશરા હોવાથી પૂજની દિવસ હતો અને શિવચદ્રને ત્યાં મોતી ધામદુમ હતી ચોતડીયા વાગી રહ્યા હતા અને ઘરમાં જાહીની પૂજા ચર્ચ રહી હતી શિવચ તે પુત્ર નિનિતીકાન્ત અને ઇંદુના મામા હતા પરતુ નિનિતીકાન્તના અને ઇંદુના પોતાકા માથું અત નતુ એકના શરીર પર કિમતી નવા વસ્ત્ર અને અવકાર હતા જ્યારે ઇંદુના શરીર ઉપર જૂતા વસ્ત્ર હતા તો અવકારનું તો નામ ન હોય જાતુ.

બીજા મિત્રો તથા સર્ગા રતાના પાળુ આ મમયે આવ્યા હતા થોડીવારમાં એક વૃદ્ધ નજીવન ત્યાં આવ્યા તેમને આવતા જોઈને સર્વે મા થઈ ગયા અને પધાગે પધારો કહેવા લાગ્યા પાણી લાવે માત્ર નોપારી લાવે એમ સકે નહિ કહેવા લાગ્યા તે આવનાર પુત્ર, બેઠા નહિ પણ આવતા મરામર પૂછ્યું કે છ દુ ક્યાં છે? આ આવનાર પુત્ર તુ નામ સ્વરૂપદત્ત હતુ અને તે કંમનાકાન્તના અત્યંત બેઠી હતો તેમના ખગર પૂછતાની સાથે ઇંદુને તેમની પાસે લાવવામાં આવ્યા તેને જોતા જ તેને હચમચે ગતી સાથે તેમણે દનાચો પરતુ તેને જોઈને અર્થાત્ તેના પોતાના જોઈને આખોમાંથી અશ્રુ નીકળી પડ્યાં પામે નિનિતીકાન્ત પામે જોઈ હતા, તેના અને ઇંદુના પોતામાં આટલું જાતુ અતરુ જોઈને તેમને સામાન્ય આચર્ય ન થયું અને સામાન્ય ખેદ ન થયો જો કંમનાકાન્ત અનેક પ્રકારે ધર્મોદા આપતા હતા તેમના પુત્રની આ દશા એ વિચાર સ્વરૂપ રાતે તરત જ આજે એટલામાં છોમરાને ખાવાનું આપવાને ચોતડીવાળા આવ્યા એટલે ઇંદુ તથા નિનિતીકાન્ત ખાવાને દોડી ગયા સ્વરૂપદત્ત બેઠા નહિ પણ તત ત જ પોતાને ઘેર ગયા અને ઇંદુને માટે નવિન કપડા બેઠેને આવ્યા અને તે તેને માતાની પહેરાવ્યાં તે પછી જ તે શિવચદ્રના ઘરમાં

દિવાનખાનામાં જઈને બેઠા. થોડીવાર બેસીને વાતચિત કરીને તે પોતાને ઘેર ગયા. આજ સાંજે સર્વ ખહાર નદી કિનારે ફરવા જવાના હતા, જેની સડ કોઈ નવાં કપ. પહેરવામાં જોડાયા હતા. ઇન્દુને પણ જે નવાં કપડા ગળ્યા હતા તે કપડા તેણે પણ પહેરી દીધાં. ઇન્દુની મામીએ ઇન્દુને કહ્યું, ઇન્દુ લે આ નવિનીકાન્તના જુના જોડા છે તે પટેરી લે. કારણ કે તારી પાસે જોડા નથી. ઇન્દુએ કહ્યું એ જુના જોડા હું નહિ પહેઉં મને નવિનીના જેવાં નવાં આપો તો પહેરૂં. આ માંબળીને સમ્મતીએ ઇન્દુની મામીને કહ્યું એ બીયારે તમારી પાસે જોડા માગ્યા ન હતા. જા સા મા' તમે એને જુના જોડા આપીને નાગજ કર્યો? અહોહો! તેમાં શું બગડી ગયું તે તમે આટલા મરા તકલીને બોલો છો. જુઓ મેં જોડા આપ્યાં તે ખોટું મ્યુ? સાડ ક્યું? આ તો ગુણનો લાંબ અવશ્ય. મારી નાહ! તમે આમ આ આડુ મોતીને મારી સાથે લડવા શું આવો છો? ઇન્દુની મામીએ કહ્યું મરસ્વતીએ કહ્યું હું કંઈ તમારી સાથે લડવા આવી નથી અને તમને નહિ ગમતું હશે તો કાલે સવાર મારે ઘેર જઈજ ઇન્દુની મામીએ કહ્યું, મારે શું? રહેતો, તમારા ભાઈને ત્યાં મો' કમગે રહેના આઆ છો તે મારા માપડુ શું જનાતું છે? અને જશો તો મારે શું? હુ આ તમારે ઘેર ચો પા મૂકના આવી હતી? મરસ્વતી બીયારી આ શબ્દો સાંભળીને ચૂપ રહી અને એ પડુ શ' મોતી નહિ પણ ઇન્દુની મામીએ તો બોલવું શરૂ જ રાખ્યું, અને અને વાતો તેને સળંગની આ ખડખડાટ જોઈને શિવચંદ્ર તેમની પાસે આ પા અને મરસ્વતીને રહી જોઈને પૂછ્યું શું છે? તેમની પાનીએ કહ્યું બીજું શું દો? રહીને મને ઓલીવાળા ગનાં છે મો એના આસુ ટપમાવના આનડના નથી એટલે ન શું મ' ? બને નમને બેને ન. ગમતી હો તો કાલે સવારે હું મારે પીએ જઈશ તને તમારે ભાઈએ મુખથી ગંડે તે પાડુ કંઈ તમારી ઓલીવાળા નથી કે આમ દમાએની રહુ અને જે કહે ત સામઝુ.

આવાં અનેક વચનો તો શિવચંદ્રને સભળ્યા. શિવચંદ્ર બીયારા તે સાંભળી રહ્યા અને કંઈ પણ બોલ્યાવિના તે પોતાના ઓરડામાં ગયા. કારણ કે હમેશા આ જ પ્રમાણે તે તેની પાસે કંઈ જ બોલી શકતા નહિ, અને તેનાથી મા' જતા હતા.

મરસ્વતી રહીને શાન પડી અને બી? વિષે સવારે વહેલી ડીને ઇન્દુને લેઈને પોતાનો ઘેર જવા નીમળી ઇન્દુ પાસે શિવચંદ્રને કહેવાયું. મામા અમે ઘેર જઈએ છીએ શિવચંદ્રે જાણુ કે જો તે રહ્યા તો આ સું નિત્યનો કંકાસ કરશે મા' અને જાય તેમની ઇચ્છા જતી વખતે બે પાચ રૂપિયા તેને આપવાની હતી, પણ તે આપી શક્યા નહિ કેમકે તેમની સ્ત્રી તેમની પાસે જ ડબીની ઇન્દુને નો ઘેર જતાં પ્ર નના થતી હતી પરંતુ મરસ્વતી જ બીયારી જાણતી હતી કે ઘેર જઈને ખાઈશું શું? અરે! ભગવાન! મારી હુ ખી અવરથામાં મગો ભાઈ પા' મોતી થતો નથી અને કંઈ નાણુંતો નથી. હવે મારે શું કરવું? જો આ ઇન્દુ મારી પાસે ન હોય તો હું આપવાન તો ન કરત પરંતુ ક્ષિ તપશ્ચર્યા કરતા આ દેહનો અત લાવન આ પ્રમાણે મિચાર મરતા મરતા મરસ્વતી પોતાના ઘર તરફ આવવા લાગી.

મકરણ ૧૩

મરસ્વતી પોતાને ઘેર આવવું

મરસ્વતી રસ્તે ચાલતાં પોતાના ગળામાં લિચાઈ છે, કે પોતાને ઘેર બુખે મરી જવું સાર છે પણ બાળને ઘેર એ ડીયાળા ઘઠી રહેવું, એ ખરાબ છે અર રે ! પરમાત્મા ! તારા રાત્રીમાં આત્મરત્નના પાંચ મનુષ્યો આમ દુઃખનો છે છતાં આ તારી કેવી ધટના !

મરસ્વતી ઘેર આવી તો રઘુને ત્યાં જોયો એટલે ઘાતિ ઉપજી થોડી વાતચિત થયા પછી રઘુએ પૂછ્યું, 'તમે એટલામાં જ પાંચ આવનાં નહીં ? મરસ્વતીએ કહ્યું પણ ઉતરે ન આવતાં માત્ર ગડવા જ માડ્યું રઘુ નરત ૪ વસ્તુરિવતિ સમજી ગયો 'તેણે કહ્યું બાઈ ! આ સંસારનું સ્વ પ ૪ એવું છે નાં ચિંતા કરતો નહિ અને અપ્રમાણો નહિ

મરસ્વતીએ ખુબ મેંતિ વિધ્યો છે મારે ધર્મ પાંચ દેખાશે હવે જવું નથી પણ મારે અમાગિ ૧૧ જવાનું કેમકે પણ આ જગતમાં ક્યા છે ?

રઘુએ કહ્યું, હા જોઈ પણ રેમણે ન જવું

બળદ પણ તેમણે જ અમને લેઈ આપ્યા હતા જે રૂપેયા તો તેમણે અમારી પાસે લીધા જ નથી આ ઉપકાર તો બેન ! અમે અમારા ચામડાના બેડા તમારે માટે સીવરાનીએ તો પણ વળે તેમ નથી આટલું બેનના બેનતા ઝઘુની આખમા આસુ આવી ગયાં.

મરસ્વતી—રુ ! સત્ય કહું તો આ વિશ્વમા મારે તારો જ એક આધાર છે તું ન હોય તો હું અહીં રહીને શું કરું ? અને હું રહું પણ કાના આધારે ? તારા વિના અમારી ખમર ખીંચુ કોણુ લે તેમ છે ? અમે છુપ્પાઈ છીએ તરસ્યા ગીએ, તે એ તારા વિના ખીંચુ કોણુ પૂછે તેમ છે ? જે લોકોને મારી મરણ સમયે એમણે સુપ્રત કરી હતી તે લોકો મારા સાસુ પણ બેવાને આવે છે ! બધા ભગવાન ! જે આખની જ શરમ છે

રુ—જવા દોને બાઈ ! એ મધાને હું ઝોળાપુ છું એ મધા સ્વાર્થી છે અને સ્વાર્થ હતો ત્યાં મુઠ્ઠી જ તમારો સમઘ રાખના હતા આ જગત બહુ સ્વાર્થી છે બેન ! મને એ બધા લોકો મળે છે પણ તમારી ખમર સરખી પણ પૂગા નથી હરો આપણે તેમની ગી પરવા છે ? આપણા બેવી ભગવાન છે તે માપણી સલાળ રાખજે

મરસ્વતી—બાઈ રહું ! તું ન હોય તો હું ખરેખર ! ઝવિનને ધારણ મરી ચકત નહિ તારાથી હું મારું બધું હું પ વિસરી જઈ છું પરમેશ્વર તારા કલ્યાણ મરો, કે હું અમો નિરાધારની સલાળ રાખે છે

ઝુ—બેન ! મારાથી કંઈ જ બનતું નથી તમે જે મારે માટે કર્યું છે તેમાં કંઈ જ મારાથી થતું નથી આજે મારો વાડીવજી છે, અને અમે છુપ્યા ખાણીને ચેનનાજી કરીએ છીએ એ બધા પ્રતાપ તમારો છે પત્ની આ વખતે બે હું તમને બૂલી જઈ તો મારા બેવો કૂતળી કોણુ ? હું નગકર્મા ન પડું ? મારી જાત અને મારા જી છોકરાં વેચીને પણ તમારું પોષણ કરીશ, માટે તમે જગ પણ ફિકર મરગો નહિ (પત્નીથી રમ લેઈને પોતાને ઘેર જાય છે)

(અપૂર્ણ)

રજોવર્દન અને ઘનસ્પતિ વિએનાના પ્રે શીખરનેદર્શનના સખધમાં આથર્ષજનમ વર્ણન લખે છે તે લેખ નીચેપ્રમાણે છે

૧૯૧૮ ના ઝોગશ્ચ માસમાં મારા ઉપગ તામ્ર ઉનારેલા ગુલામના કુલ મોહલવામાં આપ્યાં હતાં આ કુલ સારી રીતે ખીલેના હતા મે તે કુલને પાણીમાં નાખવાને મારી એક ચાકરડીને આપ્યાં ખીજે દિવસે બેપુ તો તે સર્વ કુલ ચીમણાઈને સુકાઈ ગયાં હતા. કેટલાકની પાંદડી પણ ખરી પડી હતી આ જોઈને મને ઘણું જ આશ્ચર્ય થયું, કારણ કે હડા પ્રેક્ષમાં ગુલામના કુલને પાણીમાં નાખવામાં આવે છે તો તે આદ્ય દિવસસુધી તામ્ર કરમાઈ ગયાવિના રહી શકે છે મે આ પ્રમાણે થવાનું કારણ મારી ચાકરડીને પૂછ્યું તો તેણે કહ્યું કે તે જાણતી હતી જ કે તે કુલો કરમાઈ જવાના છે કેમ કે જ્યારે જ્યારે તે મરસ્વતામા હોય છે ત્યારે ત્યારે જે કુલને તે અડકે છે તે કરમાઈ ગયાવિના રહેતાં નથી અને આ વાર્તાની ખાતી યદ્યપિ મહિને મે તે માત્રી નહિ તેથી ખીજે મહિને મે આ વાર્તાની ખાતી કરવાને ધણુ ખીજે મહિને સપ્ટેમ્બર મહિનાની દશમી તારીખે તે ચાકરડીને અડમવ આપ્યો. ખીજે દિવસે મે તેને ખીજી જી કે જે મરસ્વતામા ન હતી તેની સાથે મારી ચાકરડીને માળીને ત્યાં કુલ બેવા મોહતી માળીને ત્યાંથી બનેએ ગુલદાવડી, સુર્પખખી પુષ્પ અને એક

બીજી જાત એમ ત્રણ જાતના ફુલ આપણાં રસને દૃષ્ટિ મિતીટ ચાવીને તે રસ હાથમાં ઝાડીને મારે ઘેર આવી ચોવીશ અને અડતાળીશ કનાકે મેં જોયું, તો મને જણાયું, કે મારી ચાકરીના હાથવાળા ફુલ તદન કરમાઈ ગયા હતા અને સ્ફાર્ધ પણ ગયા, હતાં પેની બીજી જાતના હાથવાળા ફુલ અડતાળીશ કનાકે પડી પણ તાજ રહ્યાં હતા.

આ જ પ્રયોગ મેં યુન તે જ મહિનાની મારમી, તેરમી જુને, ચાલી તારીખે કરી જોયો હતો. મારમી તારીખ રજસ્વલાવાળી ચાકરીના હાથના ફુલ તે જ પ્રમાણે પ્રથમની પેઠે કરમાઈ ગયા હતા. તેમજ તારીખે તેના ઉપર મધ્ય અસર આવી થઈ હતી અને ચઉદમી તારીખે તેના ઉપર મધ્ય અસર થઈ ન હતી. કહેનામાં, આવે છે કે દાક્ષના માડનામાં રજસ્વલા જીને દાખલ થવા દેવામાં આવતી નથી કામળુ કે જો તે ગામના વેત્તાને અડકે છે તો તે વેસો સુમાર્ધ જાય છે એમ માનવામાં આવે છે.

પાઉં મનાવવા માટે ચોટની દણુમા આયોજાવવામાં આવે છે, જે પણ રજોદર્શનવાળી જીનો સ્પર્શ થાય તો આવતો નથી.

મુરખ્યા બનાવનારા અને ફુલ વેચનારા રજસ્વલાનાળી સ્ત્રીઓને અડમ્બા દેતા નથી એમ કહેવાય છે. ૬ માળખા સેકામા જર્મનીના ન્યુરન ૧૭ શહેરમાં ટ્રાપીજની કુળા પાઉંદર્શને મેળો પાઈ જતી હતી તે અડમ્બારો ખાસ રજસ્વલાવાળી સ્ત્રીઓને કામ કરવા માટે રાખવામાં આવી હતી.

ડીસેમ્બર માસમાં તથા જન્યઆરી માસમાં આ સમયમાં વધાર ગોલ કરતાં મને જણાયું કે રજસ્વલાનાળી જીનો ચરીમના પગસેનામાં ઝેર મહેતુ હોય છે તેમ જ તેના શેઠીના લાન અણુઓમાં પણ તે ઝેર હજી આ ઝેરનો તાત્કાલીક નાશ મગવાને પ્રયત્ન કરી જોયો પણ તે શેઠીને ૧ ડીગ્રી સે ગ્રીડ તાપમાણ ઉષ્ણતા પાણીમાં તપાવતાં ૮૫૧ તેની આ વનસ્પતિ ઉપર અમર મરનારી ઝેરી અમર નાથ પામી નહિ.

આપણા દેશમાં રજસ્વલા નીસારે સસર્જી રાખવામાં આવતો નથી તથા તેની છાયા અથાણા, વડી ઉપર પડવા વામાં આવતી નથી.

સુધારાવાળા રહીએને વહેમ ગણી માટે છે અને તેનું પ્રાપ્ત કરનારને મૂર્ખ ગણી દસી માનવામાં આવે છે પણ આર્યપ્રજના રીતિરિવાજોમાં પ્રકૃતિનાં કેવા ગૃહ સત્યો રહેલા છે એ જેમ જેમ વિજ્ઞાન આગળ વધતું જશે તેમ તેમ આપણને સ્પષ્ટ થશે. આર્યપ્રજના રીતિરિવાજોમાં દાખે કરીને જે વિકૃતિ થઈ હોય તેને જ દૂર કરવાની છે નહિ કે તેને મૂળમાંથી ઉખેડી નાખવાના છે પરંતુ માતાને બહુ ઠાણા ગળનાર સુધારાવાળા આર્યપ્રજના દિલકર રીતરિવાજોથી જાને મજબૂતી જ ઉખેડી નાખવાને પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે અને તે છતાં તે પોતે એમ માને છે કે અમે આર્ય જનનું કયાણુ કરીએ છીએ અને તેમની પ્રગતિ અથવા વિમત્સાને પરાપમાસર્જી પ્રશ્નિ કરીએ છીએ સમય જતાં આ પરાપમાસર્જીસત્તાવિશ્રુતિઓ વિચારના હો તો તે અથવા તે નહિ હોય તો તેમના અનુયાયીઓ આવી આવી વિનાશની શોધો કરી જોઈને પડી જાય છે કે આર્યપ્રજના રીતિરિવાજોમાં પણ ઉંડું રહસ્ય મહેતુ છે, અંતે પોતે જે સુધારો કરવાને પ્રયત્ન કર્યા છે તે ગોળી દૂન જ કરી છે વળી તે દિવસે તે પોતે જ અમુકમાં અમુક સત્ય છે અંતે અમુકમાં અમુક સત્ય છે, એ પ્રમાણે પ્રજાને ગોધ કરશે.

ધધાની યોગી અસર ખીજ ઉપર થાય, મજુરોને નાણાં યોગ મો અથવા મજુરી ન મળે વ્યાપારીઓની આવક પણ યોગી થઈ જાય અને તેની ધણી અસર આજેના થાય અત્યારે અને મજુરો પ્રેમીટનમાં ધધા વગરના ફેરે છે તેમને વળી વધારે ધધા પડે એ તો તે ખરેખર અસહ્ય થઈ પડે આ લેખક આ દગાત સ્થિતિનું નિવારણ કરવા મજુરપક્ષને વિનંતિ કરે છે, કે તેઓ હિંદુસ્થાનને તેની અસહકારની અગવળમાં ફાંડે પણ પ્રકારની સીધી કે આડમંત્રી મ દ આપતા અગ્રે, વગેરે

જે પરદેશી વ્યાપારીઓના માનને ઉત્તેજન આપી આપણે તેમને શીમાન બનાવીએ છીએ તે જ આપણને હાલમાં અને શુદ્ધામ ગણવાને તત્પર થઈ જાય છે, એ આપણી પ્રજાને હવે નવું જાણવાનું રહ્યું નથી હવે વસ્તુસ્થિતિ આપણી પ્રજા મારી રીતે સમજી શકી છે હવે તેણે માત્ર આચારમાં જ ઊગવાનું છે પણ તેણે જે કરવાનું છે તે વિચારવું એ સત્તર કરવાનું છે કારણ કે હાલજેવે થાય તો તેની ધારી અસર થઈ શકે નહિ બધાએ સાથે જ જે કંઈ કરવું હોય તે વિચારવું એ કરવું હોય છે તમે પરદેશી માન ન મંગાવો અને હું મંગાવું, એમ ન થવું જોઈએ, પણ પૂર્ણ સ્વરાજ્ય મળતાં સુધી આખી પ્રજાએ પરદેશી વસ્તુઓની આપાત બદલ કરવી હોય છે તેના પરિણામ એ આવશે કે આપણને લાખો રૂપિયા મળતા અટકશે અને આપણે નહિ પ્રાપ્તિ અને ગરીબ રહીશું પણ આપણા દેશકેન્દ્ર પરમેશ્વરી એવી મોગી રૂપા છે, કે આપણે ખીજ દેશોની પેઠે જીએ મરી નહિ જઈએ, પણ જીવી શકીશું પરદેશી માત્ર નહિ વાપરતાં આપણને ચોડી અડચણ પડે તેમ નથી કારણ કે તે જ આપણે જીવન ચર્ચરણું છે તોપણ આપણને અડચણ પડશે એટલું જ પરતુ આપણે તેના વિના મરી જવાના નથી હાન તો જે ગણેશદેવો મળે તેના ઉપર શુભરાત ચલાવી આપણે આપણા કર્તવ્યમાં અપ્રમાદપૂર્વક સાવધાન રહેવાનું છે

Danger In Kissing—One of the most prolific sources of influenza is kissing. Thousands of cases are communicated in this manner and the public is duly and emphatically warned not to kiss. This precaution as far as contagious diseases are concerned was first taken in England in 1439 when a great pestilence was raging over the country and France and exacting a high death toll. On July 16, 1439 Parliament passed an act forbidding kissing. In Bavaria the State Railways forbid kissing either in stations, where friends, relatives and families are united and on trains. Two years ago France have issued an order forbidding kissing on trains.

શુભનમા મય

એ નામની કપર છાપેલો સુબનસબધમાં એક અમલો લેખ છે જે વિલાપનના એ પ્રસિદ્ધ પદમાં પ્રસિદ્ધ થયેલો ના નેતો માર આ પ્રમાણે છે : રસુમ પ્રાને ૮૫૦૦

કરનાર કારણોમાંતુ એક જાગવાનું કારણ સુખનું (। । ૧૩૩૫) છે આ રીતથી (સુખનથી) હજારો મનુષ્યોને (એપથી) આ રોગ લાગુ પડે છે અને તેથી પ્રજાને ભાર ત્તને વિનય પૂર્વક સુખનું નહિ કરવાને સૂચના આપવામાં આવે છે સમર્થજન્ય રોગનો વિચાર કરીને ઈશ્વરમાં ૧૪૩૮ માં આ સાવચેતી અત્યંત પ્રથમ લેવામાં આવી હતી ૩ ન્યાર ઈશ્વર અને ક્રાન્સમાં પૂર નેચથી મરણી ચાલતી હતી અને મરણનું ધણ મોટું પ્રમાણ આવતું હતું ૧૪૩૯ ના જુલાઈ મહિનાની ૧૬ મી તારીખે પાનાંમે ટે સુખનું નહિ કરવાનો કાયદો કર્યો હતો. બાવેરીઆમાં તો રાજ્યની રેલ્વેએ સ્ટેશન ઉપર તથા ગાડીમાં ન્યા મિત્રો સગા વહાલા અને કુટુંબો મળે છે ત્યાં પણ સુખનું કરવાની મના કરી હતી જે ર્થ ઉપર ક્રાન્સમાં અગાડીઓમાં સુખનું કરવાની મના કરવામાં આવી છે

ઈતિપાશાત્મ રીતિરિવાજપુરાણેષુ સુખનગિમાસા નામનો અધ્યાય સમાપ્તમ્

ઈશ્વરનું સ્મરણ.

ઈશ્વરનું સ્મરણ કરી અહ્યુત શાન્તિ અર્પનાર છે. તમને વિવિધ રીતોમાં પીવાથી, સારા ઉત્તમ ખજાણે બેનવા ડાનાની હરવા રરવાથી, વહાની કુમસ તથા આયુ માં ટ જેવા સ્થળોએ નિવાસ કરવાથી, ઉત્તમ પુરોના આપેલા માનથી જે સુખ નહિ માત્રમ પડતું હોય તેથી હજારગણ સ્વતંત્ર અને અવલોનયિ સુખ અને શાન્તિ ઈશ્વરસ્મરણથી માત્રમ પડતે

તમને આજસુધી સારી નોકરીના જગારથી સુખ ના મળ્યું હોય, તમારા કુટુંબના મનુષ્યોથી શાન્તિ અગર સુખ ના મળ્યું હોય ન્યા સાંથી સુખ તથા અતોષ મેગવવાન માટે નવા રવા ઉલ્લમ કરવા પડતા હોય જના સર્વોત્તમ પ્રકારની તૃપ્તિ ના માલુમ પડતી હોય તો પાછા વળી આવો ઈશ્વરના ચરણમાં અને સવ પ્રધારનું—અભિમાન ત્તજ તેમના ચરણમાં માયુ મૂકી માગો સુખનો રસ્તો તે તમને તરત મનાવો પછી તમે તેમનું રોજ સ્મરણ કરો અખડ સ્મરણ કરો મોટું વખત આખી રાતની રાત સ્મરણ કરો પછી જુઓ સુખના ઓણ કેવા ઉભરાય છે તે. ' જુઓ તમારી શાન્તિ ' જુઓ તમારી તૃપ્તિ ' તમારે પછી ધાઈની ગરજ નહિ રહે અરે મોગે ધનાન્ય જતો હશે તો પણ તેના તરફ દષ્ટિ નાખવાની પણ ગરજ નહિ રહે. પણ આવું ક્યારે થાય ન્યારે તમે ધીરે ધીરે પણ નિરંતર ઈશ્વરના સ્મરણનો અભ્યાસ પાડો ત્યાર સ્મરણમાં રસ જામે ત્યાં સુધાં જાય કરા અને રસ જામ્યા પછી અખડ મન્યા રહો અખડ એટલ આખા દિવસ અને રાત્રે બીજું કશું મૂકી તે જ કરવાનું તથી પણ મવારમાં વહેના છો અને જ્ઞાન આદિથી પરવારી ઓઝામાં ઓછો કલાક ગેદ કલાક સ્મરણમાં ગાળો અભ્યાસ પડ્યા પછી તો મવાર થયે સ્વામાવિષ્ટ જ જ્ઞાન સ્મરણ આદિ જગો ત્યારે જ શાન્તિ થશે પછી ન્યાં તમે ત્ત રસપૂર્વક સ્મરણ કરું કે આગો દિવસ પગ્મ શાન્તિ તથા તૃપ્તિ રહેશે

સ્મરણ કરે ત્યારે જાણના અર્થમાં જે વૃત્તિ આપે તે સ્તિમાં અન્ય સુગુણો
તો તેનું અન્ય પ્રી હોડને હોડા જપના અર્થમાં ૪ વૃત્તિને ક્રમમાં તે પછી વૃત્તિ સારી
રીતે અધ્યાકાર થાય એટલે અખડ જપ જારી રાખે તે અને ધીર ધીરે મંત્રના ધ્યેયને
જાગ્રત કરે અને વૃત્તિ ધ્યેયાધાર પ્રી ધ્યાનમાં રહે તે વળી દૃષ્ટિ ધ્યેયમાથી દૂરી
જાય તો પાછો મંત્રજપ થઈ દરી નીચે પ્રમાણે ધ્યાનમુદ્રા આવે. આ પ્રમાણે
૧૮ ક્ષેત્ર સમય સ્મરણ ધારણા ધ્યાન આદિમાં પ્રાપ્ત તેમજ પ્રાણે પડી તમારા ઇષ્ટ
હોય તેમની પાન મનથી નિરંતર તેમની ભક્તિ માગવે તથા મારા પ્રયત્નમાં મને સદાય
થાવે, એવી રીતે તમારે જે માગતું હોય તે માગ ન

ભાઈ! પ્રભુની પામે શું માગી શકાય તે જાણો છો? છાંદસ ગાગના હોય તો
મગાય શ્રી માગવી હોય તો મગાય, જે ઈર્ષ નોમરી તેસા પદવી નોમર, આકર તમારે
જે જોઈતું હોય તે માગી શકાય પણ આ મધામાં જે પાગ લુપ્ત થઈ ગયા અને હરિનું
સ્મરણ યથાર્થ ના થયું તો પાડુ તમારે મુ મનાં કાંઈ મારવાનાં માટે માગતી વખતે જ
વિચાર કરીને માગવાનું કે આ જાડુ આપે તે ખરા પણ તમારે સ્મરણ એક પણ પણ
મલાય નહીં તેમ પ્રજે એટલે પછી તમને ઈશ્વર આપે તોય અને નહીં આપે તોય
તમારે તેની ગરજ નહીં રહે અને પછી તમને ઈશ્વર તમારો અધિધાર જોઈને આપશે જ

સ્મરણમાથી હૃદય પડી પાછું દિવસમાં તમને પ્રતિદૂગ પ્રસાદી પ્રતિદૂગ
માગ્યોથી તમારી પ્રાપ્ત ગિનિથી ગોદરીવી, છોમગથી ધરની સ્ત્રીથી, મિત્રોથી અમતોય
થતો હોય તો જાણજો કે, હજી તમારે શિવસ્મરણ વાળું કરવાનું છે તે જ હોયે તમે પાપ
વળી ઈર્ષ પામે માગે તે મારામાં જ ચામ છે માટે મને આપતું સ્મરણ જ કરવાની
અનુકૂળતા કરો આપા જેથી આ મહી વિદ્યમાણા જતી રહે જ્યારે જ્યારે આ પ્રમાણે
અસંતોષ અગર અપ્રમાદથી થાય ત્યારે તમારે સુમનસુ કે, આપણે હજી અખ ઇષ્ટ
સ્મરણ કરતા નથી માટે તે જ કરવાની જરૂર છે

આ ઉપરથી આપણે નાંટિ મન થરાનું નથી કેમકે તેઓ તો વરનાર છોડી દેયા બધાને મૂંઝી રાત દિવસ પગેશ્વરની પાંખ પડ્યા હતા ત્યારે તેમને આ સુખ મળ્યું હતું પણ મર્વના સખ રમા તે ખર નથી કાઢ્યું જ ભક્ત અગર મહાત્માએ એમ ક્યું હશે, માગી વણા મરા તનો માનુષ તમે કે ન શૂંકર્યાક્રમી હતા અને શૂંકર્યા દશામા રહી આપણે જેટલું પગેશ્વરનું સ્મરણ કરી રોબીએ બીએ તથા ઈશ્વર સાં રહે છે તેટલા વિરમ્ન દશામાં મિલ રાશ્ત્ર મહેના નથી મારુ કે પગેશ્વરે સમગ્ર સમાર મના યો છે તેમા સ્ત્રી, પુત્ર માતા, પિતા આદિની સાથે રહી તેમના પ્રતિના ધર્મો પાળી પરમેશ્વરને યજ્ઞએ છીએ તો આપણા ઉપર તે ઘણા પ્રસન્ન થાય છે

તમને શંકા થશે કે આપણે બ્યવહારની ખટપટમાં રવા અને સવારમા દોડ બે ક્યાં વખત ક્યાંથી મળે? પ્રિય બંધુ! ખરૂં તેમ નથી તમે જ્યાં સવારમા ધિવરસ્મરણ કરવાનો આદેશો રખાવ નહીં મરો અને મારણુ મુ કે પછી તમને આખો દિવસ નિમિત્તિ જેવું જણાશે કારણ કે જે મમ આર્ના કનાકે મરતા હતા તે મમ હવે તમે પાંચ મિનિટમા કરશો અને આવી રીતે સમયનો રણો બચાવ થશે જા તમને ૧૦ મના મે કના મેસના મટાણો થાય તો પ્રથમ પા કના પછી અગી મના એમ કરના કના સમય વવારને પ્રયત્ન નજરો નહીં અમ્માઓ ની તો તેમાં તમને રસ ઉત્પન્ન થશે અને પછી તો તમને તે સ્વભાવ રા થઈ જશે આપણો સમાર યજ્ઞાર ધિવરસ્મરણ મરવાથી બગડે છે એમ મમજરો ન નહા એતો મગડે છે કોના જે સાચુ સ્મરણ તા નથી જે માગે કાળ મરે છે આ મના નથી તેા માગી માગાતો બચાગ તો રાત્રિ વસ વનરા મે છે અને ચોરીને મા બચાગમા જ ધ્યાન આરે તેના મરતા હમગણો જિતમ થાય છે અને ઉત્તમ નો મરો બધો અવ પ્રમ બચાગિય વર્જનય છે હવે આપણે બ્યવહારમાં ગી ધિવરસ્મરણ કરાવે તા ધરતીના નથી પણ તે જ યથાર્થ છે એમ મમજ આજથી જ યૌરાશક્તિ ધિવરસ્મરણ અવસ્ય મરો

તો પ્રિય બંધુઓ! ક્યાંથી મરો? આ વાનો ત્યારથી જ જુઓ, શ કરો પછી ધિવરના સ્મરણના બીજા અગનિન લામો છે તે હવે પતી જણાવતો રાશ

શ્રી અધ્યાત્મવિદ્યાપાસન

વિદ્યાપાસનમાં અધ્યાત્મવિદ્યા નહિ છે દારણ કે તે મનુષ્યને અત્યંત અધ્ય સમયમાં જે નોંધએ તે આપે છે તેનાં દુ ખમાત કાઠે છે અને તેને આ વિશ્વમાં ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ સુખથી જોઈ છે આ અધ્યાત્મવિદ્યાનો પ્રમાણ આ જા અદ્યત્મવિદ્યાપાસન નામથી એક પછી એક પ્રસિદ્ધ થનાર કમમા કૃત્વામાં આવશે આ ઉપાસના ક્રમમાં જ્ઞાન આરોગ્ય આયુઃ સપત્તિ, શિ, સુખ શાંતિ એશ્વર્ય, વગેરે ક્રમ પ્રાપ્ત કરવા તે સામાન્ય મનુષ્યો પણ સમજી શકે તેવી સરળ ભાષામાં લખવામાં આવશે, એટલું જ નહિ પણ તે માર્ગોને કેવી રીતે નિહાળવા તેની પણ અપૂર્વ કૃતિઓ દર્શાવવામાં આવશે પોતાની દીનતા અને અપૂર્ણતા માન અધ્યસમયમાં ટાળીને, આ ઉપાસનાના ઉપાસક સત્વર ઇચ્છિત સુખશાંતિને પ્રાપ્ત કરી શકશે અને જે લખીએ છીએ તેમાં જરા પણ અતિશયોક્તિ નથી પણ મંદાચારી વાંચીએ છીએ એમ સમજવું પ્રત્યેક ઉપાસનાનો કમ પ્રસિદ્ધ થતા ઉપાસક (આદ્ય) ઉપર ૩ પ-૨-૦ ના વી પી થી મોનવામાં આવશે જ્યારે જ્યારે અવમાન્ય મળશે ત્યારે ત્યારે આ કમ પ્રસિદ્ધ થતા રહેશે આણુ તમારા ઈશ્વિતાર્થમાન સિદ્ધ કરી આપનાર અમરદારિત વાચન તમે વાંચો ત્યારે તમારી ખાતરી થશે કે તે અમૂલ્ય છે એક વર્ષ તેના ઉપાસક (આદ્ય) બની યોગ ૩ ખરચી ખાતરી મરી જીવે તેની આરોગ્ય દિવ્ય શરીર, અદ્ભુત ઓજસ, વિનશાયુ મળે યોગ આયુઃ સપત્તિ સુખ શાંતિ વગેરે આપનાર આ ઉપાસનક્રમ નક્કી માનજો ન નૂતા જ જાન્યારે પ્રત્યેક મહિને જે મહિને પણ મહિને જ્યારે જ્યારે અવ કાશ મળશે ત્યારે આ અમૂલ્ય ઉપાસનાના કમ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે આ સસારમાં ઈશ્વિત વસ્તુ પામી આ દુસ્તર મસારને આ જ છુવનમાં તરી જવો હોય અને વર્તમાન જન્મમાં ટિપરે જીવે દરેક હોય તો આ પ્રાં ઉપાસનાના ઉપાસક (આદ્ય) થયા વિના ન રહેતા માન પાંચ રૂપિયામાં પાંચરો, કે પાંચ હજાર જેટલા મૂલ્યુ વાચન તમે આપવામાં આવનાર છે, એ તમે તેને જોગો ત્યારે તમારી ખાતરી થયા વિના નહિ રહે જાર મહિને કદાચ આ કમ પ્રત્યેક મહિને પ્રસિદ્ધ થાય તો પનાસ સાદ રૂપિયા જેટલી રકમ ખરચી જારે રૂપિયા અઠવાણી જે લાભ ન મળે તે લાભ સેવાનુ નૂતા નહિ નક્કી માનજો ન આ કમ માત્ર આ વિધાના માહાત્મ્યનો પ્રકાશ કરવા માટે તથા પ્રાપ્ત ભૂમિમાના મર્ત્યવને લઈને જ પ્રમુ કરવામાં આવે છે નહિ પૈસાને માટે વાચન માંથી કોઈ કોઈ કહેશે કે આ વળી એ નવુ ધર્મગ કાવ્ય આ પૈસા મ્હાનાની યુકિત દાગી પણ આ પ્રમાણે કહેનાર કહેશે નાથીને જ આ પ્રવૃત્તિ અને કરીએ છે ઉપાસ ની (આદ્યનાની) અનુક્ર સખ્યા થતાં આ કમ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે આજે જ તમારું નામ તેના ઉપાસકનરીકે યોગ્ય જણાય તો સખાવો

પુસ્તક ૧૯] સવત્ ૧૯૭૭ જ્યેષ્ઠ કૃષ્ણ ૦ ૧૪ [અક ૮

॥ ઓં શ્રી ॥

મનને પ્રતોધ

પદ ગણ ૫૨૯

મન ! બહિર્ બહિર્ શુ જાતુ,
સ્થિર અતરમાયા તુ
અનેક જન્મથી બહિર્ દેરે પથુ,
સુખ શાંતિ સાચી ન કમાતુ —
હુ બં હેખે વિપયોમા પથ તુ,
મોહ ધરી ધરી તે પ્રતિ વાતુ —
આલીંગ મા ! મન ! મારા ક્યારે,
શીઠ હાથે ઠરી હુ જી થાતુ —
હુ ખથી દૂર થવા ઇચ્છે પથુ,
હુ ખજાત માગેને સ્વાતુ —
છાડી દશ્યપ્રીતિ હવે સત્ત્વ,
હૃદયિયુરુણને સતત જા તુ —

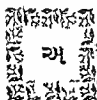
સંસારસુધારો.

—૦૦૦૦૦—

(અનુસધાન વત માન વર્ષના પૃષ્ઠ ૧૭. થી)

મકરુણ ૪

સુધારો પડતે શુ ?

અમે સુધારાનું સ્વરૂપ જાણીએ જ સમજીએ છીએ, અને લોખંડી કાંઈ સમજી છે ને મનુષ્યને વાસ્તવ સુખ આપનાર હોય તો, જેથી મનુષ્યનું નિરતરને માટે દુઃખ ટળનાર હોય તેને જેથી મનુષ્યના નાના દોષો છૂટાય તો, જે મનુષ્યની ચિરસયાથી શાંતિ આપનાર હોય તેને, જે મનુષ્યની ઉત્તરોત્તર જીર્ણગતિ પ્રત્યક્ષ હોય તેને, અને આ વિશ્વમા જે શિખરની સ્થિતિ છે, અને જેવી દૃઢ કાંઈ સ્થિતિ નથી તે સ્થિતિ પ્રતિ જે લેઈ જનાર હોય તો અમે સુધારો કહીએ છીએ તેને અમે સુધારા સમયથી જોળણીએ છીએ જે પ્રાપ્ત થયાથી પ્રાપ્ત થવો અશકિ આને, જે પ્રાપ્ત થયાથી કર્તવ્યનો અનધિ આને, અને જે પ્રાપ્ત થવાથી શાંત થી અવધિ આવે તો અમે સુધારા સમયથી જોળણીએ છીએ જે મનુષ્યના આત્માના સુખધર્મને પ્રકટ પ્રત્યક્ષ હોય, જે તેના જીવનને લગ ક નાર હોય તેને અમે સુધારો કહીએ છીએ.

આગળ જણાવી ગયા પ્રમાણે આ દેશમાં ઈશ્વરના અનનારો અથવા તો મહા પુરુષો થઈ ગયા છે તે આ જ પ્રકારનો સુધારો કરનાર હતા—જે તેમને આપણે સુધારો કરનાર કહીએ તો હાલના સુધારાવાળા આ પ્રકારનો સુધારો પ્રત્યક્ષ હોય તો તે પણ પ્રજાનું વારતવ કલ્યાણ પ્રત્યક્ષ કરનાર છે, પરંતુ આપણે સારી રીતે જાણીએ છીએ કે તે લોકો આ પ્રમથનો સુધારો કરનાર નથી, જેથી તેમને સુધારો કરનાર કહી શકાય તેમ નથી સત્ય કહીએ તો આડો કરનાર છે તેમના કહેવાતા સુધારાવડે પ્રજાના દુખો ન ટળતાં વધવાનો સમય છે તેથી પ્રજાનો વિમસ થવાનો સમય નથી તથા જીર્ણગતિને બદલે અધોગતિ થવાનો સમય છે સુધારો પ્રવર્તે માંડ ના કહેતું નથી પરંતુ જો તે આ પ્રકારનો સુધારો કરનાર હોય તો તેમને અમે સુધારો કહીએ છીએ.

પરંતુ વર્તમાન સુધારાવાળાને સુધારા પ્રજાનું આ પ્રમાણે ચિરસયાથી કલ્યાણ પ્રત્યક્ષ કરનાર તેમના આત્માનો વિમસ કરનાર નથી પણ તેમને વિવિધ અ પ સુખમાં નેહીને તેમને અધોગતિએ લેઈ જનાર છે આગળ જણાવી ગયા પ્રમાણે સત્ય રીતો તો એ છે, કે વર્તમાન સુધારાવાળાઓને જાન જ નથી કે શાથી દુઃખો ટળે છે, આ શાથી

સાચાં સુખો મળે છે, તેમણે પોતે જ પોતાનું અજ્ઞાન નિવૃત્ત કર્યું નથી અને જે જ્ઞાનથી વાસ્તવ સુખ મળે તેનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું નથી, જેથી તે જ અજ્ઞાનરૂપી અધમરમા અટવાતા હોય છે અને તેથી તે પોતાના જ દૃશ્યાણુના સાચા ભાગને જાણનાર હોતા નથી તો પછી ખીજનું દૃશ્યાણુ તો તે કયંથી, કરી ગયે, તથા ખીજનું - દુષ્ટ તે શી રીતે દૂર કરી શકે ?

। વર્તમાન સુધારાવાળાનો સુધારા સત્ય ॥ પાયા ઉપર બોલે રહેતાર છે, કે તેમા સત્યના અશો નથી, તેનો પુરાવો એ જ છે કે તે જે જે કર કરે છે અને કરે છે તે સો વર્ષ તો શુ પણ પચીસ વર્ષ પણ ટપ્તુ નથી આજે તે કરે છે, તે તેમને પચીસ વર્ષ પછી ફે વધુ ખડ છે અને પચીસ વર્ષ પછી પ્રેતુ ખી ૧ પચીસ વર્ષે ફેરવવું પડે છે તેમની આવી અસ્થિર સ્થિતિ છે અને તેમનો આ સુધારો ચઢતી પેટે હમેશાં ફરતો રહે છે જ્યારે અમે આગળ જણાવી ગયા તે પ્રમાણે જે જે પ્રમુદ્ધ પુરુષો અથવા, ઉચ્ચરાવતાએ આપણા દેશમાં સુધારો કરનાર ચર્ચ ગયા છે તેમણે દરેકો સુધારો હજારો અને લાખો વર્ષથી રોકે છે એ જ - દર્શાવે છે કે તેમના સુધારારૂપી ઇમા ત સત્ય ॥, પાયાઉપર ચલાવેલી છે અને તેમા સત્યાંસ ન હોત તો તે આગલો બવો લાખો વર્ષોત દેવત જ નહિ

તેમ જતા પશુ જ્યારે હજારો અને લાખો વર્ષ પીતે છે ત્યારે સર્વેમા પશુ અં યજ્ઞિના નિયમે વિગર થાય છે તે પ્રમાણે તેમાં પશુ વિકૃતિ થએલી છે અને આ પ્રમારની વિકૃતિ થએલી કે જે અમે પોતે જ કબુલ કરીએ તો

। વર્તમાન સુધારાવાળાના અને અમારા મત ધર્મો ભેદ નથી જોડાણે છે તે માને છે, કે આપણા દેશમાં અમુક - અમુક ખોટું છે અને તેનો ઉચ્છેદ કરવો જોઈએ જેના કે વર્ણાશ્રમ ભૂતિપૂજા વગેરે એ તત્ત્વ નધામાં છે, ખોટાં છે અને દેગને અમે પ્રેરને હાર્નિ કરનાર છે જેથી તેમનો ઉચ્છેદ કરવો જોઈએ નાથ કેવો જોઈએ પરંતુ અમા મતવ્ય તેથી જુદા પ્રકારનું છે અમાર મતઅં એવું છે કે આ સર્વ ખોટું નથી પણ સત્યના આધારવાળું છે અને તેમા માત્ર મને પ્રીતિ, ઘણા વર્ષો પીતવાને લીધે વિકાર થયો છે, તે વિકારને દૂર કરવાની જરૂર છે.

। તે પ્રમાણે વર્તમાન સુધારાવાળાની ઉચ્છેદ અથવા વિનાશક પ્રવૃત્તિ જણાય છે તેમને જે કઈ જાણુ છે, જે કઈ પ્રાચી છે જે ઉમાસ્ત સત્યના પાયા પર જણાવેલી જતાં જે લાખો વર્ષના કાળના ધસારાને લીધે હર્ણ થએલી છે તેને ત્રોડીફાડી, તાખવું છે પણ તેમનામા એવી પણ રક્તિ નથી કે તે મા પ્રાચીન ઉમાસ્તના જેવી દીર્ઘ સમય પહેલે તેવી ઉમાસ્ત રચી ગયે તેમની ઉમાસ્ત પચીસ પચાસ વર્ષ દેકે તો ખહુ સાર વળી પચીસ પચાસ વર્ષ પછી ખીજ પ્રમારનું બાંધવાને પ્રયત્ન તો કરવાનો હોય જ, રહેવાનો છે અને આ પ્રમાણે અશ્વ આયુધવાળી મનસ્વી ઉમાસ્તો આવામાં જ તેમનો મમમ વીતે છે, અને પોતાનું જ, દૃશ્યાણુ થઈ શમ્તુ નથી તો અન્યના દૃશ્યાણુની તો શી વાતો !

અત્ર વર્તમાન સુધારાવાળા એવી સમજરો, કે 'તમારી ઇમારત બ્યારે સત્યના જ પાયા ઉપર રચાયેલી છે તો પછી અમારા જેવા સુધારાવાળા ગત તેટલો પ્રયત્ન કરે તોપણ તેને' શુ બય છે, અને તેનાથી શુ ચનાર છે ?

હા અમારી ઇમારત સત્યના જ પાયા ઉપર રચાયેલી છે, અને જે સત્ય છે તે ત્રિકાન સત્ય જ રહેનાર છે અમને અમારી ઇમારત પડી જશે એવો તો બય નથી જ કારણ કે જે પ્રાકૃતિક (natural) છે, જે સત્ય છે તેને કથાનો બય નથી તમે લોકો તમારાથી અને તેટલો પ્રયત્ન કરો, પણ જે સત્ય છે તેને તમે દાકી શકનાર નથી યોગ્ય સમયમા જે સત્ય છે તે સત્ય જ રહેશે, અને તમારો પ્રેક્ષો સર્વ પ્રયત્ન વૃથા યશે, એ નક્કી સમજવું. સૂર્યની સામે ધૂળ નાખનાર મ્દી સૂર્યને દાકી પડે છે ? તેમ છતાં કદાચ તમારા જેવા કોઇ પ્રયત્ન કરનાર હોય અને ધૂળના વાદળથી તેને દર્શનને તે દગાય છે એવો આભાસ અન્યને કરાવી શકે પણ તે આભાસ જેમ માત્ર અત્પ સમય જ રહે છે તેમ તમારી આ પ્રવૃત્તિ પણ અત્પ સમય જ રહેનાર છે, એ જે જોઇ શકતા હશે તે જોઇ શકે છે સત્ય અથવા પ્રકૃતિને દામ્વાનો તમારો જે પ્રયત્ન છે તે અત્પ દાખને માટે જ છે, એમ સમજવું જે મનુષ્યો આ વાર્તાને સમજી સમ્તા નથી તે વ્યામોહને વંશ થાય ?, અને તમાર કહેવું બી કરવું સત્ય છે જાણીને તમને અતુસરે છે પરંતુ જે વસ્તુસ્થિતિને યથાર્થ જોઇ જાણી શકે છે તે વ્યામોહને વશ થતા નથી તે તો જાણે છે જ કે કાગળને કરીને તમાર કહેવું ખોટું છતાં સત્યજેવું જણાય છે, પણ તે માત્ર ભાંતિ જ છે

કદાચ તમારા પક્ષને ધણા અતુસરનાર હોય તો તેથી પણ તમાર કહેવું સાચુ છે, તમારો સિદ્ધત સાચો છે, એમ હરી શમ્તુ નથી, કાળજીને કરીને અવનત અને બધુ યજ્ઞેલી પ્રજા તમને અતુસરે તો તેમાં કંઇ આશ્ચર્ય નથી બ્યારે મનુષ્ય માંદો પડે છે ત્યારે તેની એવી રિયતિ થાય છે કે તેને તે સમયે જે જે કહેવામા આવે છે તેનો તે સ્વીકાર કરી લે છે અર્થાત્ કાંઈ કહે કે તુ મુક ખાઇય તો તને લાભ થશે અને અમુક કરીય તો તને લાભ થશે તો તે ખીચારો તેને ખર માને છે અને તે પ્રમાણે વર્તવા માડે છે કારણ કે મારો રોગ આનાથી મટશે કે તેનાથી, એ પ્રમાણે તે માનતો હોય છે, તે પ્રમાણે હાનની પ્રજાની રિયતિ છે તે એટલી બધી કાળજીને કરીને બધુ થઇ છે, કે તે હુમતો, મનુષ્ય જેમ તરણાનો આશ્રય લેવાને ઇચ્છે અને તેનાવડે બચવાને ઇચ્છે તેમ, તેમને જે જે કંઈ કહેવામાં આવે તેને હિતમ્મર ગણીને સ્વીકાર કરી લે છે માત્ર ધાધવીયા મનુષ્યો જોઇએ, કે જે અમે પ્રજાતુ દત્યાણુ જ કરવાને નીમ્યા છીએ અને અમારે કોઈ પ્રમારનો સ્વાર્થ નથી એમ મ્દેનાર જોઇએ તેમનામા એટલી વિવેચકિત નથી કે જેથી તે એમ જાણી શકે, અમુમ્તુ કહેવું હિતમ્મર છે અને અમુમ્તુ કહેવું હિતમ્મર નથી પરંતુ જે મનુષ્યો વિવેચકિતવાળા બુદ્ધિમાન છે તે તો સવડી સમજી શકે છે, કે કોણુ કેટલામા છે, અર્થાત્ તે જટ સમજી શકે છે કે પ્રજાતુ દત્યાણુ કરવા નીકળી પડેલા આ વીરનરો ગળાસુધી અચાનકથી જળગા મુગેવા છે અને તે છતાં તે મિથ્યા અભિમાનથી જ નમ્તુ દત્યાણુ કરવાને નીમ્યા પ યા છે પણ તે પોતે જ કંઈ ક્ષણુ હુમી જશે તેનો વિધામ નથી તો ખીજને તારવાની તો વાન જ લી ?

હવે આ પ્રશ્નભ્રમ જાણવાનાની માત્ર એક જ અવ્યતની ધાર્તા છે તે એ કે આપણા દેશમાં જે સુધારાના વાતુ વાણે છે અને જે પ્રજાના સુધારા પ્રવાને મનુષ્યો નીકળી પડ્યા છે તે માત્ર ખીજા દેશોના અનુકરણરૂપે જ છે આ લોકો પ્રજાને એવું સમજાવે છે કે અમે પ્રજાની સેવા કરીએ છીએ તેમાં આ પ્રધારની અમે સેવા કરીએ છીએ એ પ્રમાણે કહેવામાં પણ મેં પ્રમરના મનુષ્યો જોવામાં આવે છે એમ તો એવા છે કે જે પોતે જાણતા હોય છે, કે આપણે જે કરીએ છીએ, અથવા કહીએ છીએ તે યથાર્થ વા સત્ય નથી, તે છતાં પણ તે પાળને તે જાહાને છપ્પને પોતાના સ્વાર્થ સાધી દેવા ધારે છે આવા મનુષ્યોમાં યાદ તો પસાને લીધે અને કાંઈ તો દીર્ઘિને લીધે પ્રવૃત્તિ કરનાર હોય છે અને ખીજા પ્રકારના મનુષ્યો એવા હોય છે કે જે ખીચાત અજાન હોય છે અને અજાનથી પોતે એમ માનતા હોય છે કે અમે જે કરીએ છીએ તે યોગ્ય જ કરીએ છીએ તેમને પોતાને સત્યાસત્ય અથવા સારા ખોટાનું જાન નથી

પરંતુ આવા મનુષ્યો સત્ય કહીએ તો સમાજમાં મહા ભય કર છે તે મહિબૂપિત સર્પ જેવા છે આપણે જાણીએ છીએ આપણને કહે કે હું તમારી સેવા કરીશ મારે કાંઈ જાતી તમારી પાત્રથી સ્વાય સાધવો નથી માત્ર મારે સેવા જ કરવી છે અને તે જ વ્રત મેં લીધું છે અને અમારી સેવાથી આપ પ્રસન્ન થાઓ તો અમને આપ જે કંઈ યોગ્ય જણાય તે પુરીથી આપણે આપે તમે જે આપણો તે પણ અમારા પોતાને કાંઈ નહિ વાપરતો અમે આવા જ માર્ગમાં વાપરીશું, એવું તો આપણે તેને આપણી સેવા કરવા દેવી કે કેમ તેના વિચાર કરવાની, ૨ કે કારણ, ૩ જે માદા મનુષ્યોની માનજાત કેમ પ્રવી તેને જેવી રીતે સાંભળે કરવો, ૪ વા તેને આપણી તેના પ્રેરણા છે તેની પરીક્ષા કરવી, એ વગેરેનું જે તેને જાન ન હોય તો કદાચ તેની સેવાવૃત્તિ સાચી હોય તો પણ આપણને તે મારી નાખે છે જેથી અમાર કાંઈ જાતી સ્વાર્થ નથી અમે તો માત્ર પ્રજાનું કલ્યાણ જ કરવા નીમ્યા છીએ એમ કહેનાર હોય તો પણ તેટલાથી કંઈ તે પ્રજાનું કલ્યાણ કરનાર છે એમ કરી શકવું નથી આવા મનુષ્યો કલ્યાણને નિમિત્તે પ્રજાનું અકલ્યાણ કરે છે અને તે મોટે ભાગે અકલ્યાણ જ કરે છે કારણ કે તેમને કલ્યાણના વાસ્તવ માર્ગોનું જાન નથી અને તેમણે આ વાસ્તવ માર્ગમાં વહીને પોતાનું કલ્યાણ સાધ્યું નથી

ખીજા દેશો અને આપણા દેશોવચ્ચે ધણ અતર જોવામાં આવે છે, તે દેશોના ઇતિહાસ અને તે દેશોના શાસ્ત્ર તથા આપણા દેશના ઇતિહાસ અને શાસ્ત્ર, તથા તે દેશના રીતરિવાજ અને આપણા દેશના રીતરિવાજ વગેરે પ્રતિ જોતા જણાય છે, કે તે દેશની પ્રજા વિકાસના નિયમપ્રમાણે વિમાસને પામતી જતી જણાય છે જ્યારે આ દેશમાં પૂર્વે સપિમુનિ આદિ અને વર્મિતઓ એવી યજ્ઞ ગદ છે કે જે પૂર્ણ વિમાસને પામી હતી, અને જે ઉન્નતિના શિખર પહોંચી ગઈ હતી, અને હાલની આપણા દેશની પ્રજા તે પૂર્ણપદે પહોંચેલા સપિમુનિઓના વચ્ચની પ્રજા છે જ્યાં તે સપિમુનિઓએ શાસ્ત્રો રચીને શી રીતે તે પૂર્ણ પદ અથવા ઉન્નતિના શિખરે પહોંચાય તે આપણને જણાવેલું છે તેમ જ આપણી પ્રજાના ઉત્તરનું યજ્ઞગણ પણ એવું કહ્યું છે કે તે તે ધોરણો જે તે અનુસરે તો તે પૂર્ણ પદ

પ્રતિ તે ગતિ કરે અને તેને પ્રાપ્ત કરી શકે જેથી ખીજા દેશોને નવા નવા સુધારા કરીને
 શુ સત્ય છે શુ હિતકર છે, શુ વાસ્તવ ઉ નતિ કરનાર છે શુ ઉ નતિના શિખરે સેધ
 જનાર છે અથવા ઉન્નતિનું શિખર ક્યું છે, પૂર્ણ પદ જેવી પરતુ વા સ્થિતિ આ જગતના
 હશે કે કેમ એ વગેરે આચાર વિચારના નવા નવા પ્રયોગોનો નક્કી કરવાનું છે, અને તેથી
 તેમની હાલની જેવી પ્રવૃત્તિ જોવામાં આવે છે તેની પ્રવૃત્તિ કર તો તો તેમને માટે તે
 અનુચિત નથી જ પરતુ આપણે જો તેમને અનુસરીએ તો તે આપણે માટે યોગ્ય ન કહી
 શકાય કારણ, કે આપણાં કર્તવ્ય પ્રાપ્તવ્ય અને જ્ઞાત-ય નક્કી થયેલા છે, આપણો માર્ગ
 આપણે નવો રોધી કરવાનો નથી પરતુ ત એક વસ્તુ રોધી કરાએલો છે, તેમાં માન
 આપણે શ્રદ્ધાભક્તિથી પ્રમાદ ત્યજીને વહેવાનું છે જેથી તેમનામાં અને આપણામાં આ રીતે
 મધ્ય અતર છે જેથી તેમને આપણે અનુસરવું એ જાતે તેમને માટે હિતકર વા યોગ્ય છે,
 પણ આપણે માટે તો તે નથી જ, એમ અમારે સ્પષ્ટ દહેસુ જોઈએ આપણે જે દષ્ટ
 કરવાનું છે તેનો ઉ-છેદ કરવાનો નથી, પણ જે દષ્ટ વિકૃતિ થયેલી છે તેને જ માન કર
 કરવાની છે આપણે નવો પ્રકાશ કરવાનો નથી, પણ પ્રકાશને નહીં પ્રમશવા દેનાર ચીમની
 ઉપર જે ધૂળ ચોગી છે, તેને ઘોષ નાખવાની છે અમતુ

અમારું દહેસુ જોમને યોગ્ય જણાય તેમણે તેને અનુસરવું અમે એમ તો કહેતા જ
 નથી કે આ તા વાચ્ય પ્રમાણમ, ગણીને અમાર દહેસુ સત્ય માની લેતુ, પરતુ અમાર
 દહેસુ છે અમે કહીએ છીએ તે સબધમાં યોગ્ય વિચાર કરો, ખીજા કહે છે તે સ મધેમાં
 યોગ્ય વિચાર કરા, અમે જ કહીએ છીએ તે કસોળી ઉપર ખીજાનું દહેસુ ચકાવો અને
 પછી જે વિરોધ હિતકર વિશેષ હયિત, વિશેષ શુદ્ધિવાળુ, અને રિગેર વિચારવાનું
 જણાય તેનો જ સ્વીકાર કરો પછી ખીજાને જાતે જેમ કહે તેમ કર જે માર વિચારે
 પ્રવૃત્તિ મગે, તે પોતે પસ્તાગે જે વિચારથી પ્રવૃત્તિ કરો તે જ્ઞાનપ્રકાશને વગેરે, અને
 વાસ્તવ સુખશાંતિનું દર્શન કરના બાધ્યગતિના માર્ગમાં વહેરો

(અપૂર્ણ)

સાહિત્યની ગતિ —

વર્તમાન યુગનો સાહિત્યગાર નિકાળી કાઢ્યું
વિરિંચત હિંદી થાય ? જાનની અલિપ્ત એટની ઉચ્ચ
ચક્ર ગ્રંથ છે, કે પ્રત્યેક મનુષ્ય તેના પ્રતિ નિકાળવા
પુરતુ પણ સાહસ કરી શકે નથી જે વિશ્વના બધા જાનાગ્રામમાં સમાવેલ શૈક્ષણિક
એક પાઠ્ય પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે તો તે હિમાન્ય પવિત્રની પણ અધિક ઉચ્ચતર નથી
ચક્ર ? આમાં વર્તિત પણ અનિચ્છેયકિં નથી

સાહિત્ય મહારની આતી વિશાળતા નિકાળી અમેરિકાના એ વિદ્વાને લખ્યું
હતું, કે “ વર્તમાન યુગ સાહિત્યનો છે.

ઉપરોક્ત કથનનો સારસ એ જ કે ધર્મ સાહિત્યનું ઉપાદાન છે ધર્મવિના
સાહિત્યનું નિર્માણ થઈ શકતું જ નથી સંસ્કૃતિના પ્રત્યેક ભાગના સાહિત્યનું અંતિમ ધ્યેય
ધર્મ છે સાહિત્યની પુષ્ટિ અને વિકાસ, અજોડવાદ અને અધ્યાત્મવાદમાં ધાય છે વિત્રાસિના
અને જડવાદના પ્રાગલ્ભ્યથી સાહિત્યની ઉન્નતિને બદલે અવનતિ થાય છે

હવે તો કેવળ સાહિત્યમાં સગ્ગજુની જ એટલાઓ થાય છે મિલ્ન મિલ્ન પ્રકારના
કાપો-વિચકોનો રચના થઈ રહી છે આવી આવી એટલાઓથી રૂપરૂપણે પ્રતીત થાય
છે કે હવે સાહિત્યમાં સુષ્ટિ થતી નથી હવે મગ્ગ જ થાય છે તાત્પર્ય એ છે કે હવે
સાહિત્યમાં નૂતનતા રહી નથી હવે ગેમ્મપિયર, કાલિસ અને મિલ્ટન જેવા જન્મતા નથી,
પણ ત્યારે તેમના શુરોપની આરોચના મગ્ગાર જ છે-જ મે છે

સાહિત્યની આમ અવનતિ થવાનું એ પ્રધાન કારણ તો એ જ છે કે મનુષ્યની આશા
અને આગ્રહા છઠ્ઠોમાં જ સિમાદ્ધ થઈ ગઈ છે તાત્પર્ય મનુષ્ય ભવિની અજોડ
પરવનિધની પાઠ જવાની એટલા મગ્ગે ત્યાં નુરી મ અને સાહિત્યની સંસ્કૃતિ બુદ્ધિ ન થયે
મિત્ર જ્યાં તેનું અનિમ દોષ છઠ્ઠોમાં જ થાય છે ત્યાં સાહિત્યનું દાર અવનત બની
જાય છે યુરોપમાં ઉપાનત બાવની જ પ્રમગતા આવી રહી છે બપાન અદિદેશ યુરોપની
સન્નતાનું અનુકરણ કરી રહ્યા છે મિત્ર એ બાવના સાહિત્યની ઉન્નતિ નહિ પરંતુ
અવનતિ તે જ પોતાનો

ઉપરોક્ત કથન હિંદુ તેમ જ ખ્રીસ્ત સાહિત્યો માટે પણ યોગ્ય છે પત્રાકર હિંદીના
અનિમ મિત્ર છે હવે નૂતન સાહિત્યની અપેક્ષા હિંદીમાં પ્રાચીન રચનાઓનો જ સમર્થ
આદરણીય થઈ પ થો છે હવે હિંદીમાં સર તુરસી અને મિલ્કારીની આશા બ્યર્થ છે

ઉપરોક્ત કથનની વિરદ્ધ એ અન્ય વિદ્વાને પોતાની નિમ્નવિધિન સમ્મતિ
આપી છે

મિલ્ટન શેક્સપિયર આદિ કવિઓએ સાહિત્યનાર જે કાષ્ટ મેલું હતું તે મરી
દીધું છે જે બાવના ઉમેરવી વર્તમાન સમયનાનો સભર હતો, તે બાવનો પ્રચાર તેમજ
કરી દીધો હવે તેમની આવશ્યકતા નથી જેથી તેના કવિઓ પણ હવે જ મના નથી
વર્તમાનયુગ બાવ અથવા કવનનો યુગ નથી હિન્દુ ધર્મ યુગ છે પદાર્થતત્વની વિવેચનાથી
જ આધુનિક સાહિત્ય પૂર્ણાવધા પ્રાપ્ત કરશે સાહિત્ય ગતિની પ્રકૃતિનું પરિચાય છે
જેવી જાનિની પ્રકૃતિ થયો, તદનુસાર સાહિત્યની આકૃતિ થશે

યુરોપની વર્તમાન સમ્પત્તાનો કેવલ એશિયામાં જ થયો હતો. એશિયાની જ સમ્પત્તાનો અનુકરણીય બની યુરોપે પાંચસો વર્ષથી એ વિશિષ્ટ સમ્પત્તાની સૃષ્ટિ વ્યુત્પન્ન કરી છે. ચીન, જાપાન વગેરે દેશો યુરોપની એ પ્રચલિત અનુકરણ કર્યો, કે નહિ તે અત્યારે મહી સંકાય નહિ કિન્તુ એ તો સદેહવિના જ કહી શકાય કે પ્રાચીન પ્રગતિમાં બીજાનું પોતાનું કરી લેવાની અધિભાર શક્તિ છે. અત્યારે તો ફક્ત એટલી જ કરપના કરી શકાય કે બાવિધ્યમાં પૂર્વ અને પશ્ચિમના સબધથી એક અપૂર્વ સાહિત્ય અને સમ્પત્તાની રાષ્ટ્ર પ્રકટ થશે અને જે પૂર્વ અને પશ્ચિમના મિલનમાં બાધ નિવડશે, તે સમસ્ત મનુષ્યજાતિનો શત્રુ બનશે.

પ્રસંગાનુરૂપમ્.

— આ આ પ્રસંગે જરા વિચારે મળે છે કારણ એ છે કે વૈદ્યાખ્યાસનો એક કાળમાં પછી પ્રાતઃકાળને માટે તેજ લખવાને મદને એક અ. ૧ પુસ્તક જે લખવાનો પ્રારંભ એ કાલામાં વખત ઉપર આ વ. ૧ માં શિરેઝાથી કરતો તે પુસ્તક પૂરું થઈ ગયે તો સાદું એવી છાંટા ચલાવી તેને ઉચિતરૂપ થી પ્રથમ પૂરું કરી નાખ્યું છે તે પુસ્તક બહુ મોટું તો નથી પણ પ્રાતઃકાળના ઉપકાર આપનામાં આવે છે, તે મદના સોએક પૃષ્ઠ થવાનો સબબ છે. આજસુધીમાં જે પુસ્તકો લખ્યા છે તે સર્વમાં આ પુસ્તક સારામાં સારું લખાયું છે એમ મારી મતિ સ્વીકારે છે તે પુસ્તક ઉચિતરૂપથી જ્યારે પ્રસિદ્ધ થશે ત્યારે પ્રાતઃકાળમાં ફક્ત જાણીશ.

x x x x x

— પ્રાતઃકાળના ચાતુર્યમાં જ્યેન વૈદ્યાખ્યાના અ. માથે વહે અ. ૧ માં આવેલું “શ્રી સ. યાવદન” એ નામનું લઘુ પુસ્તક અ. સંસ્કૃતિનો ઉપયોગી જથ્થો છે તથા પસંદ પડ્યું છે તેના સ. ૧ માં અને સંસ્કૃતિનાં આનંદનક પત્રો અમારા ઉપર આવેલા છે, જેમાંથી બેચાર પત્રો જ આપણે અ. ૧ છાપીશું.

— આ અધ્યાવદનની પ્રતો પ્રજાસર્ગમાં જને જરૂર હોય તેને વિના મૂકે જ આપવાની છે. બહુ આવીને લેઈ જાય તે મરત આપનામાં આવે છે બહાર ગામથી

મગાવનાર માટે એક આનો મૂલ રાખેતુ તે આ હિસાબે આગે રાખ્યું હતું અર્થાત્ આનો પોષ્ટજ, પા રાતો, પેકીંગ અને પા આનો એક પોસ્ટજાર્ડ લખવું પડે તે માટે પણ આ પ્રમાણેતુ પોસ્ટજ વધારે છે એમ અમને જણાય છે જેથી માત્ર અર્થાત્ આનો જ રાખ્યો છે છુપોસ્ટથી મોંની એક ડોલરનાનો અમારા રિવાજ છે તે પ્રમાણે કોઈ લખીશું નહીં પણ માત્ર પુસ્તક જ મોંનીશું જે સાંભળી મળાવના કાંઈ તેમજ ચાર પ્રતનો અર્થાત્ આનો અને આકાશપત્રનો એક આનો એ પ્રમાણે પોસ્ટજની ટીકાગે મોંની આપવી

જે જે સહિતિને અમે આ મુલાવદનનું પુસ્તક અર્પણ કર્યું છે તેમની હજી બીજી એ હજાર પ્રત નીકળી શકે તેના પેસાસીન છે રોજ આ પુસ્તકની પ્રતવર્ગ તરફથી માગણી આવે છે, અમારી કચ્છા હાલના જમાનામાં પળને લખોગી શાય તેવું આ સબધમાં એક પુસ્તક લખવાની હતીજે ભરશેશરની કૃપાથી સિદ્ધ થઈ છે, એમ અમને લાગે છે એમજ લખ્યું પ્રત પ્રતવર્ગમાં વહેવાય એની અમારી કચ્છા છે આ સબધમાં જેમને યોગ્ય જણાય તેમજો યથાશક્તિ સહાય કરવી

x x x x x

વડોદરામાંથી રા રા શાસ્ત્રી મનલાલ દલસુખરામભાઈ લખે છે, કે ' રાસોર, મન અને આત્મા, એ નામનું પુસ્તક તા ૨૦-૪-૨૦ ના રોજ તથા રાધ્યાવદન એ નામનું પુસ્તક તા ૩૦-૧-૨૧ ના રોજ આપના તરફથી મળ્યું છે પ્રથમ પુસ્તક મેં સાદત વાંચ્યું હતું, પરંતુ અનિર્વાર્ક ઉપાધિયોને તીથે કદ લખી શક્યો ન હતો આ પુસ્તકને ચાટે જો વળાણથી લખવા શરીએ તો નખો થયય તેમ છે, પરંતુ હું અલ્પમા જ લખુ છું એ પુસ્તક પ્રતેક શ્રી પુસ્તક દાગજી રાખીને વાંચે અને તે પ્રમાણે વત તો નિરામય રહી શરીરને સુજ રાખી હીવાંધુ ભોગને, અદિક સુખને સાધ કરી કરી મનોમળથી પરબ્રહ્મના પદને પ્રાપ્ત કરી શકે, એ નિશ્ચય છે '

' સમય પનટાઈ ગયો છે દિવ્વેએ અનનિતનો માર્ગ સ્વીકાર કર્યો છે, અને હૃદયનાં ધરમાં વાસ કર્યો છે તેમની સ્વધર્મના સિખરે ચળવવા માટે આપે સધ્યાવદન અલ્પમાં લખી પ્રકટ કરી પ્રથમ પગથીકે દર્શવ્યું છે તેથી આપને અન્યત્રાદય છે દિવ્વે આ પુસ્તકને વાંચી, સમજીને સ્વધર્મને સપાદન કરશે તો આપનો અમ સજ્જ છે શ્રી જગન્નિયતાને પ્રાપ્ત કરી છું, કે દિવ્વેના હિતાયે આપ સતત આવો અમ લેતા રહેગો '

— ખેરાળથી રા રા જોશી મોહનનાન દલસુખરામ લખે છે, કે ' આપના તરફથી ચૈત્ર વૈશાખના અકમાથે શ્રી મધ્યાવદન નામનો ત્રયોદશ ઉપહાર મળ્યો તે વાંચવાથી અતિ આનંદ પ્રાપ્ત થયો છે આપનો આવો બગીચા પ્રયત્ન જોઈને મુ મળ્યો જ ખુશી થાઈ છું તેમજ પ્રાત કાલના અર્ચ વાંચવા શરૂ કરું છું કે તમ જાતની સ્થિતિ આનંદમાં આવી જાય છે અને લાગે છે કે આપની રચના મણી કલ્યાણકારક છે તે પરિણામે જ મમરણનો ફેરો ટાળી નાખશે એમ લાગે છે અને તેથી આપનો ઉપમાર માનું છું ।

— બુદ્ધિપ્રદાય નામનું પત્ર લખે છે કે ' સમાજન્યવહારમાં ધણો ફેરફાર થઈ જવાથી ધણાએ સધ્યાપૂજા કરી શકતા નથી, એમ જ નહીં પણ કેટલાકને તો તે વિષયનું જ્ઞાન પણ હોતુ નથી મનુષ્યની ઉન્નતિને માટે ધર્મની ખરી જરૂર છે, તેમા

સધ્યાવદન પશુ બહુ ઉપકાર છે તેથી મનની શુદ્ધિ, પવિત્રતા અને એકાગ્રતા પ્રાપ્ત થાય છે એવી સુદર વસ્તુનો લય થાય તે ખરેખર રોગનીય છે રા પડિતે પ્રસ્તુત પ્રેક્ષક પ્રસિદ્ધ કરી સ્તુત્ય કાર્ય કર્યું છે અને ઇચ્છીએ છીએ કે સરકારી જીવો તેનો બહોળો લાભ લે

—માણસાથી એ સર્જન લખે છે, કે “અરેરે! બ્રાહ્મણોના વાસ્તવિક ધર્મ માટેની લાગણી જોઈ મને હર્ષાશ્રુ આવે છે! જીદગી પર્યંત તુ મારે એક સ્વપ્ન-કાતના બ્રાહ્મણ બધુએને પોતાના વાસ્તવિક ધર્મનું યથાસ્થિત જ્ઞાન કરાવવાનું—તે આપના હાથે ખરૂં પડતાં મને અપૂર્વ સતોષ થાય છે”

‘ ઇડર સ્વસ્થાન તામે જરોનીના મારા એક સન્નિભ્ર અમયારામ લીલાધર વ્યાસની મદદથી ઇડર જીમિમાના બે હર્ષન, જૂલેવાને માટે મે દશેક વર્ષ પહેલાં કેટલોક પરિશ્રમ કરેલો જાણ અપયારામ તે પછી મત થયા મારા ઉપર અનેક સાસારિક વિદ્યનાઓથી હું હતાશજેવો થઈ ગયો ત્યાં દેશ મય સ્થિતિએ પશુ ર્ષાંતર કર્યું! એટલે જ આશાઓ માન આકાશ કુસુમવત્ આ દેહે લાગી તેનો સાક્ષાત્કાર કરવાનો અમત્કાર આપસમાં પ્રજુકૃપાથી દેવ પુરો કરવા માંડી છે તેથી બ્રાહ્મણ ધર્મના હામગતા નાવને મોટો આશ્રય મળ્યો છે, આશામન મળ્યું છે હવે માત્ર સ્વધર્માનુરાગી દ્રવ્યવાન પુરોએ આપને આ કાર્યમાં મદદ કરવાની જરૂર છે ”

“ વર્ણવ્યવસ્થાના મારા સેખસ બધમ આપને પૂરે સમજાની શક્યો નથી એ નામની એક ચાતુ વાનાં શુજરાતી પંચમાં આવતી હતી તે કેટલાક વખતથી બધ થઈ છે, કારણ કે હું અર્યો કસોશોર્ધર્મ સુધારેલા મનુષ્યની પેઠે અમુક વખત જાણે સમાવિસ્થ હોઉં તેમ પડી રહ્યો જાગીને જોઉં તો જરૂર તો જાણે અને પ્રકારની આડી અને અવગી પ્રવૃત્તિઓથી હચમચી રહ્યું છે દશકામાં થાય તે મર્યો દિવસોમાં ચતા જણાય છે એટલે એ વાર્તા તો એ પત્રમાં જ પાઠી આવશે પણ સમય બ્રાહ્મણોના એકીકરણનો પ્રશ્ન આપ રૂપા કરી પુનઃ ઉપાડી તેમાં આપનું અપૂર્વ સામર્થ્ય રેડા એવી મારી પ્રાપ્ત થાય છે ’

“ હિમાલયના ચિખરતી શોષ થયા માડી છે, આત્મબળમાં રહેલી શક્તિઓ સમજવવાના ભગીરથ પ્રયત્નો થાય છે તથાપિ જે દિવસે શુજરાતના સમય બ્રાહ્મણો એક થશે તે દિવસ જૂદો જ ઉગશે આધુનિક સંમયના મહાપુરુષો ન્યાં ન્યાં હોય-પર્વતની શુદ્ધમાં રહેલા મહાત્માઓ ન્યાં હુશી લગાવી મેદા હોય તે તમામની શક્તિઓના અમુક ભાગ આદેશોદયના મહત્ત્વ મયમાં ખરયાય અને પરિણામે શુજરાતના બ્રાહ્મણો એક થઈ જાય તો ભારતવર્ષમાં જાતિઓનો મનમે જીજે તો જોઈ છે એટલે ઉન્નતિને માટે પ્રયત્નો નેહિ કરવા પડે-ઉન્નતિ આપણને પૂજવા આવશે ત્રી સધ્યાવદનની દક્ષ પ્રત મોકલી આપશો જી ”

—આ સંજ્ઞન પોતાના ઉદ્દગાર કાઢે છે તેયથાર્થ છે બ્રાહ્મણોને માટે મને ઘણી લાગણી છે અને ઇશ્વરેચ્છાથી બ્રાહ્મણોની ઉન્નતિને માટે મારાથી બને તે પ્રયત્ન કરવાની મોટી ઇચ્છા છે મારી પોતાની સ સારિક ઉપાધિઓ મારા દર્તવ્યના માર્ગમાં દિમાશલની

પેડે આડે પડેરી છે આ ઉપાધિએને હું ઝોળાગોળ જઈ છું તેમ તેમ આવા કાર્યમાં મારો સમય અધિક રાખતો જઈ છું બાહ્યજોની ઉન્નતિના સબધમાં એક સ્વતંત્ર લેખ લખવાની મારી ઇચ્છા છે, જે અવકાશ મળતા હું લખીશ કાલે બીજા ગમે તેમ માનો અને ગમે તેમ કરો, પરંતુ જ્યાંસુધી બાહ્યજો સ્વર્ત્વ્યમાં જાયત ત્યાં નથી ત્યાંસુધી આ દેશને ઉદ્ધાર નથી આ સબધમાં અત્ર અધિક કહેવું અસ્થાને છે

—વલ્લુશ્રમ વગેરે સબધમાં એક સ્વતંત્ર પુસ્તક જ પ્રસિદ્ધ કરવાની ઇચ્છા છે, અને તેમાં માટે જ ખાત કાદમાં “ અ સારસુધારે ” એ નામનો લેખ દર્શાવે છે તેમાં કમે કમે એ સબધમાં લખાશે અને પછી તેને સ્વતંત્ર પુસ્તકના રૂપમાં પ્રસિદ્ધ કરવા ઇચ્છા છે

—આવા શુદ્ધ સનાતન ધર્મના સ્વરૂપને અને રહસ્યને દર્શાવનારાં અનેક પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાની ઇચ્છા છે આ કાર્યને માટે મારા વિચારપ્રમાણે એક કરોડ રૂપૈયાનું ફંડ જોઈએ કે જેના વ્યાજમાંથી આવા કાર્ય કરી શકાય આ પ્રમાણેની વ્યવસ્થા હોય તો આ પ્રકારના પુસ્તકોની ધણી સંખ્યા પ્રસિદ્ધ થઈ શકે તેમને સરતી કિંમતે વેચી શકાય, તથા તેનાં અગ્રેજ, મરાઠી હીંદી બંગાળી વગેરે પ્રત્યેક ભાષામાં ભાષાંતર કરી શકે અને તે પ્રમાણે થતા આખા હિંદુસ્થાનમાં વિચારોનું પરિવર્તન થઈ શકે

—સુધારવાળા કે જેમનો પાયો પ્રકૃતિની વિરુદ્ધ છે અને જેમના સિદ્ધાંતો અને વિચારો સત્યથી પ્રતિકૂળ છે તથા જે માત્ર નહિ મરતા હાનિ કરનાર છે, તે સોના પોતાના વિચારોનો પ્રસાર કરવાને જોટલો પરિશ્રમ કરે છે, અને જોટલો પૈસાનો ભોગ આપે છે, તેના સોના ભાગનો પરિશ્રમ સનાતન ધર્માવલ્લભી મનુષ્યો કરતા નથી તથા સોના ભાગનો પણ પૈસાનો ભોગ આપતા નથી ! આ લોકો આગસમાં ઉંઘે છે પણ બીજા બાંધુથી સુધારાવાળા પોતાના કાર્યમાં કંટની પ્રગતિ કરવા માગે છે, તેની આમને કદી જ ખમર નથી અગ્રેજ રાજ્ય થયા પછી જન્માનો પનગાઈ ગયો છે અગ્રેજ કેળવણીના પ્રમાણવડે આર્થિક અને અન્યાર્થજેવી થઈ રહી છે મનુષ્યોનાં મન એવાં વિચિત્ર થઈ રહ્યાં છે, અને આર્થિકસંસ્કારેથી રહિત થઈ રહ્યાં છે કે તેમને જે કહેવામાં આવે તેના સ્વીકાર કરી લે છે તેમને કહેવામાં આવે કે તેમની આંતરિક અવસ્થાથી હાનિ છે તો તે તેના સ્વીકાર કરે છે, તેમને કહેવામાં આવે કે કાશ્વર એ તો વનસ્પતિનો રસ છે, તો તેને પીવાને કાશ્વર અમલ્ય નથી તો તેના તે સ્વીકાર કરી લે છે આવી પ્રજાની સ્થિતિ છે પરંતુ જેમ સુધારાવાળા પોતાના વિચારોને જાણીએ છે તેમ ધર્મશીલ મનુષ્યો પોતાના વિચાર તે જ પ્રમાણે પ્રજાને જાણીએ તો તેના પણ તે સ્વીકાર કરી લે છે આવા જ કાષ્ઠ ઉદ્દેશથી પ્રાતઃકાલ મંત્રમાં આવે છે

—કેટલાક સંજોગો આજ પાંચ છ વર્ષથી અમારા કાર્યને યથાશક્તિ સાહાય્ય કરી રહ્યા છે અને તે જોઈને જ તે નીચે છે પણ આ સાહાય્ય મરનારની સંખ્યા પ્રતિ વર્ષ વધવાને બદલે ઘટે છે ! જેમણે અમને હ મેટા સાહાય્ય કરવાનું વચન આપ્યું હોય છે તેવા સંજોગોને આજે પણ લખવામાં આવે છે, ત્યારે તે ઉત્તર જ આપતા નથી ! આવા સંજોગોને અમે પુનઃ લખતા જ નથી મારણ કે દીનનાથી બીજા મામતી એને અમે પસંદ કરતા નથી આવી બીજા અમારે ન માંગવી પડે માટે અમે ઈશ્વરના આગમ જ

પકડી શકાતો, એનું આ જ્વલંત દેહાદરણ છે રાગ ખરેખર ! અથ મનાવી દે છે હવે તો આપના તરફથી જે સૂચના થશે તે દૃષ્ટિએ પાળીશ / હમેશા સ્વસાથે રહેવાનું કમભાગ્ય પણ મારા ભાગ્યે ચોટિનું છે નહિતો ખરેખર ! અત્યારસુધીમાં હું મારા આત્માનો બહુ વિશ્લેષ કરી ચક્રો દોત ”

એક મનુષ્ય જાડના થડને બાથ ભરીને પાંડે અને પછીથી એવી ખૂબો પાડે કે મને કાષ્ઠ છોડાવેર છોડાવે, તેના જેવું આ સર્જનનું કહેવું મને તો લાગે છે, બીજા મનુષ્ય તેને કહે કે ભાષ ! જાડે તને પકડ્યો નથી પણ તે જાડને પકડ્યું છે, અને જો તું તેને છોડી દે તો છુટા થઈ શકે તેમ છે પરંતુ તે મનુષ્ય માને છે, કે મને જ જાડ પકડ્યો છે અને તે મને છોડતું નથી પરંતુ સત્ય વાર્તા એ છે કે જાડને તેણે જ પકડ્યું છે આનો માત્ર એક જ ઉપાય હોઈ શકે, કે જાડને બરેલી બાથ તેણે છોડી દેવી હું બધી છુડવાનો આ જ માર્ગ છે જાન્ય પચાવિચત્તે જ્ઞાનવિના મુક્તિ નથી, એ નક્કી સમજવું

મે તમને લખ્યું છે જ કે તમારે તમારી સ્ત્રીથી દૂર રહેવું મહિનામાં પદર દિવસ પરગામ જઈ આવેા અથવા બીજો રહેવાનું રાખેા પેસાના કરના આરોગ્ય બાલુપત્રી કિંમત વધારે ગણેા આ માર્ગ તમારે લેવો જ જોઈએ માંદા મનુષ્યની પાસે જે પદાર્થો તેને ખાવાના નથી તે ખાવામાં આવે તો તે ખાધા વિના રહી શકતો નથી તેના એક જ ઉપાય છે કે જે પદાર્થો તેને ખાવામાં આપવાના નથી તે પદાર્થો તેનાથી દૂર રાખવા તેની દૃષ્ટિ મે ન પડવા નેવા, અને જો તે પદાર્થો તેની પાસેથી દૂર ન ખસેડી શકાતા હોય તો તે માંદા મનુષ્યને સ્ત્રીથી દૂર ખસેડવો

વળી બીજી વાર્તા મને એ વધારે દુઃખ લાગે છે કે જા માટે મનુષ્યો પોતાનું ધાર્યું નહિ કરી શકતા હાંપ, ઠીક છે જ્યાંસુધી આપણે ખારીએ, કે આપણે અમુક કર્તવ્ય નથી કરવું, ત્યાં સુધી બસે ગમે તેમ આસે પરંતુ જ્યાં આપણે નિશ્ચય કર્યો કે અમુક કરવું છે ત્યાં પછી આકાશ ઝુગી પડે તો પડવા દેવું પણ તે નિશ્ચયને છોડવો નહિ મારા વિચારપ્રભાણે તો આવી પરત જ દયામા રહેવું તેના કરતાં મરણ વધારે સાર છે

શરીરના અને ઈન્દ્રિયોના વિચાર તમે છોડી દો માત્ર એક આત્માનો જ વિચાર કરો, અકલમર્થ ન પગાય કે ગમે તે થાય પણ સર્વાવરયામાં માત્ર આત્માના જ વિચાર કરો હું આ શરીર તથા મનથી પર છું એ પ્રમાણે તમને ન્યારા બુદ્ધિ તમે અખડ અવિભારી છો એ પ્રમાણે માનો, અને આ શરીર તથા મનના ચાનકપાતક તમે છો એ પ્રમાણે માનો શરીર અને મન એ તમારા આત્માના દાષ કરવાનાં હાર છે એમ માનો અને તેમને વશ વર્તો નહિ પણ આત્મવિચારે તેમને વશ વર્તાવો, તેમની માર્ગી સત્તા નથી પણ તમારી તમારા આત્માની સાચી સત્તા છે એમ દૃઢ માનો આ જ જ્ઞાન મનુષ્યને અને જીવમાત્રને હું બધી મૂકાવનાર છે એ દૃઢ કરી માનજો

શ્રી ભગવદ્ગીતામાં શ્રી કૃષ્ણભગવાન આજ ભોલ અર્જુનને કહે છે સ્વર્ગ્યે નિષ્ઠા યેષ પરધમા મયાવહઃ—સ્વર્ધર્મમાં શ્રય છે પણ પરધર્મ બવાવડ છે આ વચનનો વાસ્તવ અર્થ આ પ્રમાણે છે સ્વધર્મ એટલે આત્માનો ધર્મ, અને પરધર્મ એટલે

દેહ તથા ઇન્દ્રિયાના ધર્મ દેહ અને ઇન્દ્રિયા એ આત્માથી પર છે અને તેના ધર્મ તે પર ધર્મ છે આ પરધર્મો બધાવહ છે, અને રોગ વૃદ્ધાવસ્થા તથા મરણને ઉપગમનાર છે તથા વારવાર જન્મમરણરૂપી ધટમાળમાં પ્રવર્તવાનાર છે જ્યાંસુધી મનુષ્ય આ પરધર્મને અનુસરે છે ત્યાંસુધી તેના દુખો અને જન્મ મરણરૂપી દેરા ઉભો જ રહે છે જ્યારે તે સ્વ ધર્મને અનુસરે છે ત્યારે તેનાં દુખમાન દૂર થઈ રહે છે આટલા માટે જ શ્રી કૃષ્ણ અગમ્ય કહે છે કે સ્વધર્મને અનુસરતાં મરણ આવતું હોય તો તે નયસ્કર છે, પણ પરધર્મને અનુસરતાં જીવન દક્ષ હોય તો તે યોગ્ય નથી

આત્માના જ વિચાર કરો, તેમાં જ સ્થિતિ કરો, અને તેમાંથી કદી પણ વ્યુતિ ન પામે. જે ક્ષવાતુ હોય તે યાય, પણ આત્માના ધર્મને ત્યજે નહિ. હું અમુક શુભધર્મવાળો આત્મા છું, એ જ વિચારને અખડ સેવો. શરીર અને મનના વિચારને છોડી દો. આત્મ વિચારે જ ઉદ્ધારને પામે. અમુક નથી થઈ શકે તેમ કદી પણ માને નહિ, દુર્મંગતાને કદી પણ સેવો નહિ તમારા સામર્થ્યનો હમેશા સ્વીકાર કરો. આત્મવિચારમાં જ નિરંતર રત રહો. શરીર અને મનના વિચારને છોડી દો.

આ માનવદેહ એ એક જીવનમંથામગ્નેવો છે. શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને અમરુતને કરેલો બોધ આ જીવનસંઘામમાં જાય કરવા માટે જ હતો જીવનપર્યંત લડો. સાચા ક્ષત્રિયની પેઢી લડો. ખરી રીતે મનુષ્યમાત્ર ક્ષત્રિય છે. દારણ કે તેને જીવનપર્યંત જ્યાં સુધી તે અખતયત્રુ થઈ રહે ત્યાંપર્યંત લડવાતુ છે. કાં તો આ યુદ્ધમાં મરો કે કા તો વિજયને પામે. પણ કાપુર્ય બની કદી પણ પાછા હડો નહિ, દુર્મંગ બનીને પાછા હડવું અને આ તો મારાથી નથી બની શકતું, એ પ્રમાણે માનીને બેમણુ અને પરવતનારાણુ દુખ જીવન ગાળવું તેના કરતાં તો ઉપર જાણ્યા પ્રમાણે સ્વધર્મને અનુસરતા સંઘામમાં મગ્નુને પામવું એ જ શ્રેયસ્કર છે. હજારવાર પરાજય થાય તો બને થાય તમે પુન લડો. હજારને એક વાર લડો, હજી પણ પરાજય થાય તો પુન લડો. પરાજયને ન જીત્યો માત્ર વિભવપ્રતિ જ દષ્ટિ રાખો. આપણે વિજય જોઈએ છીએ તો વિજયને જ જોવો. આ પ્રમાણે વિજયને જોતાં આપણુ ભલે ખપી જવું હોય તો ખપી જાય આ જીવનમાં વિજય મળ્યો તોએ કીક અને ન મળ્યો તોએ કીક પણ નેવાતુ એવું જ છે કે આપણે યુદ્ધ કર્યું છે કે નહિ જોણું યુદ્ધ કર્યું છે, તેને વિજય ન મળે તો પણ તેને વિજય મળ્યાતુ જ છે. આપણુ કર્તવ્ય જ્ઞાન સંઘામ કરવાતુ છે. કર્મણ્યેવાધિકારસ્ત — મર્મ જ તારો આધિકાર છે જીવન પર્યંત યુદ્ધ કરો, અને પરિપુ તથા દુષ્કળતાને જીતો ન જીતાપ તો તેનો જય કરતાં કરતા મરણ પામે, પણ દુર્મંગ બની આ તો મારાથી નથી ચતુ એવું કદી પણ ન બોલો એવા કાપુર્ય કદી પણ ન થાઓ. આથી અધિન તમને શું કહું ?

x x x x x

—કાસરાથી એ સંજ્ઞાન લખે છે કે, ન્યાતના લોભે આવા છે આવા દુષ્ટ અને કપરી માણસોના સંસર્ગ હવે તું નહિ રાખુ અને આવી કાંડી સ્થિતિમાંથી પરમાત્મા છુટા કરે એટલે થયું બને હું એમને ઘેર રહીશ પણ હવે હું આ અધનમાં રહેવા ઇચ્છતો નથી. વિભા”

સૂચવનાર છે અને તે કવચરૂપ છે જ્યાંથી આ પૃથ્વીઉપર યજ્ઞયાગાદિક ક્રિયાઓ થતી હતી ત્યાંથી યોગ્ય ઋષિ થતી હતી જ્યારથી તે ક્રિયાઓનો લોપ થતો ચાલ્યો છે ત્યારથી ઋષિ પણ અનિયમિત થતી ગઈ છે તથા પ્રમાણમાં ન્યૂન થતી ગઈ છે ખીજુ તો નહિ પણ અજમાએલી ખાતર પણ કંટવોડ વખત યજ્ઞ કરી જોવામાં આવે તો પણ સર્મગા, કે એ તે કાલજોતુ પે ભરવામાટે હોવામા આવ્યું છે, કે તેમા કંઈ સત્ય રહેતું છે

—અને અને પાણીનું મનુષ્ય ને ઇશ્વરનો અંશ હોવાય છે તથા ને આ જૂતકાંધે ઉદ્ભવ પ્રાણી છે તેને ના પડે અને તેના વિના તે મરી જાય, એથી તે તેની અધોગતિની ખીજુ કંઈ વિશેષ નિષ્ક્રિયા હોઈ શકે. હવે થઈ એક શેર અન્ન ખાવાને જોઈએ તે મુખ્યને ન મળે એથી તેની કંઈ ખીજુ વિશેષ અવનતિ થવાની હતી.

—આ સર્વ પરિણામ તેના પાપખર્મનો જ છે તેણે પોતાના અપ્રતિભ જોઈ જોઈએ, અને તેમા જ સુધારો કરવો જોઈએ તેના હુ ખમાવતું કારણ આ જ છે તે ખીજે આ મારણને શોધતો હોય તો તે મૃત જ હરે છે અને તે તેની કાલિમ છે અધિક શુ કહીએ.

પ્રકીર્ણ સદ્વિચારસંગ્રહ

એક પુષ્પદર્શન જે એક દિવસે પ્રભુ કે અંગે તમારાં પુષ્પ નિત્ય-નિત્ય ત્રેડી લેખએ છીએ તેથી તમને કુપ્પ થતુ નથી અને, તેથી તમને કટાંગો આવતો નથી ? સવાર પડી કે તમારે પુષ્પ આપવાં આ અંગારે સવાર પડી કે તે ત્રેડી લેવો એવો કમ હમેશા ચાલે છે તે પુષ્પદર્શને ઉત્તર આપ્યું, ના, તેવું કંઈ જ થતુ નથી પરંતુ, ઉલટો આનંદ થાય છે અને અમારું જીવન ધન્ય વાગે, કે અમારાં પુષ્પ ખીજાના ઉપયોગમાં આવે છે સવાર પડી એટલે અમે વાટ જ નોંધએ છીએ કે કાંઈ અમારાં પુષ્પ ત્રેડી બે છે, અને તેના કાંઈ ઉપયોગ કરે છે કારણ કે તેમ ન મરવામાં આવે તો તે પુષ્પનો એની મેળે જ વિનાશ થાય છે જેથી અમે પદાર્થોની દાન ભોગ અને નાશ એવી જે તલુ ગતિ થાય છે તેમાથી દાનની ગતિને સ્વીકારો છે

મનુષ્ય તુ આ પુષ્પદર્શનપરથી કંઈ મોધ લેઈ શકે છે ?

+

+

+

+

-

+

જે મનુષ્યોની સો સવારો કે તેથી પણ વધારે કમાણી હોય છે તેવા મનુષ્યો પાસે કાંઈ જે પાત્ર રૂપમાં માગતા હોય છે તો તે કહે છે કે અહિં મહિને સવડ નથી, હવે આવતે મહિને આપીશ આ રમણે કાયદા કરવામાં જ તે છ બાર મહિના કાઢી નાંખે છે

આવા મનુષ્યોની સ્થિતિ મને દયાજનક લાગે છે કા તો તમે તમારી કમાણી વધારો કે કાંતો ખરચ ઘટાડો પણ એવી છુમો મનુષ્યનેવા વિચારશીલ થઈને કંઈ પણ ન પાડો કે અમાર પૂર થતું નથી તત્ત્વ છે કે મોધવારી ઘણી છે પણ તેથી શું ? તે મોં વારીમાં પણ નિર્વાહ કરી લેવો નોંધએ અથવા તેમાં પણ નિર્વાહ કરી લેના શીખવું નોંધએ પરંતુ તેમ નહિ કરતા અમાર પૂર થતું નથી ખરચ બહુ વધ જાય છે, એ અમારું છુમો પાડવી એટો તદ્દન અયોગ્ય જ છે તમે કહેશો કે અમે શું કરીએ? થી કુધ ન ખાઈએ ? કપડાં સારાં ન પહેરીએ ? ધાંજો નાં કપડાં ન પહેરીએ ? હા, જો તમારી કમાણીની અદર તમાર પૂર ન થતુ હોય તો થી કુધ ખાવાનું છોડી દો હવે અનાજ ખાઓ, જે વખત ન મળે તો એક વખત ખાઓ કપડાં હાથે મોઢને પહેરો ખાદીનાં કપડાં પહેરો પણ કોઈ પણ રીતે કમાણીથી વધારે ખરચ ન વધવા દો અને તે ચોખ્ખું ન જલાવું હોય તો કાંઈ વધારે ન્યાયનીતિના માર્ગે વધીને કમાણી વધારો પણ પરત્રપણે જીવન ન ગાળો તમે ઈશ્વરના અક્ષર થઈને પરત્રતપામાં જીવન પૂર ન કરો તમારી સ્થિતિના તમે કંઈ પણ ચુલામ ન બને પણ તેને તમારે વધ વર્તવે પરત્રપણે જીવનને ખરાબ કરો તદ્દિ પણ તેને ઉન્નત કરો

+

+

+

+

+

એ સત્રે થોડો વર્ષા થયો હતો મારા નાના સરખા માગમાં બે પશુ મોગરાના ઝાડ હતાં તેમને તે પૂર્વે ખીલ્યુય પુષ્પ આવત નહતા પણ આપણા થોડા વર્ષાથી પશુ તેના ઉપર એ અસર થઈ કે તે હજી સુધી રોજ પુષ્પ આપ્યા કરે છે તેને એકદમ જ નવી કળાઓ આવી ગઈ ને નિત્ય ખીલે છે હુ આ મોગરાને તે પૂર્વે ધણુ એ પાણી પાતો હતો પણ તેની કષ્ટ જ અમર થતી નહતી, અને ઉનાળાના આરંભમાં થોડા પુષ્પ આવીને પાછી તદ્દન બધ થઈ ગયા હતા

મનુષ્ય પ્રયત્ન કરીને ગમે તેટલુ મેળવે, પણ ઇશ્વરના અનુમોહદ્વારા ને કષ્ટ મળે છે તેની જાણીદારી જુદી જ હોય છે મનુષ્યના પ્રયત્નથી હજારો રૂપૈયા મળે પણ ઇશ્વરના અનુમોહથી પ્રાપ્ત થતી પ્રાપ્તિ લક્ષ્મીમાં અદ્ભુત વિશેષતા હોય છે, એ જેમને અનુભવ થયો હોય છે તે જ સમજી શકે છે ઇશ્વર ને કષ્ટ માપે છે તથા મનુષ્યનુ હમેશને માટે દારિદ્ર્ય ટળી રહ છે મેળવો તો ઇશ્વર પાસેથી જ મેળવો તેમાં જ રાત છે ઇશ્વરની સાથે જ સંબંધ બાંધો તો બાંધો અને તેમના સબંધદ્વારા ને મળે તેનો અનુભવ કરી જુઓ તેમ કરતાં તમને ખીજુ બધુ નિસાર જણાશે ઇશ્વર જનારે આપે છે ત્યારે મનુષ્યની નિરતરની શુભ ભાગે છે તેને તેનાવડે પ્રાપ્ત અપૂર્વ જ તૃપ્તિ થાય છે

x + + + x

જોડાઈ છે

૧ પ્રાત કાલ-મદિર માટે ગુજરાતી પ્રી ટીંગ પ્રેસના ગુજરાતી મહામાર તના પ્રથમ બે ભાગની જરૂર છે જે મુલ્ય હશે તે અમે આપી

૨ પ્રાત મલના એકથી ૧૫ વર્ષ સુધીના પાઠનાં વર્ગો જોડાઈ છે જેમને વેચવાનાં હોય તેમણે કૃપા કરી લખી જણાવવું અમારી ઓફીસ કોપીઓને ઉધાઈ માધ જવાથી જરૂર છે

૩ મહામલના જુના અંકો પણ જેમને વેચવા હશે તેમણે પણ અમને લખી જણાવવા કૃપા કરવી

વ્યવસ્થાપક પ્રાત-કાલ-વહોદરા

શક્તિસમાધાન

શક્તા—ગય વર્ષ બહુ ખરામ ગયુ છે પરાણે તે પ્રૈ ક્યું છે આ વષે હજી સુધી વર્ષાદ નથી તો આ વર્ષે વર્ષાદ નહિ આવે તો પરિણામ બહુ જ ખરામ આવશે ગામડાંમાં તો પીવાને પાણી પણ નથી તો પ્રથમ તો પાણીવિના જ દોર તથા મનુષ્યો મરી જશે તેમ જ અન્નવિના પણ લાખો મનુષ્યો મરી જશે અને લાખો દોર વાસવિના મરી જશે આવા સમયમાં ઉપાય પાણુ શુ કરવો ? વર્ષાદ જ નહિ ત્યાં ખેતી પણ શી રીતે પાકે ? ઈશ્વર પણ નિર્દય થયા જણાય છે ,

સમાધાન—આ વિશ્વમાં જે કંઈ ચાય છે તે કર્મના આક્રમ નિયમને અનુસાર ચાય છે કર્મના નિયમને ઉલ્લંઘીને કંઈ જ થતુ નથી આ વિશ્વ કે જે સર્વજ્ઞ એવા પરમેશ્વરની સત્તાથી ચાલે છે, તેમાં ચાલક નહ કંઈ જ ચાલતું નથી, એ ચોક્કસ સમજવુ જેમ વૃક્ષ પવે તેના મૂળ કારણરૂપે ધીજક ટોચ છે, અને જેમ પ્રત્યેક કાર્યના કારણરૂપે કોઈ પણ કારણ વિવિધમાન હોય છે તેમ પ્રજાની વર્તમાન સ્થિતિ ધર્મામાં પ્રજાનાં પૂર્વ મ્મ વિવિધમાન હોવાં ઘટે છે જ્યારે પ્રજાને સુખ આવે ત્યારે જાણુવુ, કે તેના તે સુખને પ્રકટાવનાર પુણ્ય કર્મ નિમાન હતા, અને જ્યારે તેને દુઃખ આવે ત્યારે જાણુવુ કે તે પ્રકારની સ્થિતિ તેનાં લાવનાર પાપકર્મ વિવિધમાન હોય કર્મનો નિયમ બહુ બળવાનપણે અને બહુ ચોક્કસ પણ આ વિશ્વમાં પ્રવર્તે છે કંઈ પણ કારણવિના પ્રજાને સુખદુઃખ આવતુ નથી

શક્તા—એ તો ખરૂં, પણ હવે શુ ? જે કર્મ થવાના હતા તે તો થઈ ગયા હવે તે કંઈ ફરી શકે તેમ છે ? પણ તમે પ્રજાને આ સ્થિતિમાં સુખ મળે તેવો કોઈ માર્ગ દર્શાવી શકો છો ? અને તેવો કોઈ માર્ગ દર્શાવી શકતા હો તો જ કંઈ કામતુ છે નહિ તો કર્મનો નિયમ જાણવાથી શા અર્થ છે ?

સમાધાન—નહિ કેમ, કર્મનો નિયમ જાણવાથી ધણો અર્થ છે અને ધણો લાભ છે જે પ્રજા જાણે કે કર્મથી જ સુખદુઃખ આવે છે તો તે જે કર્મ દુખને દૂર કરે પ્રકટાવનાર છે તેવાં કર્મને જાણીને તેમાંથી નિવૃત્તિ સેવે છે, અને જે કર્મ સુખને આપનાર છે તેવાં કર્મને જાણીને તેવાં કર્મને તે કરે છે હવે પણ જે પ્રજા જાણે કે અમુક કર્મથી દુઃખ આવે છે અને અમુકથી સુખ આવે છે, અને તે પ્રમાણે જાણીને તે તેવાં દુખને આપનાર કર્મથી નિવૃત્ત ચાય અને સુખને પ્રકટાવનાર કર્મને સેવે તો તે લાભમાં દુખી નહિ થતા સુખી જ ચાય, અને ઉત્તરોત્તર ઉર્ધ્વ ગતિને જ પામે આ તો હવે પણ સુખી થવાની વાતો કહી હવે વર્તમાન સ્થિતિમાં તેને મધ્ય સુખ મળી શકે તેમ છે કે કેમ અથવા તો વર્તમાન સ્થિતિમાં તેનું દુખ દૂર શકે તેમ છે કે કેમ તે સમયમાં જાણુવવાનું રહ્યું પણ તે પૂર્વે તમે પ્રથમ પ્રશ્નમાં ઈશ્વરને નિર્દય કહ્યો છે તે સમયમાં બે વચનો કહેવાની જરૂર છે ઈશ્વર કદાપિ નિર્દય છે જ નહિ પણ તે દયાના સાગર છે પ્રથમ તો ઈશ્વરને ટોવાને દુખ આપવાનું કોઈ જ કારણ નથી જો આપણે આપણા ખાગડોને અકારણ દુખ આપવાને

ધ્રુવીએ તો ધ્રુવર હોવાનું દુખ આપવાને ધ્રુવે પણ તેવી ધ્રુવ આપણને કદાપિ થતી નથી, તે પ્રમાણે ધ્રુવરને પણ તેવી ધ્રુવ કદી થતી નથી વળી આપણે જેમ નિરંતર આપણાં આગમનું કલ્યાણ જ કદીએ છીએ, તેમ પરમેશ્વરપિતા પણ તેમના આજ્ઞામાનનું કલ્યાણ જ ધ્રુવ છે તેમ છતાં પણ ધ્રુવર કર્મનું ફળ આપવામાં અત્યંત સાવધાન છે તેમણે એ વિશ્વ રચનાની સાથે વ્યવસ્થા જ એવી રાખી છે કે પ્રાણીમાત્ર પોતાના કમનું ફળ મળે, પછી તે સુખરૂપ હોય વા દુઃખરૂપ હોય સુખી થવું અથવા દુઃખી થવું એ મનુષ્યના અથવા પ્રાણીમાત્રના પોતાના હાથમાં છે જ્યારે ધ્રુવર કર્મનું ફળ હોવાને આપે છે ત્યારે તે નિર્દયજ એવા જણાય છે, પણ સંત્ય કદીએ તો તેમા પણ તેમની દયાળુતા રહેતી છે જે હોવાને પોતાના કર્મના ફળ ન મળતાં હોય તો તેમની શી દયા થાય તે કદી ચકાતું નથી હોવાને કર્મના ફળરૂપ મળે છે તેથી જ તેમની ઊર્ધ્વગતિ છે, એ નક્કી સમજવું. મલકના ઈળ જ્યારે હોવાને, દુખ મળે છે, ત્યારે તે મલકમને સેવે છે, અને જ્યારે તે નહે છે કે દુષ્ટકર્મનું ફળ દુઃખ હોય છે ત્યારે તે તેનાં દુષ્ટકર્મમાંથી નિરૂત્ત થાય છે અને જ્યાં સુધી તે આવા દુષ્ટકર્મમાંથી નિરૂત્ત થતો નથી ત્યાંસુધી તે દુઃખ ટળતું નથી પ્રથમ તો મનુષ્યને સુખનું નથી કે હુ જે કર્મ કરે છું તેનું ફળ કેવું આવશે તે જોતો નથી મારી કૃતિનું શુ ફળ થશે, અને તેથી તે અધ બનીને મનસ્વીપણે કૃતિ કરે છે પણ તેના ફળરૂપે જ્યારે તેને દુઃખ આવે છે ત્યારે તેને દુઃખના કારણો તોલવાની ફરજ પડે છે આ પ્રમાણે દુઃખના કારણોને શોધતો શોધતો તે દુઃખના કારણરૂપ જે અયોગ્ય અથવા અશુભ કર્મ તેને શોધી કાઢે છે, અને પછી તેમાંથી નિરૂત્તિ પામે છે કારણે દુઃખ ઇધને મળતું નથી

હવે જે આ પ્રમાણે કર્મનું ફળ ધ્રુવર ન આપતા હોય તો એ કદી પણ સુખરૂપ મળે કે ? તે આ જગતમાં અધર્મ અન્યાય અને અતીતિ-વડે રેર ન વર્તારી મૂકે પણ દુઃખ જ તેમને સીધા કરે છે દુઃખનો મહિમા જોઈએ યાં આ દુઃખ જ મનુષ્યોના અજ્ઞાનને ની હવા તાર છે દુઃખને ની વસ્તુ જગતમાં લેખન કરીને જ પરમાત્મ એ હોવાનું પરમ કલ્યાણ સાધ્યું છે, એ જે જાઈ સમજા હાય તે જ જોઈ શકે છે જેથી એવર નિં પ નથી પણ યાના મહામાગર છે

હવે વર્તમાન સ્થિતિમાં કઈ સુખ મળે છે તેમ છે કે કેમ અથવા તો પ્રાપ્ત દુઃખ જોડું થઈ શકે તેમ છે કે કેમ તે સળધમાં વિચાર કરીએ -

પ્રારબ્ધ મળા અથવા મળે કે કર્મફળ પ્રદાત સત્તા એટલી મળવાનું છે કે તે હોવાને તેમનાં કમનું ફળ બામનાયે છે જ અર્થાત્ જોગવાન્યા વિના હોડતી નથી પછી બહેને હવે એક રક નેાય કે મોટા ભૂપતી નાય ને હોવાને એવી સ્થિતિમાં મૂકે છે કે તેમને કર્મના ફળ જોગવામાં જ પડે તે પાંચ થાય કે પુઠા થાય તે સુ દરે કે આં દરે પણ કર્મ સત્તા તેમને જોગવી જ નથી તેમને કર્મનું ફળ જોગવાનું જ પડે છે, અને તેના આગળ પોતાનું મસ્તક નમાવવું જ પડે છે જુઓને પીરો પાણી પગ ન મળે અને ખાવાને અન્ન ન મળે, એ અવસ્થા પીર પરનજ છા અને મનુષ્યો બને મળે તે પ્રપત્ત મર પણ તે વર્ણવ વસ્તારી શકે તેમ છે ? કહેવાનું તાત્પર્ય કે આવી દશામાં હોવાને કમ મત્તાને અધીન થવું પડે છે

આજ કેટલા વર્ષથી કેમના મનુ ચેદારા પ્રમનુ મેં રાગુ પ્રવાના અને પ્રમની ઉત્તિ કરવાના પ્રયત્નો આવી રહ્યા છે જ્યાં ને માપણે પ્રત્યક્ષ જોઈએ છીએ કે પ્રમના દુષ્ક્રિયાઓ થવાને બે વધે છે, આજ આ પ્રમરો પ્રપત્તિ કરનાર મનુષ્યોની અગત્યતા દર્શાવે છે તથા તેની સાથે તે એ પણ સારી છે કે આ મનુષ્યોના આ પ્રયત્નો પણ ઉંડી દિશામાં થાય છે પ્રમને વાસ્તવ સુખી કરનાર, અને પ્રમની વાસ્તવ ઉત્તિ કરનાર પ્રયત્નો જુદા જ છે અને જ્યારે તે કરવામાં આવશે ત્યારે પ્રમની આવી દયાપાત્ર સ્થિતિ નહિ જ રહે પણ આજે તો ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે પ્રમનુ પ્રવાનુ કરવાના પ્રયત્નોના તત્તુકા દર્શાવેલા વાલી રવા છે તેમાં અમારા પીપુડિતો મારા માથુ સાંભળે તેમ છે ? અમનુ

આ સ્થિતિમાં પણ પ્રમને સુખશાંતિ મળી શકે, તે જોઈતું બાન ઓતુ થઈ શકે, તથા તે દુષ્ટ પ્રારમ્ભી પ્રમત્તી રહે એવો પણ માગ છે તે માગ તે હર્ષરશ્મિઓ છે આ જગતને પરમેશ્વરે ઉત્પન્ન કર્યું છે અને તે જ તેમનું પાનન કરે છે એમ આપણે આ આર્થજનો સ્વીકારે છે તેમનું આ સ્વીકારવું ક્યોનમ્પિત થયું પણ અતુલ્ય જન્ય છે આ દેશમાં થઈ ગયેના મહાપુરુષોએ પરમેશ્વરના સાક્ષાત્કાર કરીને પછી જ તેમણે જે જાણ્યું છે તે જણાવ્યું છે નહિ કે વગ અતુલ્ય જેની આ પરમેશ્વરને સમર્થ જનુ, એ દુષ્ક્રિયાની દૂર કરવાનો ઉત્તમ ઉપાય છે, જે લોકો કે જે પ્રમ હર્ષરશ્મિ અસ્તિત્વની સ્વીકાર કરતી નથી તે ભરતે ગમે તેવો પુરતપ્રયત્ન કરે પણ તે દુષ્ક્રિયા જ રહે છે મારગ કે પ્રારમ્ભ અસ્તિત્વ સ્વીકાર્યાથી તથા તેમને શરૂ કરીને તેમનું અમરણ દિવસનું કાલથી જે અતુલ્ય સુખશાંતિ અને સાક્ષી પ્રાપ્તિ થાય છે, તે અમને થતી નથી, જેથી તેમનું જીવન આ પ્રમરની અતુલ્ય સુખશાંતિ અને સાક્ષી અતુલ્ય ક્યાં વિના જ પૂર થાય છે હર્ષરશ્મિ અસ્તિત્વની સ્વીકાર કરવાથી તથા તેમને નરણે રહેવાથી અને તેમનું અગત્યવિતન બાન કરવાથી તેની સુખશાંતિ ઉપજે છે તેનો જેને અતુલ્ય દાવ છે તે જ સમજી શકે છે

આ જગતના આનંદપ્રાપ્ત આ પરમાત્મા જ હોવાથી તે જોઈને પોતાને ચરણે આવેલા જાણીને તેમના અતુલ્યતા તે અતર્ક્યશીલ રહેના હોવાથી તેમની મતિમાં એવી પ્રેરણા કરે છે કે તેમની પ્રવૃત્તિ સ્વાર્થમાં જ થાય વળી તે સર્વશક્તિ હોવાથી જે માગ જમતુ દુષ્ક્રિયા દળે તેવા માર્ગનું તે બાન કરાવે છે વળી તે દરાણ હર્ષર પોતાના ભક્તના દુષ્ટ પ્રારમ્ભને પણ પ્રમજે છે અર્થાત્ ભક્તિવં દુષ્ટ પ્રારમ્ભને પણ કાય થાય છે

શ્રીમાનુ નૃસિંહાચાર્યજી દહે છે કે “ ભક્તિ-માયન મર્મની મોટું છે, જે આધિને વ્યાધિથી મૂકેને જે હા, ” તે પ્રમાણે ભક્તિવં જોના દુષ્ક્રિયા દળે છે વળી તેઓ શ્રીમાનુ ભક્તિમાં મહે છે કે “ ભક્તિ જે તેને સુખ નુ ને આપે છે ” અર્થાત્ ભક્તિ પ્રનારો નમામ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે તેથી દુષ્ક્રિયાને જવાનો અને સુખને વરવાનો હર્ષરની ભક્તિ એ જ સર્વોત્કૃષ્ટ ઉપાય છે,

હાની પ્રમની સ્થિતિ જોઈએ તો જણાય છે, કે બીજા અને પ્રયત્નો કરવા છતાં પણ તેમનાં દુષ્ક્રિયાઓ થાય તેવો સંભવ જણાતો નથી આવા વિકટ સમયમાં

ધ્વિરશરણુ અને મવભાવવડે તેમજ યજ્ઞન પૂજન ચિતન, ધ્યાન, એ જ સર્વોત્કૃષ્ટ ઉદાય છે આ વિના પ્રજના હુ ખ દૂર થવાનો સંભવ નથી પ્રજના ઉત્કૃષ્ટ દુષ્ટ પ્રારમ્ભ ફળ આપવા તે પ્રવૃત્ત થયાં છે, ત્યાં ધ્વિરવિના તેમજ અન્ય કોણુ રક્ષણુ કરી શકે તેમ છે ! કોઈ જ નહિ

શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું છે કે હે અર્જુન ! તું મર્વભાવવડે મારે શરણે આવ અર્થાત્તુ મારે શરણુ ગ્રહણુ કર, અને હું તને સર્વ પાપમાથી મુક્ત કરીશ, તે વચન પ્રમાણે જેના પરિણામમા હુ ખરપ ફળ પ્રાપ્ત છે, એવાં હાવની પ્રજનાં પાપરૂપ કર્મને ભરખીભૂત કરાવે એક ધ્વિરશરણુ અને તેમનો જ આશ્રય સમર્થ છે

શકા—ધ્વિરનુ સ્મરણુ શી રીતે પ્રવુ ? વેદવાક્યોવડે તેમની સ્તુતિ ઉત્તમ પ્રમારે થઈ શકે છે એમ મહેવાય છે તો બીજી પ્રાકૃત રીતે તેમજ સ્મરણુ ચિતન કરવામાં આવે તો તેથી લાભ થાય છે કે કેમ ?

સમાધાન—આપણી પ્રજનાં એ મહા સદ્ભાગ્ય છે કે ગાધુધીમાથી જ તેને ધ્વિરના અસ્તિત્વના મસ્મર પડે છે, જેથી તે સંયધમા આપણી પ્રજને શકા કરતા જેવું રહેતુ નથી તેમ છતાં પણ જેમના દુષ્ટ પ્રારમ્ભને લેધી અત્રેજી જીવણીના સરમરે કરીને નાસ્તિમતા પ્રાપ્ત થઈ છે તેમજ આગ્નિ-જનોના સહ્યામ સેરીને ધ્વિરપરાયણતા સેવરી તે સંયધમા નિદાન અને વાકત-ગોસાયે અર્થા કરીને પોતાની શકાને અધિક-તક કરવી અને જેવો કર્તન થાય તો ધ્વિર આ જગતમા છે નહિ, તેની ખાત્રી નવા માટે પણ ભક્તિમાગ મા વહી જોતુ આને પ્રયોગ કરી નોતાર પણ આજે ક્યાં છે ? તેનો પ્રયોગ કરી જોવામા આને તોપણ પરિણામે આ જગતમા ધ્વિર છે, એ પ્રકારનો અનુભવ થાવિના નહિ જ રહે

વેદવાક્યોવડે ધ્વિરની સ્તુતિ કરવી એ ઉત્તમ છે તોપણ સર્વથા તે પ્રમાણે આજે ખની શકવું હર્ષભ છે વિરન અધિમરી મનુષ્યો જ તે પ્રમાણે કરી શકે છે તોપણ પોતાને રમે તેવું ધ્વિરનું રામ કૃષ્ણ તુસિહ, વગેરે પદ્ધિણુ નામથી તેમજ સ્મરણુ ચિતન ધ્યાન કરવું, એ પણ જોછો લાભ કરનાર નથી માન જે કરવાતુ છે, તે ભકિતપૂર્વક ભાવપૂર્વક, શ્રદ્ધાપૂર્વક અને અત પ્રજુની લાગણીપૂર્વક કરવાતુ છે, એ અવશ્ય મરીને સ્મરણુમા રાખ વાતુ છે અને આ પ્રમાણે કરેલી ભકિત તેમને પહેાચે છે અને તે સર્વ પ્રકારના ફળને આપનાર થઈ રહે છે એમા કોઈએ જરા પણ શકા ધરવી નહિ

શકા—તમે કહેાછો તે પ્રમાણે કરવાથી લાભ થશે ખરો ?

સમાધાન—તમે હજી પ્રાત કાનના લખોની મહત્તા અને મૂલ્ય સમજના હો તેમ જણાતુ નથી પ્રાત કાન તમને મર્તવ્ય પરાયણ કરવામાટે જ અસિદ્ધ થાય છે માત્ર વાયનનો દક્ષિણ આનદ આપવા માટે તે પ્રિયજનુ નથી એ સત્ય ફરી જણાવ તમે કર્તવ્યપરાયણ અથવા આચારપરાયણ થયા નથી, જેથી જ તમને આવી શકા થાત છે

આપણી પ્રજાના આ પ્રમાણના સ્વભાવને લીધે જ તે અધોગતિમા રહી છે તે જાણવાની આવશ્યકતા રાખે છે, પણ આચાર્યની જ્ઞાનમર્મી દેશવર્તીમા આજે છે તેણે હવે જે કાંઈ જનુ હોય અને પોતાના દુષ્ટો દૂર નીકળે સુખનો આ જ જન્મમા અનુભવ કરે હોય તો તેણે આચાર્યરાયણ યુગ્મને જોઈએ તાની નાની વાતોને પણ તેણે આચાર્યસિદ્ધ મુની જોઈએ આ વિના ડરન નથી છે એમ મનજનુ

ધર્મિય આ જગતમા છે, તે મવ જ છે સર્વવ્યાપક છે સર્વશક્તિમાન છે, તથા શરણાગતવત્તમ અને શરણાગતના તથા જ્ઞાતા દુષ્ટમાત્રને ટાળીને તેમને ધોર સુખને આપે છે એ પ્રમાણે આપણે કઈ પ્રગતી નાનીએ છીએ પણ કંઈ કંઈ છુ, કે તે પ્રમાણે માનવનો શુ અર્થ છે ? તેની આપણને શો જ્ઞાન થાય તેમ છે ? આ જાણનાને આપણે આચાર્યસિદ્ધ દેવ જોઈએ તો જ તેની પીડારી છે આપણે જન્મથી છીએ ત્યા જ રજા છીએ તેનું આ મારણ છે કે આપણે આજ ના પ્રદેશમા જરાપણુ આગળ વધ્યા નથી ઠી, પ્રયત્નના પથે પડો, અને આચાર્યસિદ્ધના રાખે પડો ત્યાપણ વિરમો નહિ, જે માત્ર વાતો જ કંઈ જણે છે તેનું ડરન નવન નથી પણ તે મ છુ છે જે જાણનાને આચાર્યમા પાડે છે તે જ છુ છે તમે મને તેટલું મદદમાગજોટલું જાણો પણ તમારી શ્રી દૂર થવાની નથી એ નિશ્ચય સમજવું પરંતુ ૧ તમે એ પિંડુજોટલું પણ આચાર્યસિદ્ધ મુનુ એટલે તમારો શ્રદ્ધા દુષ્ટ જો અને સાત્ત્વના ગગિના ચક્રવર્તને તેમે જટિલ સમજ શકો છો છુગણુ પિમાનિતમ્

પ્લેગના ક્ષેત્રમાં આત્મા અને મનનું તુલ્ય યુગ્મ +

મનપ્રવ મનુષ્યાણા કારણ વધમોક્ષયો

યુરોપમાં જે મહામારતી યુદ્ધ ચાલે છે તેના દરતા પણ આ યુદ્ધ ધણું મોટું છે આ યુદ્ધના બે ને પક્ષના યોદ્ધાઓ મહાગણવાન છે, અને તેમના સામર્થ્ય આપણી શક્તિથી ન માપી શકાય તેવા છે

આ ક્ષેત્રમાં મારે ૦ વાતુ હતું પ્રથમ તો એમ થતું કે, અહો! એમાં શું ! ત્યાં કોઈ જાતનો ભય નથી હું તો અજર છું, ગમર છું, નિઃશય છું, નિરાશય છું, શાંત છું અને આના જ ખીજ નક્ષત્રોવાળો છું, તો મને શાનું અપાત્ર કરી શકે તેમ છે ? પ્રત્યેક યુદ્ધમાં જનારને આ જ પ્રમાણે પ્રથમ ચાલ છે, પણ જ્યાં તે યુદ્ધમાં જતો છે, અને જ્યાં તેનો પ્રારંભ થાય છે, ત્યાં પત્રી આ સદ્વિચારો કર્યાંજે અસ્થય થઈ જાય છે તે જણાતું નથી

હીક અર્થો પચ કપાયો તે ઠેકાણે માર્ગમાં પ્રથમ એક યક્તિ ગળી તેણે કહ્યું, કે હવે સારું છે આ તમે જ્યાં જાઓ તે ત્યાં જનારાં અડચણ નથી આ વાક્યો સામગ્રીને પૂર્વે કરેલા વિચાર તરફે હું યથા અને હું નિત્ય નિઃશય છું એ વગેરે વિચાર અધિક દૃઢ થતા જણાયા વળી ઘોડીવાર પછી અ પ એ વ્યક્તિ ગળી તેણે કહ્યું, હજી જવાળેવું નથી તમે રહો છો તે જ ભાગમાં વળો પગે ગાતે છે, અને કોઈક ટપોટપ મરી જાય છે આ વિચારનો પ્રવાહ જનમાં જતો અને તેણે વળી જૂની જ અત્યંત પ્રજ્વળા સ્થિતિ ઉપજાવી પુનઃ ભય થયો એક વખત અતરમાં ભય ઉપજે તેને વળી સદ્વિચારે દૂર કરવામાં આવે છે પુનઃ તે જ લાગ પાડે છે આ લાચના વિચારની પેલી પાર જઈને સ્વરૂપમાં એક હાથ સ્થિતિ કરે પણ વળી ખીજ જ હાથે અસ્થરપમાં જાતલ થવાનું અને ભય મ્હેસાતું જાન થતું આ પ્રકારની અત્યંત કલુષમાં ગડમથન આ-આ જ દરતી ખીજ અને મનુષ્યો ગળતાં તેમની સાથે વાતચિત થતી હતી, પણ અતરમાં તે ઉપર જણાવ્યા તેવા જે પ્રમારના વિચારાની ગડમથન આની જ રહી હતી

આ સ્થિતિમાં જેને આપણે આપણુ માર, કે પોતાનું મમત્વ શુદ્ધિથી કહીએ છીએ, -ક જે મમત્વ એક પ્રમારના રૂપે અને જ મમતાને આપનાર છે તેવું રચન આવી પડે છે આત્માગત્વથી રહેલીઓ મળવાને આવ્યા સર્વ આ મરી ગયું, અતે મરી ગયું એ વધાઈ ખાતા આ યા કોઈએ કહ્યું અમુક ચોરી કહતાંમા જ શુભરી ગયું, કોઈએ કહ્યું, અમુકને ગાંડી પીળી ન હતી અને માન તાવ હતો છતાં ત શુભરી ગયું, તો કોઈએ કહ્યું અમુકને તાવ તો જગ પળ ન હતો અને માન ગાંડી જ નીકળી હતી અને તેવું મરણ થયું કોઈએ કહ્યું અમુક માન સ જ કાગ માટે જ અહીં આવ્યો હતો તેને

+ પૂર્વે દિ દુરથાનમાં આ રૂપે ૨૧૧ ગાનતો હતો ત્યાર આ લેખ નજાળો હતો

ધેર જતાં પ્રેમ થયો અને તે રસ્તામાં જ મરી ગયો, તો ક્ષીએ કહ્યું, અમુક તેના સગાને જોવા આવ્યો હતો તે અહીં જ મરી ગયો.

આ પ્રમાણે ઘોતન (suggestions) ઉપર ઘોતન મારા ઉપર આ સ્નેહીઓએ કરવા માણ્યું તે ખીયારા અત્યંત હતા કે આ ઘોતનની શી અમર આ વ્યક્તિઉપર થશે ફેરિયાદ લેવાનો પ્રેરના જ્યાં ઉધાડનામાં આવે છે ત્યાં સામેની વસ્તુની છબી પડી જાય છે, તેમ આમાં મનુષ્યોના વિચારોની, કે શક્તિની છબીઓ મનુષ્યના અંત કણે પાઉંપર પડે છે અને તદ્વત્ક્રમ ગિચિતિને ઉપખંડે છે પણ આ વાનાંનું જ્ઞાન બહુ જ ઓછું મનુષ્યોને હોય છે.

આરભમાં નખી દેવેલા વિચાર આ ક્ષણે સૂરનાં તાયથી જેમ ઝાંખાં ઉડી જાય તેમ ઉડી ગયા અને અંત કણમાં કેવળ મન અને બા જ જગ્યામાં લાગ્યો. આ મને તાવ આવ્યો આ મને ગાદ નીકળી, જેમ થવા લાગુ હવે આ મારા વ્યવહારની શી વ્યવસ્થ થશે આ મારી પત્ની તથા બાળકોની શી વ્યવસ્થા થશે વગેરે નિપરીત વિચારો વેગથી અત્ક્રમથી ઉઠવા લાગ્યાં આ વેકોને પણ આ હકીકત શી રીતે ઠેકવાય ? કારણ કનીએ તો તે ૬ ૧ડી ઉડે

તોપણ વળી સાવવાન રહીને આ વિચારોની પેલીવાર જાણતો અને સા જાણતે જ્ઞાન થવાનો વિચાર મરતો હું આ શરીરથી, કે તો આત્મસ્વરૂપ હું આત્મા નિત્ય છે, નિરાકાર છે અજર છે, અમર છે તો તો પ્રેમ તો અને વાન શી ? આ સમગ્ર બાનિ છે અને મનની મિત્રતા મદ્યના છે પણ આશ્ચર્ય એ હતું કે આ મિદ્યા સરખી કલ્પનાઓ પણ મોં આ વખતે સત્યત્વ જણાતી અને તેનાથી નનાયોગ્ય લયદુ ખતો મને અનુભવ થતો.

એક બે ક્ષણ આ સૂચિચાર ટપ્પો ન ટપ્પો અને વળી પુન પ્રેમનો ભય અનિવૃત્ત થતો અને આખા શરીરમાં તથા મનમાં કેવળ લયતું જ જ્ઞાન થતું મનને આ વિચાર માથી વાળવાને ચુ પ્રયત્ન કરવો તે પણ સજાતું નહિ, અમે તે વિચારમાં હું ઘસડાઉં જતો, નણાઉં જતો.

વળી પુન ધૈર્ય ધરીને વિચાર કરતો કે જે અમુક નિમિત્તે આ શરીરનું અમુક સમયે પડવાનું લખ્યું હશે તો તે જરૂર પડતો જ, તો તેમ થવાનું જ છે તો પણ આ ચિંતા શા માટે જોઈએ ? વળી એમ કંઈ બધા પામવાથી પ્રેમ થઈ જતો નથી કારણ આપણે તો આ શરીરની સાથે જ નિર્માણ થયેલું હોય છે, તે મંદ આમ નય પામવાથી એકદમ ઓછું થઈ જતું નથી વળી અંત સજ્જીઓનો પણ અમુક વ્યક્તિસાથે સુખ હું ખોડા જેટલો સંબધ હોય છે તેટલો સમય તો તે વામ્પિટ ટપ્પે છે જ તેથી તે સંબધનો અવધિ આની લેવા હવે તો પણ ભયનું શું પ્રયોજન છે ?

વળી એક બે ક્ષણ, કે પાંચ દસ ક્ષણ આ અમર ॥ વિચાર શાંતિ જણાતી હતી પણ પુન તેના તે પ્રેમના જ વિચારો ઉદ્ભવતા હતા અને અત્ક્રમ અત્ક્રમ વ્યવસ્થા

ઉપજવતા હતા આ વાર્તાનું વિશ્વમરણ થવાને બીજા કામદાનમાં વૃત્તિ નેહના પશુ તે કામદાન મરવા છતાં, પણ સ્મરણુ તો તે જ વિચારોનું સ્થિત રહેતું હતું તે વિચારો વશોએ પ્રયત્ન કરે પણ વૃત્તિમાંથી ખસે જ નહિ બીજા કામદાન કરે તથા ખાકી પીડે પણ અતરંગી તો આ તુમુલ યુદ્ધ આત્મા જ મરતું આ અતરંગી ગાઢભાગ ૧૭ જાણી ન જાય માટે તેને શુદ્ધ રાખવાને પ્રયત્ન કરતો, પણ તે કામ સફળ ન-ની પ્રિય વાચક ! અરેખન દેહને, કૌંતમારે આવા પ્રસંગ નથી પ્રાપ્ત થતા ?

જ્યાં પુનઃ ભય ઉપજતો ત્યાં એમ થતું આ બગનમાં ગાઢ નીકળી આ સાથગર્ભ ગાઢ નીકળી, આ સરીર તપેતું જથ્થાએ છે વગેરે છવેને બધા ભયથી દુઃખ થાય છે પણ મરણુનો ભય સર્વથી અધિક હોય છે જ્યાં મનુષ્યને મરણુનો ભય થાય છે ત્યાં તેનાં માત્ર દોહા મધ જાય છે, અને તેને અતરંગી અવલુનીય વેદના થાય છે બના બના વિદ્વાનો પણ આ ભયથી રહિત હોતા નથી

આ ભયનું કારણ અજ્ઞાન જ છે આ સરીર દષ્ટ આપણે નથી આપણે તો આ સરીરના દષ્ટા અને તેનાથી પર અજ્ઞાન અમર નિય નિરામય, અને શાશ્વત છીએ આપણે જન્મતા નથી અંતે મ તાએ નથી

વળી પૂર્વે આ પ્રમાણે બીજા વખત આપણે બીજા શિખિતે આના સ્વરીરને છોડ્યા હશે તો આ એક અધિક સરીર છોડતા ગા માટે ભય શોક થવા નેહએ ?

અને તે જ પ્રમાણે પૂર્વે જ મમ અન્યેક માતાપિતા પતિ પુત્ર આ સિવધીએને ત્ય- દીધાં હશે, તો આ વખતે તેવો યોગ આવે તો શું હાનિ છે ?

આ પ્રમાણે વિચાર વળી હું કરતો, અંતે તે વિચારથી પરિપોતલ પામીને હું પુનઃ સર્વે અર્થાત્ સાધના થતો, અને મનના તરેણી સામે ટકી રહેવાને ઉત્તર થતો પણ મને આ અત્યંત સામર્થ્યવાળું મન, કે જે મહામાયા શક્તિથી પોષાઈને છવેને છવેનામાં રાખે છે તે બૂનથાપ ખવડાવી દેતું અને મારા ઉપર જ્ય મેળવી જતું

પ્રલોક સમય તો હું આ પ્રમાણે આ મનથી પરાજય પામતો અને અત્યંત દુઃખનો અતરંગી અનુભવ કરતો પણ પૂર્વેના અભ્યાસ હોવાથી વળી પુનઃ જાગ્રત થતો અને પુનઃ આ વિધીરિત વિચારોને દબાવી રેતો

આ પ્રમાણે થના હારણ મને એ સ્પષ્ટ સમજાય કે મે પૂર્વે જે જે વિચારો કરી રાખ્યા હતા તે અતઃકરણમાં હું જ થયા નહતા પણ અતઃકરણ હતા કારણ કે હું જ થયા હોય તો આ પ્રમાણે રહ્યા ગય, કે સોમને મધ્યાન મળે જ નહિ તો પણ કરના હું કદા પ્રયો જન નથી કારણ, કે જે વિચારોનું પાત્રવાર અમણ અને મનત મરનાથી તે અધિક ન થયે, તેમ ધારીને પુનઃ તેવા સદ્વિચારોને આમલ થી રેવતો

આ પ્રમાણે સતત યુદ્ધ મરવાતો પ્રમગ પ્રાપ્ત ન થવાથી હ એમથી અધિક વળત પરાજય પામવાથી હારી પાછો જતો બીજા ડે નાગી જતી હવે તો બીજા ઉપાય જ નથી જન્મ લાગતું પણ આ અધ્યાત્મવાળી મિતિમાંથી પણ હું સુકિતવડે બહાર નીકળતો અંતે પુનઃ લક્ષ્યો

હું આવા પ્રસંગે એ વિચાર કરતો, કે આ પ્રમાણે હારી જનારો ટર્ષ થઈ નથી આવે મરવું તો છે ન તો પછી એ વીર ક્ષત્રિયને સોજો તેની રીતે જા માટે ન મરવું જતે તેટલો પ્રયત્ન તો કરી જોવો આવ છે જા માટે હારી જવું ? શું આ મનની મક્કા મારા કરતા અધિક છે, તે મને આવ નવાથી તકે ? નહિ નહિ હું તો તેનો પ્રમાણ- હું, અને તેના કરતા બહુ જ સામર્થ્યવાળો છું માગ આગમ આ મન કંઈ જ દિસાયમાં નથી મારે કંઈવું જોઈએ કે આ પ્રમાણે માગ ઉપર આ નુદ્ર મન આ પ્રમાણે સત્તા ચનારી નથી છે ?

આ પ્રમાણે હું વિચાર કરતો તો વળી અતરમા બળતી પ્રતીતિ થતી અને નિર્ભયતા અનુભવાતી પણ આ પ્રકારની નિર્ભયતા બહુ જ ઓછો વખત ટપ્તી કંઈ વિચાર પ્રેરે, કે ન હશે પણ મનમાં એ પ્રકારનો ચતુચ્ચાર કાયમ જ રહેતો.

અહહ ! આ જ પ્રમાણે અને મનુષ્યો નિરહિન આ પ્રમાણે આંતર તાપથી પ્રગળ્યા હશે એ છતાં તે સુખશાંતિને બાળ જગતમાં જ પામે છે પણ મુખદુખનું મારણ તેના મનમાં રહેતું છે એમ તે જાણતા નથી.

એમણે હું સહવિચારથી નિનય થતો તો ખીજી લાગ મિત્રા વિચારથી હું સમય થતો. પ્રસંગે તો અસત બચસી થઈ જતો જો હારી જતો.

સુખસતીના અને દુઃખમાત્રથી મુન થઈ મુનપ વિચન થવાના મે જ નાજો જગતમાં ઉત્તમ છે એમ તત્ત્વવિચાર અને બીજો ઈશ્વરનાત્મ.

મને ધ્યાન મટાડો અને તત્ત્વવિચાર પોતે જો મેં એન કહે છે પણ ખરી રીતે તેમના અતરમાં તત્ત્વવિચાર થઈ જતો હોતો નથી તે માન પુસ્તકમાં જ દોર છે તો આ પ્રમાણે પોષીઓ તત્ત્વવિચાર દુખ ના તો કરતો નથી પણ જે તત્ત્વવિચાર અનુભવમૂલક હોય છે તે જ દુખને અને પેદાને હોય છે જો નુખાનિ તથા સાચી નિર્ભયતાને આપે છે હું અમરરૂપ છું એવું નિશ્ચયમાંથી કંઈતરફથી શાંતિનો અનુભવ થઈ જતો નથી, કે અવલોકન દૂર થઈ રહતો નથી પણ તેનો જે સાચોતરફ અનુભવ થઈ શકે છે, તે નાથનોને આધ્યપૂર્વક સાધનામાં આવે છે, ત્યારે જ તેનો સાક્ષાત્કાર થઈ શકે છે.

બીજો માર્ગ ઈશ્વરોપાસનનો છે, અને તે પણ અવિભારીઓને માટે અત્યુત્તમ છે હું બ્યારે યાક્રોત ત્યાર ઇષ્ટમત્રો જાળ ચનાવતો તે એવી રીતે કે તેની ધારા અખડ ચાત્યા કેને બીજું કામગજ રહેવા દેતો અને આ ધારાને જ ચનાવતો પણ તે ધારા વેખેતે પણ અતરથી જાણે ભયનો ભામ થયા જ કરતો જ્યાં આ ધારા આશ્રિત પૂર્વે ચાલતી ત્યાં વિપરીત વિચારો તો હંસુ ડોડ કરી ચમ્પતા નહિ પણ અતરમાં તે ડુપ્ત રહે તે પણ પોતાના પ્રમાણ દર્શાવ્યા વિના ન રહેતા, તેથી આ રીતિમાં પણ સંપૂર્ણ નિર્ભયતાનો તો અનુભવ ન હોતો થતો માનસ જાળી ધાગ અખડ ચાલતી હોય તેવામાં પણ મન એકમ ઉઘાળા માગેને પોતાનો પ્રમાણ દર્શાવતું અને તેમ વિધન મરવું આવા પ્રસંગે વગી હારી જતો વગી વાગી વાર જતા જેને પુન સાવસાન થતો, જો એમ કરતો, કે વાણીવડે જ જાળી ધાગ ચનાવતો જેમ પાંડ માણસ મોટેથી હરામ, એ

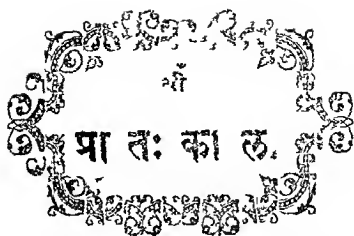
રામ, એમ જોલે તેમ હું મોટથી આ જાળની ધારને જગાવતો આ પ્રમાણે કેટલોક વખત ચનાવતાં તેની છાપ અતરમાં પડતી અને નિર્મયનાં ભાન થતું

આ નિર્મયતા વળી કેટલો સમય ટપ્પી આવી પુનઃ અગાધ જતી રાત્રે ઉઘમ્મથી જાગતું થઈ જવાયુ અને લય થતો તે પ્રમાણે આ પ્રમાણે અખડ જાળની ધારને ચનાવતો અને તે ભયને દૂર કરતો

આ પ્રમાણે એ ત્રણ દિવસ ખુબ અખડ યુદ્ધ ચલાવ્યું તેથી મારો સંપૂર્ણ અશ્વમાં જાય તો । થયો, પણ તેની ષ્ટરીક સત્તા તો નિર્મળ થયેલી જણાઈ તથા મારું પોતાનું સામર્થ્ય વધેનું પ્રતીત થયું તથા અગાધ અધકાર પણ અમુક અશ્વમાં ટંગેલો જણાયો પ્રાપ્ત કાર્ય થઈ રહેતા આ કુરુક્ષેત્ર છાડીને અન્ય સ્થાનમાં આવવું થયું જ્યાં અન્ય સ્થાનમાં સ્થિતિ થઈ, કે આત્માવિકષણે જ અતરમાં સુખ શાંતિ, નિર્મયતા વગેરે જણાવા લાગ્યાં પણ પૂર્વનો પ્રસંગ ધ્રુવિમરી ગયો નહતો કે જેથી હું અમનભાવને પામ્યો છું, એમ મિથ્યા માની ખેસુ આ પ્રસંગે એ સાર્તા પણ મને સ્પષ્ટ થઈ તે સ્થાનમાં તે વખતે મુખ્યોના ભયના વિચારનાં મોજા એમનાં તો વેગથી વડી રહ્યા હતા, કે તે સ્થાનમાં પ્રવેશનારને મરજ બા થતું આ અને મુખ્યો તે મોજાના પ્રભાવથી શક પડી જતા હતા

અમનભાવને પામવાના માર્ગમાં હું, એ તો મને જ, પણ એ નિશ્ચય મોં કે હવે અસાધ્યાન મ્હો પગડો હિ કારણ, જ્યાં સુની આ માન પૂર્ણ રીતે સધાયો નથી અને આત્મયોગિ અખડ અગાધ રહી નથી ત્યાં સુધી લેશ પણ પામદ સેરો ઉચિત નથી તેથી જે રીતે આ મન ડાલ્યું, જે રીતે આ ગન મરે આ જે રીતે અમારો રિદ્ધ થાય તે માર્ગે । ત્યાર પછીથી આગ્રહપૂર્વક વાં છું

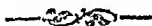
હું શુ લખું છું તે તમે યથાર્થ સંગ્રહ ગમશે, કે કમજો શક રહે છે આ તમાગ અત કસળી એક સ્થિતિનો જ ચિતાર છે તમારે તે જોઈને આવધાન થઈ શુ કરવું તેના નિર્ણય ન કર્યો હોય તો કરજો, અને આ શરીર પર તે પૂર્વે આ આંતર રિપુ કે જે સમર્થ દવાદિને પણ બ્રમણ કરાવે છે, તે રિપુને સંપૂર્ણ છૂતજો અને બધન, પરન ના, જ મમરકુ દુષ્ટ મ્હેશ મોહ, સ. ર ચિતા પરિતાપ વગેરેનું કારણ જે આ મન છે, તેનો સ્વરવરૂપમાં લય શ્રી અમયપરે વિરામજો,

પુસ્તક ૧૮] મગ્ ૧૯૭૭ આષાઢ કૃષ્ણ ૦ ૧૪ [અર્ક ૯

॥ ૐ શ્રી ॥

સારભૂત એક પરમાત્માને જોવા પ્રવોધ

૫૬ (તારા અંતર અહિર વિષ્ણુ ભયું એ લય)

પરમાત્મા રહ્યા તુજ નિકટમા નિકટ,
કેમ નથી તુ જોતો,

ભવલયહર તે પ્રભુને નિહાળી,
ભવલયને કા ન જોતો —

પ્રભુ આ રહ્યા છે અંતર ને બહાર, દષ્ટિ જરા તો પ્રસાર,
મિથ્યા આ દશ્યમા ચિત્ત તુ ગ્રોતો, અચિદ્ પ્રભુમા ન મ્હોતો,—

જોવાથી હત્ય ન હુ ખ જનાર, જનિમૃતિ ના ટળનાર,
મિથ્યા આ દુર્લભ જન્મ તું જોતો, નેન બની ભરી શોતો,—

પરમાત્મા વિશ્વમા સારમા સાર, શીતુ બધુ છે અસાર,
વિવેકી તે માર વસ્તુને જોતો, થઈ કૃતકૃત્ય તે રહોતો —

પ્રકીર્ણ સદ્વિચારસંગ્રહ.

— સ્વસ્તી —

x x x એક રાત્રે ત્રણચાર કનાક પુષ્કળ વરસાદ થયો. આ પૂર્વે ઘણા દિવસસુધી વરસાદ થયો ન હતો અને લોકો કુષ્ઠાળની આશા રાખતા હતા ત્રણ ચાર કનાકમાં જ એટલો વધા થયો કે બીજો વર્ષા ન થાય તો પણ આઠ આની ખેતી પાકે અને છ મહિના સુધી પાણી ચાલે

ધૈર્ય આપવા મેં છે ત્યારે આમ જ આપે છે મનુષ્ય ઘણાં વર્ષસુધી ધૈર્ય રમરમ ચિત્તન કરે છે અને તેનું ફળ ધૈર્ય તો એ ક્ષણમાં આપી દે છે. એક બ્રાહ્મણ ત્રણચાર થી ગાયની દેનીના પુરુષરણ્ય મર્યા અને તે કરનાં મર્યા તે વૃદ્ધ થઈ ગયો તેણે કન્યા પરણવાને પસંદ નોંધ્યો તેટલા માટે આ પુરુષરણ્ય મર્યા હતા પરિણામે ઇષ્ટદેવતા પ્રસન્ન થઈ અને ઘર ઘટિ મીને - મુખ ત્રી રહી તે બ્રાહ્મણે કહ્યું કે મારે હવે કંઈ જ નોંધ નથી, દારણ કે હું હવે વૃદ્ધ થઈ ગયો છું થી ગાયની દેનીએ તેને સુવાવસ્યા આપી દ્રવ્ય આપ્યું અને નિઠા પણ આપી અને તે વિસર્જન થઈ ગયા ધૈર્યનો આપવાનો આવો મર્ગ છે તે ભક્તને એટલું આપે છે કે તેની ભુખ એક ઘડીમાં ભાગી નાખે છે કુલ ઉપર વિપ્લવગરાનું નસ ન થયા એટલે તેમના ચિત્તાના રાજ્યને બદલે તેમની હિંમત ન ખાતે તેમને માટે આમો કુલતોમ્ રથી આપ્યો જો અમુક મધ્યપથન તેનું રાજ્ય તે દરે એરો તેમને વર આપ્યો આપ્યા મારે જ ધૈર્ય સર્વશક્તિમાન દહેવાય છે જેમને ધૈર્યના મહિમાની ખબર નથી તે જ શુનામ બની અન્યની શુનામને છે ધૈર્યની કરેલી ભક્તિ સદસ્યશુદ્ધિ કરાવે છે તે માન સાચી ભક્તિ જ ભુલે છે આ પ્રકારો જેમને રાતુભવ થયો છે તેમના હવન સફળ છે પ્રિય વાચક ! તું ધૈર્યસાથે નિષ્કામ કે સમમ સબધ બાંધી જો અને તો તેમના મહિમાનો સ્વાતુભવ થશે

x x x જ્યારે જ્યારે અધિક વૃષ્ટિ થાય છે ત્યારે ત્યારે મારા નાનાસરખા બાગમાં હું જોઉં છું તો નાનાં નાનાં ઝાડના યજનને પાણી પુષ્કળ વારાએનું રહે છે જો બીજાં દિવસોમાં હું આટલું પાણી ઝાડને પાઉં છું તો તે મરી જાય છે અને મરી જાય છે પણ માના હૃદયની પેઠે વર્ષાદનું પાણી ઝાડનું હિત જ કરતું જાય છે, તેમની વાહ દરે છે અને તેમના ઉપર પત્ર પુષ્પ ફળ વગેરે લાવ છે

જે લોકો બીજી રીતે પુષ્કળ સપત્તિ વગેરે મેળવે છે તેથી તેમનું કલ્યાણ ન થઈ અમલ્યાણ થાય છે જ્યારે ધૈર્યદ્વારા સપત્તિ કે જે કંઈ મળે છે તે છોડીને અમલ્યાણ અને અધોગતિ ન સાધતાં કલ્યાણ અને બર્જગતિ જ સાધે છે જે જે ભક્તોએ જે જે કંઈ પૂર્વે વ્યાવહારિક સપત્તિ કે સુખ ધૈર્યદ્વારા મેળવ્યું છે તેથી તેમની અધોગતિ ન થતા બર્જગતિ જ થઈ છે ધૈર્યની ભક્તિથી યોગ ભોગ અને મોક્ષ એમ ત્રણે સધાય છે નો માર કહેવું યોગ્ય નથી હોય તો ધૈર્યપ્રતિ વૃત્તિ વાળો

x x x ગયા અ પા' માસમા મારી પહોંચિના એક નાના ઓરડાને કે જેમાં હું ઘણો વખત ગાળુ છું તેને એ જગી મેં મશી આ જગાં મધ્યમીને હું અદરબેસુ છું અને તેમાંથી મારા બાગ ગાય, ઓખાત વગેરે બાલ સુદિને જોઉં છું અને આથી બહુ આનંદ જણાય છે અને એ વચાર આ ઉપરથી આવ્યો કે આ જ પ્રમાણે મધિરના અશરૂપ હવ આ શરીરરૂપી હુમા ભરાઈને બેઠે છે અને મુઆદિ ઇદિરા પી જળા દારા આ બાલ જગતને જુઓ જે તથા તેના સબધમા આવે છે અને આનંદ પામે છે આ જગતસાયેનો આનંદ સેવા માટે જ છેવ આ પ્રમાણે હવથ સ્વીકાયુ જણાય છે અને જગતર હું જણાય છે જે કદા હુખ તે જતા જણાય છે તે જીવેને પોતાના વાસ્તવ સ્વરૂપનુ અમાન થવાથી જ જણાય છે. જા હવ જાણે કે માર વાસ્તવ સ્વરૂપ અમુક (મમ) છે તો પત્રી તેને આ જગતમા આનંદ જ ખાસે છે તમાગ પોતાના શરીરરૂપી ગૃહમાં રહ્યા રહ્યા પોતાને સદૃશ જોતા આ જગતને ધ્વજામથી દૃષ્ટિથી જુઓ અને તમને હુખ અને મોશ દૃષ્ટિએ જ નહિ આવે પણ નિરતર એ આનંદ જ જણાશે

સડ કોઈ જગતનુ ઉત્તમ કલ્યાણ શી રીતે કરી શકે ?

આમ ખાવુ આ ખાલુ ચાળીશ વાર ચાલીને ખાવુ, આ પીવુ, આમ પીવુ, દરવાર પાણી ગળીને પીવુ, રોજ દસરન કરવી, ખુલી દવામાં ફરના જવુ અમુક નિખો પાળવા, આ વગેરે આ જાના સબધમાં આજે હુનીઆમા એટલી સૂચનાઓ થાય છે કે કદા કરેવાની વાત નહિ દેઠાણે દેઠાણે આવી વાતો ચર્ચાય છે અને અને એવાનીયા અને પુસ્તકો ભરાય છે

આ હુ દર્શાવે છે ? તે એ દર્શાવે છે કે પ્રજાનુ આરોગ્ય ઘણુ જગાયુ છે અને તે નિફટ થયુ છે જે પ્રજાનુ આરોગ્ય સુ હોય તો ભાષ્ટ આ બધો બોધ યાન માટે જોઈએ વાર ?

હુ નાનો હતો અને મારા ગામડામાં રહેને હતો ત્યારે મારા મામમાં આવી પ્રવૃત્તિ જરા પહોંચતી ન હતી છતાં બોખલુ આપુનુ દીરે હતુ અને આરોગ્ય સુ હતુ, એ મને મધ્યર્થરીતે સ્મરણ છે

આ જ પ્રમાણે આજે આ કોઈ જગતની કલ્યાણની વાર્તા કરે છે અને સડ કોઈ જગતનુ કલ્યાણ કરવા નીચળી પડ્યા છે આ મારી અ પમતિપ્રમાણે મને તો એ જ દર્શાવે છે કે પ્રજા સ્વર્ભવ્ય અને સ્વધર્મથી જ રક્ષ છે, વિમુખ થઈ છે અને આખી પ્રજાને આ પ્રકારની બદલતા પી ગેગ લાડુ પડ્યો છે

અસ્તુ પરંતુ અધિક્ષ આશ્ચર્ય તો એ છે કે જેમને આ રોગ થયો છે અને જે આ રોગથી મુક્ત નથી તેવા પણ અ યતુ કલ્યાણ કરવાને રણસંગ્રામમાં કુની પગા છે પરિણામ શો આવશે એવું અતુમાન કરણ કમિન નથી આ પ્રકારના પ્રયત્નથી પ્રગતો ઉદ્ધાર થાય અને પ્રગતુ કલ્યાણ થાય, એ મને તો દુરાશા જણાય છે

અરવુ આપણે આપણા પ્રવૃત્તિ વિષયક પર આવીએ, ખેડુતો કહે છે, કે અમે જ ખા જગતનું કલ્યાણ કરનાર ઝીએ કારણ કે અમ જે ખેતી ન પામીએ તો પ્રજા ભુખે મરી જાય રાજ કરનાર રાજાએ એમ માને છે કે અમે જ પ્રગતુ સાચુ કલ્યાણ કરનાર છીએ, કારણ કે જે અમે રક્ષણ ન કરીએ તો પ્રજાના દુ ખનો પાર ન રહે આ પ્રમાણે સહ કોઈ કહે છે અને પોતાના કર્તવ્ય કે ધર્મ ની શ્રેષ્ઠતા દર્શાવે છે

અસ્તુ સર્વના કર્તવ્ય અને સર્વના ધર્મની શ્રેષ્ઠતા છે, એ અમે સ્વીકારીએ છીએ, અને છે પણ તેમ જ સ્વે સ્વે કમણિ નિરતઃ લભતે સસિદ્ધિં નર — પોત પોતાના કર્તવ્યમાં નિરત રહેનાર મનુષ્ય સિદ્ધિને પામે છે અર્થાત્ પોતાના કર્તવ્યને સિદ્ધ કરે છે અને તેનું ફળ મેળવે છે

સત્ય કહીએ તો સહ કોઈ આ જગતનું કલ્યાણ કરી શકે છે અને તે પોતાને ધર્મ ઉત્તમ પ્રકારે પાળવાથી જેવું થાય છે તેવું બીજા દશાથી થતુ નથી આ જગતસાથે પ્રત્યેક વ્યક્તિનો સબંધ છે અને તે પોતાનું કલ્યાણ કરે છે તો તેની સાથે જગતનું પણ કરે છે જેથી પોતાના રત્નધર્મનું ઉત્તમ પ્રકારે પાલન કરવું એ જ જગતનું કલ્યાણ કરનાર સાચો માર્ગ છે પરંતુ તેને જાહેર આજે તો સહ કોઈ બીજાના નુતિ દષ્ટિ રાખીને બીજનું કલ્યાણ કરવાને જગતમાં નીકળી પડયા છે અને પોતાને સહ કોઈ તે પ્રયત્નમાં જાણે પોતે સિદ્ધ હોય, કૃતાર્થ હોય તેમ વિસારી ? છે

અરવુ સમય આવ્યે સઉને શુ સત્ય છે તે સ્પષ્ટ ચચાવિના નહિ રહે બ્રાહ્મણો નો પોતાના બ્રાહ્મણ ધર્મનું ઉત્તમ પ્રકારે પાલન કરે છે તો તે, ક્ષત્રિય જે પોતાના ક્ષાત્ર ધર્મનું ઉત્તમ પ્રકારે પાલન કરે છે તો તે અને આ પ્રમાણે વેશ્ય યદ્ર વગેરે સહ કોઈ પોત પોતાના કર્તવ્યનું ઉત્તમ પ્રકારે પાલન કરીને જ આ જગતનું કલ્યાણ કરી શકે છે

પરંતુ આજે તો આથી વિપરીત કમ જ જગતમાં ચાલતો જણાય છે જેમનામાં બ્રાહ્મણની સપત્તિ નથી તે બ્રાહ્મણનું કર્તવ્ય કરવા નીકળ્યા છે જેમનામાં ક્ષત્રિયની સપત્તિ નથી તે ક્ષાત્ર ધર્મનું પાલન કરી જગતનું કલિત કરવા રણસંગ્રામમાં કેસરીમાં કરીને પડયા છે, બ્રાહ્મણો ?ડડ અને ?ડો બ્રાહ્મણનું કર્તવ્ય દર્શાવવામાં આવે છે આ પ્રમાણે જગતના કલ્યાણને નામે આજે વિવશણ અને અતર્ક્ય પ્રવૃત્તિ સેવવામાં આવે છે પરિણામ શુ આવશે તેની મલ્લ દરવાની પાછે જરૂર નથી કારણ કે સહ કોઈ સર્વવ્યવસ્થા પ્રવૃત્તિ સેવે છે અને અમુક ક્રિયા નયવા અમુક પ્રવૃત્તિનું ફળ અમુકજ થશે એમ તે માને છે કંઈ જિયાનું કેટલું ફળ મ્યારે કેવા રૂપમાં ગુ મળે છે, તે તો એ સર્વવ્યવસ્થા કે તેમના જેવા મદાપુરુષ જ જાણી શકે, એમ અમને તો લાગે છે

અરતુ અમને તો માન એ જ યોગ્ય જ પાડે છે કે પોતાપોતાનું કર્તવ્ય અને સ્વધર્મના અનુષ્ઠાનથી જ આત્મકલ્યાણ અને ઊર્ધ્વગતિ થાય છે તથા અન્યનું પણ તેથી જ તે થતું હોય એ કલ્યાણ થાય.

ઉન્નતિના પણ ભેદ વા પ્રમાર હોઈ શકે છે કનિષ્ઠ મધ્યમ અને ઉત્તમ એમ ત્રણ પ્રકારની ઉન્નતિ થઈ શકે છે જે ઉત્તમ ઉન્નતિ છે તે જ સર્વથી અધિક હિતપ્રદ છે તે જ સર્વોત્તમ ઉન્નતિ છે કે જેને પ્રાપ્ત થતાં મનુષ્યનાં દુઃખમાત્ર ટળે છે અને તેને સુખમાત્ર પ્રાપ્ત થાય છે જે પદ આ વિશ્વમા પરમ અર્થાત્ શિખરનું હોય અને જેને પ્રાપ્ત થતા પછી પ્રાપ્તિય શેષ રહેતું ન હોય, એવું પદ પ્રાપ્ત થઈ રહે, જે જ્ઞાનમાનના અવધિ હોય અર્થાત્ જે જ્ઞાનને પ્રાપ્ત થતા જ્ઞાત ય ગય ન રહે તેવું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તથા જે કર્તવ્ય સર્વોત્કૃષ્ટ હોય અને જે કપો પાળી કર્તવ્યમાત્રને અવધિ આવેના હોય અર્થાત્ મનુષ્ય કૃતકૃત્ય થતો હાય એવી કૃતકૃત્ય રિચિતિને પ્રાપ્ત થવાય તે જ ઉન્નતિ સર્વોત્તમ ઉન્નતિ છે.

જે આ સર્વોત્તમ ઉન્નતિને મનુષ્ય નાપેત યા તો તેનો સર્વોત્તમ અભ્યુદય વા વિકાસ થયો કહી શકાય છે જગત્ આ અભ્યુદય વા વિકાસને જોઈ શકતું હોય વા ન હોય પણ જગત્મા આ પ્રકારનો સર્વોત્કૃષ્ટ અને પરિણામી અભ્યુદય વા વિકાસ છે, સંભવિત છે અને તેને મનુષ્ય પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

જેમ વસ્તુ દ્રવ્ય તેમ તેના અધિપતિ જોઈ હોય છે હીરા મોતીના અધિકારી આ જગત્માં કેટલા હોય છે ? અને જેમ જેમ તેનું મૂલ્ય વધતું જાય છે તેમ તેમ અધિકારીની સંખ્યા જોઈ ચતી જાય છે, તથા તેને નાપેત કરવા ઇચ્છનારની સંખ્યા પણ ન્યૂન થતી જોવામાં આવે છે.

આ સર્વોત્તમ ઉન્નતિના સંબંધમાં પણ તેમ જ બને છે તે પ્રતિ આ જગતના બહુ જ જોઈ મનુષ્યોનું લક્ષ્ય હોય છે અને તે જતાં જેમનું જે પ્રતિ લક્ષ્ય હોય છે તને તે સર્વોત્તમ ઉન્નતિ જ સમજે છે આ પ્રમાણે થવું સંભવિત છે દેડકું કૂવાને મહાસાગર માને તેમા આશ્ચર્ય શું છે ?

જે આ જગતમાં પ્રથમ પુરુષોથી સર્વોત્તમ ઉન્નતિ ગણાઈ છે તેને અધિકારી મનુષ્યો પ્રાપ્ત થઈ રહે તો તે સંપૂર્ણ સુખી થાય, તથા તેમનાં દુઃખમાત્ર ટળે, એ અમારો કહેવાના આશય છે.

આજે દેશના ઉદ્ધારની સડક કોઈ વાતા કરી રહ્યા છે હીક છે પ્રયત્ન રતુત્ય છે, તેની ના નથી પરંતુ અન્યનું કલ્યાણ કરવા જતા પોતાના પ્રતિ કોઈ દષ્ટિ જ કરતું નથી સડક કાઢ પોતે કૃતકૃત્ય હોય ના શિખરની રિચિતિને પ્રાપ્ત હોય તે પ્રમાણે માનીને અન્યનું કલ્યાણ કરવાને રણસંગ્રામમાં ઉતરી પડ્યા છે અને તેમની સંખ્યા પ્રતિનિવેશી જાય છે.

આ પ્રમારનો પ્રયત્ન આપણા દેશમાં ઘણાં વર્ષોથી ચાલે છે અને તેનો પરિણામ શું આવ્યો છે અમાત્રે તેની દેશને કેટલો નાશ થયો છે તેને જોવાને માટે તરે ચક્ષુ મહાવ્યા પડે તેમ નથી.

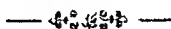
જ્યાં પોતાને વિસારી માન અન્યના કલ્યાણબદ્ધ પ્રયત્ન કરવામા આવે છે ત્યાં એમ જ થાય છે બીજાનું કે પાણી કરવા ઇચ્છનારે પ્રથમ પોતાનું કલ્યાણ સાચી રીતે પડે છે, અને તો જ તે અન્યનું કલ્યાણ કરી શકે છે

પણ આજે બીજાનું કલ્યાણ કરવા ઇચ્છનારને સ્વકલ્યાણ પ્રવાળેનું જ રહ્યું નથી તેમ જ પોતાના પ્રયત્નથી બીજાનું કેવું કલ્યાણ થઈ શકશે, આ પ્રકારના પ્રયત્નથી જ છુટી ધોય છે તે પ્રાપ્ત થશે કે કેમ અથવા તો એથી પણ વધારે સારો માર્ગ જગતમા છે કે કેમ તે સબધમાં ઘાઈ વિચાર જ પ્રત્યે નથી સસ મહીએ તોઆથી મારામાર્ગનું તેમને અચાન છે

અમારું એમ માનવું છે, કે મનુષ્યે પ્રથમ પોતાની ઘણી ઉન્નતિ કરવાની છે અને પછી જ તેણે બીજાના કલ્યાણ માટે રણસંઘામમાં ઉતરનાવું છે બે મનુષ્યો પોતે જ પ્રથમ ઉતર ન થાય તો આખો દેશ સહજ ઉન્નત થઈ રહે છે

અને તેને માટે એ જ સર્વોત્તમ માર્ગ છે કે મનુષ્યના આત્મામા રહેલી અનન શક્તિઓ તથા તેમાં રહેલા અનંત જ્ઞાનને જાગ્રત કરવા અથવા તો તેમને તે પોતે જાગ્રત કરી શકે તેવી સ્થિતિમાં રચાવવાં

હાલના સુધારના બિદાન્તો

૧ આ જગત સતત અને નિત્ય છે

૨ જીવિત નાંખુ મ મરણ નથી જ ચલાવું અથવા ધણુ મોટું ચલાવું છે

૩ ઐહિક સુખભોગ એ પરમ પ્રાપ્તવ્ય છે

૪ પ્રારબ્ધ, દૈવ દેવ, યોગ, ચમત્કાર જપ, ચમાધિ, મન, જન હસાદિ બોલી વાતો છે

૫ ઈશ્વર એ પણ કલનામાન છે જગત જડવસ્તુઓમાથી કલંકિતના નિયમે ગયું છે

૬ પ્રકૃતિને યપુર્ણ વશ કરવાથી માણસ તે જ ઈશ્વર થાય છે સાયન્સનો અપુર્ણ અભ્યાસ પ્રવાધી પ્રતિનિ વશ થઈ શકે છે

૭ ઉચ્ચ સાધનાના ધૈય, આત્મ અમાન કીર્ત્યાદિનો લોભ ખ્યાનિની લાલસા, આ શુભો આશરણીય છે

૮ કીર્તિ ખ્યાનિ માન ખ્યાનમ છત્યાદિની પ્રાપ્તિ માટે યોદ્ધા ઐહિક સુખનો ભોગ અપાય

૯ અમે તે રીતે કીર્ત્યાદિ અને મુખ્યાદિએજવાતું હોય તો તે સાધન મોડવ મડાય છે આ પરોપકારના નિમિત્તથી ખ્યાનિ અને આયસાધના મુદ્ધિનના નિમિત્તથી

કીર્તિ, પરદેશગમન અને સ્વાર્થસિદ્ધિ લોકપ્રિયતાને માટે વૈકલ્પિકતા અને પાંડિત્યદશ ન હોયપ્રાપ્તિને માટે પાંડિત્યદશ અને જગત્કલિતેષુ ૬૦

૧૦ સ્વેચ્છાચાર સિદ્ધ કરી આપનાર શાસ્ત્ર લોકપ્રિય થાય છે માટે ધર્મશાસ્ત્રાદિના યથેષ્ટાચરણાનુકૂળ અર્થ કરવો વેદાદિ કૃત્રિમ અને મનુષ્યમુદ્ધિજન્ય માનવા, શાસ્ત્રાદિ લોકમંદાહાનુકૂલ બદલી નાખવા ઇત્યાદિ સુધારો ગણાય છે ।

૧૧ બલિચારનું આવરણ સ્ત્રીસ્ત્રાતત્વ, અનિમ્મલનું આવરણ વિધવાવિવાહાદિ, મોહનું આવરણ પ્રેમલગ્નાદિ, એ લોકપ્રિય બાબતો છે

૧૨ મારો દેહ, મારો સગાં મારૂં ગામ, મારો દેશ, મારી બાપા ઇત્યાદિને અભિ નિવેશ રાખવો મારી સાતિ એમ માનવાની જરૂર નથી

૧૩ કપડાંમાં વિદેશીય દેશન રાખવી, બાપા રાજકિય બણવી પેપરો ખૂબ વાંચવો, સત્ય ન બોલનાય તો અડચણ નહિ પણ તે અસત્ય છે એમ પુરવાર ન થવા દેવા સાવધાનતા રાખવી સલાહોઆજી જીવુ ને બોનવુ, તથા જે તે રીતે પ્રસિદ્ધ થવું

૧૪ વખત મગે તો મિઝિકના પત રમવા, ક્રિકેટની રમત રમવી ફરવા જવું, મિત્રમહાત્મા ગરુડાખારવા આવી રીતે ગાગેરો વખત મનને આરામ આપવાના નિમિત્તે સાર્થક ગણાય છે, પથુ દેવદૂત કરવામાં ધ્યાનાદિ કે ભક્તિ કરવામાં કે માગવામાં વાંચ વામાં વખત મળવો નહિ, કેમકે તેથી કંઈ પોતાનું કે પારકું દિન જોવામાં આવતું નથી

૧૫ ઈતિહાસ, ગણિત, યનશાસ્ત્ર બાબતે શૈક્ષિક કાર્યતાના પુસ્તકો સાથે સ ઇત્યાદિનો અભ્યાસ કરવો, પથુ ન્યાય, વેદા તદિ દર્શનશાસ્ત્ર, ધર્મશાસ્ત્રો પુરાણો, ગ્રંથ સૂત્રો, વેદ ઇત્યાદિનો અભ્યાસ કરવામાં વખત ગાગેરો એ ન બો છે

૧૬ હોદ્દાગી ચઢી દોડધામ કરો, પણ ઈશ્વરપરાયણ, નિષ્ઠા કે બ્રહ્મીમૂલ ચઢીને બેસી બેસો નહિ.

અમારા બાપા ને આપા અને નિદાનો છે બીજાઓ અમારા સિદ્ધા તેના એકનપેગણના, ગોહાવર્ત દબલુજા આત્માનું અહિન કરનાર આસુરી સપતિવાળા, વગેરે મગે તેના કહેના હોય તેની અપતે હરકાર નથી એમે તો આજનું સુખ એ જ નિત્ય સુખ માનીએ છીએ અમારામાં એમે સર્વો હયા થએ એ અમાગે એક અગિનારા છે, મૂઆ પડીતો વિચાર કરીતે અંધારા વિલયમુખમાં દુ ખ છે માટે મનેતુ દુ ખ ન ભોગ વવા જેટલા એમે મૂખ નથી, અથવા એ બામતમાં એમ પ્રાચીન પડિતો શોક કહીને હવે વધારે વખત આવી બામતમાં શુભાવરા છુટ નથી તે શોક આ પમાણે છે —

‘ત્યાગ્ય સુપુ વિપવસંગમજય વ પુસામ્

દુ પોપસુષ્ટમિતિ મૂર્તેત્રિચારણેવા ।

મીદીન્ જિહાસતિ સિતોત્તમતપ્તુલાત્યાન્

કો નામ મો તુપરુણોપહિતાન્ હિવાર્થો

સાવાર્થ — વિપવસંગમન્ય સુખ દુષ્ણથી યુગ્ત છે માટે તેનો ત્યાગ કરના એ મૂર્ખ મનુષ્યનો વિચાર છે કારણ કે ઉત્તમ ચોખા એવું યુક્ત હોય છે તો પણ પાણી શુદ્ધિમાન તેનો ત્યાગ કરે છે ।

સ્વરૂપના અજ્ઞાનથી જાવત્વને પ્રાપ્ત થયેલી અભિમાની સ્વરૂપના જ્ઞાનથી શિવત્વને પ્રાપ્ત થાય છે

પદ ગરમી

એક દિવસ એક ક્ષણ મહા સમુદ્રનો
યેમ કરીને ભૂમિપ્રતિ વહેતો આવે છે,
અમુક પ્રદેશ વડીને તે અગ્નિ ગયો,
મહોદધિ મટી અખાત તેહ ગર્જાયે છે —
દષ્ટિ તેણે રાખી હતી મૃત્યુપ્રતિ,
પૃથ્વિ નિજને મચુતો તેહ સદાય છે
અપાદિત તે યદને અત્ય બની રમે!
ભૂથો મૃગશ્ચ માન્યુ જે ન મપાય છે
અપાદિત રખાના ભાવ જે ઉદના
તેને લઈને હ ખી સુખી તે ધાર જે
ભાન સ્વરૂપનું તે આમ મૂની ગયો
(પછી) પૂરની મહાશક્તિ ગી રીતે લદાય છે ? —
એક દિન તેને અનૃત્તિ આ ટાળવા
વેગવડે યદ આરી ઉર ધજાય છે
દષ્ટિ બાહ્ય પ્રેયથી પાછી વાળીને
રોધવા નિજને લાગે અતરમાંજ છે —
જેમ જેમ જોતો જોતો તે દૂર ચાલીયો
આવી રાજ્યમાં જગ હતુ મહામગાવ
પોનાના વાસ્તવરૂપને ૧ ઓળખી
અખાત મટી તે મલ મહોદધિ ધાર ૧ —
એવી રીતે જીવની રૂપિણિ શિવથી
ભણી જે ગોળખવા નિજને રાય છે
શિવસ્વરૂપ લની નિજને દિવ તે યદ રે
વાગમન નેનુ ૧૫૫ ગ્ણી ૧૧ જે

રાજયોગ

(અનુમધાન વત માન વાતના પૃષ્ઠ ૧૫ થા)

આપણે જોતું વસ્તુ ન હોય તો ગયા તે વગરનું મહાન કહેવામાં આવે છે પૃથ્વી કેર પ્રચલિત ગૂઢા ગૂઢા ધર્મેનાં સ્વરૂપો અથવા લક્ષણોમાં ભેદો રાખ્યા આવે છે અને તેથી એક ધર્મનું પાનન કરનાર મીઠા ધર્મના અમુક પાનન રસામાં યોગ્ય મણુતો નથી પરંતુ આ મમવતનું પાનન તો કોઈ પણ ધર્મના મનુષ્યને અને દુષ્ટી પર કોઈ પણ ભાગમાં રહેતા મનુષ્યને માધ કરનાર થઈ પડતું નથી અર્થાત્ તેનું સર્વ મનુષ્યો પાનન કરી શકે છે વળી અમુક જ જાતિના મનુષ્યો તેનું પાનન કરી શકે અને અમુક ન પાનન કરી શકે તેમ પણ હોતું નથી સર્વ જાતિના મનુષ્યો તેનું પાનન કરીને તેના લાભને લેઈ શકે છે વળી આ મહાનનને માટે એમ પણ કહેતું નથી કે તેનું એ પાનમાં પાનન કરવું હિતકર ગણાય અને અન્ય મમયમાં પાનન કરવું અહિતકર કેમ અર્થાત્ તેનું પાનન મન સમયમાં થઈ શકે છે અને નર્વ સમયમાં તેનું પાનન કરનારને તેનો નામ મળી શકે છે

સૌચ સતોષ, તપ આધ્યાત્મ અને ધર્મગ્રાહન એ નિરમ નના પાત્ર અગ છે આયમ તથા નિમિત્તા અગોનું ॥ માન જે ના ગણમાં અગ્રિમ પાનન કરે છે તેમજ અશમાં તે યોગની મિદિને અગ્રિમ રી રી છે આ ૭ રંગોએ મનુષ્યો યોગવિદ્યામાં આગળ વધવાનો અને સમ્રાધિ સાધવાનો પ્રયત્ન કરે છે પણ તેનો તેની સિદ્ધિ થતી નથી તેનું મરણ એ જ છે કે તે આયમ નિયમો વિના કરતા નથી ધણી તો તે મનની ઉપેક્ષા કરી આગળ વધવાની દરજા ગમ્મતા જોવામાં આવે છે આવા મનુ રોમે જરા પાછા વળીને જોતું વડે છે કે પોતે યમ નિયમની ક્રાંતિ અશમાં સિદ્ધિ કરી છે, અને તે પ્રમાણે જોઈને તેમણે પોતાની અપૂણ્યતાને દર કરી ધરે છે આ વિના તેમનો માટે નર્ગતિનો અન્ય માર્ગ નથી જ

સૌચ એ નિરમ મનનું પ્રથમ અગ છે સાચ જોઈને જુદા આ સૌચ એ પ્રમાણ છે બાહ્ય અને આંતર શુદ્ધ જ્યે સ્નાન કરવું એ સરીરની શુદ્ધિ છે ગામય મુચ્ચિમ તથા જોમૂતવડે સ્નાન કરી પછીથી શુદ્ધ જોઈને સ્નાન કરવું એ પણ સરીરની શુદ્ધિ કરનાર છે આ બાહ્ય શુદ્ધિ અથવા સૌચ પણ એ પ્રમાણ છે આ પ્રમાણે શરીરની બાહ્ય શુદ્ધિ કરવી તે અને પવિત્ર પદાર્થોને ખાવા તે ખીજા નકારતું સૌચ છે આર્થ પુરોષોએ શુદ્ધિ અથવા જોમૂતને યોગી મનના આપી નથી ધણી મનુષ્યો આ સૌચ નતના માન્યતાને સમજી શકતા નથી અને તેથી તેની જગત નથી એમ કહેતા જોવામાં આવે છે, દેહ ભગીને અડવાથી દર્ધ જ માધ નથી તેથી અપવિત્રતા થતી નથી તથા પવિત્રતા નાશ થતો થી એમ લોગો કહે ૭ જગત જઈને સ્નાન કરવાની

કઈ જરૂર નથી એમ આ લોકો કહે છે સ્નાન કરીને અન કે જે અશુદ્ધ છે તેને અડકવાથી ધર્મ જ હાનિ નથી એમ તે માને છે વળી તે એમ પણ કહેતા જોવામાં આવે છે કે અમે આ ૭૬ને અડખીએ છીએ તો અમને હાની થઈ જતી હોય તો તે પ્રત્યક્ષ નતાવો આ પ્રમાણે આય શાસ્ત્રના અને ગૌતમ વ્રતના રહસ્યને નહિ સમજનાર મુર્ખની પેઠે ગમે તેમ પ્રલાપ કરે છે

મનુષ્યના અતરમાં અતર્યામી ઈશ્વર અથવા તો આત્મા રહેલો છે આ અતર્યામી ઈશ્વરનો અથવા આત્માનો પ્રમાણ ધ્યાં કર્યા કારણથી નથી પ્રકટતો વા નથી પ્રકાશતો, એ આર્પદેશના નષ્ટિ મુનિઓએ જોયું હતું અને તેથી તેમણે તે કારણોને દૂર કરવાનો જેમને તે પ્રકાશ જોવાની ઇચ્છા હોય તેમને ઉપદેશ કરેલો છે

આહારની મન ઉપર કેટલી બળવાન અસર થાય છે એ જે સમજી શકતા હોય તે જ સમજી શકે છે વેશ્યા જેમ કહે કે સો, મને શી હાનિ થાય છે તે બતાવે, અને મારામા અને પતિવ્રતા સ્ત્રીમા શુ ફેર છે તે દર્શાવે, તેમ આ અત્રોચને અને રોચને નહિ સમજનારા પણ ખેંડે છે, કે તમારામા અને અમારામા શુ ભેદ છે તે બતાવો પણ જે જોઈ જાણી શકે છે કે વેશ્યા અને પતિવ્રતા ઓવચ્ચે અમુક અતર છે તેમ શુદ્ધિ અને અશુદ્ધિ પાળનારવચ્ચે પણ અતર હોય છે, તે જ તેના માહાત્મ્યને સમજી શકે છે અસ્તુ આ સબધમા અધિક ચર્ચા કરવાનો આ પ્રસંગ નથી

શ્રીમાન વિવેકાનંદ કહે છે કે We must also that food which brings us the purest mind—આપણે એવો ખોરાક ખાવો જોઈએ જે મનને અત્યંત પવિત્ર કરનાર હોય

ધણા મનુષ્યો એમ પણ ખેંડતા જોવામાં આવે છે કે અમુક ખોરાકથી શી હાનિ છે તે પણ તેમનું અજ્ઞાન જ છે તે મિચારા આ સબધમાં તદન બાતકજોવા છે યોગાબ્યાસીને પાહારનો વિવેક કરવાની અનિવાર્ય જરૂર છે

અત મરણુમા રહેના રાગ દ્વેષ ઈર્ષ્યા અમૃયા, મદ વગેરે દોષોને નિર્મૂલ કરીને તેમા કચ્છા, મેત્રી શુદ્ધ પ્રેમ, નિરાશ્મિમાનના, વગેરેને સ્થાન આપવું અને તેમને યોગ્યતા, એ અત કચ્છાની અથવા મનની પવિત્રતા છે, અને જેને આપણે આંતર શૌચ અથવા આંતર શુદ્ધિ કહીએ છીએ

શરીરને શુદ્ધ જનવડે પવિત્ર રાખવું, સ્નાન કર્યા પછી શુદ્ધ ધોએતી વસ્ત્ર પહેરવાં તથા માસ, મદિરા આદિ પદાર્થોને તથા અન્ય અપવિત્ર મનુષ્યથી રક્ષાએલા તથા તેમના અડકેલા પદાર્થો ન ખાતા પવિત્ર સાત્ત્વિક આહાર ખાવો તે બાહ્ય શૌચ છે - ઈર્ષ્યા અમૃયા વગેરેના લાગ કરીને પવિત્ર વિચારોને કરવા, એ આંતર શૌચ અથવા આંતર શુદ્ધિ છે

યોગનું લક્ષણ ચિત્તનિરોધ એવું કહેવું છે આ ચિત્ત નિરોધમાં આ શૌચ ઉપયોગી છે જેથી તેને યોગના અંગોમાં સ્થાન આપેલું છે જો આ યમ નિયમની જરૂર ન હોત તો પત જસિ બગવાન આ અજોની આવશ્યકતા સ્વીકારત જ નહિ

શુદ્ધિના નિર્ધારેાનુ પાનન કરનાર અને નહિ કરનાર એમ મે પ્રમાણના મનુષ્યો વચ્ચે જે મતભેદ જોવામા આવે છે તેનુ કારણ એ છે કે જે શુદ્ધિનુ પાનન કરે છે તે તેના મહત્ લાભને સમજે છે, કારણ કે તેણે તે સ્વાનુમત કરે છે, જેથી તે તેનુ પાનન કરવાનો આગ્રહ સેવે છે અને જે તેનુ પાવન કરના નથી તે તેમની કષ્ટતા કરે છે અને જે મનુષ્યો શુદ્ધિના નિર્ધારેાનુ પાનન કરતા નથી તેમને તેના મહાત્મ્યનુ જરાયુ જ્ઞાન નથી, જેથી તે તેની આવસ્થાના જોતા નથી અને તેમને તિરસ્કાર કરે છે મસ્તુ આ પ્રસંગ આ સંબંધમાં વિસ્તારથી ચર્ચા કરવાનો નથી

(અપૂર્ણ)

મત્રોપાસના*

મત્રોપાસનામાં મત્ર શુ ઉપાસના શુ મનનો અનુ શુ ઉપાસનાનો અથ શુ મત્રમા શાની આવસ્થાના રહેતી હોય છે ઉપાસના ધારી કરી કેના ક્રમથી કરવી એ વગેરે જાણવાની જરૂર રહે છે અને તે જ તે ચર્ચાઈ રાગને યોગ્ય સમનમા પ્રકટ કરે છે નહિ તો ક્યાં તો તે ઉપાસના વધ્યા ત્રીની પેડે અરણા મહે છે અથવા ધણુ લાના સમયે ન્યૂન ફળને પ્રકટાવે છે અથવા પ્રસંગે ગમે તેમ મનરૂપિયે શુરુની સહાયતાવિના કરેતી ઉપાસના ઉ માદ આદિ વિપરીત ફળને પણ પ્રકટાવે છે

મત્રોપાસનામાં પ્રથમ આનુપૂર્વિકની જરૂર છે જેમ કે માત્ર નામ જગ નાથ પ્રભાશ કર છે તેને બદલે ફેરવીને કાંઈ પ્રભાશ કર જગ નાથ કહે તો તે નામ દહને મોવાવ નારનો અર્થ સરસો નથી અથવા તે જગ નાથ શબ્દ માં જે જે અક્ષરો કાયમ રાખીને અક્ષરોને ફેરવીને ગજન્નાથ કે એવા બીજા ક્રમમાં જોઈએ તો તેથી પણ તે નામ દહને મોના વનારતો અથ સરસો નથી કારણ કે હુ તેવા નામથી જોનતો નથી અથવા ટપાનમા તેવા શિરનામાવાળો કાગળ મારા નામના બધા જ અક્ષરો તેમાં જના નાખે છે તો પણ તે મને મળતો નથી અથવા મને મળે છે તો પણ તે કાગળને મીઝીને ગાળીને હુ પાછો ટપાનમાં નાખી દેવાનુ હુ

તે જ પ્રમાણે મત્રોપાસનામા મ નમાં જે ક્રમથી અક્ષરો જોડવાએના હોય છે તે જ ક્રમ કાયમ રાખવાની જરૂર છે તેમાં અક્ષરોનો ક્રમ ફેરવી નાખવામા આવે અથવા તો પ્રચુરને

* આપાદ શુ પૃથ્વીમાને દિવસે વડે ગર્ભા શ્રીટસિ હા નમમા શુરુપૂજનનિમિત્તે એકત્ર મએલા ક્રેમસ્તાષ્ઠોસમીપ શ્રીયુત નમદાશ દગ દેવદ મહેતા એમણે આપેના વ્યાખ્યાનોમા માર—

પ્રથમ સ્થાનેથી લેઈને વચર્મા દે છે. મન્નામા આવે તો તેમા, અક્ષરો તેના તે જ મયમ છતાં આનુપૂર્વીમા દેર પડવાથી તે મત્ર અર્થને સાંતો નથી આવા આનુપૂર્વીનાના મત્રો છત મત્રો નથી પણ મૂત મત્રો છે આનુપૂર્વી સાંતોના મન્નામા શમ્લો ડવત હોય છે જ્યારે તે વિનાના મત્રોમા શમ્લોનો મરી ગએલો સમુદ જ માત્ર હોય છે, જે અર્થ સિદ્ધિને કરતો નથી.

મત્ર શમ્લો અર્થ મનન પ્રનારતુ, જપ પ્રનારતુ જે નાણુ-રક્ષણ કરે તે, એવો થાય છે આનુપૂર્વીવાળા મત્રો મનન પ્રનારતુ નાણુ કરે છે અને તે વિનાના મત્રો-સાધનું નાણુ કરતા નથી જેથી નિરથક છે

વળી જે સદ્ગુરુના મુખથી દીક્ષાના ક્રમથી મેળવાય તેજ મન છે મન દૃષ્ટાને જે પ્રમાણે મત્ર ાષ્ટ થયો હોય તે આનુપૂર્વી પ્રમાણે જ તે મન હોવો તેજી, અને તે પ્રમાણે હોય તો જ તે સાધકનું નાણુ મર છે પશ્ચિમ સાધના પાપોનું ઉપશ્લિષ્ટ મત્રક્ષાનન કરે છે (અને તને સત્તર નય નિતી જોડે છે) જેથી તેને મીઠા મેડવામાં આવે છે

વળી દીક્ષા આપતી વખતે સદ્ગુરુની દૃષ્ટિ જેવી હાય, જેની તેઓશ્રીની લાપચુકલ હોય તેને સાધક વ્યથિત કરી વટે છે એ ત્યાર જ તે મન તેનું નહિ કરે છે

મત્રરહસ્ય યોગ્ય સમાગાઓ યોગ્ય રમગા પ્રકટ થવાને માટે નહિ, છદ્, દેવતા, ઓ વિનિયોગ એટલા ની જરૂર રહે છે નહિમા નહિ ધાતુનો લેઈ જ્યુ એવો અર્થ છે જેને જે મન વ્યક્ત થયો હોય તે તેના નહિ કર્ણવાય છે જેમકે ગાયત્રી મનના નહિ વિશ્વામિત્ર છે, મરણુક તેમા તે વ્યક્ત થયો હતો ગાયત્રી મનના દૃષ્ટા વિશ્વામિત્ર નહિ હતા અને તે માને તેમણે તપ દમ અને પરક્રિમવડે પક્ષ કર્યો હતો તે પ્રમાણે સાધક અથવા ઉપાસકને પુતપ, દમ ઓ પારકમ ની જરૂર રહે છે, અને ત્યારે જ તે તેને સિદ્ધ મરી શકે છે હૃદય અથવા છદ્નો અર્થ જ્ઞાનવત્તિ દેવતાત્મામ- દેવતાના આત્માને જે જરાયર ઢાકે છે તે છ- છે મારો કાદ જેમ મને જ જરાયર બવમેસતો આવે છે અને બીજો આસતો નથી તેમ જે મનનો જે, છ- છે તે જ તે દેવતાના આત્માને જરાયર આ જાદન મરે જ ઢાકે છે, મારે તેને જ કહેવાય છે રાખ્દગાનાના સ્વરતા અગુ પ્રમારની રચાગા જે જરાયર ઢાકે જ તે છદ્ છે ગાયત્રી મત્રનો છદ્ ગાયત્રી છ- છે જે મના કવચાગરે મના તાત્પર્યને જે સંદોષિત ધારણુ કરીને રચાય છે તેને પ્રમાણમાં લા. જે લોનન મરાવ જે પ્રમાણ કરાવે તે દેવતા છે ગાયત્રી મના દેવતા અક્ષિત પરમાત્મા દેવતા છે સ્થાવર જગમ પદાર્થ માનને જે ઉત્પન મરે તે રચિત દેવતા છે સુ એટલે જ મ આપવો મનિતા પરમાત્મા દેવતા છે નહિ કે જ્ઞાતમા દેવતા છે જિદેરો એમને કહી રીતે ઉપયોગમા લણુ તે દેવતાની પાસે લેઈ જરાગા જે. ઉપયોગ થાય છે તે વિનિયોગ છે ધન અર્થર્થ પ્રાપ્ત થણુ તે તેના વિનિયોગ પયોગ નથી પણ દેવતાની નિષ્ઠ લાવણુ તે જ તેના વિનિયોગ છે આ જ તેનું પરમ દ્વિ છે ઉપારમ દેવતાના ગુણધર્મો ઉપાસકમાં ક્યારે પ્રવેશાય છે કે જ્યારે તેમની પાસે પાત્ર નિકટમાં નિકટ જવાય છે ત્યારે

૧. 'ત્રેવર્ણિ' ગાયત્રીને ગાયત્રી, માવિત્રી અથવા સરસ્વતી એ ત્રણ નામથી ઓળખે છે. લુહિપ્રદામ્ શારદામ્—એટલે જલ રંગીથી બે. પાંખારી સુદિનો વિકાસ કરનાર શારદા ગાયત્રી શબ્દના પશ્ચ આ પ્રમાણે બુદ્ધા જી. અર્થ થાય છે. ગાનાત્ત્રાયાતે ગાન કરવાથી તે ત્રણ અર્થાત્ રક્ષાય કરે છે તે જપ કરનારથી જે સાધકનું ત્રણ કરે છે તે

ગચ્છાનિ યાતીતિ ગયા—પ્રાણ અપાન વગેરે પચ પ્રાણના શક્તિઓને જે વ્યવસ્થામાં રાખે છે તે પુરાણમાં ગદધિરરિદિન્નસ્ત ત્રિષ્ણુના ગયાશિર ઉપર વિષ્ણુભગવાને પગ મૂક્યો એમ કહેતું છે. વિષ્ણુ એ રાવિતા દેવતા તેમણે પ્રાણોના મસ્તક ઉપર પગ મૂક્યો વિષ્ણુએ અર્થાત્ મવિતા દેવતાએ પ્રાણોના મસ્તક ઉપર પગ મૂક્યો તેનો શુભ અર્થ મળે છે. એ કપોતકલ્પિત પદાય નથી કે તેનો કંઈ અર્થ ન હોય પ્રણવ (ૐ) શબ્દના ઉચ્ચારથી આ પગ મૂક્યો છે ગયાશિર માંમના રક્ષાસના મસ્તક ઉપર વિષ્ણુએ પગ મૂક્યો છે પ્રાણોના જન્મથી મરણપર્યંત શ્વાસ પ્રશ્વાસનો જે ધ્વનિ તે આરાપિત નથી પણ નૈર્માલ્ય છે જ્યારે આપણે શ્વાસ લેઈએ છીએ ત્યારે જાતે વાચક ઉચ્ચાર થાય છે શ્વાસ લેતી વખતે પ્રાણતત્ત્વ હૃદયગ્રહમાં એકત્રિત થઈને પિંડ (૦) આપણે જાણ છે અને પ્રાણને વિસર્જન કરતી વખતે સ્વ વાચક ઉચ્ચાર થાય છે આ સ્વ વિસર્ગાત્મક છે આ અહમ્ રા અર્થાત્ મોહમ્ એ શબ્દ આરાપિત થાય પણ નસર્ગિક છે હું શારીર આત્મા નથી પણ હું હૃદયગ્રહવાન છું તે હું એ ગદાવાચ છે આ વાચ્ય વાર એવાદારી લાવને પામે છે ત્યારે ૐ શબ્દનો ઉચ્ચાર થાય છે વાજન પોતાની મજા લેનારી વાજના નથી માત્ર સ્વર જ ઉઠા રહે જોડમ્ માથી સ્વ અને હઠાની લેવામાં આવે તો પછી જોમ્ (અ) ઉચ્ચાર જ રહે છે અને અજનાશાસ્ત્રકારો હું સમન કહે છે પ્રણવના ચાગ નામ છે ૧ પ્રણવ ૨ પેદમીજ ૩ પેદાદિ, તાર

પ્રણવ શબ્દનો અર્થ પ્રરૂપણ મર્યદા એવો થાય છે જેટલા અક્ષરો તેનું ચિત્તન હોય તેટલા અક્ષરો તે નિરતર નવો જણાય છે આજે વિષ્ણુ કાલે બ્રહ્મા વગેરેનું સ્કુરણ થાય છે આ એવો મહિમા છે અહમ્ એ વડે તમારે તારણ કરે છે તેનું નામ તાર છે

શબ્દને ઉપમાં હોય જ ધ્વનિ અને આકૃતિ અવ્ય અને દરમ નાદના રૂપમાં શબ્દ અર્થ છે આકૃતિના રૂપમાં દરમ છે આકૃતિથી ૐન અપરજલ કહે છે કારણ કે તે મરણહીન જ્ઞાન કરાવે છે દત્ત એટલા માટે કે જલક એ ત્રણ અવયવો બેંધ થાય છે

જ્યાં શબ્દોમાં ૐ વિના કોઈ રૂપ મધ્યભેદી નથી માત્ર એક પ્રણવ જ મધ્યભેદી છે મરણ કે તે મરિતે ભેદી અતુરજન કરે છે અમમાના મર્વામાં પિંડ ૨૫ ૦ થાય છે અહમ એ ત્રણ અર્થમાના ૧૦ અર્થમાના અને પિંડ અનાવ્ય છે તે ઉચ્ચાર છે પણ અનાવ્ય નથી તે અનાવ્ય છે કારણ કે આપણે જીવને તે સંભળાવી શકતા નથી માત્ર આપણે જ

તેનો અતુલ્ય કરી રાખે છીએ જેમ બીજાક વાનવાથી પદ્મવિન થાય છે તેમ મનુષ્યના પશુ પદ્મવિન થાય છે અને તો જ તે ખરૂ છે વેદનથીનું દોહન કરતાં જ સારમ્મ પાયાં મૂ મુર , અને સ્વ નીકળ્યા પ આ કલ્પના નથી પણ સકલ્પના છે hypothesis ત્યારે verity થાય ત્યારે તે મ કલ્પના બહેનાય છે ન મરનો ઉચ્ચાર બપાથી થાય છે ત્યાંથી બી ને કોઈ અક્ષર ઉદય થતો નથી એ કારનો ઉચ્ચાર કહના મૂળમાંથી હ નો ઉચ્ચાર કહના મધ્યમાંથી અને મ નો ઉચ્ચાર કહના અતમાંથી થાય છે

મૂ શબ્દસત, અસ્તિત્વનો વાચક છે માગકને ગર્ભમાંની નીકળના રથમ જે આત્મ આપે છે, તે પછી જીવનપર્યંત જે ધારણ કરી રાખે છે, અને મરણસમયે પશુ જે આત્મ આપે છે તે ધરિત્રી છે મૂ છે તેનું, અસ્તિત્વનું, બાન કરાવે છે જેમ એ શબ્દ ઉચ્ચારમાં આદિ છે તેમ મૂ બીજા શોકમાં આદિ છે પ્રજુવના એ મીજમાંથી મૂ નો જ મ થાય છે

પ્રજુવના હ બીજાકમાંથી મુવર નો જન્મ થાય છે મુવર અતરિક્ષિતો વાગક છે મુવમ્ વસ્તીતિ પૃથ્વીને આવરણ કરે છે તે પૃથ્વીને કોણ આવરણ કરે છે ? મૂત્વને કોણ આવરણ કરે છે પાણી

સૂ માત્રામાંથી સ્વર જમે છે સ્વ રરણે પોતાના સ્વરથને આ શોક જમવે છે આ તેજે માત્રા છે પૃથ્વીમાત્રા, જલમાત્રા અને તેજમાત્રા એ ત્રણ માત્રા છે

આ જ શોકમાં વ્યાપેતો આપનો વેશવ અમને દેખાડો ? આ ત્રણે દેવતા સવિતા દેવતા છે અને તેમાંથી ત્રણે શોક (ઓં આ પ્રમાણે) જ મ પામે છે

+

एषा त्रया विद्या तपति—દેહના પૃથક્કરણથી ને વેરામ્મ ન જમો આ સૂતા કિરણના પૃથક્કરણથી ને પરમાત્મા દેવતાનો વેશવ ન જમો તો બીજાથી જમતા નથી

જેમ ભાતિક મુખના કિરણનને પકડના માટે કાણનો આશ્રય લેવો પડે છે તેમ આ સવિતાના કિરણને પકડવાને માટે મુખુમ્ણાનો આશ્રય લેવો પડે છે સુષુપ્ત એમ સુખ સુખને આપનારી તે સુષુમ્ણા છે આ નાડીનો એમ છેડો સુખમિજ સાથે છે

આ નાડીને સરસ્વતી પણ કહે છે સરસ એમને સરોવર સરસ—રસથી ભરપૂર પદ્મય તે અથવા સરગતાથી ઝટ ઉતરે તે ચક્રિત તે સરસ્વતી છે

જેનો રસમ્ પરમાત્માને આપણા હૃદયમાં ઝટ જમવું કરવાનો સ્વભાવ છે તે સરસ્વતી સુષુમ્ણા છે તે નાડાં અનાહત ચક્રપર્યંત આરી કેહ અને છાતીની રચના ભાગને જોડે છે આ ત્યાં વર્તુલ કરે છે અને તેટલે જ મનાદન ચક્રને અગ્રાધારિતા ત્યાં સ્વર રૂપ થાય છે આ દેમણે શબ્દશબ્દ અગ્રાધારિતા રૂપ થાય છે બપારે બીજા ચક્રમાં અથવા ઉપર થાય છે

પરમ્પતીમાં જપ દેખાય છે ને આ એ ચક્રમાં મનના ધ્વનિ જોડે તો તે તામિજવામાં આવે છે હામ્મ દવતાગુ આ ચક્રે ત્યાં તે રમુ થાય છે આમજન તારાની પેઠે પરમ્પતીમાં મનન દર્શન થાય છે

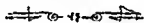
આ અનાહત ચક્રમાં જીવ પ્રતિનિધિત થાય છે ગાયત્રીમંત્ર પરમ્પતીમાં રમ્મ થતાં જ થાય છે ?

ગાયત્રીમંત્રમાં ધ્યાન કરાવયોગ્ય પદાર્થનું નામ ભર્ગ છે તત્ત્વે (મોટા) ઘરેણ્યમ્—વરણયોગ્ય, પ્રાર્થના કરવાયોગ્ય હુનિઆતુ તેજ તથા પ્રકાશનું છે સૂર્ય, ચંદ્ર અને અગ્નિ. આથી આ તે જ અહીં છે ભર્ગ—મૂળગત્—૧ મ માસનાત્—મરણાત્ ૨ ૨ મણવાયક છે ૩ મ ગનિવાયક છે અર્થાત્ જ્ઞાત્યો કરાવ છે, ૨મે છે અને ગતિ કરે છે તે ભર્ગ છે

ધિય અર્થાત્ શુદ્ધિઓ શુદ્ધિએને પ્રેરે અર્થાત્ યોગ સાધ્ય વગેરે સર્વ જ્ઞાતિના રહસ્યને સમજી શકે તેવી શુદ્ધિ કરે.

આ પ્રમાણે ભર્ગ મૂર્તિને જે ઉપાસન પોતાના આત્મામાં જગે છે તેનામા દ્વિતીય પદ પરોરજસે સારદોમ્—અર્થાત્ ત્રિશોડશી ધૃતિથી પર ચેતન જે સર્વમા છે તેનામા છે, એ ભાવ જામત થાય છે અને તેને સાક્ષાત્કાર કરવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે

પ્રસંગાનુરૂપમ્.

—મધ્યાવદનનું તથા પુસ્તક પાઠને અધિક અધિકૃત થતું જણાય છે બીજી આશ્ચિ હવે સત્વર કામની પાસે બીજી આશ્ચિની પાસે હજાર પ્રત મારનો વિચાર છે જે થોડી સહાય મળે તો પછી તે પ્રમાણે સાહાય નહિ મળી આવે તો તે જ હજાર પ્રત દાવીશું

—આ પુસ્તકમા પ્રાત સધ્યાના વિવિધા વસ્તુધારણને માટે જે શ્લોક આસ્વામી આજ્ઞા છે, તેમાં ચંદ્રેણુ ડ્યાયુષમ્ છે તેને કેકાડે ચંદ્રેણુ ડ્યાયુષમ્ એ પ્રમાણે સુધારી શું ને અક્ષર તેમા સ્ત્રી મળે છે જાણ કાઠ વિદ્યા સર્જના તરફથી સધ્યાવદનના સળધમાં થોડો સુચનાઓ પણ આવી છે તેનો બીજી આશ્ચિમાં ઉપયોગ કરીશું

—વધુ સર્જના તરફથી સધ્યાવદનરહસ્ય ને માટે પણ માગણી આવી છે પણ તત્કાળ તે પુસ્તક લખવાનો કંઈ યોગ જણાતો નથી

—આક્રોમયા એક સર્જન સધ્યાવદનના સળધમાં નીચે પ્રમાણે સહાયો કરે છે જેનું વધામતિ ઉત્તર ગમે નીચે પ્રમાણે સ્વ પર્માં આપીએ છીએ

૧ પ્રશ્ન—જે હજીસુધી ઉપવિત ધારણ કરેલું નથી, અને હાલમા તેવા યોગ પણ જણાતો નથી પણ ત્યાં આવીશ ત્યારે ઉપવિત ધારણ કરવા વિચાર છે તો હાલસધ્યા કરવા કંઈ અચળ છે કે કેમ ?

ઉત્તર—હા જ્યાંથી તમે ઉપવિત વારણ કર્યું નથી ત્યાં સુધી તમારાથી સંધ્યા વદન થી શકે નહિ એમ માઈ માનવું છે સંધ્યાના અધિકાર દિનને જ છે અને બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય અને વૈશા એ નવું દિન જાય દિન એટલે મેં વપન જ નેના એમ વખન જનન માતાપિતાદ્વારા મળે છે અને જાતે / મ જ્યારે ઉપવિત વારણ કરવામાં આવે છે ત્યારે થાય કે

હું તમારા પ્રથમ પ્રશ્નનું અ' પ્રાત્ન ઉત્તર આપુ છું તે વખતે મને આપણી પ્રજાનું શાંતિ સંબંધમાં નું મતવ્ય હશે તે સંબંધમાં સ્ફુરણ થાય છે અને તે ઉપયોગી હોવાથી હું અત્ર તને લખુ છું આપણા પિતૃ ક્ષત્રિયમુનિઓએ પ્રેક્ષા જ મથી કે એકના સન્ધ્યાથી શાંતિ માતેની નથી એમ જણાય છે જે જન્મથી ઉત્તમ વર્ણમાં જ મળે હોય છતાં તેને સન્ધ્યા ન થાય તો તે દિન ગણાતો નથી તેની સાથે તેને પ્રાપ્ત વર્ણાનુભવા ધર્મનું પણ પાલન કરવાની અગત્ય રહેલી છે

આર્યસમાજીઓ જેવા તથા બીજા સુધારાવાળાઓના આચારાનના મનને નહિ સમજતા મનુષ્યો માત્ર સન્ધ્યા કે દર્શની જાતિ માટે છે, તે ગભીર ભૂન કરે છે લોકોને ગમે તેમ્લા તમે સન્ધ્યા આપો પણ તે તેમ સુવપુ થતું નથી, તેમ શકનો ગમે તેના પ્રયત્ને પણ બ્રાહ્મણ થતો નથી આં તેવો પ્રયત્ન કરનાર મૂર્ખ જ ગણાય છે અને તેનો પ્રયત્ન વ્યર્થ જાય છે પૂર્વે કામ અપવાદ રૂપ વસ્તુ કે શ માંથી જાણવતો પામ્યો હોય તેથી તે કષ્ટ સામાન્ય નિયમતરીકે ગણી શકાય નહિ અને તે નિયમ જ નિમાનો સર્વ મામા પ રીતે લગાડી શકાય નહિ જેમ ચાનીનું સુનર્જ કરવામાં પ્રયત્ન કરનામા આવે છે તો તે જોણ પ્રયત્ને અને જોણ ખમ્યે સુવણ થઈ શકે છે તેમ ક્ષત્રિયમાંથી બ્રાહ્મણ સુનમનાથી થઈ શકે છે અને તે જ પ્રમાણે જન્મથી જ જેની જ જાતિ હોય છે તે જાતિ તરીકે તેને સન્ધ્યા કરવાથી તે અધિક દીપી નીમ્યા , ન તેની જડર છે જાતિ આં સન્ધ્યા જે લોખ એમી જાતિ ઉપર જ બાર મૂક છે તે ચોખ્ય નથી, અને જે લોકો કન્યા દર્શની જ જાતિ માને છે, તે પણ ગરાબર નથી જ મયા જે જાતિ પ્રાપ્ત હોય, તે નતિ અનુસાર તેને સન્ધ્યા કરવામાં આવે આં તે પગાત્ સ્વર્વર્માનુભાગ મર્ત્યને મરે તો તે ઉત્તમ રીતે ચોતાનો ધર્મ બળવી શકે છે ચોતાની કાર્વર્ગત કરી શકે છે આં અ યનુ પણ તેટલા બલમાં તે પ્રધ્યાન કરી શકે છે આ સંબંધમાં સંસારગુણો, જે વિષયમાં વિસ્તારથી અમે ચર્ચા કરનાર છીએ જેથી અત્ર અધિક ચર્ચા મરતા નથી

જે જન્મમાં દિન છે અર્થાત્ જેમાં ઉપવિતનો અને સંધ્યાનો અધિકાર છે, છતાં પતિતાસ્થા પ્રાપ્ત થવા જેમણે સ્વક્રમ ધમતો ત્યાગ કર્યો છે, તેમણે પુન ચોગ્ય વિધિથી ઉપવિત ધારણ કરવું જોઈએ અને પુન દિનત્વને પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ આવા લોકોને શાસ્ત્રમાં માત્ર દંડ છે આં તેમાં ઉપવિતસન્ધ્યા આપી પુન દિનમાં લાવી શકાય છે તે પ્રમાણે તમારાજેવાએ પ્રથમ ચોગ્ય વિધિથી ઉપવિત સન્ધ્યા ધારણ કરવો જોઈએ અને શિખાસુતને ધારણ કર્યા પછી જ સંધ્યાવદનનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે જેથી ત્યાંની તમે ઉપવિતને ધારણ ન કરો ત્યાંથી સંધ્યાવદન નહિ કરો તો પણ અચ્ચત નથી

વૈષ્ણવ ધર્મના પ્રધાનપણે વાણીઆઓની જ સંખ્યા જોવામાં આવે છે આ લોકો દિવ્ન હોવાથી તે સર્વને ઉપવિતનો અને સંધ્યાગી અધિકાર છે પરંતુ પોતાની દુકાન ચાલતી બધ પડી જાય તેથી કેમ તો પોતાને મૂળને પ્રાદક્ષિણને પૂજે તેથી કે ગમે તે એવા કોઈ મારણથી વૈષ્ણવ ધર્મના આચાર્યો પોતાના શિષ્યોને ઉપવિત પહેરાવતા નથી અને માત્ર કહી જ વાંચે છે આ લોકોને એકપક્ષથી ઓછી દાનિ નથી વૈષ્ણવોના આચાર્ય પોતે ઉપવિત મારણ કરીને સંધ્યાવદન આદિ દિવ્નને અતુલ્ય એવા નિત્ય કરીને કરે છે છતાં તે પોતાના શિષ્યો ઉપવિત આપતા નથી એ ઓછો અચાર્ય નથી ! મહાપુરુષોની મહત્તા સ્વભાવિની પેઠે બીજાને મોગ બનાવવામાં જ રહેલી છે, કે નહિ કે તેમને ગુનામગીરીમાં રાખવામાં

આચાર્યસમાજઓ જેમ દેહમગીને પણ લાગના જ ઉપવિત મારણ કરાવીને સંધ્યા હોમહવન વગેરે તેમની પાસે કરાવે છે તેમ મારણ એમ મારા કહેવાનો આશય નથી બીજાને કંઈ બધો કરી શકવાની અગોચરતા પેલાથી આવા બધા કરીને, કે આવા ખાતામાં તોમરી કરીને પ્રજાના કારણને નામે કે બોગી કીર્તિના લોભથી આ લોકો આવી પ્રવૃત્તિ સેવે છે જે તદ્દન શાસ્ત્રથી પ્રતિકુલ અને ૧૧૧ દાનિ જ કરનાર છે અસ્તુ.

મારા કહેવાનો ભાવ એ છે કે જે લોકો દિવ્ન છે એવા શાસ્ત્ર શ્રવણ અને વેશ્યને જનોઈના અધિકાર છે અને તેમને સંધ્યાવદનનો અધિકાર છે આ લોકો કોઈ હોમ તો થોડા વિધિથી ઉપવિતસરખાને કરીને સંધ્યાવદન આદિ કરીને કરી શકે છે

૨ પ્રશ્ન—તમે તમારા પુસ્તકમાં મર્મને દ વત કરનાર લખો છો તે સ્ત્રોતન પહેલાં કરીએ કે પછી આવી શકે ?

ઉત્તર—મારા લખવાનો ભાવ એ છે કે અર્ધ આપવા તે મારા પુસ્તકમાં જણાવ્યાપ્રમાણેના સમયમાં આપવા તે વિતાની બીજા દેશન જેવી ક્રિયાઓ તમે સ્ત્રોતન પૂર્વે કે પછી કરો તેનો બાધ નથી બનતા સુદી અર્ધનો સમય સમયસર તો સારું

૩ પ્રશ્ન—ગાયત્રીનું આવાહન કર્યા પછી ચદન વગેરેથી પૂજન કેવું કરવું ? પોતાના ગુરુની છબીનું પૂજન કરીએ તો ચાલે કે કેમ ?

ઉત્તર—ના પોતાના ગુરુનું પૂજન તે વખતે ન ચાલે ગુરુનીનું પૂજન આગળ પાછળ કરી લેવું પણ ત્યાં ગાયત્રીનું આવાહન કર્યું ત્યાં તો તેમનું જ પૂજનઅર્ચન કરવું તેમની છબી રાખી હોય તો તેનું પૂજનઅર્ચન મરવું તે ન હોય તો માનસ બાન કરીને તેનું કરવું

૪ પ્રશ્ન—મધ્યાહ્ન સંધ્યાસંજયમાં ગુનાસો પૂજાનો કે નોકરીનો સમય સવારના બાદથી બપોરના એક સુધીનો તથા કરી મેરા ચાર સુધીનો છે એટલે મધ્યાહ્ન સંધ્યા સવારમાં જ કરવી પડે તેમ છે તો તે પ્રમાણે આવી શકે કે કેમ ?

ઉત્તર—મે તેમા જાણુ યુ જ છે કે હાનમા ધણાખરા તે જ પ્રમાણે કરે છે અને તે પ્રમાણે કરવાને અડચણ નથી મધ્યાહ્ન સંધ્યાનો સમય સર્વોદય પગીથી બારવાયા સુધીનો સાધારણ રીતે સમજવો

૫ પ્રશ્ન—ગાયત્રીમંત્રના જપ કરીમાં કરી કેટલા કરવા તે જણાવશો

ઉત્તર—મારા વિચારપ્રમાણે કરીમાં કરી 'પ્રાત મધ્યા વખતે દશ માળા માવની મંત્રની થવી જોઈએ એટલે એમ હજાર જપસંખ્યા થવી જોઈએ, પછી તેટલો પણ વખત ન જ બચાવી શકાય તો પછી દેવટે ૩૬૦, જપ કરવા મધ્યાહ્ન અને આયસંધ્યા વખતે નેકએક માળા માત્ર કરે તો ચાલી શકે જે કષ્ઠ થવું જોઈએ તે પૂણુ શાંતિથી ધ્યાનપૂર્વક થવું જોઈએ વાચક જપ કરતા કરતા આપણે પરિણામે ધ્યાન જપમા જઈ યશીએ તેવી રીતે શાંતિથી અને પ્રેમથી જપ થવા જો-એ ધ્યાનજપ એ આપણુ લક્ષ્ય હોતુ ધ)

૬ પ્રશ્ન—બ્રહ્મવર તથા વૈશ્વદેવ કેવી રીતે કરવા 'તે સંક્ષેપમા બની શકે તો સૂચવશો

ઉત્તર—હવેની બીજી આશુત્થિમાં બનશે તો વૈશ્વદેવ વગેરેનો પ્રિદિ પ્રસિદ્ધ કરીશુ તત્કાળ તમારે મધ્યા જ કરવાની નથી જોઈ આ મંમધર્મા ન અધિક લખતા નથી

૭ પ્રશ્ન—આરાહન પછી માર્ગન આચમન વગેરે કુ કરે છુ તો તે વિશે ક્રિયા કરવામા કષ્ઠ અડચણજેવુ હશે તો જણાવશો

ઉત્તર—ના તેમા કષ્ઠ જ અડચણ નથી મે જણાવ્યું છે જ, ૨ વિસ્તારથી જે સંધ્યાવદન કરતા હોય તેમણે તે પ્રમાણે કરવું તેથી કષ્ઠ હાનિ નથી પણ લાભ જ છે

x x x x x

—જેમના અર્માં સાહુત્યની ગતિ એ વિષય પ્રસિદ્ધ થયો હતો તે લેખ રા ચીમ્મલાન મગનનાન શાહા-તવરા એમને લખેલો હતો બૂલધી એમનું નામ વિગયાતુકમણિકામાં લખવુ રહી ગયુ હતુ

x x x x x

—તા ૧૦-૭ ૨૧ ના ગુજરાતીના અક્રમા પ્રાત મલ-મદિર તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા વેદાંતમાર્ગોપદેશિકા એ નામના પુસ્તક મંમધર્મા નીચેપ્રમાણે લખે છે

૧ 'આ પુસ્તક પ્રાત કાલ નામના માસિક પત્રના છઠ્ઠા ઉપહારતરીકે પ્રકટ કરવામા આવ્યું છે એમા ચર્ચેલો વિષય હિતમ છે આ તે વેદાંતનાનંતો માર્ગમાં પ્રવેશ કરનારે અવશ્ય વાચવાનોય છે પુસ્તક ગુજરાતીમા લખાયું છે કેટલોક ભાગ પ્રત્યક્ષરૂપે લખાયો છે અને હોળી ભાષામાં સ્વ પડિત પિતામરદાસજીએ રચેના "વિચાર ચદોદય" નામના મંદુ મેદિ ભાગે અનુકરણ કરવામા આવ્યું છે માન 'ગાનીના કર્મની નિવૃત્તિસબધમાં વિચાર, 'એ પ્રશ્નમાં સહજ ફેરફાર છે જો કે

એ પુસ્તકને માર્ગોર્થદેશન એવું નામ આપવામાં આવ્યું છે પણ જો બરાબર અભ્યાસ કરવામાં આવે તો એ ગુપ્ત વેદાત જ્ઞાનમાં વધારે પ્રમાણ આપે તેવું છે પ્રકાશકે પ્રસ્તાવનામાં વેદાતને સમજાવે આચારમાં ઉતારના માટે જે સમજ આપી છે તે યોગ્ય છે આ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ જે થાય તો કેટલીક અશુદ્ધિ સુધારવા જેવી છે, અને ઘટલોક ભાગ વેદાતસાર જેવા પુસ્તક ઉપરથી વિરોધ સમજાવ્યું માટે લેવા જેવો છે

સંસ્કૃત પારિભાષિક શબ્દો તેમના તેમ વાપરવા સાથે તેના અર્થની ગુજરાતી શબ્દોમાં પહેલીવાર સમજ આપવાની ધણી જરૂર છે આશા છે કે આવી બાબતો ઉપર લેખક લક્ષ આપશે અને સારા સુદર ટાઈપમાં છપાવશે તો આ પુસ્તક વિશેષ ઉપયોગી થઈ પડશે

આ અવલોકનમાં ફરેલી સૂચનાઓ યોગ્ય છે અને તે સ્વીકારવા જેવી છે એમ અમને જણાય છે તેમાં લખેલું છે કે સ્વ પડિત પિતાચરદાસજીના પુસ્તકો તેમાં મોટે ભાગે અતુલરસુ કરવામાં આવ્યું છે પણ સત્ય વાતો એ છે કે તે તેના અતુલરસુ જ છે માન જ્યાં યોગ્ય જણાયું ત્યાં સહજ સરદાર કરેલો છે સારા કાગળ ઉપર છપાવવાનો વિચાર છે જ પરંતુ આ પ્રમાણે આ આવૃત્તિને હવેના કાગળો ઉપર એટલા માટે છપાવી હતી કે તેને મરતી કિમતે વેચી શકાય ઈશ્વરે યાચી બીજી આવૃત્તિમાં સુધારો મરીગુ

+ + + + +

—પ્રાત કાલના એક ગ્રાહકે પ્રાત મનના ચાતુ વર્ષ પૂર્વની સાનના પ્રગ્તા મંડા માધ્યા દત્તા તેમને અમે તે અંકો શોધીને મોકલી આપ્યા હતા અને તેવું મૂલ્ય મળે જણાવ્યું હતું તે મૂલ્ય મોકલવાને બે લે તે સજ્જન અમને નીચેપ્રમાણે પત્ર મે છે

‘આ પત્ર પ્રાત મનના અવસ્થાપકને નહિ પણ શ્રીયુત જગન્નાથને જ નખાવ છે અને જાતી સંબંધ છે પણ પ્રાત મનનો નથી પ્રગ્તા અમે પુરા પાડવાની જવાબદારી મારે માથે નથી, એ તો સર્વત સિદ્ધ જ છે જે હોય તો તે સારું વિનિ કરી ન જ કે પ્રાત કાલના ગ્રાહક થયા ત્યારથી અત્યાર મુધીમાં ટૂંકીવાગ પ્રગ્તા અમાર્યા ૧૫ પહેલીવાર જ માગણી’ તેમનો એકાદ સમજ આપ્યો અને બાકીના પાંચગી મોડા દહેડુ છતાં અંગાણ ગયા તે સરવૈયાને નુશાન આપ્યું મોંઘવારીનો વખત હવે આવ્યો તે હવે નવા છાપીને આપવાના નથી પણ આગળના છપાએનામાયો જ આપવાના તે તે સસ્તા ભાવ વખતના છે એટલે હાલ અમારી માગણીથી તમને નુકશાન જનાતુ થી વળી તમારે પણ સમજવું જોઈએ કે અંકો નિયમસર કાગળા જોઈએ અને અનિયતતાને લીધે અમે પણ ચોક્કસ રહેતા નથી મને તોએ ફીક અને ન મને તોએ ફીક તેવા રખડી અમારા અમાની ગેર-અવસ્થા નહિ છે કદાચ વખતસર ન મને તો ઉવરાણી કરવું જોઈશે તે વધારાનો પોષ્ટજ ખર્ચ કરવાને પ્રાત કાલની આલિપ્ત સ્થિતિ જેવાની ?

અમારી તે પણ જરા જાણવતે અમને પ્રાંત રીતે ખોટું લાગવાનો સંભવ નથી પણ આપને સમજાવું પડવાનો સવાન છે અઠોની કિંમત મોકલવામાં નહીં આવે, પણ લખશે તો અઠો પાઠા મોકલાશે "

—પ્રાત કાલ આજ ૧૬ વર્ષથી નીકળે છે અને ફેટલી કાગળથી અઠો પ્રાંત કેને બીજામાં આવે છે, તે અમે સારી રીતે જાણીએ છીએ બાગેજ બીજું કાંઈ પણ અમારા જેટલી કાળજી અઠો બીડામાં તથા પત્રવ્યવહારમાં રાખતું હશે હશે, તેમ છતાં અમે એથી અનેક વાર કહી ગયા છીએ કે બાંધ. પ્રાત કાલ અનિયમિત નીકળે છે અને નીકળશે જેને એકસો અને એકવાર પ વડે તો તેણે પ્રાંતક રહેવું

—એ મહિનાથી અધિક વિલગ સાથે જ આટલાં વર્ષથી યાય છે છતાં અમે જે નવું મહિનાના ન મળેના અઠો આપીએ જાણુ તો સીલક હોય તો બાર મહિનાની અદરના અઠો આપીએ પણ વર્ષ વિસ ઉપરના અઠો અમે ની રીતે આપીએ ? બીજા પત્રોનો શુ નિયમ છે તે અમને સારી રીતે ખબર છે સર્વ પ્રાંતકોને નિયમપ્રમાણે અઠો બીડ્યા પછી ન મળે તો પ્રાંતકોને પોસ્ટ ખાતામાં અરજી કરવાની રહે છે અને અઠો જોઈતો ટાય તો મીઠો મોખની મગાવી લેવો જોઈએ જ્યારે સર્વને કાળજીથી અઠો બીડવામાં આવે છે તો પછી પ્રાંતને પોસ્ટની અન્યત્રથી રસ્તામાં પોસ્ટ જવાથી કે પ્રાંતકને કમણે ગદલાયુ હોય છતાં પોતે જણાવે નહિ કેવા કારણથી અઠો ન મળે તો પણ તે અઠો ત ની આપવાને બધાએલા છે શુ ?

—છતાં અમે આજ એકાદીશ વર્ષથી ઉદારતાથી અઠો આપ્યા છે, તેના જ આ પરિણામ છે અમારો નવું આનાનો એક અઠો પુનઃ અમે આપીએ તેની અડચણ નહિ પણ એક પૈસો માત્ર પ્રાંતકને બગાડવો પડે તો તેની અમને સમજાવું પાડવાને પણ લખવામાં આવે, એ પણ આ વર્તમાન જમાનાનો જ ન્યાય હોવો ઘટે છે. બાર મહિના પૂર્વના અઠો અમારે આપવા, એ શુ અમારી ફરજ છે ?

—આજરુથી અમે અમારા પ્રાંતકોની એટલી શુભ્રૂપા કરી છે કે કંઈ કહેવાની વાત નહિ ધણા પ્રાંતકો તો એમ જ સમજે છે કે આપણે પ્રાંતક છીએ તેથી જ પ્રાત કાલ નીકળે જે, નહિ તો ગધ પગી જાય અથવા ધણા તો એમ સમજે છે કે અમે જે ત્રણ રૂપેયા લવાજમ આપીએ છીએ તે ત ત્રી ઉપર ઉપમાર કીએ છીએ અને તેમનો નિર્વાહ કરીએ છીએ ? અમારા લેખોની તો જાણે કેંઈ કિંમત જ નથી આવે કાગળ ન ભૂતો ન મરિપ્યતિ

—બીજારા આવા પ્રાત કાલના પ્રાંતકો શુ સમજે, કે જો પ્રાત કાલનું લવાજમ એક હજાર રૂપેયા આપે તો પણ એણે છે અમૂલ્ય જ્ઞાનની કિંમત આજે જે ત્રણ રૂપેયાથી અઠાય છે, એ પણ કાળમહિમા જ છે.

—ધણા સમજતા હશે કે પ્રાત માત્ર બીજા પત્રોની પેઠે પૈમાન માટે એક વ્યાપાર કે ધંધાતરીકે, જગવામાં આવે છે, પણ આ બીજારા જાણના નથી, કે પત્રિત

જગમાય તો ગુરુ, ઈશ્વર અને અતર્થાત્રી પરમાત્માના અનુગ્રહથી શ્રીમાનોના પણ શ્રીમાન્ થઈને બેઠા છે. પરંતુ ઈશ્વરે અનુગ્રહ કરીને જે કંઈ જ્ઞાનરશ્મિનો તેમના અંત કરણમાં ઉદય કરેલો છે, તે જ્ઞાનરશ્મિનો પ્રકાશ અધિકારીના અંત કરણમાં કરવાના ઉદ્દેશથી જ તેને કાઢવામાં આવે છે. બંદે જેમને બંધ થયું હોય તે આ ક્ષણથી જ માહકમાંથી મુખેથી બંધ થઈ જાય મારે જે તે કાનુ હશે તો હું અધિકારી જોનેને મક્કત આપીશ કારણ મારે મારી પ્રાપ્ત ભૂમિમાં કર્તવ્ય કરી આગળની ભૂમિકા ચાલી છે અને બ્યારે મને લાગશે કે, મેં મારું કર્તવ્ય કર્યું છે, પરમાત્માએ અનુગ્રહ કરી મને આપેલા જ્ઞાનનો મેં સંપૂર્ણપણે કર્યો છે, ત્યારે હું તરત જ પ્રાત કાલ બંધ કરી દઉં.

— અનેક કારણોથી મારી નિદા મારો હોય. ઈર્ષ્યા કે અસૂચા કરનાર મનુષ્યો કહેશે, કે ભાઈ! તમે તો શ્રીમાનોના શ્રીમાન્ થઈને બેઠા છો તો પછી તમે મહાલયમાં કેમ રહેતા નથી, તમે મોઝર કે ઘોડા ગાડીમાં કેમ બેસતા નથી તમે અમારી પોંડે જા મા? અવહાર કરો છો, અને જા મા? બેસી રહેતા નથી વગેરે.

— આ પ્રશ્નો ઉત્તર હું હાન નહિ આપું પણ કોઈ અન્ય સમયે અન્ય પ્રસંગમાં આપીશ. પણ આપીશ એ નક્કી હાલમાં તો માન એટલું જ હતું છું, કે વિવિધ વિવિધ ભૂમિકાના મનુષ્યો એક બીજાના સ્પર્શને સમજી શકવાનાં અર્નારકરી છે. હું નથી મૂંઝતો કે તમારી ભૂમિકા નીચી છે ભલે મારા કરતાં તમારી ઉચ્ચ હોય પણ મારું મહેવાતું એ છે, કે તમારી ઉચ્ચ ભૂમિકા હોય, અને મારી નીચી હોય તો પણ આપણે એક બીજાના જીવનને સમજી શકતા નથી. इत्यलम्.

લઘુ પિંગલ.

અથવા

વૃત્તનિરૂપણ

ઉપજાતિ

સુવત્ત' જેમા મહગોળ રાને, મનુષ્ય આદિ 'ગણ' ન્યા વિરાળે,
'પ્રપચ' ગ્રંથે વિધવિધ રૂપે, બાલે લઘુ પિંગળ સૃષ્ટિભૂપે

દોહરો

અતિ પ્રસિદ્ધ છ દોહરો, બોધ થવાને બેશ,
પ્રભુમીને પરમેશને આ લઘુ પિંગળ લેશ,

દોહરો

૧૨ કવિતા તો ભણુ પ્રપચ, ગુરુ, લઘુ, ગણનો લેઈ,
[કેમકે] નિયમ બાણિ કવિતા ભણે, તો નવ ઉપને બેઈ

લઘુગુરુ

હ્રસ્વ લઘુ એક માનનો, દીર્ઘ ગુરુ બે માન
જેઝાશરથી ચઢકતો, હ્રસ્વ તોય ગુરુપાન
અનુસ્વાર, પદાત કદિ, વિસર્ગ, પણ ગુરુ તેમ
લઘુ જેવો બોલાય તો ગુરુ પણ લઘુ છે એમ

ઉદાહરણ—ઈન્દ્રિવજ્રા

જો નિત્ય ગણો ભણવાનું લક્ષ્ય તો કેમ રહે પછી દુ ખ લક્ષ્ય,
એ બોલ નખા એક વાર યાદ, છોડો તમે અતરનો પ્રમાદ
આ ઉદાહરણમા 'નિત્ય' માની 'નિ' હ્રસ્વ છતા પછીના જોઝાશરથી
ચઢકાય છે માટે ગુરુ છે એન્હો 'દ્ય' તથા 'દ' લઘુ છે છતા પાદ (ચરણ)
ને અંતે છે માટે ગુરુ ગણાયા છે 'દુ ખ' અને 'અતર' શબ્દના પ્રથમ અક્ષરમા
વિસર્ગ અને અનુસ્વા થી ગુરુતા આવી છે 'એકવાર' એ શબ્દમા 'એ'
ગુરુ છે છતા લઘુ જેવો બોલવો પડે છે, માટે તે લઘુ છે ગાત્રીના અમરમા
હ્રસ્વ તે લઘુ અને દીર્ઘ તે ગુરુ છે

છંદના મકાર

દ્વિવિધ છંદભૂતિ દિસે, ગણ લક્ષણ સુધિ કણે,
માત્રા માત્રામેળમા, વર્ણમેળમા વર્ણ

૭

અક્ષરગણ

ત્રપ્ અક્ષરનો એક ગણ, એવા બધા મળીને આઠ ગણ છે મયરસ
તળજન એવા આઠના નામ છે તેના લક્ષણ

મગણ બધા ગુરુ માનવા, યગણ આદિ લઘુ હોય,
રગણ મધ્ય લઘુ સખિયે સગણ અ ત ગુરુ હોય
તગણ અ ત લઘુ તાણવો, જગણ મધ્ય ગુરુ બાણ,
લગણ આદિગુરુને લણો, નગણ બધા લઘુ આણ

૮

૯

અક્ષર ગણનું ઉદાહરણ

મનુકુપ્

ચ વિવાસી, ૪ વેદનં, ૩ વેદાત્, ૪ વેદના
મ પીરાશા, ૪ વેનિતા ૪ વેનરં, મ વારિદં

૧૦

(૧) અથવા (૫) ના ચિન્હ લઘુનું છે અને (૬) મથવા (—)
ચિન્હ ગુરુનું છે ગણબોધક અક્ષર ઉદાહરણમા હોવાથી બાળકા ગણબોધક
અક્ષર જેમા હોય તેવા શબ્દોને મગણ વગેરે માનીને ભર છે તે ન થવા માટે
ઉદાહરણોનો આદિ અક્ષર જૂદો લીધો છે

માત્રાગણ

ચાર ચાર માત્રા તણા, માત્રા ગણ છે પાચ,

ગુરુ લઘુકેરા લેદથી, આ રીતે તે વાચ

૧૧

બે ગુરુ મગણ, તગણચિયે, ચાર લઘુ લેહેવાય,

સગણ, જગણ, ને લગણ, તે અક્ષરગણસમ ચાચ

૧૨

માત્રા ગણનું ઉદાહરણ

‘રાત્ત’ એ મગણ છે, કેમકે તેમા બન્ને ગુરુ છે, અને ચાર માત્રા છે
‘પ લે ઘે રે’ એ તગણ છે, કેમકે તેમા ચાર લઘુ છે, અને તેથી ચાર માત્રા
છે બીજા માત્રાગણો અક્ષરગણમાના જ છે અને તેમની પણ ચાર ચાર માત્રાઓ
છે માત્રાનું બીજું નામ ‘ઠણા’ હોવાથી ચાર ચાર માત્રાના ગણોને ચતુષ્કળ
ગણ પણ કહે છે

સંજ્ઞા

ગણને ઠેકાણે મ ય ર સ ત જ ભ ન, લઘુને શકલે લ અને ગુરુને બદલે
ગ લખીશુ તેમજ જરૂર પડશે તો એજ અક્ષરો દીર્ઘ સ્વરયુક્ત એટલે
મા યા રા લા ગા વગેરે લખીશુ

ચરણને ૫૦ કહે છે પહેલાંને ત્રીજા ચરણને વિષમપદ કહે છે, તથા
બીજા અને ચોથા ચરણને સમપદ કહે છે

* અક્ષરમેળછંદના લક્ષણ

પ્રમાણિકા * વિ ૪, ૪

પ્રમાણિકા યશે ત્યહા, ૪, રા લ ગા હશે ન્યહા,
ગણાય આઠ અક્ષરો, ન પાપે ભારને ભરો

૧

૨ સમાનિકા છંદ વિ ૪, ૪

તે સમાનિકા વદાય, રા જ ગા લ ન્યા લખાય,
પાઠ પાઠ વર્ણુ આઠ, યાન રાખી વાય પાઠ

૨

૩ અનુબંધુષ છંદ વિ ૪, ૪

અનુબંધુષ પાચમો હસ્વ, ગુરુ છઠો બધે ગણો
સાતમો સમમા હસ્વ, વિપર્ગે દીર્ઘ તે લણો

૩

૪ ત્રિણિબંધ વિ ૫, ૪

તે ત્રિણિબંધ પ્રાસ લણે, ન્યા ગણુ જા મા સા નિરણે
અક્ષર ત્રિણ્યા અક (૬) મિતા, ન્યા ધ્વનિ દીસે તરા કવિતા

૪

૫ કામદા છંદ વિ ૫, ૫

કામદા તણુ કામ હોય જો, રા ય જ ગ તો ચર્ણુમા સન્ને,
અક્ષરો દિશા નેહલા ગણો, ભાઈ ભાવથી જતણે લણો

૫

૬ હલિતછંદ વિ ૬, ૫

● છંદ વાંચનાં કેટલાંકે અમરે સત્તમ અમર્ય તે વિરામ જગ્યાવાને આ જ્યાંકા
મૂખ્યા છે છંદનાં ચરણોમા કમે નામ, માપ વજ્રમખ્યા તથા ઉદાહરણ છે

લલિત નામ તે છઠ જલુજો, ન ર ર લા ગં ને ચર્ણમા સને
વરણ ચર્ણમા રૂદ્ર (૧૧) તુલ્ય છે, ગાંધી જીવાનિ આ શુ ચરો પછે ૬

૭ ઇ દ્રવજા છઠ વિ ૫, ૬

તે ઇદ્રવજા કવિયોક કે'છે, તા તા જ ગા ગા ગણુ યત્ર રે' છે
પાદે વસે છે અગિયાર વણો, લીલા પ્રમુતી સુખકારિ વણો ૭

૮ ઊપે દ્રવજા છઠ વિ ૫, ૬

ઉપે દ્રવજા વૃત તે લખે છે, જ તો જ ગા ગા ગણુ ન્યા ટકે છે,
દરેક ચર્ણો (૧૧) શિવવર્ણ આણો, સુખદિ આપી ફળ તેનું જાણો ૮

૯ ઊપજતિ છઠ વિ ૫, ૬

તેને કહે છે ઉપજતિ ભાવે, ઉપે દ્રવજા ૫ ફેડ આવે,
ન્યા ઇદ્રવજા ૫૪ કોઈ કામે, કતાનિ ઇરજા મમ કારી જામે ૯

૧૦ દોધકુ છઠ વિ ૬, ૫

દોધકુ છઠ કવીજન કે'છે, જના ગણુ જા, લ લા, ગા, ગ, વસે છે,
અક્ષર તો અગિયાર ગણુ છે, કામ ત્યહા લગી ચાર ગણુ છે ૧૦

૧૧ રેવાગતા વિ ૩, ૪ ૪

રેવાગતા વૃત મઝેવ ઉચારો, રા, ન, લા, ગ, ગા, ન્યહા ગણુ ધારો,
અક્ષરો દર પદે અગિયાર, સૃષ્ટિ આખર નથી સગિ ચાર ૧૧

૧૨ દુતવિલખિત વિ ૪, ૩, ૫

દુતવિલખિત તે વૃત માનિયે, ન, લ, લ, રા, ગ ગ જના ગણુ આલિયે,
પ્રતિપદે પણુ અક્ષર ખાર છે, વિનય દોષવિયે અનિચાર છે ૧૨

૧૩ ભુજગી છઠ વિ ૬, ૬

ભુજગી લયો લખવા હોય પ્રીતિ, ય ચારે ગણુ એ ભુજગીની રીતિ,
લખો ચર્ણમા અક્ષરો ખાર મિત્રો, સ અતરે નીતેનું ચિત્ર ચિત્રો ૧૩

૧૪ તોટક છંદ. વિ ૬, ૬

શુભ તોટક છંદ લખાય ત્યહા, ગણ અક્ષર ચાર સંકાર જ્યહા
 હર પા વિધે રવિ (૧૨) વર્ણ દિસે, નહિ શર્ણ જતા શુભ વર્ણ હસે ૧૪

૧૫ મોતીદામ છંદ. વિ ૭, ૫

કહે કવિયો શુભ મૌકિતકદામ, કરો જગણો ગણિ ચાર તમામ,
 ગણો પદમા પછિ અક્ષર બાર, લરો નહિ ભૂતળમા અધમાર ૧૫

૧૬. અગ્નિવણી છંદ વિ ૬, ૬

અગ્નિવણી નામ તે છંદને જણિયે, રા જ્યહા ચાર દેરા ગણો આણિયે
 અક્ષરો પાદ પ્રત્યેકમા બાર છે, ચિતમા આદર્યું તો કશી વાર છે ? ૧૬

૧૭ અમિતાક્ષરા છંદ વિ ૦ ૬, ૬

અમિતાક્ષરા રૂચિર ઉચ્ચગ્નો, સ, જ, મા, મ, ત્યા કમવઠે કરને
 પ્રતિપાદ બાર વરણો ધરવા, ન વિચાર પાપ કરવા કરવા ૧૭

૧૮ વસ તતિલકા છંદ વિ ૮, ૬

તેને વસ તતિલકા ઋવિલોક કે છે,
 તા લા જ જા ગ ગ ગણો કમ જ્યા લહે છે
 એકેક પાદમહિ અક્ષર ચોદ આવે,
 કમાનુરૂપ સુખ હ જ સદા કહાવે, ૧૮

૧૯ માર્લિની છંદ વિ ૮, ૭

હર કવિવર તેને માર્લિની છંદ જ'છે,
 ગ, ન ન મ ય યા જે વૃત્તમા જૈ હરે છે
 તિથિ સમ હર પાદે અક્ષરો જૈ વસે છે,
 અક્ષર નવ વિચારી હાથ અ તે ધસે છે ૧૯

૨૦ ચામર છંદ. વિ ૮, ૭

ચામરાખ્ય છંદ વૃદ્ધે, કવિનુ તેહને,
 રા જ રા જ રા જ્યહા દરેક ચર્ણમા બને

અક્ષરો તિથી (૧૫) સમાન માન પાંદ એકમા,
ને વિચારી વાવરે ન તો વધે નહીં જમા,

૧૦

૨૧ નારાય છ દ વિ ૦ ૮, ૮

નરાય છ દ મ દ લોક ને ન આ પ્રમાણશે,
જ રા જ રા જ ગા ગણેઘ ચર્ણમાયિ કયા જશે ?
જણાય સોળ અક્ષરો ।ણાય ને ગણી જુઓ,
ન પુત્રના મરી જવાથી વાળિયો જરા રૂએ

૨૧

૨૨ શિખરિણી વિ ૦ ૬, ૬, ૫

વિલોક્ષિને તેને કવિ શિખરિણી સજ વહતા,
જ્યહા પાદે પાદે ય મ ન સ્પ સ્પ દ્વા ગા ગણુ થતા,
અકેકુ પેતરમા ચરણુ વરણુ સત્તર ધરે,
કુદા કીધા કામો, હરિવણ હને કો ૧ ધ હરે!

૨૨

૨૩ મદાકાતા છ દ વિ ૮, ૬, ૭

મદાકાતા કવિવર લખો છ દ જાણી રૂપાળો,
માલાનાતાતગગ ગણુ ન્યા ચર્ણમધ્યે નિહાળેફ
પાદે પાદે મુનિ શશિ ધરે વર્ણુ જાતે ગણીને,
શાતી જેણે અનુભવિ નહીં, શુ કર્યુ તો લણીને

૨૩

૨૪ શાદ્ધલવિકીરિત. વિ ૧૨, ૭

ને ને, ઈન્ધવરૂપા પ્રવીણી કવિઓ, શાદ્ધલવિકીરિતે,
મા સા ના સ ત તા ગ એ ગણુ લવા આવી શકે આ રિતે
આખા અક્ષર એગણીશ ગણવા ત્યા પ્રત્યેકમા,
રાખીને અભિમાન પૂર્વજતણુ રે સર્વદા દેકમા ૨૪

૨૫ સગ્ધરા વિ ૭, ૭, ૭

તેને જોતા વિચારી, વિષુદ્ધ જન જવા સગ્ધરા વૃત્ત કે'છે,
મા સા સા ના ય યા યા શુભિજન ગણુને એ ગણો ન્યા રહે છે,
સાતે ને સાન સાતે, વિરતિ, ચરણુમા અક્ષરો ચોકવીશ,
વિધા તો તુ લણ્યો છે, પણ વિનવવિના, માન શાનુ લહીશ ? ૨૫

૨૬ ઇદ્રવિજય છંદ વિં ૬,૬,૬,૫

ઇદ્રવિજે જ । લોકવિષે કવિ કોઠ લખે શુભ છંદ ગણીને,
નાત ભ બે ગુરુ જે સ્થળમા, ચતિ શાસ્ત્ર, છ, દર્શન, પાત્ર ભણીને,
અક્ષર ત્રેવિશ એક પદે, ઘટતો કહિ એક ગણાય ન પૂર,
જ્ઞાનવિના જમ ગાન લહે પવ્વ માન બધ સનમાન અધૂર ૨૬

૨૭ દુભીલા છંદ વિં ૧૨,૧૨

દુભીલા કવિ લોક લખે મનથી, જનથી કહિ જો પરખાઈ શકે,
તવ આઠ ગણો રંગણો ચતિ દાદશમે વરણે જઈ છેક ટકે,
હર ચણવિષે કવિ વણુ ગણે તવ ચોવિશથી નહિ ન્યન થયે,
જન ભેજન લાય દ્વંતર પરતુ મળે લખ્યુ જે નિજ ભાગ્યવિષે ૨૭

૨૮ વૈતાળિય છંદ વિં ૩,૪,૩ વિષમપદે, ૪,૩,૪ સમપદે

વિષમે સ સ જા ગ જ્યા વમે, મમ મધે સ ભ રા લ જા દિસે
દશ ને અગિયાર અક્ષરો, કવિ । વૈતાલિયમા કમે ધરે ૨૮

૨૨ મનહર છંદ વિં ૮,૮,૮,૭

કેક મનહર છંદ, વાપરે કવિના વૃદ્ધ, ।
વહતા આનંદ કેક મજાજ્ય દેવને,
લધુ ગુરુ ગણુ કેરો, નિયમ નથી કરેલો,
લધુ ગુરુ પછુ છે લો અદ્વૈત જ્યહા બને,
આઠ આઠ આઠ સાતે, ધરવો વિરાજ ખાતે,
ગણવા પછી નિતાતે કુલ એકત્રીશને, ।
રક્ષણ ન થાય તો ન લક્ષણ રખાય,
રાજકેડુ રાણ કાય ધ । જન કોટિ ત્રીશને । ૨૯

માત્રામેળ છ દો

દોહરો.

ગણના અક્ષરથી ગણો, માત્રાગણ આ ઠામ,
કહિશ સુગમતાથી કેઇક, લક્ષણ ત્યમ વિશ્રામ ૧

૧ ચોપાઇ તાળ ૧,૫,૬,૧૩

ત્રેણુ ચતુષ્કળ તૂ ગણુ આણુ, અ તે ગુરુ લઘુ અક્ષર બાણુ
ને માત્રા બધી પદ્ય થાય, તો તેને ચોપાઇ લખાય ૨

૨ ચરણાકુલ છ દ

૧ણુ ચતુષ્કળ ને ગણ હોયે, અ તે બે ગુરુ અક્ષર તોયે,
ને માત્રા કુલ સોળ ગણાયે, તો ચરણાકુલ નિશ્ચય થાયે ૩

૩ પ્લવ ગમ છ દ

માત્રા કર વિશએક પ્લવ ગમ છ દમા
એકાદશ પર અટક, ગુરુ આઠ તમા,
એક બેપર પછી ચાર, આ પર તાળ છે,
ઇશ્વર આ જગતનો સદા પ્રતિપાળ છે ૪

૪ મહીદીપ છ દ

ને મહીદીપાખ્ય, છ દ નદીને વખાણો,
ત્રિકળ પદક અ ત બે ગુરુ તદા પ્રમાણો,
મૂર્ધા ને દિશા વિશે વિરામ બાવિ માત્રા,
શુ કરે અસાધ્ય રાગિને લિપકની માત્રા ૫

૫ હરિગીત છ દ

લઘુ પાશ્વમી થકી સાતમાતે, તે રીતે કળ બાજુને,
કર વિરતિ દર ગણિ માતમી, આખર રગણુ પલુ આણુને
ધર લાળુત્રણુ થકી નાત, સાતે હોસથી હરિગીતમા,
અકાવિ માત્રા કુ ને, મનને ધરે હરિગીતમા

૦ ૬ ચોપાયા છ૦

અઠાવિશ માત્રા પ્રતિપદમા, સોળે વિરતી કરવી,
પ્રથમ ઉપર પછિ ચાર ચાર પર, સાત તાળ પછુ ધરવી,
અ તે શુરૂ અક્ષર આઠરવો, છઠ થશે ચોપાયા,
ભણી ગણી નિજ હિત નવ ભણ્યુ, તો શુ કહો કમાયા ? ૭

૭ સવૈયા એકત્રીસા

સાત ચતુષ્કળ ગણિને કર ગણુ, આખર પછુ શુરૂ લઘુને આણુ,
કુલ એકત્રિશ માત્રા ધરવી એજ સવૈયા સારા ભણુ,
સોળે ને પછી બારે વિરતી કરવી, કે'છ કવિ પુરાણુ
જે ન ભજે જગનાયક, લાયક નર ! તુ તો પછી થાશે હાણુ ૮

૮ ત્રિભ ગી છઠ

એ માત્રા આગળ પછી ચતુષ્કળ, સાત ગણુ ધર શુરૂ છે'તો,
દિંગ, વર્સુ, વર્સુ, છોએ, જે યતિ હામે, ત્રિભ ગી તો એ, ગણિ એત્રો
જના જ્યા યતિ આવે, પ્રાસ બતાવે, જે કવિ ભાવે, શુભશાળી,
તો કવિયો પામે, માન ગણાશે, કવિતા થાશે, મુરસાળી ૯

, ૯ બુલણા છઠ

વન્હિથી પાચમી દર કળા કર લઘુ, ધર શુરૂ અત એ ભાઈ ભાવે,
કુલ કળા ત્રીમને સાત, દર પાચમી તેમ વળિ ચોત્રિસે તાળ આવે,
ધર જતી દર દસે, છઠ બુલણા થશે, શોક તુજ નાસશે તત ગાતા,
શાંતિ સ સારમા ચાર તેવી દિશે, નીર જ્યમ આજવાના જણાતા ૧૦

, ૧૦ દોહરા છઠ તાળ ૧,૫,૬

દો'રામા વિષમે કળો તેર સમે અગિયા ,
વિરતિ કરી કળ આઠમી, લઘુ અગિયારમિ ધાર ૧૧

૧૧ મોરઠા છઠ

દો'રે અવળો થાય, તો થાયે મુભ સોરઠો,
પહેલો ત્રીજો પાચ, જો બીજો ચોથો બને ૧૨

૧૨ કાવ્ય છંદ

પાદ તણ પૂનાઈ પૂર દોહરા સમપદથી,
તણ ભુજ વળી આઠથી છત્તરાર્ધ આણુ મનથી,
કર ઠળ શિવ ને તેર મળી ચોવિશ દર પાદે,
મોહિત જન જે મરે વિષયવિષયરે સ્વાદે ૧૦

૧૩ કુડળીયા છંદ

કરવો દોરો પ્રથમ પછી, તેનુ ચોથુ પાદ,
છિલટ વી કર એક ત્યા કાવ્ય છંદ ધરિ યાદ,
ખવ્ય છંદ ધરી યા, ચરણ દર ચોવીશ ઠળ લે,
પ્રથમ પાદના પ્રથમ શબ્દને પણ આખર લે
કુડળીયા એ રીત છંદ મનથી આદરવો,
વળનો કરવો કાવ્ય, પ્રથમ તો દોરો કરવો ૧૪

૧૪ છંદો

કાવ્ય છંદ કરી ાક, આગ પદ એમ પતારો,
દોરો ૧૧ પદ વિષમ બે પછી માથે લાવો,
પણ બે માત્રા પ્રથમ કરો તેમને વધારે,
તો છેલ્લા બે પાદ છપયના તે જ સુધારે,
દર ચાર પાદ તો કાવ્ય સમ, અઠાવિશ દર આખરે,
જે જન સમજણુ નહિ કેળવે, તે પશુસમ જનમી મરે ૧૫

૧૫ આર્યા તાળ—૧ થી ચાર ચાર માત્રાએ

સાત ચતુષ્કળ ગણુ પછિ, ગુરુ છે લો, ખારમે વિરામ કરો,
છઠ્ઠો જગણુ નગદવા, જગણુ ન વિષમે કદાપિ ધરો ૧૬
પ્રથમ ત્રિજો દ્વાદશ ઠળ, પદર ચોથે, અઠાર બીજામા,
રસવતિ અને અલકૃત આયા શોભે નહી શામા ૧૭

૧૬ ગીતિ (તાળ આર્યાપ્રમાણુ)

વિષમે ખાર ચતુષ્કળ, સમમા તેવી અઠાર જામે છે,
આર્યા જેવી ગીતિ, સાબળતા મન વિનોદ પામે છે ૧૮

ઉપસહાસ

વનતતિલકા

વિસ્તારિ પૂણ કરિ પિંગળ કે રમ્યા છે,
 યુક્તિ, પ્રયુક્તિરૂપી રત્ન થકી ખમ્યા છે,
 તે પાસ આ ન લઘુ પિંગળ કે વિશાત,
 (પણ) આરભમા મુગમ છે લણવાનું શ્રાત,
 તે માટ ચત્ન થકિ આ કમ આદર્યો છે,
 પ્રખ્યાત વૃત્ત લઘ સંગ્રહ મેં કર્યો છે
 તેમા કદી અધિક ન્યૂનપણુ જણાય,
 ત્યા ત્યા મુધારિ મુજને કરજો સંભાય

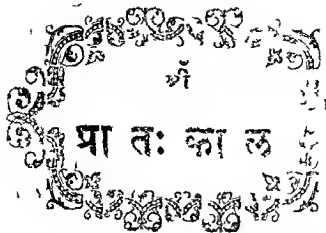
૧૬

૨૦

છોટાલાલ નરભેરામ ભટ્ટ

૨૫-૧૦-૧૮૭૬

પુસ્તક ૧૨] સપ્ત ૧૯૭૭ શ્રાવણ કૃષ્ણ ૧૪ [અંક ૧૦

॥ ઓં શ્રા ॥

તૃષ્ણા ત્યજવા મનને પ્રવોધ

૫૬ (ગુરુચરણે, શિશુને કરે સઘ સેવકપાકા, એ લય)

હવે ત્યજને, મનવા ! તારી તૃષ્ણા આ ઉરની અપાર,
તેથી છુપી ન હી તુ થનાર, ઠહુ ડેટલુ વારવાર રે —
પાચ જોઈએ ત્યા પચીશ દીધા, પ્રભુએ પણ તૃપ્ત ન થાન,
જહને ઠેકાણે દુધ દીધું પણ, શુ મેળવવા ધાયરે? —
તૃપ્તિ થતી નથી આટલે જો તને તૃપ્તિ હવે ન થનાર,
ધંદ્રના વિભવ મેળવ તું સહે કરીને પ્રાપ્ત હજાર રે, —
દૃશ્ય પદ્મથોધી અ જમુધી કાઈ, પાંચુ ન તૃપ્તિ લગાર
તો પરી તારી અતરની અતૃપ્તિ, ઠહો રી રીતે ટળનાર રે, —
આ મેળવુ, તે મેળવુ, લહીને, ધાતો હજુ શુ ગમાર,
પદ્મથો મળે પણ આયુષ તાર, અમૂલ્ય ધતુ જો પસાર રે —
અ મંકરી ફગી આયુષ જો, પામે મૃત્યુ નિધાર,
હુલોમ માનવ જન્મ તુ જોઈ રહે, પ્રા ન કરે તુ વિચાર રે, —
જે પ્રભુએ દીધુ ઓલુ તુજને, કા ન દેશે તે અધિક,
જે ક્ષણે જેની જરૂર હશે તે, દેશે પ્રભુ યા નિશ્ચિત રે —
રહી પ્રભુના વિશ્વાસે હવે ત્યજ, ચિતા ઉદેથી અમૂલ્ય,
શાંતિથી સમી શ્રીતજહરિ નાથને, ટાળ આ જનિમનિશ્ચલ રે, —

આત્મજ્ઞાનશિવાય મનુષ્યજીવન વ્યર્થ છે,

— ❧ ❧ ❧ ❧ ❧ —

યોદેવાના પ્રમુવશ્ચોદ્ભવશ્ચ વિશ્વાધિયો રુદ્રોમહર્ષિ ॥

હિરણ્યગર્ભ જનયાનાસ, પૂર્વ સ નો પુષ્યા શુભયાસયુતકતુ ॥ ૧ ॥

પૃથિવી જળ, તેજ વાયુ અને આકાશાદિ પચ મહાભૂતોની ઉત્પત્તિ તથા શક્તિના કારણ વિશ્વના અધિપતિ અચળ અને સર્વશ ઈશ્વરે પ્રથમ ક્ષત્રિને જ જન્મ આપ્યો તે પરમ બ્રહ્મ પરમાત્મા અમો સારી બુદ્ધિ આપો.

~~~~~ x x x x x ~~~~~

મનુષ્યમાત્ર દિન રાત 'મોહપાશમાં' ગુલામ મામ કોષાદિને વશ થઈ આમ તેમ અનેક-ઉચન પાથતો કર્યા કરે છે હ ઉપારે અમણિત ૧ પ્રાપ્ત કરીશ સૌન્દર્યવાન મને રમા મને ક્યારે મળશે સાનાજન્યમતા સપાદન ક્યારે થશે સર્વ સુખનો આન ક્યારે આવશે આના અપરપાર વિચારો વારવાર કર્યા કરે છે પરંતુ તે અવિનાશી, અખડ આત્માને ઓળખવા સાર કંઈ પણ પ્રયોગ કરી શકતા નથી પ્રાચીન કાળમાં આપણા ભરનખડમાં વળા તત્ત્વવેત્તાઓ થઈ ગયા છે કે જેમણે આત્માને ઓળખવા માટે ઘણી સારી રીતે નિયાર કરેલા છે માટે કામ કોષાદિ પદ રિપુઓ આન મરણગાંધી દૂર કરી તેને નિમગ્ન બનાવી 'અનરહિત બની શાન્ત વસિને સ્વસાધ્ય કરી આત્મવિચાર તરફ લક્ષ લેજો જુઓ કોણ એની ઓળખાણ અવસ્થા કરવી જોઈએ

આત્મવિચાર એટલે શું ?

મનુષ્યો નાના પ્રકારનો લૌકિક સુખ સાધ્ય કરવાને સમુપયોગ કરી રહ્યા હોય છે તેમને આત્મવિચાર એટલે શું, એ ત્રણ તો સહેજ ઉત્પન્ન થઈ શકે તેથી તે સખધી ઉઠાપોહની આપસ્પક્તા જણાય છે

ઘણા મનુષ્યો કોષપણ પ્રકારનો પ્રયત્ન કરવાનો છત્તા કરતા નથી પણ ફળ મેળવવાની અપેક્ષા બહુ જ રાખે છે અમણિવાર્ય સૌર્યકેતા થતી નથી

મનુષ્ય જ મ પામ્યા પછી નિદ્રા મેયુન અને આહારમાં આગ્રહ્ય મધુ શુભારી નાંખ્યુ તો પછી પચાદિકમાં અને મનુષ્યમાં બેઠે શું રહેશે? એટલા માટે અકુરુનિશ આત્મ વિચાર કરવો જોઈએ ચોરાશીવશ્ચ યોનિર્મો મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત થવો તે પરમાત્માની પૂર્ણ કૃપાથી થાય છે તેથી સર્વોત્કૃષ્ટ મનુષ્ય દેહ પામ્યા પછી જે જગત્તો આધાર છે, જે આનંદ રૂપ છે સત છે ચિત્ત છે નિત્ય ૦ વ્યાપક જે વિશુ છે સર્વને પ્રકાશ કરવા વાળા છે, અવિકારી છે, અને બુદ્ધિથી જે જાણી શકાના ઈથી તે બ્રહ્મ તે હુ હુ એવુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવુ તેનું નામ આત્મવિચાર

ચિત્તશુદ્ધિશિવાય આત્મવિચાર થતો નથી

જ્યાં સુધી ચિત્ત શુદ્ધ થયું નથી ત્યાં સુધી આત્મવિચાર થતો નથી માટે ત્રયસ્ત્રી પાદકે અતઃ શરૂઆત રહેલા રજેશુ અંતે તમો શુશુના પ્રભાવવડે ઉત્પન્ન થતા વિકારોને વેગળા કરી ખરખરી સાત્વિક વૃત્તિ રાખવી જોઈએ

વગળવાળા સોનાને તેજમમાં નાખવાથી તે શુદ્ધ સુવર્ણ થાય છે અને તેમાં રહેલી મિશ્ર ધાતુઓ પ્રયત્ન થઈ જાય છે તે જ પ્રમાણે ચિત્તમાં પ્રતીત થતા રજેશુ અંતે તમોશુ સદૃશરૂપ વચનામૃતરૂપી તેજજનો સ્પર્શ થવાથી દૂર થઈ મૂળ શુદ્ધ સત્ત્વ શુદ્ધ પ્રતીત થાય છે

—કામરૂપ દુષ્ટ શત્રુ હૃદયમાં વાસ કરાવે રહેતા છે તેનો નાશ કરવામાં આવે છે ત્યારે જ ચિત્ત શુદ્ધ થાય છે અને ચિત્ત શુદ્ધ થયું એટલે આત્મવિચાર તે વિનમ્ર લાગતો નથી સસારના માયાવી મનુષ્યો વિષયસુખમાં આમસ્ત થઈ ચિતામણિરૂપ આત્મસુખને ખુએ છે એ ખરેખર શોકજનક છે.

ચિત્તશુદ્ધિમાટે નીચેના નિયમો લક્ષમાં નાખવા

— આહાર સાત્વિક એને અત્યંત રાખવો. કમચર્ચ સાવધાનનારનું પાનપુ નેત્ર વાણી અને હાથ વગેરે સર્વ ઇન્દ્રિયો વશ રાખવી પરોજનવગરના વચનો બોલવા નહિ અર્થવગરની વાતો શ્રવણ મસ્તી નહિ આજ્ઞાસનો ત્યાગ કરવો અહંશુદ્ધિ અને મારાપણ રાખવું નહિ વ્યવહાર શી રીતે ચાલશે એવી ચિંતા કદાપિ કરવી નહિ સર્વજન નામ રૂપનો બોધ કરી જ્ઞાનાંજનવડે આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ કરવો

સ્વરૂપાન હનો આભાસ કરાવે થાય છે ?

આત્મવિચારથી જે મનુષ્યની શુદ્ધિ ઉઠત હોય તેને અનેક વિષય સાધન કરવાની ઈચ્છા થાય વિષય એ શ્રદ્ધામાં ભોગ અને ધન પુનાદિના સાધનોનો સમાવેશ થઈ શકે છે એટલે તે પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા થાય પણ તે ઈચ્છાથી શુદ્ધિ આગળ વ્યાકુળ થવાથી સ્વરૂપાન નો આભાસ થતો નથી સ્વરૂપાનફતો આભાસ તો સ્થિર શુદ્ધિ થવાથી થાય છે

વિષયમાં આનંદ છે જ નહિ

એક સાહુકારનો પુત્ર પરદેશ વ્યાપાર સાગ્ર ગએતો હતો, પરંતુ ધણી વ્યવસાયન બીધે તેણે પિતાનું પત્ર લખ્યો નહોતો પિતાની પ્રગતિ ઇચ્છા પુત્રને જોવાને થઈ રહી હતી એટલેથી કામ આગળી મરી પુત્ર પરદેશી ઘેર આ યો તે વખતે પુત્રના દર્શનથી પિતાને અત્યાનંદ થયો અને વૃત્તિ સ્થિર થઈ. પરંતુ થોડી જ ધારમાં બીજા વાતોમાં વૃત્તિ જવાથી થએલ આનંદમાં ભગાણુ પ યુ આ ઉપરથી સંપેદ સમર્થ થઈ છે જો સ્થિતિ અચલ છે, અને પરસ્પર અંગેર વિષયમાં આનંદ છે જ નહિ

આનિતે લીધે મિથ્યાની મત્યરૂપે પ્રતીતિ થાય છે

અગાનીતે વિષયમાત્રથી આનિત થાય છે જગત્ જે પ્રતીતિ થાય છે તે ખરેખરી રીતે નથી જ પણ આતિથી જ પ્રતીતિ થાય છે જેમકે સ્વપ્નામાં જોએલા અનેક પદાર્થ આદ્યાશની ની નતા, દોરીમાં સર્પ અને શુક્તિમાં રમતની પ્રતીતિ આતિથી થાય છે તે જ પ્રમાણે જગત્ મિથ્યા છે જાણી આનિતના બળથી તેની પ્રતીતિ થાય છે આનિત એટલે ખરાને બાદે ખોટાની પ્રતીતિ તે મનુષ્યને જે જગત્ની પ્રતીતિ થાય છે તે આનિતથી થાય છે આ મરવરૂપના અગાનથી મિથ્યા ખેદ ત્વન થાય છે તત્ત્વદર્શનની મર્યા કરનાર પુસ્તકોમાં લખ્યું છે, કે ' હું તો સત્યચિત્ અને આનંદ રૂપ બ્રહ્મ છું, મારા સ્વરૂપમાં જગત્ છે જ નહિ, કારણ કે જગત્ સત્ય નથી

મોક્ષનું સાધન જ્ઞાન છે

મોક્ષવાનુ જળ તથા નિગરનાને શક્તિમાન નથી તે પ્રમાણે મિથ્યા જગત્ સુખી દરવાને સમર્થ નથી એવા નિશ્ચય થશે તેનું નામ જ્ઞાન છે માટે મોક્ષનું સાધન જ્ઞાન જ છે, અને તે નાન અગાનનો નાશ થવાથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે

આત્માના બે સ્વરૂપ સુકરર થએલા છે

સામાય અને વિશેષ એવા બે સ્વરૂપ આત્માના સુકરર થએલા છે જે સમ સ્વરૂપ છે તે જ્ઞાનાત્મ્ય મહે છે, અને જેને અસંગ, દુઃસ્થ, તથા નિલમુક્તાદિ કંડવામાં આવે છે તેને વિશેષ મહે છે જ્યાં જ્યાં આનિત સ્થાન છે ત્યાં ત્યાં સામાય રૂપને આધાર મહે છે અને વિશેષ રૂપી મુખ્ય સ્થાન મહે છે પ્રત્યેક મુખ્ય સ્થાનને જે જડ હોય તેઓમાં મુખ્ય સ્થાન સિવાય જોનાર ખરેખર જુદો જ હોય છે પરંતુ જે ઠેકાણે મુખ્ય સ્થાન ચેતન હોય છે તે જગ્યાએ જોનાર ચેતન જ હોય છે જગત્નું મુખ્ય સ્થાન આત્મા છે, તે જ જગત્ને જોનાર છે એ ઉપરથી વિચાર કરીશું તો નિશ્ચય થશે કે દુષ્કર સંસાર આનિતથી થાય છે માટે તે મિથ્યા હોવાથી તેની નિવૃત્તિ માટે ચત્ન કરવાની જરૂર નથી જ્યારે જાદુગર જાદુના બળથી ધરને આગ લાગે તો પ્રકાર ખોડે છે સાર તે પ્રકાર મિથ્યા છે એમ જણી કોઈપણ મનુષ્ય તેને ઓનવવાને કષ્ટ પામી ચત્ન કરતો નથી, અથવા જાદુગર પછી વિગી દેખી દે છે ધડીપ અને બાગી જુદા કરી નાખે છે સાર તેનો માણીક શોધ કરતો નથી, અકારતો નથી દોનગીરી ચાલતો નથી, તે પ્રમાણે મિથ્યા વસ્તુની નિવૃત્તિમાર અપેક્ષા રાખવાની જરૂર નથી

ચેતનના ચાર પ્રકાર છે

ચેતનના ચાર પ્રકાર છે દુઃસ્થ, શુદ્ધ, ઈશ્વર અને બ્રહ્મ

દુઃસ્થ જગત્ અને ઉપતિથી રહિત છે તથા આત્માનો સામી છે અવિદ્યામાં જે ચેતનનો આમાસ છે તેને શુદ્ધ કહે છે અને માણમાં જે ચેતનનો આમાસ તેને ઈશ્વર કહેવામાં આવે છે પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપમાં અવિદ્યા તથા, નથી તે નિષ્ઠ છે, મુક્ત છે, અને અર્જુન

છે. ધિરની માયા ખીતેરી કાચતા ઘર જેવી હોવાથી તેમાંથી તે સર્વ જોઈ શકે છે, તથા જાણી શકે છે. જીવની માયા માગીના ઘર જેવી છે તેથી તેમાંથી કંઈ જોઈ શકાતું નથી અને મધ જાણી પણ શકાતું નથી જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય પર પોતે જ કંઈ શકે છે અને ચેતન અંશ જે જીવ છે તેનાથી કંઈ થઈ શકતું નથી આત્મજ્ઞાની પેઠે જ્ઞાનાડમાં બિનર અને બહાર જે વ્યાપી રહેતો છે તેને બહાર કહે છે બહાર છે તે મધુપ કર્મ મરતો નથી વ્યાપ તાનુ નામ અન છે બહાર જળ ઉપાધિવાળો છે તોપણ તેનો વાસ્તવિક અંશ તો અસંગત અને પાધિ વગરનો છે એવા થાય છે

આ ઉપરથી ખાતરી થાય છે કે ચેતન અંશ મધુપણ મરતો નથી પરંતુ આભાસ અંશ પ્રુણપાપ કરે છે અને સુખદુઃખ ભોગવે છે તથા ફળ આપે છે અને લે છે જીવના અને ક્ષિપ્રતા ચેતન અંશમાં કંઈ લેઈ નથી કંઈ આભાસ અંશ કરે છે અને ફળ પણ આભાસ અંશ ભોગવે છે માટે ચેતન સાથે કોઈ અથવા ફળનો મંઈ પણ સંબંધ નથી તેથી હું પોતે જ બહાર છું એમ માનવાને હમ્મત નથી જો પરમાત્માને પોતાનાથી જુદો માનવાનો આવે તો દીનતા અને દુઃખીપણ ર થતું નથી

નિર્ગુણોએ એકદમ માત્ર અનન્યા આભાસની મુદ્ર કરી છે અજ્ઞાન, આવરણ ભ્રાન્તિ પરોક્ષતા અપર્યાયજ્ઞાન ગોકનાશ અને અતિ હર્ષ એ રીતે સાત અવસ્થા વિદ્યાન ભોમિએ આભાસની મુદ્ર મરી છે પરંતુ એ સાતે અવસ્થાઓમાંથી એ અવસ્થાપણ ચેતનની નથી એ સાતે અવસ્થામાં હું જીવ રહેતો છું અર્થાત્ સાતે અવસ્થામાં જે ચેતનપણ છે તે અવસ્થાની શક્તિનું નથી પણ બ્રહ્મની શક્તિનું છે સાત અવસ્થાની પ્રથમ પ્રથમ વ્યાખ્યા નીચે મુજબ છે

અજ્ઞાન—એટલે હું જાણતો જાણતો નથી એવું કહેવું તે

આવરણ—એટલે બહાર નથી અને બહાર ભાનપણ થતું નથી તે

ભ્રાન્તિ—એટલે પોતાના સ્વરૂપમાં સસારની પ્રતીતિ થાય છે તે

પરોક્ષજ્ઞાન—બહાર નથી એવા પ્રમાણના આરણ્યનો નાશ થઈ સત્યજ્ઞાન અનંત રૂપ બહાર છું એવું જ્ઞાન થાય છે તે

અપર્યાયજ્ઞાન—એટલે હું બહાર છું એવું જે જ્ઞાન થાય છે તે અપરોક્ષજ્ઞાન સ્વયંથી પ્રુણ પાપ કરવાવાળો સુખદુઃખ ભોગવનારો હું જીવ છું એવી ભ્રાન્તિ થતી નથી

ગોકનાશ—એટલે મને જન્મ મરણ નથી લેશમાત્ર પણ સુખદુઃખ મને નથી સસારના કોઈ મને બાધ કરી શકતા નથી હું તો સત્ ચિત્, અને આનંદ રૂપ જે કૃતસ્થ છે તે છું, એ પ્રમાણે જે જ્ઞાન ઉપજે છે તે

અતિહર્ષ—એટલે કર્તા અને ભોક્તા હું નથી અને આત્મ સ્વરૂપમાં કોઈ પણ પ્રકારનો સંશય નથી હું તો અદિતીય બહાર છું એવા જ્ઞાનનો પ્રાદુર્ભાવ થવાથી જે હર્ષ થાય છે તે

ઉપર પ્રમાણે સાતે અવસ્થામાં અજ્ઞેત પરમાત્માનું શુદ્ધ જ્ઞાન થાય છે, એ વિષે પચારમાગર નામના એ ચૂંટા સારી મનઝુલી ઘણા સમાજથી વર્ણન કરવામાં આવી

કે માગે અમારા લેખથી અવસ્થાપાદને યોગ્ય સમજણ ન પડે તો વિશેષ છતાં તો વિચાર સાગર વાચી સહુરુદ્ધાર બોધ મેળવવો અવસર છે

સુખદુખના જ્ઞાનની પેઠે જ્ઞાન પશુ પ્રત્યક્ષરૂપ છે

સુખદુખનું જ્ઞાન ઇન્દ્રિયદ્વારા થતું નથી પણ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન થાય છે. માટે જે ઇન્દ્રિયદ્વારા વૃત્તિનો સમઘ થાય છે અને કોઈ જગ્યાએ રાખેલી વૃત્તિનો સમઘ થાય છે એવી વૃત્તિનો સમઘ થાય છે તેને માટે નીચે મુજબ એક નિર્ણય આપવામાં આવે છે કે એક મામલતદારના ગામમાં તે દેશના મહારાજ સાહેબની સવારી આવી ત્યારે તેમને રોકેલાં સાત મહાનુ વિચાર મુક્તિમાં સર્વ પ્રકારની અવસ્થા દરમાં આવી હતી તે મમનમાં દેશ જોરડો હતો. યોગ દિવસ પડી મહારાજ સાહેબ પાંચ પોતાને ચ પદાર્થો, મામલતદાર સાહેબ ઘણા મદ ધુલિ હતા તેથી તેમના મનમાં વિચાર થયો કે રખેને ગળ સાહેબ એમ જોરડો ચોરી તો ગયા નથી? આમ સંશય થવાથી તેઓએ તે મહાનુ વિચાર મુક્તિમાં મામલતદાર પરતુ જે જોરડામાં પોતે ઉભા રહ્યા હતા તે જોરડાને ગળત્રીમાં લે નહિ અને ખાડીમાંને ગળે તેથી એક દર ગળત્રીમાં નવ ચલાવ્યાં તેથી મામલતદાર સાહેબની મનને નિશ્ચય થયો કે આપણા અહીંનો એક જોરડો મહારાજ સાહેબ લેઈ ગયા સગવડ મહારાજ સાહેબની સવારી જે દિશા તરફ ચલે તે ગળ હતી તે રસ્તે ચમો તેમની તમે જઈ તે નમ વિનિતિ કરી કે મહેરબાન સાહેબ! આપ જે મમનમાં રહ્યા હતા તે મમનમાંથી એક જોરડો મેં લેઈ લીધો છો? આ સાંભળી, રાત તો ચડિન થઈ ગયા અને કહ્યું 'તમે શું બોલો છો? એમ કહી તેમની સાથે પોતાના મનને ગોળ્યા અને સામગ્રી લઈને ત્યાં પુલસિંહ દરવા સૂચના કરી.

મનિએ આવી જોરડો ગળી નેચા ત્યારે દેશના દેશ જ હતા તેથી મામલતદાર સાહેબને પશુ તમે આ જોરડો કેવી રીતે ગળ્યા છે? મામલતદાર સાહેબ કહે છે જુઓ એમ કહી પોતે જ જોરડામાં ઉભા હતા તે વચનના મણી ખતાં પાં

મનિ—તમે જે જોરડામાં ઉભા છો તેને ગળત્રીમાં નમ લેતા નથી? તે સાથે દેશ થાય છે

મામલતદાર સાહેબ—મરાતર કે તે હીમાળે તો દેશ જ થાય છે તાત્પર્ય એ છે કે તમે ઉભા છો તે જોરડો દરમો છે એવું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન મરાતર માટે દેશમાં જે જ્ઞાન થતું તે સ્પષ્ટજન્ય જ્ઞાન થયું હોવાય

અતઃ ગળત્રી વૃત્તિમાં જે સુખદુખ થાય છે તે તે વૃત્તિમાં રહેતો સાક્ષી છે તે સુખદુખને પ્રમથ કરે છે, તેથી તેને સુખદુખ આદિ ભારત કહેવામાં આવે છે બુદ્ધાની વસ્તુઓ સાથે જે અતઃમરુતી વૃત્તિનો સમઘ થાય છે તે નેત્રાદિન્દ્રિયદ્વારા થાય છે. માટે જહાસની રસ્તોના સાક્ષી ભારત થતો નથી તે જ પ્રમાણે જહાસમાં અતઃમરુતી વૃત્તિ દ્વારા જની નથી પરતુ સરીરના અતરંગ જ થાય છે તે વૃત્તિ સાથે જનનો સમઘ છે. તેથી જ્ઞાન પશુ સુખદુખ મના જ્ઞાનને પેઠે પ્રત્યક્ષરૂપ છે

આપ્તુ જગત્ નાશવત છે *

આ અપાર સસારમાં સ્થાવર જગત્ જડ ચૈતન્ય જે પ્રધાન જીવ છે તે તમામ અસ્થિર છે, નાશ પામનાર છે જ્યાં ખાડીઓ હતી ત્યાં આગળ મોટા સમુદ્ર થયા છે અને સમુદ્રો હતા ત્યાં ખાડીઓ થઈ છે, જ્યાં મુદર જાગમગીયા હતા ત્યાં ઉમ્મરડા થયા છે અને ઉમ્મરડા હતા ત્યાં હવેરીઓ બધાઈ છે જ્યાં શહેર હતા ત્યાં રાત થયા છે અને રાત હતા ત્યાં મામ વસ્યાં છે આ પ્રમાણે અતિશય કલ્પન પાચન ચાય છે કર્ણુ અર્જુન, બિષ્મચિત્તમહા, દ્રોણાચાર્ય અશ્વત્થામા કૃપાચાર્ય, રાવણ, ક્રમકર્ણુ વિશ્વામિત્ર, વસિષ્ઠ પરશુરામ, સદાશ્રાવર્ણુ, અને ગૌતમ આદિ તેજસ્વી વીર્યવાન્ અને સામર્થ્યવાન્ હતા તેઓ પણ મરણને શરણ થયા છે તો આપણા જેવાતી વાતો જ શી કોઈને આજ કોઈને કાલ, કોઈને છ મહિને વધે પાંચ વર્ષે પચાસ વર્ષે સો વર્ષે કે હજાર વર્ષે પણ જનુ છે એ નિર્વિવાદ છે

આત્માનો આક્ષાત્કાર જ્ઞાનથી થાય છે.

આત્મા નિત્ય છે ચૈતન્યરૂપ છે એનો સાક્ષાત્કાર જ્ઞાનવગર થઈ શકતો નથી વાચનસૂત્ર નિગમર છે છતાં જ ના હજી પાછા હાતવાથી તેનો સાક્ષાત્કાર થાય છે અને વાચન નિયે સેશમાન પણ સશય રહેતો નથી તે જ પ્રમાણે આત્મા નિરાકાર છે તેનો સાક્ષાત્કાર મનવડે જ થઈ શકે છે

આત્મજ્ઞાન એટલે શું ?

પરમાત્માની નજરથી જગત્ની ઉત્પત્તિ થઈ છે તેમા ક્રમવાત્ આકાશ વાયુ અગ્નિ, પાણી પૃથ્વી, ઔપચી વીર્ય, અને પ્રુષ્ઠ ઉત્પન્ન થયો છે શરીરની ઉત્પત્તિ પચમહા જાતથી છે તે બધાને ચેતન આપનાર જે અત્મા છે તે દેહ છે દેહના વિભર છે જ મ થયો, જન્મ થયા પછી, છે પણ જન્મ થયા પછીથી વૃદ્ધિને પામવું, સ્વાવસ્થા પ્રાપ્ત થવી વૃદ્ધાવસ્થા આવવી અને મરણ પામવું આ જ પ્રકાર ના વિભર શરીરના છે પરંતુ આત્માના નથી

અહમ્બ્રહ્માંસિમિ " હું બ્રહ્મ છું હું એટલે મ ? હું એટલે શરીરના પૈયમૂત સમજના, અથવા તેના જ વિકાર જાણવા ના એમ નથી હું એટલે ચેતનરૂપ આત્મા જ સમજવો જોઈએ

'હું મને જાણતો નથી' એવું જે કહેવામા આવે છે તે અજ્ઞાનનો દેહ છે અને તેજ દેહ હું છું હું જડો છું, પાન્યો છું કાળો છું ગો રૂ વગેરે જે માનવામા આવે છે તે મોટી ભૂત છે મત્સ્ય અજ્ઞાને મરતે મનુષ્ય પોતે એ પ્રમાણે બોલે છે વિમાર, રીને અનુભવથી જેવામા આવે તો તે અજ્ઞાનને જ લાવાવો છે તે બવાયી નાશ છે એ તે જૂદો ન હોય તો 'હું અજ્ઞાની છું એ કહેવું અથવા જાણવું કદાચ અને નહિ માટે નથી તે જ ત્રણ અવસ્થા પચકોશ બોક્કા, અને ભોગ્ય કોગેરે વારવાર વિવંચન કરીને તે દેહાદિ લાભ દમ્પ છે અને હું તેનો દેહ છું એમ જે નિશ્ચય

ઠે માટે અમારા લેખથી પ્રેયસ્સ પાદકને ચૈત્ય સમજાવવા ન પડે તો વિશેષ જાણસા સાર વિચાર સાગર વાળી સદ્ગુણદારા બોધ મેળવવો અવશ્યક છે.

સુખદુઃખના જ્ઞાનની પેઠે જ્ઞાનનું જ્ઞાન પણ પ્રત્યક્ષરૂપ છે

સુખદુઃખનું જ્ઞાન ઇન્દ્રિયદ્વારા થતું નથી, પણ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન થાય છે. કોઈ ભાણે ઇન્દ્રિયદ્વારા વૃત્તિનો સંબંધ થાય છે અને કોઈ જગ્યાએ ચમ્દથી નીકળેલો સંબંધ થાય છે. સુખની વૃત્તિનો સંબંધ થાય છે તેને માટે નીચે મુજબ એક વ્યાત આપવામાં આવે છે કે એક મામલતાર રતના ગામમાં તે દેશના મહારાજ સાહેબની સવારી આવી ત્યારે તેમને રહેવા સાડે મહાન વિશાળ મકાનમાં સર્વ પ્રકારની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી તે મકાનમાં દશ ઝોરડા હતા. થોડા દિવસ પછી મહારાજ સાહેબ પાછા પોતાને તે પદાર્થ મામલતાર સાહેબ ધણી મદ્ય પુદ્ધિ દ્વારા તેથી તેમના ખનમાં વિચાર થયો કે રહેને રાજ સાહેબ એકા ઝોરડા ચોરી તો ગયા નથી? આમ સંશય થવાથી તેઓએ તે મકાન ॥ દશ ઝોરડા મળવા માડ્યા પરંતુ જે ઝોરડામાં પોતે હતા ૨ ॥ ત્યાં તે ઝોરડાને ગણત્રીમાં લે નહિ અને ખાસીનારો મળે તેથી એક દર ગણત્રીમાં નવ થવા લાગ્યા તેની મામલતાર સાહેબના મનને નિશ્ચય થયો કે આપણા બહોનો એક ઝોરડા મહારાજ સાહેબ લેવો ગયા સમય મહારાજ સાહેબની સ્વારી ને દિશા તરફ ચળે મળે હતી તે રહેને ચળે તેમની માંમે જઈ તે નમ વિનંતિ કરી કે મહેરમાન સાહેબ! આપ જે મકાનમાં રહ્યા હતા તે મકાનમાંથી એક ઝોરડા કમ લેવો જાયો છો? આ સાંભળી રાજા ને તો ચકિત થઈ ગયા અને હજી ૦ નમે શુ બોલો છો? એમ પછી તેમની સાથે પોતાના મનિને પોતા આ અને સાંભળેલી હકીકતનો પુલસિ કરવા સૂચના કરે

મનિએ આની ઝોરડા ગણી ત્યારે દેશના દેશ જ દેશના તેથી મામલતાર સાહેબને પછ્યુ તમે આ ઝોરડા કેરી રીને ગણ્યા છે? મામલતાર સાહેબ કહે છે જુઓ એમ કહી પોતે જે ઝોરડામાં હતા હતા તે વચગના ગણી બતાવ્યા

મનિ—નમે જે ઝોરડામાં હતા છે તેને ગણત્રીમાં કમ લેતા નથી? તે સાથે દેશ થાય છે

મામલતાર સાહેબ—પરાનર કે તે હીસાએ તો દેશ જ થાય છે નાતપ્ત એ કે તમે કિંબા છો તે ઝોરડા દેશમાં છે એવું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન કરાવું માટે દેશમાનું જે જ્ઞાન થયું તે ચમ્દજન્ય જ્ઞાન થયું છે એવું

અતઃ મળતી વૃત્તિમાં જે સુખદુઃખ થાય છે તે તે વૃત્તિમાં રહેનો સાક્ષી છે તે સુખદુઃખને પ્રકાશ કરે છે તેથી તેને સુખદુઃખાદિ બાલ્ય કહેવામાં આવે છે બુદ્ધિની નસ્ટુઓ સાથે જે અતઃ કરતી વૃત્તિનો સંબંધ થાય છે તે નેત્રાદિન્દ્રિયદ્વારા થાય છે માટે મહારાજી નસ્ટુનો સાક્ષી બાલ્ય થતો નથી તે જ પ્રમાણે મહારાજ અતઃ કરતી વૃત્તિ બહાર જતી નથી પરંતુ ચરીરના અંતરમાં જ થાય છે તે વૃત્તિ સાથે જાનો સંબંધ છે તેથી પ્રકાશ જ્ઞાન થયું સુખદુઃખના જ્ઞાનની પેઠે પ્રત્યક્ષરૂપ છે

આપ્તુ જગત્ નાશવત છે *

આ અપાર સસારમાં રચાવર જગમ જડ ચૈતન્ય જે કઈ જણાય છે તે તમામ અસ્થિર છે, નાશ પામનાર છે જ્યાં ખાડીઓ હતા ત્યાં આમળ મોટા સમુદ્ર થયા છે અને સમુદ્રો હતા ત્યાં ખાડીઓ થઈ છે, જ્યાં સુદર આગમગીચા હતા ત્યાં ઉકરડા થયા છે અને ઉકરડા હતા ત્યાં હવેલીઓ બધાઈ છે જ્યાં શહેર હતા ત્યાં રાન થયા છે અને રાન હતા ત્યાં ગામ વસ્યા છે આ પ્રમાણે અતિથાર હિચન પાથન થાત છે કહ્યું અણુન બિંબપિતામહ, દ્રોણાચાર્ય, અચરથામા કૃપાચાર્ય રાવણ, કમકર્ણ વિશ્વામિત્ર વસિષ્ઠ પરશુરામ, સહ્યાચાણુન, અને ગાતમ આદિ તેજસ્વી વીર્યવાન અને સામર્થ્યવાન હતા તેઓ પણ મરણને શરણ થયા છે તો આપણા જેવાની વાતો જ શી ? કોઈને આજ કોને કાલ, કોઈને છ મહિને વર્ષે પાંચ વર્ષે પચાસ વર્ષે સો વર્ષે કે હજાર વર્ષે પણ જન્મ છે એ નિર્વિવાદ છે

આત્માનો સાક્ષાત્કાર જ્ઞાનથી થાય છે.

આત્મા નિત્ય છે ચૈત વરૂષ છે એનો સાક્ષાત્કાર જ્ઞાનવગર થઈ શકતો નથી વાયુનુસ્પૃષ્ઠ નિરાકાર છે હતા જ ના કાળો પાદ્મ હાનનાથી તેનો સાક્ષાત્કાર થાય છે અને વાયુ વિષે લેશમાન પણ સદાય રહેતો નથી તે જ પ્રમાણે માત્રા નિરાકાર છે તેનો સાક્ષાત્કાર જ નવડે જ થઈ શકે છે

આત્મજ્ઞાન એટલે શું ?

પરમાત્માની નજરથી જગત્ની ઉત્પત્તિ થઈ છે તેમા કમવા, આમણ વાયુ અગ્નિ, પાણી પૃથ્વી, આયુધી વીર્ય, અને પુરુષ ઉત્પન્ન થયા છે શરીરની ઉત્પત્તિ પચમહા ભૂતથી છે તે બધાને ચેતન આપનાર જે આત્મા છે તે દેખા છે દેવના વિભર છે જ મ થયો જન્મ થયા પછી છે પણ જન્મ થયા પછીથી વૃદ્ધિને પામતુ, શ્રવાયસ્થા પ્રાપ્ત થવી વૃદ્ધાનુસ્થા આવવી અને મરણ પામતુ આ છ પ્રકાર નો વિકાર શરીરના છે પરંતુ આત્માના નથી

“અહમ્બ્રહ્માસ્મિ” હું બ્રહ્મા છું હું એટલે કે ? હું એટલે શરીરના, પચમૂત સમજનાં અથવા તેના છ વિકાર જાણવા નો એમ નથી હું એને ચેતનરૂપ આત્મા જ સમજવો જોઈએ

‘હું મને જાણતો નથી,’ એવું જે કહેવામાં આવે છે તે અજ્ઞાનનો દૃષ્ટા છે અને તેજ દૃષ્ટા હું છું હું જાણો છું, જાતજાણું કાળો છું જો ! હું વગેરે જે જ્ઞાનવામાં આવે છે તે મોગી બૂત છે કારણ કે અજ્ઞાને પ્રાપ્તે મનુષ્ય પોતે એ જમાણે મોક્ષ છે વિચાર, પ્રીતિ અનુભવથી નેવાનાં આવે તો તે અજ્ઞાનને જાણવાનો છે તે જવાબી નોરો છે અને તે જુદો ન હોય તો હું અજ્ઞાની છું એ કહેવું અથવા જાણતું જાણી જા નહિ માટે ત્રણ દેહ ત્રણ અવસ્થા પચકોણ ભોક્તા અને ભોગ્ય વગેરેનું પારવાર વિવેચન કરીને તે દેહાદિ લખ દસ્ય છે અને હું તેનો દૃષ્ટા છું એમ જે નિશ્ચય

કરીને જાણવું તેનું નામ આત્મજ્ઞાન છે આત્મજ્ઞાનથી ચારણી જન્મ મરણ આદિક બનેક દુખો નાશ પામે છે

જીવકર્મને અધીન સૃષ્ટિ છે.

જીવ માયાના આવ જીના આડબરથી કર્મ કરે છે અને દુઃખની પણ ધડા રામે છે પરમેશ્વર જીવોના ક્રમ ને અનુસાર ઉચ્ચ નીચા ભોગનિમિત્ત સૃષ્ટિની રચના રચે છે આ રચના કરેડો યુગથી આત્મી જ આવે છે, માટે આ સૃષ્ટિ જીવકર્મને આધીન છે જીવ જેવા પ્રાણની ઉપાધિત કર્મ કરે છે તેવા પ્રકારનું ક્રમ ભોગને છે તેટલા સાર મોક્ષ મેળવી પરમાત્માની પ્રાપ્તિ કરવાની ઇચ્છાવાળાએ પ્રથમનો ત્યાગ કરીને “શુદ્ધ અદ્વૈત બદલું” અપરોક્ષજ્ઞાન સંપાદન કરવામારૂં ચલ્ન આદરવો, એ જ અવશ્યક છે

સંઘર્ષ જગત્ મિથ્યા છે.

જગત્ મિથ્યા છે તેને સત્ય માનવાથી પ્રાપ્તવ્ય વસ્તુઓ વિદ્યમાન છે જગત્ નો સત્ય હોય તો સુકુપ્ત અવસ્થામાં જ રાખવું જોઈએ પણ તે તો કાંઈ જણાતું નથી માટે જગત્ સ્વપ્નાવસ્થાની પેઠે મિથ્યા છે એનું સિદ્ધ થઈ શકે છે જગત્ની જે સત્તા છે તે પરમાત્માથી કંઈ બિન નથી માત્ર તેની નીતીતિ બિન થાય છે અધારાના દોરથી દોરખમાં સપાંની પ્રતીતિ થાય છે પરંતુ નીતીતિ સત્ય નથી, મિથ્યા છે તે જ પ્રમાણે જગત્ની પણ પ્રતીતિ મિથ્યા સમજવી અરોપિત કોઈ પણ પદાર્થની સ્વતંત્ર સત્તા હોતી જ નથી તેથી ભ્રાન્તિને લીધે અધિષ્ઠાન જ આરાપિત રૂપે પ્રતીતિ થાય છે એમ માનવું જોઈએ છીપમાં રૂપની પ્રતીતિ થાય છે તે રૂપ છીપથી જુદું હોતું નથી તે પ્રમાણે ભ્રાન્તિ પામેના ગુણને જે મંદ બળથી પ્રતીતિ થાય છે તે અધિષ્ઠાનથી જુદું હોતું નથી ભ્રાન્તિની વખતે “આ રૂપ છે” એ વાક્યમાં ‘આ’ અક્ષર જેમ છીપ ન તેમ આ “જગત્” છે એ વાક્યમાં ‘આ’ એ સર્વદા બ્રહ્મરૂપ છે, છીપમાં પ્રતીતિ થયેલું રૂપ જેમ નામનું જ છે તેમ સ્વપ્નામાં પામેલો જગત્ નામો ભ્રાન્તિ જ છે

હવે અને ઈશ્વરની વાચ્યરૂપે એમતાનથી પણ વક્ત્યરૂપે એમતા છે વાચ્યમાં તો સૂર્ય તથા પતંગીઆની પેડે, રાજા તથા સીસાઈની પેડે, સમુદ્ર નથા કૂચાની પેડે, મેરૂ તથા પરમાણુની પેડે, કારણિકોની પરસ્પર વિરુદ્ધતા જોઈ છે પણ તે ઉપાધિ વાસ્તવિક રીતે નથી મદત્તત્ત આદિની દાગણરૂપ માયા ઈશ્વરની ઉપાધિ છે અને માયાનાકાચ રૂપ જીવની ઉપાધિ છે ઈશ્વર અને જીવની આ બન્ને ઉપાધિઓનો સારી રીતે ત્યાગ કરીએ તો ઈશ્વર રહેતો નથી અને જીવ પણ રહેતો નથી તરુ રૂંદે રાજ્યરૂપ ઉપાધિઓની રાગ દહેવાય છે અને તરવારરૂપ ઉપાધિની ગીરાઈ દહેવાય છે એ બંને ઉપાધિઓને ત્યાગ કરીએ તો ૨ ૧ રહેતો નથી તેમ ગીપાઈએ રહેતો નથી તે જ પ્રમાણે ઈશ્વર તથા જીવની ઉપાધિઓનો ત્યાગ કરીને ત્રિચાર દર્શન સ્વયં જ્ઞાનમા સેવામાં આવે તો અદ્વિતીય, વિશુદ્ધ વિજ્ઞાનમય, નિરંજન, આત્મિયનની -રિત, ક્રિયાઓથી રિત, નિત્ય મુખમુખ અગમરૂપિત (નગમરૂ, પ્રમાણેથી જ નાથ નહિ એવો મન અને વાણી વિશેથી અગમ્ય નામરૂપિત નગમરૂપિત તથા નિરંતર આનંદ રમ સ્વરૂપ)

તત્ત્વ સ્વરૂપકાંશ પરમ બ્રહ્મ છે, એવો નિર્ણય થાય છે મટે મિથ્યા પદાર્થનો ત્યાગ કરીને હું પોતે જ બ્રહ્મ છું એમ બળવું નેહાં મારીના મર્ચરૂપ ઘડો કાઢીઆ, કુઝ વગેરે મારીના જ છે તમ બ્રહ્મથી દિપન થએતુ જગત્ બ્રહ્મ જ છે અને સત્ય જગત્ મિથ્યા છે

બ્રહ્મ અને જગત્નો અપોક્ષ ભેદ

કસ્તુરી પોતા પી નાનિમા છતાં મૃગ કસ્તુરીનો ગંધ લેવા તરવાને મુખે છે આમ તેમ ક્ષીં મારે છે તેરી જ રીતે ગાતાના આ માગા જે મુખે છે તે છત્ર મરુનો નરી અને અવિદ્યાના આનરુને લીધે અનાત્મમુખ સામ્ય મત્વા ભગ્ન માર્યા કરે છે, ઉત્તન અને સ્વાદિષ્ટ પદાર્થો મંગામા મુક્તી જ તેને હબો અર્થ થાય છે તેથી તે અતિશય સારા લાગે છે પદાર્થ જ છે, હાલવા પશુ જડ છે અને જડમા તો કાષ્ઠપણ પ્રમારનો સ્વાદ હોતો નથી કદાપિ તેમા સ્વાદ હોય છે તો તે જડને સમજતો નથી માત્ર સ્વાદ માત્ર તો ચેત ન્યમ જ છે એમ નિર્નિરાદયણે સમજાય છે મતર્થે ડમરુપે મૂના સ્વાદુ જે બાન થાય છે તે ચેત ય અવસ્થામાં જ થાય, તેથી નિર્ણય થાય છે કે તે ચેત ય અવસ્થામાં જે મુખ થાય છે, જે જ્ઞાન થાય છે તે અત્માતુ જ છે તેથી રિચા વૃત્તિરી ચેત યમાયે અમ્યતા કરવામાં આવે તો અત્પગાન નાશ પામે છે અને સર્વિપદુ પ્રપ્ત થાય છે

આત્માનો વિચાર યથાર્થપણે મ્યા વગર લલ્લચિન્ન મહેર મરતિ " એ શ્રુતિ વચનની સાચી જાણ થતી નરી ધક્કાગો કાઢીઆ કુઝ વગેરે વાણીથી થતા નામોઆર માત્ર છે પણ તેમ અત્ય તો મતિમ જ છે તેમ ચારત્ વસ્તુમાત્રનું કારણ બ્રહ્મ છે આ પ્રમાણે એમમ ચિત્તે વિચાર કરવાથી મજ અને જગત્નો અપોક્ષ ભેદ સમજાય છે

અનુભવ મરે છે તેમને નિત્ય મુખની પ્રાપ્તિ છે.

અવિદ્યા, અસ્મિતા, રાગ દ્વેષ અભિનિવેશ અને કર્મવિપાક એવાં દોરો આરે છત્ર ત્યાગ કરે છે ત્યારે છત્ર મહારૂપ થાય છે

અવિદ્યા એટલે સત્યને અસત્ય માનવું અને અમત્યને સત્ય માનવું તે

અસ્મિતા એટલે છત્રમાન આનરુને હું મરે છે, પરંતુ અત્ત મરુધા આત્મા તો બૂટો છે કારણ કે આનરુ માયાતુ છે

રાગ એટલે મિથ્યા મુખમાં પ્રીતિ થાય છે તે

દ્વેષ એટલે પ્રિય પદાર્થનો ત્યાગ થતા ત્યારે છત્ર કોવ મરીને મેમાન થત ના છે તે

અભિનિવેષ એટલે ડમરે આ ઘણી ઓછી રખેને ર પી મુઝવયુ થાય છે અને મેમાન બની વલોપાન કરે છે તે

કર્મવિપાક એટલે કર્મો કર્મ બોલવા પર છે તે

ત્યારે એ સુખી અને ખીજને દુખી કેમ બનાવે છે એ શ્રી રાય આ તો સ્વાભાવિક છે માટે સમાધાન એવું જ આપવામાં આવે છે કે પન્નેશ્વરને ખેડ પણ પ્રમારતો પશુપાત્ર નથી પોતે તો અદ્વૈત યાત્ર આપનારા છે આ ઉપરથી નિશ્ચય થાય છે કે પ્રાણીમાત્ર પોતાના પૂર્વના કર્મોનુસાર ઉત્પન્ન થઈ સુખદુઃખને ભોગવે છે અને અપરા રહેલાં કર્મોનુ ક્રમ ભોગવવા સાર જ જન્મ લેવાની જરૂર છે કર્મોનુ ફળ ભોગવ્યા વગર જીવનો છુટકો નથી એટલે પુનર્જન્મની સમાપ્તિ આવતી નથી અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી માટે કર્મોના નાશ કરવા જ્ઞાન પ્રહણ કરવા સાર પ્રવૃત્તિ કરવી યોગ્ય છે

જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી કર્મો નાશ પામે છે.

૫ ચંદ્રશીમાં કવ્યું છે કે “અવદય માયિ માવાના પ્રતિકારો મરેવ્ ચદિ, સદા દુઃખેતેલિપેત્ નહરામયુષ્ઠિઠરા -ભાવી મિથ્યા થતુ નથી, જો તેમાં ફેરફાર થઈ શકતો હોત તો નનરાજ રાજ ગમચદ્ર અને યુધિઠિરસરખા ધર્માત્માએનેદુ ખ ભોગ વધુ પડત નહિ માટે વખતે વખતે સુખદુઃખ ભોગવ્યા વગર છુટકો નથી એમ સમજી ભોગેજાથી રહિત થઈ આત્મ સમુખ વૃત્તિ કરવી આત્માનિમુખ સિ થવાથી જ નતો ઉદય થાય છે અને જ્ઞાનોદય થવાથી કર્મો બાધ મરી શકતા નથી તેથી પરમાનંદ સ્વરૂપને પામી અજ્ઞાનરૂપ સમુદ્રમાં આચડતુ પડતુ નથી

મિય ત્રિવેણી વર્ગના જ્ઞાન સંપાદન કરતુ પુનરાવર્તન ટાળતુ આતુ નામ જ આત્મ વિચાર છે માટે અતરમા શ્રેયસ પાદનની જ જાના વિચારો અતઃ પ્રયુક્તો આવતા હોય તો તે વિવેકી થઈ અહતા મમતાનો ત્યાગ કરી શમ માનિને સાધન કરી સદ્ગુણના ચરણને ચરણ થઈ ઉત્પાદક દુર્લભ આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્તિ કરવા પ્રયત્ન કરે, એ જ મનુષ્યજન્મની સાધ વ્યવસ્થા છે હનિશિવમ્

સંસારસુધારો.

(અનુસધાન વત્ત માન વર્ષનો ગૃહ ૨૬૪ થી)

પ્રકરણ ૫

રાજકિય નૃત્તિ

૨૨-૧૦-૧૯૨૧

આ જો દશે દિશાએ રાજકિય પ્રવૃત્તિ ચાલી રહી છે અને તેમ માનવામાં આવે છે કે તે પ્રકારની પ્રવૃત્તિ જ દેશનું સાચું અને પરમકલ્યાણ કરનાર છે મનુષ્યના હુબમા આ પ્રકારની પ્રવૃત્તિની જ દશ એમ માનવામાં આવે છે અને આ પ્રવૃત્તિમાં જેમ ભાગ લેનારની સખ્યા વિશેષ તેમ વધારે સાર એમ માનવામાં આવે છે એક વખત ખીતુ બધું છોડી માન આ જ પ્રવૃત્તિમાં આખો દેશ નેડાય તો દેશનો ઉપ તરત જ થઈ જાય અને પ્રગતે કાંઈ વાતે હુબ રહે નહિ આ પ્રમાણે દેશના અમૂલ્ય ગણના મનુષ્યો આજે મતન્ય હાથથી તેવા પુરુષો જ દેશનું સાચું કલ્યાણ કરનાર માન છે અને જેનું બધું આ પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેતા નથી તે દેશ કો દેશનું અસ્તિત્વ પ્રતાપ અથવા ગૌરવ ગણાય છે

આ સબધમાં સ્થિરતાથી હીધ વિચાર કરવાની જરૂર જણાય છે જેવા વિસ્તાર થયા આ સબધમાં ચર્ચા થી બેઠાએ તેટલા વિસ્તારથી તો આપણે ચર્ચા નહિ કરી શકીએ પરંતુ કયામતિ સ્વરૂપમાં આ સબધમાં આપણે અત્ર ચર્ચા કરીશું

આ પ્રથમ એ નિર્ણય થવાની જરૂર છે કે વાસ્તવ હિત અથવા વાસ્તવ મુખ એ શી વસ્તુ છે, અને આ વાસ્તવ હિત અથવા મુખ આજની રાજકિય પ્રવૃત્તિથી સંધાય તેમ છે કે તેને માટે આ વાસ્તવ અવસ્થાની જરૂર છે કે વળી વત્ત માન રાજકિય પ્રવૃત્તિથી અવસ્થા હુબમાત્ર દર થઈ રહેશે કે હુબો અવરોધ રહેશે, અને જે અવરોધ રહે તો તેને માટે ખીતુ કયા પ્રયત્નની અપેક્ષા રહે છે આ રાજકિય લાભથી પ્રાપ્તો સર્વ તાલ થઈ શકશે કે અમુક જ લાભ થશે દેશના બધા મનુષ્યો તેમાં ભાગ લે તો જ આવી પ્રવૃત્તિ સિદ્ધ થાય કે કાંઈ એમ વીરનર પણ આ પ્રાપ્ત કરી શકે અથવા આ પ્રમાણની પ્રવૃત્તિમાં જે ભાગ ન લેતા હોય પણ ખીતુ પ્રમાણની પ્રવૃત્તિ પ્રતા હોય તે જેનું હિત કરનાર ગણી શકાય કે એમ મુખ અને હુબ એ શી વસ્તુ છે અને તે કયા માર્ગોથી આવે છે તથા કયાં કારણોથી તેમને વિનાશ થાય છે સાચી ઉન્નતિ એ શી વસ્તુ છે અને તે માત્ર વર્તમાન રાજકિય પ્રવૃત્તિથી જ સંધાય તેમ છે કે તેને માટે આ પ્રકારની અપેક્ષા રહે છે આ વગેરે અનેક પ્રશ્નોનો આ સબધનો નિર્ણય કરવામાં વિચાર કરવાની જરૂર રહે છે જેની અગે ચર્ચા થાતી આજે આ પ્રકારથી તે સબધમાં સ્વરૂપમાં વિચાર કરીશું

આ બધી બાબતોમાંથી એક બાબતના સમઘર્માં આપણે પ્રથમ વિચાર કરી દેશ્યે, પછી બીજી બધી બાબતોના સમઘર્માં વિચાર કરીશું. તે એ કે મનુષ્યને સુખદુઃખ યાથી આવે છે ? તેના સુખ દુઃખનું કારણ તે પોતે જ છે કે બીજું છે ?

હવે જો આપણે એમ માનીએ કે આપણી પ્રજાના દુઃખનું કારણ અમેજો છે, અને તે જાણ અથવા તેમનું જ્ઞાન યજાવ તો આપણી રાજ સુખી થઈ રહે બહુ સાઈ પડુ હું પૂછું છું કે અમેજો તે આપણી પ્રજાના દુઃખનું મુખ્ય કારણ છે કે નિમિત્ત કારણ છે ? અને અમેજો વા અમેજી રાજ્ય ન હોય તો આપણી પ્રજાને કાષ્ટ દુઃખ જ રહેતો થુ ?

તત્ત્વદષ્ટાઓના એ નિશ્ચય છે કે મનુષ્યના સુખ બહુ કારણ તે પોતે જ છે, તેના પોતાનાં કર્મ છે. જો તેના કર્મ તેને દુઃખ લાવે એવાં હોય છે તો તેને દુઃખ આવે છે અને જો તેના કર્મ તેને સુખ આપે તેવાં હોય છે તો તેને સુખ આવે છે આ જ એક પ્રકૃતિનો બળવાન અને સાત્ય નિયમ છે.

પૂર્વે અમે તે ન હતા ત્યારે જ આપણે તે વાતની પ્રજાને સુખી ગણીએ તો તેનું કારણ એ હતું, કે તે વખતની પ્રજાના કર્મ એવાં હતાં કે તેમને આ પ્રમાણે દુઃખ ન આવે આજની પ્રજાને દુઃખ આવ્યું છે તેનું કારણ વાસ્તવ કારણ એ છે કે તેના કર્મ તે પ્રમાણ છે. આજે પ્રથમ બાબતનિમિત્તે આપણા દેશમાં આ ૧૧ પછીથી ધીમે ધીમે આપણા દેશમાં તેમણે સત્તા જમાવી આપણી પ્રજામાં આ પ્રમાણે બેઠાં બેઠાં થયાં, અને પછીથી તેમની મત્તા જામી આજે આજે છે તેથી આજનાં થઈ રહી છે એ બધું થવામાં નહિ, કે તે અમેજો વા મમેજી રાજ્ય વાસ્તવ કારણ-જુદા છે, ૫૧ ખરું કારણ એ છે કે આ પ્રકારનાં દુઃખ પછી આપણાં જવારે પ્રજાનાં કર્મોનાં પાંચામ થયાં ત્યારે તે પ્રજા જેનું દુઃખરૂપ ફળ મળી શકે તેવી રીતિને પ્રજા માટે તો આ અમેજો આપણા દેશમાં અજાણ તથા તેમનું જાણ થયું હમ સત્તા એવી બળવાન છે કે તે જોતે એવી પરતજ રીતિમાં મૂકે છે કે તે રીતિમાં જીતે પરતજ પોતે તેમને પોતાના કર્મનું ફળ ભોગવવું જ પડે તે નહીં કર્મનું ફળ ભોગવી શકે તેની રીતિમાં તેમને મૂકે છે, તેવી રીતિને તેના માટે પ્રથમ ઉત્પન્ન કરે છે, કે જોના રહીને યુદ્ધ આ બ્યાંવિના તેમને પોતાના કર્મનું ફળ ભોગવવું જ પડે આ પ્રમાણે હોવાથી જો તે પોતાના કર્મને સુધારે અને જો કર્મોનાં ખર્ચામાં સુખ આવે તેનાં કર્મ કરે તો તેના દુઃખ એવી જો અજાણજાણ છે અને તેને સુખ જ આવે છે આ જ દુઃખને સાચો પ્રતિભાર છે અંધારનો સાચો પ્રતિભાર પ્રમાણ છે અવકાર ટાળવાની બીજી પ્રથમ કરવાની રીત જરૂર છે ? દીપ પ્રખટાવો એટલે પ્રમાણ એવી મેજે બળાગે તે પ્રમાણે દુઃખને દૂર કરવાને બીજા ઉપાયોની રીત જરૂર છે ? સુખને આપનાર કર્મો પ્રજા એટલે દુઃખ કપાડી આવશે ? કારણકિના કાર્ય થયું જ નથી દુઃખનું કારણ દુઃખરૂપ ફળને ઉત્પન્ન કરનાર કર્મો છે અને સુખનું કારણ સુખરૂપ ફળને ઉત્પન્ન કરનાર કર્મો છે સુખ નેષ્ટમે તો સુખ ઉપજાવનાર કર્મો કરો અને દુઃખ નેષ્ટમે તો તે પ્રકારના ફળને આપનાર કર્મોમાંથી નિવૃત્ત થાઓ. આ તમે સુખને ઉપજાવનાર કર્મો કરનાર કરો પ્રજા છે ત્યાં કર્મ ફળપ્રદાતા સત્તા તમારી આસપાસ એવી રીતિ ઉપજાવે છે,

તમને એવી પરિસ્થિતિમાં મુકે કે તેથી તમને સુખ જ મળે, આ જ નિયમ એક વિશ્વમાં બળવાનપણે પ્રવર્તે છે.

આ રીતે આ દેશમાં આ સ્થિતિમાં જ જન્મ્યા છીએ, અંગ્રેજ યુરોપ તે દેશની સ્થિતિમાં જન્મ્યા છે અને એક અમેરીકન તે દેશમાં લાગી સ્થિતિમાં જન્મ્યા છે, અને સક પોતપોતાના કર્મનુસાર સુખ દુઃખ ભોગવી રહ્યા છે તેમાં અન્ય કંઈ જ કારણ નથી, પણ કર્મ જ કારણ છે જેનાં જેવા કર્મ હોય છે, તે કર્મનું ફળ તેને જે સ્થાનમાં અને જે સ્થિતિમાં રહેવાથી મળે તે સ્થાનમાં અને તે સ્થિતિમાં કર્મફળપ્રદાતાસત્તા તેને મૂકે છે, તે સત્તા સર્વ શ છે હવે જો જે કર્મો સુખો આપનાર છે, અને જે દુઃખને આપનાર નથી તેવા કર્મોનું પ્રજ્ઞ અનુદાન કરે તો દેશની વગર માન સ્થિતિ કર્મસત્તાના બળે બદલે જાય, અને પ્રજ્ઞ સુખી થાય.

એક મનુષ્યો પોતાના આંગણમાં કકડ્યનું ઝાડ વાવ્યું હતું અને તેને તે રાજ પાણી પીને પોષણ આપતો હતો. આથી તેને અને તેના કુટુંબને ધણું દુઃખ થતું હતું આ દુઃખ ઠાળવાનો તેને માટે એજ સર્વોત્તમ ઉપાય છે કે તેણે તેને પાણી પાછને પોષણ આપવું બંધ કરવું તે જો તો પોષણ આપનાર બંધ કરે છે તો તે ઝાડ એની મેળે સકાષ જાય છે તે જ પ્રમાણે હાલની દુષ્ટ અને જીનમી રાજ્યનીતિને પોષણ આપનાર આપણી પ્રજાનાં દુષ્ટકર્મોપી પાણી છે જો આ પાણીને તે બંધ કરી દે છે તો તે રાજ્યનીતિ એને મેળે બદલાઈ જાય છે કે સુખાઈ જાય છે આપણાં મ મ નાના, અંગ્રેજો એની મેળે જતા રહેશે અથવા કદાચ રહેશે તો પણ તે એવી રીતે રહેશે કે જેથી તે આપણને દુઃખરૂપ નહિ થાય પણ સુખરૂપ જ થશે સુખદુઃખનું વાસ્તવ મારણું કર્મ જ છે સુખને આપનાર કર્મ કરી એટલે તમને સુખ મળશે અને દુઃખને આપનાર કર્મો કરી એટલે દુઃખ મળશે, આ નિયમ અનુદલ ધનીય છે.

આ જગતમાં દુઃખને દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરનાર મનુષ્યોમાં એ પ્રકારના મનુષ્યો જોવામાં આવે છે એક પ્રકારના મનુષ્યો એવા હોય છે, કે જે દુઃખના નિમિત્તને દૂર કરવાને પ્રયત્ન કરે છે અને બીજા મનુષ્યો એવા હોય છે કે જે દુઃખના સાક્ષાત્કારણને અથવા મૂળ કારણને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરે છે *

દષ્ટ તરીકે આપણે આ વાતોને અધિક રૂપેટ કરીશું હાલમાં આપણે માનીએ છીએ કે આપણી પ્રજા દુઃખી છે અને તેના દુઃખનું કારણ અંગ્રેજો વા અંગ્રેજ રાજ્ય છે, જેથી જો આ અંગ્રેજો અથવા અમલ તંત્ર જાય તો આપણે સુખી થઈએ આ પ્રમાણે માનીને આ અંગ્રેજો અથવા અંગ્રેજ રાજ્યને દૂર કરવાને તે પ્રયત્ન કરે છે અને આ પ્રમાણે પ્રયત્ન કરીને તે સુખી થવાની આશા રાખે છે.

* આ સમયમાં અધિક વિસ્તારથી ચર્ચા આપણી અવનન સ્થિતિ અને તેમાંથી ઉદ્ધરવાનો માર્ગ એ પુસ્તકમાં કરેલી છે મ ય ૦-૨-૦

બીજા પ્રકારના મનુષ્યો આ પ્રકારનો વિચાર કરે છે તે વિચારે છે, કે આ અંગ્રેજો અથવા અંગ્રેજી રાજ્ય પ્રજાના હુ ખતુ મારણ છે, એ વાર્તા ખરી, પણ તે નિમિત્ત કારણ છે તે માત્ર નિમિત્તભૂત છે અને પ્રજાનાં હુ ખતુ ખરું કારણ તો તેના આ પ્રકારનું તેને હુ ખરૂં ફળ આપનાર દર્શો જ છે અંગ્રેજો તો માત્ર નિમિત્ત છે પ્રજા પ્રયત્ન કરીને કાંઈ અંગ્રેજોને દાની મૂકશે અથવા અંગ્રેજી રા. થતે દૂર મરે તો પણ નો પ્રજાનાં હુ ખરૂં ફળને આપનાર દર્શો વિદ્યમાન હશે નો તેમને સુખ થનાર નથી અને તેમનું હુ ખ યજનાર નથી આજે જે પ્રમાણની સ્થિતિ રચાઈ છે તેનું મારણ પ્રજાનાં હુ ખમ જ છે નો પ્રજા પોતાનાં કર્મ સુધારે તો તે એવી સ્થિતિમાં પ્રમાણ કે તેમને સુખ જ મળે આ બીજા પ્રકારના મનુષ્યો હુ ખતુ જે મૂળ મારણ તેને જ દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે, અને મૂળ કારણ દૂર થતાં પછી હુ ખ જેની કોઈ પણ વસ્તુ રહેતી નથી પ્રથમ પ્રકારના મનુષ્યો હુ ખતુ મૂળ કારણને દૂર કરવાનો પ્રધાનપણે પ્રયત્ન કરતા નથી પણ હુ ખતુ નિમિત્ત મારણને દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે જેનો પરિણામ એ આવે છે કે જો હુ ખતુ મૂળ મારણ વિદ્યમાન હોય છે તો તે નિમિત્ત દાનાં બીજું નિમિત્ત ઉત્પન્ન થાય છે અને આ પ્રમાણે તેમને અવનપર્યંત આ પ્રકારનો પ્રયત્ન કરવાનો જ રહે છે બ્યારે બીજા પ્રકારના મનુષ્યો હુ ખતુ મૂળ કારણને ગોળીને તેને દૂર કરે છે, જેની તેમના મનઃકર્મ આવી સ્થિતિ પ્રગટી નથી, અથવા કાંઈ તે આવા રાજ્યમાં રહેના હોય છે તો પણ તે એવી સ્થિતિમાં મૂકાયા હોય છે, કે તે સુખી જ થાય

આ જે પ્રકારનો પ્રયત્ન કરનાર મનુષ્યોમાંથી ન ને પોતાને વધારે ઉત્કૃષ્ટ માને છે અને પોતાનો માર્ગ ખરો મમળે છે પણ એમાંથી મનો માર્ગ ઉત્કૃષ્ટ અને વિશેષ હિતમ્મર છે તેની ધૃતતા કરવાનું દાર્પ અમે વાંચકોને જ સોંપીએ છીએ

શ્રીમાન્ ગાંધીજી જેવા પ્રજાના હુ ખતુ નિમિત્ત કારણને દૂર કરવાનો આજે પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે, હોય પ્રધાનપણે માને છે કે આ મહાત્મા જ પ્રજાને હુ ખમાંથી હોડાવનાર સાચા પરાપકારી પુરુષ છે પણ તે બીજારા જણવતા નથી કે અંગ્રેજી રાજ્ય જશે તો પણ નો તેમનાં હુ ખરૂં ફળને આપનાર દર્શો વિદ્યમાન હશે તો તેમનાં હુ ખ યજનાર નથી, કર્મ સત્તા વગી બીજી એવા પ્રમાણની સ્થિતિ ઉત્પન્ન કરશે, કે પ્રજાને તો હુ ખ જ ઉભું રહે

શ્રીમાન્ નૃસિંહાચાર્યજી, શ્રીમાન્ રામકૃષ્ણ પરમહંસજીવા તત્તવિદ્ પુરુષો પ્રજાને કર્મની બેડી શી રીતે તુટે હુ ખમ કે જે હુ ખને આપનાર છે તેનો કાય શી રીતે થાય, કથર કે જે આ વિશ્વના નિમાયક છે તેમને ચરણે રહેવાથી અને તેમની ભક્તિ કરવાથી હુ ખમાત્ર શી રીતે નગી જાય એ વગેરે વિચારનો જોવ ખરી રહ્યા છે તે પ્રજાના હુ ખતુ વાસ્તવ કારણ જે અજ્ઞાન તેને જ દાગવાનો માર્ગ પ્રધાનપણે દર્શાવી રહ્યા છે, કે જે માર્ગ વળેતાં હુ ખમાત્રનો આત્મિક લય થાય અને સુખની પ્રાપ્તિ થાય પરંતુ આજે આવા પુરુષવરોના બોધપ્રતિ પાઠ નોતું જ નથી માત્ર રાજકીય પ્રવૃત્તિ પડે જ નહીં પ્રજા ઉદ્ધરી જશે, એમ જ સર્વજ્ઞ માનવામાં આવે છે કાળે કરીને સ્વરાજ્ય

દાગોરની કૃતિતુ શુ કહેવું ? એના વિદ્વાનનો લેખ વિદ્વાનઓ હોય એમાં તક જ થી હોય? અતુવાદ પણ સારો અને સરળ થયો છે અમને આ પુસ્તક ઝડપીમાં સુધિષ્ઠિત વક્ત્ર, એવરી સ્વન રોડ, મુબમ, એ કારખાનાના વ્યવસ્થાપક રા ભગવાનલાલ ગિરમજી દર ભદ્ર એમણે આપ્યું હતું તે પુસ્તક હિંદુસ્થાન પ્રેસના મારીકે મુબમમાં પ્રસિદ્ધ કર્યું છે

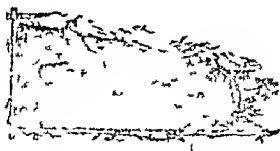
| ————— |

શ્રી ધોરાણ મહાવીર જૈન પુસ્તક ભંડારના નિવાર્ધિક રીપોર્ટ—૧૯૭૩ ના દાર્તિકથી ૧૯૮૫ ના આશો વ ૦ સુધીનું,—તે ભંડારના વ્યવસ્થાપક તરફથી અવસોમનાર્થ મળ્યો છે આ પુસ્તકમાં આ સંસ્થામાં કેટલા પુસ્તકો છે, કેટલું ફંડ છે તેની થી વ્યવસ્થા થાય છે, કોણે કોણે કેટલી આર્થિક સહાય કરી છે, એ વગેરે દર્શાવવામાં આવેલું છે ત્રણ વર્ષમાં કામ થયું મતોનકારક થયું છે, જેનો એક તો ગીમાન હોય છે, અને તેમાં તેમની ઉદારતા પણ વિશેષ હોય છે, જેથી આવા કાર્યને ધરી પ્રશસ્ત્ર રીતે કરી શકે છે

—————

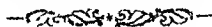
મહાત્મા ગાંધીજીની રગીન છવી--૧૫૪૨૦ ઇચના કદની-ચિત્રશાળા પ્રેસ પુના—એમના તરફથી અમન ગોમનવામા આવી છે છની સારી છે અને તેનું મૂલ્ય માત્ર રૂ ૦-૮-૦ જ રાખવામા આવેલું છે તે છની ચિત્રશાળા પ્રેસ, પુના, એ ઠેકાણેથી મળી શકે છે

—————

ધરમાં રહીને સ્વદેશસેવા યદૈ શકે સ્વરી ?

પ્રશ્ન — ધરમાં રહીને સ્વદેશસેવા થઇ શકે ખરી ?

ઉત્તર — સ્વદેશ સેવાનું સ્વરૂપ પ્રથમ સમજવું જોઈએ, તે પછી આપણે નિર્ણય કરી શકીએ કે ધરમાં રહીને સ્વદેશસેવા થાય કે નહિ.

ત્યાં જો સ્વદેશસેવાનું સ્વરૂપ આપણે ઝોટનું જ સમજતા હોઈએ, કે ખાદીનાં કપડાં પહેરવાં, સરકારસાથે અસહકાર કરવો, રાજનિય પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેવો આ પ્રકારનાં કાંઈક થઈ શકે તેવાં આનંદો કરવાં, પ્રજાને બોધ કરવો વગર, તો ધરમાં રહીને સ્વદેશસેવા ઉત્તમ પ્રકારે થઈ શકે એમ કદી શકાય નહીં જો, કે આપણા અંદરમાં તો આ પ્રકારની પ્રવૃત્તિમાં પણ ધરમાં રહીને સ્વદેશસેવા થઈ શકે ? તે એ કે ધરમાં રહીને પણ ખાદીનાં કપડાં પહેરી શકાય, સરકાર સાથે અસહકાર થઈ શકે અને આ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ કરનાર મુખ્ય મનુષ્યો જે જે આગાઓ હોય તેને અનુમતી શકાય.

પ્રશ્ન — પરંતુ પ્રશ્ન એટલો જ છે, કે આપણામાં સંપૂર્ણ સ્વદેશસેવા જ આવી શકે, એથી વિશેષ હવે સ્વદેશસેવામાં રહેતું છે ?

ઉત્તર — આટલું જ સ્વદેશસેવાનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ હોતું ન હોય સ્વદેશસેવાનું સ્વરૂપ આપણે ધણુ મોટું અથવા વિસ્તારવાળું છે આટલાથી જ સ્વદેશસેવાની પૂર્ણતા થતી નથી પણ ઘણી અપૂર્ણતા રહે છે. જો સ્વદેશસેવા કરવાની સડ કોઈએ રજીસ્ટ્રારમાં ફાઈલ કરી, આજીવનની માંડીને અસંખ્યપર્યંત સડ કોઈએ તેમાં ઝપાવાવડો એ વિશેષ ઉચિત નથી આ એક પ્રકારનો ઉન્માદ જ છે.

પ્રશ્ન — સ્વદેશસેવામાં દેશનાં સર્વ મનુષ્યો જો ભળે તો જ તે ઉત્તમ પ્રકારે થઈ શકે અને તે અધિક અંશમાં થઈ શકે તો તમે સર્વને આ પ્રકારનો ઉન્માદ પ્રકટ્યો છે, અથવા વા વાળો છે એમ શા માટે કહો છો ?

ઉત્તર — જો ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે માનનાર્જનિય પ્રવૃત્તિ કરવી અથવા દેશને આર્થિક લાભ કરી આપવો એટલું જ સ્વદેશસેવાનું સ્વરૂપ સ્વીકારીએ તો તો તેમાં વધારે મનુષ્યો જો તેમાં લાભ જ છે અને તે પ્રમાણે પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિમાં ધણાં મનુષ્યો ભળે તેમ તેમાં વધારે લાભ છે પરંતુ અમારા દેશવાનો એ આશય છે કે, દેશનું કલ્યાણ કરના જતાં ધણાં મનુષ્યો અર્થાત્ હલ કે ટકા મનુષ્યો પોતાને ભૂરી જાય છે, પોતાના કલ્યાણને અને પોતાની કીર્તિને ભૂલી જાય છે ત્રીમાન ગાંધીજી જેવા લાખમાં કોઈ એમનાં એ પુરુષો જ સકર્ષાત્મક અને આત્મઉન્નેતિમાં માવધાન રહે છે અને તેને વિસારી દેતા નથી પરંતુ અસમર્થ તો માન ખીજના કલ્યાણપ્રતિ જ દષ્ટિ રાખે છે, પછી પોતે ગમે તેવી

સ્થિતિમાં મેં તે બીજાને સુધારવામાં પોતાને સુધારનારી જરૂર જ જોતા નથી આ જ તેમના જીવનનું કલ્પનસર્વસ્વ તેઓ માને છે

પ્રશ્ન—શું બીજાની સેવા કરતા મનુષ્યની પોતાની ઉન્નતિ નથી થતી અથવા શું પોતાનું તેથી કલ્યાણ નથી થતું ?

ઉત્તર—જો શુદ્ધ શુદ્ધિથી માન બીજાના કલ્યાણની માથે ઇચ્છાયા જ એ આ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ કરનામાં આત્મી હોય છે તો તે તે વ્યક્તિનું કલ્યાણ અને ઉન્નતિ કરે છે પણ તે પ્રમાણે થવું એ સહજ નથી તેમાં ધણો આત્મભોગ આવે પડે છે વળી તે ઉપરાંત પણ બીજાનું કલ્યાણ કરવા નીકળનારે પ્રથમ આત્મકલ્યાણ કરી લેવું પડે છે જેમણે પોતાનું દારિદ્ર્ય દૂર નથી તેવા મનુષ્યો બીજાનું દારિદ્ર્ય દાણી ચકા નથી, તેમ જેમણે પોતાની ઉન્નતિ કરી નથી તથા જેમણે પોતાનું કલ્યાણ સાધ્યું નથી, તે બીજાનું કલ્યાણ કે ઉન્નતિ કરી શકતા જ નથી. હાનમાં હિંદુસ્તાનમાં જ મનુ કલ્યાણ કરવાને નીકળી પડેનાં મનુષ્યોમાં એ આદર્શકલ્યાણને સાધીને અન્યનું કલ્યાણ કરવાને બહાર પડ્યાં છે જેટલા અશક્ત મનુષ્યો પોતા પોતાની ઉન્નતિ કે આત્મકલ્યાણ મ્યું હોય છે તેટલા અશક્ત જ તે અન્યની ઉન્નતિ કે કલ્યાણ કરી શકે છે એ નિઃશય સમજવું શું આ બધા મનુષ્યો આત્મકલ્યાણનું સિદ્ધ કરીને કૃતકૃત્ય થઈ બેસા છે ? અરુ

પ્રશ્ન - પણ આ દયસેવા કરનાર આર્થિક અને રાજકીય લાભ નથી કરી શકતા ?

ઉત્તર—પરે છે જ તેની કોણ ના કહે તેમ છે. પણ માન આર્થિક કે રાજકીય લાભ એ જ દેશની સેવાસર્વસ્વ નથી મનુષ્યોના સુખને માટે અને ઉન્નતિને માટે આથી ઘણું કરનારું અવશ્યક રહે છે આટલા માટે જ અમે ખીએ છીએ કે આટલું જ માત્ર કરનાર દેશની સેવા કરે છે એમ નહિ પરંતુ બીજા મનુષ્યો પણ દેશની ઘણી સેવા કરી શકે છે

પ્રશ્ન—બીજા કયા મનુષ્યો દેશની કેવી રીતે ઉત્તમ પ્રકારની સેવા કરી શકે છે ?

ઉત્તર—જે મનુષ્યો નીતિને માને ચાત્રે છે, જે ચાપથી વળે છે જે બીજાના અકલ્યાણને એક પણ વિચાર સેવના નથી જે પોતાના કામઠોણાદિ દોષોને છોડે છે, વા જીવવાનો પ્રયત્ન કરે છે, જે ધિરાલિમુખ હોઈ નિત્ય વશાચક્રિત ધિરનું સ્મરણચિતન તથા ભક્તિ કરે છે, જે તત્ત્વવિચારને સેવે છે આ પ્રમાણે માનસિક અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિને સાધનાર મનુષ્યો દેશની ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ સેવા કરી શકે છે તેમના સહવિચાર અને સંદર્ભનું તે અખિન જગતનું નિરંતર ઉત્તમ કરાણું કરે છે આર્થિક ન વા રાજકીય લાભ એ તો અમત કુ નક વસ્તુ છે સાચો માન આ પ્રકારની પ્રવૃત્તિથી જ દેશી થઈ શકે છે

આ વિષય જેમની સત્તાથી રચાય છે, જેમની સત્તાને તે વધ વળે છે, અને જેમની સત્તાવડે ચેત્ય કાળે તે પ્રત્યને પામે છે તે ઇશ્વરનું સ્મરણ ચિતન કરનાર, યોગ્ય

પ્રાણુપામ પ્રત્યાહાર, ધારણા ધ્યાનાદિ સાધનો મરનાર, આત્મસાક્ષાત્કાર કરાવનાર વેદાંત વિચારને સેવનાર મનુષ્યો જો કે પોતાના ધરમાં રહ્યા રહ્યા આ પ્રમાણની ક્રિયાઓ કરે છે અને તેમને કાંઈ જાગતું નથી, જ્યાં તે જ જાગતું સાચું કલ્યાણ કરનાર છે તેમના વિચારના આદિભનોવડે જાગતું જોઈ શકાય છે તેવું બીજા દશાથી સંધાતું નથી, એ નિમ્ન સમજતું આવી ક્રિયાઓ કરનાર એક મનુષ્ય જાગતું કે દેશનું જોઈ શકતો હશે તેટલું હિત બીજા હજારો કે લાખો મનુષ્યો પણ એમનિત ધકેલે હશે શકતાં નથી. પોતાના અગાળ અધ્યક્ષને ટાળવાનો પ્રયત્ન કરી જે રાજપ્રદીપને ધ્રુવરાસધાનવડે કે તત્વાસુધાનવડે પોતાના હૃદયમાં પ્રગટાવે છે તે જાગતું જોઈ શકતો હશે તેટલું હિત કરે છે તેટલું હિત કરે છે મનુષ્યો એકત્ર થાય તો પણ હરી શકતાં નથી જાગતું જાણે કે ન જાણે પણ આવા મનુષ્યો જ સ્વપરતુ સાચું કલ્યાણ કરનાર છે

પ્રશ્ન—સારે, તમારા મહેવાપ્રમાણે તો એ યુધ્ધ, કે આવો કોઈ એકાદ મનુષ્ય જ ધારે તો સ્વસહાયવડે જાગતું ધરના ખુશામા રહ્યો રહ્યો પણ ધણું હિત કરી શકે

ઉત્તર—હા, તે જ સત્ય છે પણ જાગતું આજે તેને માનવાને ક્યા તત્ત્વ છે ? આવા મનુષ્યો આજસુધી અને જાગતું કે જેનું મુખ કલ્યાણ કરનાર ગણાતાં નથી કારણ કે તેમને માથે એવો આલેખ મુકવામાં આવે છે, તે પ્રાણીના પ્રત્યક્ષ મુખ હિત મરતા નથી એમ ધરમાં પેલી લગુ જાગતું હિત થવાનું હતું ? આ પ્રમાણે થવાનું કારણ એ છે કે પ્રાણીલોગ કાંઈ કરે અને એ પેલા મગે તો જ તેથી જાગતું હિત થતું આજે માનવામાં આવે છે પ્રાણની આ અતિ નિર્બળ સ્થિતિ છે

જાગતું પણ જોઈ કેના પ્રકારનું હિતાહિત કરે છે તેનો નિર્ણય કરવો એ મારી તમારી શુદ્ધિનું કામ નથી આ પ્રશ્ન વડે સૂક્ષ્મ છે મનુષ્યના હિતમાં માત્ર આર્થિક પાત્રી રહેલી છે, એમ નહિ પણ બીજા ધણી વાર્તાઓનો સમાવેશ થાય છે

પ્રશ્ન—પણ આ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ કરનારને પણ ખાલી વગેરેનાં કપડાં પહેરી કે માર્થિક કામ દેશને કરનાર કંઈ અડચણ છે ખરી ?

ઉત્તર—હોય જ નહિ પણ આજે માન પાલીના કપડાં પહેરનાર કે રાજકિય સ્થિતિમાં ભાગ લેનાર એમ માનના જોવામાં આવે છે, કે અમે જ દેશનું સાચું કલ્યાણ રીએ છીએ અને અમારા પિતા બીજા જેનું અહિન કરનાર છે, માત્ર આ જ તેમનું જાન છે જાગતું કલ્યાણ તમે રૂ કરવાનો હતા બાઈ ? તમારું જુ રાજ અને તમારું સામર્થ્ય વાર ? જાગતું વાસ્તવ કલ્યાણ માત્ર જાનવાન અને સામર્થ્યવાન જ રી શકે છે પરમાત્માને જાગતું કલ્યાણ કરવાનું મોખી દો, અને તેમને ઘરે જાઓ અને કહો, કે પરમાત્માનું પ્રાણીમાત્રનું કલ્યાણ કરજો આપણે આ જ અધ્યક્ષ છે

હવે પણ મારે એક વાર્તા તમને જણાવીને આ ચર્ચા પૂણ કરી છે, તે એ કે જેમણે મનસારને ધ્રુવરાસધાનવડે મિથ્યા જાણ્યો છે તેવા પુરુષો આ જમલને સ્વપરતુ જોડા

ગાયત્રી ન સ્મરેદ્યસ્તુ યો ન સધ્યામુપાસતે ॥

અન્તર્દુષ્ટો વહિ સાધુ સમવેદ્દાક્ષણો વક ॥ ૬ ॥ ગરુડપુરાણે

x x x x x x

જે બ્રાહ્મણ ગાયત્રીના જપ કરતો નથી, તથા જે સધ્યાપાસન કરતો નથી તે બહારથી સાધુજેવો છતાં અતરથી દુષ્ટ બનજેવો થાય છે ૬ ગરુડપુરાણુ

સધ્યાહીનોઽશુચિ નિત્યમનર્હ સર્વકર્મસુ ॥

યદન્યત્કુરુતે કર્મ નતસ્ય ફલભાગ્રવેત્ ॥ ૭ ॥ દસસ્મૃતૌ

x x x x x x

સધ્યાહીન અને નિત્ય અશુચિ એવો બ્રાહ્મણ કમ કરવાને પાત્ર નથી છતાં તે જે કમ કર્મ કરે છે તેનું ફળ મળતું નથી ૭ દસસ્મૃતિ

અન્યકર્મફલ નાસ્તિ સધ્યાહીનેઽશુચિત્વત ॥

જીવમાનો ભવેદુદ્રો મૃત શ્વાજાયતે ધ્રુવમ્ ॥ ૮ ॥ ધર્મસિંધૌ

x x x x x

સધ્યાહીનને અશુચિપણથી અથવા કર્મનું ફળ મળતું નથી તેવો બ્રાહ્મણ જીવતા શુદ્ધજેવો હોય છે, અથવા મરી ગયા પછી તે શ્વાનયોનિને પામે છે ૮ ધર્મસિંધુ

યોયત્રકુરુતે યત્ન ધર્મકાર્યે દ્વિજોત્તમ ॥

વિહાય સધ્યાપ્રણતિં સયાતિનરઙ્ગાર્ણવમ્ ॥ ૯ ॥ કૂર્મપુરાણે

x x x x x x

જે દ્વિજ સધ્યાને છોડીને બીજા ધર્મ કાર્યમાં યતન કરે છે તે નરકને પામે છે ૯ કૂર્મપુરાણ

“અહોરાત્રસ્ય સ સન્ધિ સૂર્યનક્ષત્રવર્જિત ॥

“સા તુ સધ્યા સમાર્યાતા મુનિભિસ્તત્ત્વદર્શિભિ ॥૧૦॥ નાગદેવ

x x x x x x

સન્ધિ અને નક્ષત્ર (તારા) રહિત જે દિવસ અને રાત્રિની સધિ તેને તત્ત્વદર્શી મુનિઓ સધ્યા કહે છે ૧૦ નાગદેવ

॥ ત્રિકાલનિર્ણય ॥

ઉત્તમૌ તારકોપેતા મન્યમૌ લુપ્તતારકા ॥

અધમૌ સૂર્યસહિતા પ્રાત્ત સધ્યા ત્રિધૌ મતા ॥૧૧॥ વસિષ્ઠસ્મૃતૌ

જે સધિ સમયે દરવાખા આવે છે તે સધ્યા છે જે સધ્યા તારાઓ છતાં દરવાખા આવે છે તે ઉત્તમ છે, તારાઓનો અસ્ત થયા પછી જે દરવાખા આવે છે તે મધ્યમ છે અને જે સૂર્યોદય પછી દરવાખા આવે છે તે અધમ છે આ પ્રમાણે પ્રાત્ત-સધ્યા ત્રણ પ્રકારની છે ૧૧-૧૨ વસિષ્ઠ સ્મૃતિ

ઉત્તમૌ સૂર્યસહિતા મધ્યમાલુપ્તમાસ્કરા ॥

અધમૌ તારકોપેતા સાયસન્યા ત્રિધામતા ॥ ૧૨ ॥ વસિષ્ઠસ્મૃતૌ

૧. ત. સૂર્ય હોય તમારે જે સાય સધ્યા દરવાખા આવે તે ઉત્તમ છે, સૂર્યસ્ત પછીની મધ્યમ છે, અને તારા ઊઠ્યા પછીની અધમ છે સાય-સધ્યા ત્રણ પ્રકારની છે. ૧૨ વસિષ્ઠ સ્મૃતિ

સ્વકાલે સેવિતા નિત્ય સન્યા કામદુષ્ઠા ભવેત્ ॥

અકાલે સેવિતા સધ્યા સધ્યા વન્ધ્યાવધૂરિવ ॥ ૧૩ ॥

૧. પોતાના કાલમાં સેવાઓની સધ્યા મનદુષ્ઠા પ્રમાણે થાયને આપે છે, અને અકાલે સેવી સધ્યા વધ્યાઓની પેઠે અદ્ય રહે છે ૧૩

“કાલાતિક્રમણે ચૈવ ત્રિસન્ધ્યમપિ સર્વદા ॥

ચતુર્યાર્ધ્ય પ્રકુવર્તતિ માનોર્વાહતિપૂર્વકમ્” ॥ ૧૪ ॥

કાલાતિક્રમણ થતા ત્રણ સધ્યા વ્યાહતિપૂર્વક એક અર્ધ વધારે આપીને કરવી ૧૪

“અહરહ સધ્યામુપાસીત” ॥ મીમાંસાયામ્ ॥

પ્રતિદિન મધ્યોપાસન કરવું મીમાંસા

“અથ ચ દીર્ઘસધ્યત્વાદ્દીર્ઘમાયુરવાપ્નુયુઃ ॥”

લાંબો સમય મધ્યાવદન કરવો થી સુષિઓ દીર્ઘાયુને પ્રાપ્ત થયા હતા

—વાયોડીએથી જરા શાસ્ત્રી ગણિયાન ઉગયાજ કરે સંધ્યામાહાત્મ્યમ બધી ઉત્તમ શ્લોકો જાહે જાહે દેહાવેથી એકત્ર કરીને મોહક્યા છે, જે આ અકમા, ઉપયોગી હોવાથી અને પ્રસિદ્ધ કર્યા છે

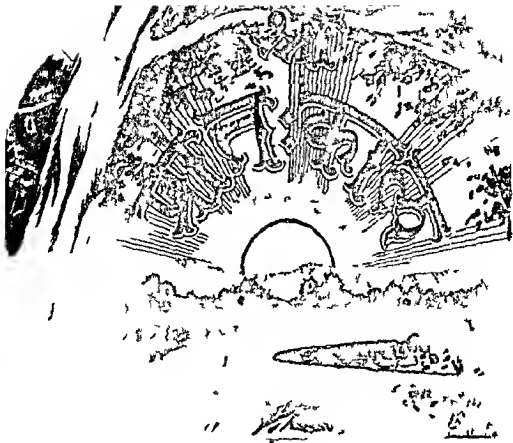
x x x x x x

—જ્યેષ્ઠના અકમા અને અસહકારસબથી તથા શ્રીમાન્ ગાવીજના સબધમાં ઉલ્લેખ કર્યા છે જે ઉપરથી કોઈ કોઈ સંજ્ઞાના પત્રો અમારા ઉપર આગ્રાં છે જેનું ઉત્તર આ અકમા અને આપી થકા નથી કારણ કે તેમ પ્રવાથી માત્ર પ્રતીકૃતિ, બાબતથી જ પ્રાત કાલ ભરાય જન્ય અને પાછળના ચાનુ વિષયો આપી શકાય નહિ તેમના પત્રોનાં ઉત્તર અને આવતા આપમા આપીશુ માટે તેમણે કૃપા કરી તેમણે વખત ધર્ય રાખ્યું

—એટલું તો અને નેમ જાણીએ છીએ, કે અમારા દહેવાનો આશય બહુ જ ઓછા મનુષ્યો સમજી શકતા હોય તેમ જણાય છે અને તેવી જ આવી ભાતિ થાય છે આવા પ્રસંગે અમને બનાવે પશુ થાય છે, કે આ શો ઉલ્લેખ અને લખને બેઠા છીએ । અસ્તુ, ઈશ્વરેજી હશે ત્યાપર્યંત પ્રાત કાલ નીકળશે પ્રાત કાલના પ્રામ્દ્યમાં ખરેખર અમુક વ્યક્તિઓ જ નિમિત્તમૂલ છે તેમને લીધે જ તે નીકળે છે

—અમે આવા મનુષ્યો કે જેમને ભાતિ થાય છે તેમને સ સારમુધારો એ વિષય ધ્યાનપૂર્વક વાંચવાને દેહીએ છીએ મત્ત કહીએ તો હાલમા જેવો જમાનો છે તેવા પૂર્વે મોટા પ્રસંગે ન હોતો કોઈ કંઈ જ સમજે નહિ, છતાં સક્રિય મારી કે અને સર્વજ્ઞ છીએ અને અમે બહુ જ જાણીએ છીએ શાસ્ત્રો તો અમે જાણીએ વેદો તો અમે સમજીએ પુરાણો તો અમે જોયાં છે ધમ્મ સ્વરૂપ તો અમે સમજીએ છીએ, આ પ્રમાણે અનેક મનુષ્યો જાણવાનો દાવા કરતાં જોવામા આવે છે બ્યારે તેમનું જ્ઞાન અને અનુભવ કેટલો હોય છે તે જ જાણનાર મારી રીતે જાણે છે આવા અસહ્ય મનુષ્યોનું પ્રશ્ન પશુ ન સમાધાન મરી શકે તો અમારું શું મનુ ? આવા મનુષ્યો માન નભરકાર કરતાં ચોગ્ગ જ છે આવા મનુષ્યો સત્ય જ્ઞાનના અનર્ધિમારી જ છે તેમને તો તેમની પોતાની મતિપ્રમાણે ચાલવા દેવા અને આ સ સારયકમાં મહાનર્થકારમાં અગવાવા દેવા એ જ દીપ છે, એક કાલ જ તેમને અનેક જ મનરજુનક અતે જ્ઞાન આપવાનો સમય છે.

પુસ્તક ૧૧] સવત્ત ૧૯૭૭ માદ્વપદ કૃત્ત્વ ૦ ૧૪ [પ્રક ૧૧

॥ શ્લોક ॥

ચિદ્રામ રોરિપિ સહો ત્વયિ સવચાકે
ભામ ગયસ્વ મગવન્ મગવ સ્વરૂપમ્ ।
સ્વેતોક્ષમેતદધિલ્લ તથ પાદમૂલે
ભાર્મીય દિ પ્રમવતે ન જટ કદાચિત્ ॥

ભાવાર્થ — અધી ! શા માટે તું રડે છે ? તારામાં સર્વે સંક્રિત રહેલી છે હ
ભગવન્ ! તારા સર્વે સર્વ સંપત્તિ સ્વરૂપને તું ભગવન્ કર અને આ અખિલ વિશ્વ તારા
અર્ચના પદો આત્મા ન (સર્વત્ર) વિજય પામે છે નહિ

Printed at the Lakshmi Vilas Press in Bhanu Kales Lane Baroda by Mr
K. G. Patel and published by Mr Jagannath Prabhushankar, Pradip Bhutadi
Lamp ૦ ૧૧ ૧૦ ૨૧ BARODA

સાર્થક્રૂતા નવ કમ્પે બળાશે,—

શિષ્ય હોય ના સદ્ગુરુ તેની ગુનિ આવી પશુ । થાય ને

મારે માથે આપ વિરાજે સમર્થ સદ્ગુરુરાય ને,

મારી પણ રિયતિ એવી યાશે ? સૂચુરુષ છે કે પત્રી બને ?

શરણુ પ્રણાતુ રજ શુ ગણાશે ?—

શુશ્રૂષા મે કદ નથી કીધી, સદ્ગુરુતણી નિદાન ને

માન ગુરુના મિરદે શ્રદ્ધા રાખી રહો ભગવાન ને,

નામસ્મરણુ મે માન કર્યું છે, ચિત્ત ન ખીજે નાથ । કર્યું છે,

આપને જ મન મારે પશુ છે —

એવુ બળ અંતર્ પ્રકટાવો ધાર્યું મારે થાય ને,

પરિપુષ્ટો આ સધળા મારા, મુજથી સઘ જતાય ને,

દુર્નના નવ નજરે આવે, મારે ધાર્યું કર હુ ભાવે,

મુજ મનનુ મુજ સમીધે ન શાવે,—

નૃહરિ પ્રભુ કરણાના સાગર એમલું કરો આ વાર ને,

દુમળ શિષ્ય તરી બના વધે, મહિમા અપર પાર ને

માત્ર મિરદ આપલુ પ્રભુ । ન્યાણી દાવો મારા સર્વ પ્રજાળી

ગુરુવર । મુજને હો સબાળી,—

પક્ષપાતરહિત અનુભવપ્રકાશ.

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના પૃષ્ઠ ૧૯૭ થી)

તે જ વખતે જ્યાં, વિષ્ણુ અને શિવ દેવતાઓસહ ત્યાં આબ્યા પછી
જ્યાંએ કંઈ — જડભરત ! કંઈ આત્મનિરૂપણ કર મૂળો ન રહે

જડભરત — આત્મનિરૂપણ ત્રિપુગીબમવિના થતુ નથી અદૈત આત્મામા
ત્રિપુગીબમ છે જ નહિ તો પછી નિરૂપણ શી રીતે કરે ?

જ્યાં — આ કલ્પિત ત્રિપુગી તુ ચૈતન્ય આત્મામા નથી તો શેમા છે ?

અધિષ્ઠાનવિના કલ્પિતની પ્રતીતિ થતી નથી તેથી કરીને આ કલ્પિત નામરૂપ
જનમતુ તુ જ ચૈતન્ય અધિષ્ઠાન છે તુ ચૈતન્યથી પૃથક્ આ કલ્પિત જનમતુ અધિ
ષ્ઠાન છે જ નહિ. મનાદિ કલ્પિત ભૂષણેતુ અધિષ્ઠાન સુવર્ણરૂપ આત્મા જ છે બીજુ
નહિ હે સાધુ ! દૃષ્ટિ કરીને જો. તુ ચૈતન્ય અધિષ્ઠાનરૂપ આત્મામા આ કલ્પિત
નામરૂપ સંસારની પ્રતીતિ થાય છે જના તુ ચૈતન્ય અધિષ્ઠાનમા મ્હો દોષ કે તિગાક
જો. નથી જેમ સંગેય નેત્રવાળો પુરુષ રજ્જુમા સર્પની રૂપના મ્હે છે જના રજ્જુ
વિષવાળી થતી નથી પરંતુ જેમને તેમ નિર્વિમાર મ્હે છે મારણ કે વામનવિન્ન રીતે
રજ્જુમાં સર્પનો અભાવ જ છે સ્વપ્નપ્રયચની પ્રતીતિ થતા જના સ્વપ્નને ને મ્હે
તેનો ભારજો જાણુનો નથી કારણ કે જે મન તે નામ રૂપ મ્હે છે તેને જ પ્રતીતિ
થાય છે, બીજને કંઈ થતી નથી જે અધિષ્ઠાન નામરૂપ પ્રયચની રૂપના મ્હુ નથી તે
અધિષ્ઠાનને કંઈ નામરૂપ પ્રયચની પ્રતીતિ થતી નથી. પરંતુ નામરૂપ મ્હેથી રૂપનાતુ
અધિષ્ઠાન તો સ્વપ્નરૂપ જ રહેશે, બીજુ નહિ. માટે હે જડભરત ! આત્મતુ
નિરૂપણ કરવાથી તારા ચૈતન્ય આત્માની રાગી યુગ્વાની નથી બચ નધર રહે જડભરત !
મ્હેએ માનસિક રૂપના કરી તારા માધાપર પર્વત મ્હેએ હોય તો કહે તને એ
પર્વતનો ભાર લાગશે કે નહિ લાગે ? બીજને રૂપના કરી મ્હેએ પર્વતનો ભાર
તને લાગે તો તો તારી બુદ્ધિ હસવાને લાગ્ય છે તે જ પ્રમાણે આત્મનિરૂપણ કરનાર
તેમ જ તે નિરૂપણમાં ગુણરૂપનો વિચાર મ્હનાર જૂઠો છે અવગુ મ્હનાર નાને ન્દ્રિય છે
રૂપનાર વળી જુદો છે એ વગેરે સંધાનમાં મર્વ ઈન્દ્રિયોના વ્યવહારની મિન્ન મિન્ન
રૂપના થવાથી અમંગ નિર્વિમાર નિર્વિક પ સ્વમદ્દિમામા સ્થિત તને શા પી ! કે ? ઉત્ક
આત્મનિરૂપણ મ્હુ ન કરવું એ તો મનવગેરે નેતુ તારા આગળ નામ છે હે જડભરત !
તુ મનઆદિ નેતના નાટકરૂપ તમાસાને જોનારો પોતાને જાણુ તુ જાતે નાટક ! નાટક ન
જો તેમ જ નાટકકર્તા પણ પોતાને ન જાણ તેમ જ નાટકરૂપ પણ તને પોતા ન માન હે
જડભરત ! આ મનઆદિ પોતપોતાના વ્યવહારમા પ્રવૃત્ત થાય , અને તે વ્યવહારમા
દર્શન-જ્ઞાન પણ થાય છે તુ વિમારગદિત સાક્ષી આ મન આ મન ગેરે મ્હે દર્શન મ્હના
નથી તુ જોનો નાટક રાગદય ન મ્હે તુ તારા મદ્દિમાને જો. એમનો સત્તાપ ન કર તારા

લાખો યતનથી પણ તેમના વ્યવહારની-નિષ્ઠિતિ નહિ થાય કે જડ ભરત' સતાપ આપનાર પણ મન છે, લેનાર પણ મન છે સતાપને પેનારનેનારના સાક્ષીમૂળ હુ ચૈતન્ય આત્મા હુ. મારો કશો દોષ નથી એવો નિશ્ચય કર

જેમ સરમરે રાજ્યની વ્યવસ્થામાટે 'હિંદુસ્તાનના ભાગ કરી ઈલાકા જૂદા પાયા છે તે ઇનાકાના અભિમાની અપાદા પાનક હાથે (ગવર્નર) મુકરર કર્યા છે પ્રજા સહિત તે હાંમેના ઉપર વિશેષ સત્તા ધારી મુખ્ય હાથે (વાઇસરોય) નિમેના છે અને તેમની આજ્ઞામા તે હાકિમોસહ સર્વ પ્રાપ્તિ રિયત છે, તે પ્રજા પોતપોતાના સરકારા તુસાર સુખદુઃખ ગગનપાદિય ભોગવે છે તે પ્રજાના હુ, ખાદિની નિષ્ઠિતિ તથા સુખની પ્રાપ્તિમાટે મયદા વગેરે રચ્યા છે અને તેને અનુસાર વતનારને હાથે વ્યવહારમા સુખ રહે છે અને તે ન ધારણુ મરનારને દુઃખ-અનુભવ થાય છે તેમા વાઇસરોય એમ કહેતા નથી કે તમે આમ મરો કે । મરો આમા તમને તાનિનાબ થશે કે નહિ થાય કત્યાદિ પૂર્વોક્ત વાઇસરાય અથવા સરમાર પોતાના સ્વસ્થાનમાં સુખપૂર્વક રિયત રહે છે જો તે ગરીબ પ્રજાનર્ગ સાથે લગાવ મરે છે તો તેમા તે પોતાનું મહત્વ જાય છે તે પ્રમાણે પચ્ચતનુ આ રરીર છે તે હિંદુસ્તાનસમાન છે જામત સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ અને તુરીય એ આગ અવસ્થાઓ ઠનામ જેવી છે અથવા સમષ્ટિ વ્યષ્ટિ સ્પૂલ સૂક્ષ્મ, કારણુ મહાકારણુ થરી અથવા તેની ગાર અવસ્થાઓ તે ચાર ઈલાકા જેવી છે અથવા તો જગતરૂપ આમુમારની અમાર, ઉકાર, મમાર અને અર્ધ ગાનારૂપ ચાર ગાના તેના જેવી છે, તે ચાર અવસ્થાઓના વિશ્વ તેજસ પ્રાગ અને પ્રસંગાતમા, તે હાકિમજેવા છે અથવા તો વ્યષ્ટિ અભિમાની વિશ્વાદિથો અભિન્ન જે સમષ્ટિ અભિમાની વિરાટ, હિરણ્યગર્ભ ઉચ્ચર અને ઇચ્ચર સાટા તે હામો જેવા । દશ ઇન્દ્રિય પચ પ્રાણુ પચ ઉપપ્રાણુ ચતુષ્ટય અતમરણુ, વૈષ્ણરી, મધ્યમા રસ્યન્તી પરા એ ચાર પ્રકારની વાણી, પચીસ એમો પચીસ કે સત્તાવિંશ તત્ત્વવાળી પ્રકૃતિ, સત્ત્વ રજ્જસુ અને તમસુ આદિ ગુણવાળી પ્રજારૂપ માયા, અજ્ઞાન પ્રપતિ પ્રધાન અવિદ્યા કત્યાદિ નામવાળી માયા હિંદુસ્થાનની પૃથ્વીરૂપ છે અને તેના અધિપતિ મુખ્ય હાકિમરૂપ ચૈતન્ય માત્ર તુ છે તુ નિર્વિમાર નિવક પ, ચૈતન્ય અધિપતિની સત્તાપ્રકૃતિવડે સર્વ પ્રજાન્ત વ્યવહાર સિદ્ધ થાય છે

હે જડભરત' તુ ચૈતન્ય સ્વમહિમામાં રિયત છે સર્વ ચક્ષુ મનાદિ પ્રજાના તથા તેમના દર્શનાદિ વ્યવહારનો તેને સ્પર્શ પણ થતો નથી, તો તું નાહક ચક્ષુ મન આદિ તારી પ્રજા જેવા છે તેનો રાગ દ્વેષ શા માટે મરે છે ? મન વિશેષતાનુ ન થાય એકાગ્ર થાય શુદ્ધિ સારા નિશ્ચય કરે ખોટા નિશ્ચય ન કરે ચિત્ત પરમેશ્વરનુ જ ચિત્તન કરે, અન્ય ન કરે મિથ્યા અદકાર ન થાય સત્અદકાર જ થાય ચક્ષુ મારો રૂપો જ લુએ નકારા ન જુએ, એ બધાનો ન્યાયપૂર્વક વિચાર કરી જો કે એ બધુ બમમાન છે અને બમથી જ તુ તારો સ્વભાવ એવો માને છે બાકી એ સ્વભાવ તો તારી પૂર્વોક્ત પ્રજાનો છે, અને જો શુદ્ધિ સારા પદાર્થોનો જ નિશ્ચય ર અથવા સમાધિ જ કરે ખોટા પ થોનો નિશ્ચય કે વિશેષા દિન જ કરે તો તે ખોટા પદાર્થોનો નિશ્ચય તેમ જ વિશેષાદિ શુદ્ધિવિના કાણુ કરે તે મ્હે તુ આત્માનો ધર્મ, સત્પ્રાપ્તિ કરવાનો નથી તેમ જ અન્ય ઇદ્રિયોનો પણ એધર્મ નથી તો

મનઆ વિના નિશ્ચિત વ્યવહારો કેરી રીતે થતુ થકે ? ન જાણ્યુ થકે તે જ પ્રમાણે ચક્ષુ આદિ સારા રૂપ જ જુએ તો નમારને કોણુ જુએ ? કારણુ કે દર્શનાદિ વ્યવહાર ચક્ષુ વિના અન્યને છે જ નહિ જો કે હે જડભરત ! તુ ચૈતન્ય, નિર્વિભાર સાક્ષી આત્માએ જ મહિષત મનાદિ પ્રજના હુપ શોભાદિભવાળા જુદા જુદા સ્વભાવ રચ્યા છે તોપણુ મનાદિકનુ અસ્તિત્વ છતાં જો ધર્મનો અભાવ કે અન્યથા પણ તું તેના રચનારથા પણ નહિ થા ? થકે જેમ સ્વપ્નના મન, ચક્ષુ આદિ ઇન્દ્રિયો તેમ જ તે ઇન્દ્રિયોના ધર્માદિક સ્વપ્નદૃષ્ટાએ જ ભિ ન ભિ ન દેખ્યો છે છતાં તે સ્વપ્ન પદાર્થોના રચનાર સ્વપ્નદૃષ્ટા પણ તે સ્વપ્ન પદાર્થોના તેમના સ્વભાવનો અભાવ કે અન્યથાપણુ સ્વપ્નમણે મહાપિ કરી શમશે નહિ જો એ અન્યથા મરે તો પોતાના મડતનો પોતે જ ભગ કર્યાનો દોષ ખીજો સર્વ પદાર્થોની વ્યવસ્થા ને ભગ કરવાનો દોષ, ત્રીજો પોતાની પ્રતિમા ભગનો દોષ, તેમ જ પોતાનામા બમ વિષ વિષ્ણુદિ દોષની પણ પ્રાપ્તિ થાય છે તેમ જ એમ પણ નથી કે મનાદિક દસ્ય સ્વપ્નપદાર્થોના સ્વભાવપ્રમાણે વર્તવાથી સ્વપ્ન જ્ઞાતે હાનિ છે અથવા તો મનાદિકનો સ્વભાવ અથવા મરવાથી સ્વપ્નજ્ઞાતે લાભ છે, માટે સ્વપ્ન દૃષ્ટાએ તેનો સ્વનાવ અન્યથા કરવા માટે અર્થાત્ વિષયયપ મન તથા ઇન્દ્રિયોના સ્વભાવને બદલવાને સજ્જનોવાત તેમને અતમુખ સ્વરૂપામાર કરવાનો પ્રયત્ન મરે. મનાદિક દસ્ય સ્વપ્નપદાર્થો દૃષ્ટાને કિચિ માત્ર હાનિ લાભ મરી શકતા નથી તે જ પ્રમાણે તુ તારા ચૈતન્યરૂપ સાક્ષી આત્માને જાગ્રત્ આદિમા વર્તનાર આ મન વગેરે પદાર્થ કાષ્ઠ પણ પ્રકારે કિચિન્માત્ર હાનિ લાભ કરી શકતા નહીં

જેમ અતે પ્રકારના અધમાર આદિ પદાર્થ થાય કે અજપાય તેથી આમશને કદા પણ લાભહાનિ થતી નહીં, તે જ પ્રમાણે હે જડભરત ! જુદા આદિક આત્મનિરૂપણુ કરે તો તુ ચતન્ય આકાશનુ શુ મગડે છે ? કશુ જ મગડવુ નથા જો મગડે છે એમ માને તો તે શમ છે માટે નિ મગ થક આત્મનિરૂપણુ કર

(અપૂર્ણ)

યોડા વખત ઉપર 'વડોદરામા અત્યજ સોડોએ
'વડોદરામા અત્યજોની હડતાલ પાડી હતી' દારણુએ હતુ, કે તેમને પગાર
હડતાલ વધારે જોઈતો હતો. ચારપાંચ દિવસ હડતાલ ચાલી
સોડોને જાજરનો ઘણો ત્રાસ થઈ ગયો. સોડોનાં જાજર
ગધાઈ ઉઠ્યા આખુ સહેર દુર્ગધીથી વ્યાપી ગયુ, જાજર આ સોડો સ્વસ્થ કરે નહિ
અને સોડો જાજરવિના ખીજે ક્યાં જાય ? હુ પોતે બહાર જતો પણ બ્યારે દો ? મે માથવ
દૂર જતો ત્યારે પતો ખાતો વર્ષાદમાં માથવ ખીચ માં થઈને જવુ પડતુ આવામાં સ્ત્રીઓ
તો બહાર શી રીતે જઈ શકે ? ઘણા સોડો યુઓ પાડતા કે દુર્ગધને લીધે અમારાથી
ડરમાં રહેવાતું નથી છતાં શુ કરે ? તેટલી અસહ્ય દુર્ગધ છતાં અને જાજર સાથે ન થતા
છતાં સોડોને જાજરનો જ ઉપયોગ કરવો પડતો.

અત્યજ સોડો તથા અન્ય હલમ સોડોનું કસ્યાણુ દરી અને તો તેમને દેહ સીધા
સ્વર્ગ મા મોખી પેવાના નવત્ન કરનાર દેશદિતેન્દ્રો આ સ્થિતિ જોઈ રાજ થતા
હોવા જોઈએ ઉચ વર્ણના સોડોની પ્ત્રી દુર્દવા થાય છે તે જોઈ તેમના આનદનો પાર
નહિ જ રહેતો હાય

અમે એ રાત્રાનો સ્વીમર દરીએ છીએ, ' હવેદા સોડોને તેમની મજુરીનો
થોડા બદલો મળવો જોઈએ તેમ ન થાય તો તેનો દોષ સારી સ્થિતિના અથવા
જેવ વર્ણના મનુષ્યોને શિરે ગહે છે આ પ્રમાણે જો હડતાલો પાડી પરાણે
કરજ પા રામાં આવે તો તેનો પશ્ચિમ મમાજમાં બચદર આનવાનો સબવ
છે આ સોડો દહશે કે હડતાલવિવાય ખીજે માર્ગ શુ ? ૧૧ હાલ તો ખીજે
માર્ગ જણાતો નથી અને તેમાં ટેલક અ રામાં ખીજા ઉચા વર્ણના અથવા સારી
સ્થિતિના મનુષ્યો જવાબદાર કે નથી એમ હિં યોડા વખત ઉપર અમદાવાદની પેટે અહીં
મીડના મજુરોએ પણ હ નાય પાડી હતી, છાપખાનાના નોકરોએ પણ હ તાલ પાડી હતી
આ સોડો બ્યારે જાણશે કે હડતાલથી આપણે ધાર્યાપ્રમાણે ફાવી છીએ છીએ ત્યારે
પછી તે સોડો વારવાર આ જ માર્ગ સેશે અને સોમને કમ થોલ હોતો નથી આ સોડો
પછી મહેનતનો દોરો બદલો મારશે તેની કઈ મર્યાદા રહેવાની નહિ. આજે મનુષ્યમાત્ર
સરખા છે એવો બોધ જો પ્રજાને આપવામાં આવે છે જ અને જાજર સાથે કરવા, એ
હડતાલ થયો નથી, પણ કોઈ ન દરી શું તેવો થયો આ સોડોએ સ્ત્રીઓ છે જેથી
પ્રજાએ તેમનો યજો પગાર માનવો જોઈએ અને આવા ધધાને માટે તેમને જેટલો જ સો
આપવામાં આવે તેટલો જોઈએ છે દારણુ મહિને પચીસ પચાસ રૂપયા આપના પણ આકામ
કોણુ કરે ? માથાજુને પણ બે હાથ બે પગ મે દાન, એ આંખ વગેરે છે અને અત્યજને
પણ તે પ્રમાણે છે મમરની સંઘિમા ઉચ કોણુ અને નીચ કોણુ, સર્વ એક જ પિતાના
પુત્રો છે તો પછી મોટું નાનું કોણુ શુ થયો તો ફાવે તે કરે તેમાં ૧૫૬ અને ઉચુ
એ શી રીતે દલીલ થાય સત્ય મ્ત્રીએ તો ૧૫૬ મામ કરનાર જ પ્રજાની સાચી સેવા બજાવ
છે દારણુ કે તેવું મામ તે ન કરે તો પ્રજાની કે લી દુર્દશા થઈ જાય એ વગેરે માન્યતા
આ વર્ગમાં પ્રચારને પામતી જાય છે જેનો પરિણામ એ આવશે (અને તે આવતો જાય છે)
કે પછી આ સોડો પેટેન્ડ જ સો મારશે પછી તે સાત રૂપયાને બદલે ૭ રૂપયા મામે
તોપણ આપણે આપવા જ જોઈએ દારણુ તે તેટલા રૂપયા સેનાં પતાં પણ પ્રજાની ખારમાં

મારે સેવા કરનાર મણુવાના આ પ્રમાણે ચવાથી આજે જે વ્યવસ્થાથી સમાજમાં કામ ચાય છે અથવા જે વ્યવસ્થાથી આજન્યપત કામ ચતુ હવુ તે વ્યવસ્થા સુધી જવાનો સમય છે જ પરિણામ કેવો આવશે તેવું અનુમાન કરવું કઠિન નથી અને તેના પરિણામના ન્યૂનાધિક અક્ષર્માં આપણને આજે પણ દર્શન થાય છે જ જે મજુર પહેલાં ચાર આના લેતો હતો તે બાર આના લે અને જે સુધાર પહેલાં બાર આના લેતો હતો, તે આજે સવાળે અઢી રૂપૈયા લે છે તમે કહેશો, 'કે મોઢવારી લેટલી વધી છે તો તેમણે તે લેવું જ જોઈએ. પણ હુ પૂછુ છુ કે તે ચાર અને બાર આનાના રાજમાં પૂર્વે જેટલું કામ કરતા હતા તેટલું અને તેટલા કલાક આજે કામ કરે છે ખરા ? તે હવે સમજે છે, કે આપણા વિના હવે પ્રજાને છુટકો જ નથી જેથી જે રાજ માગીશુ તે મળશે, અને તે છતાં જેટલું કામ કરીશુ તેટલું ચાલશે આ પ્રમાણે આ મજુરવર્ગ' હદ જોળાગતો જ ચાલ્યો છે મજુરને મોઢવારી નડે તમને અને મને ન નડે આપણને ત્રણ ગણો લાભ ડોલ્યું આપે તેમ છે 'કે આપણી કમાણી આપણે શી રીતે ત્રણ ગણી કરી શકીએ તેમ છે ? પણ આપણો આ જગતમાં હિસાબ નથી આપણે તો નકામા અને આ મજુરવર્ગ અને અચળવર્ગ' જ ખરા કામનો અને દેહની સાચી સેવા કરનારો ? જુઓ સમય જતાં પરિણામ શું આવે છે તે ? સામાજિક બંધનો પ્રતિદિન તુટતા જાય છે, અને પ્રજામાં નિયત્રિતપણું જોણું થતું જાય છે. નથી તો રાજની હવે અકુશ રહેા કે નથી સમાજનો જેને જેમ શરે તેમ વર્તવાને સહને છુ છે પણ આમાં જે પોતાના અધિકારની મર્યાદા જોળાગીને જેટલો આગળ દોડશે, તેનું જ હાનિ છે થોડો વખત જેને દોડવું હોય તેને દોડી લેવા દો પણ પરિણામે તો મૂપકી પુનઃ મૂપકી જ ચનાર છે પરંતુ કઈવાનું તાત્પર્ય કે સમાજમાં અવ્યવસ્થા અને અનિયત્રિતપણું રાજ્ય કરતું જાય છે હાલના પ્રવાહને અનુકૂલ ગણનાર પણા મનુષ્યોને અમારા વિચારો સંકુચિત અને વિરોધી લાગશે જ પરંતુ તેના માટે અમે તેમની કામા માગી લેઈએ છીએ અમે અત્ર જે વિચારો જણાવ્યા છે તે અત્યંત સ્વલ્પમાં જણાવ્યા છે, તેથી ઘણાને ખાતિ થવાનો સમય છે તો તેમણે આટલા વાચનથી judgment-કે સહો નહિ આપતાં મુલતવી રાખવા કૃપા કરવી વિસ્તારથી માર્ગ સ્વતઃ પ્રેક્ષકમાં જ ચર્ચા કરનાર છીએ તે પછી જેમને ટીકા કે ખડન કરવું હોય તેમણે તાત્પર્ય થવું

મજુરોની હડતાલો

પટલે

શૂદ્રના જમાનાની શરૂઆત

પૂર્વે આર્ષકાળમાં એક એવો સમય હતો, કે જ્યારે બ્રાહ્મણોની જ જમાનો હતો કહે છે કે તે વખતે બ્રાહ્મણવિના બીજી પ્રજા જ ન હતી, તે વખતે યથાર્થ બ્રાહ્મણત્વવાળા બ્રાહ્મણો હતા અથવા બીજી વર્ણ હશે, તોપણ બ્રાહ્મણોની સખ્યા વિશેષ હતી, અને બ્રાહ્મણનો ધર્મ સર્વોત્કૃષ્ઠ ગણાતો હતો તે વખતે તેમની જ પ્રધાનતા મનાતી હતી અમુક સમય આ સ્થિતિ ટકી પછીથી ક્ષત્રિયનો જમાનો શરૂ થયો કોઇ કોઇ ક્ષત્રિય એવા થયા, કે તેમણે કાળગળે ગોળી પડેલા બ્રાહ્મણની સત્તાને ગાણુ કરી, અને તેમની જ સત્તા સામ્રાજ્ય ભોગવવા લાગી આ જમાનામાં ક્ષત્રિય પ્રજા જ સર્વોત્કૃષ્ઠ ગણાવા લાગી, અને જેતુ ક્ષાત્રમણ અધિક હોય તે જ પ્રધાનતા ભોગવે એવો સમય હતો બ્રાહ્મણના જમાનામાં વેદાદિતુ અધ્યયન થતુ, યગાદિક ક્રિયાઓ થતી, ઇશ્વરની ઉપાસનામાં તે નિમગ્ન રહેતા યોગાદિતુ અનુષ્ઠાન કરતા, અને વિદ્યાની ઉપાસના કરતા ક્ષત્રિયના જમાનામાં આ રહ્યું ખરૂં, પણ એછા પ્રમાણમાં. આ જમાનામાં ક્ષત્રિયોની જ નજીકતા વર્તાવા લાગી આ સમયમાં આપણે જ્યાં ત્યાં યુદ્ધ થએલા જ જોઇએ છીએ આ સમયમાં ધણુ શરતીર અને મહાપરાક્રમી ક્ષત્રીઓ પાડેલા છે મોટે ભાગે આ ક્ષત્રિયનો જમાનો પણ ગોણુ પડવા લાગ્યો અને વૈશ્યના જમાનાની શરૂઆત થઈ આજપર્યંત આ વૈશ્યનો જ જમાનો ચાલ્યો અમેરિકા, યુરોપ વગેરે દેશોમાં મોટા મોટા વ્યાપાર થયા, વ્યાપારીવર્ગ આગળ આ યો. તે સમૃદ્ધ થયો, જમની પણ વ્યાપારમાં ધણુ આગળ વધ્યું. પરસ્પર વ્યાપારમાં જ સ્પર્ધા થવા લાગી અને જે વ્યાપારમાં આગળ વધે તે જ મોટો ગણાવા લાગ્યો વ્યાપારીશક્તિ મેળવવાને સડ કોઇ પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા રાજાઓ પણ વ્યાપારીઓ થયા અને તે પણ વ્યાપાર કરવા લાગ્યા, વ્યાપારી બળ દરેક રાજ્યે વધારવા માડ્યું જે વ્યાપારી બળમાં આગળ વધે તે શાવી શકે, એવી સ્થિતિ દુનિઆમાં થતી ચાની જમની અને યુરોપવચ્ચે થએલી લાઈ એ પણ વ્યાપારની જ હતી આ જમાનામાં વૈશ્યોની સત્તા વૃદ્ધિને પામી અને સામ્રાજ્યને ભોગવવા લાગી રાજાઓ પણ વૈશ્ય થયા અર્થાત્ વૈશ્યવૃત્તિવાળા થયા અને તેનો પરિણામ એ આવ્યો કે બ્રાહ્મણો અને ક્ષત્રિયો પણ વ્યાપાર કરવા લાગ્યા તેમણે જેમણે કે આ જમાનામાં વૈશ્યમળની જ શ્રેષ્ઠતા છે જેથી તે પણ બીચારા આ વૈશ્યવૃત્તિમાં જોડાયા આ પ્રમાણે દુનિઆમાં વૈશ્યોની વૃત્તિ વધી પડેલી આપણે જોઇએ છીએ. હાલ મોટી લડાઈપર્યંત આ જમાનાની ધ્વજ ફરકતી હતી આજે પણ ફરકે છે પરંતુ હવે એમાં વખતથી શૂદ્રના જમાનાની શરૂઆત થઈ છે યુરોપ

અમેરિકા, વગેરે સ્થળે Labour-parties-નું યુગની સત્તા વધતી જાય છે આપણા દેશમાં પણ મજૂરવર્ગની સત્તા તે દરોહી અનુસરણ કરીને વધતી જાય છે આ વર્ગ પોતાની સત્તા વધારવાને હડતાલો પાડ્યા બાબા છે

આ સોંપા કહે છે, 'ખરૂં કમાવી આપનાર અને દેશની ખરી મહેનત કરનાર અમે જ છીએ દેશની સાચી મેવા કનાર અમે જ છીએ આજસુધી અમારા ઉપર આ ઉચી ધોળાં વાળા લુનમ થયા છે અને અમને જાણી નેમને પાછળ રાખ્યા છે અમાની યોગ્યતા ઇષ્ટપુ રીતે જગતમાં ઝોડી નથી અમારા હક્કો પણ સર્વના સરખા જ છે આ વગેરે કહીને આ લોકોએ રેશવિદેશમાં હડતાલોની શરૂઆત કરી છે આ હડતાલોનો એ જ અર્થ કે નૂદના જમાનાની શરૂઆત. આ સત્તાઆગળ વનમાન જમાનામાં આણંપ દાનિય અને વૈસ્ય બળ ગાણુ પડશે વૈસ્ય કરતા દાનિયની સત્તા ઝોડી થશે, અને આણંપની તો છેક જ ઝોડી થશે આ પ્રમાણે કાળજીથી વિષય થતો ચાલે છે. હવે દુનિયામાં શરૂ થયેલી-મજૂરવર્ગની જ શરૂઆત સ્થપાશે તે જ પ્રધાનતા ભોગવશે અને સમાજને તથા રાજ્યને પણ તે યથેચ્છ ન્યાયશે સર્વે આ બધાઓ પોતાના ગોણુતા અને તેમની પ્રધાનતા સ્વીકારવાને તત્પર રહેવું જોઈએ પગલું પડુ આ સત્તાને હવે સર્વને માથુ નમાવવું પડશે અને આ શરૂ થયેલી અને શરૂના માર્ગની જ આ જમાનામાં મહત્તા ગણાશે કીમાન ગાધીજીનેવા તેમના જ માહાત્મ્યને વધારે અને તેમને સમાજમાં આગળ લાવશે

સચિત્તે આ કમ જ છે તો વિચારીને બાનિને વધ થઈ હુ ખી ચવાની જરૂર નથી. આ પ્રમાણે જે સમાજમાં વ્યવસ્થા ન થાય તો પ્રજાના કર્મનું ફળ પ્રજાને મળી શકે નહિ આજે પ્રજાના જે પ્રમાણમાં મનો પરિપાક થઈને તેમને ફળ આપવાને દિલ ન થાય છે, તે પ્રમાણના કર્મનું ફળ જે આવી સ્થિતિ પ્રજામાં ન થાય તો તેમને મળી શકે નહિ જેથી પ્રથમ આ પ્રકારની સ્થિતિ સમાજમાં ચવાની જરૂર છે આણંપો સ્વર્ગત વ્યથી બ્રહ્મ થયા ગોડે તેમને અમુક સ્થિતિમાં રહેવાથી તેમને તેમના કર્મનું ફળ મળે તદર્થે તે પ્રમાણની સ્થિતિ સ્વાર્થ પછીથી જેમ જેમ પ્ર ન સ્વકત વ્યથી બ્રહ્મ થતી ગઈ તેમ તેમ તેમના કર્મનું ફળ મળી શકે તદ્વત્તુ સ્થિતિ સમાજમાં મમ સત્તાથી ચવાતી ગઈ આજે જુદા પ્રમાણની સ્થિતિ સમાજમાં ચવા બેઠી છે તેનું નાશુ એ જ છે કે આ પ્રમાણની સ્થિતિ જે સમાજમાં ન થાય તો પ્રજાને તેના કર્મનું ફળ મળી શકે નહિ મમસતા જીવેને એવી સ્થિતિમાં મૂકે છે, કે તેમને તેમના કર્મનું ફળ ભોગવવું જ પડે આ પ્રમાણની સ્થિતિ લોકો સ્વેચ્છાથી જ તેને સ્થિતિ ગણીને ઉપજાવી લે છે પરંતુ તે જાણતા નથી કે પ્રેરક સત્તા જુદી છે અને તેની પ્રેરણાથી જ તે માર્ગ મેરે છે

કળીયુગના ચાર પાદ હોય છે અથાત્ તેના ચાર વિભાગની કલ્પના કરો તેમાં પ્રથમ પાદના પુન ચાર ચરણુ અથાત્ ચાર વિભાગ મળે આ ચાર ચરણુમાં આ પ્રકારની વ્યવસ્થા હોય છે પ્રથમ ચરણમાં સત્યયુગની પ્રધાનતા અને ધીયુગની ગૌરવતા બીજા ચરણમાં ત્રેતાની પ્રધાનતા અને ધીની ગૌરવતા ત્રીજા ચરણમાં દ્વાપરની પ્રધાનતા અને ધીયુગની ગૌરવતા

અને ચોથા ચરણમાં છળી છળીની પ્રધાનતા હોવામાં કેટલાં વખતથી છળી છળીની પ્રધાનતા ચાલે છે આ પ્રથમ પાદનું ચોથું ચરણ ચાલે છે આ સમયમાં છળીયુગના અતનાં જે લક્ષણો છળાં છે તે લક્ષણો પ્રખટ થતા જોવામાં આવે છે જેમ કે પ્રજનન અધ્યાય, અનેક રોગોના ઉદભવ, અનેક પ્રમારના ઉવનમ્ભલ ધમનો અભાવ, અધર્મનું ધર્મરૂપે ગણાવું સર્વાશ્રમનો નાશ, સર્વસમ્ર પ્રજાની ઉત્પત્તિ, અમત્ય છળા કપટ ચોરી વગેરેનો પ્રચાર નાની વયમાં આ ગમ ધારણને કરે, અને પ્રજા યાય, યાય નીતિ, શીલ વગેરેનો લોપ ઉત્તમ વય પ્રજા થતી, આ વગેરે જે જે લક્ષણો છળીયુગના અતના મળ્યા છે તે સવ કેટલાક વખતથી પ્રત્યક્ષ થતાં આપણે સર્વ જોઈએ છીએ આ ક્રમ પ્રજાના સંહારનો જ છે ધર્મવિમુખા ઈશ્વરથી વિમુખ દાષપણ માગે વિષયો મેળવીને તેને ભોગવવાપ્રતિની અભિરચિવાળી ચિત્તચર્ચાનાની પરસ્પર સહજ સહજમાં મ્બલ કરનારી, અને અનેક આધિ, વાધિ અને ઉપાધિથી અસ્ત પ્રજા સંહારના ક્રમમાં ભળતી આપણે જોઈએ છીએ લગભગ રોગ વગેરેથી પ્રેટના બધાં મનુષ્યો મરણ પામે છે તે પણ આપણે જોઈએ છીએ વૃષ્ટિ નહિ થતી અથવા અનિશ્ચિન થતી મુકપ આદિ અતિપ્રેરણના જો વારિ ગ્રાસ અને દુઃખજનન ધણા પ્રસંગો બનતા આપણે જોઈએ છીએ આ ક્રમ જોયાને તેના અંતનો સંહાર થઈ જાય અને હજી છળીયુગનો સમય બાકી રહ્યો તે દેહલાં જ તેના વિનાશ થઈ જાય જેથી રોગ સમય આવે અધોગામી આ વિનાશનો ક્રમ પ્રવર્તી પડી અટકી જશે

કેટલાં વખતથી આ ન ત બીજા ૧૩ થઈ ગયોવા મહાપુરનો એવી આગાહી — ભવિષ્યમ્બન છળા આ યા છે હવે હિંચામાં બહારનો મગય આવશે ધર્મનો પ્રચાર થશે પ્રજા આધ્યાત્મિક શાગા ધણી પ્ર નિ રો વમના ના અને તમજો ચોગાદિમાં તેના સચાર થશે વગેરે આ આગાહી સત્ય પડનાનાં છે, મરણ કે આ મળી મળીની જે સત્તા તેના પ્રથમ પાદના ચોથા ચરણમાં પ્રવર્તે છે તેના હવે અત આવશે આ છેલ્લા ચરણમાં પ્રજાને પ્રેટલાં દુઃખ નાસ વેહવા પડ્યાં છે તે આપણને સારી રીતે ખમર છે હવે થોડા જ વખતમાં ઈશ્વર કે જેમની સત્તાને આ વિશ્વ રતે છે તેમની કૃપાથી સ્થિતિ બદલાશે અને જગતમાં મોટો ફેરફાર થઈ જશે હવે થોડા વખત ધણી છળીયુગના બીજા પાદની શરૂઆત થશે અને આ બીજા પાદના પ્રથમ ચરણમાં પુન આરબની પેઠ પ્રધાનપણે સત્યયુગની અને ૧૧૫૫ પછે છળીયુગની સત્તા પ્રવર્તશે જેથી દુનિઆમાં ધર્મનો પ્રચાર થશે અને પ્રજા જે અધોગામીતા ક્રમમાં છે તે ઊર્ધ્વગામી ક્રમમાં રચાશે

પ્રસંગાનુરૂપમ્.

— ૧ —

— આજે આશ્વિન સુદ ૨ થય છે આજે જ હું રિચરગાથી પ્રાત કાલને મારે લેખ લખવાનું શરૂ કરું છું એમ માસ નારો મુસાફરીમા ગયો હતો તે પછી વળી કંઈ કંઈ પ્રાપ્ત કર્યામા પણ થોડા દિવસ નીમળી ગયા જેથી આજ પર્વન મ્વયમ પડવાનો યોગ જ ન આવ્યો.

— હું પણ અત્યામી પરમાત્માની રેરણાનુમાન કરું છું કર્તવ્ય યથાવશરે યથાશક્તિ પ્રતો રહું છું, જેથી પણ નિયમિતપણે હું લખી શકતો નથી તોપણ કોઈપણ વિસ પાય મિનિટ પણ હું નમ્મી ગાળતો રહ્યો, એવું રમરણમા નથી સત્ય કહું તો પલેપળનો સદુપયોગ થાય છે.

— મારે પણ આગમ વધુ જોઈએ જો સમજે તો લેખકને માથે એકાદી જવાબદારી રહેતી નથી તેમજો નિરત પ્રગતિશીન રહેવું તે એ જો પ્રગતિશીન નથી તે અર્થને પ્રગતિશીન મરી શકતા નથી અને જેણે પાયા હુખતો જમ્યો તે નથી ત અન્યના હુખના જમના માર્ગો દર્શાવી લેવા નવી માર્ગ કહેના પ્રયોગોના લાભ યથાતમને તમને પણ મળશે જ પણ જો તમારા જો આપણે મમથ રંગ હો તો જો અધીરા મતીને મમથ છેડી દે છે તે ખીચારા વર્તમાન અને ભાવિમા પ્રાપ્ત થનાર અપૂર્વ લાભથી વિમુખ રહે છે એ નિઃસંશય છે.

— હજી મને આત્મમતોય થાય તેવા લેખ તો સત્ય કહું તો હું લખી શક્યો નથી કારણકે હવેના જતા અનંક પ્રતિયોગ્ય લીધે તેને હું સિદ્ધ કરી શક્યો નથી આજ પર્વત મેં જો કંઈ લખ્યું છે તે છુટી છનાઈ ક્ષણો (catch-moments) નો લાભ લેધને જ લખ્યું છે પણ હવે હું રિચરગાની ઈવરકુપાથી મારી ઇંગ્લેન્ડનાર શાંતિથી લખીશ એમ લાગે છે અને જ્યારે હું તે પ્રમાણે લખીશ અને તમે તે વાચકો આજ તમારા હર્ષનો પાર નહિ રહે.

x

x

x

x

— આવના વપ મો ઉપહાર ગુ આપવામા આવજે તે ઇંગ્લેન્ડ તે આશ્વિનના અકમા જણાતી. જે અપાણે તે પ્રતિમ જ અપારો એ નિશ્ચય છે હવે લખવાનું શરૂ કર્યું છે તે લાભ આશ્વિન અને કાર્તિકના નવું અકો તથા ઉપહાર એમનું પૂરું મરીને પછી જ કંઈ વિશ્રાંતિ લેવારો પ્રથમ નવું અકા પૂરું મરીને પછી ઉપહારને હાથમા લેધવું દીવાળીમુધીમા અર્થાત્ ચાતુર્વર્તી પૂરું થતા મુડીમા આશ્વિનનો અન્નગ્રાહકોને આપી દેવારો કાર્તિકનો અન્ન પણ ઇચ્છરગાથી નિઃવ ૧૪ પૂર્વે જ ગ્રાહકોને મળી જશે થોડું વરેનું થોડું થાય છે પણ બાર માસિમા તો અકો અને આપી દધએ છે, એ ગ્રાહકો જાણે છે.

x

x

x

x

— સુબધથી હરશેવિદ્વાસ શ્રીને એ સદ્ગુણ લખે છે, કે પ્રાત કાનના ૮-૧૦ અંકો ગઈ મને જ મળ્યા પ્રાત કાવના દર્શનની જ તૃપ્તિ થઈ જાય છે તો પછી તેના મનના પ્રભાવનો તો અતુલ્ય હોય તેને ખૂબ પડે મારા જીવ ક્રમના આદ્ય સમયથી અત્યાર સુધીના સુખનો અને આ દેશનો અતુલ્ય પ્રાત મનના પ્રભાવથી કેટલો ઉન્નત બનતો રહ્યો છે તે મનથી એકાદ વખત જાણીતા નાત લખે તેના પ્રથમ વર્ણથી જ હું માહમ રહીને વાચતો રહ્યો છું વચમાં ટુકી પડી હતી પરંતુ પ્રાત મનના પ્રકાશકે ચાતુ વર્ણથી હૃદયમાં પ્રકાશ પ્રકટાવી મને તેણે પોતા પ્રત્યે આશ્ચર્ય છે ’

— વેંજલપુર (ભરૂચ) થી રા અમૃતલાલ નરેશભાઈ વડીન લખે છે કે “ આપના તરફથી પ્રાત કાનના અંગ ગળ્યા છે આ અંગના વિષયો ખાસ વાચવાળેવા છે પ્રાત કાનને જે ઓછ મરામત ધ્યાન ન મળે તો પછી પચ્છી, પચ્છી, નિચાર સાગર, વગેરે પુસ્તકો વાચવાની જરૂર ન રહે. તમે ભાઈ! જનસમાજની સેવા સારી રીતે બળવી રહ્યા છો અને પરમાત્મા આપને વિજય આપે. એથી મારી પ્રત્યુપતિ પ્રાર્થના છે ’

— સુબધથી રા ગિરધરનાન પદનવ ન સુધવી લખે છે કે ‘ પ્રાત કાવના દરે-લેખો અદિતીય આરે છે દરેક લખ નાચતી વખતે સમાર જૂહી મયાનુ લાન થાય છે આપ જનસમાજની આત્મા લેખો આપી પારખ મોગી સેવા કરા છો

— ગીડીથી રા ખની પિતા રદાસ અરુનંદ લખે છે કે, નિવેનક આપથીએ મોહલેવી સધાવ તળી દરા નતો અને મળો છે આપનું પ્રાત મન અત આપે છે, જે વાચીને બહુ જ આનંદ થાય છે આપના ભાવપૂર્ણ લેખોથી અતિ સંતોષાનંદ થાય છે અને મનને શાંતિ મળે છે એ આપના લેખોનો પ્રભાવ છે સધાવદન જેવાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ શ્રીને આપ ધમની રક્ષા કરા છો, એ પણ જોડુ રતુન નથી

x

x

x

x

— ગયા મહિનામાં આક્રમણાતે જસો અગસો પ્રાત તથા શુજરાત કાળીયાના વાડમાં મળીને બસોએક પ્રાત મધ્યાનની ગઈ છે મોગી તથા બીજે એક ગામથી પાચસો પાંચસો પ્રતો મફત મોગીને જે અંગ આપી નવી કારતુ કે એટની બધી પ્રતો મફત આપી શીએ તેટલી અમારી પાસે નહી નથી કેદમે પાંચ પ્રત મગાવનારન પછી અમે ન આપી શીએ તમ હોવાના તેમને અમે ના પાડી છે અને લખ્યું છે કે તેમણે ધૂન હોય તો જે છપામણીનું ખરચ આપે કે તેટલું જ માન આપીને જરૂરની પ્રતો મગાવી લેવી પણ પછીથી તેમના તરફથી મધ ઉત્તર નથી

x

x

x

x

— મારા ૮૭ ધનુસ સંનિતા પત્રો ગાને કે તેના માર ઉત્તર લખવાં પડે છે. દૈનિક મહિને આના પત્રોની સો નબુના જેટલી ૧૫૫૫ પણ થઈ જાય છે પત્રવ્યવહાર એ પા મારા મનમાં એક અમલ્ય મમ થઈ ગયું છે આમાં પણ મારા ધણો સમય જાય છે આ પ્રમાણે હોવાથી લખવાનું મમ અને ધણુ પહોંચે છે તેની અડચણ નથી પરંતુ દરેક માત્ર તાપત્તે છે, કે જે મારા ઉપર પડે લખે તેમજ

કૃપા કરીને તમને જ ઉત્તર મળશે એવી આશા ન રાખવી પ્રાનુમાલને માટે એ લખવાનું ચર્ચ કર્યું હોય છે તેવા સમયમાં મારે આવા પત્રોના ઉત્તર આપવાનું મુદતથી રાખવું પડે છે અને તેમ ન કરતાં જો કોઈ લખુ હ તો પછી ઘણું કામ પહોંચવાથી પ્રકૃતિ બગડે છે ઉત્તર તો સર્વને લખુ છું અને લખીશ પણ હવેથી અવગણે લખીશ એટલું જ. જેથી ઉત્તર મોડા મળે તો મને ક્ષમા કરવી તે ઉપરથી મને પત્ર ન લખવો, એવો કહેવાનો ભાવ નથી પત્ર મુખેથી લખવા, અને ૭ કઈ પૂઠું હોય તે પૂઠું જ્યાં સુધી મેં આ પ્રત્યક્ષ સ્વીકાર્યું છે ત્યાં સુધી મને આનંદ જ થાય છે

x

x

x

x

x

—ખીજી મેં બામતોથી લોકો મારે માથું ખાઈ છે ઘણા મને પત્રથી પૂછે છે અને ઘણા મને મોટે પછ પૂછે છે તેમને કું રક્ષામતિ જવાન આપુ હું પણ આ મેં બામતના પ્રુનાસા પૂછનાર મને જ મને સર્વ રીતે જવાનદાર ગણના હોય તેમ જણાય છે ઘણા મને હપકા આપે છે અને ઘણા તો ગાલિખાન પણ કરે છે

—તેમની એક માત્ર અમેરિકાના ગેરોની છે તેલુ શુ ચડુ, બ્યાન ચારે આપણે કેટલું આવરો પસા એ લાખ ખાઈ ગયા કે તમે ખાઈ ગયા તમે જગતને ધર્મને નામે છેતર્યા નથી શુ અથવા શ્રીમાન અહામલના તત્ત્વો આ કામમાં દેખાયા નથી શુ વગેરે વગેરે

—આ શેરોના પસા અમેરિકામાં જમીનમાં રેલામાં આવેલા છે, એવી ખાત્રી આ વર્ષના તમ્મથી શ્રીગોરરેનખાઈ હપગમાઈ મને જઈને મરી આવ્યા છે આજે પણ જો ખાત્રી કરવી હોય તે મરી ચકે છે તે ઉપરની અટક નિહ થઈ ચકે છે, કે મર્ષવાહકો તો પસા ખાઈ નથી ગયા હવે બ્યાન મ નથી આવતું એ એક પ્રશ્ન છે પણ તે તો અમે શું કરીએ ? મોટા ખાતાના કાન એવા જ હોય છે હું આપણા દેશમાં હજારો કે પનીએ કાકિના પસા નથી ખાઈ ગઈ ? તેમ જના આ એક જ કાપને શા માટે અટકુ બધું વગેરેવગેરે આવે છે ને સમજાતું નથી. x x x ઘણા કહે છે કે અમે તો શ્રદ્ધાથી પસા ભર્યા છે હા સાચી જાન છે તો પછી શા માટે હવે અશ્રદ્ધા કરો છો ? તમે શ્રદ્ધાથી ભર્યા છે તો તમારી શ્રદ્ધાનું ફળ તમને ઉઘરે આપ્યા વિના નહિ રહે તમારી તે શ્રદ્ધા હતી કે હોમ તેની આ કનેગી છે તમે ઉઘરને નામે મમ કર્યું છે તો તે સર્વ શ્રદ્ધાથી તેનો બદલો તમને મમ નહિ આપે ? તો પછી શા માટે વ્યથ સતાવને એવો છો ? x x x વળી ધારો તમારા તે પસા ગયા છે તો પણ તમે એટલું પણ સમાધાન મેળવી શકતા નથી ? હવે તેની પગલાં હાથવરાળ કરવાથી મ્યો અર્થ મરે તેમ છે ? લાખ અને હાનિ એ જ આ જગતનું સ્વરૂપ છે તેમાં ને મમમુદ્ધિ ગાળી ચકે છે તેમની જ વિશેષતા છે આ પાક તમે વાસુધી નથી રીપના ત્યાં સુધી તમારો અગ્નિમાં આવા પ્રસંગો બન્યા જ કરવાના એ નહીં સમજવું હવે આ વાતને તમે વિસ્મરકુમારમાં નાખી દો તો સારું તમે એવું બધું બધું સ્મરકુ કર્યું અને બધું કું ખી થવા હવે જેની તમને કું ખ ઉપજે છે તેની વાતને જરી બાંધો તો સાચું

—બીજા વાન જો છે, કે ઘણા અને હે છે, કે તમારા વર્ગની પ્રવૃત્તિ શા માટે અમુક પ્રકારની ચાલે છે ? શા માટે તમે અમુક-અમુક કરતા નથી, વગેરે વગેરે

—બાઈ તમારે એટલું જાણવું જોઈએ કે આ જગતમાં એક જ પ્રકારની સ્થિતિ કદી પણ હોઈ શકે જતી રહેતી નથી તેની કાંઈ વ્યક્તિ, સંસ્થા, કે બાબતના મર્યાદાઓ એક જ પ્રકારની સ્થિતિ મની રહે એમ માનવું, એ આ પ્રકૃતિના નિયમથી વિરુદ્ધ છે જે કાળે જે બને છે તે યોગ્ય જ થાય છે એમ માનીને જે સંતોષને સેવના નથી, તે અતરમા કનેક્શનો જ અનુભવ કરે છે હા તમારા અને મારા સંબંધમાં આપણે આપણી ઇચ્છાનુસાર કરી શકીએ છીએ પરંતુ આ જગતના સંબંધમાં આપણે તે પ્રમાણે કરી શકતા નથી આ જગત કંઈ આપણી મત્તાને વશ વર્તતું નથી તે ઈશ્વરની સત્તાને વશ વર્તે છે અને તેથી તેમને જે યોગ્ય જણાવું તો તે જ તે પ્રતા હશે ઇશ્વરને જે આપણે સર્વજ્ઞ માનીએ તો પછી તેમના જગતમાં જોડું થાય છે એમ આપણે શી રીતે માની શકીએ ? વળી જે જગતને આપણી ઇચ્છાનુસાર આપણે ચલાવી શકતા નથી તેન સંબંધમાં અમુક આમ થાય તો સાર, અને અમુક તેમ થાય તો સાર એવી મિથ્યા દૃષ્ટનાઓ કરવાનું અને તે દ્વારા દુઃખી થવાનું સુ પ્રયોગન છે તે પણ સમજાવું નથી

—વળી ઈશ્વર સર્વજ્ઞ હોવાથી તમને જે સમયે જે યોગ્ય જણાવું હોય છે તે જ તે છે જેમનું જેમનું જે જે સમયે હિતાહિત થવાનું હોય છે તે પ્રમાણે થાય તથા ઈશ્વર યોગ્ય મનેગો આ જગતમાં રહે છે તમને આપણે નિશ્ચિત મહેવાનું છે જગતનું નિર્વાહિત ઈશ્વરને જ મોખી નું એ જ સાર છે

x x x x x x

—નણી અમુક શા પ્રમાણે અમુક નથી પ્રતા એમ જ્યારે મનુષ્યો અમને કહે છે હારે પણ અમને સામાય આશ્ચર્ય થતું નથી ભાઈ અમે તો અમારું કલ્પન કરીએ છીએ તમે આ માટે તમારા કલ્પના પ્રમાણ કરો છો ? હજી આટલા વર્ષો થયાં તો પણ શા માટે તમે અન્યની આશા રાખો છો ? જે યોગ્ય બીજાની કંઈ બેસીને રહ્યા કરે છે તે કદી સ્વતંત્ર થઈ ચાલી શકતું નથી તેમ જે મનુષ્યો બીજાના જ ઉપર આધાર રાખે છે, તે સ્વતંત્રપણે પોતાના જિવનના માગ પોષીને આગળ વધી શકતા નથી સુ તમે જોઈ વાતનું આશ્ચર્ય નહીં હજી પણ અધિક વાંચવા સાહજનાની આશા રાખી કાલકેપ કરો છો ? ધીમે ધીમે પણ સ્વતંત્રપણે અંતર્યામી પરમાત્માને શરૂ કરી આગળ વધવાનો અને દુખનો જય મેળવવો પ્રયત્ન કરો અને તમારો વિમલ યજ્ઞો તમે ભેગો જ બીજા માન તમને દિશા દર્શાવી શકે છે માગ દાખવો એ તમારું કામ છે તમેશા આ જાણવું અને તે જાણવું, એવી વૃત્તિ રાખ્યા પ્રવર્તો કંઈ જ અથ નથી એમ બે ડાંગની જે આગળ વધાય તેના આગળ વધવાનો પ્રયત્ન કરો એટલે પછી આગળ સુ પ્રવૃત્તિ, કે મ્યા માગે જનું, ને તમને આપોઆપ રાહ થશે તમારા અત્યાર્થા ઈશ્વર તમને તે તે વખતે દર્શાવશે જ

x x x x x

— ગયા અહમા અમે વધુપિ ગળ છાચુ હું તેલુ કારણ એ હતુ, કે હાતમા શાળામાંથી આ વિષયને કાઠે નાખવામા આવ્યો છે અને તે ધણુ અયોગ્ય થયુ છે કેળવણીના સમયમા હાતમા આપણા ફેશમા એવી અધાણી ચાલે કે કેમ હહેવાની વાત જ નહિ પોતાના બાળકને આ વિષય જેમને શીખવેો હોય તેમને અતુર પડે, જાણી આ વિષય અમે પ્રાત મનમા છાધ્યો હતો

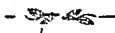
x x x x x

— આપાદ આનણુના અમા જાણાના પ્રમાણે માગ એ પત્રોના ઉત્તર આપવાના બાકી છે જે હુ અત્ર આપુ તે ધણો વિસ્તાર થઈ જાય તેમ છે જેથી તેના ઉત્તર હુ આશ્ચિનના અમા આપીશ કારણ કે આ અહમા પ્રસંગાનુક્રમનો ધણો વિસ્તાર થઈ ગયો છે

x x x x x

— કોઈ માઈ સજ્જનો મને તમે પ્રાત મલમા અમુક એમ અમુક એમ લખો છો મને પત્ર આવે છે અને જાણે પોતે સર્વ ન હોય તેમ શિખામણ આપવા બેસે છે બિચારા દમાપાત્ર ! પોતાની પામે ચોડે પત્રો હોય કે મે પુસ્તકો આમથી તેમથી વાચ્યા હોય એટલે પોતે જાણે બધુ જાણે છે એમ માની બેસે છે અને બીજાને લાગવા જ બોલ આપવા મડી પડે છે ! એમલુ જ્ઞાન મટલુ હોય છે અને એમના અત દરેણુની શી ગિયતિ હોય છે, એ અમે મારી રીતે જાણીએ છીએ તેમ છતાં સર્વ જનીને તે અમને બોધ આપવા આવે છે એ તેમની અહહ ! મારી ધણતા અમે જે પ્રવૃત્તિ કરીએ છીએ તે જ્ઞાન અને જ્ઞાનપૂર્વકની છે છીએ આમથી તેમથી વાચીને જે વાતો જાણીને મને ગાગરે ગાધી થકને અમે દુઝાન ચલાવતા નથી આવા મનુષ્યો જરા સિયર થઈ પિયાર કરીને પછી પ્રવૃત્તિ કરે તો સા

કસરત કરો ! કસરત કરો ! કસરત કરો !

(બેખક—કસરતી)

શરીરતુ સુખ જોઈતુ હોય તો કસરત કરો,
 શાંતિતુ વ્યય સમજતુ હોય તો કસરત કરો,
 બોજનનો સ્વાદ જોઈ તો હોય તો કસરત કરો,
 બિરુતા ટાળવી હોય તો કસરત કરો,
 બલવાન થવું હોય તો કસરત કરો,
 સોગી જેવા સકા રહેવું ન હોય તો કસરત કરો,
 પ્રતાપી થવું હોય તો કસરત કરો,
 તેજસ્વી દેખાવું હોય તો કસરત કરો,
 સુદરતા પ્રિય હોય તો કસરત કરો,
 બ્યાધિથી પીડાવું ન હોય તો કસરત કરો,
 પ્રસન્નતાથી પ્રમદ્ન હો તો કસરત કરો,
 પ્રિયાની પ્રસન્નતા જોળવવી હોય તો કસરત કરો,
 ગેમના સ્વરૂપને જોળવું હોય તો કસરત કરો,
 યોગગળતી સિદ્ધિ મેળવી હોય તો કસરત કરો,
 ધર્મની સિદ્ધિ મેળવી હોય તો કસરત કરો,
 અર્થની સિદ્ધિ મેળવી હોય તો કસરત કરો,
 કામની સિદ્ધિ માટે પણ કસરત કરો,
 મોક્ષની સિદ્ધિ માટે પણ કસરત કરો,
 સ્વાસ્થ્યની સિદ્ધિ માટે કસરત કરો, કસરત કરો.

સર્વાર્થસિદ્ધિ માટે કસરતતુ સાધન સાંભળી ન કમનાર પ્રિય મિત્ર ઉડા ઉતરી વિચારો
 રહસ્ય સ્પષ્ટ થશે તમારી દૃષ્ટિ સમુખ તમારા મનનું એક લક્ષ્ય રાખો

ચોડી પાડો !

નિયમિત

કસરત કરો,

કસરત કરો,

કસરત કરો.

આ વિષયમાં કસરતની મીઠાસા કરવાનો તેવું નથી કસરતની રુચિ જામત કરવાનો હેતુ છે તે કરી કરી તેને વાચતા સિદ્ધિ થવા વિના નહિ રહે

અરુપૂરુષતા અને શ્રીયુત ગાંધીજી

(તા. ૨૪-૭-૨૧ ના ' ગુજરાતી ' પત્રથી)

સાહેબ, યોગાનંદ દિવસ ઉપર એ સ્થળે રીયુત ગાંધીજીનો અને અલુધાર્યો મેળાપ થઈ ગયો. પૂર્વ પરિચયનું અમરણ થયા પછી નયનરૂપરૂપીની આતુ અર્થાવિષે ફરીને રૂપરૂપ વાતચિત કરવાનો. અને એ નિશ્ચય થયો તદ્દનુમાર હું તેમની પાસે ગયો. પ્રતાપનો મમય હતો. દેશસેવામાં સ્વાત્માર્પણ કરનારનું તે વિનાય બીજે વ્યવસાય રો હોય ? અમાધારણ મહાત્મામાયે અસામાન્ય સાદાનું દર્શન તો શ્રીયુત ગાંધીજી જ કરાવી રવા છે જે વસ્તુથી ઉન્નતિની માન્યતા તે વસ્તુને જીવનમાં મુખ્યપણે પગેવડી એ સૂત્રનો અમત તો તે જ અંગે દૃષ્ટિપથ થયો ખુદના દિવથી નયા સર થઈ વૈષ્ણવ મયદાવના મૂળ મિદ્ધા, શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્ય આદિ આચાર્યશ્રીઓનું અગ્નિ અને અરુપૂરુષતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ મે તેમને યથામતિ કહ્યું શ્રીયુત ગાંધીજી અત્યંત પ્રસન્ન થયા. સત્ય સ્ત્રીમરી લંબાની તેમની અસાધારણ ઉદારતા તો અનુભવી જ ગણાય પછી તેમને મને કહ્યું કે - તમે જે ક્ષત્રી ગણા છો તે લખો તો તે પગ હું સહી કે એમની એ મૂલ્યનાતુમાર હું જે વિચાર આજે વર્ષાની ધરાવું છું તે તેઓ પાસે લખીને ૧૦ મરો તે તેઓએ વાચીને પુનઃ સતો ૧ જાહેર થયો અને તા. ૧૭-૭-૨૧ ના ' નવ-વન ' મા તેમના ટિપ્પણમાથે તે લેખ પ્રકટ થયો છે, જે આપ ' ગુજરાતી ' પત્રમાં પણ પ્રકટ કરી આનારી પ્રશીલ

વમતગમ હરિદ્વંશ માસી

વૈષ્ણવો અને અરુપૂરુષતા !

રીયુત મહાત્માજી !

વૈષ્ણવોને સંબોધીને લખાયેલો આપનો લેખ વાંચ્યો તે પહેલાંના પણ જવાબે લેખો મે મારીમાઈરી વાંચ્યા છે, પાડુજીના લેખ મારાપર કાષ્ઠક વધુ અસર કરી. તેમાં પરમનમદિપ્તુનાની ગાંધી મારી મધ્ય અરુપૂરુષતાનો પ્રશ્ન તો સાત દિવસ સારો છે અને વૈષ્ણવોને જ ઉદ્દેશીને તેની ચર્ચા કેમ થાય છે ? છે તો લેખે એ ગૂચ ઉકેલવામાં મત્ત કરી હું જાણ છું વૈષ્ણવ ગણાવામાં આપ ગારવ સમજે છો. વૈષ્ણવોને આપે અપનાવ્યા છે તેથી હું પણ એમ વધુવડા ? આપ પ્રત્યે જે ખોલ લખવાની હિમત ધરાવી ચક્ર

પહેલા તો આ ચર્ચામાં દિશામન થઈ ગયો એમ મને લાગે છે અરુપૂરુષતા એ વસ્તુ શી છે તેનો વિચાર સારી પેટ જુઓ નહીં. તાનનો સમાજ અરુપૂરુષતાને કેવી રીતે સમજી રહ્યો છે તે પર વધારે બાર અપાયો કે, આ નાપનદ ચર્ચાની પ્રમાણ જ ચોક્કસ અગ્નિઓના કૃત્યપર ચાલતી હોય એમ અને અસે

ત્યારે અરુપૂરુષતા એ શી વસ્તુ છે તેનો વિચાર આપણે કરીશું આપણા હરિપુત્રિ એએ સદાચારને ધમના એમ અત્યંત પે ૭૫ કે મધ્યાની મનની અને તો બીજી પવિત્રતા

પણ એક સદાચાર છે શ્રમ, દમ, સત્ય દયા વગેરેથી મન અને વાણીની શુદ્ધિ થાય છે અને સ્નાન, સાર્વિક ખોરાક ઉપવાસ વગેરેથી કાયાના મેલ ટાળી શકાય છે આ ત્રણે શુદ્ધિઓ જરૂરની છે અને તેમનો પરસ્પર નિકટનો સબંધ છે સ્પર્શસ્પર્શ કે આમડછેડનો વિવેક એ કાયાની શુદ્ધિનું અંગ છે. દેહશુદ્ધિ ભળવવામાટે જડચેતનમાના દોષવાળા અને અપવિત્ર પદાર્થોના સ્પર્શથી બચવું જોઈએ એ કદાચ સ્પર્શ થઈ જાય તો માત્ર સ્નાનથી શુદ્ધિ થાય છે આમડછેડતું, કહો કે અસ્પૃશ્યતાનું આ દેહ કે સ્વરૂપ છે આમા શુદ્ધિ છે તે મને તો સમજાતું નથી

જડ પદાર્થોમા બ્યાનિ ઉપભવનારા અને ઉપર જીજ્ઞાસેથી પવિત્રતાની આડે આવનારા પદાર્થોનો સ્પર્શ થઈ શકે નહિ. ચેતન પ્રાણીઓમા કૃતરા ગધેડા વગેરે અસ્પૃશ્ય ગણાય છે મનુષ્યોમા ઉપરની ત્રણે શુદ્ધિ સાથે છૂટાછેડા કરી મેઢેલી જાતિઓ પણ સ્પર્શને યોગ્ય નથી માની શકે પુરો ના શુદ્ધિમા ઉપરની ત્રણે ચાગ્ય નામની વર્ણના કરતાં પણ અસ્પૃશ્ય ગણાય છે આ અસ્પૃશ્યતા અંગ રતો તેમાં કારણ કાયાની પવિત્રતાનું ના જડ તત્ત્વને છે અસ્પૃશ્યતાનો અર્થ એ નથી કે જે અસ્પૃશ્ય માનના હોઈએ તેો ધિક્કારના તેમના પર ડાવરશાહી નાનાની, કે તેમનો સદતર સાગ કરવો અસ્પૃશ્યતા સ્નાનમા મુખ્યત્વે પ્રશિક્ષિત શુદ્ધિનો ભાગ થાય છે યોગી યોગિયાર કે ખૂન જેતું તે પાપકર્મ નથી. હિંદુ ધર્મમા પાપપુણ્યની વ્યાખ્યા ઘણી બહોળી કરવામાં આવી છે ધર્મપ્રત્યે જેતું હોય તેટલું પુણ્ય અને તેનું લય પણ જેમા ઉપધન થતું હોય તે પાપ ગણાય આ જાનનામા થોડો દેવ કે તિરસ્કારશુદ્ધિનો અંશ પણ હોવો ન જ જોઈએ અસ્પૃશ્યતાની શુદ્ધિ જાવનાને તો આપણે સમજ ન ગણી શકીએ અને એના અમનને આપનોગની તાતીમ માનીએ આપ પણ તેમ જ માની રહ્યા છો એ રીતે અસ્પૃશ્યતામા લેઈ પગ દોષ નથી

અસ્પૃશ્યતારૂપ શુદ્ધિ જાવનાની યોગ્યતાએ કોઈ પણ વ્યક્તિ સામે ધિક્કારની લાગણી બતાવવી તે તો એક પ્રકારની શયતાનિયત જ છે પરંતુ તે વ્યક્તિકૃત અસ્પૃશ્યતાને તો અંખપ ન જ લગાડી શકે અહિં સાપ્રધાન અસહકારના સિદ્ધાંતોને માલોગમાની વ્યક્તિઓની વર્તણૂક ગાંધી લગતે છે એમ કોણ કહી શકે ? દૂકમાં કીએ તો અસ્પૃશ્યતા મૂળે વિષદશ નથી તે હોત તો તેને સમજાવું ઉગેડી નાખવાની વાત બધા વૈજ્ઞાને જીલી શેત અસ્પૃશ્ય તારૂ વૃક્ષને તિરસ્કારની લાગણીઓથી ઝેરી નાગણું વળગેની હોય એમ આપણે માનીએ તો તેને નસાડવા પૂરતી જ આપણી ફરજ છે નહિ કે તે આપણે વૃક્ષ દહનાવી દેનામા આપણી કૃતકૃત્યતા છે એવીઝેરી લાગણીઓનો નાશતો આપણે શુદ્ધ ધર્મના જ્ઞાનથી જ કરી શકીશું

ત્યારે આપણે અસ્પૃશ્યતાને વળગેતું કલક કેમ ધોઈ શકીએ ? વૈજ્ઞાન સપ્રદાયમાં તો એ વિરોધી લખવું નવાઈભરેતું જ ગણાયો એ સપ્રદાય તો સમગ્ર વિશ્વો દરિદ્ર માની રહ્યા છે પ્રભુ પોતે જ વિશ્વરૂપ થઈને તેમાં એની રહેા છે બધે સ્થળે વ્યાપ્ત છે, વિશ્વના સર્વ જડ ચેતન પદાર્થો તેના રમકડાં છે ઘટઘટમાં તે વિરાટ છે એવા ઉપનિષદના સિદ્ધાંતો મુખ્ય સ્થાન તો વૈજ્ઞાન સપ્રદાય આપે છે પ્રભુમા પ્રેમભાવ, તેને અંગે વિશ્વમાં પણ સ્નેહદષ્ટિ, જીવમાત્રનો પ્રભુસેવા એજ મુખ્ય ધર્મ એવા શુદ્ધ આદર્શોમાં ઉચ્ચ

નીચલાવ કે તિસ્સકાર મુદ્દિની મયિનના કેમ પ્રવેશી શકે ? જે બધુનો અર્થ અમારામાં છે તે ભગવદ્દય અત્યજેમા છે જે પ્રભુની ભક્તિનો અધિભાર વૈષ્ણવોને છે તે જ અત્યજેને છે શ્રીમદ્ ભાગવત તો એ નાસ્તિક આદ્યુ કરતા ભક્તઅત્યજ વૈષ્ણવને પ્રેમ દહે છે આમા નથી ફૂરતા કે નથી ઉચ્ચનીચાવને સેય પણ અવમાજ જ્યા સોદની લાગણી ની બધે જોનાતુ હોય ત્યા દયા દષ્ટિ પણ ગૌણ જ મહાત્મ આવા આત્માધમમા તો “આમડછેટ અ કેર અગજળ હોય આવા ઉત્તમોત્તમ મિદ્દાતો જે વૈષ્ણવો સમજતા હોય તો તેમને હાયે ધમને લાછન લગાડનાર એ- પણ કૃત્ય ન જ રાય

વૈષ્ણવોનુ દષ્ટિગિદ્ધ ઉપર જણાવેના આત્મધમ તરફ જ હોતુ ધો તો પણ તેમને દેહધર્મ પણ પ્રાપ્ત હોય જ પ્રભુસેવા તે જીવતો ધર્મ છે અને વર્ણાશ્રમધર્મ દેહના છ જે જાતિના માયાપતે પે જ મલીધો હોય તેના ધર્મો પાગરા જ જોપ્રએ વર્ણાશ્રમના સમમા ધારીરિ- ગૌરના નિયમે વૈષ્ણવો પાળી રલા છે એમ મયાદી વૈષ્ણવ માછની માથે ભોળાપાવિના સમખુ પુમ સેવન શ્રીને સર્વ સ્થળે પ્રેમભાવ રાખી શે છે વૈષ્ણવો તો પોતાને જ અસ્પૃશ્ય માને છે ? અને અપરસમા છીએ ? એમ કે માછને અમે સ્પર્શ શ્રીઅ નહિ અને માછ અમને અમ્મી શકે નરિ સ્પર્શ થી જાય તો વૈષ્ણવો રનાન કરીને દેહશુદ્ધિ જાળવે છે નહિ કે માછના ત ક ધિકાર બતાવે છે અમછ ગાજ્યસાયે અસહકાર કરીને તેના તરફ ગિમ્બરની લાગણી જોજિત પ્રતા નથી, તેને પ્રેમભાવથી જ આપણે સુધારવા માગીએ છીએ અને આપણે જ પ્રાયશ્ચિત્તદ્વારા આ મનમ વધારવાને મથી રલા છીએ સમખુ એ વૈષ્ણવોનુ મન છે દયાધમનુ જીપુ દર્શન પણ અત્યારે વૈષ્ણવો જ કરાવી રલા છે ? માખેના આત્મા પંજુના માડો પણ નિ દને વૈષ્ણવો જ શીખવી રાખે વૈષ્ણવોમાંની હાલની ખામી તો તેમના સ્વધર્મના અગાનને જ આભારી છે, એમ હુ માનુ છુ

હુકુશિન દેશ અત્યારે પાપ પુણ્યના વિવેકને વિસરવા લાગ્યો છે એટલા આપવો, ગોજો જાગી માગ માલવો કે વેમા હડધૂન કરી દાવવા વગેરે દેશની અવ યા, અગાન અને અથેશ કેળવળીના પરિણામે છે શાસ્ત્રમરો એટલા આપવાની મનાઇ પ્રે છે નિ- સ્માગ મવાની મપન રીતે ના પાડે છે ? માત્રમાં યજ્ઞના મેગામા રાષ્ટ્રવિખતવર્મા આભ ડછેના ગામી પણ ના જ દહે છે શાસ્ત્રાના આવા સુદર આદર્શો સમખાતુસાર સેકાના મનન હમાવવાથીજ આ વિવચમા સુદર પરિણામની આપણે આશા રાખી શકીએ, અન્યથા નહિ

હેને આપને મારી નમ્ર સૂચના છે કે અત્યજેની રિયતિ સુધારવામા પ્રેમ મનમે નથી તેમન આવાપીવાનો મે પડેવા ઝોવાનો, રહવા માગ ધરનારનો અને ફૂરા વગેરે લાવનેનો. દેશનાર શ્રી આપવો એ વૈષ્ણવોની ફરજ જ મહાત્મ તેથી પતુ વતારે તો એમણુ જીવન પવિત્ર નીનિવાતુ અને બહિનમથ અને તેને માટે વૈષ્ણવોએ ધણી જ લાગજ રાખી જોપ્રએ વૈષ્ણવ ધર્મ તો તિગસ્માર વસ્તુને જ જાણતો નથી સર્વ જગત મા નમનુ એમ માનવાનો વિધને ઉપેક્ષ પ્રે છે આવા ધાર્મિક આ ગોતમ વન્યુવ

સમાજ વળશે તો આ અચ્છમાર્થિક જ ગણાશે આપ પગ ૩૧ નરસિંહ મહેતાના વચ
નોથી વૈષ્ણવોને ઉદ્દેશોધન આપી લા છે તેવા જ ઉદ્દેશોધનો ફરી ફરી આપીને તે તરફ
વૈષ્ણવોનું આધાર આપ દરો તો અચિત જ આપને અતે સતોય થશે

નસ તરામ હુગિદૃષ્ટ શાસ્ત્રી

શ્રીયુત ગાંધીજીની નોધ.

[આ લેખની સાથે મારે એ અત્ર પાઠ લખવો હોય નહિ જે અસ્પૃશ્યતા શાસ્ત્રીજીએ
ઘટાવી છે તેની સામે મેં મારા ઉદ્દેશોધને ૧૫૧ મહાકથા મેલા મનુષ્યોને અડીને
આપણે હુમ્મશા સમાન કરીએ મારી આમરી લાપા તે કેવળ અસ્પૃશ્ય
સ્થતા જેમા દ્વેષ શિવાય બીજું કંઈ જ નથી તેને વિષે વપનએવી છે શાસ્ત્રી
જીના જેવા વિચારો બધા વૈષ્ણવો ધરાવે એટલે વૈષ્ણવો તો મારે કંઈ કહેવાપણું નહિ રહે

મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી]

શ્રીયુત ગાંધીજી અને મુધારકો

હિ હુઓના વર્મ પ્રકરણમા સ્પષ્ટાસ્પષ્ટ એ અર્થ છે પાપ છે પાપ છે, અતિ
શુદ્ધિ છે ધુસારી નીવેલું છે દત્તાત્રિ આલેશો થયેના અને તેથી વર્મચ્યુસ્ત હિ હુઓના
દીવ હુ ખાયેના તે વાત જણાતી છે આ નિયમમાં ધર્મશાસ્ત્રો હિ હુઓના સંસારની અને
સમાજની આત્મા અને પરોક્ષાત્મી નિષિદ્ધિ છે માં વ્યવસ્થા મેં છે તે વિશે અમારો મન
પેહેનથી જ જણાવી દીધો છે, બીજાઓએ પણ તે પ્રમાણે પેહેનથી જ જણાવી દીધો છે
અમારી જાણ પ્રમાણે તેમા કંઈ અત્યંત જાના મારે અત્યંતેનો નિરન્ધર કરવાનું
કહેલું નથી અત્યંતેના ઉન્નતિના પ્રાપ્તિ મારા માટે, તેઓન શિક્ષણાદિથી તેમની સ્થિતિ
મુધારવા માટે તેઓના વસવાટના સ્થળો આરાગ્યનાર્થ રહે તેની યોજના મ્યુનીમીપાનીગીઓ
દ્વારા દરાવવા માટે, સારા પાળીની સોષ માટે કુવાઓઆદિ દૂરા પા વા માટે તેઓની
સાથે ઉદાત્તાથી સ્નેહભાવથી, દયાથી માણસાઈથી વર્તવા માટે અને જેઓ તેઓનો
તિરસ્કાર કરતા હોય તેઓને તેમનો તિરસ્કાર મરના અપકારવા માટે માં પણ દિન-દુષર્મા
બિમાનીએ કે અમે કદિ યશુ ના પાડી નથી તેઓ મુધરે અને તથી તેઓનું કામ કરનારા
ન મને તેવો જય પણ અમને નથી આપણા માર્થ આગ મોહની પણ ઉન્નતિને આડે
જવું એ તો પાપ જ છે પરંતુ મનમીને શ્રીયુત ગાંધીજી તેઓએ હિ હુઓના વર્મ
શાસ્ત્રોની વાતો દરેકી તેઓન લીધ ઉપર પ્રાણે નિ ઓના ધર્મશાસ્ત્રોપર ખોળ પ્રદારો
યજાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો તો શ્રીયુત ગાંધીજીને આ વસ્તુસ્વરૂપ મગાડ સમજા
નામા આવ્યું ત્યારે તા ૩૭ જુલાનના ૧૯૨૦ના અકાશ તેઓએ 'વૈષ્ણવો
પ્રત્યે' એ મથાળા નીચે એ પ્રુક્તા પત્ર લખ્યો અને તેમા તેઓએ સ્પષ્ટાસ્પષ્ટના સળ
ધમાં પોતાનો હેતુ ધણો જ સારી રીતે સ્પષ્ટ કરતા હ અને તેના નોધ અમે અમારા ૧૦
મી જુલાઈના અમા નીચેની છે શ્રીયુત ગાંધીજીએ કહ્યું સીમાય છે અને કેમકે રહવા

દીલુ છે તે અને, ખુલ્લી રીતે જણાવ્યું કે શ્રીયુત ગાંધીજીએ તે લેખમાં સ્પષ્ટ જણાવેલું છે કે તેમનો વધી જોડો અત્યંત સાથે તિરસ્કારના ભાવથી વર્તે છે, ચાલાવથી વર્તતા નથી તેઓને માટે છે ધર્મના મિલ્કતોની તમ્બાર તેઓ કડવા માગતા થી ધર્મ તો જોઓને જેમ માનવો હોય તેમ તેઓ માં ત્યાર પછી શ્રીયુત ગાંધીજીને લાઠ વસતરામ શાસ્ત્રીની સુલાકાત થઈ અને તેમાં વૈષ્ણવોના ધર્મશાસ્ત્રો સ્પર્શસ્પર્શ વિષે શું કહે છે તેનું વિવેચન થયું અને તેમાં શ્રીયુત ગાંધીજી બાઇ વસતરામ માથે તે મનુષ્યમાં એમનું શતા શ્રીયુત ગાંધીજીએ તે વિવેચન લખી લાવવાની ઈચ્છા દર્શાવી અને બાઇ વસતરામને તે પ્રમાણે લખ્યું, અને તે વિવેચન 'નવજીવન' ના ૭મી જુલાઈના અંકમાં શ્રીયુત ગાંધીજીની નોવ સાથે પ્રકટ થયું છે શ્રીયુત ગાંધીજી બાઇ વસતરામને ધર્મની દૃષ્ટિએ સ્પર્શસ્પર્શ વિષે લખેલું વિવેચન સમજવાની સમિત ધમનતા નથી એવું પ્રાઇ પશુ ખેવાનું સાદસ કરશે નહિ એ વિવેચનની એક વસ્તુ સ્પષ્ટ થઇ ગઇ કે - દિલ્હી નવજીવન સ્પર્શસ્પર્શ વિષે પાખ ટપકાના અધર્મ હોવાના અતિશયિતાના બુસારી દવાના આક્ષેપો પ્રકારે થયા હતા તે સાચા ન હતા અને બાઇ વસતરામનો તે લેખ અમારા પત્રમાં પ્રકટ કરેલો છે આ લેખની નીચે શ્રીયુત ગાંધીજીએ પોતાની સહી માં નોંધ દેતા જણાવ્યું કે 'વસતરામ શાસ્ત્રીના લેખની સામે મારે એક અમર પણ લખવો હોય નહિ જે અસ્પૃશ્યતા શાસ્ત્રોજીએ વાની છે તેની મામે મેં મારા ઉગારે નથી લાહ્યાં પણ મેંના મનુષ્યોને ખડીને આપણે હમેશા આન મીએ માગી આપરી લાપા તે દેવળ પ્રથ નિત અસ્પૃશ્યતા જેમાં હવે શિવાય બીજું કંઈ નથી તેને પેષે નપરાએથી કે રાસ્ટ્રીયના જેવા વિચારો બધા વેળાએ વગવે એટલે વૈષ્ણવોને તો માર કંઈ કહેવા પડ્યું નહિ રહે રળી તેઓ તો ૧ ની અગળના નજીવન મા લખે છે કે 'મેવાને અડીને નકાલુ એ મને ગમે છે હું પોતે નાહું છું બીજાને તેમ કરનાની ભલામણ નહીં છું પણ ને મારા જે ૧ જ રહે શુદ્ધ હાથે તેની ભાવ પછી તે તે અત્યંત માલમ પડે તો તેના ત્યાગ કરવો એ યાચ મને અસલ લાગે છે શ્રીયુત ગાંધીજીનો વધો અસ્પૃશ્યતામાં દેવ હોય તે માટે છે અને તે યોગ્ય કે વમ રાસ્ટ્રાએ દેવ આજીવા મારે અસ્પૃશ્યતા મનુષ્યના વ્યવહારમાં દાખલ હાધી છે એવું કાઇએ કહ્યું નથી અને તે દહ પશુ કહેતા નથી જોઓ તેમ મેલતા હોય તેઓની તે વિષે અગાનતા જ છે અને શ્રીયુત ગાંધીજીને ધર્મ શાસ્ત્રોમાં અત્યંત પ્રત્યેનો જે તિરસ્કાર જણાયો છે તે તેમના વતમાનમનના અનુભવનું પશ્ચાત્ત છે તેઓ કહે છે કે જ્યાં જોડે ત્યાં હું અત્યંતનો તિરસ્કાર જોઉં છું' એમણે કે અત્યંત પ્રત્યેના દિલ્હી સમાજના પ્રચલિત વતમાન ઉપરથી તેઓ તેમના વતનને ધર્મશાસ્ત્રના વિધાનસામે બ્રમથી ધમનતા પ્રેરાયા કે માગી ધર્મશાસ્ત્રોએ અસ્પૃશ્યતાનો વિચાર શુદ્ધિ-માનસિક આધ્યાત્મિક અને શારીરિક વાતાવરણની શુદ્ધિની ભાવનાની જ કીવો છે નહીં કે તિરસ્કાર કે દેવના દર્શિન થી શાસ્ત્રી વમતરામનો લેખ વાચી જવા સાથે શ્રીયુત ગાંધીજીના આ શુદ્ધ વાચના એમ જ લાગ્યો કે શ્રીયુત ગાંધીજીનો પ્રવાર બહિર્લોકના વનનપર છે અને નહીં કે વમના સિદ્ધતોડિપર બાઇમધ પ્રગળધુ રાનગા સુધાર મતનુ થયું છે અને તે રાતિનધારણ કે રણોત્રમાદિ માનનાં નથી અને

શ્રીયુત ગાંધીજી તો તે માનન્નગ છે પણ ' પ્રજામધુ ' ને શ્રીયુત ગાંધીજીના સ્પર્શસ્પર્શના વિચારો માતિગ પારશુકીપર ધા કરનારા રોવાથી મોઢા લાગેલા અને તેથી તે સ્વીકારેલા એ બાધન ધને શાસ્ત્રી વસતરામ સાથે તે અમારા મતસાથે કે વૈષ્ણુવેના મત સાથે શ્રીયુત ગાંધીજી એમનું થાય તે પસંદ ન પડે એ સ્વાભાવિક છે એ બાધમધ એમ માને છે કે સ્પર્શસ્પર્શની હિમાયતમાં શ્રીયુત ગાંધીજીએ સર્વનો વિનાસકોચે અને ખીનશરતે Social intercourse એવો દરેક વ્યક્તિનો જન્માંસદ્દ હઠ માન્યો હતો બાધમધ પ્રજામધુ " ના મતે સોસીયલ ઇન્ટરકોર્સ એટલે લઘ્નાદિક સર્વ બંધાર હોવો જોઈએ, અને તેટલા માટે તે શ્રીયુત ગાંધીજી ઉપર ગુલાંટ ખાવાનો આક્ષેપ કરે છે પ્રજામધુની દીકાથી ખીન એક સુધારકપત્ર ઇન્ડિયન સોસાયટી રીફોર્મ અને પણ શ્રીયુત ગાંધીજી આમ તેમના તે પસંદ પડે નહિ તે સમજાવ તેવું છે મતને કારણ કે તેને પણ વર્ણાશ્રમ કે માતિબંધનથી જેવી વ્યવસ્થા પસંદ નથી તેથી એ બાધમધ શ્રીયુત ગાંધીજીને પત્ર લખ્યો શ્રીયુત ગાંધીજી તેના જવાબમાં જણાવે છે કે ' સ્પર્શસ્પર્શના ધાર્મિક સ્વરૂપવિષે જરા પણ ખટપટમાં કૃતયા વિના વૈષ્ણુવો મનુષ્યપ્રાણીતરીકે જે હકકો પોતે ભોગવવાનો દાવો કરે છે તે હકકો પછાત વર્ગોને ભોગવવા દેઈ તેઓના ધર્મો પ્રનાણ વર્તે તેવી એ અરજ ગુજારી હતી આ બાબતમાં જે પક્ષ એ લીધો છે તેમાં જરા પણ મેં છોડી દીધું નથી ' ઇત્યાદિ આ વચનો સ્પષ્ટ કરે છે કે શ્રીયુત ગાંધીજીએ સ્પર્શસ્પર્શના ધાર્મિક સ્વરૂપપર વિચાર કરવાનું છોડી દીધું છે, અને અજ્ઞાન મનુષ્યો સ્પર્શસ્પર્શવિગે ગમે તેમ સમજી જાહેરમાં તેઓ સાથે ગમે તેમ વર્તે છે તેના માત્ર મજબુતીથી તિસ્કાર કરવાનું આજી રાખનાર છે શ્રીયુત ગાંધીજી મહે છે કે હિન્દુઓ તેઓની સાથે આટલી ખરાબ રીતે વર્તે છે પણ તેઓને કુ હાનિ થવા દઈશ નહિ જેઓ અત્યંત સાથે ખરાબ રીતે વર્તતા હોય તેઓ માટે શ્રીયુત ગાંધીજી ગમે તેમ દંડ અને તેઓને સુધારવાને ગમે તેટલું કહે તેની સામા કોઈને વાધો હોઈ શકે નહિ વૈષ્ણુવેની મુદ્દાની વાત એટલી જ છે કે સ્પર્શસ્પર્શ હિન્દુઓના ધર્મપ્રકરણમાં છે એ તેઓના ધર્મશાસ્ત્રમાં અતિશયિતા, પાપક અધર્મ કે પાપ નથી એક મુસી ગયેલી વસ્તુ નથી, પણ પ્રતિસિદ્ધ વસ્તુ છે તેમ એટલું પણ ખરું કે તે તિસ્કારમૂલક કે દેવમૂલક નથી, ગુજરાતી " તા ૧૧-૮-૧૨.

આ પ્રસંગ સ્વામી રામતિથના જીવનસંબંધમાં પ્રસિદ્ધ
સ્વામી રામતિથના યજ્ઞેનાં કોઈ પણ પુસ્તકમાં પ્રકટ થયો નથી તે દેહેરાદુનના
જીવનના વેક પ્રસંગ રા લાલા અગ્રવેસિ હે મોદેથી લેલો હતો

તેમની રિથિન અત્યંત ગરીબ હતી તેમનાં માતાપિતા પણ નિર્ધન હતા તે વિચાર્યાસ દરના દના તે વખતે વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં તેમને પેસાની ધણી અડચણ પડતી તો પણ એ વખતે તેમને એ વિચાર આવ્યો અને તે આપ આનાને ર્યાંપનો કાગળ જાળને લઈ આના તે ર્યાંપ ઉપર તેમજે ઈશ્વરને લખી આપ્યું, કે હું ખાત્ર કર્તવ્ય રીત અને તમારા કર્તવ્યમાં કદી પણ દાષ ધાલીશ નહિ તમને જેમ યોગ્ય જણાય તેમ કરને માત્ર મારે માર કન્યા કરવું, એટલું જ કું એમનું "

આ પ્રસંગ પછી તેમણે કદી પણ ફળનો અને ઇશ્વર અમુક શા માટે કરતા નથી, એવો વિચાર કર્યો નથી તે પછીથી એક દિવસ એવો આવ્યો કે તેમની પાસે એક પૈસો પણ ન હતો. તે વખતે તેમની પરીક્ષા થઈ ગઈ હતી, અને તે ગર્ભા ઉપર નબરે પાસ થયા હતા. સોગા નેવું માર્ક તેમણે મેળવ્યા હતા આ વખતે તેમના પ્રોફેસરે એક દિવસે તેમને બોલાવ્યા અને પચાસ રૂપૈયા તેમને આપ્યું તેમણે પૂછું કે, તો આ રૂપૈયા જ્ઞાતા મને આપો છો ? તેમણે કહ્યું, કે એક માણસે તેમને એવું કહીને આપ્યા છે કે જે વિદ્યાર્થી સારો અભ્યાસ કરતો હોય તેને આપજો તેમણે કહ્યું કે મારા કરતા પણ અમુક અમુક વિદ્યાર્થી વધારે સારો અભ્યાસ કરે છે, તો તેમને આપ આપો તો સાર પ્રોફેસરે કહ્યું, મારી ધ્યાનમાં તમે જ સૌથી વધારે યોગ્ય જણાઓ છો કહીને આપણે કરીને તે રૂપૈયા તેમને આપ્યા.

આ પ્રસંગથી તેમને એટલી અતર થઈ કે અહો ! ઇશ્વરે તો પોતાનું કર્તવ્ય કરે છે જ પણ મેં માત્ર કર્તવ્ય કરવામાં પ્રમાદ કર્યો છે, કારણ કે મારે પુરેપુરા સો માર્ક મેળવવા જોઈતા હતા અને આ પ્રસંગે પુરેપુરા સો માર્ક ન મળ્યા તેને માટે અને પોતાનું માત્ર પૂરું ન બળવ્યું અને ઇશ્વરે તો પોતાનું કર્તવ્ય કર્યું, તેને માટે તે ખેદથી નહીં પણ પડવાને તયાર થયા હતા. આ પ્રસંગ પછી તેમણે ફળનો કે ઇશ્વરના કૃતબ્યનો કદી પણ વિચાર કર્યો નથી તે માત્ર હવેથી જીવનના પ્રાપ્ત કૃતબ્યને કરતા રહ્યા હતા.

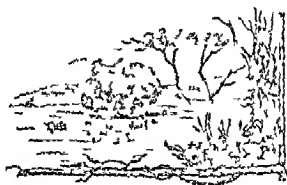
શ્રીયુત ગાંધીજી તો તે માનનારા છે પણ “ પ્રભુમધુ ” ને શ્રીયુત ગાંધીજીના સ્પર્શસ્પર્શના વિચારો શાંતિજી ધારણીપર ધા કરનારા ગેવાથી મીઠા લાગેલા અને તેથી તે સ્વીકારેલા એ બાધજનને શાંતી વસતરામ સાથે તે અમારા મતસાથે કે વૈષ્ણવોના મત સાથે શ્રીયુત ગાંધીજી એકમત થાય તે પસંદ ન પડે એ સ્વાભાવિક છે એ બાધજન એમ માને છે કે સ્પર્શસ્પર્શની હિમાયતમાં શ્રીયુત ગાંધીજીએ સર્વનો વિનાસકાંચે અને ખીનચરતે Social intercourse એવો દરેક વ્યક્તિનો જન્મસદ્દ હઠ માન્યો હતો બાધજન પ્રભુમધુ ” ના મતે સોસીયલ ઇન્ટરકોર્સ એટલે લગ્નાદિક સર્વ વ્યવહાર હોવો જોઈએ, અને તેટલા માટે તે શ્રીયુત ગાંધીજી ઉપર ગુલાટ ખાવાનો આરોપ કરે છે પ્રભુમધુની દીકાથી ખીજા એક સુધારકપત્ર ઇન્ડિયન સોસાયટી રીફોર્મરને પણ શ્રીયુત ગાંધીજી આમ તેમના તે પસંદ પડે નહિ તે સમજાવ્યું તેવું છે મતને કારણ કે તેને પણ વધુશ્રમ કે શાંતિવ્યવસ્થા જેવી વ્યવસ્થા પસંદ નથી તેથી એ બાધજન શ્રીયુત ગાંધીજીને પત્ર લખ્યો શ્રીયુત ગાંધીજી તેના જવાબમાં જણાવે છે કે ‘ સ્પર્શસ્પર્શના ધાર્મિક સ્વરૂપવિષે જરા પણ ખટપટમાં કૃતયા વિના વૈષ્ણવો મનુષ્યપ્રાણીતરીકે જે હકકો પોતે બોગવવાનો દાવો કરે છે તે હકકો પછાત વર્ગોને બોગવવા દેખ તેઓના ધર્મો પ્રનાયે વર્તે તેવી એ અરજી ગુજરી હતી આ બાબતમાં જે પક્ષ મેં લીધો છે તેમાનું જરા પણ મેં છોડી દીધું નથી જ્યાંદિ આ વચનો સ્પષ્ટ કરે છે કે શ્રીયુત ગાંધીજીએ સ્પર્શસ્પર્શના ધાર્મિક સ્વરૂપ પર વિચાર કરવાનું છોડી દીધું છે અને અચાન મનુષ્યો સ્પર્શસ્પર્શવિગરમે તેમ સમજી જાહેરમાં તેઓ સાથે ગમે તેમ વર્તે છે તેના માત્ર મજબુતીથી તિસ્કાર કરવાનું ચાલુ રાખનાર છે શ્રીયુત ગાંધીજી કહે છે કે હિંદુઓ તેઓની સાથે આટલી ખરાબ રીતે વર્તે છે પણ તેઓને કુ હાનિ થવા દેખાય નહિ જેઓ અત્યંત સાથે ખરાબ રીતે વનતા હોય તેઓ માટે શ્રીયુત ગાંધીજી ગમે તેમ કહે અને તેઓને સુધારવાને ગમે તેટલું કરે તેની સામા કાંઈને વાધો હોય એ નહિ વૈષ્ણવોની મુશ્કેલી વાત એટલી જ છે કે સ્પર્શસ્પર્શ હિંદુઓના ધર્મપ્રકરણમાં છે એ તેઓના ધર્મશાસ્ત્રમાં અતિશયિતા પામદ અધર્મ કે પાપ નથી એક ધુસી ગયેલી વસ્તુ નથી પણ પ્રકૃતિસિદ્ધ વસ્તુ છે તેમ એટલું પણ ખરું કે તે તિસ્કારમૂલક કે દેવમૂલક નથી, ‘ ગુજરાતી ’ તા ૧૧-૮-૧૨.

આ પ્રસંગ સ્વામી રામતિર્થના જીવનસંબંધમાં પ્રસિદ્ધ
સ્વામી રામતિર્થના યજ્ઞેનાં કોષ્ટ પણ પુસ્તકમાં પ્રકટ થયો નથી તે હેઠેસદનના
જીવનનો એક પ્રસંગ રા લાલા બગેવતસિંહે મોટેથી કહ્યો હતો

‘ તેમની રિયનિ અત્યંત ગરીબ હતી તેમનાં માતાપિતા પણ નિર્ધન હતા તે વિદ્યાભ્યાસ કરતા હતા તે વખતે વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં તેમને પેસાની ધણી અડચણ પડતી તો પણ એ વખતે તેમને એક વિચાર આવ્યો અને તે આઠ આનાને રાપનો કાગળ જાળને લેઈ આવ્યા તે રાપ ઉપર તેમજો ધધરને લખી આપ્યું કે હું મારું કર્તવ્ય કરીશ અને તમારા કર્તવ્યમાં કદી પણ હાથ ધાવીશ નહિ તમને જેમ યોગ્ય જણાય તેમ કરજો માત્ર મારે મારું કર્તવ્ય કરવું એટલું જ હું જોઈશ

આ પ્રસંગ પછી તેમણે કદી પણ ફળનો અને ઇશ્વર અમુક શા માટે કરના નથી એવો વિચાર કર્યો નથી તે પછીથી એક દિવસ એવો આવ્યો કે તેમની પાસે એક પેસો પણ ન હતો તે વખતે તેમની પરીક્ષા થઈ ગઈ હતી, અને તે વર્ગમાં જયે નજર પાસ થયા હતાં સોમા નેણુ માફ તેમણે મેળવ્યા હતા આ વખતે તેમના પ્રોફેસરે એક દિવસ તેમને બોલાવ્યા અને પચાસ રૂપેયા તેમને આપ્ય તેમણે ૫૦૦ કે તો આ રૂપેયા જાના મને આપો કે ? તેમણે કહ્યું કે એ માણસે તેમને એવું કહીને આપ્યા છે કે જે વિદ્યાર્થી સારો અભ્યાસ કરતો હોય તેને આપજો તેમણે મનુ કે મારા કરતા પણ અમુક અમુક વિદ્યાર્થી વધારે સારો અભ્યાસ કરે છે, ના તેમને આપ આપો તો સાચું પ્રોફેસર કહ્યું કે મારી ધ્યાનમાં તમે જ સૌથી વધારે યોગ્ય જણાઓ છો કહીને આગ્રહ કરીને તે રૂપેયા તેમને આપ્યા

આ પ્રસંગથી તેમને એટલી અતર થઈ કે અહો ! ઇશ્વર તો પોતાનું કર્તવ્ય કરે છે જ પણ મેં માત્ર કન્યા કરવામાં પ્રમાદ કર્યો છે, કારણ કે મારે પુરેપૂરા સો માફ મેળવવા જોઈતા હતા અને આ પ્રસંગે પુરેપૂરા સો માફ ન મળ્યા તેને માટે અને પોતાનું કર્તવ્ય પૂરું ન જગલ્યું અને ઇશ્વરે તો પોતાનું કર્તવ્ય કર્યું, તેને માટે તે ખેદથી નદીમાં પડવાને તૈયાર થયા હતા આ પ્રસંગ પછી નેમણે ફળનો, કે ઇશ્વરના કન્યાનો મદી પણ વિચાર કર્યો નથી તે માત્ર હંમેશા જીવનપર્યંત પ્રાપ્ત કન્યાને પ્રતા રહ્યા હતા

ત્રણ મિત્રોની ચર્ચા

ક—(અને) હ હવે શું કરે છે ? આખો દિવસ શો કામ કરે છે ? બેસી રહે છે, કંઈ કામકાજ કરે છે ? શું ખાય છે ? કંઈ વાગે લખે છે ? કંઈ જાત તથા ધ્યાન ધારણ કરે છે ? તમે શા માટે તેને કંઈ કહેતા નથી ?

અ—જેમ પોતાને યોગ્ય જણાય તેમ તે કરે છે મારા વિચારપ્રમાણે તે યોગ્ય જ કરતા હશે એમ જણાય છે

ક—પણ તમે શા માટે કંઈ બે શબ્દ મહેનત નથી ? તમે અમુક અમુક પ્રવૃત્તિ ન કરવા શા માટે નિર્ભયતાથી મહેનત નથી અને હાથ હા ક્યાં મરે છો ?

અ—જે શબ્દ મહેનત એ હું યોગ્ય જણતો નથી મારણ કે તેમને સુધારવાનું કામ કંઈ મેં માથે લીધું નથી હું તેમને પોતાને સુધારવો એટલું જ જાણું છું જે અમુક ખોટું મરે છે એમ હું માનતો જ નહોતો તો પછી મહેનત ક્યા રહે ? અને કહેવાતું જ ન રહે તો પછી સભ્યતા નિર્ભયતાનો પ્રતિ ક્યા છે ? ખીજને નિર્ભયતાથી તેના દોષ જણાવનાર મેં ધણા જોયા છે પણ તે વિચારા પણ મને યાપાત્ર જણાયા છે. ખીજો દોષથી અનેક અપૂર્ણતાઓથી અને અનેક પ્રમારના ગાળ અજ્ઞાનરૂપી અધનારથી, ખીજો અનેક પ્રકારના અશક્તપણાથી મુક્ત મેં તેમને જોયા છે ખીજના દોષો જોઈને તે નિમિત્ત યાદો તેમને જણાવવામાં મેં તેમને જેટલા સાવધાન જોયા છે તેટલા સાવધાન તેમના પોતાના દોષો જોઈને તેમને ટાળવાનો પ્રયત્ન કરતા મેં તેમને જોયા નથી

ક—શાથી જાણું કે તે પોતાના પોષેને જોઈને ટાળવાનો પ્રયત્ન નહિ મરત હોય ?

અ—એમાં જાણું છે કે ? પ્રત્યક્ષ જ છે તેમનું વર્તન કદી આપે છે

ક—શું પ્રત્યક્ષ છે ? તેમનું વર્તન શું મ્હી આપે છે ?

અ—જે તેઓ પોતાના દોષો ટાળવાને સાવધાન હોય તો તેમને ખીજના દોષો જોવાનો અભાવ જ ન રહેવો જોઈએ જેના પોતાના ધરમા દગરો મણ ક્યારે ખર્ચે છે તે જો તેને જ કાળવાનો પ્રયત્ન કરતો હોય તો પછી ખીજના ધરમા ક્યારનાતિ દષ્ટિ કળવાનો પણ તેને ક્યા વખત રહે છે ? અને જે તે પોતાના ધરનો ક્યાર ન કાઢતાં ખીજના ક્યારનાતિ દષ્ટિ રાખે છે, અને તેને ટાળવાને કાળગણાઓ રહે છે તો એ રીત જ છે કે તેની દષ્ટિ આત્મસુધારણાપ્રતિ । । પણ અન્યને સુધારવાપ્રતિ છે અને આ પ્રમારના પ્રયત્નનો પરિણામ એ જ આવે ન તો ખીજ સુધરે અને ન તો પોતે સુધરે જગતને સુધારવા જતા પોતે જ અધારમાં અટવાયા મર અને ટવનનો અંત આણે

અ—તેના પોતાના વરમા મરે છે એમ તમ શા અપરથી કહો છો ?

ક—આ પ્રશ્નો ઉત્તર હું નમારા મુખે ૧૧ મપાડના ધારે છું. પ્રશ્ન નથી ત્યારે શું છે ? જે મનુષ્યો આ પ્રશ્નના પ્રશ્નો કરે છે, તે જ દર્શાવે છે, કે તેમની સ્થિતિ ક્યાં છે અથવા તો તેમના અતઃસ્થિતિ વિનિ શું છે ? આના મનુષ્યોના હૃદયમાં પ્રશ્નો નથી તો શું તેમણે બાવિ, વૃદ્ધાસ્થા અને મૃત્યુનો જય કર્યો છે ? શું તેમણે પોતાના પચાસેશને અને હુ ખોનો જય કર્યો છે ? શું તેમણે પોતાના અતરમાં ગ્રહોના અગાને ટાળ્યું છે ? શું તેમણે નિરાવણ દર્શિ પ્રાપ્ત કરી છે ? શું તેમણે પોતાના જીવનનો લય કર્યો છે ? શું તેમણે આત્મતત્ત્વના કે પરમાત્માના સાક્ષાત્કાર કર્યો છે ? શું તે પોને કૃતકૃત યથા છે ? શું તેમણે પોતાની અપૂર્ણતામાત્રને ર કરી છે અને શું તે પૂર્ણરૂપે સ્થપાયા છે ? અથવા તેમણે એવા કયા જાત સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કર્યું છે કે જેથી તે અન્યની અપૂર્ણતાને યથાય જોઈ શકે, તથા તેને ટાળી શકે, અને આ અને વાસ્તવ સુખ અને વાસ્તવ ઉન્નતિથી ભેડી શકે ? અને જો તેમણે આમાંથી કંઈ કર્યું નથી તો પછી તેમના ધરમાં કંઈ મળ્યું કશું પડેલું છે, એમાં શું શક છે ?

જે વિવેકી મનુષ્યો પોતાના અગાને અને પોતાની અપૂર્ણતાને ટાળવાને પ્રયત્ન શીલ છે તેમને ખીજના દોષો જોવાનો અનન્ય જ કંઈ રહ્યું છે ? જે સ્વકર્તે યમા યથાર્થ સાધવાન યથા નરી તે જ અન્યના દોષો જેના પ્રેરે છે અથવા તેમને જ ખીજના દોષો જણાય છે

વળી જે પોતાના દોષો ટાળવાને પ્રયત્નશીલ છે તે તો ખીજના દોષો જોતો જ નથી જુએ છે તો માન ખીજના શુભ જ જુએ છે કારણ કે તેણે માન શુભ ત જ દર્શિ સ્થાપી હોય છે અને તેને સરજુ જ સમજવા છે તે જણે છે, કે ખીજના દોષો જોવાથી કંઈ જ અર્થ નથી જે વળી તે પોતાના દોષો ટાળવાને સાધવાન હોવાથી તે જણે છે, કે ખીજનામાં દોષો દ્વાર હોય તો તેમાં આશ્ચર્ય નથી મળ્યું કે પોતાનામાં જ દોષો છે, તો પછી તે નિયમે અન્યમાં હોય તો પણ તે સંભવિત છે તેથી તે તો કાઢી અવગણના કરતો નથી, પણ આ યમા રહેલા શુભો જ જોઈને તેમના પ્રતિ પ્રેમદર્શિયા જુએ છે

જે નિર્દોષ હોય તે જ ખરી રીતે ખીજના દોષો જોઈ શકે જેના પગલે રહે છે, તેને ખીજના દોષો જોવાનો ખરી રીતે અધિગાર નથી

ક—ખીજના પગલે રહે છે, એવું તમે શા ઉપરથી કહી શકો છો અને તેવો આક્ષેપ તમે શા ઉપરથી ખીજના ઉપર મૂકી શકો છો ?

અ—આ પ્રશ્નનો આક્ષેપ મોટો નથી, પણ સત્ય જ છે જે પોતાના હરખાં કેટલો અગાતઅધમર રહેલો છે તે જોઈ શકતા નથી, પોતાની વૃત્તિઓ કેટલી ક્રમભરે તે જણાતા નથી, (કારણ કે તેમણે તેમને જીવવાનો પ્રયત્ન કર્યો નથી અને જો સુધી મનુષ્ય પોતાની વૃત્તિઓને જીવવાનો પ્રયત્ન કરતો નથી ત્યાં સુધી તેને તેમનું જાણવન તથા યથાર્થ સ્વરૂપજ્ઞાન હોતું નથી પણ જે તેમનો જય પ્રવાર પ્રયત્ન કરે છે, તેમને જ તેમનું યથાર્થ સ્વરૂપ સ્પષ્ટ થાય છે) કે તો જા હૃદયમાં આ પ્રશ્નના કેટલા

શુભાશુભ સમયો ભરેલા છે, તે ક્યારે જાણવું શકીએ, તથા તે સંસ્કારોના પ્રભુ તે તે ક્યારે શ્વા પ્રકારની પ્રવૃત્તિ કરે છે તેનું તેને જ્ઞાન નથી આ વગેરે આગ્રહ પ્રમાણે અજ્ઞાન-અધિકાર તેના અતરમા પ્રવર્તવું હોય છે, જેથી સત્ય કહીએ તો તેના પગલે રોડો જ છે અને તેથી આવા અજ્ઞાન અને પરત્ર જીવદશા પ નમનુષ્યો અ મના દોષો જોવાના અનધિકારી જ છે તેમણે તો માત્ર પોતાના ઉદ્ધારાર્થે જ અખંડ સાવધાન રહીને પ્રયત્ન કરતે જ છે, અને તે જ તેમનું કલ્યાણ કરનાર છે

ચ—આપણે કહેલું થયાય છે આપણે જ ગેરોથી ભરેલા હ તેમને ખીખના દોષો જોવાનો હક્ક નથી જે પોતાના દોષોનો જ નથી જોઈ છે તેવા મહાપુરુષો જોઈ શકે તો જુએ બાળી આપણો અધિકાર નથી

જ—નાહ, તમારું કહેલું પણ વસ્તુદષ્ટિથી થયાય નથી કારણ કે, જે દોષોને જીતીને જોઈ છે તે તો ખીખના દોષો જોઈને અન્યનો તિરસ્કાર કરતા જ નથી તે જાણે છે, કે પોતે પણ એક વખતે તે સ્થિતિમાં હતા વળી કાચી ઢેરી જોઈને કોઈ બુદ્ધિમાન જેમ તેનો તિરસ્કાર કરતો નથી, તેમ અપૂર્ણ મનુષ્યોને જોઈને પણ માત્ર બુદ્ધિમાન તેમનો તિરસ્કાર કરતો નથી પણે કરીને સર્વ મનુષ્યો પૂણ્ય પદે પહોંચે છે, એમ તે જાણતા હોવાથી તે ખીખના દોષો જોના જ નથી જેમ મનુષ્ય બાળકથી યુવાન અને યુવાનથી વૃદ્ધ બને અનુભવી થાય છે તેમ મનુષ્યો સદાપ મૂળીને યથાસમયે નિર્દોષ થાય છે જેથી તેમના દોષોનું દર્શન આ મ્થન માત્ર જાતના લાભો પ્રકટાવતું નથી અને આ તેથી તેવા મહાપુરુષો કદી પણ ખીખના દોષોને જોતા નથી

ઃ—કી પણ તમે તમારી દુબ્બલતાથી હાજીકા કરીને ખીખને બગાડતા નથી ? તમારા જેવા જે સ્પષ્ટવક્તા હોય તો જરૂર ખીખ બગાડતા અટકે, અથવા તમારા જેવા હાજીકા કરીને ઉત્તજન ન આપે તો જરૂર ખીખ સુધરે જ

અ—ત્યા પણ તમારી ભૂલ થાય છે જેને તમે હાજીકા કે બિરુદા માનો છો, તેવું કશું જ અમારામાં નથી અમને ખીખનામાં દોષો જણાતા જ ન હોય તો પછી જણાવવાનું શું રહે ? અમને તો જેમ છે તેમ જ ચોગ્ય જણાય છે કારણ કે અચોગ્ય હોય તો આ જગતમાં આ જગતના આનંદપાલન તેને એક ક્ષણ પણ ટકવા દે ખરા કે ? અને જો તે ટકવા દે છે તો પછી મં તો તે ચોગ્ય છે અથવા તો આપણને તે ચોગ્ય હતા અચોગ્યપરમા દેખાય છે, અથવા તો આપણે ઈશ્વર કરતાં વધારે હાવા છીએ

શુ ખીખના દોષો જોવા અને તેને તેમને બહાદુરીથી જણાવવા, એ ખરી નિર્ભયતા છે શુ ? શુ એ Moral Courage નેતિકમળ છે શુ ? ખીખના દોષો જોવા અને તેને જણાવવા એ તો ઉનદુ તે દોષોને વધારનાર છે તે પ્રમાણે કરવાથી ઉનદુ તે દોષો વધે છે અને તેના ખીખકો આપણામાં પણ રેપાય છે જો કે આપણે તેને જોઈ શકતા નથી, પણ એ વાર્તા યાદ રાખીને આધ્યાત્મશાસ્ત્રના નિયમોએ કરીને ફક્ત સત્ય છે

જોવા જોઈએ તો બીજાના શુભો જ જોવા જોઈએ અને તે પ્રમાણે પ્રવાસી જ દબાયને લાભ થાય છે જો આપણે બીજાનું માન્ય હિત ધ્યાનમાં લેઈએ તો તે મહાશયસપન્ન છે વગેરે આપણે માનીને તે પ્રમાણેની સાચી દૃષ્ટના આપણા અતરૂમાં રચીને તેને તેના અતરૂના લેણાશમાં રહેલા મહાશયો અને દેવી મપત્તિનું જ લાભ કરાવવું જોઈએ બીજાને સુધારવાનો આ જ સાચો માર્ગ છે, અને તે માનસ અને આધ્યાત્મશાસ્ત્રથી સત્ય છે આ સળધમાં હું અત્ર અધિક ચર્ચા કરતો નથી કરવા બેઠું તો એ પુસ્તક યદ્ય જાય પણ માત્ર મેં તમને માનસ અને આધ્યાત્મશાસ્ત્રનો આ સાર દુકામાં જણાવ્યો છે, વળી ધર્મચર્યા દરે તો આ સળધમાં હું વિસ્તારથી અધિક પ્રકાર પાડીશ

તેથી જો હું બીજાનામાં દોષ જ ન જોતો હોઉં તો પછી મારે તે તેને જણાવવાના ક્યાં રહે છે ?

સત્ય મુદ્દે તો તમારા જોવા જ અ યને બગાડે છે કે તેની અવનતિ કરે છે બીજાને દૃષ્ટનામાં ખોટો જોવો એ તેને પરિણામે મોઠા કરી મુકે છે પણ મનુષ્યો કાષ્ટ એક બાંધીને પોતાની દૃષ્ટનામાં ખરાબ જુએ છે તો જરૂર તે બાંધીને તેની જ ધર્મ રહે છે, અને આ દૃષ્ટાંતનો પરિણામ દૃષ્ટાને પણ નથી ન તો એમ નહિ જેવું દર્શન તેવું સર્જન એ આ ધર્મનો નિયમ છે તે પ્રમાણે આ નિયમના ફળને આ લોકો અન્યમા અને પોતાનામાં પ્રકાશવે છે જોયી બીજાને હું બગાડુ છું તમે કે તમારા જોવા બગાડે છે એનો વિરેક કરવાનું કામ હું તેમને જ સોપુ છું.

વળી તમારા જોવા જ બીજાને સુધારવાનો દાવો મરી શકે મારાથી તો તે પ્રમાણે ન થઈ શકે હું તો મને પોતાને જ સુધારવાનો દાવો કરી શકું જે લોકો જગતને સુધારવાનો પ્રયત્ન કરનાર છે તે ગિચારા મરી દૃષ્ટિએ તો દયાપાત્ર જણાય છે આ જગતને સુધારવાનો હક્ક કે અધિકાર માન ધર્મચર્યાના કે ધર્મચર્યાના મહા હોયને જ છે અને આવા મહાપુરુષો જ જગતનું સાચું દૃષ્ટાણું કરી શકે છે બીજા મનુષ્યો તો જગતના દૃષ્ટાણુંને નામે અકન્યાણું જ કરે છે જેમને આ જગતનું હું સ્વરૂપ જે પોતાનું શું સ્વરૂપ છે, સ્વરૂપ શું સ્વરૂપ છે, આ ત્રણેનો પરસ્પર શો સબધ છે એનો જોણે સ્વાતંત્ર્યવ કર્યો નથી તેવા જીવનદશાપન્ન જીવો જગતનું દૃષ્ટાણું કરવાના અનધિકારી જ છે તે જગતના દૃષ્ટાણુંને નામે પોતા ખાડામાં પડે છે અને બીજાને પાડે છે જેણે આ જગતનો અધિકાર જોયો મનુષ્યો નથી તે અન્યનું પત કરવા જતા તેનું અહિત જ કરે છે

વળી જે મહાપુરુષો છે તે તો અ યમાં રહેલા પદ્મમુખાને જ જુએ છે અને તે જ તેવું વારતવ સ્વરૂપ હોવાથી તેને જ જીને તેને મંભે છે અને તે જગત દાય તે જ પ્રમાણે તેની સાથે તે વર્તે છે તે જીવના ગેરો મ્દી પણ જોતા નથી જીવના દોરો તેમની દૃષ્ટિએ જ આવના નથી અથવા આવના દરે તો તે આત્મામાત્ર દેખવામાત્ર તે દેખેલ ને મિથ્યા માને છે વાસ્તવિક રીતે તો તો તેના શુદ્ધ આત્માને જ તે જુએ છે,

અને તેને અને તેના ગુણધર્મોને તે સત્ય માને છે જેથી મહાપુરુષોને પણ અન્યના દોષો જણાવવાના રહેતા નથી વળી તેઓ જાણે છે કે જેનામાં જે જોવામાં આવે છે તે યોગ્ય માત્રે પ્રમટ થાય છે જેની જે બીજાને પરમાત્મરૂપે જ પ્રમટ કરવા છે, જે પરિણામે બીજાના શુદ્ધ સ્વરૂપને જ પ્રત્યક્ષ કરવું છે, તો તે માત્ર તેને જ જુએ છે

આપણે કોઈનામાં દોષ જોઈએ છીએ તો તેનામાં રહેના તે દોષરૂપી મિજાસને આપણે પાણી પામને પોપણુ આપીએ છીએ અને તેની સાથે તેના એક સરકાર આપણામાં પણ નાખીએ-રોપીએ છીએ જેથી આ પ્રમાણે કરવું એ સ્વપરતુ અહિંત મરનાર છે અને તે પ્રકારની પ્રવૃત્તિ એ પાપરૂપ પ્રવૃત્તિ છે જેથી મહાપુરુષો તો તેવી પ્રવૃત્તિમાંથી નિરતર વિરામ જ પામે છે તે માત્ર સર્વના બીજગમાં રહેના શુભ અંશને જુએ છે આ શુભ અંશ એ જ જીવેતુ વાસ્તવ સ્વરૂપ છે અને તેને જોવું એ જ સાચું દષ્ટિ છે

વળી જે આપણે કોઈનામાં રહેલી યાદ અપૂર્ણતા અથવા દોષને જણાવીએ છીએ, તો તેના પરિણામ એ આરે છે, કે તેવું અમરણ તેને કરાડીને એ સરમરને આપણે તેનામાં દ કરીએ છીએ, જેથી તેનું અકલ્યાણ થાય છે અ નિદમને મહાપુરુષો જાણતા હોવાથી તે બીજાનામાં રહેના શુભ અંશને જ જુએ છે, કે જેથી તે જ પરિણામે તેમનામાં જામત થત રહે છે અ યતુ મ્હણાણ મરનાનો આ જ સાચો માર્ગ છે

જો આપણે અ યતુ સાચું મ્હણાણ જ છવ્જતા હોઈએ તો મૂલે થૂંકે પણ તેના એક પણ દોષનું ચિંતન આપણે ન કરીએ તેનું જોઈએ તેનું ચિંત દી પણ આપણા મનમાં ન રચાવું જોઈએ તેને જેવા રૂપમાં આપણે યએતો જોઈએ છવ્જતા હોઈએ તેવા રૂપવાળો જ તે છે એવી અમ બાબતના તેના વિશે આપણે મરી જોઈએ આ જ તેનું સાચું કલ્યાણ કરાવે છે

વળી જો આપણે તેનું સાચું હિન છવ્જતા હોઈએ તો બીજાના આગળ પણ તેના દોષોનું કથન ન થવું જોઈએ અને જે આપણે તેના દોષોને જોતા જ નથી તો પછી તેનું કથન તો અ યના આગળ રી રીને જ આપણે કરી શકીએ? બીજાના આગળ અન્યના દોષોનું કથન કરવાથી પણ આપણે તેનું ધણુ અકલ્યાણ કરીએ છીએ, અને તેના દોષ આપણને પણ લાગે છે

આ પ્રમાણે સત્માં શુભ અંશને જાણવા તેના વાસ્તવ સ્વરૂપનત સદૃશરૂપને જોનાર જેમ બીજાનું મ્હણાણ મરી શકે છે તેમ તે પોતાનું પણ ધણુ મ્હણાણ કરી શકે છે

તમે કહેશો કે જો મ્હ બીજાના દોષો જોતા નથી આ તો આગળ ય માત્ર છે પણ મારું કહેવું છે, કે જો તમારી વાતમાં બીજાના દોષો જ આવે છે તો પછી તમે તે નથી જોતા એમ કેમ કે તમારું શ્રામાદ સામાન સાતમાં પણ આ તમા દોષો આવવા જોઈએ? આપણામાં મ્હેવત છે કે હૈરે તેનું હો' એ વચન પ્રમાણે મનુષ્ય જેવા જે મેતા વિચાર કરતો હોય છે તેવા જ વચનો કે તેવી વાર્તા તેના મુમેયો સ્વાભાવિક રીતે ની જ છે

વળી આ અમરની બીજાના દોષોનાં સામાન્ય વાર્તા પણ તેના અને આપણા દ્વારા દિતતી જતક થતા છે કે તમારે અને મારે તે મરી જોઈએ? આવી વાર્તા મરીને છુ તેનું અન આપણું જોઈ આપણે અર્થ નથી મરતા ?

જગતમા બીજી સારી વાર્તાઓનો અથવા સદ્વિચારનો ક્યા દેશ છે, કે આપણી વાર્તાનો વિષય આવા અન્ય ત હશે? અને દૂષિત હોવો? તે જ એ? કાદવમા પથ્થર નાખના રને જેમ નાગ ડગાવિના નથી રહેતા તેમ આ પ્રકારના મર્યાદા તેને પરિણામે તન્મય કરી મૂકે છે તો આવી આ પ્રકારની વાર્તામા રહેતી બરકત તમારો દષ્ટિએ નથી આવતી શુ?

દેવો, અપૂર્ણતા, ખાટું, એ વગેરે આપણને ત્યાસુધી જ જણાય છે કે જ્યાસુધી આપણે તીચી ભૂમિકાઉપર રમવા કરીએ છીએ જેમ આકાશમા ચડનારને થોડે દૂરસુધી પવનના તોફાન જળાય છે પણ વધારે ઉંચે ગયા પછી શાંતિ લાગે છે, અને જેમ દરીયામા થોડા કડા પાણીસુધી મોજાનો ફોલ હોય છે તેમ આપણે જે ભૂમિકામા ફીએ તેમા જ આ બધું આપણને જણાય છે જે આપણે એક જ ભૂમિ. ઉંચે ચડીએ છીએ તો ત્યા પછી આમાત્ર ૪૫ જ જોવામા આવવું નથી ત્યા માત્ર શાંતિ અને સર્વ સાર જ જોવામા આવે છે જે કરવાતું છે, તે એ જ છે તે આપણે અખડ તાવધાન રહીને આપણી ભૂમિકા ઉંચી કરવાની છે. અને જ્યાં આપણે એક જ ભૂમિકા ઉપર ચડ્યા એટલે આ બધો ફોલ શમી ગયેના આપણને જણારો ત્યા જ વચગા નહિ પણ પૂર્ણ વ્યવસ્થા, ખોટું નહિ પણ બનજી સાફ, અપૂર્ણતા નહિ પણ પૂર્ણતા અને અશુભ નહિ પણ સવ ત્ર શુભનો જ મહા સાગર રેલાતો આપણી દષ્ટિએ આસરો

આ મંબધના વધારે વિસ્તાર હું કરતો નથી, પણ માત્ર શ્રીમાન વિશ્વવલ્લભ એ ચાગ વગનો ઠાંખીને તે પ્રતિ તમારુ ધ્યાન મેચુ છું

તું વિચાર જે જે નિત્ય કરતો જાતજુ ભૂમિમાં તે ખીજ વરતો
ફળ વિચારની જાતિનું લણતો

x x x x x

પોતાનું સલાહવાનું ન ગળ તોએ અન્યનું કરવાને હિત
અધ્યાભિમાનથી ધાવન છગને સ્વપરનું કરતા અહિત રે
સર્વના અતરૂમા રહી આ વિશ્વત ન ચનાવો છો આપ
બપયા વિના બહુ ઉવ, બધું બગડે લહી ધરતા સતાપ રે,

+ + + + +

છે એટલું ગણ કરવાનું, આ વિષે મારે માર

નીદ માયા બીજે માર —

+ + + + +

નેતા લક્ષણ બીજનાં, પોતાનો લક્ષ સુ તો,

દાણ ખોટને ધધે માતો ? —

નેચથી હું સકમા જોવા, પ્રયત્નતત્વને મથવાનો

રૂપનામે ન મતિ ધરવાનો —

+ + + + +

સાનું તું ચિતન કરે પ્રધુ તને હ પીર

દાં જે તુજ ચિતન રચે તુજ સંષ્ટિનું શરીર

પીમાન નૃસિ હાર્યાઈ પ્રણિત 'પીમિશુવન' રેખ્યા અહીં, એ નામનું પુસ્તક જેમણે વાંચ્યું હશે તેમને યાત હશે જ કે હા સેન નામનો પુરુષ એ સ્ત્રીની શોધમાં જ વહેતો હતો, છતાં અત્યંત અલ્પ સમયમાં જ તે અવધૂતની મહાઆરુઢ સ્થિતિને પ્રાપ્ત થયો હતો. યોગમંદિત, કે જ્ઞાનના માર્ગમાં તેની પ્રવૃત્તિ ન થયેલી. ને વિવશુચી રીતે આ સિદ્ધ દશાને પ્રાપ્ત થયો હતો, અને આયુષ્યના અવધિપૂર્વે કૃતકૃત્ય થઈ રહ્યા હતા.

તે જ પ્રમાણે આ જગતમાં ઘણા વિવશુચી વૃત્તિનામાં પુરુષો હોય છે જે વિવશુચી પ્રકારની પ્રવૃત્તિ સેવતા હોય છે, કે જે આપણા યોગ સામાયિક મનુષ્યોમાં ઉધી અને અવનતિ કરનાર જણાતી હોય, તે છતાં તે અદ્યુત રીતે રાતાનો, વિરાસ કરતા હોય છે, અને જોત જોતામાં તે આ વિશ્વમાં ત્રિલક્ષણ એવી શિખરની અવધૂત દશાને પ્રાપ્ત થઈ રહે છે. માટે અમુકની અવનતિ થાય છે એ પ્રમાણે 'માનવ', અને તેમાં પણ જે વિવશુચી વૃત્તિવાળા પુરુષો છે તેમની અવનતિ થાય છે એમ માનવું એ આ જગતમાં મોટું મોખ્ખું અને મોટું સાહસ છે. જો કે તે પ્રમાણે કોઈને માનતા કોઈ અવધૂતની શકે તેમ નથી પણ જે વિવેકી છે તેને માટે મેં મારા વિચારો વિચાર કરવાને જણાયા છે. જો તે તમને યોગ્ય લાગે તો તેના સ્વીકાર કરશો. યોગ્ય ન જણાય તો તમને યોગ્ય જણાય તે વિચારો સેવવાને અને ઇચ્છાનુકૂળ પ્રવૃત્તિ કરવાને તમે પણ સ્વતંત્ર છો.

૬—આમનું મહેવું યોગ્ય છે આ જગતમાં જે કંઈ ખરાબ હોય તેને આપણે ન જોવું એ ઈચ્છા જ છે પણ તેમના ઉપરથી કંઈ એમ કહી શકાય કે આ જગતમાં મોટું દે જ નહિ? તમારા કહેવાનો એવો આવ મત જણાનાથી ને આ પ્રશ્ન આપને પૂછ્યો છે બાકી એ વાતમાં તો હું આપને સારીસારી સમત જ થકી કે જીમનામાં દોરો હોય તો તેની આપણે ઉપેક્ષા કરી તેમનામાં જે શુભો હોય તેને જ જોવા અને આપણે જાતે સુવસ્તુ એ જ યોગ્ય છે. જીમની શા માટે આપણે કાળજી કે ચિંતા કરવી જોઈએ, એવો મારો અભિપ્રાય છે.

૭—જો સત્ય સ્ત્રીએ તો, તમારું મહેવું પણ યથાર્થ નથી, તમારું કહેવું વાસ્તાવ્ય નથી સત્ય વસ્તુ આથી જુદી જ છે.

સત્ય કહીએ તો આ જગતમાં અગુમ મોટું, દોષ વા અપૂર્ણતા એ વસ્તુત છે જ નહિ છતાં આ સર્વ આપણને જણાય છે તેનું મારણ આપણી દૃષ્ટિનો જ દોષ છે. આપણે જેવા હોઈએ છીએ જેવો અને જેટલો આપણો અધિકાર હોય કે તેવું જ જગત આપણને જણાય છે પણ તે ઉપરથી જગત તેવું જ છે એમ કહી શકવું નથી કારણ કે આપણો અધિકાર વધતાં વધી આપણને જગત બુદ્ધ જ જણાય છે.

આપણી આંખમાં કમળો હોય છે તો આપણને આ જગત પીળું જણાય છે તેવું વસ્તુત આ જગત પીળું નથી પણ આપણી આંખમાં મહેના મગાડી દેવાને બિધે જ તે આપણા પીળું જણાય છે જેમની આંખમાં મહેના નથી તેમને જગત પીળું જણાતું નથી, તેમજ આપણો કમળો મરી ગયા ત્યારે પણ આપણને તે પીળું જગત નથી.

૮—એમ તો કેમ કહી શકાય? ઘણા મનુષ્યોને આ જગતમાં મોટું દોષ, કે અગુમ જણાય છે તો શું તે મોટું છે?

પુસ્તક ૧૫ સવત્ ૧૯૭૭ આશ્વિન કૃષ્ણ ૦ ૧૪ [અક ૧૨]

॥ ૐ શ્રી ॥

શાન્તિમા મન

પદ. (હથદિશ ગાતિ ડેવી છવાઇ, એ લય)

પ્રભુ સુખાનુભૂતિસહિન, શમજો શાન્તિમા,
ભૂલોને જગતુ સર્વ વ્યતીત,
લહીને નાય સન્નિહિત શમજો
પ્રભુ સ્વરૂપે રમાહી ચિત્ત,
મુખને મનથી કરતા સ્મિત શમજો
ઉરથી ઉવેખા સર્વ અનિત્ય,
કરીને વૃત્તિ અતહિત શમજો
લહી આનંદ ઉર અમિત,
થાવા અપરિમિત અતીત, શમજો
સ્વરૂપે અહ ઝરી વિગલિત,
અનુભવવા નહરિ મચ્ચિત, શમજો

શ્રીમાન જસિદાયાઈ પ્રણિત શ્રીનિશ્ચય રેખાથી ખડ, એ નામનું પુસ્તક જેમણે વાંચ્યું હશે તેમને જ્ઞાત હશે જ, ' ભૂ સેન નામનો પુરુષ એમ શ્રીની શોધમાં જ વહેતો હતો છતાં અસત અપ સમયમાં જ તે અવતારની મહાઆરંભ રિચિત્રને પ્રાપ્ત થયો હતો યોગમઠિત, કે જ્ઞાનના માર્ગમાં તેની પ્રવૃત્તિ ન થયેલી ' તે વિલમણ રીતે આ સિદ્ધ દશાને પ્રાપ્ત થયો હતો, અને આયુષ્યના અવધિપૂર્વે કૃતકૃત્ય વૃદ્ધિ ગમે હતો

તે જ પ્રમાણે આ જગત્માં પ્રજા વિનશ્ચક્ર વૃત્તિનામાં પુરુષો હોય છે જે વિનશ્ચ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ સેવતા હોય છે, કે જે આપણા જેવા સામાયિક મનુષ્યોને કીધી અને અવનતિ મરનાર જણાતી હોય, તે છતાં તે અદ્યતન રીતે પોતાનો વિનશ્ચ કરતા હોય છે, અને જ્ઞેત જ્ઞેતામાં તે આ વિશ્વમાં વિલક્ષણ એવી શિખરની અમૂલ્ય દશાને પ્રાપ્ત થઈ રહે છે માટે અમુખની અવનતિ થાય છે એ પ્રમાણે માનવ, અને તેમાં પણ જે વિનશ્ચક્ર વૃત્તિવાળા પુરુષો છે તેમની અવનતિ થાય છે એમ પાવનું એ આ જગત્માં મોટું મીઠું અને મોટું સાહસ છે. જ્યે કે તે પ્રમાણે કોઈને માનતા કોઈ અટકાવી શકે તેમ નથી પણ જે રિવેકા છે તેને મારે એ મારા વિચારો વિચાર સ્વપ્નને જગ્યા થાય છે જે તે તમને યોગ્ય હોય તો તેની સ્વીકાર કરશો યોગ્ય ન જણાય તો તમને યોગ્ય જણાય તે વિચારો સેવવાને અને ઇચ્છાનુકૂળ પ્રવૃત્તિ કરવાને તમે પૂર્ણ મનન થો

ચ—આપણું કહેવું યોગ્ય છે આ જગત્માં જે દષ્ટિ ખરાબ હોય તેને આપણે નજરે એ હિચિત જ છે પણ તેના ઉપરથી કઈ ગેમ મ્હી શકાય કે આ જગત્માં મોટું છે જ નહિ? તમારા મહેવાનો એવો જ્ઞાન મન જણાનાથો ને આ પ્રત આપને પૂછ્યો છે બાકી એ વાતમાં તો હું આપને સર્વોચ્ચ સમત જ વક્તુ ' ખીમનામાં દોરો હોય તો તેની આપણે ઉપેક્ષા કરવી તેમનામાં જે શુભો હોય તેને જ જોવા અને આપણે જાતે સુધરવું એ જ યોગ્ય છે ખીમની આ માટે આપણે માળજી કચિતા કરવી જોઈએ એવો મારો અભિપ્રાય

૩—જે સત્ય મ્હીએ તો તમારું મહેવું પણ યથાર્થ નથી, તમારું મહેવું વાસ્તવિક નથી સત્ય વસ્તુ આથી જુદી જ છે

સત્ય કહીએ તો આ જગત્માં અશુભ મોટું, હોય વા અપણીતા એ વસ્તુત છે જ નહિ છતાં આ સર્વ આપણને જણાય છે, તેનું મારણ આપણી દૃષ્ટિનો જ ગેર છે આપણે જેવા હોઈએ છીએ જેવો અને જેટલો આપણો અધિમાર હોય છે તેવું જ જગત્ આપણને જણાય છે પણ તે ઉપરથી જગત્ તેવું જ છે એમ કરી શકવું નથી મારણ કે આપણો અધિકાર વધતા વધી આપણને જગત્ જુદું જ જણાય છે

આપણી આખમાં કમગો હોય છે તો આપણને આ જગત્ પીગું જણાય છે હવે વસ્તુત આ જગત્ પીગું નથી પણ આપણી આ મમાં ગેરવા મમગાત્ પી દોરો વીધે જ તે આપણને પીગું જણાય છે જેમની આખમાં કમગો નથી તેમને જગત્ પીગું જણાતું નથી, તેમજ આપણો કમગો મરી ગયા સજી પણ આપણને ને પીગું જગત્ નથી

ચ—એમ તો કેમ કહી શકાય? યજ્ઞા મનુષ્યોને આ જગત્માં મોટું દોષ, કે અશુભ જણાય છે તો શું તે મોટું છે?

પુસ્તક ૧૫ સવત્ ૧૯૭૭ આશ્વિન કૃષ્ણ ૦ ૧૪ [અક ૧૨]

॥ ઓં શ્રી ॥

શાન્તિમા મન

પદ. (દશદિશ શાન્તિ કેવી છવાઈ, એ લય)

પૂજ્ય સુખાનુભૂતિસંપન્ન, શમળે શાન્તિમા,
 ભૂલીને નગનુ સર્વ વ્યતીત,
 લહીને નાથ સન્નિહિત   શમળે
 મધુ સ્વરૂપે રમાડી ચિત્ત,
 સુખને મનથી ઠરતા સ્થિત   શમળે
 ઉરથી ઉવેખા સર્વ અનિત્ય,
 કરીને વૃત્તિ અતહિત   શમળે
 લહી આનંદ હર અમિત,
 થાવા અપરિમિત અતીત   શમળે
 સ્વરૂપે અહુ કરી વિગલિત,
 અનુભવવા નૃહરિ સમ્થિત,   શમળે

ત્રણ મિત્રોની ચર્ચા

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના ૫૭૬ થી)

—૨૫—

—૩— હા, જોડું જ જગત કે માથા હુલ એકા થયા હોય મારી તે સર્વો
અધમાર જ જણાય તેટલા ઉપરથી દિવસ થી પળ સારિ જ છે એમ કહી શકવું નથી.
જીવદશાપત અવિચારત અત મરણસાક્ષી લાખો આ કરોગ મનુષ્યોને તે પ્રમાણે જ માથા
તે ઉપરથી તે સત્ય છે એમ કહી શકવું નથી, પણ જેણે અંતરની રાજ્ય છે, જેણે અવિચારો
જાળ કરી છે જેણે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરી છે આ જગતની યથાર્થ જાણ છે તેવા
મહાપુરોષો અનુભવ એ જ યથાર્થ અનુભવ છે અને તેમને આ જગતમાં કેવળ શુભ
જ ગોઠવું જણાય છે હોય, અપૂર્ણતા અને અશુભ તેમની દ્રષ્ટિએ જ આવતું નથી.

ચ—શું ત્યારે આ જગતમાં દેહાંતે દેહાંતે અશુભ હોય વગેરે જણાય છે તે
ગોઠું ?

જ—હા જોડું, તદન ગોઠું અતો કેવળ અસત્ય જેને જેને જોડું, અશુભ
માથા વગેરે જણાય છે તે જ રાં જણાય છે ત્યાં તરત આથી પણ તે જે તારી દ્રષ્ટિમાં જ
છ મહાપુરોષો તેમનાં જોગ જગત ગીણું જણાય તો તે ગીણા સદું જગતમાં આથી
પણ તેમાં જ ગોઠું છે તેમ જ કહી અશુભ વગેરે આપણને જણાય છે તે બીજો જગતમાં
ખરી રીતે નથી પણ આપણાં ગામા જ છે, આપણા અત મરણમાં જ છે આ આપણા
પોતાનામાં જ કોઈ દેહાંતે તે રહેલું છે, એ વિચાર સમજવું.

તેથી જો આપણને જગતમાં કોઈ કંઈકે કંઈકે દેહાંતે હોય, અશુભ, અપૂર્ણતા
વગેરે જણાતું હોય તો જાણવું કે તે ત્યાં નથી પણ આપણામાં જ છે તે આપણામાં રહેલા
ગિજનું જ પ્રતિબિંબ છે. મિથ્ય જ સત્ય છે પ્રતિબિંબ મિથ્યા છે, આત્માસત્ય છે
જેથી આત્મામાત્રને કે મિથ્યા વસ્તુ ટળતા વાર થતી થી જે વિચાર જે પ્રતિબિંબના
મૂળ આધારભૂત વસ્તુ છે તે હર હરના, તે આધાર રહેતું પ્રાનલિંગ તો સદાજ,
એની મેળે જ અજપાઇ નામ છે.

તેથી જો આપણને હોય, અપૂર્ણતા વગેરે બીજો જણાય તો તે આપણા પોતાનામાં
જ કોઈ દેહાંતે છે, નહીં આપણે સાવધાન પછી તે। ટાળનાને પ્રયત્ન કરવું છે
આ પ્રમાણે જ નથી કરતા તે બધા કહેશમાં જ જીવન બીજી કરે છે કારણ કે તેને
હર કહી શકતા નથી પણ જે અશુભ આત્મા પોતાના અંતરમાં રહેલા મળી જ દૂર
કરે છે, તેને જ સાથ થાય છે અને તે જ મુખશાંતિ વરે છે.

જગત્તુ પોતે અશુભ દોષ વગેરે આપણા પોતાની જ આત્માસ કે આપણી જ તે છાયા છે, જાગીને અંતરમાં શોધીને તેના નય મરેલો ઘટે છે વિવેકી અને બુદ્ધિમાન આ જ પ્રમાણે કરે છે અને નિરતરને માટે શાંતિને વરી રહે છે,

હું તમને પૂછુ છું કે જો આ જગત્તુ ઇશ્વરમાથી જ પ્રમુદ્ય છે તો શુભ માત્રના આગારરૂપ તે ઇશ્વરમાથી આતુ વિનક્ષણ જગત્તુ શી રીતે પ્રકટે ? જે કારણમાં હોય છે, તે જ કારણમાં આવે છે ઇશ્વરમાં આ માયતું કાળજી જ નથી તો પછી તે આવ્યું ક્યાથી ? તેથી એ નિશ્ચય આપણે સહજ મરી શકીએ તેમ છે કે તે જગત્તુમાં તો વસ્તુત નથી પણ આપણા પોતાનામાં રહેલી અવિદ્યાને લીધે જ તે પ્રમાણે તે જણાય છે

ઇશ્વરને જો આપણે સવ માપન માનીએ અને અણુ અણુમાં તેમને રહેના માનીએ તો પછી જે તેમનાથી વિરોધી છે એવી વસ્તુ આવે જ ક્યાથી ? તેને હું કહું છું કે અવકાશ જ ક્યાથી રહે ? જો અણુ અણુમાં શુભમાત્રના આગારરૂપ પરમાત્મતત્ત્વ બેસેલું છે તો પછી એથી અતિરિક્ત વસ્તુ ક્યા રહી શકે ?

હું આ જે તમને કહું છું તેના ઉપર તમે શાંતિથી પુખ્ત વિચાર કરજો અને યોગ્ય નિર્ણય કરજો

જેમણે જેમણે આ યથાય દૃષ્ટિને પ્રાપ્ત કરી છે, તેમને દાપ અશુભ, કે અપૂર્ણતા જેતુ કોઈ પણ કેમણે ક્યારે પણ જણાતું નથી તેઓ અખડ એકરસ પરમાત્મતત્ત્વને જ દશે દિશામાં સમર બરતુ વેળે છે તેમને તો આ વિશ્વના જડ ચેતન પદાર્થમાં ત મય જણાય છે તેના જ તે સર્વ પ્રતીક છે એમ જણાય છે તેને એમ નહીં એમ જ તુ એ મહેકું, ગીધ, દુષ્ટમાં દુષ્ટ મનુષ્ય આ સવ પરમાત્માની વિનક્ષણ મૂર્તિઓ ભામે છે તે સર્વમાં તે પરમાત્મતત્ત્વને જોતો તેમને જ્યાં ત્યાં વદન કરે છે અને તે પરમાત્માનાં વિનક્ષણ રૂપને બાહ્યવત્ત્વ પર્યતિ કથિદ્ એનમ્ એ વચનપ્રમાણે આશ્ચર્યથી જુએ છે

હું હવે આ સબધમાં અધિષ્ઠિત વિસ્તાર કરતો નથી આટલા ઉપરથી મારા કહેનાનો આવ તમે સમજ્યા હશે જ જે કંઈ કરવાનું છે તે આપણે જ કરવાનું છે મા જગત્તુ તો પૂર્ણ જ છે, નિર્દોષ છે પરમાત્મમય છે જે કંઈ દોષ છે, જે કંઈ અશુભ વગેરે છે તે આપણા અંતરમાં રહેલી અવિદ્યાને લીધે જ જણાય છે જેથી આપણા આ જગત્તુમાં એ એક જ ક્ષતિ છે કે આપણા અંતરમાં રહેલી અજ્ઞાન અને દુના કારણમૂલ અવિદ્યાનો લય દરવેલ જગત્તુ તો નિકાતમાં યદુ જ નથી તે હવે નહિ, છે નહિ અને હશે નહિ જે કંઈ જણાય છે તે આપણા અજ્ઞાનને લીધે જ જણાય છે પુનઃ અતર્માં કહું છું કે આ સર્વ દુષ્ક કનલ ભય શોક સંતાપ વગેરે આપણને જણાય છે કે આપણને તેના અનુભવ થાય છે તેનું મારણ જગત્તુમાં નથી પણ તે આપણા પોતાના અંતરમાં જ રહેલું છે અને તે મારણ તે આપણી અવિદ્યા છે આ અવિદ્યાનો લય દરો એટલે દુષ્ક ભય શોક સંતાપ પ્રેશ-ચતા ગાનિ વગેરે સવ આપોઆપ જેમ સૂર્ય ઉગતા નિમિર એની ભવ અગપામ જાય છે તેમ અગપામ જતો મહેકુ કિમપિકમ્

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના ૪૫૪ ૨૫૬ થી)

નિ યમતુ ખીતુ અગ સતોષ છે શરીરના નિર્વાહમાં જેટલા પદાર્થોની જરૂર છે તેથી વધારાના પદાર્થોનો અરૂદા તે સતોષ છે, અને યોગા બ્યાસીએ સતોષતુ પાનન કરવું જ જોઈએ મરણ કે જે તે નિર્વાહથી વધારે પદાર્થો મેળવવાનો પ્રયત્ન કરે છે તો પછી તનો દાન અને તેની શક્તિનો વ્યય તેમા થાય છે, અને તેથી તે યોગાબ્યાસ કરી શકતો નથી યોગાબ્યાસતુ ફળ મહાન્ છે અને તેની મહત્તા તેના અબ્યાસની જ્ઞાન દેવી જ જોઈએ અને જેને તેની મહત્તા જ્ઞાન નથી તે સતોષતુ સેવન કરી શકતો નથી સતોષથી ચિત્તની ચચળતા ઓછી થાય છે, અને વૃત્તિઓ રપરથ થાય છે, યોગમા તે અતિ ઉપકારક છે

દાનમાં ધણા મનુષ્યો યોગનો અબ્યાસ કરના જોવામાં આવે છે છતાં તેમની પ્રગતિ થતી જણાતી નથી, તેતુ કારણ એ છે કે તે સતોષને મવતા નથી તેમને વ્યવહાર પણ સાધવો છે, અને યોગ પણ સાધવો છે તેમનો વ્યવહારમાં હોદ્દાં પરખાવવાં છે, ન્યાતવર કરવા કે, કીર્તિ જોઈએ છીએ વ્યવહારના આર્થ જ ધીંગ કામ કરવાં છે અને યોગી થવું છે તેમને દુધમાં પગ રાખવો છે અને દહીંમાં રાખવો છે

પરંતુ આ પ્રમાણે આ જન્મે ક્રિયાઓ એક સાથે ચર્ચાશક્તી નથી. કારણ કે જ ને વિરોધી છે એ જન્મે વિરોધી દિશામાં ચર્ચ જનાર છે. આ પ્રમાણે હોવાથી જ જાણના યોગના અબ્યાસમે અથવા યોગના મોખીનો આગ વધી શકતા નથી આરબનાં પમધીયાંતુ તો દેશાતુ હોતુ નથી, ત્યાં તો તેઓ કારણ, ધ્યાન અને સમાધિની પાળાં કરતા જોવામાં આવે છે પણ આ પ્રમાણે શિખરની વાતો કરવાયાં હું વળે અને તે સબધમા દર્શન વળતુ નથી એ દાનના મનુષ્યોતુ જીવન જોના રપષ્ટ જણાય છે

ત્યારે આ મનુષ્યોએ કેટલું મરડું ગઈ કે તેમજ જે યોગમાર્ગમાં આજગ વધતુ હોય તેમજે જ યોગની મિત્રિ કરી હોય તેમની જે યોગ કાષવાની સાચી ધમ્મ હોય તો તેમજે એ કરુ એક એ કે તેમજે સતોષને નેવવો જોઈએ. જનનિર્વાહમાં જેટલા દ્રવ્યની જરૂર હોય તેમજે નેવે જેટલું તેમજે કોઈને હોઈને જે સમય મયે તેનો ઉપયોગ યોગમાધનમાં કરવો જોઈએ

મણાને એવી શક્તિ પણ થાય છે કે આપણે જે ચક્ષુરના માર્ગને છોડીને આ પ્રમાણે યોગના સાધનો સાધીશું તો પછી આપણે નિર્વાહ ત્રી રીતે થશે પણ આ તેમની શક્તિ પણ અતુલિત છે કારણ કે તેમનું નિર્વહણ સર્વ સ્વ પરમાત્મસત્તા કરે છે જ આજ પવત કોઇ પણ પરમાર્થ માગ મા વહેતા સાધનું ક્ષિત્રે નિર્વહણ નથી ક્યું એમ નથી જ યોગસાધના યોગક્ષેત્રનું નિર્વહણ પરમાત્મા કરે છે જ માન જે કંઈ થયું જોઇએ તે અનન્ય ભાવે થયું જોઇએ અને અનન્ય યજ્ઞાને રમતણુ ચિત્તન મેરનારના યોગ ક્ષેત્રનું નિર્વહણ પરમાત્મા કરે છે જ પરમાત્માના આ ધર્મનો નિર્વહ કરતા શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન શ્રીભગવત ગીતામાં કહ્યું છે, કે તેણે નિલામિયુક્તાના મોગમમ વહામ્મહમ્ તે વચન પ્રમાણે તે મહત્ત અથવા સાધના યોગક્ષેત્રનું વહન કરે છે જ ન્યારે સાધન શ્રદ્ધામકિતપૂવક આગળ વધે છે ત્યારે જ તેને અનુભવ થાય છે કે આ શ્રી ભગવાનની પ્રતિયાનુ તે નિરંતર સાવધા નાપૂર્વક પાલન કરે છે જ ન્યારે સાધન યોગ સાધવાની નાની કચ્છણી, તીવ્ર ઇચ્છા યોગસાધનમાં જોડાય છે અને વ્યવહારની ઉપદેશ કરે છે ત્યારે તેના યોગ ક્ષેત્રનું નિર્વહણ પરમાત્મસત્તા કરે છે જ આ કંઈ નવિન વાર્તા નથી પરંતુ કહેનાર તાત્પર્ય એ છે, કે હાનમાં અને મનુષ્યો માગ સાધવાની ઇચ્છાવાળા તથા સાધન સાવતા પણ જોવામાં આવે છે પરંતુ તેમની પ્રગતિ થતી નથી તેનું કારણ કે તે આ ભક્ત પગથીયાની ઉપેક્ષા કરે છે.

ત્રીજું અંગ તપ છે. જુદા તરસ ટાંક તાપ વગેરેને સહન કરવા દુઃખાવાયુ આદિ વ્રત કરવા, અને રથન તથા સૂક્ષ્મ બદ્ધિનું દમન કરવું તે તપ કહેવાય છે.

દૃષ્ટિની બદ્ધિનું વિષયો પ્રતિસ્થિતિ એ યોગની વિશેષી છે અને ન્યા મુધી આત્મી સ્થિતિ નહીં છે ત્યા મુધી યોગ સાધી શકતો ત્રી તપથી શરીરનું રોગાયુ થાય છે તથા ઉન્મત્ત હૃદયો પણ કુળ સ થાય છે જેથી દૃષ્ટિની વિષયોતુલના મેટના અશર્મા ઝોઝી થાય છે વગી તપ એ પુણ્ય ક્રિયા દોરાયા તે ચિત્તમાં રહેના પાપ પ રાજસ તામસ સરકારને દગ્ધ કરે તપનો મહિમા અપા છે તપવડે આ જગતમાં કંઈ જ અસાધ્ય ત્રી પ્રવે નપિ મુનિઓએ કેવાં ઉચ તપ કર્યા છે તે આપણને અજ્ઞાન નથી જ તે પ્રમાણે તિતિલા સહન કરીને તપશ્રમણ થયું જોઇએ પણ આજે તો સડ કોઇને આ કષ્ટાઘાત પડે ત્યારે જોવાનું નથી સડ કોઇ આજે તો જનકની પેરે હવ મુખ હાથ તેમ યથેચ વિચરે છે પણ સમારના વિષયોને એ બાનુથી યોગવાય અને તેની મારે યોગની સિદ્ધિ થાય એમ બનતું અમ જીવિન છે હૃદયોના વિષયો પ્રતિનો વેગ તમવો જ જોઇએ, અને તે તપવડે રમે છે માત્ર યથાશક્તિ તપની પણ જરૂર છે.

વળી તપથી મનને પણ વચ વર્તવરાનું આપણામાં સામર્થ્ય પ્રમ્ છે વિવિધ નિયમોનું આશ્રયપૂર્વક માનના પ્રવાય એ થાય છે કે તે માગમાં મનને ઇચ્છા હોય કે ન હોય પણ વહવું પડે છે, અને તેના પરિણામ એ આવે છે કે તેના અજ્ઞાત મનોરથ થાય છે આ મનોરથ એ યોગના આગળના ધ્યાનના ધ્યાનાદિ અંગોમાં અતિ ઉપમાત્મ કર્મ રહે છે તે અંગોના સાધનમાં પછી મનની દૃષ્ટિઓને આપણે તે તે સ્થાનમાં મુખથી જોડી શકીએ છીએ આ નિના પણ વપના મીન અને સામ છે.

ચોથું અંગ રનાધ્યાય છે સ્વાધ્યાય એટલે વેદાધ્યાયન તથા ગુરુપદિષ્ટ મંત્રો જપ જે વેદશાસ્ત્રને સમજી શકતા હોય તેમણે તેનું રચનાર અથવા પોતાની મેળે અધ્યાયન કરવું જરૂરનું છે મનુષ્ય કને પ્રકારનું વેદાધ્યાયન એ ચિત્ત પાપરૂપ સરકારને તે નિર્મૂળ છે તથા તેને સ્થિર કરે છે

જપથી પણ ચિત્તગત પાપરૂપ સરકાર દૂર થાય છે અને તેને સ્થિર કરે છે ચિત્ત વૃત્તિઓનો નિરોધ અને યોગ કલવામાં આવે છે અને જપથી વૃત્તિઓનો નિરોધ ઉત્તમ પ્રકારે થઈ શકે છે. જપના ચાર પ્રકાર છે વાયક, ઉપાશુ, મનોમય અને ધ્યાન આ ચારમાં પૂર્વ પૂર્વ કરતાં ઉત્તર ઉત્તર શ્રેષ્ઠ છે અને તેનું ફળ પણ અધિક છે

એકાંતમાં બેસીને પાસે રહેલો મનુષ્ય સાંભળી શકે તેવી રીતે વખરી વાણીથી જપ કરવો તેને વાયક જપ કહે છે. જે જપ ઓઠ અને જી હાવડે કરાય છે અને જે પાસે રહેલો મનુષ્ય સાંભળી શકતો નથી, તે ઉપાશુ જપ કહેવાય છે જે જપ માન મનમાં જ કરવામાં આવે છે તેને મનોમય કહે છે અને જે જપમાં શબ્દવૃત્તિ અને લક્ષણવૃત્તિ લીન થાય છે, તેને ધ્યાનજપ કહે છે

જપયોગ એ પણ એક સ્વતંત્ર માર્ગ છે અને માત્ર તેનું જ જો સાધક સારી રીતે અનુધ્યાન કરે તે તો તેને યોગની સિદ્ધિ થાય છે અને યોગનું જે ફળ તે તેને મળે છે જે ઉત્તમ અધિકારી હોય અને જે મનોમય અથવા ધ્યાન જપ કરી શકતા હોય તેવા બંને તે જપ પ્રદ સાધક છે તો વેદાધ્યાય જ રહ્યાત મર્યાદા છે તારા ઉપર પ્રમાણ સારકે વાયક જપથી ઈદ મનનું એક પરશ્વરનું મરુ જોઈએ પછી ઉપાશુનું પણ તે પ્રમાણે એમ જે જરૂર જણાય તો બે ત્રણ પરશ્વરનું કરવા જોઈએ વળી યાત્રીના વખતમાં દરરોજ કરતાં પણ મનમાં પણ ઈદ મનનો જપ કરવો જોઈએ આ પ્રમાણે બંને તેટલી જપની અધિક સંખ્યા થવી જોઈએ આસન પ્રાણાયામ આદિક સંસ્કારો હકિત છે પણ આ જપમાર્ગ તો અતિ સહેલો છે, અને પ્રત્યેક સાધક તેને સાધી શકે છે જપની સંખ્યા અધિક થતાં ચિત્તના રજ તમામ દોષો સ્વાભાવિક રીતે જ નિવૃત્ત થાય છે, વૃત્તિની પણ સ્થિરતા પૂર્વક એકાગ્રતા થાય છે, અને સાધક કુગતી ધારા અને ધ્યાનપર્યંત પહોંચતા તેની સિદ્ધિ કરે છે જપાત્સદે । યજ્ઞાના જપયજોસ્મિ એ વગેરે વચનો જપના મહિમાને સ્મરે છે જપથી સમાધિ પર્યંતની સિદ્ધિ થાય છે એવો તેના મહિમા અપાર છે

પાંચમું અંગ ઈશ્વરપ્રધાન છે સર્વ ક્ષેત્રોને પરમાત્માને અર્પણ કરવા તે ઈશ્વર પ્રધાન છે ફળની તાલાવેલી ક્યાંવિના સાધક ઈશ્વરને કર્તાકર્તે માનીને સાધનને શાંતિથી સારે છે જેથી તે સાધનમાં સુખાનુભવ આગળ વધી શકે છે

યોગસાધકે જોગુ લક્ષમાં રાખવું કે આ યમનિયમનું પાલન કર્યાવિના તે યોગ માર્ગની સાધકરી શકતો નથી આ યમનિયમનું પાલન કરવાથી સાધક વેગથી યોગમાં માર્ગમાં આગળ વધી શકે છે તથા યોગનું જે ફલ સાધકમાં વળે છે તેના અનુભવ કરે છે આ યમનિયમ વિનાના પાલન યોગસાધક કદાચ પ્રદેશી શકતો નથી

આપણે અનુભવી ગયા કે આ યમનિયમનનાં અંગોનું પાલન કરવાથી યોગના આગળના અંગો જ રાખ્યા ધ્યાન અને સમાધિ છે તેની સુખપુર્ણ સિદ્ધિ થાય છે તથા યોગસાધક ફળવતી થાય છે આ નતનું મહાન ફળ છે તો પણ તેની સાધક થાય સાધકને દત્તર ફલની પણ પ્રાપ્તિ થાય છે આ ફળ કયા છે તેને આપણે સ્વસ્થમાં જણાવીશું (અપૂર્ણ)

પ્રકીર્ણ સદ્વિચાર સંગ્રહ

x x x મારા બાળકોપાસે પ્રસંગે હું મોઢકાઈ વસ્તુ મારે જરૂર હોય ત્યારે માથું છું પણ તે મને આપવાની ના દેડે છે તે દેડે છે કે ના માછા એ મારી વસ્તુ છે માટે નહિ આપુ ને પરાણે તે છતાં મારે ખાસ જરૂર હોય છે અને હું જાણું છું તો તે હીનગીર થાય છે અને પ્રસંગે રહે છે પણ, હું જાણું છું કે તે વસ્તુઓ તેમને મારી જ આપેલી છે અને હદાય તેમથી કોઈને વાપરતાં લાગીકુળી જાય તો હું તેમને એકની એ લાવી આપુ તેમ છે તે છતાં પણ તે મને પોતાની વસ્તુ વાપરવાને આપી શકતાં નથી પરમાત્મના આ જ પ્રમાણે અમે મોગ પણ મરીએ છીએ આ સર્વ પદાર્થો તમારા જ છે, તમે જ સર્જેલા છે અને તમે જ આપેલા છે તે છતાં અમે તેમાં મમત્વસુદ્ધિ ધરીએ છીએ અને તેને અમારા ગણીને તેનો ઉપયોગ આપસ્વરૂપ આ સર્વ પ્રાણીઓને માટે દરતા નથી શું અમે ઝાડ રચી શીએ તેમ છે, શું અમે પાણી રચી શીએ તેમ છે, શું અમે સોલુરૂપ રચી શીએ તેમ છે કે અમે શું રચી શીએ તેમ છે ? આપ જ આ સર્વ બનાવ્યું છે અને અમને તે આપ્યું છે જના પગ અમે બ્યથ અદાનથી તેમાં મારાપણુ આરોપણુ કરીને તેનો ઉપયોગ અન્યને માટે દરતા નથી આ સર્વ પદાર્થો આપના જ રચેલા છે અને તે આપની જ માતનીના છે જતા અમે તેમને અદાનથી અમાગ ગણીએ છીએ જેમ આ સર્વ પદાર્થોને અમારા જ મ થયો ત્યારે અમારી માન લાગ્યા નથી, તેમ તે સર્વ પદાર્થોને અમે જ્યાર જઈતુ ત્યારે ઇતર સિદ્ધા અમારી સાવ લેઈ જઈ શકીએ તેમ નથી એ જલજતા ઇતર અમે તેમને અમારા ગણીને સેવીએ છીએ એ અમાર અજાન જ માત્ર છે અમે બાગમે મરતા અમને પોતાને મોગ માનીએ છીએ પરતુ વસ્તુન અમે પણ અદાનથી આવૃત બાળકો જેવા જ છીએ આ સર્વ આપનું જ છે એવી સદ્બુદ્ધિ અમને આપો અને અમારા મમવનો આપ કૃપા કરી ઉ-છેદ કરો એ જ આપની પાસે અમારે માગવાનું છે

બાળકો પાસેથી માતાપિતા જ્યારે તેમ વસ્તુ જરૂર જણાતાં લેઈ ન છે અને ત્યારે જેમ ગેડે છે અને ગાક કરે છે તેમ જ્યારે આ પદાર્થોને જરૂર જણાય ત્યારે બીજાના ઉપયોગ માટે આપ અમારી પાસેથી રદ નો છો ત્યારે અમે પુરોહ કરીએ છીએ અને ગીએ છીએ આ અમારું અજાન જ માત્ર છે અમે નિમેદિપણે અને નિર્મમપણે આ નવહાર કરીએ એવું જ્ઞાન અમને અ પ કૃપા કરીને આપો અને આ વિશ્વમાં જે કંઈ છે તે આપનું જ છે એવી બુદ્ધિ જયત મરા, એ જ આપની પાસે અમારે પુન પુન માગવાનું છે

x x x x x x

સ્વેચ્છે કર્મણિ નિરત હમને મસિદ્ધિ નર — ની ભગવદ્ગીતાનું વચન છે, તેનો અર્થ એ છે કે પોતપોતાના કર્મમાં નિરત અર્થાત્ સતન

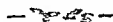
રહેનાર મનુષ્ય સસિદ્ધિ અર્થાત્ રહે પ્રકારે સિદ્ધિ પામે છે જે પોતાના વર્ણશ્રમના ધર્મને સદને અન્ય વર્ણશ્રમધર્મના કર્મને કરે છે તેને સસિદ્ધિ ક્વતી નથી એ આ વાક્યનો ભાવ છે અર્થાત્ તે સ્વધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે, અને ઉન્નતિને બદલે અવનતિ જ સાધે છે એટલું જ નહિ પણ તે સમાજમાં પણ અવસ્થા ઉપભવે છે તથા અન્યને પણ ત્રાસરૂપ થઈ રહે છે અતઃ આવા પોતાના કર્મને નહિ કરનાર મનુષ્યો સમાજમાં ખીખને ત્રાસરૂપ થઈ રહે છે એ મારો આજે એક દૃષ્ટાંતથી જણાવવાનો આશય છે

મારા ઉપર અતિથિદેવતા પ્રસન્ન છે અને તે હમેશા મને દર્શન દે છે, એક પણ દિવસ તેમના મને દર્શન ન થાય તેવું ક્યારેય બને છે યથાશક્તિ હું તેમનું અન્ન પાનાદિવડે યજનપૂજન કરું છું પણ આમાં જે અતિથિ ગામડામાંથી આવે છે અને જે વધુકે કે ખીચ ગાંઠિના હોય છે તે મારે ત્યાં આવે છે ત્યારે મને જરા પણ ત્રાસરૂપ થતા નથી તેમને સ્નાન કરવું હોય છે તો પાણી લુહો ડોળમાં ભાગી લે જિંહાર ઝોટલે જઈ તે સ્નાન કરે છે અને અમારા પાણીને વાસણને એમપણ ધોંગે ઉડાવેતા નથી તેમને પાણી જોઈએ તો પોતાની મેળે ન લેતા અમારી પાસે માગે છે, અરે પોતાનું પાણી વાસણ સંભાળી લુહું રાખે છે નાકીને ડોળ પણ અજવાળીને મૂકે છે કે અમને અડચણ ન આવે ખાધા પછી પોતે ગમે તેટલા શ્રીમાન હોય તોપણ પોતાની યાજ્ઞાગારો પોતે જ અજવાળી નાખે છે, અને આ પ્રમાણે તે પોતાનું દર્તવ્ય મરીને અમને જ ૧૫૫ ત્રાસરૂપ થતા નથી આથી ઉનદુ મુખઈ અમ લા વગેરે સ્વગેથી ગાંધી મહાત્માના અનુયાયીઓ પ્રસંગે મારે ત્યાં મેમાન આવે છે ત્યારે તે ન્હાવા બેસે છે તો અમારા વાસણને કે પાણીને ઊંટી ઉઠો તેની તેમને દરકાર હોતી નથી નાણા પછી જે ડોળમાં પોતાનું ધોતીયું સ્વચ્છ થયું હોય છે તેને માફ કરાવી તે જરૂર બોલતા નથી અને જમ્યા પછી પણ પોતાનાં યાજ્ઞાગારો સાફ કરાવે અમારે મારે રહવા દે છે તે માને છે કે એમાં તું અમારા જેવા એમને ઘેર દહાડા ગળા હોઈએ અને ખીવાને ચોખ્ખું પાણી ભાગીએ તો પાણી ચોખ્ખું છે, હકીકતે પોતાની માટલીનું પાણી અમને પાઈ દેવામાં હમ હરદત બોલતા નથી દારણ કે તે માને છે કે પાણી હમ એડું - થતું નથી, વગેરે ખીખ તેમના વિચારો તો આપણને માન જ છે કે બાઈણું હમ ઉચા નથી બતા મુશ્વરના રાત્રીમાં સરખા છે કારણ સધળી એક મુશ્વરની પ્રજા છે, વગી સાંભળું તે પણ બે દાંડ બે પગ, બે કાન વગેરેને છે, અને છતરને પણ તે પ્રમાણે છે તો પછી ઉચું નીચું કોણુ બગે શા માટે? આ ઉચા નીચાનો ભેદ તો બાઈણેનો જ સ્વાર્થ યદ્ય હરેલો છે, મારે તેને મોડી પાડવો જોઈએ એ જ પ્રજાનું મધ્યાન અને ઉન્નતિ કરનાર છે આ પ્રમાણે તે પોતાનું દર્તવ્ય ન કરતાં-કારણ કે તેમને તો પોતાનું દર્તવ્ય હોતું જ નથી-અમારા કે વ્યર્થમાં આડે આની અમને બલેવ દરી અમને ત્રાસરૂપ થાય છે ગાંડીમાં આપણે બેઠા હોઈએ છીએ તો ખીડી પીનાર મનુષ્યો મારવિચારે બીડીનો ધૂમાડો આપણા ગળામાં જેમ ધારી છે, અને આપણી સ્વતંત્રતાનો લોપ કરે છે તે પ્રમાણે આવા મનુષ્યો પણ સમાજમાં ખીખને ત્રાસરૂપ થાય છે સમાજમાં આ પ્રકારની અવસ્થા ન હોવી જોઈએ બાઈણો ખીયાના

નિરાળા રહીને પોતાનું મર્ત્ય કરે છે તેમા તે બીજાને નીચે મારે છે મી ને - એ ચ વ
 હતા નથી તે મદાપાપ કરે છે એ જુદી રખે છે અને સમાજને મદાદાનિ કરે છે
 એ આજે હાલના મદાદમાન્યો માને છે અને બીજાને મનાવવાને ભગીરથ પ્રયત્ન કરી
 રહ્યા છે એ તેમનું મદદ સાદસ છે, અને પ્રજામા તે કેટલી અવ્યવસ્થા કરી મુખે તેના
 તેમને કિચિતસરખો પણ વિચાર નથી' અગુ

પ્રસંગાનુરૂપમ

— સજ્જસોતીથી રા હાલનાન મનમુખ્યમ વેલ નમે છે કે આપનાતરથી
 મ આવેલુ શરીર મન અને અત્મા નામનુ પુનઃ ને સપૂર્ણ એ વ મન વાચી નાખ્તુ
 છે આપનુ પુનઃ વાંચ્યા પછી સ્વાભાવિક જ મે શરૂ આપના તરફ વખાયા વગર
 રહેવાનુ નથી આપના તરફથી કેટલાક પુનઃ નીચ્યા છે તે મારા જાણવામા તો છે જ
 પરંતુ તે પછી વાચવામા તો અ આપનુ પ્રથમ જ પુનઃ છે મારી પ્રવૃત્તિ જુગી છે
 એટલે આવા પુનઃ વાચવામા મને સમય એ છે મને છે તેમ અને કેટલુક તો તે તરફ
 એ રમરપણે પશુ ખડે મારા વિચારના અંગે જ આ પુનઃનો ગીચ એ મે વૈચગમના
 હસ્તને વાંચવામા આ મે અમે ૧૧મ સુદર માંસગી મમા મુ વાચ્ય । અપૂર્વ આનંદ
 થયો છે, દુઃખ નિમિત્ત વાતારે જલુ સમ રીતે લખ્યો છે પ્રત્યે મુખ્ય ધ્યાન રહીને
 વાંચે અને સમ ને આચારમા ઉતારે તે આત્મ ઉવન થાન એમા કષ્ટ શ્રેયશ નહિ
 અ શિવાય બીજા ઉપરેગી પુનઃ હોય તો મો લખ્યો

~ + + + +

— મુખ્યથી રા મુદરદાસ વિદ્યામજી ૯/૦ રા જોશનાથ હીરાજી, એમને
 માત્ર ૬૧૧ ૫૬ખાતે ૩ ૧૦ મેઠલવા છે

x + + + x

— મિદ્યુરથી એ સર્જન કે જે જ્ઞાન મલના માદ નથી, તે વિનયથી
 નીચેપ્રમાણે અમને લખે છે તેમનો પત્ર વિસ્તરવાગો છે જેથી તેને આજો નહિ લખવા
 માત્ર સાર જ અમે લખીને તેનું સ્વરૂપમા ઉત્તર આપીએ છીએ

આપની સાત્ત્વિ મૂર્તિના અંદરનુકુલ દિ ન દર્શન મે વાર થયા છે અને
 આપના પ્રત્યે સ્વાભાવિક જ સદ્ભાવ ઉપજ્ય થયો છે આ સુખપથ ત તે સાવ કાયમ
 છે, અને તેથી જ આ પત્ર વખાય છે તે જ્ઞાનથી સમાધાનમગ્ન તર આપવા કૃપા
 કરોગા

જેના પ્રાત કાલમાં આપ લખો છોકે કયાં સપની પેરે ભૂમિક્ષર આગોટાં બિચારા દય પાત્ર અસહ્યાર સળધી વિચારો અને કયાં પ્રાત માનના ગરુડવત ગંગનભામી દુખમાત્ર અને બધન મ અને અત્યંતિક સમને માટે દર દરનાર મહા ઉત્તમ વિચારો અ વાક્ય અ પના તરકથી લખાયુ છે તે જાણીને આશ્ચર્ય થયુ છે જરકુડના સાધન સમારબમાં સતાર લેધને દિવ્ય મીતન મના શ્વત પુરુષ આપુ વાક્ય વખી જ શી રીતે શ્રમ્યા છે તે સમજાતુ નથી આરે લખ્યુ છે તે ટૂલે અ શી સાય છે તે ગરુડાની છગસા છે વૃત્તિના વેગમાં માણસ ભૂલ પશુ મરી બેસે છે અને લખરામાં આા ને કિતાવગ કરી ગયા હો તો તે પશુ તટસ્થરીતે આપ પ્રુટ કરશે ”

આ પત્ર મારી પામે ત્રણેક માસથી પડ્યુ હતુ પણ તેતુ ઉત્તર આપવાનો યોગ આજપર્યંત અ થો ન હતો આવા હમ્બુના મારા ઉપર ઘણા પત્રો આવે છે, અને તેતુ વિગતારથી સ્વતંત્રપણે હું ઉત્તર નહિ આપી શક કારણ કે આવી બામતોના ખુનાકા કરવામાં તથા શ્રીમાન ગાધીના આંનિમય ધર્મસંબધી વિનારોના વગળમાં શુચવાતા જનોને માટે મે થોડા વખતથી પ્રાત કાલમાં સમારમુધારો એ નામનો નિસ્તત લેખ લખવા માગો છે તેમાં વિસ્તારથી હું ચર્ચા કરનાર હું તો કૃપા મરી કાશ્ચએ તે વિષયને આદિશો ખાનપૂવક વાંચવો

જે વિચારો મનુષ્યને દશપ્રપચ અને તે ૥ સળધી પદાર્થોનું ચિતન કરાવનાર હોય જે તેને અદિષ્ટ પદાર્થો પ્રાપ્ત મવાની દિશા દર્શાવનાર હોય જેમાં ધર્મસંબધી તત્ત્વ વિચારમળધી નિચરેની પ્રધાનતા ન હોય, જે પ્રથિગાનિમુખ કે તત્ત્વાનિમુખ પ્રધાનપણે ન કરનાર હોય જે આ મિથ્યા પ્રપચો અધિષ્ટ કરનાર હોય, જે મૂલધન આદિ જ પ્રધાનપણે ચિતન તથા પ્રાપ્ત મતાવનાર હોય, જે મનુષ્યો તના વાસ્તવ અહતુ કે ધર્મસાધેના તેના સળધી પ્રધાનપણે જાન કરાવનાર ન હોય જે વિચારો મનુષ્યને રાત્રિદિવસ ઉત્તવને દંડ કરી સંપ્રત્યય ઉત્તવ કરનાર હોય જે માત્ર આ મિથ્યા પ્રપચને ઉદ્દેશી કે તેની સળધી રાખને તેની સાથે અધિક સળધી દંડ કરનાર હોય જે રાગદ્વેષાદિને નિર્મૂળ કરવાના અથવા તેનાથી રહિતપણે રહેને પ્રવૃત્તિ કરવાના ઉદ્દેશથી જાણવાતા હોય છતાં જે તેની દૃષ્ટિ કરનાર હોય જે માત્ર વેસ્ટ ટકા જેવી આર્થિક કે રાજકિય લાભોની જ માત્ર ચર્ચા કે વિચાર કરનાર હોય જે એકિષ્ટ સંખની જ દિશા ચાલી ઉત્તવને અધિષ્ટ સકુચિત કરનાર હોય, જે દુખનું વાસ્તવ અને પાદાન કારણ જે હોય તેને દૂર નહિ મરતો જે નિમિત્ત કારણને દૂર કરવાનો જ માર્ગ દર્શાવી તેની સાથે મંત્રામ કરનાર હોય, અને જે પ્રધાનપણે ધર્મ રાગિમુખતા અથવા તત્ત્વાનિમુખતા જે દુખમાત્ર દૂર કરવાના સાચા અમોઘ ઉપાયો છે તેતુ પ્રતિપાદન કે તેની દિશા દર્શાવનાર ન હોય એવા વિચારોને હું સારી નેવા ભૂમિક્ષર આગોટતા વિચારો કહુ હું આપર વિચારોથી મનુષ્યોનાં દુખ દૂર થતાં જણાય છે પણ તે ભ્રાતિ જ છે તે વિચારો પ્રજાને દોલામાંથી ચૂમામાં નાખે છે આ વિચારો ઉત્તમ ઉત્તવને દંડ કરે છે અને તેમને સાચા સુખથી વિમુખ કરે છે

અથી જનગ જે વિચારો પ્રધાનપણે નશ્વ ધર્મર, આ જાના સળધે પચાર્થ રીતે દર્શાવનાર હોય, તથા જે દશપના મિથ્યાપણને જાણવી તેમાંથી આસક્તિને દૂર

કરાવનાર હોય જે પારમાર્થિક ચયની નિદ્ધિ ધરાવનાર હોય જે નાનપણે ઈશ્વર તત્ત્વ વિચારની દિશા દર્શાવનાર હોય જે આ મિથ્યા દૃશ્ય પ્રપચની રૂપનાને અધિ-
દદ ન કરતા સિધિત મના હોય, જે પ્રવાનપણે ઈશ્વરપ્રાપ્તિ એ અત્મસાક્ષા-
ત્માર કરાવનાર અથવા તેમની પ્રાપ્તિની દિશા એ માર્ગ દર્શાવનાર હોય, જે પરમે-
શ્વરસાધેના પોતાના મનધનુ જ્ઞાન પ્રાપ્તિ માટે રાય જે પ્રા નપણે આવા જ વિચારોની
ચર્ચા કરનાર હોય, જે પોતાના વાસ્તવ આત્મ ક જ્ઞાનસ્વરૂપનુ જ્ઞાન કરાવનાર હોય જે
મનુષ્યના જીવત્વને દદ નહિ કરતાં તેનો લય કૃતે તેના સિવસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરાવનાર હોય
જે તેના આત્મવિભાસરૂઢે તેના જીવનને વિ મિત કરનાર હોય જે મિથ્યા સુખદુઃખ આ
પ્રપચના સ્વરૂપને યથાર્થરૂઢે દર્શાવનાર હોય જે રાગદ્વેષના સાચા સ્વરૂપને મમતવનાર
હોય અને તેને દૂર કરવાનુ સાચુ જ્ઞાન આપનાર હોય, જે માત્ર આર્થિક એ રાજકિય
વાતોની જ પ્રધાનપણે ચર્ચા નહિ કરના યોગ બંધિત એ તત્ત્વવિચારની જ પ્રધાનપણે ચર્ચા
કરના હોય, જે માત્ર પ્રાનપણે ઐતિહાસિક ચર્ચા કરનાર ન હોય જે દુર્બળતા નિમિત્ત
કારણે જ કરવાનો પ્રયત્ન કરવાનુ નહિ સચવતા તેના ઉપાદાન કારણે જ પ્રધાનપણે દૂર
કરવાનો માર્ગ દર્શાવનાર હોય જે મનુષ્યને તેનો ઈશ્વર સાધેના મનધ અથવા તે સ્વરૂપનુ
જ્ઞાન એ જેદુ ખના સુખ્ય રાગોર દૂર મનાર છે એ દર્શાવનાર હોય તેવા વિચારોને ઉત્તમ
વિચારો યથાય એ નામન સુખ આપનાર તથા દુઃખમાર્ગને ટાળનાર મનનુષી વિચારો
હી માનુ હુ

હાતમા તમે લોકો જે વિચારાન અનુનરા છો તે વિચારોને તમે આ નો વન
નયન કરો છો ત્યાર માત્ર મિત્યત્મગુણ આર્થિક એ રાજકિય દુઃખ દૂર કરો છો, ખત
તમે લોકો તેનાં અહોભુદ્ધિ અને ઉદ્ધટતાની પરામણા જુઓ છો, તેમા વાસ્તવ હિતમર
વિચારો એના અથવા ક્યા હોય છે તેનુ તમને અજ્ઞાન છે, એ જ મારણુ છે દુવાડ દેડકુ
જેમ દુવાને સમુદ્ર માને તેની પે તમે લોકો તમારા આ વિચારોને સમુદ્રનેવા માનો
છો બસે તમે તમારે શરે તે ક્યા કરો ખીજને તમે ને એ બોધ દેવ ન આવો તો સાડ
વખત આવે તમને સમજશે એ તમાગ કેલ્લો વચ્ચાસ આ વિચારોવડે થયો છે અને
તમાર કેટલુ દુઃખ તમે દૂર કયુ છે તમારા વિચારથી અમારી દિશા તમને કિધી જણાય
છે તો અમને પણ અમા વિચારથી તમારી દિશા તદન કિધી અને અર્થ વગરની
જણાય છે

+ + + + +

‘આવતાવરમાં વિપતિ પ્રિમોચન અથવા શ્રીરમ કોઠચરિત તાટક’—એ નામનો
મારો સ્વનત્ર લખેલો ઉપનાર ગ્રાહકને આપવામાં આવશે તે મોડામા મોડો કાર્તિક
માસની આખરસુધીમા તેવા ચક્ર નરો કાર્તિકમા અક ગ્રાહકને નયમ ખીડયા પછી
ઉપનાર વી પી કરવાનુ ચક્ર દરીડ આ ઉપદાર આજપર્યંત આપવામા આવેલા ઉપદાર
રોમા સિરોમણિજેલો ઇશ્વર કૃપાથી યશે અધિ પ્રસાસાની જ નથી તમારા હાથમા
આવતાં તમને તેની મદત્તા તથા ઉપયોગિતા સ્પષ્ટ થશે જ

—કાર્તિક માસનો અક ખીડાઈ ગયા પછી ઉપદાર નિયમપ્રમાણે વી પી ૦
રવામાં આવશે જે જેટલુ નાજમ આરે છે, તેજા લરાગમનુ તેમના ઉપર વી પી

કરવામાં આવે મનીઝોરદર મોઢાનારને એ ત્રણ આનાનો અને ચોઢા દીકાગ મોઢા
નારને ચાર આનાનો લાભ થાય છે તો ચોઢા જણાય તો આ અકામગે કાર્તિમ વદિ ૦)
સુધીમાં મનીઝોરદર અથવા તો દીકાગ મોઢાથી માપતી તે પડીતી ની પી ૧૧ માં જોવી
એ સાર છે નિયમપ્રમાણે અને પૂર્વથી એ પા લખાને જ વી પી મરીશુ ઉપહાર
પ્રસિદ્ધ થયાનો ચોઢા સગવડ કાર્તિમના અકામ જણાવીશુ

— ઇશ્વરેષ્ઠશયી આવના વર્ષથી પ્રાત કાવ કોઈ અપૂર્વ ગૌરવતાને ધારણ
કરશે અને એક અપૂર્ણ નવિન લેખને પ્રકાશ કરશે કાર્તિમના અકામ દર્શન થતાં અમારા
હૃદયોની સત્યતા તમને દ્રષ્ટિએ આવશે પરમાત્મા સર્વતુ કલ્યાણ કરે

x   +   +   +   +

— મનુષ્ય ધારે છે કે કદાચ અંધાર કરે છે કદા, એવું ભાદ્રપદ અને આશ્વિ
નના અષ્ટમીના સપ્તમીના બે યુ છે અમારા રેખ આપ્યા પછી બે મહિને બે અકામ તૈયાર
થયા ભાદ્રપદના અકામ છેલ્લો ફોગ અર્થાત છેલ્લાં આઠ પૃષ્ઠ માંથી હતાં અને ઝાપખા
નાના માણસો માંમે આવતા અટકી ગયા આવી ગરમકામાં જ પદર દિવસ થી ન સકજ
નીમળી ગયા અને થએલ કામ પડી રહ્યું આ પ્રમાણે મનરાથી અષ્ટમી માટે વિવળ
થાય છે જેને માટે અમે નિરુપાય છીએ

— માણસે તે પૂરતો પગાર આપના છતાં તથા તેમને જનારે વ્યારે માગે ત્યારે
અમારું પૈસા આપના છતાં એ લોકો તદ્દન બેચેનર મનેનામાં આવે છે, એ અમે અનેક
વખતે જાતે જોયું છે નથી તો આ લોકોને નીતિનો ભય, નથી કર્મનો ભય નથી ઇશ્વરનો
ભય નથી ધર્મ (duty), નો ભય કે નથી સમાજનો ભય પ્રજા આજે મનસ્વીપણે
અતિમનિતપણે પ્રવર્તે છે અર્થાતજોવી વસ્તુ પ્રજામાં હવે રહી નથી પોતાના કર્તવ્યનો
પ્રજાને વિચાર નથી

— મનુરવર્ગ કહ્યું છે કે શામાટે રોગીઆઓ ગાડીધોડે કે મોટરમાં ફરે ? તેમને
ખરે કમાવી આનંદ અર્થે જ છીએ વિલાસનમાં આ લોકો કહે છે કે મોટા કારખાનામાં
ડીરેક્ટરોમાં અમારા માણસો જોઈએ અને જે નફો થાય તે અમાને સરખે હીસે વહેલી
આપવો જોઈએ જે કારખાનાના માલિકો તેમને ચોઢા જણાવે ન આપતા હોય તો તેટલા
અથવા તેમણે કહેવું યથાર્થ છે પણ જો તે સરખો લાભ જ માગતા હોય તો તે તેમની
અયોગ્ય માગણી છે આ પ્રમાણે કારખાના ચાલે નહિ અને પોત જ આવે વળી ચોઢા
બુદ્ધિ આ જગતમાં કદાચ જ વિશેષ મધ્ય નહિ શુ ? હજારો મનિકા મળે પણ તે સેના
પાતલુ જેમ કામ કરી શકતા નથી તેમ હજારો મનુરો એમ્હા થાય પણ તે મીલના
માખીમ્હુ કામ કરી શકતા નથી ચોઢાની જ હુલ્લીના છે અને તેને વિશેષ લાભ મળવો
જ જોઈએ

— પણ આજે તો સકે કોઈ સરખો ભાગ માગે છે પરિણામ શો આવે છે,
તે આપણે જોઈશું જ પોતાના વખત ઉપર હુ બુલ્લ ગયો હતો ત્યારે મુબલના એક મોટા
ઝાપખાનાના માલિક કહેતા હતા કે અમારો પણ હવે ઝાપખાનું ચવારવું કદિન થઈ

પાયુ છે નોડરોને ગમણા ત્રણગણા પગાર આપજી જતા તે બેઠકદારીથી
કામ કરે છે તેમને કાવે ત્યારે ગેરહાજર રહી છે જ્યેથી જેમણે કામ અને અમુક
મુદતમાં પ્રી આપવાનું માથે લીધું હોય છે તેમને વાપ પ્રમાણે અને કામ આપી શકતા
નથી અહીં વડોદરામાં પણ જે છાપખાનામાં પ્રાણ મન ઘણા છે તે છાપખાનાના એને
જર એક સરખારી કામ માથે રાખ્યું હતું તે કામ માટે જ દિવસનું અધુરું હતું અને
હેવટના જે દિવસો માણ્યો મમ ઉપર ન આવ્યા અને તેમને અગીસો રૂપેયાનું તુકસાન-
ચક્ર આ પ્રમાણે પગાર ઇચ્છાનુસાર લેવા છતાં આ લોકોને રોડને તુકસાન થયે કે કેમ તેનો
વિચારસરખો પણ હોતો નથી

— પરંતુ આ લોકો પોતાનાજ પગડપર કુદાડો મારે છે તેની તેમને ખબર
નથી જે તેમની કમાણીના કાર છે તે ખોટા જતા કે કમાણી નહિ થતાં મધ થશે અને
તે પુનઃ મૂલ્યની સવ એ ન્યાયે પાછા હતા તેવાને તેવાજ થશે.

— વળી આ લોકોને ખબર નથી પણ હડતાલો પાડીને પગાર વધારાની તે
પોતે જ મોંઘવારીમાં વધારો કરે છે ત્યારે તે ગમતા ત્રણગણા પગાર લેશે ત્યારે શું બીજા
બાપારીઓ પછી શા માટે પ્રમાણે નફો નહિ ચડાવે ? જેથી આ લોકોને અનાજ મોંઘુ
મળશે માપડ મોંઘુ મળશે ત્યાંથી મોંઘી મળશે વેણ હાજર વધારે શી લેશે અને રરના
બાડાવાળા બાપુ વધારે લેશે આ પ્રમાણે આડકતરી રીતે આ લોકો જ મોંઘવારીમાં વધારો
કરનાર છે આ સમયમાં અત્ર અધિ વિખારી ચર્ચા કરવાનો અવકાશ નથી આપણે
તો ૨૪ પ્રાત કાનના અંગેને વિવેક થવામાં જે કામજી હતું તેજ જણાવવું હતું

હંસદેવના વે પત્રો.

(૧)

ઓક શુભશુભસ પન્ન બાધ શ્રી દીનમણિવ કર ।

શ્રી અમદાવાદ

તમારે ત્યાં આઠેક દિવસ રહીને ભૂત્ય મુરત થઇને હું શુ માઇ આગેા ટોલો
શુ બધ પજુ શેઠશ્રી ધનસુખલાલના અતિ આગ્રહથી આઠ દિવસ સ્થિતિ કરી હતી ત્યાંથી
દુઃકર । કરતો રેપિચ તરફ જઈ છુ શુ ગઇ હોઆ પછી તમને તરત જ પત્ર લખવાની
દત્તિ હતી પણ આજપણ છશ્વરગઢાથી તેવો યોગ જ ન આવ્યો અને તેો માટે મો
અપસ નતા યા છે પણ તેમા કુ નિરુપા હતો મારજુ મને પ્રાપ્તમાં અવકાશ જ ન
મળો શુ બધ હોઆ પછી દુ કો । પણ રથજે વધારેમા રધા એ જ નિસ
આમ્યો હતો

તમારા સહ અર્થાપિ જ્યેન તેવા સ્મરણમા છે તમે મારા નિમિત્ત ધણા તમ
લીમા છે આ વિશ્વમા એક એ નિયમ જ ન કર્મનુ ફળ ફેલાતે મત્યાવિના રહેતુ નથી
તે નિયમે તમને પણ તમારા સત્કર્મનુ યજ મત્યાવિના નહિ જ રહે

અમદાવાદ હોઆ પછી તમારા વિષે અને શુ બધમાં ધનસુખનાય શેઠના વિષે
મને ધણા વિચારા આવ્યા હતા તે વિચારા તમને જન્મેને ધણા ઉપયોગી પડુ છે
તે વિચારોનો પ્રેર્યો જ નહું આ પત્ર તમને નજી છુ ધનસુખનાય શેઠને પણ હુ આજે
એક પત્ર લખનાર છુ ઉપરથી જોતો તમારી આ મોટી સ્થિતિવચ્ચે ધણુ અતર જણાય
તેમા છે પણ અરદોશન મર્યા મને તો તમે જ ને મરણા જણાયા હો તમે જન્મે મને
દલિ જણાયા હો લેવો ધનસુખનાય શેઠને શ્રીમાન્ ગમે છે પણ મારી દષ્ટિથી તે તમારા
જેવા જરિ જણા છે હુ તમારા આ કમ વિશેષ ને જોતો નહિ તમ ધનસુખ
લાવની વારા જવા દો મા' જો તમને તજવાનુ છે કે રહેવાનુ છે તે તમને હર્ડનુ આ
તમારે તે જણુ એ જ તમારે માટે ફિતમ છે

તમારી ાણી વર્તન તમારે તમારે વાતવચ્ચ અને નમાગ વિચાર એ
ઉપરથી હુ તમારી આંતર રિચાન યામ' મને જણી કમ્પો છુ અને તમારા જવા દુદિ
માન પણ આવી નિષ્કૃષ્ટિયિતિમા દહે, એ જણી મને એ રખ તથા એકુ આપ' નથી

તમારી પાસે પૈસા નથી, તેથી હું તમને તમારી જિંદગી નિરૂપી છે, એવું કહેતો નથી પણ તમારી જાતે જિંદગી નિરૂપી છે એથી હું તમને તે પ્રમાણે કહું છું

તમે માનવી અને બહિર્ભૂત મોટી મોટી વાર્તા કરતા અને જાણુમા પણ તે વતોથી તમામ અત્યંત જરા પણ રંગાય હોય એમ અને ન જાણુમા કાણ કે તે પ્રમાણે તે રંગાય હોય તો તમે જે સંકલ્પવાળી દીનસરખી રિયતિમા રહીને પોતાને કુખી માનો છો, તે પ્રમાણે માનો નહિ, તમે એના જ આ રિયતિમા જગતમા છો એમ નહિ પણ તમારા જેવા લાગે અને મરેલા મનુષ્યો આ જગતમાં છે, એ મેં મારી મુસાફરીમા બરાબર જગતમાં અવલોકન કરીને જોયું છે

તમારી પાસે માત્ર એક પૈસો નથી, એથી તમે તમને પોતાને અત્યંત કુદ્ર માનો છો, પણ મને આશ્ચર્ય થાય છે કે શામાટે તમે આ પ્રમાણે તમારી પોતાની કિંમત જાણુતરાં દર્શી કરીને દલારી આંકો છો ? પૈસો એ જ કંઈ આ જગતમા પ્રાપ્તવ્ય નથી, પૈસાની વ્યવહારમા જરૂર પડે છે નથી પડતી કંઈ નહિ પણ તે છતાં પણ તેને જ માત્ર પરમ પ્રાપ્તવ્ય નહિ ગણુનાર કે તેને જ અખંડ વિચાર નહિ મરનાર પણ વ્યવહારને ઉત્તમ પ્રમાર સિદ્ધ કરી શકે છે

તેમ છતાં તમે તેને જ પરમ પ્રાપ્તવ્ય માન્યો હોય તો પછી શામાટે જીવું બધું છોડીને તો પ્રાપ્ત કરીને કુખી થના નથી ? તમે માનવી તો મેં મોટી વાર્તા કરી છે અને મનુષ્ય દર્શાવેલો અંગ છે એ પ્રમાણે બરાબર કહ્યો છે, તે છતાં તમે શામાટે અત્યંત કુદ્ર રિયતિમા ઇચ્છા ન જાણુ પડી શકે છે ? પ્રાપ્તવ્ય આ વિશ્વમાં શું પ્રાપ્ત થવું નથી શકે ? માન આ બહિર્ભૂત તમે મોટી મોટી વાર્તા કરે કે ઠો પરતુ આપી તમારી દૃષ્ટિતા પણ તમે ટાળી શકતા નથી અને મારે નાટકું જેવું છે મારે પૂરું થવું નથી વગેરે અસંતોષના ઉદ્ભાવ શામાટે કરો છો ? જે આટલી નાની માત્રા તમારી પોતાની અનુભૂતા તમે ટાળી શકતા નથી તો પછી મોમ અને માનને તો તમે શી રીતે સિધ્ધ કરી શકવાના છો, એ અને તો સમજાવું નથી

પુરુષાર્થથી આ જગતમાં શું સિદ્ધ થવું નથી તમે શામાટે પુરુષાર્થને ઉપરપુરુષાર્થને કરતા નથી ? આ જ જ મર્મા અને અમુક સમયમાં તમે શામાટે એવો પુરુષાર્થાત્મક મરતા નથી કે જેથી તમારા ઇષ્ટિસાધ્યને તમે સિદ્ધ થએલા જુઓ તેને હું પુરુષાર્થ જ કહેતો નથી, કે જે પુરુષાર્થથી મનુષ્યના ઇષ્ટિસાધ્ય તેની ઈછાનુસાર સિદ્ધ ન થાય આના કરતાં હું તો મરજીને વિશ્વ પસંદ કરું અતરથી મરજી ઇચ્છાઓ રહે અને તે સિદ્ધ થએલી ન અનુભવીએ અને અનુભવ એ પ્રમારનો દાહ ? શક્ય મેં એ જિંદગી મનુષ્યને ઇષ્ટિના અથ મનુષ્યને શી રીતે મારે ?

એથી અમુક સમયમાં જ આપણા અર્થ સંધાય એવો અશ્રદ્ધ આપણે રાખ્યો જોઈએ તેવું જીવન ધન્ય છે, કે જે વર્તમાન જીવનમાં આપણને અવધિ આવે તે પહેલાં પોતાના ઇષ્ટિસાધ્યને સિદ્ધ થએલા અનુભવે હું મારી દૃષ્ટિએ અન્ય મનુષ્યો જીવતા નથી પણ મેં તમામ છે, એમ હું માનું છું જો પ્રવચનના પથ પડે, પ્રવચન કરો નમ્ર પ્રવચન કરો ઉચતર

પ્રયત્ન કરો. ઉત્તમ પ્રયત્ન દ્વારા, અને ફળનું દર્શન કરો ત્યારે જ વિગ્ને તમે પૂર્ણ કે તેટલો પ્રયત્ન કરીએ ? હુ હુ હુ, કે જેવડે આપણે ફળનું દર્શન કરીએ તેટલો પ્રયત્ન કરવો. પ્રયત્નની પૂર્ણતા ત્યારે જ સમજાવી જે પ્રયત્નના પરિણામના આપણને ફળના દર્શન થતાં નથી તેને પ્રયત્ન માણુ હશે ? તે પ્રયત્ન તે પ્રયત્ન નથી.

મે તમારા જીવનનું યથાર્થરીતે અવલોકન કર્યું છે અને મને જણાયું છે તે હુ તમને લખુ છુ હુ સત્ય લખુ છુ તે ઉપરથી તમારે અપ્રસ ન થવાનું પ્રયોજન નથી તમારા જેવાં અનેક મનુષ્યો આ વિશ્વમાં છે, કોઈ પણ નિષ્કૃષ્ટ સ્થિતિને પ્રાપ્ત થઈને કોઈએ ચરમાવાનું નથી પણ ચરમાવાનું તેને છે, કે જે તે સ્થિતિથી ઉંચે ચઢવાને ચતનશીલ નથી અને ઉંચે ચઢતો નથી.

તમને પોતાને તમારા અત પ્રજ્ઞાની સ્થિતિ બરાબર જાત હોય, એમ મને જણાયું નથી તમે તમારા અત કરજીને યથાર્થરીતે બાંધુ હોય એમ મને જણાયું નથી તમે તમારા અત કરજીના અને તેમાંથી ઉઠતી ક્રિયાઓના દૃષ્ટા થયા હો એમ મને ખેલુ નહિ, તમારા અત પ્રજ્ઞાની કેવી સ્થિતિ છે તે હુ તમને પછી જણાવીશ પણ તે પૂર્વે એ વાત જણાવવાની અગત્ય જોડે છુ કે તમારે તમારા અત કરજીના યથાર્થ સ્વરૂપને શી રીતે જાણવું.

આજે વિસ્તારના ભયથી હુ તમને સવ સામાન્ય એવા અત પ્રજ્ઞાના સ્વરૂપ જાણવાના એક ક્ષિપ્ર માર્ગને જ જણાવુ છુ અ પ પ્રસંગે વળી ક્ષિપ્રથી આપણે મેળાપ થશે ત્યારે બીજા માર્ગો પણ હુ વખતે સ્પષ્ટ જણાવીશ જે કે તત્કાલ મારે જન સમગ્રમાં આવવું થાય એમ જણાયું નથી મારા પૂર્વના શેર રહેના માર સરકારથી હુ મોટે ભાગે નિઃજન પ્રદેશમાં વિચરતો અથવા સ્થિતિ કરતો છતાં તમારા સખધમાં મારે આનંદ થયુ હતુ અમારા જેવા ત્યાગીએ જનસંગ અધિક સેવવો એ હિતકર મનાયુ નથી તેમ જ આ પ્રસંગે હુ જનમગના દુર્યો જેવી મને સંતોષને બ સે અપતિત જ થયો અતરૂની જેમની શ્રમિકા વ્યુત્પન્ન હોય તેવા અધિકાર મને આ જગતમાં વિરન જણાયા મનુષ્યવર્ગ ઘણો નિષ્કૃષ્ટ સ્થિતિએ પહોંચ્યો છે એવું મને આ વખતે યથાર્થ જ્ઞાન થયુ પૂર્વે અમારા જેવા અનેક ત્યાગી પુરુષો પ્રસંગે પ્રસંગે એકાદ છોડીને મસારમાં વિચરતા હતા તેવું કારણ એ હતુ કે તે સમયે પ્રજામાં અનેક કવ્ય અધિકારનામાં પવિત્ર સદૃશ્યો અને યોગ, ભક્તિ કે જ્ઞાનને પ્રાપ્ત એવા દ પતી દૃષ્ટિએ આવતા હતા કોઈ જાણતો અગ્રે ત્યાગી કરતાં પણ વ્યવહારમાં રહેતાં છતાં ઘણીકેય શ્રમિકામાં રહેતાં જેવામ આતની મનાં પરંતુ આજે મારા અનુભવથી મને જણાયું છે, કે આવા દ પતીના દુઃકાળ વતે છે જેથી અમારા જેવા યથાર્થ ત્યાગવાળાને હવ તમારા સમાજમાં આવવાની શક્તિ થાય તેવું મારણ રજુ નથી હાલને તમારો સમાજ અમાગ જેવાને કષ્ટ કરી શકે તેવો છે, અને તેથી તેના સખધમાં કોઈ ત્યાગી મદાપુરુષ આવે તેમ જણાયું નથી.

મારાથી જરા આડે રહેતે ચડી જવાયુ, તમે, જુઓ સંમિતો તમારા અત કરજીના યથાર્થ સ્વરૂપને તમારે શી રીતે જાણવું તે જે પોતાના અત કરજીના યથાર્થ સ્વરૂપને

જાણતા નથી તે જટિલિ પોતાનો વિકાસ કરી ન તો નવીનતા પોતાના હૃદયનો જન્મ
પણ કરી શકતા નથી વિકાસની કુચી અથવા સ્વરૂપ જ આ દેખાશે 'રે' તુ ?

જુઓ તમારે રાત્રે સૂતા પહેલાં અર્થો મના આ નમાને અજાણસ મરો વિશે
પણ અથવા મવારમાં ફૂટાની સારે પગ જારે ત્યારે અરમાશ મને ત્યાર ત્યારે શાંતિથી
આ પ્રમાણે અભ્યાસ કરવો

પોતાના અત્તરજીભાષી કયા કયા વિચારે છે હ ની જોયા રવા, તેના
દૃષ્ટા થવું ખીજે દૃષ્ટ પણ વિચાર ન મરના જે જે અતરથી વિચારે કરે તેને જોયા મરવા
આ પ્રમાણે કેટલાં દિવસ ક્યાંની પોતાના અત્તરજી મરવા મમળને અને જો માગ
અભ્યાસ થશે તો પછી એ પગ જગાને આપણે અત્તરજી કયા પ્રતિજ્ઞા કયા
વિચાર સેવે છે

૧મું હવે હું તમારા અત્તરજી સ્વરૂપ કેવું છે તે જાણું છું તમારો માર્ગ આ
તમને શોધ નહિ જણાય પણ જ્યાર તમારા અત્તરજીના અર્થ ને તમે જાણો ત્યારે
મારી વાર્તા તમને અક્ષરશઃ ખરી લાગશે આ પ્રમાણે તમારા અત્તરજીની વાર્તા દુઝી
થકે છું, તેનું કારણ એ છે, કે જે મનુષ્યે પોતાના અત્તરજીની જૂનિમ જાન મરી હોય
છે, તે પોતાનાથી નીચેના અત્તરજીની વાત જાણી શકે છે માગ્યું કે આ જૂનિમ તેજી
વટાવી દોય ?

જુઓ તમે તમારા નિવનતાનો જન્મ કરવા છો છો પ તુ તમે વિચાર તો કોથી
હધા જ કરો છો તમે સાચું કહ્યું તો તમારા પગપગ જ રાડા મારો છો પણ આ
આમતતા તમે અજાન હોવાથી તમને તેનું જાન નથી જોના વિચાર નમે રોમનાઈના
સેવા છો તેના કરતા અધિક વિચાર તમે નિવનતા જ સેવો છો અને તેથી જ તમે જે
સ્થિતિમાં છો તે સ્થિતિમાં દો છો વિચાર એ જ સુધ્ધ વિધિ વીર નારમ્બ કે જે ક'ા
તે છે વિચાર સર્વ કંઈ કરે છે વિચારથી જ એ પચા પચા છે, જે દીડા પીડા છે,
એ મનુષ્ય મનુષ્ય છે અને એ સિદ્ધ બદ છે પીડથી જાણપત્રનો નો વિચાર નહ
જવ ધારે તે કરી શકે છે અધોર્વગતિનું કારણ વિચાર જ છે, સુખ કુખનું માગ્યું પણ
વિચાર છે તેથી તમારા વિચાર તમારે જાણવા જોઈએ તમારે જે મિથિને જોઈએ જીએ તે
સ્થિતિના વિચાર તમારે અખડ એવવા જોઈએ પણ તમે તે પ્રમાણે કરતા નથી જેથી જ
તમે વન માન સ્થિતિમાં પડી ગ્હો છો તમે શીમાન થયાને જો છો છો ખરા પણ તમે
વિચાર તો નિર્ધાર થવાના મરો છો જથી મુખ્ય ખીજાર જેમ મહાનયમા સ્વેચ્છાનો
માગ્યજાણી થતો નથી તેમ કુદ વિચારને સેવનાર મરી હાય સ્થિતિમાં જઈ
શકતો નથી

વળી તમે અને તમારા જેવી મિથિના મનુષ્યો માને છે, - આપણી પાસે પસો
નથી જેથી આપણાથી મધ જ જાણી શકતું નથી, નો આપણા પાસે પસો હોય તો અપણે
જરૂર ખીજું ઘણું મેળવી શકીએ તથા આગળ વધી શકીએ ને કે વર્તમાન સમયમાં
પૈસાની ખો પડે જરૂર છે તે જાણ પણ મરીન મનુષ્યો ખીજું મધ ન મરી શકે એમ તો
નથી જ

હું પોતાને નિર્ધન માનતા મનુષ્યોને પૂછું છું કે તમારે અલ્પચ્ચ પાળવું હોય તો તો તમારે પૈસાની જરૂર છે શું ? તમારે કસરત કરી શરીરને બળવાન કરવું હોય તમારે પૈસાની જરૂર પડે છે શું ? તમે પૈસાવિના રમનિયમ નથી પાળી શકો તેમ ? તમે તમારા પામે પૈસો નથી માટે યોગ, કે ભક્તિ નથી સાધી શકો એમ ? આ અને આવી બીજી અનેક બાબતો કે જે તમે ધારો તો પૈસાવિના સિદ્ધ કરી શકે તેમ છે ? હા કેટલીક બાબતો એવી છે કે જે તમે પૈસાવિના ન કરી શકો પણ જેમાં પૈસાની મુદ્દત જરૂર નથી, એવા કામ કે એમાં સાધન તમે ગામઠે સિદ્ધ કરતા નથી ? તમને પૈસો કદાચ જીવનપર્યંત નહિ મળે, તો શા માટે બીજી જે થઈ શકે તેમ છે તે ન કરતા તમારા આયુષ્યને નિરર્થક બીતાવો છો ? તમારી પેઠે લાખો અને દરોડો મનુષ્યો આ જગતમાં પોતાની પાસે માત્ર એ પૈસો નથી એવું કહીને તેનાવિના બીજી કંઈ મેળવી શકાય તેમ હોય છે, તે તહિ મેળવતા જીવનને વ્યર્થ કહે છે જેમાં એક પાંચ પણ જેસે તેમ નથી તેવી મપત્તિઓ મેળવતાં શા માટે મનુષ્યો પ્રમાદ કરતા હશે તે મને તો સ્પષ્ટ થતું નથી પૈસાવિના ન્યાત વરો ન થઈ શકે, પણ પસા વિના હરિભજન ન થઈ શકે વારું ? નિર્ધન મનુષ્યો ! તમે તમારા જીવનને બીજી અને રીતે ઉતારી શકો તેમ છે, તે છતાં તે પ્રમાણે નહિ કરીને શા માટે તમે તમારા માનના જીવનને વ્યર્થ કરો છો ? વળી તમારે પૈસો જોઈએ છે, તો તે મેળવવામાં પણ આ બીજી સાધનો તમને ઉપકારક થશે

વળી મારે તમને એ વાર્તા પણ આ રીતે જણાવવી જોઈએ કે યમદાહિ, દારણા, ધ્યાનાદી, હરિદીર્ઘ, જપ તપ, તત્ત્વ વિચાર વગેરે સાધતા તમને એવી દેવી સપદ મળે છે, કે જે આમળ ચક્રવર્તી રાજાની લોખંડ સપતિ કંઈ જ હોસાખમાં નથી તમને દેવી સપદની એક કશિકા મળે તો પણ તમે શ્રીમાતાના શ્રીમાન થઈ શકો તેમ છે પણ તમને તો પસાનું આ એક ભૂત વળગતું છે જેને લીધે તમે કંઈ જ શક્તા નથી પૈસાની પાછળ ભૂતની પેઠે ભ્રમવાધી નથી તો તમે તેને પ્રાપ્ત કરી શક્તા કે નથી તો બીજી કંઈ મેળવી શકતા આ એમની પાછળ તમારે આખું જીવન તમે ખરાબ કરો છો

આ તમારા જીવનમાં મને તો કંઈ ઢગલડો જ જોવામાં આવતો નથી સાચું કહું તો તમારે શું જોઈએ છીએ, તેના જ તમે નિર્ણય કર્યો નથી તમે તમારા કોયને સ્પષ્ટ કર્યો નથી પણ અનેક કોયનો તમે ખીચડો કર્યો છે જેના પરિણામે તને એકને પણ સિદ્ધ કરી શક્તા નથી તમે ધડીમાં જાનની વાત કરો છો, ધડીમાં યોગની અને ધડીમાં ભક્તિની કરો છો, ધડીમાં વિદ્યાની વાર્તા કરો છો અને ધડીમાં પૈસાની વાર્તા કરો છો અને આ પ્રમાણે તમે જૂની જૂની ધડીએ જૂડું જૂડું મેળવવાને ઇચ્છીને 'ત થઈ' પ્રવર્તી કરો છો આ તમારા જીવનની સ્થિતિ છે અને તેની નથી તો તમે સાચા જાની, સાચા યોગી સાચા ભક્ત, સાચા વિદ્વાન કે સાચા શ્રીમાન થઈ શક્તા નથી અને આ પ્રમાણે મેળવવાયોય કંઈ જ ન મળવાથી તમે નિરતર અતરૂણ તપ અને અસંતુષ્ટ રહો છો આ પ્રમાણે તમારું જીવન પૂરું થઈ જાય છે

તમારે જ્ઞાની જરૂર છે શું જોઈએ છે તેનો પ્રથમ સ્પષ્ટ નિર્ણય કરો, આમ જો દિશામાં વલખાં ન મારો જે તે એક સિદ્ધ કરો અને એક પછી એક સિદ્ધ કરતા

જ્યો તો તમે ધણ સિદ્ધ કરી શકો. એક સામટું વાતી માગતો સિદ્ધ કરવા જતા તમે મૃતુ જ નહિ મેળવી શકો અને તેના પ્રત્યક્ષ પુત્રવ તરીકે તમારું જીવન વિદ્યમાન છે.

મે તો તમારા અને શ્રીમાનની સ્થિતિના બન્ને પ્રમાણના મનુષ્યોને જોયા છે અને તે ઉપરથી હું તમને કહું છું, કે આ અભિમાસી જેટલી અનુકૂળતા તમારી સ્થિતિના મનુષ્યોને છે તેટલી ખીનને નથી મે આજે એ પત્ર ધનસુખનાન ગમે પણ લખ્યો છે, તેની એ પ્રત આ મારે તમને જોવા માટે હું મોઝુ છું તે તમે વાંચરો ત્યારે તમારી આની ઘણી, કે જે સ્થિતિને તમે છુટ્ટો રા. જે સ્થિતિ તમારો ધ્યેય છે તે સ્થિતિને પ્રાપ્ત મનુષ્યો કદાચ જ હી રાખતા નથી તમે જેમ અને એ પહેલાં દયાપાત્ર જણાઓ છો તેમ ને તમારા કરતા પણ ખી જે પહેલાં મને વધારે દયાપાત્ર જણાય છે તમે ધારો છે તે પ્રમાણે તે સ્થિતિ તમારી ઉન્નતિની જન થનાર નથી પણ ઉત્તરી અને રીતે પ્રતિગઢ થવાનો સમ્ભવ છે તમારી આ સ્થિતિમા જ તને વાગે તો તમારા આત્મવિશ્વસ તમે ઘણો કરી શકો તેમ છે પરંતુ તે પ્રમાણે નહિ પણ તમારા જેવા મનુષ્યો ધનસુખનાન જેવી સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરે છે અને જીવનને ખગમ રા છે હા, જગતની દૃષ્ટિએ તે મોટા મણુપ છે આ. પણ તેની શું ? તેની કદાચ આપણો આત્મવિશ્વસ ઘટ જતો નથી અને આપણે સુખી થઈ જના નથી વાસ્તવ સુખ એ ગાંધીની વસ્તુ છે અને તેની નિવન અને શ્રીમાત્ર બને દૂર રહે છે તમે ધારો છો કે શ્રીમાત્ર થવાથી તે સુખ તમને મળે પછી તે મારા છે અજ્ઞાના જગતી પાછી કોણા જેમ તે હમગન થતુ નથી અને તૂટા છીપતી નથી તેમ આ સ્થિતિની પાછળ કોઈના જીવન પૂરું થઈ જાય છે, અને આતર તૃપ્તિનો અનુભવ થતો નથી.

જો તમને આવડે તો તમારી વર્તમાન સ્થિતિમા તમે ઘણા સુખી થઈ શકો તેમ છે અને તમારો ઘણો આત્મવિશ્વસ હી શકો તેમ છે પણ તે પ્રતિ શિત ન કરતા તમે મહા દુખી હો તેમ માનો છો અને મગાજેલું કદાચ જ કરત નથી એ નામાન્ય આશ્ચર્ય પ્રદ નથી. મારા અનુભવપ્રમાણે તમે તમારી વર્તમાન સ્થિતિમા જે પ્રાપ્ત કરી શકો તેમ છે, અને તને જે આત્મવિશ્વસને કરી શકો તેમ છે તે તમે જે સ્થિતિને છુટ્ટો છો તેમા તમારાની થઈ શકે તેમ નથી એ હજારો મનુષ્યોના અનુભવની વાત છે તમે પૂર્વના મમયર્મ દૃષ્ટિ કરીને જોશો તો જાણો કે ને મમરે અધિકુનિઓ તમારા જેવી સ્થિતિને જ પમદ કરતા હતા મારણ તે માનતા હતા, કે વિશ્વજન્ય ઉપાધિથી રહિત સ્થિતિમા જે કરવા જેલું થઈ શકે તેમ છે અને તમારા જેવા આજે આ સ્થિતિથી અલગ અસત્તાર સેરી દુખી થાય છે, તો ને મનુષ્યો યોગ્ય છે તેનો વિચાર તમે જ કરી ને ને અધિ- તમને હું લખતો નથી કારણ કે તમે મુદ્ધિમાન છો જેથી આજના ઉપરની તને સદજ માગ કહેવાના આવને સમજ શકો. અતમા એ જ મનુષ્ય કે તમે માન પ્રાપ્ત કરી ને જ વિચાર કર ને, અને તેને માર્ગ પણ પ્રમગ્નો અમતોષ ન સેવતા મને અને તમે યોગ્ય નમયમા સિખ ની સ્થિતિએ અધારો આજે આ પત્રમા મે જે કૃષિલખ્યુ છે તે તમાગ દિનને લેઈને જ લખ્યુ છે આ તેમાં કદાચ અગ્નિ જાણ્યુ હોય તો તેની ક્ષમાપૂર્વક કહેવા કરી રહે-ને એ જ

દિ શુનેર

હસદેવના આશીર્વા

તથા તમારી પામે પેસો હોવાને લીધે તમે મોગ, છો. પણ તે આ પ્રમારનો નિશ્ચય વસ્તુ સ્થિતિની અગાનને લઈને જ કરે છે એ તમારા જ્ઞાનને આ લોકો મધ્યસ્થ રીતે જાણે તો તે કદી પણ તમારા જેવી સ્થિતિ ન કરે અને કદી પણ તમને મોટા મણી તમારી સ્પૃહા ન કરે.

વસ્તુવિચારે તો તમારો જોવા શ્રીમાન અને નિર્ધન અને મને તો દરીની જાણવા. તમ બંન તમને પોતાને શ્રીમાન ગણના હો પણ વસ્તુ તમે તમારી પાસે લાખો અને રોડો રખા હોયો છતાં પણ નિર્ધન જ છો ત્યા પ્રથમ તો 'મવતુ સતુ મરિટો યસ્ય તુળ્યા વિશાલ્લા—તે દરિ છે કે જેની તુલ્યા વિશાલ છે— એ દયનપ્રમાણે તમારા લોકોની આતા તુલ્યાનો અત નેવાથી તમે લોકો દરિ છો, કારણ કે પ્રાપ્ત લક્ષ્મીનું સુખ તમે તમારી વિશાલ આશા તુલ્યાને લીધે લેઈ શકતા નથી અને અપ્રાપ્તનું સુખ તો તમને મ્યાથી જ મળે? તમારી લક્ષ્મી આશા તુલ્યાઓને અત જ આવતો નથી, અને આ પ્રમાણે તમારો જ્ઞાન પૂરું થઈ રહ્યું છે તમને જોઈને હજાર મળે છે તો દશ હજારની દશ હજાર મળે છે તો વાખના અને વાખ મળે છે તો મરો ની આશા ધરીને તદ્દર્થ વાવન કર્યા જ કરા છે અને તમારું જ્ઞાન પૂરું રહે છે. માત્ર પસા મેળવવા એ જ તમારો ઉદ્દેશ હોય છે, પણ તે જ્ઞાને માટે તેનો તો તમને લેઈ પણ વિચાર જ હોતો નથી જેમ મવમાખી નિરતર પરિશ્રમ કરીને મધને એકડું કર્યા કરે છે અને તે મવના બોમ્બા જેમ બીજાં ચાપ છે તેમ તેમ પણ તેમની પેટે મધરૂપ લક્ષ્મીને એકત્ર કર્યા કરે છે, પણ તેનો ઉપયોગ તમે લોકો તરફ સંક્રાનથી પણ તે બીજાને માટે જ હોય છે તો વને તે સુ આ મધમાખીજેવા નથી? તમે તમને પોતાને બહુ સુદ્ધિમાન ગણો છો, પણ ખરી રીતે તો તમે આ તુલ્યા નધમાખી જેવા જ છો. અરેરે! તમે લોગ તમારી સપત્તિ શાને માટે એકત્ર કરો છે તેનો પણ કદી તમે વિચાર કરતા નથી.

લક્ષ્મીની જાન, ભોગ અને નાશ એ ત્રણ ગતિ શાસ્ત્રમાં દર્શાવે છે તેમાં જ્ઞાન એ સર્વોત્તમ છે. મરણ કે એ તો જ્ઞાનવડે લક્ષ્મીનો મધ્યસ્થ સચય થાય છે. જ્ઞાન આપેલી લક્ષ્મી કર્મના નિષમપ્રમાણે જ્ઞાનને પાડી મળે છે તથા તે ઉપરાંત જ્ઞાનનું તેને ફળ છે તે જ્ઞાન આ જ્ઞાનઉત્તરાત્તર જ્ઞાન એ જ્ઞાન ઉધ્વગતિ જ પ્રાપ્ત મગ્ને છે બીજા ઉપયોગ ભોગ છે, ઉપનાય છે જે જ્ઞાન નહિ કરતા પોતાને માટે પણ વાપરે છે, તે પણ સાક જ કરે છે મરણ કે તેને ઉપભોગવડ પાંચુમે વિરામ પ્રક્ટે છે જે તનુ પરમ મેય સાધે છે ઉપભોગ એ બીજા ન કરતા જ્ઞાનનો ઉત્તમ ઉપયોગ છે જે લોકો નથી તો પોતાને માટે પ્રાપ્ત જ્ઞાનો ઉપભોગ કરતા નથી તો જ્ઞાન કરતા તેના કરતા પોતાને માટે ઉપયોગ કરનાર શ્રેષ્ઠ છે. લક્ષ્મીની ત્રીજી ગતિ નાશ છે જે જ્ઞાન અને ઉપભોગ બન્ને કરતા નથી તમની લક્ષ્મીનો પરિશ્રમે નાશ થાય છે આ નાશ એ પ્રમારનો સમજવાનો છે એ તો લક્ષ્મી સ્વભાવથી અગ હોવાથી તે એની મેળે જ નાશ પામે છે અથવા તો તે રહે છે તો પણ ભોખાનો નાશ થાય છે ને મરણ પામે છે એટલે તે પાન નાશનુત્ય જ છે. જ્ઞાનના નાશથી માત્ર લાભે મળના દાનની તો નાશરૂપ ત્રીજી ગતિ જ થતી જ્ઞાનના આલે છે.

વળી તે છતાં પણ જાને નાશ થાય કે જાને તેની ઉપભોગ થાય અને દાન ન થાય તો પણ જો લક્ષ્મીને ન્યાય નીતિને માર્ગે મેળવવામા આવે તો પણ તે અધિઃ અહિત કરેલી નથી ન્યાય નીતિના માર્ગે મેળવેલી લક્ષ્મીનો નાશ વિન મે થાય છે, અને તે પરિણામમાં ઉપભોગ અને દાનની વૃત્તિને જામત્ પ્રતી જાય છે પણ મે જોયું તો મને જણાય કે તમે લોકો ન્યાય નીતિને વિસારીને જ લક્ષ્મીનો સચ્ચ કરતા જણાઓ છો. આ તમારું અસત અહિત જ પ્રનાર છે ન્યાયનીતિના માર્ગે મેળવેલી લક્ષ્મી પણ મનુષ્યને પરમાર્થથી શ્રષ્ઠ રાખે છે (કારણ કે તેના તેવો સ્વભાવ છે) તો અન્યાય અને અધર્મવડે મેળવેલી લક્ષ્મી તમને મહાઅનર્થ કરે થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? જેમ તે તમારું અહિત કરે છે તેમ તમારી સ્ત્રી પુત્ર આદિ સબધીઓનું પણ અહિત જ કરે છે તમે મા ॥ ડો, કે હુ આ મારી લક્ષ્મી વડે મારો સ્ત્રી પુત્રાદિને સુખી કરીશ પણ તે સુખી થવાને બદલે હુ ખી અને પાપના ભાગી જ થાય છે. જેથી તમે તમારા અકલ્યાણનો સાથે તેમનું પણ અકલ્યાણ જ કરો છો. તમે માત્રા ડો કે હુ મારા સ્ત્રીપુત્રાદિને માટે લક્ષ્મી મૂકી જઈશ જેથી તે સુખી થશે, પણ તમે નિઘય કરીને જાણો કે તે કદી સુખી થતા નથી અને તેમના નિમિત્તે તમે જે અધર્મ કે અન્યાયને આચરો છો તેનું બધન તો તમને થાય છે જ અને તેનું ફળ તો તમારે ભોગવવું જ પડે છે જેથી આ માર્ગે તમારો અર્થ સધાતો નથી એ સ્પષ્ટ છે. આપણા સ્ત્રીપુત્રાદિને સુખી કરવા વિચારવું, એ આપણો ધર્મ છે પરંતુ તેમને ન્યાયનીતિના માર્ગે જ સુખી કરવા વિચારવું વટે છે અથવા અમે અનીતિના માર્ગે નો તે કદી સુખી થઈ શકતા નથી, પણ ઉપદ્રાં હુ ખી થાય છે અને આપણે પણ પારના ભાગી થઈ હુ ખી થઈએ છીએ.

હવે વસ્તુવિચારે તમે લોકો શ્રીમાન્ છતાં શામાટે નિર્ધન છો તે હુ તમને કહુ છું. ગરીબ મનુષ્યો પોતાના દેવાની, અને પોતાની ગરીમાઇના વિચાર હમેશા કરે છે, અને તમે લોકો તમારા પૈસાના તમારા બગનાઓના, અને તમારા વ્યાપાર રોજગારના વિચાર કરો છો તમે બન્ને દરિદ્ર છો કારણ કે તમે બન્ને અનાતમ વસ્તુનું ચિંતન કરનાર છો જે આત્માને છોડીને અનાતમ વસ્તુનું ચિંતન કરે કે તે દરિદ્ર છે પણ તે વિભાષી હોય, મહાસપ્તિવાન્ હોય રાજા હોય કે શૂદ્ર હોય આત્મવિચારવાનું કે સ્વરૂપ વિચારવાનું જ એક સાચા શ્રીમાન્ છે કારણ કે એ વસ્તુઓ નાશવાન છે તમે તમને પોતાને શ્રીમાન્ માનો છો પણ અમારી દૃષ્ટિથી તમારા જેવા આત્મવિચારની સપ્તિરહિત નિર્ધન અને દરિદ્ર છો તો જે સપ્તિનો કદી નાશ થતો નથી, જે દેવળ સુખ અને બ્રહ્મવૃત્તિને આપનાર છે અને જે એ જ સાચી સપ્તિ ગણાય તેમ છે તેવી દેવી સ્વરૂપ સપ્તિને યોગ્ય જણાય તો મેળવવા વિચારીને જે મળવાથી આપણી આદ્યાત્મજ્ઞાઓનો અત આવે, છ જેથી અદ્ભુત અને પૂર્ણ તૃપ્તિ થાય છે, અને જેથી આ જગતમાં કૃતકૃત્યના લહાય છે એવી સ્વરૂપ સપ્તિને જ વિવેકીએ જ મધરીને પ્રાપ્ત કરી વટે છે અને આ નરનુને સાર્થક કરવું વટે છે.

(૧) તમારે અને તમારા કુટુંબને જેટલો આહાર નિર્વાહને માટે જોઈએ તથા જેટલું દ્રવ્ય વસ્ત્રને માટે જોઈએ તથા અવદારમાં જરૂરના પ્રસંગે અરજ કરવા જેટલું દ્રવ્ય

જોઈએ તેટલું તમને મળે છે, છતાં તમે શા માટે જોનો તમારા જીવનમાં ઉપયોગ નથી તેવા અધિક અને નિરર્થક દ્રવ્યને માટે દેહાંગે દર્શાવે છે, ને મને તો સ્પષ્ટ થતું નથી કાંસે સવારે ખાવાને શેર અનાજ પણ જોના ઘરમાં નથી એવા લાખો અને હરડો મનુષ્યોના નિર્વાહ આ જગતમાં જીવનપર્યંત વિષયર કરે છે, એ તમે આ જગતપ્રતિ દૃષ્ટિ મરીને જોશો તો જણાયાવિના નહિ જ રહે, તો તે વિષયર તમારા પણ નિર્વાહ કેમ નહિ કરે ? શા માટે, તમને આટલું બધું તે વ્યાજી ઈધર અપ કે જા તેનામાં અપ્રકા કરીને વ્યર્થ જીવનને ખરાબ કરે છે ? જો અપ્રકા કરવી ય તો જોના રમા કાંસે સવારે શેર અનાજ ખાવાને નથી તેવા લોખંડે મરી ઘટે છે પણ તે બિચારા સતોતથી આખું જીવન પૂર કરે છે, પણ તમને લોખંડે આટલું આટલું મળવા જ્યાં તમને સતોત રહેતો નથી અને જેમ જેમ તમને વધારે મળે છે તેમ તેમ તમે લોહા ભૂતની ધેરે અસતોતથી પેમાની પાછળ લખો છો અને જરા પણ ફરી ન મેસતા નથી એ સામાન્ય વ્યર્થ છે શું ? તમે આ પ્રમાણે જીવન ગાળતા ગાળતાં મરણને સાચું થઈ રહેો છો, અને પ્રાપ્ત સપત્તિનો પણ જ્ઞાતિથી ઉપયોગ કરી રાખ્યા નથી થોડા જણાય તો આ સમયમાં સ્વિચરચિત વિચાર કરો અને તમારા જીવનને કેવું મરણ તેના નિર્ણય મરજો

તમે લોહા જાણે હળાર મે હળાર વર્ષ જીવવાના હો તેમ પ્રવૃત્તિ કરો છો જાણે તમને લોહાને મરણ તો આવવાનું જ નથી વા ૩ જ નહિ એ પ્રમાણે તમે પ્રવૃત્તિ સેવો છો પણ તમે એટલું પણ જોતા નથી, કે તમારી દૃષ્ટિ મધુખ અને તમારા જેવા શ્રીમાન મનુષ્યો આજીવ જાય છે તો તે વ્યાજે તમને પણ એ દિવસે યમરાજનું તેજ આવશે જ તો થોડા જણાય તો આ સમયમાં પણ સાવધાન થઈને આપણા મુખ્ય કર્તવ્ય અને વિચારો.

જુદેમાન મનુષ્યે જે જે કંઈ કરવું ઘટે છે તે સવ આપણા મર્્યાદાનો વિચાર મરીને જ કરવું ઘટે છે. વવારમાં વધારે આપણી આયુર્મર્યાદા આ કાલમાં કેટલી હોઈ થકે તેના નિર્ણય મરીને પગી આપણે આ પ્રમાણની પ્રવૃત્તિ કેરો સમય કરવી તેનો નિવચ પૂર્વથી જ કરવા ઘટે છે તેમાં પણ સવનું આટલું કંઈ સરખું હોતું નથી તેથી મધુ દાણ આનીને આપણો ધાન કરી જરો તેના નિર્ણય ન હોવાથી જુદેમાને તો અલગ સાવધાન રહીને જેથી આ ઘરીર માથે થાય તેના વ્યાપારને અપ્રમાદથી અને સાવધાનતાથી કરવું છે

વળી વિવેકીએ આ જગતમાં જન્મીને ખાઈપીને વિષયભોગો ભોગવીને મરી જવું એટલું જ આપણું કર્તવ્ય છે કે તેથી વિશેષ કંઈ કર્તવ્ય છે તેના પણ વિચાર કરવો ઘટે કે આ મનુષ્ય શરીર એ એમ વિનંતણુ ઘરીર છે અને તેના વડે અતાધારણુ કાર્યો થઈ શકે છે, અને અસાધારણુ દેવીસપત્તિઓ મળવી રમણ છે માત્ર થોડી લૈભિક સપત્તિ મેળવવી એલાથી જ તેની કૃતકૃત્યા યની નથી. આ લૈભી મોટામાં મોટી લૈભિક સપત્તિ એ દેવી સપત્તિની એમ દક્ષિણાઅગ્નિ નુગ્ગમાન છે પણ આ દેવી સપત્તિપ્રતિ આપણી દૃષ્ટિ ન હોવાથી આપણને તેનું જ્ઞાન નથી તમે તમારા મનમાં તમને બીજું કંઈ વિશેષ જ્ઞાન ન હોવાથી એમ માનો છો કે આપણે લાખ મે લાખ કે તેવા થોડા વધારે રૂપેયા મેળવ્યા એટલે આ જગતમાં ધણું મોટું કામ કર્યું અને આ જગતમાં મહાન સ્થિતિ

મેળવી પણ તમારી આ સ્થિતિ અત્યંત મુદ્ર છે જુઓ એ તમારો પોતાનો જ અનુભવ જ છે, કે તમે માદા પેગ છો ત્યારે આ તમારી મ પત્તિ જરા પણ કામમાં આવતી નથી અર્થાત્ તે તમારે હુમ ટાળતી નથી વળી તે જ પ્રમાણે તમને તે મરણથી પણ ઊગારી શકતી નથી તેમ જ તમારા વિવિધ આતર મ્હેશેલી પણ તે નિહતિ મરતી નથી તે તમને ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક સુખને નથી આપતી એની તો તમને કપનાસરખી પણ લેવી ધરતી નથી કારણ કે આધ્યાત્મિક સુખ કેવું હોય છે તેના તો તમને સ્વલ્પ અશમા પણ અનુભવ નથી. તમે તો કૃપમકુન્ડ જેવા તમારા અત્યંત મુદ્ર સુખને જ મહાન માનો છો, અને તેમાં જ જીવન પૂર કરો છો.

ખીજુ તમારા લોકોના ધરતી વ્યવસ્થા જ્યારે મે જોઈ હારે તો મને સામાયિક તથા આશ્ચર્ય ન થયું. તમારા ધરમા વસ્તુવ્યવસ્થા મને જ નહિ તમારા પ્રિયતાવસ્થો પણ મને તેમ અચકાતી મે જોયાં, ખાવાપીવાના ફળાદિ મુદ્ધવાન પદાર્થો પણ મે તમારા ધરમા અવ્યવસ્થાથી રખાતા જોયા ખરેખર તમે લોભે તમને પમા મને છે, તેનો દુરપયોગ જ કરો છો. તમને થયેલ પૈસા મળતા નવાથી પ્રાપ્ત પદાર્થોનું ઉત્તમ પ્રમાણે સરક્ષણ કરવું તથા પૈસાનો સદુપયોગ કરવો અને એક પૈસો પણ નખમો ન બગાડવો એના તો તમને લોકોને વિચાર જ જણાતો નથી. હું એમ નથી કહેતો, કે તમારે કૃપણ થવું અને ખરચ ન કરવું, પણ મારે કહેવું એ છે કે તમને લોકોને પૈસાની પ્રિય જ નથી જો તમને પૈસાનો સદુપયોગ કરે ॥ આવડે તો તમે જતે વધારે સુખી થાઓ તમારા ઓપુનાદિકને વધારે સુખી કરો, અને તમારી તથા તેમની હ નતિ સાવો તથા તમારા શેના ખીજ બધુએને પણ સુખી કરી શકો, મનુષ્યે એકલો પૈસો કમાઈ જાણવો નથી, પણ તેનો સદુપયોગ પણ કરી જાણવાનો છે અથવા તેને અર્ચી પણ જાણવાનો છે, પણ આ સખ ધનો તમને લોભને વિચાર નહિ હોવાથી તથા તમે તે સખ વર્મા વિચાર નહિ મરતો હોવાથી જ તમારા પૈસાની તમારી પાઠળ દુર્ગતિ થાય છે, અને લાખો રૂપિયા તમે પાઠળ મૂકી જાઓ છો છતાં તમારી રૂબ સુખી થતી નથી અને તેના દુર્વ્યય કરે છે કારણ કે તમે પૈસાનો સદુપયોગ કેમ કરવો તે તમને ખદી શીખવ્યું નથી પરમેશ્વરે કૃપા કરી આપેના પદાર્થો અથવા સપત્તિનો તમે લોકો કેવળ દુરપયોગ જ કરો છો. આપણને સપત્તિ મળી એ લે તેના ગમે તેમ આપણે દુરપયોગ કરવાનો નથી પણ તેનો અહુ યુ પૂર્વક સદુપયોગ કરવાની જવાનદારી આપણે શિરે, રહેલી છે અને આ પ્રમાણે તમે લોભ કરતા નથી તેથી જ તમારી પ્રજા સારી નીકળતી નથી તથા તમારા પૈસાનો દુરપયોગ કરે છે મોટે ભાગે રેસાદારોની રૂબ મુખ અને અવિચારી નીકળતી જોવામાં આવે છે તેમાં આ જ મરણ છે, જેટલા પદાર્થોનો તમારા ધરમા દુરપયોગ થાય છે તેવડે તો હજારો દરિદ્રી મનુષ્યોનું પોષણ થઈ શકે પણ તમને નથી તો પોતાને માટે કે નથી તો ખીજને માટે તમારી મ પત્તિનો સદુપયોગ કરતાં આવડતો.

વળી તમે દીર્ઘની આશાથી ગમે તે માર્ગે પૈસો મેળવીને દાન કરો છો, પણ તે પણ અનુચિત જ છે આના કરતા તો દાન ન કરવું એ સારું છે વળી તમારા ગતરડે તમે જેને આપો છો તેનું પણ અહિત કરો છો તેથી જગતમા નીર્તિની આશાથી આ પ્રમાણે ગમે તે માર્ગે પૈસો મેળવી દાન કરીને મોટા મહેરાવવું એ પણ ખોટું જ છે.

એક પૈસો મેળવવાઆગળ ખીચુ મ્હજ તમારે મેળવવાજુલું નથી, એમ તમે
મનો છો પણ એ વિચાર તમને નથી આવતો, કે પૈસો તમારા સવ પ્રકારના હુખને હરી
શકે તેમ બિંથી શુ પૈસો તમારા ઓપુતાદિને મરણપથારીઉપરથી ઉઘડી શકે તેમ છે ? શુ
તે તમારા ઓપુતાદિના રોગને હરી શકે નેમ છે, કે તે રોગને ઉત્પન્ન ન થતા કે તેમ છે ? શુ
તે તમારા મનના આધિને હરીને તમને મનની શાંતિ આપી શકે તેમ છે ? શુ તે તમને
પરમેશ્વરને મેળવી આપી શકે તેમ છે ? શુ તે તમારા અત્મા રહેના અમ્હાને દૂર કરીને
શાંતપ્રકાશ પ્રકાટારી શકે તેમ છે ? અને આ સર્વ જો તે નથી આપી શકે તેમ તો પછી
તેને એકલાને જ જામાટે સમઢ સમઢ કરો છો ? આરોગ્ય, આયુષ્ય, નિર્ભયતા,
નિશ્ચિતપણુ, મનની શાંતિ, તૃપ્તિ, કંઠેશ્વરહિતપણુ, કામ ક્રોધાદિ વિકારોનો જય તાનપ્રકાશ
એ વગેરે જે વસ્તુત પ્રાપ્તવ્ય છે અને જે યથાર્થ સુખશાંતિને આપનાર છે તેને જ
પ્રાપ્ત કરવા આ દુલ્ભ માનવ તનુમા વિચારો આ સપતિઆગળ તમારી સપતિની
મ્હજ ગણુના નથી

વળી તમારા યોગ્ય કૈવા પ્રકારું જીવન ગાળે છે તે જોવાનો પણ પૈસા
કમાવાઆગળ તમને અવકાશ નથી ? તેમ જ તમારે શાંતિથી કઈ વાચનું હોય કાઈ
પવિત્ર એકાંત સ્થાનમા શાંતિથી જીવે એવું હોય તો ત્યા જીવે રહેવાનો તથા છુશ્વરની
શાંતિ થિત બક્ષિત કરવાનો પણ તમને અવકાશ નથી ? તમે વારવાર કહો છો કે અમને
આર્વા કામ કરવાનો અવકાશ નથી જેનો તમારા જીવનમા કઈ જ ઉપયોગ નથી એવા
વધારાના નિર્ય પૈસાને મેળવવાનો તમને અવકાશ છે પણ આ મત્તેથી મરવાનો,
તમને અવકાશ નથી, એ તમારી મહામૂર્ખતા નથી તો ખીચુ શુ છે ?

એ વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી કહે છે કે કૃમણુ મનુષ્યને ઉપયોગ નહિ કરતાં માત્ર પૈસો એકઠો
કરવાનું મન થાય છે, તેનું કારણ એ છે કે તેના મગજના પરમાણુઓનો એ પ્રકારનો
સ્વાભાવ બધાં જગેરો હોય છે, તે જ્યારે પૈસો એકઠો કરે છે ત્યારે જ તેને ઠીક લાગે છે
જાતે માટે, તેના તેને વિચાર હોતો નથી તે જ પ્રમાણે તમારા મગજના અણુઓનો પણ
એવો સ્વભાવ બધાં જગેરો છે કે તમને લોકોને માત્ર દ્રવ્યની પાછળ દોડ દોડ કરવું ગમે
કે પૈસા કમાવાની એક પછી એ નવી નવી મોજનાઓ તમે કાન્યા જ કરો છો, અને
તમા જ તમે રમ્યાપચ્યા રહો છો, આ જ તમારું સુખ ! આથી પર તમારી દ્રષ્ટિ જ નથી
તમારું કહેવું યોગ્ય જણાવું હોય તો આ સબધમા શાંત વૃત્તિથી વિચાર કરજો અને
આ પ્રકારના તમારા જીવનથી પર દ્રષ્ટિ કરજો

તમને નિર્ધન લોકો મોટા ગણે છે, પરંતુ તમે ખોતે સારી રીતે જાણો છો, કે તમે
એક વાતે હુખી છો તમારા આંતર કંઠેશો અનેક હોય છે અને તમે તેનો નિત્ય અતુલવ
જણા હો છો તથા તે વડે તત્ત રહેતા હો છો અને એ પણ તમે જાણો છો કે આ તમારા
જોશ આ તમારી સપતિવડે શમતા નથી, તો જે ઉપાયોવડે આ તમારા આંતર કંઠેશો
એ અને તમે યથાર્થ સુખશાંતિ, તૃપ્તિ, નિવૃત્તિ, વગેરેનો અતુલવ કરો તર્થ તે ઉપાયોને
જોઈને તેનું અવધાન કરશો

સોડા ગતાનુગતિ ક્ષે એકે પેસો જ યો એટલે ખીલએ મેળવ્યો, અને ખીલએ મેળવ્યો એટલે ત્રીજીએ આ પ્રમાણે એકની પાછળ એક દોડ્યા જ મરે છે, પણ થાતે મારે આ દોડ થાય છે તેનો તો કાઈ ઠરીને વિચાર જ કરતુ નથી ચોગ જલુ. તો તમે ગતાનુગતિ ન થના તમારા પોતાના વાસ્તવ કલ્યાણ અને વાસ્તવ ઉન્નતિ સમઘમા વિચારશો અને વારતવ સુખને પ્રાપ્ત કરવા વિચારશો

અનુભવી મહાપુરોહો મહે છે કે આ જગત મિથ્યા છે, મૃગજળસમાન દેખવામાવ છે અને આપણને તે સત્ય જણાતુ હોય પણ આપણે અનુભવ અમાનજન્ય હોવાથી તે અમથાર્ય છે, અને એક મહાપુરોહો જ અનુભવ સત્ય છે તેથી જોનાથી આપણી સુખની તૃપ્તિ છીપે તેમ નથી એવી મિથ્યા પ્રતીત થતા મૃગજળરૂપ આ દસ્ય પદાર્થોપાછળ ધાવન કરવાથી કયો અર્થ સધાય તેમ છે ? તેથી આપણે બને તેટલા સત્વર સાવધાન થઈને આ મૃગજળરૂપ પ્રતીત થતા આ મિથ્યા દસ્યના અધિષ્ઠાનરૂપ સત્ય વસ્તુને શોધવાનો અને તેને જાણીને ફતફૂલ થવાનો પ્રયત્ન કરવો છે

મારો તમને આપણુ વાતુ લખવાનો વિચાર ન હતો પરતુ મદજ સ્વભાવે શિશુનાથી જ તમને આટલો સાજો પન નખાઈ ગયો છે, તો તેમા તમાર સરભાગ્ય સમજને પ્રેરક પગલાભારો ઉપકાર માન્યો. ૧૭ હુ ધાક તો તમને ધણુ ધણુ લખી ચકુ તેમ છે, પરતુ રક્તિને તે પ્રકારનો ભોગ આપવાનુ કવે અનુચિત જણાતુ હોવાની માન્યે વાતો આ પત્રના અતમા જણાવીને આ પન પૂર મરીત

તેમાની પ્રથમ વાતો એ છે કે હુ જ્યારે વિચાર કરું છુ ત્યારે મને હુ ખતુ મારા પાપ જાણાય છે ધૃષ્ટરે હુ ખજેવી વસ્તુને જગતમા કલ્પન કરીને ઝવેડોપર ઝાંઘો ઉપમાર મ્યો નથી જો દયાળુ ધૃષ્ટરે હુ અને ન ઉપન દ્યુ' હોત તો ખરેખર! ઝવેડોની ઊર્ધ્વગતિએ અવદાસન રહેત. વિચારપદ ધનાધ, નાસ્તિક પ્રમાણી, અને અસાવધ મનુષ્યોનો ઉદ્ધાર હુ ખથી જ યથ શકે તેમ છે તેમના ઉદ્ધારનો હુ ખવિના અન્ય ભાગ મને તો જણાતો નથી, તો તમારા સોંકાને જ્યારે હુ પ્રમાણી, નાસ્તિક ધનાધ અને વિચારપદને ઉહુ, ત્યારે હુ એ નિર્બુધકપર આતુ છુ કે તમને હુ ખની જ જરર છે, હુ ખ વિના મ્મે તેમ્મો બોધ તમને મરવામાં આવે તો પત્ર તેનો કદ અર્ નથી તમે કાઢો તો બોધ સમજો તમ નથી, મરણ તમારે તેની જરર નથી પણ જ્યારે તમને હુ ખ આવશે ત્યારે આપોઆપ તમને વિવેકને પ્રાપ્ત થશે, અને ત્યારે જ તમારી મોગ્યતા કેટલી છે તેનુ તમને જ્ઞાન થશે આ ઉપરથી તમારે એમ નથી સમજવાતુ કે તમને હુ ખ આવે એવી મારી મુઝા છે

સર્વ જૂતપ્રાણીવિદે જ્ઞાત્યુદ્ધિ કરનારા સાધુ પુરોહો ખી પણ ખીલને કોષપય પ્રમારે હુ ખ થાય એમ કન્યતા નથી પણ જે સત્ય વાતો છે જે આ પ્રકૃતિનો સત્ય નિયમ છે તે જ મે માત્ર અત્ર જણાવ્યો છે, કે તમારા જેવા સોંકો મારે ધૃષ્ટરના દ અરૂપ અનુમદની જ જરર છે. અને વર્ષા મધી તેવો તમને અનુભવ ન થા. ત્યાંસુધી તમારી વતમાન સ્થિતિથી તમે સોંકો ઉમે ચો એવો સલાવ નથી.

ખીજ વાર્તા એ છે કે આ જગતમા દુષ્કર્મના દૂર જવાનો અને મુખ્યકર્મને કરવાનો એ જ સર્વોત્કૃષ્ટ ઉપાય છે તે કીપાય તે ધર્મરતુ ચણુ અને તેમની ભાગ છે આ જગત પરમાત્માની હજારો ટપાલ યાય છે તેમની સત્તા સી તે છે અને તેમની જ સત્તાથી યોગ્ય કારો લખને પામે છે, તેવા આ જગતમા મર્વાધાર પરમાત્માનું ચણુ અને તેમની મહિમ એ જ આ વિશ્વમાં સુખનો અભેદ ઉપાય છે તો મારા વચનમા નહી પ્રક્ટો તો તે ઉપાયનો આ જન્મમા આશ્રય લેશો અને કૃતકૃત્ય થઇ રહેશો પરમાત્મા સર્વતુ કૃપાચુ કરે + તત્કાલ એ જ સિ. હ સંકેતના સરેમ આશીર્વાદ

કોણ જીવે છે ? કોણ કહેશે કે ખાય છે પીએ છે, હરે છે કરે છે બોલે છે ચાલે છે તેણે છે પથુ, ના એમ નથી ખાનર પીનાર, બોલનાર કરનાર અને ચાલનાર જીવતો જીવતો નથી માડીવેળામા કરનાર માન સ્વાર આગળ અને પાચ પાછળ હોય તે બહારની બનાર, માથ પચીસની નેડે બેની જમનાર તથા નમાઓ ગળવનારને જ બસે તમે જીવના મહુવા હો પરંતુ તે વાસ્તવિક રીતે જીવતા મહુવા નથી

કોણ કહેશે કે, જે હાનયાન કરી જતો હોય—જેમા સમી રણુ થતુ હોય—દિ હોય—જે પોતાની જાતના પ્રાણી ઉત્પન્ન કરી શકતો હોય—જે મોતમગ મરી કરીશું નાં વિ. દર મરતો હોય—તે તો જરૂર જીવતો છે આની તો તમારાથી ના નહિ જ કહેવાય કારણ જીવનની આ આપ્ત્યા તો મોગ મોગ વિજ્ઞાનતાઓ આપે કે બહે વિજ્ઞાનતાઓ મજબૂત ની એવી આપ્ત્યા મરે પથુ તે આ રથો માન્ય નથી આ જવાન લાલો પૂરા પાડતા હોય છતા તે સુ ની માથક નિજીવ વા મૃત જ મહુવા કે મે તો મુખ્ય સો વર જીવે પરંતુ તેનામા જે એ વસ્તુ ન હોય તો તે મારનોએ મરી ગયો છે એમ સમજવું જીવનની નિશાની દર્શાવે પ્રગતિ છે જે જીવંતી હઠકોષ માણુસ નવા વિચારો મહુવા કરતો મહુવા અગર મહુવા કરી આચારમા મુખ્યા અગમ્યો અથવા અમોગ વધવામા પ્રાણી હરશે કે વચમા પડશે કે તે મારનોએ મુએસો છે એમ સમજવું એવી રીતે જગતમા હજારો મહુવા જીવતા મહુવા છે દરે જણે ચાં રાખવું કે પોતાની જાતના આમ ન બને જીવનની છેલ્લી ઘડીમુઘી આગળ વધવાનો પ્રયત્ન કરવો એજ સદા મર્વદા આગળ વધો

અર્થ એવું થીલરના શબ્દોમા કહીએ તો —

'Never let the lamp of genius be outlived by lamp of life'

શબ્દ—બુદ્ધિથી દીપ્ત છતા પહેલા જીવનથી પેલો દોતવાય એવી મળત રાખો મહુવા જીવનથી પેલો દોતવાના પહેલા બુદ્ધિથી પેલો દોતવાય તેની કાગડ રાખો

વળી

+ હ સંકેત એવી કોષ વ્યક્તિ નથી અથવા હરે તો તેની સામે આ લેખનો કોષ

જીવે નથી આ જગતમા લેખનો મહુવા નથી પા તેની વ્યક્તિ મહીને આ લેખ લખ્યો છે તો તેમા જીવેના વિચારોમાની વિવેક વાચકો તો એ જુ કરી પોતાનું જીવન સાચવે એમ વિનતી છે

તત્તી

“ It is not growing like a tree
That makes man better be ”

અર્થાત્ આડની માફક માત્ર વધ્યાથી માણસ બનાવું નથી

સજાતો એન જાતેન યાતિ વગ સમુજતિમ્ = કે તે જ છુવે છે, જેનાથી પોતાની ભૂતિ (આખી સમાજ) ની સુવર્ણોત્ખુબ વૃદ્ધિ થાય છે આ કાર્ય કાંઈ મુશ્કેલીના દગલાથી બનવું નથી એ બનાવનાર નરો તો જુદા જ એવા નરરત્નોનું એક લક્ષણ ઉપર મતાન્ય છે એ પુન પુન યાદ કરો -

“ વૃદ્ધિ અને પ્રગતિ એ જ હવનની નિશાની છે ”

બાલકોને સર્વ કામ-ગમે તેવું હવડું, સ્થૂળ દષ્ટિએ હલકું લાગતું કામ પણ પવિત્ર અને કાર્ય છે આ વાક્યનો હેતુ પાર પાડવા માટે સર્વ કોઈ નાના મોટા ગમે જેવા વાળવાનું પાણી છાંટવાનું ખોદવાનું વિગેરે વિગેરે પ્રસંગવશાત્ દેવપન્ન થાય તે ઉમ્મરનો, ગમે તેવી સામાજિક સ્થિતિનો બાળક યુવાન કરે છે જ્યારે જરૂર જણાય ત્યારે અને વખત મળ્યાદિ બાબતોનો વધો ન બાવતો હોય તો ગમે તે સ્થાને પણ એ એ સિદ્ધાંત લગાવો જોઈએ આ ન લાગે ત્યારે જાણુડું કે આપણું મન એક વ્યામોહને વશ છે આપણામાં કહેવત છે કે આમ કરવામાં શી લાજ ? આ કાંઈ છીનાળી નથી કયા કામમાં ચરમ ? જે કામ પાછળ રહેલો હેતુ અસત્ય, અન્યાય અનીતિન પાયાપર છે તે કામ જ ખરેખર ચરમબરેલું છે

મહાન યત્ન અને હોય એ જરૂર છે ખીજ આપણને માત્ર મોટા ગણે બોલવું એ મોહ છે એમ છતાંયે હવેન પ્રતિદિન વધારે અને વધારે માણસો હિસાબમાં આવતા જઈએ છીએ, એ જોતા રહેવું એ પણ આપણી સામાજિક ઉપયોગિતા વધારીએ છીએ કે નહિ, તેવું સર્વવૈધ કાલવામાં જરૂર છે, જે પ્રેમ સમભાવ, લાગણી સેવા વગેરે દેખાડવાના હોય તો તે ખરા જ છે એની ખરી ચોક્કસી કરવી

x x x x x x

મનમાં અરોધ્ય (નબળકારી શકાય તેવા) વેગથી એ વાત આવે છે કે લોક ટાળે મળે અને ત્યાં આગળ સદૃશ યત્ન વાચન એ જ નહીં મરે અને ખીજ મધ્ય સામ્રાજી આવા વાચન વાચન અવશ્યવર્ગો-મડળીઓ સર્વત્ર ઉભી થવી જોઈએ એ વિના આપણું કલ્યાણ નથી આવી મડળીઓ ઠેરઠેર ઉભી થવી જોઈએ આમાની એકાદ મડળીમ દરેક જણે જોડાવું જોઈએ ગમે તે ધધો કરતા હોય ગમે તે વજુના કે ધર્મના હોય, ગમે તો પુરવ હોય પણ તેણે વાચક કે શ્રીતાનું સ્થાન લેવું જ જોઈએ, એવો આમલ રહે છે

તમે બી હો તો બીએને, પુરુષ હો તો બન્નેને-તમારા લતા કે મહોલ્લા કે ગામના
ખાણસોને ભેગા કરો, અને અનુકૂલ સમયે દરેકજ સહઅથતુ વાચન શરૂ કરો. ઘેર ઘેર
બંધો અને દરેકને વાચનમહામા આવવા ખૂબ આમંત્ર કરો. સહૃદયી સંજ્ઞા તો આ
પ્રમાણે કર્યા વિના નહીં જ રહે નિત્ય યોતે તો (કુદૃષીસહિત) આ પ્રમાણે કરવું જ
અને એ તો અશક્ય જ છે જે માત્ર એક સામગ્રીનાર ન મળે ! નિવયથી આને માટે
પ્રયત્ન કરો. અટકો નહિ. સર્વે બળથી પ્રયત્ન કરો. નિરાશ ન થાઓ. પ્રત્યુ જરૂર સહાય કરશે

x x x x x x x

દેવદાસ પ્રમળ વિચારો મનુષ્યના મનમાં વાસ પુરી નેના જીવનપર જ્યારે સંપૂર્ણ
કાણુ મેળવે છે ત્યારે તે જીવન ધણુ અસરકારક નીવડે છે. દુનિયામાં મહાન લીધવારો
વિચારને લીધે જ થાય છે. મનુષ્યની પ્લ્નિતિ વખતોવખત મનમાં આવતા સહવિચારો
અને ભાવોને સ્વીકારવાથી જ થાય છે. તેમને પ્રત્યક્ષ કરવાની એ પધ્ધતિ જવા દેવી એ
અદ્ભુતોન્નતિના વ્યવસ્થા કરવાની ધા દરવાજો ખરોચર છે. આ એક પરમ સત્ય છે.

x x x x x x x

પ્રયત્ન કરો. ઉપતમ પ્રયત્ન દરિ, અને ફળનું દર્શન કરો ત્યારે જ વિરમો તમે પાછો કે કેટલો પ્રયત્ન કરીએ ? હું કહું છું, કે જેવડે આપણે ફળનું દર્શન કરીએ તેટલો પ્રયત્ન કરવો. પ્રયત્નની પૂર્ણતા ત્યારે જ સમજવી. જે પ્રયત્નના પરિણામમાં આપણને ફળનો દર્શન થતો નથી તેને પ્રયત્ન કાણ કહે ? તે પ્રયત્ન તે પ્રયત્ન નથી.

મેં તમારા જીવનનું યથાર્થરીતે અવલોકન કર્યું છે અને મને જણાયું છે તે હું તમને લખું છું. હું સત્ય લખું છું તે ઉપરથી તમારે અપ્રસન્ન થવાનું પ્રયોજન નથી. તમારા જેવા અનેક મનુષ્યો આ વિશ્વમાં છે. કાંઈ પણ નિકટ સ્થિતિને પ્રાપ્ત થઈને કાંઈએ શરમવાનું નથી. પણ શરમાવાનું તેને છે, કે જે તે સ્થિતિથી હવે અંડવાને ચલતશીલો નથી અને હવે અંડો નથી.

તમને પોતાને તમારા અંતઃકરણની સ્થિતિ બરાબર સાત હોય, એમ મને જણાયું નથી. તમે તમારા અંતઃકરણને યથાર્થરીતે જાણું હોય એમ મને જણાયું નથી. તમે તમારા અંતઃકરણના અને તેમાંથી ઉઠતી શક્તિઓના દૃષ્ટા થયા હો એમ મેં જોયું નહિ. તમારા અંતઃકરણની કેવી સ્થિતિ છે તે હું તમને પછી જણાવીશ પણ તે પૂર્વે જોવાતી જણાવવાની અગત્ય જોઈ છે કે તમારે તમારા અંતઃકરણના યથાર્થ સ્વરૂપને શી રીતે જાણવું.

આજે વિસ્તારના લાયકી હું તમને સર્વ સામાન્ય એવા અંતઃકરણના સ્વરૂપને જાણવાના એક ઉત્કૃષ્ટ માર્ગને જ જણાવું છું. અન્પ્ર પ્રસંગે વળી ઉપરિચિત્ થી આપણો મેળાપ થશે ત્યારે ખીન્ન માર્ગો પણ હું વખતે સ્પષ્ટ જણાવીશ, જે કે તત્કાલ મારે જન સંસર્ગમાં આવવું ચાપ એમ જણાયું નથી. મારા પૂર્વના શોષ રહેલા પ્રારબ્ધ સંસ્કારથી હું મોટે ભાગે નિર્ગન પ્રદેશમાં વિચરતો અથવા સ્થિતિ કરતો છતાં તમારા સંબંધમાં મારે આવવું થયું હતું. અમારા જેવા ત્યાગીએ જનસંગ અધિક સેવનાં એ હિતકર મનાયું નથી. તેમ જ આ પ્રસંગે હું જનસંગમાં ફર્યો જેથી મને સંતોષને બદલે અસંતોષ જ થયો. અંતરની જેમની ભૂમિકા વ્યુત્પન્ન હોય તેવા અધિકાર મને આ જગતમાં વિરત જણાયા. મનુષ્યવર્ગ ધણી નિકટ સ્થિતિએ પહોંચ્યો છે એવું મને આ વખતે યથાર્થ જ્ઞાન થયું. પૂર્વે અમારા જેવા અનેક ત્યાગી પુરોહિત પ્રસંગે પ્રસંગે એકાંત છોડીને સંસારમાં વિચરતા હતા. તેનું કારણ એ હતું કે તે સમયે પ્રજામાં અનેક ઉચ્ચ અધિકારવાળાં પવિત્ર સદ્ગુણી અને યોગ, ભક્તિ કે જ્ઞાનને પ્રાપ્ત એવાં દંપતી દૃષ્ટિએ આવતાં હતાં કાંઈ કાંઈતાં અમો ત્યાગી કરતાં પણ વ્યવહારમાં રહેતાં છતાં ધણી ઉંચી ભૂમિકામાં રહેતાં જેવામ આવી દેતાં. પરંતુ આજે મારા અનુભવથી મને જણાયું છે, કે આવાં દંપતીનો દુષ્કાળ વતે છે. જેથી અમારા જેવા યથાર્થ ત્યાગવાળાને હવે તમારા સમાજમાં આવવાની શક્તિ લાય તેનું કારણ રહ્યું નથી હાલનો તમારો સમાજ અમારા જેવાને બંધ કરી મૂકે તેવો છે, અને તેથી તેના સંબંધમાં કોઈ ત્યાગી મહાપુરુષ આવે તેમ જણાયું નથી.

મારાથી જરા આડે રસતે ચડી જવાયું હશે, છતાં સમજો. તમારા અંતઃકરણના યથાર્થ સ્વરૂપને તમારે શી રીતે જાણવું તે જે પોતાના અંતઃકરણના યથાર્થ સ્વરૂપને

જાણતા નથી, તે જીવિતિ. પોતાનો વિદ્યાસ કરી ચકતો નથી અને પોતાની હુબની જય પણ કરી ચકતા નથી. વિદ્યાસની કુચી અથવા રદસ્ય જ આ દેકાણે રહેલું છે.

જુઓ, તમારે રાત્રે સુતા પહેલાં અર્ધો ક્લાક આ પ્રમાણે અભ્યાસ કરવો. દિવસે પણ અથવા સવારમાં કક્તાની સાથે પણ જ્યારે તમારે અભ્યાસ ખરો ત્યારે તમારે શાંતિથી આ પ્રમાણે અભ્યાસ કરવો.

પોતાના અંતઃકરણમાંથી કયા કયા વિચારો ઉડે છે તેને જોયા કરવા તેના દષ્ટાંતુ. 'બીએ ક'ઈ પણ વિચાર ન કરતાં જે જે અંતરથી વિચાર ઉડે તેને જોયા કરવા. આ પ્રમાણે કેટલાક દિવસ ક્યાંથી પોતાના અંતઃકરણનું સ્વરૂપ સમજાશે અને જો સારો અભ્યાસ થશે તો પછી જો પણ જાણશે કે આપણું અંતઃકરણ કયા પ્રસંગે કયા વિચાર સેવે છે.

હીક હવે હું તમારા અંતઃકરણનું સ્વરૂપ દેતું છે તે જાણતું છું. તત્કાળ કાલ્ય આ તમને થોડાં નહિ જાણાય પણ જ્યારે તમારા અંતઃકરણના સ્વરૂપને તમે જાણીશો ત્યારે મંદી વાર્તા તમને અંદરથી ખરી લાગશે. આ પ્રમાણે તમારા અંતઃકરણની વાર્તા ક'ઈ કરી શકું છું, તેનું કારણ એ છે, કે જે મનુષ્યે પોતાના અંતઃકરણની ભૂમિકા ઉચ્ચ કરી હોય છે, તે પોતાનાથી નીચેના અંતઃકરણની વાર્તા જાણી શકે છે, કારણ કે આ ભૂમિકા તેને વડાની હોય છે.

જુઓ તમે તમારી નિર્ધનતાને જય કરવા હુબો હો પરંતુ તમે વિચાર તો એથી ઉંધા જ કરો છો. તમે કાલ્ય હું તો તમારા પગપર જ કુદાડો મારો છો. પણ આ આત્મતા તમે અસાન હોવાથી તમને તેનું જાન નથી. કોટલા વિચાર તમે શ્રોત્રતાઈના સેવો છો તેના કરતાં અધિક વિચાર તમે નિર્ધનતા જ સેવો છો, અને તેથી જ તમે જે સ્થિતિમાં છો તે સ્થિતિમાં રહો છો. વિચાર એ જ સુષ્ટા, વિષિ, ઈચર, પ્રારબ્ધ કે જે કહેા તે છે. વિચાર સર્વ ક'ઈ કરે છે. વિચારથી જ એક પચાર પચાર છે, એક કીડો કીડો છે, એક મનુષ્ય મનુષ્ય છે, અને એક સિદ્ધ સિદ્ધ છે. કીડથી અક્ષાપત્રના ભેદ વિચારવડે

જય મારે તે કરી શકે છે. અધીર્વગતિનું કારણ વિચાર જ છે. સુખ હુબનું કારણ પણ વિચાર છે. તેથી તમારા વિચાર તમારે પચટવા જોઈએ. તમારે જે સ્થિતિ જોઈએ છીએ તે સ્થિતિના વિચાર તમારે અખંડ સેવવા જોઈએ. પણ તમે તે પ્રમાણે કરતા નથી જેથી જ તમે વર્તમાન સ્થિતિમાં પડી રહો છો. તમે શ્રીમાન થવાને ક'ઈ છો છો ખરા. પણ તમે વિચાર તો નિર્ધન થવાના કરો છો, જેથી મુખડું બાંધનાર જેમ મહાલયમાં રહેવાનો આગમણી ચતો નથી. તેમ જુદા વિચારને સેવનાર કદી ઉચ્ચ સ્થિતિમાં જઈ શકતા નથી.

વળી તમે અને તમારા જેવી સ્થિતિના મનુષ્યો માને છે, કે આપણી પાસે પૈસો નથી જેથી આપણાથી ક'ઈ જ જાણી શકતું નથી. જો આપણી પાસે પૈસો હોય તો આપણે જરૂર આપણું પછું મેળવી શકીએ, તથા આગળ વધી શકીએ. જો કે વર્તમાન સમયમાં પૈસાની પટે પટે જરૂર છે, તે છતાં પણ મરીય મનુષ્યો બીજું ક'ઈ ન કરી શકે એમ તો

હું પોતાને નિર્ધન માનતા મનુષ્યોને પૂછું છું કે તમારે અલ્પચર્ચ માળવું હોય તો તો તેમાં પૈસાની જરૂર છે શું? તમારે કસરત કરી શરીરને બળવાન કરવું હોય તેમાં પૈસાની જરૂર પડે છે શું? તમે પૈસાવિના કમનિયમ નથી પાળી શકો તેમ? તમે તમારી પાસે પૈસો નથી માટે યોગ, કે બંધિત નથી સાધી શકો એમ? આ અને આવી બીજી અનેક બાબતો છે, કે જે તમે ધારો તો પૈસાવિના સિદ્ધ કરી શકે તેમ છે? હા કેટલીક બાબતો એવી છે, કે જે તમે પૈસાવિના ન કરી શકો; પણ જેમાં પૈસાની સંદેશ જરૂર નથી, એવાં કામ, કે એવાં સાધન તમે શા માટે સિદ્ધ કરતા નથી? તમને પૈસો કદાચ જીવનપર્યંત નહિ મળે, તો શા માટે બીજું જે યથ શક તેમ છે તે ન કરતાં તમારા આયુષ્યને નિરર્થક વીતાવો છો? તમારી પેઠે લાભો અને દરોડો મનુષ્યો આ જગતમાં પોતાની પાસે માત્ર એક પૈસો નથી એવું કહીને તેનાવિના બીજું ધણું મેળવી શકાય તેમ હોય છે; તે નહિ મેળવતાં જીવનને વ્યર્થ કરે છે. જેમાં એક પાછ પંજી બેસે તેમ નથી તેવી સંપત્તિઓ મેળવતાં શા માટે મનુષ્યો પ્રમાદ કરતા હશે તે મને તો સ્પષ્ટ થતું નથી; પૈસાવિના ન્યાત વરો ન થઈ શકે, પણ પૈસા વિના હરિભજન ન થઈ શકે વારુ? નિર્ધન મનુષ્યો! તમે તમારા જીવનને બીજી અનેક રીતે ઉન્નત કરી શકો તેમ છે, તે છતાં તે પ્રમાણે નહિ કરીને શા માટે તમે તમારા માનવ જીવનને વ્યર્થ કરો છો? વળી તમારે પૈસો જોઈએ છે, તો તે મેળવવામાં પણ આ બીજાં સાધનો તમને ઉપકારક થશે.

વળી મારે તમને એ વાર્તા પણ આ સ્થાને જણાવવી જોઈએ, કે યમદમાદિ, ધારણી, ખ્યાનાદી, હરિકીર્તન, જપ તપ, તસ્ત્ર વચ્ચાર વગેરેને સાધતાં તમને એવી દેવી સંપદ મળે છે, કે જેના આમળ ચક્રવર્તી રાજાની લોપીક સંપત્તિ કંઈ જ હીસાબમાં નથી. તમને દેવી સંપદની એક કણિકા મળે તો પણ તમે શ્રીમાનોના શ્રીમાનો થઈ શકો તેમ છે. પણ તમને તો પૈસાતું આ એક ભૂત વળગ્યું છે જેને લીધે તમે કંઈ જ કરી શકતા નથી. પૈસાની પાછળ ભૂતની પેઠે ભ્રમવાધી નથી તો તમે તેને પ્રાપ્ત કરી શકતા કે નથી તો બીજું કંઈ મેળવી શકતા. આ એકની પાછળ તમારે આયુ જીવન તમે ખરાબ કરો છો.

આ તમારા જીવનમાં મને તો કંઈ ઠંઠપડો જ બોલામાં આવતો નથી. સાચું કહું તો તમારે શું જોઈએ છીએ. તેના જ તમે નિર્ણય કરો નથી. તમે તમારા ધ્યેયને સ્પષ્ટ કર્યો નથી, પણ અનેક ધ્યેયનો તમે ખીચડો કર્યો છે, જેના પરિણામે તમે એકને પણ સિદ્ધ કરી શકતા નથી. તમે ઘડીમાં જ્ઞાનીની વાત કરો છો, ઘડીમાં યોગી અને ઘડીમાં બંધિતની કરો છો, ઘડીમાં વિદ્વાની વાર્તા કરો છો અને ઘડીમાં પૈસાની વાર્તા કરો છો અને આ પ્રમાણે તમે જુદી જુદી ઘડીએ જુદું જુદું મેળવવાને ઇચ્છીને તદર્થ પ્રયત્ન કરો છો. આ તમારા જીવનની સ્થિતિ છે. અને તેથી નથી તો તમે સાચા જ્ઞાની, સાચા યોગી, સાચા ભક્ત, સાચા વિદ્વાન કે સાચા શ્રીમાન થઈ શકતા નથી. અને આ પ્રમાણે મેળવવાયોગ્ય કંઈ જ ન મેળવવાથી તમે નિરંતર અંતરમાં તપ્ત અને અસંતુષ્ટ રહો છો. આ પ્રમાણે તમારું જીવન પૂરું થઈ જાય છે.

તમારે જ્ઞાની જરૂર છે, શું જોઈએ છે, તેનો પ્રથમ સ્પષ્ટ નિર્ણય કરો. આમ જ દિશામાં વલણ ન મારો. જે તે એક સિદ્ધ કરો. અને એક પછી એક સિદ્ધ કરતા

જ્યોત્સના તો તમે ઘણું સિદ્ધ કરી ચક્રો. એક સામટું જુવું આજતો સિદ્ધ કરવા જતાં તમે કશું જ નહિ મેળવી શકો. અને તેના પ્રત્યક્ષ પુરતવ તરીકે તમારું જીવન વિદ્યમાન છે.

મેં તો તમારો અને શ્રીમાનની સ્થિતિનાં બંને પ્રકારનાં મનુષ્યોને જોયા છે. અને તે ઉપરથી હું તમને કહું છું, કે આત્મવિકાસની જેટલી અનુકૂળતા તમારી સ્થિતિનાં મનુષ્યોને છે, તેટલી બીજાને નથી. મેં આજે એક પત્ર ધનસુખલાલ શેઠને પણ લખ્યો છે, તેની એક પ્રત આ સાથે તમને જોવા માટે હું મોકલું છું. તે તમે વાંચશો ત્યારે તમારો ખાત્રી થશે, કે જે સ્થિતિને તમે હમ્મે છે, જે સ્થિતિ તમારો ધ્યેય છે, તે સ્થિતિને પ્રાપ્ત મનુષ્યો દંધ જ કરી શકતાં નથી. તમે જેમ અને એક પક્ષે દયાપાત્ર જણાઓ છો તેમ તે તમારા કરતાં પણ બીજા પક્ષે અને વધારે દયાપાત્ર જણાવ છે. તમે ધારો છે, તે પ્રમાણે તે સ્થિતિ તમારી ઉન્નાતિની જનક થનાર નથી પણ ઉલટી અનેક રીતે પ્રતિનંદક થવાનો સંભવ છે. તમારી આ સ્થિતિમાં જ તમે પ્રારા તો તમરો આત્મવિકાસ તમે ઘણો કરી શકો તેમ છે, પરંતુ તે પ્રમાણે નહિ કરતાં તમારા જેવા મનુષ્યો ધનસુખલાલ જેવી સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરે છે અને જીવનને ખરાબ કરે છે. હા, જગતની દૃષ્ટિએ તે મોટા ગણાવ છે. પુરા, પણ તેથી શું ? તેથી દંધ આપણો આત્મવિકાસ થઈ જતો નથી, અને આપણે સુખી થઈ શકતા નથી. વાસ્તવ સુખ એ કોઈ જુદી વસ્તુ છે, અને તેથી નિર્ધન અને શ્રીમાત્ર બંને દૂર રહે છે. તમે ધારો છો કે શ્રીમાત્ર થવાથી તે સુખ તમને મળશે, પણ તે ધારા છે. અંજાનાં જગતી પાછળ દોડતાં જેમ તે હસ્તગત થવું નથી અને ત્યાં છીપતી નથી તેમ આ સ્થિતિની પાછળ દોડતાં જીવન પૂરું થઈ જાય છે, અને આંતર દુષ્ટિને અનુભવ થતો નથી.

જે તમને આવડે તો તમારી વર્તમાન સ્થિતિમાં તમે ઘણા સુખી થઈ શકો તેમ છે અને તમારો ઘણો આત્મવિકાસ કરી શકો તેમ છે. પણ તે પ્રતિ દૃષ્ટિ ન કરતાં તમે મહા દુઃખી છો તેમ માનો છો, અને કરવાજેવું દંધ જ કરતા નથી, એ સામાન્ય આશ્ચર્ય પ્રદ નથી! મારા અનુભવપ્રમાણે તમે તમારી વર્તમાન સ્થિતિમાં જે પ્રાપ્ત કરી શકો, તેમ છે, અને તમે જે આત્મવિકાસને કરી શકો તેમ છે, તે તમે જે સ્થિતિને હમ્મે છે. તેમાં તમારાથી યશ્ન શકે તેમ નથી, એ હજારો મનુષ્યોના ચાલુજીવી વાત છે. તમે પૂર્વના સમયમાં દૃષ્ટિ કરીને જોશો તો જાણીશો કે તે સમયે અધિકુનિઓ તમારા જેવી સ્થિતિને જ પસંદ કરતા હતા. કારણ કે તે જાણતા હતા, કે વિશ્વજન્ય ઉપાધિથી રહિત સ્થિતિમાં જ કરવા જેવું થઈ શકે તેમ છે. અને તમારા જેવા આજે આ સ્થિતિથી અત્યંત અસંતોષ સેરી દુઃખી થાય છે, તો તે કેટલું થોડું છે તેનો વિચાર તમે જ કરી જો જો. અધિક તમને હું લખતો નથી, કારણ કે તમે બુદ્ધિમાન છો. જેથી આટલા ઉપરથી તમે સદગ મારા કહેવાનાં સાવને સમજી શકશો. અંતમાં એ જ કહું કે તમે માત્ર પ્રાપ્ત કરી શકો જ વિચાર કરજો, અને તેને જ કોઈ પણ પ્રકારનો અસંતોષ ન સેવતાં કરજો, અને તમે થોડું સમયમાં શિખરની સ્થિતિએ રથપારો. આજે આ પત્રમાં મેં જે દંધ લખ્યું છે તે તમારા હિતને લેખને જ લખ્યું છે. છતાં તેમાં દંધ અપરિત્ર થવાનું હોય તો તેની ક્ષમાપૂર્વક ઉપેક્ષા કરી રહેજો. એ જ

સિ. શુભેચ્છક.

હંસદેવના આધીવાદ.

અનેક શુભિશુભસમન્વિત દોઢશ્રી ધનસુખલાલછ.

સુખર્ષ

તમારા સ્નેહવાળા આત્મ્યતુ સ્મરણ કરતાં કરતાં મારું સુખિકર્ય તરફ જવું થાય છે, અને માર્ગમાંથી જ આ પત્ર તમને લખું છું. આ પત્ર દ્વારા તમને વિચિત્ર લાગશે જ પરંતુ મને તે હિતકર જણાતું હોવાથી આજે મેં તે તમને લખવું શોભ્ય-ગણ્યું છે. સામાન્યપણે જનસ્વભાવ એવો જોવામાં આવે છે, કે જે આપણી વૃત્તિને અનુકૂળ જણાય તેને આપણે સાચું માનીએ છીએ, અને જે પ્રતિદેશ જણાય તેને ખોટું માનીએ છીએ. પણ આ દેશણે આપણી મોટી બુદ્ધ થાય છે. જે જે અનુકૂળ જણાય તે તે હિતકર હોતું નથી, અને જે જે પ્રતિદેશ લાગે તે તે અહિતકર હોતું નથી. તેથી વિવેકીએ તો પ્રતિદેશ વચનો છતાં તે હિતકર હોય તો ગણ્ય તેનો પ્રેમથી સ્વગીકાર કરવો પટે છે. જેમ આ જગતમાં સત્ય અને પ્રિય વચનો હોનાર દુર્લભ હોય છે તેમ તેને સાંભળનાર પણ દુર્લભ હોય છે. દરેક પત્ર હિતનાં વચનો હોય તો તેને શ્રુદ્ધિમાને પ્રેમથી સાંભળવાં પટે છે. દારુ કે માન પ્રિય વચનો શોભનાર તો અનેક હોય છે, પણ સત્ય અને હિતકર વચનો શોભનાર આ વિશ્વમાં વિરલ હોય છે. તેનાં જેને પરસ્પર કોષપણ પ્રદારનો સ્વાર્થ સાધવાનો હોય છે તે તો સ્વાર્થ સાધવામાં અડચણ આવશે જાણીને સત્ય અને હિતકર વચનો હદી શકના નથી, પરંતુ જેને કોષપણ પ્રદાતના સ્વાર્થની સ્પર્શ નથી એવા નિરપેક્ષ અને ત્યાગ વૃત્તિવાળા પુરોષ જ અભ્યંત્ર સત્ય, પ્રિય, અને હિતકર વચનો હદી શકે છે. તેથી શ્રુદ્ધિમાને તો આગા પુરોષોના જ આધેક સ્નેહ કન વા છે. દારુ કે તે જ તેમનું સાચું હિત કરનાર છે. તેથી આજનો આ મારો પત્ર દ્વારા તમને અનુદેશન જણાય, તો પણ તેને હિતકર સમજવું તમા પ્રિય અનાદર કરશે નહિ વળી આ પત્ર એક તમને જ ઉદ્દેશીને લખ્યો છે, એમ નહિ, પણ આખા શ્રીમાન વર્ગને ઉદ્દેશીને લખ્યો છે, જેથી તે તમને એકલાને જ ઉપયાગી છે, એમ નહિ પણ સગરત શ્રીમંત વર્ગને ઉપયાગી છે.

મેં ધણા શ્રીમાનોને જોયા છે, તેમાં તમારા જેવા મહાપુરોષોપ્રતિ સ્નેહવાળા કોષક જ જોયા છે, જેથી તમારી આ પ્રદારની વૃત્તિ એ તમારું એવું કૃત્ય કરનાર નથી. તમારી અમારા જેવા વિરલ અને સાદુ પુરોષોની સેવા કરવાની વૃત્તિ જોઈને મને આજો સતેજ થયા નથી. આ પ્રદારની વૃત્તિ પૂર્વના કોષ મહત્ત્વપૂર્ણતા પ્રતાપે જ ઉદય પામે છે. શ્રીમાનોથી થીયું હજી ન જાને તો માન તમારી પટે મહાપુરોષોની શુદ્ધ કરવાનો આશ્રય રાખે તો પણ તેમનું દર્યાણ કરવાનો સજવ જ. મહાપુરોષોની સેવાનું રજ ધણું મહાન હોય છે, અને તેના જવારે જામનું સ્વાતુનાર થાય છે ત્યારે જ આપણે જાણી શકીએ છીએ. કોષ એકદ મહત્ત્વે પત્ર મહાપુરોષોની દરેક સેવા, આપણને મહાન વિપત્તિમાંથી બચાવે છે, આપણા મહાપાપનું પ્રસાધન કરે છે, અને આપણું પ્રરમ શ્રેય સામે છે.

અને તમારા લોકોનું કલ્પન જોઈને બહુ જ આશ્ચર્ય થયું. જગતમાં હમે શ્રીમાન લોકો મોટા મનુષ્યોએ જ, સત્ય રહ્યું તો તમે લોકો વસ્તુતઃ જરા પણ મોટા મનુષ્યોને પાત્ર નથી. વિચારા નિર્ધન મનુષ્યો એમ સમજે છે, કે તમે પેસાળી, વધારે મુખી છો,

તમા તમારી પાસે પૈસો હોવાને લીધે તમે મોટા, છો પણ તે આ પ્રકારનો નિશ્ચય વસ્તુ-
સ્થિતિની અગત્યને લઈને જ કરે છે. એ તમારા જીવનને આ લોહો મધ્યસ્થ રીતે જાણે
તો તે કદી પણ તમારા જેવી સ્થિતિને ન હચ્છે, અને કદી પણ તમને મોટા ગણી તમારી
મુશ્કેલી ન કરે.

વસ્તુવિચારે તો તમારા જેવા શ્રીમાન અને નિર્ધન અને મને તો કદીથી જાણાયા.
તમે બેલે તમને પોતાને શ્રીમાન ગણતાર હો પણ વસ્તુવત્ તમે તમારી પાસે લાખો અનેક રોકો
રૂપિયા હોતા છતાં પણ નિર્ધન જ છો. ત્યાં પ્રથમ તો “મવતુ સતુ દરિદ્રો યસ્ય તુળ્લા
વિશાલ્લા” — તે દર્શિ છે કે જેની તુલ્યા વિશાલ છે —” એ દયનપ્રમાણે તમારા
લોહોની આશા તુલ્યાનો અંત ન હોવાથી તમે લોહો દરિદ્ર છો; કારણ કે પ્રાપ્ત લક્ષ્મીનું
મુખ તમે તમારી વિશાલ આશા તુલ્યાને લીધે લેઈ શકતા નથી અને અપ્રાપ્તનું મુખ તો
તમને ક્યાંથી જ મળે ? તમારી લાંબી આશા તુલ્યાઓનો અંત જ આવતો નથી, અને
આ પ્રમાણે તમારું જીવન પૂરું થઈ રહે છે. તમને લોહોને દબાર મળે છે તો દલ દબારની.
દલ દબાર મળે છે તો લાખની અને લાખ મળે છે તો દરોહની આશા ધરીને તદર્થ
ધાવન કર્યા જ કરો છો અને તમારું જીવન પૂરું કરો છો માત્ર પંસા મેળવવા, એ જ
તમારો હિતેષ હોય છે, પણ તે શાને માટે તેના તો તમને લેશ પણ વિચાર જ હોતો
નથી. જેમ મધમાખી નિરંતર પરિશ્રમ કરીને મધને એકઠું કર્યા કરે છે, અને તે મધના
ભોક્તા જેમ બીજા ચાવે છે, તેમ તેમ પણ તેમની પેઠે મધરૂપ લક્ષ્મીને એક જ કર્યા કરો
છો, પણ તેના ઉપભોગ તમે લોહો લેઈ શકતા નથી, પણ તે બીજાને માટે જ હોય છે. તો
તમે તે શું આ મધમાખી જેવા નથી ? તમે તમને પોતાને બહુ હુદિમાન ગણો છો, પણ
ખરી રીતે તો તમે આ તુલ્ય મધમાખી જેવા જ છો અરે ! તમે લોહો તમારી સંપત્તિ
શાને માટે એક જ કરો છો. તેના પણ કદી તમે વિચાર કરતા નથી.

લક્ષ્મીની દાન, ભોગ, અને નાશ, એ ત્રણ ગતિ રાત્રિમાં કદી છે. તેમાં દાન એ
સર્વોત્તમ છે; કારણ કે એક તો દાનને લક્ષ્મીનો મધ્યસ્થ સંચય થાય છે. દાનમાં આપેલી
લક્ષ્મી કર્પના નિયમપ્રમાણે દાતાને પાછી મળે છે તથા તે ઉપરાંત દાનનું તેને ફળ છે તે
જાણે. અર્થાત્ ઉત્તરોત્તર દાન એ દાતાને લેખગતિ જ પ્રાપ્ત કરાવે છે. બીજો ઉપયોગ ભોગ
છે, ઉપભોગ છે. જે દાન નહિ કરતાં પોતાને માટે પણ વાપરે છે, તે પણ સાફ જ કરે છે.
કારણ કે તેને ઉપભોગને પરિણામે વિરાગ પ્રકટે છે જે તેનું પરમ ધ્યેય સાધે છે.
ઉપભોગ એ બીજા નંચરનો દાનનો ઉત્તમ ઉપયોગ છે. જે લોહો નથી તો પોતાને
માટે પ્રાપ્ત દેવ્યનો ઉપયોગ કરતા કે નથી તો દાન કરતા તેના કરતાં પોતાને માટે
ઉપયોગ કરનાર શ્રેષ્ઠ છે. લક્ષ્મીની ત્રીજી ગતિ નાશ છે જે દાન અને ઉપભોગ બંને કરતા
નથી, તેમની લક્ષ્મીનો પરિણામે નાશ થાય છે. આ નાશ એ પ્રકારનો સમજવાનો છે. એક
તો લક્ષ્મી સ્વભાવથી અંગ હોવાથી તે એની મેલે જ નાશ પામે છે. અથવા તો તે રહે
છે તો પ્રજા ભોક્તાનો નાશ થાય છે. તે મરણ પામે છે, એટલે તે પણ નાશવત્ય જ છે.
તમારા લોહોમાંથી માટે લાગે પ્રજાના દમ્બની તો નાશરૂપ ત્રીજી ગતિ જ ચલી

વળી તે છતાં પણ ભલે નાશ થાય કે, ભલે તેનો ઉપભોગ થાય, અને દાન ન થાય, પણ જો લક્ષ્મીને ન્યાય નીતિને માર્ગે મેળવવામાં આવે તો, પણ તે અધિક અહિત કરે
યતી નથી. ન્યાય નીતિના માર્ગે મેળવેલી લક્ષ્મીનો નાશ વિલંબે થાય છે, અને તે પરિણા-
મમાં ઉપભોગ અને દાનની વૃત્તિને બચત કરતી બને છે. પણ મેં જોકું તો મને જણાયું.
તમે લોકો ન્યાય નીતિને વિસારીને જ લક્ષ્મીનો સંચય કરતા જણાઓ છો. આ તમારું
અસંત અહિત જ કરનાર છે. ન્યાયનીતિના માર્ગે મેળવેલી લક્ષ્મી પણ મનુષ્યને પરમાર્થથી
બ્રષ્ટ રાખે છે (કારણ કે તેનો તેવો સ્વભાવ છે) તો અન્યાય અને અધર્મ વડે મેળવેલી
લક્ષ્મી તમને મહાઅનર્થ કરે થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય છે? જેમ તે તમારું અહિત કરે છે તેમ
તમારી સ્ત્રી પુત્ર આદિ સંબંધીઓનું પણ અહિત જ કરે છે તમે માનો છો, કે હું આ મારી લક્ષ્મી
વડે મારો સ્ત્રી પુત્રાદિને સુખી કરીશ, પણ તે સુખી થવાને બદલે દુઃખી અને પાપનાં ભાગી
જ થાય છે. જેથી તમે તમારા અકલ્યાણનો સાચે તેમનું પણ અકલ્યાણ જ કરો છો. તમે
માનો છો, કે હું મારા સ્ત્રીપુત્રાદિને માટે લક્ષ્મી મૂકી જઈશ. જેથી તે સુખી થશે, પણ તમે
નિશ્ચય કરીને બહુ કે તે હદી સુખી થતાં નથી. અને તેમના નિમિત્તે તમે જે અધર્મ કે
અન્યાયને આચરો છો તેનું બંધન તો તમને થાય છે જ, અને તેનું ફળ તો તમારું ભોગવવું
જ પડે છે. જેથી આ માર્ગે તમારો અર્થ સધાતો નથી, એ સ્પષ્ટ છે. આપણાં સ્ત્રીપુત્રાદિને
સુખી કરવા વિચારવું, એ આપણો ધર્મ છે પરંતુ તેમને અન્યાયનીતિના માર્ગે જ
સુખી કરવા વિચારવું ઘટે છે. અન્યાય અને અનીતિના માર્ગે તો તે હદી સુખી થઈ શકતા
નથી, પણ કલ્યાણ દુઃખી થાય છે, અને આપણે પણ પાપનાં ભાગી થઈ દુઃખી થઈએ
છીએ.

હવે વસ્તુવિચારે તમે લોકો શ્રીમાન છતાં શામાટે, નિર્ધન છો, તે હું તમને કહું.
હું, ગરીબ મનુષ્યો પોતાના દેવાની, અને પોતાની મરીઆદના વિચાર હંમેશાં કરે છે, અને
તમે લોકો તમારા પૈસાના, તમારા બંગલાઓના, અને તમારા વ્યાપાર રાજગારના વિચાર
કરો છો. તમે બન્ને દરિદ્ર છો, કારણ કે તમે બન્ને અનાત્મ વસ્તુનું ચિંતન કરનાર છો. જે
આત્માને છેડીને અનાત્મ વસ્તુનું ચિંતન કરે છે તે દરિદ્ર છે, પછી તે શિખારી
હોય, મહાસંપ્રસિદ્ધ હોય, રાજા હોય કે શ્રદ્ધા હોય. આત્મવિચારવાનું કે સ્વરૂપ-
વિચારવાનું જ એક સાચા શ્રીમાન છે. કારણ કે સર્વ વસ્તુઓ તાણવાનું
છે. તમે તમને પોતાને શ્રીમાન માનો છો પણ અમારી દૃષ્ટિથી તમારા જેવા
આત્મવિચારથી સંપત્તિરહિત નિર્ધન અને દરિદ્ર છો. તો જે સંપત્તિના હદી નાશ થતો
નથી, જે કેવળ સુખ અને હર્ષગતિને આપનાર છે અને જે એક જ સાચી સંપત્તિ
ગણાય તેમ છે. તેવી દૈવી સ્વરૂપસંપત્તિને મોખ્ખા જણાય તો મેળવવા વિચારજો; જે
મળવાથી આપણી આશાતુષ્ટાઓનો અંત આવે છે, જેથી અપૂર્વ અને પૂર્ણ તૃપ્તિ
થાય છે, અને જેથી આ જગતમાં કૃતકૃત્મના લહાણ છે એવી સ્વરૂપસંપત્તિને જ
વિવેકીએ જન્મ ધરીને પ્રાપ્ત કરતી ઘટે છે અને આ નરતંત્રને સાર્થક કરવું ઘટે છે.

તમારે અને તમારા કુટુંબને જેટલો આહાર નિર્વાહને માટે જોઈએ તથા જેટલું
દ્રવ્ય વચને માટે જોઈએ તથા બ્યવહારમાં જરૂરના પ્રસંગે ખર્ચ કરવા જેટલું દ્રવ્ય

જોઈએ તેટલું તમને મળે છે, છતાં તમે સા માટે જોતા તમારા જીવનમાં ઉપયોગ નથી તેવા અધિક અને નિરર્થક દ્રવ્યને માટે હોડાદોડ કર્યા કરો છો, તે મને તો સ્પષ્ટ થતું નથી. કાલે સંવારે આવતી શેર અનાજ પણ જેના ઘરમાં નથી એવાં લાખો અને કરોડો મનુષ્યોના નિર્વાહ આ જગતમાં જીવનપર્યંત વિશ્વંભર કરે છે, એ તમે આ જગતપ્રતિ દૃષ્ટિ કરીને જોશો તો બહુમાવિના નહિ જ રહે, તો તે વિશ્વંભર તમારો પણ નિર્વાહ કેમ નહિ કરે ? આ માટે, તમને આટલું બહુ તે દયાળુ હૃદય આપે છે છતાં તેનામાં અગ્રદા કરીને વ્યર્થ જીવનને ખરાબ કરો છો ? એ અગ્રદા કરતી ઘટે તો જેના ઘરમાં કાલે સવારે શેર અનાજ આવતો નથી તેવા લોકોએ કરતી ઘટે છે. પણ તે બિચારા સંતોષથી આપું જીવન પૂરું કરે છે; પણ તમને લોકોને આટલું આટલું મળવા છતાં તમને સંતોષ રહેતો નથી, અને જેમ જેમ તમને વધારે મળે છે તેમ તેમ તમે લોકો શૂન્ય થોડે અસંતોષથી પૈસાની પાછળ હસો છો, અને જંદો પણ કરીને બેસતા નથી, એ સામાન્ય આશ્ચર્ય છે શું ? તમે આ પ્રકારનું જીવન આગળાં આગળાં ચાલુને ચાલુ થઈ રહો છો, અને પ્રાપ્ત સંપત્તિના પણ માતિથી ઉભોગ કરી ચકતા નથી. થોડા જગ્યાપ તો આ સંજઘમાં ચિચરચિતો બિચાર કર્યો અને તમારા જીવનને કેવું કરવું તેનો નિર્ણય કર્યો

તમે લોકો કાલે હવેર બે હગર વર્ષ જીવવાના હો તેમ પ્રવૃત્તિ કરો છો. ગણે તમને લોકોને મરણ તો આવવાનું જ નથી, વા છે જ નહિ, એ પ્રમાણે તમે પ્રવૃત્તિ સેવો છો, પણ તમે એટલું પણ જોતા નથી, કે તમારી દૃષ્ટિ સંયુષ્ઠ અનેક તમારા જેવા થોમાન મનુષ્યો માંદગી બળે છે. તો તે ત્યારે તમને પણ એક દિવસે યમરાજનું તેડું આવશે જ. તો થોડા જગ્યાપ તો આ સંજઘમાં પણ સાવધાન થઈને આપણા મુખ્ય કર્તવ્ય અને વિચારશો.

જીવિમાન મનુષ્યે જે જે કંઈ કરવું ઘટે છે તે સર્વ આપણે મર્યાદાનો વિચાર કરીને જ કરવું ઘટે છે. વધારેમાં વધારે આપણી આયુષ્યમર્યાદા આ કાલમાં કેટલી હોઈ શકે, તેનો નિર્ણય કરીને પછી આપણે કેવા પ્રકારની પ્રવૃત્તિ કરશે સમય કરતી તેનો નિયમ પૂર્વથી જ કરવો ઘટે છે. તેમાં પણ સર્વનું આયુષ્ય કંઈ સરખું હોતું નથી. તેથી કંઈ કાલે કાળ આવીને આંખણે ઘાસ કરી જશે તેનો નિર્ણય ન હોવાથી જીવિમાને તો અત્યંત સાવધાન રહીને જેથી આ ચરીર સાર્યક થાય તેવા વ્યાપારને અમમાદથી અને સાવધાનતાથી કરવો છે

વળી વિવેકીએ આ જગતમાં જન્મીને માણસીને વિવેકગોળો મોગવાને મરી જતું, એટલું જ આપણે કર્તવ્ય છે, કે તેથી વિશેષ કંઈ કરવું છે તેના પણ વિચાર કરવો ઘટે છે. આ મનુષ્ય ચરીર એ એક વિલસેલું ચરીર છે, અને તેના પર અસાધારણ કાર્યો થઈ શકે છે, અને અસાધારણ દેવીસંપત્તિઓ મેળવી શકાય છે, માત્ર થોડી વૈદિક સંપત્તિ મેળવવી, અટલાથી જ તેની કૃતકૃસતા થતી નથી. આ લોકોની મોટામાં મોટી વૈદિક સંપત્તિ એ દેવી સંપત્તિની એક કણિકાઆગળ હુન્નગમાય છે. પણ આ દેવી સંપત્તિપ્રતિ આપણી દૃષ્ટિ ન હોવાથી આપણને તેનું જ્ઞાન નથી. તમે તમારા મનમાં તમને બીજું કંઈ વિશેષ જ્ઞાન ન હોવાથી એમ ખતિઓ છો, કે આપણે લાખ બે લાખ કે તેના થોડા વધારે રૂપેયા જાપ્તા એટલે આ જગતમાં ધણું મોટું કામ થઈ અને આ જગતમાં મહાન સિદ્ધિ

મેળવી; પણ તમારી આ રીતિ અત્યંત ક્ષુદ્ર છે. જુઓ એ તમારો પોતાનો જ અનુભવ જ છે, કે તમે માંદા પડો છો ત્યારે આ તમારી સંપત્તિ જરા પણ કામમાં આવતી નથી અર્થાત તે તમારું દુરુપયોગી નથી. વળી તે જ પ્રમાણે તમને તે મરણથી પણ ઉગારી શકતી નથી તેમ જ તમારા વિવિધ આંતર ક્લેશોથી પણ તે નિવૃત્તિ કરતી નથી. તે તમને ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક સુખને નથી આપતી એટલે તો તમને કલ્પનાસરખી પણ હોતી ધરતી નથી. કારણ કે આધ્યાત્મિક સુખ કેવું હોય છે તેનો તો તમને સ્વરૂપ અંશમાં પણ અનુભવ નથી. તમે તો કૃપમંદુક જેવા તમારા અત્યંત ક્ષુદ્ર સુખને જ મહાન માને છો, અને તેમાં જ જીવન પૂરું કરો છો.

ખીજું તમારા લોકોના ધરતી વ્યવસ્થા બ્યારે મેં જોઈ સારે તો મને સામાન્ય ખેદ તથા આશ્ચર્ય ન થયું ! તમારા ધરમાં વસ્તુવ્યવસ્થા મને જ નહિ. તમારાં કિંગડોમો પણ ગમે તેમ અચડાતાં મેં જોયાં, બાવાપીવાના ફોન્ટિક મૂલ્યવાન પદાર્થો પણ મેં તમારા ધરમાં વ્યવસ્થાથી રખાતા જોયા. ખરેખર ! તમે લોકો તમને પૈસા મને છે તેનો દુરુપયોગ જ કરો છો. તમને યથેચ્છ પૈસા મળતા હોવાથી પ્રાપ્ત પદાર્થોનું ઉત્તમ પ્રકારે સંરક્ષણ કરવું તથા પૈસાનો સદુપયોગ કરવો, અને એક પૈસો પણ નકામો ન બગાડવો, એના તો તમને લોકોને વિચાર જ જણાતો નથી ! હું એમ નથી દહેતો, કે તમારે કૃપણ થવું અને ખર્ચ ન કરવું, પણ મારું દહેતું એ છે કે તમને લોકોને પૈસાની કિંમત જ નથી. જો તમને પૈસાનો સદુપયોગ કરતાં આવડે તો તમે જાતે વધારે સુખી થાઓ, તમારાં ઔપુત્રાદિકને વધારે સુખી કરો, અને તમારી તથા તેમની ઉન્નતિ સાધો તથા તમારા દેશનો ખીળ બાંધુઓને પણ સુખી કરી શકો. મનુષ્યે એકલો પૈસો કમાઈ જાણવાનો નથી, પણ તેનો સદુપયોગ પણ કરી જાણવાનો છે, અથવા તેને ખર્ચો પણ મંજૂરવાનો છે, પણ આ સંબંધનો તમને લોકોને વિચાર નહિ હોવાથી તથા તમે તે સંબંધમાં વિચાર નહિ કરતા હોવાથી જ તમારા પૈસાની તમારી પાછળ દુર્ગતિ ચાલે છે, અને લાખો રૂપિયા તમે પાછળ મૂકી જાઓ છો છતાં તમારી જાન સુખી થતી નથી અને તેનો દુર્વ્યય કરો છો. કારણ કે તમે પૈસાનો સદુપયોગ કેમ કરવો તે તેમને કદી શીખવ્યું નથી. પ્રત્યેકરે જ્યાં જ્યાં આસ્થા રક્ષણે ગરજા સંચાલિતો તમે લોકો કલ્પના દુરુપયોગ જ કરો છો. આપણને સંપત્તિ મળી એટલે તેનો ગમે તેમ આપણે દુરુપયોગ કરવાનો નથી. પણ તેનો બહુ લુહિપૂર્વક સદુપયોગ કરવાની જવાબદારી આપણે શિરે રહેલી છે. અને આ પ્રમાણે તમે લોકો કરતા નથી, તેથી જ તમારી પ્રજા સારી નીકળતી નથી તથા તમારા પૈસાનો દુરુપયોગ કરો છો. મોટે ભાગે પૈસાદારોની પ્રજા મૂખ અને અવિચારી નીકળતી જોવામાં આવે છે, તેમાં આ જ કારણ છે, જેટલા પદાર્થોનો તમારા ધરમાં દુરુપયોગ થાય છે, તેવડે તો હજારો દરિદ્રી મનુષ્યોનું પોષણ થઈ શકે. પણ તમને નથી તો પોતાને માટે કે નથી તો ખીળને માટે તમારો સંપત્તિનો સદુપયોગ કરતાં આવડતો.

વળી તમે કીર્તિની આશાથી ગમે તે મળે પૈસો મેળવીને દાન કરો છો, પણ તે પણ અનુચિત જ છે. આના કરતાં તો દાન ન કરવું એ સારું છે. વળી તમારા દાનરૂં તમે જેને આપો છો તેનું પણ અહિત કરો છો, તેથી જગતમાં કીર્તિની આશાથી આ પ્રમાણે ગમે તે મળે પૈસો મેળવી દાન કરીને મોટા કહેવાયવું, એ પણ ખોટું જ છે.

એ પૈસો મેળવવા આગળ બીજું કંઈ જ તમારે મેળવવડોવું નથી, એમ તમે માનો છો પણ એ વિચાર તમને નથી આવતો, કે પૈસો તમારા સર્વ પ્રકારના કાર્યને હરી શકે તેમ નથી. શું પૈસો તમારું ઔષ્ણાદિને મરણપથારી ઉપરથી ઉઠાડી શકે તેમ છે? શું તે તમારા ઔષ્ણાદિના રોગને હરી શકે તેમ છે, કે તે રોગને કિલ્મન ન થવા દે તેમ છે? શું તે તમારા મનના આધિને હરીને તમને મનની શાંતિ આપી શકે તેમ છે? શું તે તમને પરમેશ્વરને મેળવી આપી શકે તેમ છે? શું તે તમારા અત્યંત રહેલા અજ્ઞાનને દૂર કરીને જ્ઞાનપ્રકાશ પ્રકાશી શકે તેમ છે? અને આ સર્વ જો તે નથી આપી શકે તેમ તો પછી તેને એકલાને જ સામારે સંગ્રહ સંગ્રહ કરો છો? આરોગ્ય, આયુષ્ય, નિર્ભયતા, નિમિત્તપણું, મનની શાંતિ, તૃપ્તિ, ક્ષેત્રરહિતપણું, કામ ક્રોધાદિ વિકારોનો જય, જ્ઞાનપ્રકાશ એ વગેરે જે વસ્તુઓ પ્રાપ્તિય છે, અને જે પદાર્થ સુખશાંતિને આપનાર છે, તેને જ પ્રાપ્ત કરવા આ ફક્ત જ માનવ તંતુમાં વિચારો આ સંપત્તિઆગળ તમારી સંપત્તિની કંઈ જ ગણના નથી.

વળી તમારા ધૈર્ય છોકરાં કેવા પ્રકારનું જીવન ગળે છે તે જોવાનો પણ પૈસા કમાવવાગળ તમને અવકાશ નથી? તેમ જ તમારે શાંતિથી કંઈ વાંચવું હોય, કાંઈ પવિત્ર એકાંત સ્થાનમાં શાંતિથી જઈને રહેવું હોય તો ત્યાં જઈને રહેવાનો તથા ઉપરની શકે ચિંતો ભક્તિ કરવાનો પણ તમને અવકાશ નથી? તમે વારંવાર કહો છો, કે અમને આવી કામ કરવાનો અવકાશ નથી. જેના તમારા જીવનમાં કંઈ જ ઉપયોગ નથી એવા પદાર્થોનો નિરર્થક પૈસાને મેળવવાનો તમને અવકાશ છે, પણ આ કતબો કરવાનો, તમને અવકાશ નથી, એ તમારી મહામૂર્ખતા નથી તો ફીજું શું છે?

એક વિદ્વાનશાસ્ત્રી કહે છે, કે કૃષણ મનુષ્યને ઉપયોગ નહિ કરતાં માત્ર પૈસો એકઠો કરવાનું મન થાય છે, તેનું કારણ એ છે, કે તેના મગજના પરમાણુઓના એ પ્રકારનો સ્વભાવ બંધાઈ ગયો હોય છે. તે જ્યારે પૈસો એકઠો કરે છે ત્યારે જ તેને ઠીક લાગે છે. જો તે માટે, તેના તેને વિચાર હોતો નથી, તે જ પ્રમાણે તમારા મગજના અણુઓના પણ એવો સ્વભાવ બંધાઈ ગયો છે, કે તમને લોકોને માત્ર દબની પાછળ દોડ દોડ કરવું ગમે છે. પૈસા કમાવાની એક પાલી એક નથી નથી જોઈનાઓ તમે કહેતા જ કરો છો, અને તેમાં જ તમે રુચ્યાપર્યા હો છો, આ જ તમારું સુખ! આથી પર તમારી દષ્ટિ જ નથી તો તમારું કહેવું એમ જણાવું હોય તો આ સંબંધમાં શાંતિ શાંતિથી વિચાર કરજો અને આ પ્રકારના તમારા જીવનથી પર દષ્ટિ કરજો.

તમને નિર્ધન લોકો મોટા ગણે છે, પરંતુ તમે પોતે સારી રીતે જાણો છો, કે તમે એક વારે દુઃખી છો; તમારા આંતર ક્ષેત્રો અનેક હોય છે, અને તમે તેના નિર્ભય અનુભવ કરતા હો છો, તથા તે વડે તમે રહેતા હો છો અને એ પણ તમે જાણો છો, કે આ તમારા ક્ષેત્રો આ તમારી સંપત્તિઓ રમતા નથી. તો જે ઉપયોગવડે આ તમારા આંતર ક્ષેત્રો અને તમે સંધાર્યું સુખશાંતિ, તૃપ્તિ, નિર્વૃત્તિ, વગેરેનો અનુભવ કરો તદર્થે તે ઉપયોગને કાળે તે જ અનુભવ કરશો.

લોકો ગતાનુગતિક છે. એક પેસો મેળવ્યો, એટલે ખીજાએ મેળવ્યો, અને ખીજાએ મેળવ્યો એટલે ત્રીજાએ. આ પ્રમાણે એકની પાછળ એક દોડ્યા જ કરે છે, પણ થાતે માટે આ દોડ થાય છે તેનો તો કાર્ણકરીને વિચાર જ કરવું નથી. ચોખ્ખું જીવન તો તમે ગતાનુગતિક ન ચર્તા તમારા પોતાના વાસ્તવ દૃશ્યાણુ અને વાસ્તવ ઉત્તિસંબંધમાં વિચાર કરશો અને વાસ્તવ સુખને પ્રાપ્ત કરવા વિચારશો.

અનુભવી મહાપુરુષો કહે છે, કે આ જગત મિથ્યા છે, મૃગજળસમાન દેખવામાન છે. બંધે આપણને તે સત્ય જણાવું હોય, પણ આપણો અનુભવ અમાનજન્ય હોવાથી તે અમર્યાદ છે, અને એક મહાપુરુષોનો જ અનુભવ સત્ય છે. તેથી જેનાથી આપણી સુખની તૃપ્તિ હોય તેમ નથી એવા મિથ્યા પ્રતીત થતા મૃગજળરૂપ આ દૃશ્ય પદાર્થોપાછળ ધારન કરવાથી કયો અર્થ સધાય તેમ છે ? તેથી આપણે બને તેટલાં સંતર સાવધાન થઈને આ મૃગજળરૂપ પ્રતીત થતા આ મિથ્યા દૃશ્યના અધિષ્ઠાનરૂપ સત્ય વસ્તુને શોધવાનો અને તેને જાણીને કૃતકૃત્ય થવાનો પ્રયત્ન કરવો છે.

મારો તમને આટલું લાંબું લખવાનો વિચાર ન હતો, પરંતુ સદગુણ-સ્વભાવે હૃદયેચ્છાથી જ તમને આટલો લાંબો પત્ર લખાઈ ગયો છે. તો તેમાં તમારું સહસાચ સમજીને પ્રેરક પરમાત્માનો ઉપકાર માનજો. દરુ હું ધારું તો તમને ધણું ધણું લખી શકું તેમ છે, પરંતુ શક્તિને તે પ્રકારનો વેગ આપવાનું હવે અનુચિત જણાવું હોવાથી, માત્ર એ વાર્તા આ પર્વના અંતમાં જણાવીને, આ પત્ર પૂરું કરીશ.

તેમાંની પ્રથમ વાર્તા એ છે, કે હું બ્યારે વિચાર કરું છું ત્યારે મને દુઃખનું માદાત્મ્ય ધણું જણાય છે. ધૃષ્ટરે દુઃખજેવી વસ્તુને જગતમાં ઉત્પન્ન કરીને ઝવેડાકપર ઓછો ઉપકાર કર્યો નથી જો દયાળુ ધૃષ્ટરે દુઃખને ન ઉત્પન્ન કર્યું હોત તો ખરેખર ! ઝવેડોની લીધેગતિને અવધાન રહેત. વિચારાંધ, ધનાંધ, નાસ્તિક, પ્રમાદી, અને અસાવધ મનુષ્યોનો ઉદ્ધાર દુઃખથી જ થઈ શકે તેમ છે. તેમના ઉદ્ધારનો દુઃખવિના અન્ય માર્ગ મને તો જણાતો નથી. તો તમારા લોકોને બ્યારે હું પ્રમાદી, નાસ્તિક, ધનાંધ, અને વિચારાંધ જોઉં છું, ત્યારે હું એ નિર્બુદ્ધકપર આહુ છું, કે તમને દુઃખની જ જરૂર છે; દુઃખવિના મને તેટલો બોધ તમને કરવામાં આવે તો પણ તેનો કંઈ અર્થ નથી. તમે કોઈનો બોધ સાંભળો તેમ નથી, કારણ તમારે તેની જરૂર નથી. પણ બ્યારે તમને દુઃખ આવશે ત્યારે આયોઆપ તમને વિવેકને પ્રાપ્ત થશે, અને ત્યારે જ તમારી ચોખ્ખતા કેટલી છે, તેનું તમને ખાન થશે. આ ઉપરથી તમારે એમ નથી સમજવાનું કે તમને દુઃખ આવે એવી મારી ઇચ્છા છે.

સર્વ જીવપ્રાણીવિશે જાતમત્સુદ્ધિ કરનારા સાધુ પુરુષો કદી પણ ખીજાને કાષ્ઠપણ પ્રકારે દુઃખ થાય એમ ઇચ્છતા નથી. પણ જે સત્ય જ્ઞાતા છે, જે આ પ્રકૃતિનો સત્ય નિયમ છે તે જ મેં માત્ર અત્ર જણાવ્યો છે, કે તમારા જેવા લોકોને માટે ધૃષ્ટરના દુઃખરૂપ અનુમતી જ જરૂર છે. અને જ્યાં સુધી તેવો તમને અનુભવ ન થાય ત્યાં સુધી તમારી વત માત્ર રિયલિટી તમે લોકો ઉપે ચરો એવો સંભવ નથી.

ખીજ વાતો એ છે, કે આ જગતમાં દુષ્કર્મોને દૂર કરવાનો અને સુખમાત્રને વસાવો એ જ સર્વોદ્દેશ હોય છે. તે હોય તે હૃદયનું ચરણ અને તેમની ભાવના છે. આ જગત પરમાત્માની હજારો દિવસ થાય છે, તેમની સત્તાથી તે ટકે છે, અને તેમની સત્તાથી થોડા કાળે લખે પામે છે, તેના આ જગતના સર્વધાર પરમાત્માનું ચરણ અને તેમની સક્તિ એ જ આ વિશ્વમાં સુખનો અમોઘ હોય છે. તો મારા વચનમાં અક્ષર પ્રકરે તો તે હોય તેના આ જગતમાં આશ્વ લેશે અને કૃતકૃત્ય થઈ રહેશે. પરમાત્મા સર્વજ્ઞ હોવાથી કહેશે. + તત્કાલ એ જ સિ. હૃદયના સપ્ત આશીર્વાદ.

કોણ કહે છે ? કાષ્ટ કહેશે કે ખાલ છે ખીજ છે, હરે છે કરે છે, બોલે છે, ચાલે છે તે છે. પણ, ના એમ નથી. ખાનર, પીનાર, બોલનાર, કરનાર, અને ચાલનાર એવો જીવો નથી, માણસોમાં કરનાર, સાત સ્વાર આગળ અને પાંચ પાછળ હોય તે જાહર નીચનાર, પાંચ પગીયની બેઠે બેસી જમનાર, તથા સમાજો ગળવનારને જ બસે તમે એવો જીવો હો, પરંતુ તે વસ્તુવિદ રીતે જીવતા ગણાતા નથી.

કોઈ કહેશે કે, જે દાસ્યાસ કરી હતો હોય—જેમાં સમીકરણ થતું હોય—હૃદય કહી હોય—જે પોતાની ભવતનાં પ્રાણી ઉત્પન્ન કરી શકે હોય—જે મનોભંગ કરી કરીશમાંથી વિષ દૂર કરે હોય—તે તો જરૂર જીવતા છે. આની તો તમારાથી ના નહિ જ કહેવાય. કારણ જીવનની આ આપ્તતા તો મોટા મોટા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ આપે છે. બધે વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ 'સજીવ'ની એવી આપ્તતા કરે પણ તે આ રચે માન્ય નથી આ ગ્રંથોમાં પૂર્ણ પાઠના હોય છતાં તે મુશ્કેલી પાડે નિર્જીવ વા થત જ ગણાય છે. અને તો સુખ સો વર્ષ જીવે પરંતુ તેનામાં જ એક વસ્તુ ન હોય તો તે ક્યારનોએ મરી ગયો છે એમ સમજવું. જીવનની નિશાની હૃદય અને પ્રગતિ છે. જે કાચથી કરકોઈ માણસ નવા વિચારો મૂકી કરે તો એમ પડે, આગર મૂકી કરી આચારમાં મુક્તિ અટકે, અથવા આગળ વધવામાં પાછો હટી જાય કે વચમાં પડે કે તે ક્યારનોએ મુકેલો છે એમ સમજવું. એવી રીતે જગતમાં લગભગ મુશ્કેલી જીવતાં મુશ્કેલી છે. દરેક જગતે યાદ રાખવું કે પોતાની માનવમાં આપ ન બને. જીવનની છેલ્લી ઘડીમાંથી, આગળ વધવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. સદા સર્વદા આગળ વધો.

એવું કવિ શીલરના અપ્રોમાં કહીએ તો:—

"Never let the lamp of genius be outlived by lamp of life."

માન—બુદ્ધિથી રીપક જીવતા પહેલાં જીવનરીપક હોવાય એવી કાળજી રાખો. અથવા જીવનરીપક હોવાવાતા પહેલાં બુદ્ધિરીપક ન હોવાય તેવી કાળજી રાખો.

+ હૃદય એવી કોઈ વ્યક્તિ નથી અથવા હૃદય તો તેની સાથે આ સેવના કોષ સુખ નથી. આ તો કોઈના હેખનો અનુવાદ નથી, પણ તેની વ્યક્તિ કહીને આ સેવ થયો છે, તો તેમાં જીવોને વિચારોમાંથી વિરેક વાંચકો સાર મૂકી કરી પોતાની જીવ સાથે એમ વિનંતી છે.

"It is not growing like a tree
That makes man better be."

અર્થાત્ ઝાડની માફક માત્ર વધ્યાથી માણસ બનાવું નથી.

સજાતો એન જાલેન યાત્રિ વંશઃ સમુજ્જતિમ્ = કે તે જ જીવે છે, જેનાથી પોતાની ભૂતિ (આખી સમાજ) ની સર્વતોમુખ ઉન્નતિ થાય છે. આ કાર્ય કોઈ મુઝાની દગલાથી બનાવું નથી. એ બનાવનાર નરો તો જુદા જ. એવા નરરત્નાતું એક લક્ષણ ઉપર બતાવ્યું છે. એ પુનઃ પુનઃ માદ કરો:—

“વૃદ્ધિ અને પ્રગતિ એ જ જીવનની નિશાની છે.”

બાલકોને સર્વ કામ-ગમે તેવું હલકું, સ્થૂલ દષ્ટિએ હલકું લાગતું કામ પણ પવિત્ર અને કાર્ય છે. આ વાક્યનો હેતુ યાર પાડવા માટે સર્વ કોઈ નાનાં મોટાં કામો જેવાં વાળવાનું, પાણી ઈસવાનું બોદવાનું વિગેરે વિગેરે પ્રસંગવશાત્ ઉપનિષદ થાય તે ઉમ્મરનો, ગમે તેવી સામાજિક સ્થિતિનો બાળક કે યુવાન કરે છે. જ્યારે જરૂર જણાય ત્યારે અને વખત ઇત્યાદિ, બાળકોનો વધો ન બાવતો હોય તો ગમે તે સ્થાને પણ એ એ સિક્કાંત લગાવો જોઈએ. આ ન લાગે ત્યારે જાણીતું કે આપણું મન એક બાળકોહને વશ છે. આપણામાં કહેવત છે, કે આમ કરવામાં શી લાજ ? આ કોઈ છીનોળા નથી. કયા કામમાં શરમ ? જે કામ પાછળ રહેલો હેતુ અસત્ય, અન્યાય અતીતિન પાયાપર છે, તે કામ જ ખરેખર શરમભરેલું છે.

મહાન યુવુ અને હોવું એ જરૂર છે. ખીલ આપણને માત્ર મોટાં ગણે બોલવું એ મોહ છે, એમ છતાંયે દિન પ્રતિદિન વધારે અને વધારે માણસો હિસાબમાં આવતા જઈએ છીએ, એ જોતાં રહેવું એ પણ આપણી સામાજિક ઉપયોગિતા વધારીએ છીએ. નહિ, તેલું સરહદીયું ઇસ્લામ, જરૂર છે, જે જેમ, મગબાદ, લાગણી, ચેતી, વગેરે દેખાડવાના હોય તો તે ખરા જ છે, એની ખરી ચોક્કસી કરવી.

x x x x x

મનમાં અરોધ્ય (ન બેઠકારી સકાય તેવા) વેગથી એ વાત આવે છે કે કોઈ ટોળે મળે અને ત્યાં આગળ સંદેશ થતું વાચન એક જાણ કરે અને ખીલ બધા સાંભળે. આવા વાચન વાચન શ્રવણવર્ગો-મંડળોમાં સર્વત્ર ઉભી થવી જોઈએ. એ વિના આપણું કદવાળું નથી આવી મંડળોમાં ટેરટેર ઉભી થવી જોઈએ. આમાંની એકાદ મંડળમાં દરેક જાણીતું જોઈએ. ગમે તે ધર્મો કરતા હોય, ગમે તે વર્ણના કે ધર્મના હોય, ગમે તે પુરુષ હોય પણ તેણે વાચક કે શ્રોતાનું સ્થાન લેવું જ જોઈએ, એવો આમદ રહે છે.

તમે ક્ષી હો તો ક્ષીઓને, પુરુષ હો તો જન્મેને-તમારા લતા કે મહોલ્લા કે મામના
ખાણસેને ભેગા કરો, અને અનુદેશ સમયે દરરોજ સદ્મયનું વાંચન થઈ શકે. ઘેર ઘેર
જાઓ અને દરેકને વાંચનમંડળીમાં આવવા ખૂબ આગ્રહ કરો. સદૃશી સર્જનો તો આ
પ્રમાણે ક્યાં વિના નહીં જ રહે. નિત્ય પોતે તો (કુટુંબીસહિત) આ પ્રમાણે કરવું જ.
અને જો તો અશક્ય જ છે જે બીજાં જોડે સમિતીનાર ન મળે ! નિશ્ચયથી આને માટે
પ્રયત્ન કરો, અટકા નહિ. સર્વે બળથી પ્રયત્ન કરો. નિરાશ ન થાઓ. પ્રત્ય જરૂર સહાય કરો.

x x x x x x x

ફેટલાક પ્રબળ વિચારો મનુષ્યના મનમાં વાસ પુરી તેના જીવનપર અપારે સંપૂર્ણ
કાબુ મેળવે છે. સારે તે જીવન ઘણું અસરકારક નીવડે છે. દુનિયામાં મહાન હીલચાલો
વિચારને લીધે જ થાય છે. મનુષ્યની ઉન્નતિ વખતોવખત મનમાં આવતા સદ્વિચારો
અને કાવોને સ્વીકારવાંથી જ થાય છે. તેમને પ્રત્યક્ષ કરવાની એક પણ તક જવા દેવી એ
અભિમાનવિના વૃક્ષપર ફેલાડીનો ધા કરવા બરોબર છે. આ એક પરમ સત્ય છે.

x x x x x x x